ՇԱԲԱԹ-ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 30 - ՄԱՅԻՍ 2
SAMEDI - LUNDI
30 AVRIL - 2 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.191 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.191

Ա Մ Ն

ԳԱՆԱՍԱՀ ԵԻՍ ՃԱՆՉՑԱՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գանասահ նահանգապետը Գէթլիֆ Սէպլիոս Ապրիլ 20 թուակիր յայտարարութեամբ մը ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը եւ Ապրիլ 24ը հռչակած "Հայկական յիշողութեան օր": Այսպէսով Գանասահ Ամն-ու 38րդ նահանգը կ'ըլլայ որ ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը, հակառակ երկրին կեդրոնական իշխանութեան թերքամէտ անչեղ կեցուածքին:

Նահանգապետուհին նոյն առիթով ողջունած է Հայաստանի արդի պետութիւնը եւ աշխարհացրիւ հայութիւնը, չէշտելով որ Գանասա երախտապարտ է անոնց ներդրումին՝ գործի, ակադեմական, արուեստներու, հողագործական ու այլ բոլոր մարզերուն մէջ:

ՊՈԼԻՍ

«ԱԿՕՍ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐԸ Հ. ՏԻՆՔ ԹՐՔՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԱՐԳԵԼՕՎ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

Պոլսոյ "Ակօս" շաբաթաթերթին խմբագիրը Հրանդ Տինք Ուրֆայի դատախազութեան կողմէ ամբաստանուած է "Թրքութիւնը անարգել"ով, այդ քաղաքին մէջ 2002ին ունեցած արտայայտութիւններուն պատճառով: Անբաղձալի, կամ քիչ մը չատ չատախօս նկատուածներու ազդարարութեան համազօր այդ կաղապարեալ ամբաստանութիւնը հիմ առած է հայ լրագրողին ըսածը թէ ինք դէմ է Թրքական վտաերդին մէջ դրօշակին ուղղուած "ժպտէ՛ հերոս ցեղիս" արտայայտութեան զոր "ցեղապաշտութիւն" կը նկատէ: Ինք դիտել տուած է թէ հակառակ է այդ բանաձեւումին, քանի որ Թուրքիոյ մէջ կ'ապրին նաեւ Հայեր, Յոյներ, այլ ազգութեան տէր մարդիկ: Ու իրեն համար դիւրին չէ գործածել այդ արտայայտութիւնը:

Հ. Տինք ըսած է տակաւին թէ ինք դէմ է Թուրքիոյ բոլոր վարժարաններուն մէջ ամէն առաւօտ աշակերտութեան արտասանել տրուած "Թուրք եմ, ուղղամիտ եմ, աշխատասէր եմ" տարապին, քանի որ ինք Թուրքիոյ քաղաքացի է, բայց Թուրք չէ, այլ Հայ:

Պարզ զուգադիպութի՞ւն է որ Ուրֆայի դատախազութեան ամբաստանութիւնը, կամ գոնէ անոր լուրը կը հասնի Ապրիլ 24ի այնքան մօտիկ թուականի մը: Երբ այդ օրէն կարճ ժամանակ առաջ Հ. Տինք Ապրիլ 24ը Թուրքիոյ մէջ եւս նշելու մասին կարծիք յայտնած, ապա թերթին Ապրիլ 22ի թիւին Ա. էջով կարելիին ահմանիներուն մէջ ըրած է այդ նշումը: Զօհրապի, Խաժակի աքսորավայրէն պըրուած վերջին նամականերէն մէկ ընդարձակը ուրախութեամբ չարագրուած խմբագրականը ուսարտած է "այդ մարդիկը միասնաբար յիշելու, անոնց հոգիներուն խաղաղութեան աղօթելու, ցաւին բաժնեկցութեամբ ուրախութիւններ ստեղծելու կարելիութեան" մաղթանքով: "Ատիկա ոչ միայն Հայերու կսկիծը պիտի ամոքէ, այլեւ պիտի նշանակէ Թուրքիոյ ժողովրդավարացումը":

Ուշադրաւ է նաեւ Հ. Տինքի ուղղուած ամբաստանութեան Թուրքիայէն ազատութիւններու (դաղափարի, խօսքի, եւլն.) յարգանքին ակնկալութեան զուգադիպումը: Եւրոպական Միութիւնը մինչ ամէն կուրութիւն, խրութիւն փորձելով կը չանայ յուսամիտ, ազատական, ժողովրդավար Թուրքիա մը տեսնել, հայ լրագրողը կ'իյնայ աւանդական կաղապարին ամբաստանութեան տակ:

Տխուր է տեսնել, ամէն բանէ աւելի, որ Թուրքիոյ արդիականացումին, ժողովրդավարացման փորձաքար ըլլալու դերը անգամ մը եւս կը վիճակի Հայուն:

Մոնփելիէի մէջ կը չանայ բացատրել թէ "Ոչ"ի յաղթանակը կը նշանակէ ենթակայ մնալ Միացեալ Նահանգներուն, մինչ ընդհանուր համոզումն այն է որ "Այո"ն Եւրոպան կ'ենթարկէ Ամերիկայի, ինչպէս Քիսինճէր իսկ կը խոստովանէր ("Եթէ Եւրոպացի ըլլայի "Ոչ" կ'ըսէի, բայց, որպէս Ամերիկացի՝ "Այո" կ'ըսեմ"):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆրանսայի մէջ գործազրկութիւնը զգալի նոր յաւելում մը կրած է Մարտին,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵԾ ՄՕՐՍ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ»

Խորագիրէն ետք բնագիրն ալ կարդալ անհրաժեշտ չէ այլեւս. այնքա՛ն ծանօթ է միջուկը: Այս մէկն ալ տեղ գտած է Պոլսոյ "Ակօս" շաբաթաթերթին "Ընթերցողներէ" խորագրուած անկիւնին մէջ (Ապրիլ 15): Թուրքիոյ իշխանութեան դէմ-բերը որքան ջանան, ճգնին հազար ակէ ջուր բերելով բօղարկելու ճշմարտութիւնը, ան ամէնէն անսպասելի ծակ ու ծուկերէ կը յայտնուի, բերուած ջուրը այլ ճամբով հոսեցնելու համար:

Այս ընտանեկան յայտարարութեան պարագան ալ նոյնն է. հեղինակը Ապրիլ ամսուան մէջ բաղաքներէ, ծովերէ, լեռներէ ալ անդին կ'աղաղակէ թէ մեծ մօրը՝ Վարդանոյշին ընտանիքը կը փնտռէ: Ինք կը կոչուի Հալիլ Իպրահիմ Զաֆֆալէուրդ, ատամնաբոյժ է: Տուած է երկու հեռաձայնի թիւ (0216·370·79·69 եւ 021 63·70·87·24):

Բայց նախ փնտռտուքին պատմութիւնը որ անձի, վայրի տարբեր անուններով, ծանօթ կաղապարին կրկնութենէն կը բաղկանայ.

"Թիրէպոլուի (Սեւ Ծովու ափին կիրասոնի գաւառակ) բնակիչ Մենծիկ ազայի եւ անոր ընտանիքին մասին հատ ու կենտ տեղեկութիւններ կ'ըսեն թէ ան 1910-1915 տարիներուն կառավարութեան (կրնայ տեղական ղեկավարութիւն ալ ըլլալ) մէջ պաշտօնի տէր մէկն էր:

Հայր էր մանչ զաւկի մը եւ երկու ազջիկի: Մեծ ազջիկը ամուսնացած էր, փոքրը կը կոչուէր Վարդանոյշ: Երբ ընտանեօք կը տարագրուին, անոնց ընկերացող ժանտարմայի չավուշը Ալի Վարդանոյշը ամուսնութեան նպատակով երդնկա կը տանի: Ազջկան ընտանիքը կ'ընդդիմանայ այդ ամուսնութեան: Անկէ ի վեր ալ այդ ընտանիքէն ոչ մէկ լուր կը ստանան, անոր ճակատագիրն ալ անյայտ կը մնայ իրենց:

Վարդանոյշը որ Ալի Զաւուշին հետ ամուսնացած էր, իմ մեծ մայրս էր: Հիմա կը չանանք անոր ընտանիքը գտնել: Շատ ժամանակ անցաւ. 1-2 անգամ փորձեցինք, բայց ի զուր: Տեղեկութիւններու չատ սահմանափակ բնոյթը արգելք եղաւ մեր պրպտումին մէջ աւելի յառաջանալու: Ձեր օժանդակութեան պէտք ունինք: Թերեւս եթէ արտասահմանի մէջ ալ հայերէն լոյս տեսնէ դիմումս, փոքր կարելիութիւն մը կ'ըլլայ մեր նպատակին հասնելու: Կը կարծեմ թէ կ'արժէ փորձել: Կանխայայտ շնորհակալութիւններ":

Այս անգամ զգացական գեղումներ չըկան. ոչ ալ անցեալ մը դատապարտելու, անիծելու, յիշել-չյիշելու տրամադրութիւններ: Բայց գրուածը չորութեամբն ալ որոնումի ճամբան չի կրնար այդ բոլորին արգելք ըլլալ: Մանաւանդ գրուած ու լոյս տեսած է Ապրիլ 24ի մը նախօրեակին: Թուական որ Մենծիկ Ազաներն ու Հալիլ Իպրահիմ թոռնիկները ամէն ատենէ աւելի կը գետեղէ հակադիր բեւեռներու վրայ:

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա. ԿԻԼ Կը ՄԵՐԺԷ Մ. ՊԱՐՆԻԷԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ Լիւքսանպուրկի մէջ յայտարարած է թէ Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցին՝ Մ. Պարնիէի կողմէ իրենց թելադրուած "յիշողութեան պարտականութիւն"ը Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան հարցն է ու ճղճիմ հարց մը: Ֆրանսայի նախարարը այդ թելադրանքը ըրած էր Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան առընչութեամբ. իրեն կը ձայնակցէր Հոլանտայի նախարարը Պ. Պոթ: Պարնիէ Լիւքսանպուրկի մէջ Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա վերջին ժողովին այդ թելադրանքը ընելով կրկնած էր թէ Եւրոպան հաշտութեան պահանջին վրայ հիմնուած ծրագիրով մը ճամբայ ելած է ու Թուրքիա պէտք է հետեւի այդ ծրագրին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔՈՆԵԱԿԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

Թուրքիա չէ արտօնած որ հայկական քոնեակը վաճառուի երկրին մէջ. պատճառը այն է որ չէզերուն վրայ "Արարատ"ի նկարը կայ ու ապրանքը այդ անունով չուկայ հանուած է: Դատարանն ալ տեղին գտած է մերժումը այն տրամաբանութեամբ որ "Արարատ" մակնիշը կրնայ յաճախորդը մոլորեցնել, կարծել տալով որ քոնեակը Թուրքիոյ մէջ արտադրուած է: Մերժումին մէջ դեր կատարած է Ա-րարատ լերան ու չրջանին առընչուած հայկական պահանջներու գոյութեան գիտակցութիւնը:

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԻՐԱՑՈՒՄԸ Կը ՃԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Վրաց եկեղեցին յամառօրէն կը չարունակէ Թիֆլիսի ու այլ քաղաքներու հայկական մշակութային կոթողները իւրացնելու քաղաքականութիւնը: Այնպէս կը թուի թէ կարգը հասած է Ախալցխայի հայկական Ս. Նշան եկեղեցիին: Այն պատճառաբանութեամբ որ տաճարին բակին մէջ վրացերէն արձանագրութեամբ տապանաքարեր կան եւ ուստի Վրացիներ թաղուած են հոն, եկեղեցին չի կրնար հայկական ըլլալ: Այս տրամաբանութիւնը կը հետեւի դիչեր մը վրացերէն արձանագրութեամբ տապանաքարերու հայկական եկեղեցիի մը բակը դեռեղոմին: Նոյնը եղած է Ս. Նշանի համար:

Անոր ինքնութեան մասին վերջին տարիներուն վէճեր կային: Վրացիները կը պնդէին թէ իրենց կը պատկանի: Եւ քանի որ Հայց. եւ վրացական եկեղեցիներուն միջեւ խնդիրը կարգադրել անկարելի եղած էր, որոշուած էր տաճարը բայ ձրդել թէ՛ Հայերու, թէ Վրացիներու այցին:

Յատկանշական է որ հայկական հերթականի եկեղեցին իւրացնելու արարքը տեղի ունեցած է այն պահուն երբ Մայր Աթոռէն Արցախի առաջնորդ Փարգեւ Արք. Մարտիրոսեանի վկայաւորած պատուիրակութիւնը հարցին մասին կը բանակցէր վրացական կողմին հետ:

Ինչպէս դիտել կու տար "Ազգ"ը նախօրեակ անդրադարձող Ապրիլ 28ի թիւով, Վրաստան կաթողիկէ եկեղեցիներ ալ կ'իւրացնէ: Սակայն տարբերութիւնը այն կ'ըլլայ որ Վատիկան տեղի չի տար: Հարցը կը փոխադրէ միջազգային ատեաններ, ինչպէս Քութայիսի եկեղեցիի պարագային: Վատիկանի պատկան նուիրակը այդ առընչութեամբ երկու անգամ պատուիրակ եկաւ վրացական պատասխանատուներուն մէջ, դիմած է եւրոպական ատեանին:

ՎԷՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ

Թղթէ ծրարը ամուր սեղմած կրծքիս, նուիթեան մանուգէտ՝ արժէքաւոր եւ տա-
ւնվաստահ քայլերով կ'ուղղուիմ դէպի ժա-
մադրավայրս...

Հասարակ, բայց սրճադրոյն պահարան
մըն է կրծքիս սեղմած Թղթէ ծրարը,
զոր, սիրելի Բանաստեղծը իր իւրայա-
տուկ ձեռագրով, հասցէագրած է իր սի-
րելի բարեկամին՝ Բանաստէրին... Պար-
զապէս սուրհանդակն եմ սիրելի Բանաս-
տեղծին, եւ կ'երթամ յանձնելու ինծի
վստահած Թղթէ ծրարը իր սիրելի բարե-
կամին՝ Բանաստէրին:

Ճամբայ ենք ելած Սփիւռքէն, ճամպ-
րուկիս հետ միասին: Հասած եմ ես ա-
ռանձին, իսկ ճամպռուկս՝ ո՛չ տակա-
ւին...

Ճամպրո՛ւկս եւ ե՛ս.
մէկը չուարած,
միւսը կորսուած...
Ո՞ր մէկս չուարած,
ո՞ր մէկս կորսուած.
բացայայտելը
դիւրի՛ն դժուար,
իսկ լեզուս կապուա՛ծ...

Թերեւս ես
Հայրենիքիս մէջ՝ այտեղ
չուարած,
իսկ ճամպրուկս
Սփիւռքի մէջ՝ այնտեղ
կորսուած...
Թերեւս հակառա՛կը՝
ե՛ս այտեղ կորսուած,
իսկ ճամպրուկս
այնտեղ չուարած...
Թերեւս երկո՛ւքս ալ,
ճամպրո՛ւկս ես ե՛ս
այտեղ ու այնտեղ,
թէ՛ չուարած,
թէ՛ կորսուած...

Շուարած կորսուած,
այտե՛ղ՝ անտե՛ղ,
այնտե՛ղ՝ ո՛րեւէ տեղ,
լեզուս քակուա՛ծ,
երեւի նախընտրելի է
մնալ կապուա՛ծ...

Մէկ խօսքով, Հայրենիքիս մէջ չուա-
րած կորսուած, եւ ճամպրուկս այ կոր-
սընցուցած, սակայն մի՛շտ հետս է, հա-
սարակ, բայց սրճադրոյն պահարանէ թղթէ
ծրարը ինծի վստահուած, միշտ կրծքիս
ամուր սեղմած, որուն մէջ ծրարած է
սիրելի Բանաստեղծը իր թեղուն աչխա-
տանքը, Սփիւռքէն հասնելու եւ հասցնե-
լու Հայրենիք՝ իր սիրելի բարեկամ Բա-
նաստէրին, աշխատակցելու երկուքը միա-
սին, ամէն մէկը իր խուցին մէջ անձա՛յն
նստած, առանձնացած, հրապարակէ ու
բեմահարթակէ հեռացած...

Բանաստեղծ, Բանաստէր,
մե՛կը Սփիւռք,
մի՛ւսը Հայրենիք,
իրարմէ հեռո՛ւ,
իրարու մօտի՛կ...

Կը մտնեմ Թանգարան. ուժգո՛ւն պա-
տեր, լա՛յն աստիճանները, վաղեմի փառ-
քեր վկայող հնամաշ կարմիր գորգեր եւ
թափթփող Սովետի վերջին նշոյլները...
Կ'ըսեն բարձրանալ առաջին յարկ...
Դառնալ դէպի ձախ... եւ վերջապէս ա-
ռաջին բաց դուռը ձեռքս... Հո՛ն է Գուր-
գէնը, որուն քով պիտի հանդիպիմ Գրա-
կանագէտ Գրիգորին, յանձնելու կրծքիս
ամուր սեղմած ծրարը Բանաստեղծին...

Նոյնանման սենեակնե՛ր, մի՛շտ բաց
դռնե՛ր...

Անվստահ քայլերս կը դադրին ու կը
կանգնին բաց դրան սեմին. կամացո՛ւկ
եւ ծածուկ, մէկ աչքս հեռադիտակի մը
նման կը սահեցնեմ պատին ծայրէն, զննե-
լու քններս ներսի տիրող իրավիճակը, եւ
ըստ այնմ ուղեղիս մէջ չարահիւսելու ար-
տադրելիք նախադասութիւնները... Դի-
մադրաբելիք ճակատս դիւրին չէ՛. կա-
տակ չէ՛: Գրականութեան եւ Աղուեստի
Թանգարանին մէջ է ու՞ր կը գտնուիմ, ա-
ռաջին յարկի, աջին գտնուող առաջին
բաց դրան սեմին, իսկ ներսը ձեռագիրներ
վերծանող՝ արժէքաւոր կամ տաղանդա-
ւոր Գուրգէնը, եւ արեւմտահայ դրակա-
նութեան մանուգէտ՝ արժէքաւոր եւ տա-
ղանդաւոր Գրիգորը....

Հեռադիտակիս ընդմէջէն, կը տեսնեմ
զոյգ մը մօրուքաւոր խոնարհ գլուխներ,
որոնք զոյգ մը համեստ աչքերով գիս կը
դիտեն ու կը սպասեն թէ՛ն ժպիտով, չը-
տեղս համար ծիծաղով, իսկ ես հսկայ
չայլամի մը նման, ամբողջ խելքովս իբր
թէ մօտեցած ծածո՛ւկ եւ կամացո՛ւկ...

Մատնուած եմ, սակայն նախադասու-
թիւններ չարահիւսելու կարիքը չունիմ...
Ուշացած ծանօթի մը նման կը մտնեմ
խոնարհ ու համեստ դրասենեակը, եւ
լա՛յն ժպիտով կը գրաւեմ իրենց կողքի
անվստահ աթոռը... Երեւի մի քանի տա-
րի վեր, կամ մի քանի տարի վար, տա-
րեկից ենք երեքս, նստած չուրջը դրասե-
նեակին, որուն վրայ լա՛յն բացուած է
Խաչատուր Աբովեանին մե՛ծ ու հաստա-
ւոյտ, ձեռագիրը «Վէրք Հայաստանի»ն...
Կը սկսինք զրուցել վաղեմի բարեկամնե-
րու նման, կարծես չարունակելով ժամա-
նակի՛ն սկսած խօսակցութիւն մը կէս
մնացած...

Կը խօսինք վէրքերէն՝
Հայաստանի եւ Սփիւռք...
Մէկը կորսուած,
միւսը չուարած.
ո՞ր մէկը կորսուած,
ո՞ր մէկը չուարած...
Բացայայտելը
թէ՛ դիւրին,
թէ՛ դժուար...

Կը խօսինք վէրքերէն,
անչո՛ւշտ Հայաստանէն,
եւ Սփիւռքէն,
անքակտելի հանգոյցէն,
չկապուած հանգոյցէն,
մինչեւ իսկ
կորսուած չուարած
ու տեղ չհասած ճամպրուկէն...

Ճամպրուկը մոռացի՛ր կ'ըսեն...
Հայաստան գալ կ'ուզեմ կ'ըսեմ...
Հայաստան դաս ի՞նչ անես կ'ըսեն...
Ձեմ գիտեր կ'ըսեմ...
Գաս,
մեզ նման չուարածների
թի՞ւը աւելցնես...
Աւելի լաւ է
հնտէղ մնաս
ու արեւմտահայերէնը փրկես կ'ըսեն...

Ո՞վ փրկէ,
ե՞ս փրկեմ.
ո՞վ փրկեմ,
ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս,
եւ ինչո՞ւ ես...
Իսկ եթէ ես,
մինչեւ ե՞րբ,
մինչեւ ո՞ւր,
թերեւս ի զո՞ւր...
Ցեղո՞յ...
Գլուխս դարձաւ,
հերի՞ք է,
ա՛յ աղջիկ
դնա՛ եկուր
դո՛ւրդ տես,
յետոյ լսէ
փա՛ռք քեզ Տէր...
Կը համոզուիմ դրեթէ...
Այս այսպէս է,
չարունակէ՛,
մնացածն ալ
Աստուած գիտէ...
Գործս կը չարունակէի.. սակայն
կայծակի մը նման յանկարծակի, կ'ինկնայ
դոյժը անսպասելի.... Բանաստեղծն է
որ կը դրկէ...

Այսօր մենք տխուր ենք,
շա՛տ տխուր...
Գրիգոր Զակարեանը
հառասուց հինգ տարեկան,
զոհ գացած է
սրտի կաթուածի...

Ի՞նչ լսել է... ինչպէ՞ս... ինչո՞ւ...
Թարգմանեցէ՛ք, բացատրեցէ՛ք խնդրեմ...
Եւ արդէն գինք յանձնած են հողին...
ի՞նչ իրաւունքով, երբ տակաւին, հսկա-
յականի՛ն աշխատանքը դիզուած է իր գրա-
սեղանին...

Չէ՛յ Գրիգոր... ո՞ւր այսպէս կորսը-
ւիլ... Քեզ սիրող բարեկամներէդ, քեզի
սիրելի Բանաստեղծէդ, եւ վերջապէս ծա-
նօթ անծանօթ ինձմէ հրամցուր... Ո՞ւր
ելլել երթալ ափալ թափալ, կորսչիլ այդպէս, առանց ճամպրուկի, ա-
ռանց արտօնագրի... Արեւմտահայերէնը
փրկէ՛ շատ. խօսքդ մտիկ կ'ընեմ ըսէ.
իսկ առանց քեզի ինչպէ՞ս հասցնել ճիւղը
արեւմտահայերէնին, կտոր մը մնացած
արեւելեան կողմը հողին...

Ընդվզած եմ,
ամէնդն բնա՛ւ երբեք Աստծոյ դէմ...
Ծրարը մէկն էր,
Բանաստեղծէն Բանաստէրին,
սեղմած կրծքիս
առի տարի....
Պահանքի մը մէջ,
մէկ ամրոցամ կը պատահի...
Անկրկնելի...

Մե՛ծ է ցաւը Բանաստեղծին, այսինքն՝
Սփիւռքին...

Գրիգո՛րն ալ գնաց կ'ըսեն... իրենք
ի՞նչ կ'ուզեն թող ըսեն... Մենք մի՛շտ
նստած ենք երեքով, չուրջը այն սեղա-
նին, որուն վրայ, լա՛յն բացուած է վէր-
քը Հայաստանի՛ն եւ Սփիւռքի՛ն...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
եւ
Բանաստեղծէն ծրար մը Բանաստէրին

ՊԷՏՔ ՉԷ ՄՈՌՆԱԼ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱԼ

Հայկական ցեղասպանութեան 90-ամեակին համաշխարհային նշումներուն առթիւ անգամ մը եւս ըլլալին եկած է նոյն չըլլանին Ասորինեզմն ալ թիւրախ առած քննադատելու համար: Քրտական օրաթերթը Ազատ կիւրտ փոլիթիքա (Ապրիլ 25) այդ նիւթին մասնագէտներէն Սապրի Աթամանի խօսքին, մեկնաբանութիւններուն տեղ տուած էր, հրատարակելով Ռոնի Եըլտըրը մի կատարած զրոյցը:

Ս. Աթաման ամէն բանէ առաջ չեչտած է թէ Թուրքիա հայ, ասորի, յոյն ժողովուրդներուն կիրարկած ցեղասպանութիւնները ընդունելէ ուրիշ ճար չունի: Միայն այդ ճամբով կրնայ ժողովրդավարանալ, միջազգային շրջանակին մէջ առաւել յարդանքի արժանանալ:

Ասորիները «Սէյֆօ» կը կոչեն 1915-ին Թուրքիոյ մէջ իրենց դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը. բառը կը նշանակէ Թուր ու կը խորհրդանշէ Թուրով կոտորուած ըլլալու իրենց պարագան: Ամման շատ է թէ ասորականը չատ ծանօթ չէ աշխարհին, իսկ ատիկա վերջալրոյնները յետնորդներուն մեծ ցաւ կը պատճառէ: «Ուրացումը կրկնակի սպանութիւն է»:

Ամման եւս համոզուած է որ նման յանցանք զոր հարկ է չմոռնալ, երբ մոռացութեան տրուի, նոր ողբերգութիւն-ներու մեկնակէտ կ'ըլլայ: Եթէ միջազգային ժողովրդավար հանրային կարծիք եւ երկիրները դիտող ու անտարբեր չդըտնէին առաջին աշխարհամարտի կոտորածներուն, Հիթլէր կրնար ձեռնարկած չըլլալ յաջորդ աշխարհամարտի դարձուն Բ. ցեղասպանութեան: Այդ տրամաբանութեամբ ասորի պատմաբանը կոչ կ'ուղղէ բոլորին որ անցեալի ոճիրները սեղան բերուին, վիճարկումի նիւթ ըլլան, քանի որ նպատակը միայն անոնց դատապարտումը չէ, այլեւ տարբեր ցեղէ, մշակոյթէ, կրօնքէ մարդոց միջանձնական ու ժողովրդավարութեան մէջ ապրելու կարելիութիւնը ստեղծել:

«Մեր հարցը անոնց հետ է, որոնք ցեղասպանութիւնը ամբենայն մանրամասնութեամբ ծրագրեցին, գործեցին: Պիտի հարցնէիք թէ իրենք չմեռա՞ն: Այո՛, մեռան, սակայն անոնց ժառանգութեան վրայ պետութիւն մը հիմնուեցաւ, թուրքիան միատարր երկրի մը վերածուեցաւ: Ցեղասպանութեան հեղինակներուն շահն ալ ասիկա եղաւ: Արդարամարիլ կամ անհիմն չէ այն մտածումը թէ Թուրքիոյ դիւկավար դասուն հարստութիւնը գոյացած է ցեղասպանութեան էքսիստենսեայ փոխարուն անհետացումին շնորհիւ» կ'ըսէ Աթամանը:

Ապա կ'անդրադառնայ ընդունելութեան դժուարութեան որ կը նեղկայանայ յանցաւոր կողմին. ատոր մեծագոյն դժուարութիւնը հատուցում վճարել, կամ հող զիջիլը չէ. այլ՝ կարենալ անդրադառնալ թէ կեղծ է այն պատմութիւնը որուն ճշմարտութեան մասին ոչ մէկ կասկած արուցուած է ամբողջ 90 տարի: Այդ հանդրուանը վրիպեցնելու, հեռուն մղելու ճիգերուն արդիւնքն է ցեղասպանութիւնը անգեալի, պատմութեան հարց նկատելով անոր քննարկումը, վճիռը պատմաբաններուն ձգելու Թուրքիոյ պնդումը: Պերճախօս երեւոյթ են Օ. Փամուքի նման դրողի մը ծանօթ յայտարարութեան պատճառով վարկաբեկումը, քննադատութեան թիրախ ըլլալը, գիրքերը հրկիզելու փորձերը: "Պատեհառը այն է որ Թուրքիոյ հանրութիւնը 90 տարիէ ի վեր ազգայնամոլութեամբ թունաւորուած է: Այդ պատճառով է որ թուրք անհատը այսահարի կը վերածուի երբ ցեղասպանութեան մասին խօսք բացուի":

Թէ ինչո՛ւ Թուրքիոյ հարկաւոր է ցեղասպանութեան ճանաչումը, Աթաման կը բացատրէ. "Թուրք պետութիւնն ու թուրք հանրութիւնը պէտք է բրտութիւնը թօթափեն ու լայնախոհ ընկերութեան մը վերածուին: Բազմատարր ընկերութեան մը: Պէտք է ընդունուի որ Թուրքիան Թուրքերուն չի պատկաներ: Ու պետութիւնը ոչ թէ թուրք պետութիւն, այլ ուրիշ բան մը պէտք է ըլլայ: Հիմնուելիք պետութեան անունը, դրօշակը, մէկ խօսքով՝ բոլոր յատկանիշները, բոլոր գոյները, պէտք է ցոյց տան Թուրքիոյ բոլոր ժողովուրդները: Իսկ առանց իր մօտաւոր անցեալին հետ հաշուեյարդարի, անկարելի է որ Թուրքիա իրականացնէ նման բան":

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՏԻԹՐՈՑԻԹԻ (ԱՄՆ) մէջ իր մահկանացուն կնքած է Աբթին Էքմէքճի, Դըլբեւանքի նախկին տնօրէնը: Ծնած էր Պոլիս 1943ին, նախնական ուսումը ստացած էր Գատըգիւղի Ազատան Ցղութեան վարժարանը, ապա յաճախած էր մինչնախարհնս ու Ս. Խաչ Դպրեվանքը: 1966–1968 շրջանին պաշտօնավարած է Կեդրոնական եւ Արամեան–Ալճաեան վարժարաններուն մէջ: Ջինոտրական պարտականութիւնը կատարելէ ետք, պաշտօնավարած է Կեդրոնական, Արամեան, Սահակեան եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի մէջ: 1972ին, երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի առաջարկով, կոչուած էր Ս. Խաչ Դպրեվանքի տնօրէնի պաշտօնին: 1981ին մնացած էր Միացեալ–Նահանգներ: Ցուզարկաւորութիւնը կատարուած է Տիթրոյթի Ս. Յովհաննէս եկեղեցին, Ապրիլ 19ին:

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 10ին, կազմակերպութեամբ Օնթարիոյ Հայ հիւանդապահուհիներու ընկերակցութեան, տեղի ունեցած է առողջապահական եզակի ցուցահանդէս մը, որու բացումը կատարած է տաճնապետուհի Սօնա Սարգիսեան: Ան դիտել տուած է թէ պատմական օր մըն է, որովհետեւ այս ձեւի առաջնապահական ցուցահանդէս, առաջին անգամն է որ տեղի կ'ունենայ Օնթարիոյ Հայ հիւանդապահուհիներու պատմութեան մէջ: Ցուցահանդէսի մուտքի ժապաւէնին հատումէն ետք, հանրութիւնը մօտեցած է մանդիսաօրէն չորս բժշկական 25 սեղանիներուն, ուր տեղուած էին բժշկական գործիքներ, դիտելիքներ, եւլն.:

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

ԾԱՐՈՒԹԻԻՆ ՔՀՆԾ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ամէն գարնան, մարդկային աչքերը, զարթնող բնութեան երանգապնակին մէջ կը փնտռեն կենդանի գոյներ, անոնցմով ջերմացնելու եւ յագեցնելու համար գեղեցկին ծարաւ հոգիները: Ճակատագրի դժբախտ անօրինութեամբ, Մեծ Եղեռնի մը նայորդացը, Ապրիլեան այս օրերուն իր հոգեկան անդաստաններուն մէջ կը տեսնէ բացառապէս բոսորայինը, Սիամանթոյի մեռելայուշ "կարմիր"ը:

Ցաւագնով եւ հետաքրքրութեամբ կը հետեւիմ Ֆրանսահայ մամուլի ծանուցմաններուն: Մեծ Եղեռնի լիովսունամեակը ամենայն հանդիսաւորութեամբ նշելու համար, ամէնուր կազմակերպուած են լուրջ միջոցառումներ: Երեկոյեան, երբ կը սուուգեմ մանչուկիս դասացուցակը, կը գտնեմ այնտեղ հրաւիրագիր մը, ծնողներուն ուղղուած: Դպրոցասէր վարժարանը կազմակերպած է Ապրիլ 24ի սգահանդէս մը. նախակրթարանի ու միջնակարգի աշակերտները գեղարուեստական յայտագրով ելոյթ կ'ունենան եւ կը բանախօսէ Գեղամ Գեւոնեան: Անոնք պէտք չէ փախցնել, ուստի հովուական մի քանի պարտաւորութիւններ յետաձգելով, Հինգշաբթի, Ապրիլ 21ի յետմիջօրէին կը փութամ Ռենոյ, Դպրոցասէր վարժարան:

Դպրոցի սրահը կը խայտար կարմրաթուշ անուշիկ հայ աշակերտներու բազմութեամբ եւ տասնեակ մը ծնողներու ներկայութեամբ: Վարժարանի տնօրէնն՝ Պարոն Հայկ Սարգիսեանի ողջոյնի խօսքէն յետոյ, չըջանաւարտ դասարանէն աշակերտուհի մը, հայերէնի անթերի առոգանութեամբ մը արտասանեց բացման խօսքը: Գեղարուեստական յայտագրին առաջին բաժնով ելոյթ ունեցան նախակրթարանի երրորդ դասարանի աշակերտները, ուսուցչուհի Անահիտ Սարգիսեանի առաջնորդութեամբ: Անոնք մեկնաբանեցին "Մալապատիկ"ը, որ կը ներկայացնէ պատկեր մը Հալէպի 1920ական թուականներու հայ դպրոցական կեանքէն: Մեծ Եղեռնէն մազապուրծ ճողոպրած հայ թեկորներու զաւակներ, աղքատիկ դասարաններու մէջ ծալապատիկ նստած, կը դաստիարակուին իրենց նախնեաց հաւատով ու մշակոյթով: Ապա, ե. դասարանի աշակերտները ուսուցչուհի Զեփիւռ Մեհրապիի առաջնորդութեամբ բեմականացուցին Սիամանթոյի "Պարը": Հայ մերկամարմին կոյսեր եւ կանայք, վաւաշոտ ու արիւնածարաւ ասկեարներու լիրբ հայեացքի ներքոյ, խանձուած պատուով ու հրկիզուող մարմիններով կը պարեն լո՛ւռ ու երկա՛ր: Հուսկ, ուսուցչուհի Նորա Պանիքեանի է. եւ Ը. դասարաններու աշակերտները Մուշեղ Իշխանէն, Վահան Թէքէեանէն ու Զահրատէն ոտանաւորներով ջերմացուցին մեզ հայկականութեամբ.

"Հայ լեզուն տունն է հայուն
աշխարհի չորս ծագերուն...
Հո՛ն է միայն, որ կրնայ գտնել
ամէն հայ կրկին
խաժամուժին մէջ օտար
կորսնցուցած իր հոգին"
Մուշեղ Իշխան

Ցայտագրին երկրորդ բաժինը յատկացուած էր օրուան բանախօսին, երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան հիմնադիր եւ նախագահ Գեղամ Գեւոնեանին, որ 45 վայրկեանի սահմանին մէջ, մանկավարժական մեծ ձեռնհասութեամբ եւ հաղորդական ոճով Դպրոցասէրի ուշադիր աշակերտութեան ներկայացուց Հայկական Հարցը, իր նախապատմութենէն մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը:

Բանախօսը նախ քարտէսի մը վրայ ներկայացուց Մեծ Հայքը, Փոքր Հայքը, Կիլիկիան ու ապրդի Հայաստանը: Ապա, հերթով ցրուեց լուսապատկերներու լուսապակիները, որոնք կը ներկայացնէին պատմական Հայաստանի նախաեղեռնեան առօրեայէն պատկերներ. որբանոցի մը խմբանկարը, դպրոցի մը ուսուցչական կազմը, ջուլհականոց մը, եւայլն: Ցետոյ, պարզ ու յստակ հայերէնով մը ներկայացուց Օսմանեան կայսրութեան ունեցած ցեղապաշտ ու թշնամական քաղաքականութիւնը Հայերու նկատմամբ: Երիտասարդ Թուրքերը օգտուելով Համաշխարհային Մեծ Պատերազմի խառնաչփոթէն, յաջողեցան իրականացնել իրենց նպատակը. հայաթափել Արեւմտահայաստանը եւ տեղահանելով Հայերը իրենց բնաւխարհէն, աքսորել դէպի Միջագետք ու բնաջնջել Տէր Զօրի անապատին մէջ: Հայերու կրած այս սպանդը իր ժամանակին չդատապրտուելով աբեմտեան երկիրներու կողմէ, Երկրորդ Համաշխարհային Պատերազմին ուրիշ ազգերու նման, Հայ ազգն ալ ստիպուեցաւ իր Գողգոթան, բնաջնջուելով ու հրկիզուելով կեդրոնացմանն համբարներու մէջ: Միայն ա՛յն տանն է որ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը բանաձեւեց Ցեղասպանութիւնը եղերը, որպէս ազգ մը հիմնովին բնաջնջելու պետական ծրագրուած քաղաքականութիւն: 90 տարի առաջ, հայ ժողովուրդը Թուրքիոյ կառավարութեան նոյն այդ ծրագրուած քաղաքականութեամբ բնաջնջուեցաւ, տուաւ մէկ ու կէս միլիոն նահատակ: Ուստի Հայոց Մեծ Եղեռնին պէտք է տալ բացառապէս Ցեղասպանութիւն կոչումը, որովհետեւ ցեղասպան Թուրքը իր ցեղապաշտութեամբ եւ վայրագութեամբ լիապէս արդարացուց իրեն վերագրուող ցեղասպան կոչումը: Դժբախտաբար, մինչեւ այսօր, յանցապարտ ցեղասպանը ի'ուրանայ ու կը ժխտէ կատարուածը, չուզեր հաշտուիլ իր անցեալին հետ: Այս ժխտողական քաղաքականութիւնն է զոր այսօր հայ ժողովուրդը կը դատապարտէ Հայաստանի իր ղեկավարութեամբ ու պահանջատէր հայ Սփիւռքով:

Բանախօսութեան վերջին բաժնով, Պարոն Գեւոնեան անդրադարձաւ նաեւ հայ հայրատարապետական ու մշակութային եղեռնին: Որպէսզի հայկականութենէ ոչ մէկ հետք մնայ Արեւմտահայաստանի տարածքին վրայ, Թուրքիան փլուզեց ու ջրեթէ ամբողջութեամբ ոչնչացուց հայկական վանքերն ու յուշարձանները: Գ. Գեւոնեան Դպրոցասէրի աշակերտներուն ցրուեց պատմական եկեղեցիներու ու վանքերու նախաեղեռնեան չըջանի լուսապատկերները, որոնց մէջ Մշոյ, Վարագայ եւ Նարեկայ վանքերը իրենց վեհափառ տեսքով ու կառոյցով հպարտութիւն պիտի ներչնչէին հայ ազգի եկեղեցապաշտ ու մշակութասէր զաւակը: Գեղամ Գեւոնեան քիչ յետոյ, կրկին չըջանառութեան մէջ կը դնէ լուսանկարներ, որոնք ցոյց կու տան Թուրքերու մշակութային բարբարոսութիւնը: Ոչ մէկ հետք երբեմնի այդ փառահեղ կառուցածքներէն. ամբողջովին ոչնչացուած եւ դեռնին հաւասարեցուած սրբապիղծ քանդարարներու կողմէ: Կարելի չէ երեւակայել այս աստիճանի ապաբարոյ ճարտարապետական կոտորած. մեղմագոյն պարագային, խաչագարդ կաթուղիկէները փոխարինուած են սլացիկ մինարէներով:

Ներկայ հանդիսականները եւ աշակերտները այս տխուր ներկայացման աւարտին փոքրիկ մխիթարութիւն մըն ալ ապրեցան, երբ տեսան մագաղաթեայ դեղնաւուն թերթ մը, որ նախքան Հայոց բռնագաղթը, կարինի մէջ կը հրատարակէր որպէս օրաթերթ եւ ապա վերապրեցաւ Մեծ Եղեռնին, հաստատուեցաւ Փարիզ եւ չարունակեց իր ազգային հասարակական ու մշակութասէր առաքելութիւնը: Այդ սիրելի թերթը իր հնամենիութեա՛մբ ալ միշտ դեղեցիկ է ու առինքնող· կրակաչող տառերը "ՅԱՌԱՋ" անունով մկըրտած են զինք: Որքան ուրախ էինք եւ հպարտ այն պահուն, երբ Գեղամ Գեւոնեան հինաւուրց "Ցառաջ"ը գուրգուրանքով կը տեղադրէր 2005 Ապրիլ 21 թուականը կրող՝ այդ օր փուռէն նոր դուրս եկած "Ցառաջ"ին կողքին եւ մեղի կը ներկայացնէր զանոնք որպէս զանճ անկորսպտելի:

Դպրոցասէրը վարժարանի խնամակալութեան եւ տնօրէնութեան կազմակերպած այս հանդիսաւորութիւնը անպատմելի ուրախութիւն պարգեւեց ծնողներուս: Անվերապահ գնահատանքի արժանի են դպրոցին ուսուցչուհիները, որոնք մայրենի լեզուի սիրով, ազգային պատմութեան եւ հայ մշակոյթի կատարեալ իւրացումով կը դաստիարակեն մեր զաւակները: Շնորհակալութիւն Գեղամ Գեւոնեանին, որ ամենայն յստակութեամբ եւ հայերէնի մատչելի բառապաշարով մը ներկայացուց Հայոց Մեծ Եղեռնի պատմութիւնը, Դպրոցասէրի հետաքրքիր աշակերտութեան:

Հայ ամէնօրեայ դպրոցի առաքելութեան խոր հասւատք ունեցող որպէս հաստատ հայ հոգեւորական, սրտի խօսք մը ունիմ այսօր մեր հայրերուց: Հայոց Ցեղասպանութեան անմեղ զոհերու յիշատակի անտարբեր անտեսում համազօր է ազգային դատաճանութեան: Տէր Զօրի անապատը, Հայու կոտտացող եղերակայութեան մէջ, հայակուլ ու մահասարսուռ սպանդանոցին պատկերն է: Սակայն Տէր Զօրի անապատի աչխարհատարած աւազը նուաղուն ու մահամերձ հայ Մայրիկին համար չեղաւ միայն անպարագիծ դերեզմանատուն, այլ եղաւ նաեւ հայ դպրոցի դրատախտակ. եւ հայ մօր "մետաքսի պէս խաս ձեռքերը" այրող անապատի այդ կիզիչ աւազին վրայ քանդակեցին Հայոց Ոսկեղէնիկը· Ա, Բ, Գ, Դ:

Այսօր ազգային պարտաւորութիւն է, Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման ի խնդիր կատարուած համազգային զօրաշարժին հետ նոյնպէս սատակութեամբ տէր կանգնիլ հայ նահատակաց ժառանգութեան, հայ դպրոցին: Պարոյր Սեւակին երբ հարց կու տան թէ ո՛րն է ամենատգղու գործածը հայապահպանութեան, բանաստեղծը կը պատասխանէ· "Հայ Դպրոց, Հայ Դպրոց ու Հայ Դպրոց":

Սիրելի հայրենակիցներ,

Ցեղասպանը իր գործը աւարտեց: Տէր Զօրի անապատի հայ մայրիկին գործը կիսատ մնաց: Այսօր մե՛ր գործի ժամանակն է: Կառուցենք հայ մտքի լուսոյ խորանները եւ սատարենք հայ դպրոցին մեր լաւագոյնով: Հայ դպրոցը մեր կոպէկներուն պէտք չունի. հայ դպրոցը մեր ազգային տառանորդին պէտք ունի:

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Թարսուս գտնուած առենիս ալ այդ կերպով փախչողներու եւ ազատողներու պատմութիւններ լսած էինք եւ հոն ալ նոյն արկածախնդրութիւնը փորձողներ եղան, բայց կարծեմ իրենց մէջէն շատ քիչեր յաջողեցան:

Օսմանիէի մէջ տարօրինակ լուր մը բաւական ներչնչեց խեղճ Հայ տարագիր ներուն, որոնք ամէնէն անհեթեթ լուրերը իբրեւ ճշմարտութիւն կ'ընդունէին: Թշուառութեան մէջ, մարդ չափազանց դիւրահաւան կ'ըլլայ:

Ասպէտ, օր մը, մէկ քանի տարագիրներ եկան մեր սենեակը ուրախ դէմքով:

- Բարի լուրը լսեցի՞ք, ըսին:

- Ի՞նչ լուր, հարցուցինք:

- Ամերիկեան կառավարութիւնը բանակցութեան մէջ է եղեր Գերմանիոյ հետ Հայերուն մասին: Ամերիկա բոլոր Հայերը ծախու առնել ու Ամերիկա փոխադրել կ'ուզէ եղեր եւ ամէն մէկ Հայու համար երեք ոսկի տալ խոստացեր է: Գերմանիա 5 ոսկի կը պահանջէ եղեր, ասոր համար բանակցութեան մէջ են... ա՛խ գեռնին տակի անցնելիք սա ծակաչէք գերմանացին...

Քանի մը օր այս լուրը բերնէ բերան չրջան տրաւ եւ բաւական սրտապնդեց տարագիրները:

- Իսի՛կ թէ չուտով կարգադրուէր խընդիրը, կ'ըսէին, եւ մենք ամէնէն առաջ չոգնենաւ մտնէինք Ամերիկա երթալու համար, քանի որ ծովեզերքի մօտ կը գտնուինք:

Օսմանիէի մէջ ուրիշ լուր մըն ալ բաւական յուսադրեց մեզ, լուր մը ոչ շատ աւելի տրամաբանական ու խելքի մօտ էր քան Հայերու առուծախին լուրը:

Անգլիացիները Եումուրթալըքը կը ռմբակոծեն կոր եղեր, ըսուեցաւ օր մը:

Եումուրթալըքը Իսկէնտէրունի ծոցին մէջ փոքրիկ նաւահանգիստ մըն է, Տէօրթ Եօլէն քանի մը ժամ անդին եւ Օսմանիէէն հազիւ 8-10 ժամ հեռու:

Հետեւեալ օրը ուրիշ մանրամասնութիւն մըն ալ լսեցինք.

- Անգլիացիները զօրք ցամաք հաներ են:

Ու տեղւոյն ռազմադէտները, որովհետեւ պատերազմի չրջանին ամէն տեղ ռազմանպէտներ կը գտնուէին, նոյնիսկ Օսմանեան նիւթի մէջ, պատերազմական այդ գործողութիւնը կը բացատրէին սա կերպով.

- Ցայտնի կը տեսնուի որ Անգլիացիի նպատակն է երկաթուղիին վիճը գրաւել եւ ատոր համար Եումուրթալըքէն լաւ գոյն տեղ մը չէր կրնար գտնել ցամաք ելլելու համար:

Հիմա ուղղակի Օսմանիէի վրայ պիտի գալ եւ այս կերպով երկաթուղին ձեռք անցնել:

Այսպէս ուրեմն մէկ օրէն միւսը անգլիական զօրքերը կ'ընդային Օսմանիէ գալ եւ այն ատեն փրկուած էինք:

Կ'երեւակայէք թէ այդ լուրերը որքա՛ն կը խանդավառէին մեզ:

Բայց, ափսո՛ս, իրականութիւնը այն էր որ ո՛չ ցամաք զօրք եկած էր ո՛չ ալ Եումուրթալըքը ռմբակոծուած:

***

Տասը օրի չափ մնացինք Օսմանիէ: Ցետոյ կառքով ճամբայ ելանք դէպի Իսլահիէ որ երկրու օրուան հեռաւորութիւն ունի:

Այս ճամբուն վրայ տեսանք տարագիրներու կարաւանները, անխնայ ուղեճանապարհի խեղճութիւնը: Հազարաւոր կիներ, աղջիկներ, տղաք, իրենց բեռներուն տակ կքած ոգեսպառ ու ցաւատանջ կը քալեն ու կը քալեն ելեւէջաւոր քարոտ ու ցեխոտ ճամբաներէ, տաք ու կոծի աղաղակներ բարձրացնելով: Դիակներ հոս ու հոն, գիշատիչ թռչուններէ, չուներէ ու բռնակներէ յօշոտուած: Հիւանդներ, որոնք ծառերու տակ կը հեծեծեն անօգնական: Նորածիններ լքուած, որոնք կը ճուան անոօթի: Ափսոսիս, գէշ թաղուած մեռեալներ որոնց սրունքը կամ թեւը դուրս մնացած է..., դժոխային ահռելի տեսարան զոր ո՛չ մէկ Տանդէ կրցած է երեւակայել:

Մանուկներ, կորսուած կամ լքուած, որոնք «մայրի՛կ, մայրի՛կ» կը պոռան լալահառաչ եւ ոչոնց ո՛չ ոք պատասխան կու տայ:

Ու այդ անհնարին աղէտքը, այդ ահռելի արհաւիրքը կը տեսնէինք առանց օգնութիւն մը կարենալ ընելու, առանց մխիթարութիւն մը կարենալ տալու:

Իրիկունը հասանք Հասան Պէյլի ուր սիրտ գիշերեցինք: Հոն ալ քանի մը հարիւր գաղթականի վրաններ կային:

Գարեգին վարդապետ ծանօթներ ալ գտաւ որոնք եկան խանը ուր իջեւանած էինք ու տեղեկութիւն տուին իրենց վիճակին վրայ:

Հետեւեալ առաւու երբ կը պատրաստուէինք մեկնիլ, եկաւ դիս գտաւ Հայկ կօշկարեանը, գրավաճառ եւ կիլիկոյի հրատարակիչ:

Ինք պատերազմին սկիզբը, իբրեւ զինուոր ղրկուած էր Զաթալճայի կողմերը, ուրկէ խոյս տալով՝ ապաստանած էր Ռոտոսթօ ուր ծածկուած կը մնար:

- Հոս ի՞նչ բան ունիս, հարցուցի:

- Ռոտոսթոցիներուն հետ ես ալ մուհաճիր եղայ, պատասխանեց:

Ես պատմեց թէ բաւական նեղութիւն կրեր եղեր Հասան Պէյլի ուր կը մնային առ այժմ, ոստիկանները կը չառեցնով:

Նոյեմբերի վերջերն էր եւ ցուրտը ըլլած էր այդ կողմերը: Բաց կառքերուն մէջ դողդողալով ճամբանիս չարունակեցինք, հետզհետէ դէպի վեր ելլելով: Հանդիպեցանք բաւական Հայ գինուորներու. որոնք ճամբու չինութեան կ'աշխատէին ամենախեղճ վիճակի մէջ: Իրենց մէջ կը գտնուէին «ժամանակ»ի երկու նախկին դրաչարներ, որոնք գիս ճանչնալով եկան կառքին քով:

(Շար. 46)

(Շար. Ա. էջէն)

0,3% համեմատութեամբ, ինչ որ 6·700 նոր գործազուրկ կը նշանակէ եւ ընդհանուր համեմատութիւնը կը բերէ 10,2%ի:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Սպայակոյտի նախագահութիւնը Ազգ. Ապահովութեան քաղաքականութեան սկզբունքները ճշդելով հրահանգած է անփոփոխ թ պահել Ցունաց տիեզերական պատրիարքարանին կարգավիճակը, ընդդիմանալ Հէյսէլի կղզիին յունական զօրեվարքը բանալու դիմումներուն ու արգելք ըլլալ յոյն-պոմոսական քարոզչութեան որ սպառնալիք է Թուրքիոյ հոգային ամբողջականութեան:

ՊՈՒՏԻՆ որեւէ ձեւով գոհացում չէ տրած Իսրայէլի, հակառակ անոր որ Չանք չէ խնայած, մինչեւ իսկ անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Լացի Պատին, հասած օրն իսկ, կէս գիշերին: Ժամանումէն առաջ ալ, Գահիրէի մէջ միջազգային ժողով մը առաջարկած էր, աշնան, Մոսկուայի մէջ, իսրայէլեան – պաղեստինեան հակամարտութեան համար, ինչ որ լաւ ընդունելութիւն չէ գտած Իսրայէլացիներու մօտ, որոնք չեն գնահատեր նաեւ Մոսկուայի ջածգիրը գինուորական փոխադրական կառքեր ծախելու Պաղեստինցիներուն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ յատուկ սպասարկութեանց լաւատեղեակ անձ մը՝ զօր. Լէոնիդ Սաժին յայտարարած է որ "էչէչէն եւ օտար ահաբեկիչներ" միշտ խարիսխներ ունին Վրաստան եւ Ազրբեջան: Չէչէնի անջատողականներու գոյութիւնը Պանկիսիի կիրճերուն մէջ, միշտ կըռւախիճաղ մը եղած է Ռուսաստանի եւ Վրաստանի միջեւ:

ՊԻՐԼՈՒՍՔՈՆԻ զգուշացուցած է Ամերիկան, որ չփորձէ խուսափիլ իր պատասխանատուութենէն իտալացի պաղտնի գործակալին սպանութեան մէջ, Մարտ 4ին, երբ կ'ընկերանար Ճուլիանա Սկրեննայի դէպի Պաղտատի օդակայանը: "Երբեք չենք համաձայնիր եզրակացութիւններու, որոնք մեզ չեն համոզած", ճչդած է Իտալիոյ վարչապետը:

ՌԸՆՈՑԻ գլուխը կ'անցնի Պրազիլ ծննած, ծագումով լիբանանցի անձ մը՝ Գարլոս Կոն, 51 տարեկան որ կը վարէ Նիսանը եւ վեց տարի է նոր զարկ տըւաւ անոր: Ռընոյի նախկին վարիչն ալ Լուի Շվայցէր լաւ վիճակի մէջ գտնուող ընկերութիւն մը կը յանձնէ նոր նախագահին:

ՄԱՐԻԱ ՇԷԼ, աւստրիացի դերասանուհին, որ չատ ժողովրդական էր Ֆրանսայի մէջ, մեռած է 79 տարեկանին: Ամուսնացած է բազմաթիւ ծանօթ Ֆիլմերու մէջ· կը յիշուի մանաւանդ Զոլայի Ժերվէզը, որ իր առաջին գլխաւոր դերը եղած է Ֆրանսայի մէջ:

ԳԱՌՖՈՒԿԻի մէջ գործադուլը ոչ միայն կը շարունակուի այլեւ կը ծաւալի: Աշխատաւորները ամսական 50 եւրոյի յաւելում մը կ'ուզեն, այնպիսի ատեն մը երբ ճամբու դրուած անօրէնը՝ Տանիէլ Պերնար 38 միլիոն եւրոյի հաստուցում մը կը ստանար, ինչ որ մեծ եւ արդար աղմուկի մը պատճառ եղած էր: Ընթացքին կը բացատրէ Ֆիկարոյի տնտեսական յաւելուածին մէջ (Ապրիլ 29), որ չփոթութիւն կայ եւ թէ 9,9 միլիոնի հաստուցում մը կը համապատասխանէ յանձնառութեան մը, որ չորս տարի պիտի չաշխատի մրցակիցի մը մօտ, մնայեալն ալ հանգստեան թոշակն է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO LITTERAIRE»
(28 avril)

L'ARMENIE AU COEUR

Օրաթերթին գրական յաւելուածը կ'անդրադառնայ Պաղտիկ Գուլումճեանի եւ Քրիսթին Սիմէոնի հատորին, հրատարակելով նաեւ վերապրողներու թոռներու մէկ ծաւալուն նկարը վերոնշեալ խորագրին տակ: Հակիրճ կերպով կ'արձագան-

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Շնունդի առթիւ ընտրհակալութեամբ ընտացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Արսէն Գալայճեան 75 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պարկիրճեան 50, Օր· Ժագլին Մեսճեան 20, Տիկին Մարի Պօղոսեան 30, Տիկին Աննիկ Թէհրիլճեան 20, Տիկին Նորա Քոչարեան 160, Տիկին Ժոսլին Զաքմաքճեան 80, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Հայթայեան 20, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 100, Պ· Քրիսթոֆ Խաչիկեան 50, Պ· Օլիվիէ Ոհան 50, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Պահարեան 15, Օր· Ժանէթ Մորատիկեան 30, Տէր եւ Տիկին Փիէր Սաթըմըճ 15, Տէր եւ Տիկին Ժողֆ Պաղըրճեան 80, Օր· Շաքէ Օզանեան 50, Տիկին Տոմինիք Կարապետեան 50, Տիկին Արմենուհի եւ Օր· Ռիթա Բալըճեան 23, "Նուվէլ տ'Արմէնի Մակազին" 50, Պ· Սթեֆան Ֆօվ 100, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Նուռեան 30, Տէր եւ Տիկին Սագօ Պէրպէրեան 150, Տէր եւ Տիկին Կ· Տէր Ղազարեան 15, Տիկին Լուիզ Մինքայէլեան 30, Տիկին Ալիս Մոմճեան 100:

(Շար)·

Հ·Մ·Ը·Մ·–ԻՐԱՆՍԷ Վարչութեան կազմակերպութեամբ

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՑԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մայիս 14ին
«Les Diamantaires»ի մէջ,
ժամը 20·30էն սկսեալ:

Հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 PARIS
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 06· 80· 88· 12· 24 թիւին:

գէ նաեւ Ձեղատպահութեան մէկ պատկերին, մէկքերոամ մը ընելով:

⁂

«LE MONDE»

(29 avril)

«CREER ENTRE L'ARMENIE ET LA TURQUIE UN ESPACE OU LES SENTIMENTS VONT FLEURIR»

Այս խորագրին տակ թերթը կը խօսի Սարգիսի մասին (Զապունեան) որ ցուցահանդէս կը ներկայացնէ Պոլիս այս միջոցին: Աբուհեստապէտը ծնած է Պոլիս 1938ին, ամուսնացած է Թրքուհիի մը հետ եւ մեծ համբաւ կը վայելէ Եւրոպա: Հարցազրոյցը վարած է Ժընեւիւվ Պրէմէթ եւ անոր ընթացքին Սարգիս կը խօսի իր կեանքին ու գործին մասին: Համզուած է նաեւ որ հայ եւ թուրք համայնքները պէտք է իրարու հանդիպին, զաղափարները իրարու հանդիպին, սահմանները բացուին ու իր եզրակացութիւնն ալ այն է որ փոխանակ ըսելու՝ կա՛մ ձեղատպահութիւնը կը ճանչնաք, կամ իրարու հետ չենք խօսիր, հարկ է վիճարկումի վայր մը ստեղծել եւ միւժմանակ վայր մը ուր զգացումները ծաղկին...:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԲԱՒՐՋՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹի, Մայիս 5

Քառասնեւրդում աւուր ի Զատկէն՝ ժամը 8·45էն սկսեալ:

Գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւններու պաշտամունքը եւ Սուրբ Պատարագի մատուցմամբ տօնեմք՝ Համբարձումն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յերկինս:

Այս առթիւ, քրիստոնէական գաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկները, երիտասարդները, պըրոյներու աշակերտները ու ընդհանրապէս ամէնքը հրաւիրուած են տօնական հանդիսին Ս. Հաղորդութեան:

⁂

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹի, Մայիս 5: Տօն է Համբարձման:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

Soirée Conférence
«LA VIE COMME ELLE EST»
Recueil de nouvelles de **Krikor ZOHRAB**
Présentation et traduction:
Mireille Besnilian
A cette occasion, portrait de :
Krikor ZOHRAB **«l'homme politique»**
Conférencière :
Anahide Ter Minassian
Jeudi 12 mai à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Bleue 75009 PARIS
(métro: Cadet)

ARMENIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours
Saberatours SevanVoyages
SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AERIENNE
Armavia Արմավիա
Studio VICKEN 2005/2

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SORTIE EN CHAMPAGNE
avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai
Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégustation;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place
Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai**
auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aida : 06 23 24 01 32

Bellefontaine fête ses 50 ans
50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Section «Archalouïs Tatéossian»
Paris
COURS
DE SOUTIEN DE SCIENCES PHYSIQUES
De la Seconde à la Terminale —
PREPARATION AU BAC
Par professeur enseignant dans un lycée parisien prestigieux
LES MERCREDIS
DE 15 à 17 HEURES
Maison de la Culture Arménienne,
17 rue Bleue 75009 PARIS
(Métro : Cadet)
Renseignements
auprès de Nazélie **Fourtune**
au 01 45 84 57 18 le soir.

COURS
DE LANGUE ANGLAISE
Pour collégiens —
possibilité adultes débutants
Par enseignante de langue maternelle anglaise
LES MERCREDIS
DE 14 à 16 HEURES
Maison de la Culture Arménienne,
17 rue Bleue 75009 PARIS
(Métro : Cadet)
Renseignements
auprès de Nazélie **Fourtune**
au **01 45 84 57 18 le soir.**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SEJOUR DU MOIS D'AOUT
La Croix Bleue des Arméniens de France organise :
— **un séjour du 29 juillet au 16 août**
pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991
et le 31 décembre 1997
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration —
17 rue Bleue 75009 Paris — tél. : 01 53 34 18 18.
Date limite pour les inscriptions : 8 mai

ՈՐՔՓՇԱԹԻ
ՄԱՅԻՍ 3
MARDI
3 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·192 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·192

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՑԻՍ ՄԷԿԻ ՑՈՑՑԵՐԸ

Մայիս Մէկի առնդկական ցոյցը բազմաթիւ ցոյցերու վերածուած էր եւ ընդհանուր ձեւով մասնակցողներն ալ խուռներամ բազմութեան մը պատկերը չտոլուին: Ամբողջ երկրին մէջ 50էն 100 հազարի միջեւ կը դնահատուի անոնց թիւը, միակ միասնական լոզունգը որ կար, այն էր որ բոլոր ցոյցերը ընկերային բնոյթ ունենալէ զատ, կոչ կ'ընէին "Ո՛չ"ի մը համար Սահմանադրութեան Ուխտին հանրաքուէին համար:

Փարիզի մէջ, երեք թափօրներ կազմակերպուած էին.– Պաստիլի մէջ առտուն հաւաքուած էին Բանուորական Ուժին (ԼՖ· Օ·) անդամները եւ համակիրները, կէսօրէ յետոյ Սէ· Էֆ· Թէ· Սէ·ն որ հաւաքուած էր Մոնփարնաս, անդին ալ՝ Ռեփիւպլիքէն Նասիոն Սէ· Ժէ· Թէ·ն, Իւ· Էն· Սէ· Ա·ն եւ Սոլիտէր երեք չարժումները կոցած էին 10էն 12 հազար հոգի հաւաքել: Պահանջները կը վերաբերէին նաեւ Մայիս 16ի Ջնջումին, քանի բազմաթիւ սենեկաններ եւ զանազան չարժումներ բոլորովին դէմ են Հոդեզատուսի երկուշաբթին աշխատելու եւ այս առընչութեամբ բողոքները չատ են: Դիմում եղած է նաեւ Սահմանադրական Խորհուրդին որպէսզի օրէնքը բեկանէ: Թափօրներուն խառնուած են նաեւ "առանց Թուղթի" օտարականներ:

*
**

"Ո՛չ"երու չարքին էր նաեւ Լը Փէնի յոյցը, որ ամէն տարի Մայիս 1ին կ'ոգեկոչէ Ժանն տ'Առքը, բայց այս տարի Ազգային Ճակատի նախագահին ալ դլխաւոր օրակարգը կը վերաբերէր "Ո՛չ"ին: Իրեն համար, այդ Սահմանադրութիւնը կը թաղէ Ֆրանսան եւ ինչպէս անցեալին Ժանն տ'Առք ո՛չ ըսած է, այդ նոյն ո՛չն է որ պէտք է ըսուի Մայիս 29ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷի մէջ կրկնակ ռճբաւորձեր գործուեցան Ապրիլ 30ին զբօսաշրջութեան երկու վայրերու վրայ եւ նոյն ընտանիքին (այր մը, նշանածը եւ քոյրը) երեք քամիքաղները ապարքէն եաք անճնասան եղան: Առաջին անդամն է որ կիներ կը մասնակցին ահաբեկչական արարքի մը եգիպտոսի մէջ: Վիրաւորներ եղան, բայց մեռեալ չկար: Ոստիկանական ուժերը անմիջապէս հակազդեցին եւ 24 ժամուան մէջ 200 հոգի ձերբակալուած է: Արարքը գործուած է Թանդարանին մօտ եւ Մէնաթեըդին Թաղամասը: Ութ վիրաւորներուն չորսը օտարներ են: Ահաբեկիչներու թիւրախը միշտ զբօսաշրջիկներն են:

ՀՈՒՄ չընդունիր այն պաշտօնական տեղեկագիրը, որ ի վերջոյ հրապարակուեցաւ: Ծանօթ է որ Ամերիկացիք կ'ուրանան որեւէ պատասխանատուութիւն այն կրակոցներուն մէջ, որոնք Մարտ 4ին, սպաննեցին լրագրողուհի Ճ· Սկրենայի ընկերացող իտալացի դործակալը: Ամերիկեան բանակին քննութեան մասնակցած են նաեւ իտալացի դեսպան մը եւ զօրավար մը, որոնց եզրակացութիւնը բոլորովին տարբեր է: Ամերիկացիք տեղեակ էին որ Սկրենան փոխադրող կառքը այդ ճամբէն կ'անցնի դէպի օդակայան եւ չեն կրնար կրակ բացած ըլլալ անդիտակցաբար: Հարցը նեղ կացութեան մատնած է Պէրլուսքոնին: Զուզեր խնդրոյ առարկայ ընել իտալեամերիկեան անուրանալի բարեկամութիւնը, բայց անշուշտ կառավարութիւնը մերժած է իր ստորադրութիւնն ալ կցել Ամերիկացիներուն տեղեկագրին տակ, ինչ որ "քաջութիւն" որակուած է համաչնաւոր իլ Մանիֆէսթօ թերթին կողմէ, որու աշխատակիցն է Ճ· Սկրենա:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՖՐԻԿԷի Պետութեանց Տնտեսական Հաւաքականութիւնը եւ Աֆրիկեան Միութիւնը պատուիրակութիւն մը ղրկած են Թոկօ, տադնապը լուծելու համար: Լոմէի մէջ, պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է ընդդիմութեան համախմբումի ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք միշտ կը մերժեն ընտրութեան արդիւնքը ընդունիլ: Այդ պղտիկներուն համաձայն Ֆոռ Կնասինկէ ձայներու 60,22%ով յաղթած էր:

*ԻՐԱՔի մէջ, ձերբակալուած են բրիտանացի Մարկարէթ Հասանի մարդասպանները: Անցեալ Հոկտեմբեր 19ին է որ իրաքցիի մը հետ ամուսնացած անդլիացի կինը առեւանդուած էր եւ սպաննուած մօտ ամիս մը յետոյ (Նոյ· 16): Ապրիլ 30ին, 63 տարեկան Աւստրալիացի մը առեւանդուած է եւ պատանդ է: Տեսերիզի մը միջոցաւ յայտարարած է.– "Զեմ ուզեր մեռնիլ", չըլլապատուած երկու պինեալ անձերէ: Միւս կողմէ, Մայիս 1ին ալ բրտութիւնը չէ լուծ երկրին մէջ եւ 45 մեռեալ կար, դլխաւորաբար Իրաքցի: Արդէն 25 հոգի սպաննուած եւ երեսուն հոգի ալ վիրաւորուած էր միայն անճնասպանական ռճբափորձի մը ընթացքին Թալ Աֆար, Մուսուլի արեւմուտքը, երբ թաղումը կը կատարուէր փիւրտ պատասխանատուի մը, որ սպաննուած էր Ապրիլ 30ին: Հաւաքուած բազմութեան քով թա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՇՐԷՕՏԵՐ ԶՕՐԱԿԻՑ Է ԵՐՏՈՂԱՆԻՆ

Անդարա մեկնումին նախօրեակին Գերմանիոյ վարչապետը Կ· Շրէօտէր Թրքական հեռատեսիլի կայանի մը արտայայտուած ու զօրակցութիւնն յայտնած է Թ· Էրտողանին: Այդ զօրակցութիւնը յատկապէս ուղղուած է հայեւթուրք յարաբերութիւններու վերջին օրերու փուլին Թուրքիոյ վարչապետին ընթացքին: Անդրադառնալով հայ եւ թուրք պատմաբաններու խումբ մը կազմելու եւ Ցեղասպանութեան նիւթը անոնց քննարկումին յանձնելու այս վերջինին առաջարկին, Շրէօտէր ըսած է թէ տեղին առաջարկ է եւ պէտք է հետեւիլ այդ ճամբուն: Նոյն առեն ան հարկաւոր համարած է որ ժողովուրդ մը քննադատական աչքով նայի իր անցեալին:

Շրէօտէր հաւաստած է տակաւին թէ Ցեղասպանութեան ճանաչումը երբեք նախապայման պիտի չըլլայ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան:

ՊԵԼԺԻՈՅ ՕՐԷՆՔԸ ԿԱՏԱՂԿ ԷՐ

ՎԱՆ (Ժխտողականութեան դէմ Հայկական Զգօնութիւն) կազմակերպութիւնը որ աչալուրջ կը հետեւի Հայկական Հարցին առընչուած ժխտողական արտայայտութիւններու, արարքներու, Ապրիլ 29 Թուակիր հաղորդագրութեամբ մը կ'ահազանգէ թէ Պելժիոյ մէջ վերջերս քուէարկուած ժխտողականութիւնը պատժող օրէնքը յատուկ է միայն այն ցեղասպանութիւններուն որոնք իրաւականօրէն ճանչցուած են: Սահմանափակումը կը նշանակէ թէ Հայկական Ցեղասպանութեան ուղղուած հերքումի, ժխտումի արտայայտութիւնները չեն կրնար դատի առարկայ, հետեւաբար պատժելի ըլլալ Պելժիոյ մէջ:

Եթէ երկրին Ներաիոյթը մինչեւ Մայիս 9 չհոչընդոտէ Խորհրդարանին քուէարկած օրէնքը, հայկականը մաս պիտի չկազմէ ժխտումը պատժելի պարադաներուն: Հետեւաբար ՎԱՆ կոչ կ'ուղղէ Ֆրանսոյի եւ պելժ խորհրդարանականներու, ծերակուտականներու որ անյապաղ դիրք արտայայտեն վանդաւոր այդ զարգացումին դէմ: Հակառակ պարագային Իքսէլի (Պելժիա) հայկական յուշարձանին քանդումով այդ երկրին մէջ պատահածները, ինչպէս տակաւին ծագումով Թուրք քաղաքական մարդոց ժխտողական արտայայտութիւնները, վաղը կը սպառնան պատահիլ նաեւ Ֆրանսայի եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

Կազմակերպութիւնը կը պահանջէ որ օրէնքով պատժելի ըլլայ ժխտումը բոլոր ցեղասպանութիւններուն որոնք հանրային կարծիքէն որպէս այդ ընկալուած են:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄԷԿ ԿԱՑ, ՄԷԿ ՉԿԱՑ

Անդրադառնալով Ցեղասպանութիւնը հայ եւ թուրք պատմաբաններու քննարկումին յանձնելու իր նամակին նախագահ Ռ· Քոչարեանի պատասխանին, Թուրքիոյ վարչապետը յայտնած է թէ իր ըսածը այն չէր որ հարցը միայն պատմաբաններու յանձնուի· կրնան անոնց մխանալ քաղաքական մարդիկը եւ վճռեն այս վերջինները: "Մենք պատրաստ ենք հաշտելու մեր պատմութեան հետ" յայտարարած է ան Թրքական հեռատեսիլին, աւելցնելով որ Հայաստան ալ նոյն քայլին պէտք է դիմէ, քանի որ իր համոզումով՝ "Կարելի չէ ընդունիլ բոլոր ասոնք որոնք տեղահանութիւն մը «ցեղասպանութիւն» որակելու շփոթին մէջ կը գտնուին":

Թ· Էրտողան խօսած է Ախթամարի Ս· Խաչ տաճարը նորոգելու նիւթին մասին ալ որպէս բարեացակամ կեցուածք: Ըսած է թէ հարկաւոր թեթեւութիւնը եղած է Մշակոյթի եւ զբօսաշրջութեան նախարարին, յատկացումներն ալ տրուած: "Ես պահանջեցի որ նախապարը Պոլսոյ Հայոց պատրիարքին հետ յարաբերութիւն հաստատէ եւ նորոգութեան գործին համար ճարտարապետ ուղէ իրենցմէ: Առիթ պէտք չէ տալ տրտունջներու թէ «իրենք քանդեցին, հիմա ալ ճիշդ ձեւով չեն նորոգեր»" ըսած է Թուրքիոյ վարչապետը:

Իր խօսքերը Հայաստանի առընչութեամբ, թէ կարելի է քաղաքական յարաբերութիւններ հաստատել, միւս կողմէն ալ պատմաբաններու աշխատանքները շարունակել, այն տպաւորութիւնը գործած են որ տրամադրութիւն մը կայ Հայաստանի հետ սահմանը բանալու, դիւանագիտական կապ հաստատելու: Սակայն յաջորդ օրը Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա· Կիւլ նոյն նիւթին մասին կեսարիոյ մէջ լրագրողի մը հարցումին որպէս պատասխան ըսած է· "Թուրքիա իր դրացիներուն ընդառաջող երկիր է, բայց այս գործերը չեն կրնար միակողմանի ըլլալ: Կը յուսանք որ նոյն շինիչ մթնոլորտը կը պարզեն մեր դրացիներն ալ":

Կացութիւնը լաւագոյն կերպով արժեւորուած է Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի քարտուղար Հ· Գասպարեանի յայտարարութեամբ· ան ակնարկելով "իրենց օրինակով" իր դիւանները բանալու Հայաստանին ուղղուած Թրքական հրաւէրին, ըսած է· "Մեր արխիւները վաղուց բաց են իւրաքանչիւր երկրի եւ իւրաքանչիւր ազգի հետազօտող առջեւ: Մինչեւ հիմա բազմաթիւ օտար գիտնականներ են օգտուել դրացիից, բայց ոչ մի Թուրք: Եթէ նրանք ուզում են, կարող են գալ ու նայել: Պարզապէս ուզում ենք մէկ անգամ եւս կրկնել· իրականութիւնը վաղուց պարզ է բոլորին, մի կողմ դնենք քարոզչութիւնը, եկէք շիտակ նստենք ու խօսենք":

ԵՐՏՈՂԱՆԻ ԻՄԱՑԵԼ ԱՑԸ

Թուրքիոյ վարչապետը առաջին պաշտօնական այց մը կատարած է Իսրայէլ: Ամէն բանէ առաջ նպատակը հետապնդուած է փոխադարձ ջերմ յարաբերութիւններու պատկերը թարմացնելու, քանի որ Համասի ղեկավար Շէյխ Եասինի խրատչելեան յարձակումով մը սպանութենէն ետք Էրտողան Իսրայէլը ամբաստանած էր պետական ահաբեկչութիւն ընելով: Այսուհանդերձ, առաջին քայլէն հիւրընկալ երկրին ղեկավարները տհաճ այդ միջադէպը բոլորովին մոռցութեան մատնած ու սիրալիր ընդունելութիւն ըրած են իրենց հիւրին:

Թ· Էրտողան հանդիպումներ ունեցած է Իսրայէլի վարչապետին, նախագահին, արտաքին գործերու նախարարին ու ղեկավար այլ դէմքերու հետ: Այցին մաս կը կազմէին պաղեստինեան իշխանութեան պետ Մ· Ապպասի եւ վարչապետին հետ հանդիպումները ալ:

Իսրայէլ յանձին Թուրքիոյ կ'ուզէ տեսնել յատկապէս այն երկիրը որ կրնայ կամուրջի դեր կատարել իր եւ արաբական պետութիւններուն միջեւ: Անցարան այդ դերին մղելու համար Իսրայէլ զօրավիդ կը կանդնի Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան, որով կ'ըսուի թէ կ'ամրանայ Միջին Արեւելքի կայունութիւնը:

Էրտողան բնականաբար այցելած է Ողջակիզի թանգարանն ալ, ինչպէս ամէն հիւր ղեկավար· այդ առիթով ան չէ դրած հրէական բիփան, բայց գլուխով ծաղիկ պետեղած է անմար կրակին առջեւ, յետոյ տոմարին մէջ արձանագրած· "Ձենք կրնար երբեք ցեղապաշտութեան առջեւ զիջելու ըմբռնումի տէր ըլլալ: Ընդհակառակն, վճռակամ ենք պայքարը շարունակելու": Ապա աւելցուցած է· "Ողջակէզը պատմութեան ընթացքին մարդկութեան դէմ գործուած ամէնէն անբմբռնելի յանցանքն է: Մարդկութիւնը երբեք նման եղելութեան դէմ պէտք չէ մնայ":

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(28 avril)

Շաբաթաթերթը լայն տեղ կու տայ Հայոց Ցեղասպանութեան, չեչտելով թէ 90-ամեակի ոգեկոչումը ուժգին յուցաբերում մը եղաւ, քանի Շիրաք իսկ Հայաստանի իր պաշտօնակիցին հետ ծաղկեպսակ մը դրաւ Կոմիտասի արձանին: Հարց կու տայ թէ դեռ որքա՞ն տեն Թուրքիա պիտի շարունակէ ժխտողական իր դիրքին վրայ մնալ: Երկար նկարագրականի մը դատ, Փաթրիք Տէվէճեանը կ'որակէ Հայերու "նախապարապետը" ու կ'անդրադառնայ Փամուքի:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

"LES CHRÉTIENS AUX BÊTES"

Հաւաքական թէ անհատական սպանութիւններուն զուգահեռ չարչարանքներուն բոլոր մանրամասնեալ տեսակները, որոնք բաժին եղան հայ զանգուածներուն, ո՛չ նաեւ քրիստոնեայ այլ համայնքներու, առարկայականօրէն ներկայացուած են նոր լոյս տեսած Les Chrétiens aux bêtes հատորին* մէջ:

Առաջ ու այլազան դրականութիւն մը գոյութիւն ունի այլեւս 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան վերաբերեալ, դիւանագիտական տեղեկագիրներէն մինչեւ պատմաբաններու տեղեկագիրներէն բխող երկերը, եւ ժամանակակից վկայութիւններն ու գրական այլ գործեր: Կ'ենթարկուի թէ նոր վկայութեանց հրապարակումի գործընթացը բնականաբար վերջ գտած ըլլալու է: Բայց ահա կը հրապարակուի դէպքերէն շուրջ դար մը ետք անմիջական ականատեսի մը հետ ինքնակոչ վկայութիւնը: Շարք մը հիմնական տուեալներու զուգորդումը կը բազմապատկէ չահեկանութիւնը, հարազատ արժէքը վկայութեան, - ժամանակ, միջավայր, հանգամանք ու ինքնութիւն՝ վկայողին: Առաջին հերթին՝ անմիջական ականատես մըն է հեղինակը. ժամանակը՝ դրեթէ երեք տասնամեակ, սկիզբէն մինչեւ վերջ ցեղասպանութեան գործադրման. ապա միջավայրը՝ ցեղասպանութեան գործադրման տարածքը, Առանայէն Վան, Միջագետքի եւ Հիւսիսային Սուրիոյ անապատը՝ Մուսուլ, Մարտին, Տիարպէքիր, Ուրֆա, Տէյր Զօր:

Եւ յետոյ ինքը՝ վկայողը՝ Ֆրանսացի դիմնիկեան վարդապետ, որ կը դատապարտուի աքսորուելու խարբերդ, որ սահման արուօնութիւն կը ստանայ մնալու Մարտին քաղաքին մէջ: «1914ի Դեկտեմբերին, այսինքն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ պատերազմի համար Գերմանիոյ հետ դինակցութեան մէջ Թուրքիոյ մուտքէն քիչ ետք, պատիւն ունեցայ Մուսուլէն աքսորուելու երկու ընկերակիցներու՝ Հայր Պերբէի եւ Հայր Սիմոնի հետ: Երթալու էինք Տիարպէքիր, ուրկէ պիտի փոխադրուէինք Խաբուրէն, որ դինուորականն կեդրոնն էր այդ շրջաններուն: Շնորհիւ յառաջացեալ եղանակին եւ մեր տարիքին, ազնիւ մարդու մը՝ Մաղտինի մութասարըֆ Հիլմի Պէյին միջնորդութեամբ, կրցանք իրաւունք ստանալ այդ քաղաքին մէջ մնալու, առնուազն խաղաղութեան շրջանին, ճմրան: Հոն մնացինք երկու տարի»:

«Զգաւեցայ աքսորուելուս համար, որովհետեւ ան թոյլատրեց ինծի՝ իբր ուսանառես վկայ մասնակից դառնալու դէպքերուն, որոնք այդ տեղն տեղի ունեցան այս շրջաններուն մէջ, որոնցմէ մի քանիները կը վերաբերէին ընթացիկ պատերազմի, մնացեալը՝ շարդերուն՝ հրահանգուած՝ Թուրքիոյ կողմէ իր քրիստոնեայ հպատակներուն դէմ» (էջ 9-10):

Ժամանակի եւ միջավայրի այս անմիջականութիւնը, զուգորդուելով հաւատքի գծով կապի հարազատութեան, բայց նաեւ դէպքերու նկատմամբ օտարականի ինքնութեան ընձեռած հեռաւորութեան, որ իրեն կուտայ դիտելու յատկութիւն, որով ան կը յաջողի առարկայական ու ճշդիւտ համեմատութիւններ տալ իր թողոր վկայութեանց: Օրը օրին էովին ապրուած դէպքերու տպաւորութեան տակ ան դրի կ'առնէ տուեալները, զրոս ստուգելու ալ պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ: Բնականաբար, ի յառաջագոյն մշակուած ծրագրի մը իրագործումը չէ իր նպատակը, այլ միայն կորուստէ փրկել պատմութեան ծառայելու տահմանուած տարրերը: Ան կը նկարագրէ դէպքերը, քաղաքական ու ընկերային, մարդկային չրջապատին մէջ, եւ միշտ հանդիպումի հանգրուանի, թիւերու լեզուով ցուցակագրելով բոլոր քրիստոնեայ համայնքները՝ հայ լուսաւորչական, բողոքական, կաթոլիկ, ասորի, քաղդէացի եւայլն - կրած մարդկային եւ նիւթական վնասները:

Իր գործընթացը առարկայական է: Նախ կը ներկայացնէ հաւաքականութեան ընդհանուր միջավայրը՝ աքսորի նախօրեակին, աքսորի ճամբուն վրայ եւ նահատակութեան ընթացքին: Ապա, պատկերազարդելու համար միջավայրը, կը ներկայացնէ անհատական պարագաներ: Ան այս ձեւով կը յաջողի ընթերցողին ընծայել ապրումը՝ համերաւ մը խաղով ընդհանուր պատկերացումէն սահելով կեդրոնանալու անհատներու կրած չարչարանքներուն վրայ, եւ այս ձեւով զանոնք վերածելու խորհրդանշական պատկերներու:

Գրքին հրատարակիչները բծախնդրութիւնը ունեցեր են յարգելու հարազատութիւնը ձեռագրին, պահելով նոյնիսկ լուսանցքային մանանշումները, զորս հեղիակ մը կ'արձանագրէ ի նախատեսութիւն յետագայ հեղինակային սրբագրութեան մը կամ ստուգումի մը, ինչ որ գրաւականը կը մնայ վկայութեան վաւերականութեան: Այս տուեալն է որ կը կրկնապատկէ վկայութեան արժէքը: Պարզ է: Այնքա՞ն բծախնդիր նկարագրութիւններ կը նեղկայացնէ, մէջբերելով մինչեւ իսկ խօսակցական արտայայտութիւններ որ ընթերցողը պիտի տարուէր մտածելու թէ զրական յարմարեցումներ չե՞ն եղած հեղինակին կողմէ: Ո՛չ, Հայր Ժաք Ռեթորէ մինչեւ իսկ զգեր է վերապրողներու մօտ քաղելու նահատակութեան մը քամնելի պարմանները, այլ նաեւ նահատակին վերջին խօսքը, յայտարարութիւնը իր չարդարարի երեսին, թուրք, քիւրտ կամ չերքէզ:

Անդերազանցելի կը մնան խժդժութիւնները, որոնք գործադրուեցան քրիստոնեայ համայնքներուն դէմ, եւ այդ պատճառով աներկբայ է իր դատումը, երբ «Հայկակը» մակդիրը կը չնորհէ թուրքերուն (էջ 54, 56, 114···): Մարդկային ընկալեալ դատողութեան, տրամաբանութեան սահմանումներէն դուրս տեղադրուող այս գործընթացը բնորոշելու ակնարկով՝ ինչ կը տարուի ի վերջոյ մտածելու թէ վերջին հաշուով, Աստուծոյ անիմանալի միջամտութեան մը հետեւանքով չէ՞ որ հայ ժողովուրդը կը կոտորակուէր այսպէս, տեղահան կ'ըլլար: Այս հանդրուանէն անդին կը դիւրանայ հեղինակին տայթաքումը դէպի նեղմիտ դատում, որ կը մնայ բացարձակապէս անհասկնալի: «Այս վերջին ժամանակները, երիտասարդութիւնը (հայ) յարմայր կը դատէր տարանալ Աստուածը եւ յանձնարարել դերմանական վարդապետութիւնը Տասնամեայ Պատուիրաններուն ոչ-յարգումի վերաբերեալ: Կաթոլիկներ իրենք իսկ յարեր էին այս չարժումին, եւ կ'ըսէին թէ ազգը կրօնքէն առաջ կուգայ, մեր քաղաքային պարտաւորութիւնները՝ մեր կրօնական պարտաւորութիւններէն առաջ: Ասոնք ինքնահաստատ անհեթեթութիւններ են, որոնք երբեք անպատիժ չեն մնար: «Գուցէ Աստուած ուզեց օգտագործել երիտասարդ-Թուրքերուն անարդարութիւնը՝ վրէժ առնելու համար՝ իր հանդէպ երիտասարդ Հայերու անարդարութենէն: Ի'նչ ալ ըլլայ Աստուած Թուրք մը չէ, որ կ'ատէ Հայը եւ կ'ուզէ բացարձակապէս անոր բնաջնջումը, այլ Հայր մը, որ զայն կը պատժէ, որպէսզի իր պատիժը ծառայէ անոր վերահաստատման, զինք մղելով լաւագոյն ուղին որդեգրելու» (էջ 51-52):

Ճակատագրապաշտութեան հետ չխոթուող այս վերջին տարազատը, որ համամատութեան կը դնէր Աստուածն ու··· Թուրքը, առնուազն Աստուծոյ պատուհասող ձեռքը դարձնելով զինք, ինքնին կը հերքուի, երբ նկատի առնենք դրդապատճառը, - Հայերու հեռացումը Տասնամեայ Պատուիրաններուն յարգումի պարտադրանքէն: Ընդգծելով հաւատքին խորութիւնը հեղինակին մօտ, յուսալքուած՝ համամատական բացատրութիւն մը, տրամաբանական եզր մը գտնելու իր չանքերուն մէջ, այդ տպաւորումը կը չանայ ճշդել թէ մխայն աստուածային պատուհաս մը պիտի կարենար այս համեմատութիւններով վնասներ պատճառել ամբողջ ազգի մը: Իննսուն տարիներու բարձունքը կը թոյլատրէ մեզի, աւելի յատակացում մը ընծայելով, այդ համեմատութիւնը վերջապէս տեղադրելու իր ժամանակին մէջ, ուր դատումի հորիզոնները այնքան ընդարձակ չէին, ինչպէս այսօր, եւ մարդիկ, նոյնիսկ մտաւորական հոգեւորականներ, կը չանային անընդմէջ մեկնել անմեկնելիով, ընդգծելու համար աննախընթաց բնոյթը հաւաքական ոճրագործութեան, արմատախիլ տեղահանութիւն, հաւատափոխութեան հարկադրանք, կողոպուտ, սպրծում կանանց եւ աղջիկներու, հաւաքական սպանութիւն եւ բռնմատեակ անմարդկային չարչարանքներ: Հայր Ժաք Ռեթորէի դիրքը մանրամասնեալ նկարագրութիւններով ընդունելի է: Եւ ասիկա՛ է դրականը, եւ ոչ՝ վերյիչեալ սայթաքումը:

Ընթերցողը հեշտութեամբ կը վերագտնէ բառերէն անդին հեղինակին ըսել ուզածը, եւ կը գնահատէ բուն արժէքը այն անհերքելի վկայութեանց, զորս կ'ընծայաբերէ այս դիրքը, մասնաւորաբար 90ամեակի այս՝ ըստ երեւոյթին թախտրոչ՝ հանդրուանին:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(*) **«Les Chrétiens aux bêtes»**

Par Jacques Rhétoré

Préface par Jean-Pierre Peroncel-Hugoz

Etude et présentation par Joseph Alichoron

Editions du CERF/Histoire

Avril 2005, Paris

398 pages, avec un encart de 16 pages de reproductions iconographiques.

Prix: 29 Euros - www.editionsducerf.fr

ԱՊՐԻԼ 24
ՑՕԱՄԵԱԿԻՆ ԱՒԹԻԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՅԼ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Սէ. Սէ.Ա. Էֆ.ին յայտագիրն էր՝ "ինսուան ժամ ինսուան տարուան համար", հետեւաբար ձեռնարկները ընթացան տասը օրուան վրայ:

Ապրիլ 14ին, վիճաբանական դասախոսութիւն մը տեղի ունեցաւ Մարսէյլի 15րդ եւ 16րդ թաղամասերու քաղաքապետարանը, մասնակցութեամբ երեսփոխան - քաղաքապետ Ժրէէրիք Տիւթուէի:

Ապրիլ 16ին, նահատակներու յիշատակին համերգ մը կազմակերպուեցաւ ԺԱՖ-ի մշակութային կեդրոնի սրահը, մասնակցութեամբ ԺԱՖ-ի "Սասուն" մըւադախումբին:

Ապրիլ 20ին, Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցւոյ բակը նահատակաց յուշարձանին մօտ յիշատակի բոցը արծարծուեցաւ եւ ապա Սահակ Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ Ապրիլեան Եղեռնի վերապրողներ եկան ու վկայեցին: Նախապէս, եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգումի արարողութիւն:

Ապրիլ 21ին, ԺԱՖ-ի մշակութային կեդրոնին մէջ պատանիները ունեցան իրենց "յիշատակի ժամերը", զանազան ըզբաղումներով՝ պարզութիւն, բանաստեղծութիւն, պատմութիւն... եւ այլ արտայայտութիւններով:

Ապրիլ 22ին տեղի ունեցաւ ասոր եկեղեցիներու մարաթոնը, սկսելով Գամփառնը Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցիէն մինչեւ Սէն-Լու Ս. Գէորգ, Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցիները, անցնելով Սէն Թերոմի, Գօմոնի եւ այլ եկեղեցիներէ: Մարաթոնին մասնակցեցան ծանօթ մարզիկներ, քաղաքական դէմքեր: Ընդամէնը 44 քմ.: Երեկոյեան, Սէն Թերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ վիճաբանական դասախոսութիւն մը "Հայ եկեղեցւոյ ակնարկը ցեղասպանութեան վրայ" նիւթին չուրջ, մասնակցութեամբ Զաւիկ Վրդ. Աւետիքեանի, Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեանի եւ Վեր. Ժիլպէր Լեւոնեանի:

Ապրիլ 23ին կազմակերպուեցաւ համաժողով մը "Տօք տիւ Սիւա"ի սրահներուն մէջ, մասնակցութեամբ՝ Թերար Տէտէեանի եւ Ուրնէ Ծակոբեանի, նիւթին շուրջ՝ "Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման պայքարի պատմութիւնը":

Սէ. Սէ. Ա. Էֆ.ի նախաձեռնութեամբ հակայ պատառներ գետեղուեցան Մարսէյլի քաղաքապետարանի, Պուշ տիւ Ռոնի Ընդհանուր Խորհուրդի եւ Փրովանս Ալփ Գոթ տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդի չէնքերուն ճակատին: Նոյնպէս մեծադիր որմնազրեր դրուեցան քաղաքի զանազան վայրերը: Սէ. Սէ. Ա. Էֆ.ը հաղորդակցութեան մեծ աշխատանք տարաւ:

Հարկ է ըսել որ բոլոր մեհեանները լայնօրէն արձագանգեցին, յատկացուցին էջեր, հաղորդումներ, սիրաւմներ, եւլն.:

*
**

Մարսէյլի Հայկական կազմակերպութիւններու Ներկայացուցչական Խորհուրդին հովանաւորութեան ներքեւ տեղի ունեցան զանազան ձեռնարկներ:

Ապրիլ 15ին, "Լափաս Ժիլիէն"ի մէջ, Հայ Դատի Յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ ընթերցումի երեկոյթ մը որուն մասնակցեցան բազմաթիւ անձեր, արուեստագէտներ, քաղաքական դէմքեր, երեսփոխաններ կարդալով բնագիրներ նահատակ մտաւորականներէն կամ անոնց նուիրուած էջեր:

Ապրիլ 16ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպութեամբ թուրք պրպտիչ Եալչընն Թամանի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տուաւ դասախոսութիւն մը, ուսուն յաջորդեց վիճարկում մը:

Ապրիլ 17ին, Պլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ Մակար Ա. Քհնյ. Նամատեանի ձեռամբ եղաւ պատարագ եւ հոգեհանդիստ եւ ուսարտին եկեղեցւոյ բակը զոնուող յուշարձանին առջեւ կատարուեցաւ յիշատակի հանդիսութիւն մը:

Ապրիլ 23ին, Գօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեանի կարճ ատօթքէն ետք տեղի ունեցաւ տաղանդք մը դէպի 1915 Ապրիլ 24 փողոցի սկիզբը կատուցուած նահատակաց յուշաքարը: Առջեւէն քալեցին Հ.Յ.Դ. պատասխանատուները, Համազգային ղեկրոցի աշակերտութիւնը, չահեր բռնած: Գիչերուան մութին տպաւորիչ էր տաղանդը: Մասնակցեցան չուրջ երեք հարիւր հոգի, որոնք համախմբուեցան յուշաքարին չուրջ ուր ելոյթներ ունեցան ընկերվարական եւ ԻԻ. ԷՄ. Փլ. կուսակցութիւններու երիտասարդական չարժումներուն ներկայացուցիչները, Թիլպէր Քէրքէրեան՝ Քաղաքապետական խորհուրդի անդամ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը, Սաթօ Տէմիրճեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անունով, Կարօ Յովսէփեան՝ 13րդ եւ 14րդ թաղամասերու քաղաքապետը եւ հուսկ երեսփոխան Քրիսթոֆ Մաս: Ապա, պատանիները ներկայացուցին կենդանի պատկերներ:

Լրիւ ըլլալու համար, աւելցնենք որ Ապրիլ 9ին, Մարսէյլի 13րդ եւ 14րդ թաղամասերու քաղաքապետարանը կազմակերպեց հեծանիւի մրցում մը աչխարհի ախոյեաններու մասնակցութեամբ, "Լ'Օլիվ"ի հեծելարշաւի դաշտը, նուիրուած Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակին:

Իսկ Մարսէյլի 9րդ եւ 10րդ թաղամասերու քաղաքապետարանը, Ապրիլ 18-22 կազմակերպեց հայկական օրեր:

Գօմոնի Հայ Աւետարանական եկեղեցին Մարտ 27 – Ապրիլ 8 կազմակերպեց մշակութային օրեր՝ նուիրուած Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակին:

Գամփառնը Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցին, կազմակերպեց աղօթութիւններ, հոգում, պատարագ, հոգեհանգիստ: Նոյնպէս Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ:

Հանդիսութիւններու այս չարքը փակուեցաւ Ապրիլ 27ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ կազմակերպուած ձեռնարկով մը՝ արտասանութեամբ, երգով, պարով, պատկերներու լուսարձակումով՝ առնուած Պարոյր Սեւակի "Անտելի զանգուած" կոմ: Գեղեցիկ նախաձեռնութիւն մը, քանի հայերէնով կատարուած դրեթէ միակը եղաւ ամբողջ ամառան ընթացքին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՊՈՒՔ-ՊԷԼ-Է Ո

Ապրիլ 24, ժամը 14ին տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Ժողովուրդը հաւաքուեցաւ քաղաքապետարանի հրապարակը եւ թափօրով իյաւ պերեզմանոցը տանող ճամբան: Գերեզմանատան մայր մուտքին կատուցուած է նահատակաց յուշարձան մը ի յիշատակ 1915ի Հայոց Ցեղասպանութեան զոհերուն:

Արարողութիւնը սկսաւ վայրկեան մը լռութեամբ եւ ծաղկեպսակներու պեսպեսում: Տէր Զօրէն բերուած ափ մը հող

ՇԱՒԻԼ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Ապրիլ 16ին, Հայոց Ցեղասպանութեան 90րդ տարելիցին նուիրուած ձեռնարկներէն էր Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մշակութային յանձնախումբին կազմակերպած գրական երեկոյթը՝ Պերճուհիի "Խանձուած Օրեր"(*) դիրքին ներկայացումը, իր թոռան Անդն Բարսեղեանի կողմէ, եկեղեցւոյ Պալապանեան սրահին մէջ։ Այս պիտի դիրքին Թարգմանութիւնը կատարած էր իր որդին փաստաբան Արմէն Բարսեղեան։

Ցիշեցնենք, որ Հայաստանի խորհրդարանացումէն յետոյ, որոշ քաղաքական անձնաւորութիւններու կարգին, ինչպէս Լեւոն Շանթ, Սիմոն Վրացեան կամ Վահան Փափազեան (Կոմս), Պերճուհին ալ 1924ին Ֆրանսա եկաւ ու հաստատուեցաւ Շաւիլ, մասնակցելով տեղւոյն ազգային կազմակերպութիւններու աշխատանքներուն։

Ժիրայր Տէտէեան, յանձնախումբին անունով ընդհանուր ներկայացում կատարեց ներկաներուն պատմեց Պերճուհիի հակիրճ կենսագրականը, գլխաւոր կէտերով։ Պոլիս, Փլովտիւ, Երեւան, Փարիզ։ Տարբեր քաղաքներ, տարբեր պարտականութիւններ, դիմադրական, գերեզման, ուսուցիչ, երեսփոխան։ Կը ներկայացնէր Հայ կինը, ընտանեկան եւ քաղաքական կեանքի մէջ։ Պերճուհին հազուագիւտ դրագէտներէն է որ իր այս կենսագրական հատորով, 1915էն մինչեւ 1920, Պոլսահայութեան կեանքէն վկայութիւններ կու տայ։

Անդն Բարսեղեան, ներկայացուց իր մեծ մօր կեանքէն որոշ կարեւոր դրուագներ, թէ ի՞նչպէս ճանչցաւ Սարգիս Բարսեղեանը (Շամիլ կամ Վանայ Սարգիս, բուն անունով Պօղոս Օտապաչեան), որ քաղաքական աշխատանք կը տանէր, Աբդիւլ Համիտի դէմ կատարուած եղեռնափորձին մասնակցած էր, թէ ի՞նչպէս իր ամուսնոյն ձերբակալումէն յետոյ դիմադրական կեանքին իր օժանդակութիւնը բերած էր...։ Մերթ ընդ մերթ, ամուսինը Ռեժիս Լա Պուապէ արհեստավարժ ձեւով դիրքէն հատուածներ կը կարդար։

Ցետոյ բացատրեց որ այս դիրքը երեք սերունդի արտայայտութիւնն է։ Մեծ մայրը դէպքերէն քանի տարի յետոյ զբօսնուելէ եւ խառնուելեցաւ պատուանդանի տակի հողին։ Ջեռեղուեցաւ 90ամեակի առթիւ յատկապէս քանդակուած ոգեկոչման քար մը։ Խօսք առին Պուք - Պէլէոի Հայկ. մշակ. միութեան նախագահը Ալպէր Գէնտիրեան, Շրջանի երեսփոխանը Ռիչար Մայէ եւ քաղաքապետը։ Շուրջ 150 ներկաները մէկական մեխակ դրին յուշարձանին։

ՔԱԼԱՍ - ՔԱՊՐԻԷՍ

Ապրիլ 24, ժամը 12ին, քաղաքապետարանին բակը հաւաքուեցան շուրջ հարիւր յիսուն հոգի։ Կեդրոնական մուտքի պատին վրայ զետեղուած է յուշքար մը նուիրուած Հայոց Ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին։ Ցարգանքի պահէնն եւ ծաղկեպսակներու զետեղումէն ետք խօսք առին Քալաս-Քապրիէսի հայկ. մշակ. միութեան նախագահ Ռոլան Վարդանեան, Լէ Փէն-Միրապոյի քաղաքապետը՝ Միշէլ Ամիէլ եւ Քալաս-Քապրիէսի քաղաքապետը՝ Հերվէ Ֆապրը ո'Օպրէսթի։

Համախմբումը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը։

ԿԱՌՏԱՆ

Ապրիլ 24, ժամը 10ին, քաղաքապետարանի եւ Կառտանի Հայերու բարեկամականին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ ոգեկոչում։ Երկու հարիւր հոգի համախմբուեցաւ "Տըլէօյ հրապարակ"ը, ուր զետեղուած է հայկական խաչքար մը։ Աղօթքին յաջորդեց ամփոփումի պահը։ զետեղուեցան ծաղկեպսակներ։ Խօսք առին Հայկ. բարեկամականին նախագահը Կարապետ Տալոյեան, երեսփոխան Ռ. Մայէ եւ քաղաքապետ Ռոժէ Մէյի։

ՎԻԹՐՈԼ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 26ին, Վիթրոլ քաղաքի Ֆապրէսքուլ թաղամասին մէջ կառուցուած յուշաքարին շուրջ, նուիրուած 1915ի հայ նահատակներուն, քաղաքապետարանին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ համախմբում մը։ Ծաղկներու զետեղումէն ետք հոգեհանգստեան կարճ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Ապա հնչեց Ֆրանսական փառերգը։ Քաղաքին նախկին ռազմիկները ներկայ էին իրենց դրօշներով։ Խօսք առին Վիթրոլի Հայկ. մշակ. միութեան նախագահուհի Սօֆի Ալնկլատ-Գուլումճեան, Մարսէյլի 13րդ եւ 14րդ թաղամասերու քաղաքապետ Կարօ Ծովսէփեան եւ տեղւոյն քաղաքապետը՝ Օպինօ։ Ներկայ էին բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր եւ շուրջ հարիւր հոգալական դիմքեր եւ շուրջ հարիւր հոգալական դիմքեր եւ շուրջ հարիւր հոգալական դի

(Շար. Ա. էջէն)

կարէ կառք մը պայթած է: Ապա, վին-եալ անձեր արդէլք եղած են որ հիւան-դատար կառքեր հանին եւ բախտաւոներ եղած են ոստիկաններուն եւ բանակին հետ: Ոճրափորձերը բազմացած են Հինգ-շաբթիէն ի վեր (Ապրիլ 28) երբ վարչա-պետը յայտարարած է կառավարութեան կազմութիւնը: Ներքին, Առողջապահու-թեան եւ Պաշտպանութեան նախարարու-թեանց վիճակագրութեանց համաձայն, Ապրիլին ոճրափորձերը 48% յաւելում կը-րած են նախորդ ամսուան բազդատմամբ:

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ չատ հաւանաբար յաղ-թական դուրս եկած է Հինգշաբթի, Մայիս 5ին, քանի հարցախոյզերու համաձայն իր կուսակցութիւնը (Նիւ Լապուր) պղու-խը պիտի հանի: Թ. Պլէրի պլխաւորը, ե-թէ ոչ միակ խոչընդոտն է իրաք զօրք պրկելը եւ Պուշին "ընիկը" նկատուելը:

ՃՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, նոր հարցախոյզի մը համաձայն (Ապրիլ 30) "Այո"ն յառաջ-դիմութիւն արձանագրած է եւ 52%ի հա-սած է, ինչ որ մեծ յոյսեր ներշնչած է "Այո"ի կատարովներուն: Նոյն օրը կա-տարուած ուրիշ հարցախոյզի մը համա-ձայն ալ, "Այո"ն յառաջդիմելով հան-դերձ գլուխը չի գար եւ կրկին "Ոչ"ն է որ կը յաղթէ 52%ով: Առաջին հարցա-խոյզը կատարած է ՕՈՓՐԷՍ-ը, երկրորդն ալ ԻՖՕՓ-ը:

ՌԱՖԱՐԷՆ չատ մտահոգ չէ գործազըր-կութեան յառաջդիմութեան համար, քա-նի լսած իրեն "յաւելումը կը նուազի", այսինքն յաւելումին համեմատութիւնը անցեալին բազդատմամբ նուազած է ինչ որ մխիթարական կը գտնէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ հա-մար, կը Մոնտ (Մայիս 2) կը յիշեցնէ 1–58 յօդուածը եւ անդամակցութեան ձե-ւակերպութիւնները: Հոն կը ճշդուի որ Մուսլիմը բաց է եւրոպական բոլոր պետութեանց, որոնք կը յարգեն նախա-տեսուած արժէքները: Կողքին կայ նաեւ մեկնաբանութիւն մը Թուրքիոյ համար յատկապէս, ուր կը չեշտուի թէ դեմոս-ներ պէտք է եւրոպական Խորհրդարա-նին և Ազգային Խորհրդարաններուն յանձ-նուին անդամակցութեան թեկնածութեան պահուն իսկ, խուսափելու համար կա-տարուած իրողութեան մը առջեւ գըտ-նուելէ, ինչպէս եղաւ Թուրքիոյ պա-րագային:

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍԻ վարչութեան
կազմակերպութեամբ

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՑԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մայիս 14ին
«Les Diamantaires»ի մէջ,
ժամը 20·30էն սկսեալ:

Հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 PARIS
Մանրամասնութեանց համար հեռա-ձայնել 06· 80· 88· 12· 24 *թիւին:*

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES — BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK — FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND — LESIUER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ. ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Արաքսի Անդրէասեան 50 *եւրօ:*

*
**

ԳԼԱՄԱՐ. – Միքայէլ Փափազեան 50 *եւրօ:*

*
**

ՆԻՄ. – Շ. կէտիկ 50 *եւրօ:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Մնունդի առթիւ չնորհակալութեամբ ըս-տացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 30 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժան Փարալըօղլու 10, Տոքթ. Հայկուհի Տամլամեան 50, Տիկին Սիւզան Կիւմրիւքճեան 30, Տիկին Աչխէն Սվաճեան 100, Օր. Լիլեան Տէմիր 20, Օր. Ժաննի-Փօլ Պէս 20, Պ. Յարութիւն Գա-լուստեան 25, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէ-րէնկիւլեան 250, Տիկին Գրիգոր Ոսմա-նեան 15, Օր. Լիւսի Թօփալեան 50, Տէր եւ Տիկին Էմանուէլ Սիկիրճեան 30, Պ. Էմանուէլ Նասիպ 30, Տիկին Էլիզապէթ Տաղէսեան 60, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալեք-սանեան 100, Տիկին Անահիտ Տէր Մինաս-եան 20, Օր. Մարի Ճէնտէրճեան 100, Տիկին Մարկարիթա Ռըֆաէլ 20, Օր. Միշլին Առաքելեան 30, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Պօղոսեան 60, Տէր եւ Տիկին Սթե-ֆան Նաճարեան 15, Տէր եւ Տիկին Միհ-րան Տատեան 100, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Կէօլեան 75, Փրոֆ. Պերնար Անդրէաս-եան 300, Տէր եւ Տիկին Վահան Պէքեան 20, Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 75, Պ. Գլօտ Մանէսեան 80, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ափրիկեան 35, Պ. Հանրի Սէռէֆ 100, Տէր եւ Տիկին Ֆէսճեան 20:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չը-նորհակալութեամբ ստացած է 200 եւրօ Տիկին Մարգրիտ Աւետիքեանէ իր քրոջ Տիկին Մարի Աւետիքեանի յիշատակին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուականի Մայիսի 19ին Լեռնա-յին Ղարաբաղի Հանրապետութիւնում կ'անցկացուեն Ազգային Ժողովի ընտրու-թիւնները: Այդ կապակցութեամբ Ֆրան-սիայում Արցախի Ներկայացուցչութիւնը դիմում է Ֆրանսիայում գտնուող Լ.Ղ.Հ քաղաքացիներին զանգահարել հետեւեալ հեռախօսահամարով հաշուառում անց-կացնելու նպատակով՝

Հեռ. – 01 53 75 17 40

Հաշուառումը հնարաւորութիւն կը տայ մասնակցել Օրէնսդիր մարմնի ընտրու-թիւններին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR DU MOIS D'AOUT

La Croix Bleue des Arméniens de France organise :

— **un séjour du 29 juillet au 16 août**
pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991
et le 31 décembre 1997

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration —
17 rue Bleue 75009 Paris — tél. : 01 53 34 18 18.

Date limite pour les inscriptions : 8 mai

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 5

Քառասներորդում ատուր ի Զատկէն՝ *ժամը 8·45էն սկսեալ:*

Դիւերային եւ առաւօտեան ժամերգու-թիւններու պաշտմամբ եւ Սուրբ Պատա-րագի մատուցմամբ տօնեմք՝ Համբար-ձումն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յեր-կինս:

Այս առթիւ, քրիստոնէական պատիւ-րակութեամբ պատրաստուած մանուկ-ներն, երիտասարդներն, պարոյներու ա-շակերտներն ու ընդհանրապէս ամէնքը հրաւիրուած են տօնական հանդիսիս Ս. Հաղորդութեան:

*
**

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ԼԻՄՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 5: Տօն է Համբարձ-ման:

Այս առթիւ Լիմնի Ս. Յակոբ Մայր Ե-կեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԷՐԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀ

Soirée Conférence

«LA VIE COMME ELLE EST»
Recueil de nouvelles de **Krikor ZOHRAB**
Présentation et traduction:
Mireille Besnilian
A cette occasion, portrait de :
Krikor ZOHRAB **«l'homme politique»**
Conférencière :
Anahide Ter Minassian

Jeudi 12 mai à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Bleue 75009 PARIS
(métro: Cadet)

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ

Ուրբաթ, Մայիս 20ին
ESPACE JULIEN
39 cours Julien 13006 MARSEILLE
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
(հայերէն)
"ԶԱՐԾԵԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ"
երեւանդ ՕՏԵԱՆ – Միքայէլ ԿԻՒՐՃԵԱՆ

կազմակերպութեամբ՝
Association Artistique Arménienne
«Les 3A»ի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine

la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un dé-part à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fa-yette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Mor-bier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'héberge-ment, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

SORTIE EN CHAMPAGNE

avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux

le dimanche 22 mai

Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégusta-tion;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place

Participation: 35 Euros

Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique armé-nienne d'Issy-les-Moulineaux

— Nombre de places limité —

Inscriptions jusqu'au **18 mai**
auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefon-taine» et si vous avez envie de les revivre :

inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

Date à retenir

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

ՀԱՅԱՁԱՅՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՁԱՅՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԱԶԳԻ ՕՐԱԹԵՐԹ

Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ - Ա. ԹԻՒՐՔԷՇ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

«Միլլիյէթ» օրաթերթը Ապրիլ 25, 26 եւ 27ի թիւերուն մէջ երեք ամբողջական էջով հրապարակած է Հայաստանի նախկին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւ թուրք ազգայնական կուսակցապետ Ա. Թիւրքէշի պատմական հանդիպումին (1993) թղթածրարը: Եռամաս շարքը գրի առնուած է լրագրող Ճան Տիւնտարի կողմէ, տեսակցութեան միջնորդ Սամսոն Խօզարատի պատմածներուն վրայ:

Անջատ անկիւնի մը մէջ տրուած կենսագրական դիծերուն համաձայն, Ս. Խօզարատ ծնած է Գոնիա, պետական նախկին թաղամասին եւրոպական մէջնակարգի աւարտած է Ֆրանսական վարժարան մը, լիսէն Անգարայի դիւանական լիսէին մէջ: Անգարայի թէքնիք համալսարանի էլեկտրատեխնական ճիւղէն շրջանաւարտ է: Պետական ու անձնական հաստատութիւններու մէջ մինչեւ 1980 աշխատելէ ետք ֆրանսուհիի մը հետ ամուսնացած, Մարսէյլ հաստատուած է: Ծանօթ է որպէս մէկը որ թէ՛ Անգարայի մէջ, թէ՛ Երեւանի պետական բարձրաստիճան դէմքերուն հետ տեսակցելու կարելիութեան տէր է:

Թուրք լրագրողը իրեն հանդիպած է վերջերս Սալցպուրկի մէջ տեղի ունեցած հայ եւ թուրք պատմաբաններուն հանդիպումին: Կ'ըսէ թէ անոր պահ տրուած էին 12 տարի առաջուան հանդիպումին արձանագրութիւնները, լուսանկարները: Կը համոզէ որ «այսօր երբ երկու կողմին ալ ազգայնամոլներուն պատճառով լարուած կացութիւն մը կայ, օգտակար կ'ըլլայ կարեւոր այդ դրուագին հրապարակումը»: Ս. Խօզարատ կը համաձայնի, Ա. Թիւրքէշի զարկէն ու Լ. Տէր-Պետրոսեանի ճակատէն արտօնութիւն կ'ուզէ ունեցած լուսանկարներն ու իր յուշերը վերահրատարակելու համար Թրքական Թերթին:

Ճան Տիւնտար ցանկութեան պարագային կողմերու միջեւ հաւասարակաց յարաբերութիւններ ստեղծելու կարելիութեան եւ 12 տարի առաջ խուսափած կարեւոր առիթի մը վրայով կը նկատէ պատմուածները:

Թղթածրարը կը բացուի 1993-ի ձմրան սկիզբը: Հայաստանի անկախութիւնը երկու տարեկան է ու երկիրը դժուար կացութեան մատնուած է: Ցորեն չկայ, տունի ապառնալիքը կը յայտնուի: Ս. Խօզարատ այդ շրջանին Ֆրանսայէն Հայաստանի օժանդակութեան կազմակերպութեան մը անդամ է: Տագնապը գործակցութեան առիթ մը վերածել կը մտածէ: «Արդեօք Հայաստանի հարկաւոր ցորենը Թուրքիան չէ՞ր կրնար տալ»: Նման բան Երեւանի մէջ համակարարական ղղացումներ կը ստեղծէր: Առաջարկը կը ներկայացնէ Թուրք Իշխանութեան դէմքերու, շեւելով. «200 հազար թոն ցորեն ղրկեցէք, յարաբերութիւններու սայլը տեղէն կը շարժի»:

Թուրքիա ազգայնականներուն, տրրբեջանցիներուն հակազդեցութենէն վախնալով հանդերձ կը վճռէ. «երբ հացի խընդիր է, թշնամութիւնը մէկդի կը մնայ» ու 41 հազար թոն ցորեն կը ղրկուի Երեւան:

Տեսնելով որ ազգայնականները խոչընդոտ կը համարուին, Խօզարատ կը մտածէ թէ պէտք է նախ անոնք համոզել. հարցը կարելի կ'ըլլար լուծել միայն հակադիր բեւեռներուն մերձեցումով: Բեւեռներէն մէկը Ա. Թիւրքէշն էր: Նախաձեռնութիւնը կ'առնէ անոր հետ այս մասին խօսելու: Ի վերջոյ լուր կուտան որ Թիւրքէշ ընդունած է իրեն հետ տեսակցիլ:

Տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ 1993 Փետրուարին, Անգարայի մէջ: Թիւրքէշի կ'ընկերանայ տղան ու երեսփոխան մը:

Թուրքիոյ ազգայնական կուսակցապետը լայն հորիզոնի մը մէջ կը դիտէ հայ-թուրք յարաբերութիւնները. կ'ըսէ թէ անոնք 1915ին սկիզբ առած չեն. կայ 600 տարուան միասնութիւն մը որուն ընթացքին միասնաբար երգեր, ճաշեր յօրինած, կողմերը իրարմէ աղջիկ առած-տուած են: Յետոյ հարց կուտայ Խօզարատի. ծա՞նօթ է թէ Մանազկերտի պատերազմին Թուրքերը Հայերուն հետ յաղթանակ տարած են, Պոլսոյ գրաւումին ընթացքին Հայերու հերոսութիւնները գիտո՞ւ. տեղեա՞կ է թէ Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանը Ցաթիհ հիմնած է հրովարտակով մը, գիտէ՞ թէ Թուրքիոյ ներկայի այբուբենը Յակոբ Մարթայեան անուն հայ մը պատրաստած է, որուն Աթաթիւրք «Տիլաչար» (լեզու բացող) մականունը տուած է, գիտէ՞ վերջապէս թէ հայ դեղագիտ մը ձեւաւորած է Աթաթիւրքի ստորագրութիւնը:

Թիւրքէշի հայ խօսակիցը կը խոստովանի որ հարցումներէն ոչ մէկուն պատասխանը իրեն ծանօթ էր: Թիւրքէշ ատիկ ետք կ'անդրադառնայ 1915ին. «Պատմութիւնը այս կարգի լայն հորիզոնով մը պէտք է նկատի առնել: 1915-ը 600 տարուան յարաբերութեան մէկ արկածն է: Օտար պետութիւններն ալ մեծ դեր ունեցած են. ուզած են այստեղի մարդիկը գործածել: Մերիններն ալ յանցաւոր են, սակայն այսօր հարկ է այս արկածը դարմանել ու շարունակել նախկին բարեկամութիւնը»:

Խօզարատ լսելով թէ ինք պաշտօնական ամէն հանդամանքէ զուրկ մէկն է, կը հարցնէ թէ Թիւրքէշ կրնա՞յ ըսածները կրկնել Հայաստանի հանրապետութեան նախագահին: Դրական պատասխան ըստանալով, յարաբերութեան մէջ կը մտնէ Երեւանի հետ ուր վարանում կը տիրէ: Թիւրքէշի կուսակցութեան անցեալը վախ կը պատճառէ եւ 10%էն ալ նուազ է ստացած քուէի համեմատութիւնը: Մինչ այդ Թիւրքէշ թէ՛ Անգարան, թէ՛ Բաքուն տեղեակ կը պահէ անցուդարձին: Վերջապէս Երեւան ղրկան պատասխան կուտայ ու կ'որոշուի որ Փարիզի մէջ տեղի ունենայ յաջորդ հանդիպումը:

Թերթին այս հանդիպումը պատմող թիւրին (Ապրիլ 26) առաջին էջը գեղեցուած է գունաւոր լուսանկար մը ուր ցոյց կուտայ Լ. Տէր-Պետրոսեանը, Ա. Թիւրքէշը, Թուրքիոյ Փարիզի այն օրերու դեսպան Թ. Պլէտան ու Թիւրքէշի զաւակը Թ. Թիւրքէշը, Փարիզի Գրիյոն պանդոկին մէջ:

Տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ Մարտ 13ին, նոյն պանդոկին մէջ, ուր լիճեւանած է Հայաստանի հանրապետութեան նախագահը: Ներկայ կ'ըլլան Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Վ. Փափազեան, խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան: Թիւրքէշի հետ են զաւկէն զատ, դեսպան Պլէտա, դեսպանատան կցորդը Մ. Շահինլէր:

Ս. Խօզարատ կ'ըսէ թէ Թիւրքէշ Թրքերէն կը խօսէր, զաւակը առենադրութիւնը կ'ընէր, թարգմաններ կը թարգմանէին ըսածներէն. թէ ի՞նչ լեզուի, չուտած չէ: Միայն Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընթացքէն յայտնի կ'ըլլայ որ Թրքերէն ըսուածները կը հասկնար:

Թիւրքէշ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ Հայաստանի հետ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի միջեւ լարուած կացութիւնը մեղմացնելու համար կարելին ընելու: Աւտր համար առաջնային կը նկատէ «հայկական դրաւումին վերջ տալու նպատակով խօսակիցին միտքը չօշափել», ու բանալ մնայուն յարաբերութիւններու ճամբան:

Լ. Տէր-Պետրոսեան կը պատասխանէ թէ նախագահ Թ. Էօզալի, վարչապետ Ս. Տէմիրէլի համակարծիք ընդդիմութեան ղեկավար մը որ Թիւրքէշն է, ցոյց կու տայ որ Թուրքիա հեռուզտական քաղաքականութիւն կը վարէ: Կ'ափսոսայ որ Մորվրդային միութեան քայքայումէն ետք Ամերսա մինչ Թրքական հանրապետութիւններուն հետ յարաբերութեան կը ձեռնարկէր, ուշացաւ Հայաստանի հետ կապ հաստատելու եւ ժամանակ վատնուեցաւ:

Թիւրքէշ կը ներկայացնէ Ղարաբաղի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ, ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԿՍԱՆԹԻԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ի առաւօտուն, Աթէնքի Աքիթոն մեծ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն նահանգապետարանին եւ կազմակերպութեամբ Ռ.Ա.Կ. Հայ Իւսանց Մորհուրդի եւ Հ.Յ.Դ. հայ դատի Յունաստանի յանձնախումբին տեղի ունեցած է ապրիլեան ոգեկոչումը: Այս քաղաքական ձեռնարկին ներկայ եղած են քաղաքական, Յոյն պաշտօնական դէմքեր, կուսակցական անձնաւորութիւններ, Հայաստանի դեսպանը եւ բազմաթիւ ներկայացուցչական դէմքեր: Յաջորդաբար խօսք առած են Արաքսի Աբէլեան-Գոլանեան, Փրոքոփիս Փաւլոփուլոս (ներքին նախարար), Եանիս Թրաչաքիս (Յանուն խորհրդարանին), Մելիթոն Մետրոպոլիտ, Ափոստոլոս Գաքսմխի, Սիլվանա Ռափթի (Փասօք), Փորֆիս Քուվէլիս, Քարի Փափմանտիի, Վ. Կաժոյեան, Օթոն Քլորաթոս: Հանդիսութեան աւարտին, պաշտօնական հիւրերն ու ժողովուրդը թափօր կազմած, ուղղուած են դէպի Սահմանադրութեան հրապարակը, ապա, ծաղկեպսակ զետեղուած է Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին:

Ոգեկոչման ձեռնարկներ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւններ տեղի ունեցած են նաեւ Սելանիկ եւ Քսանթի:

***

ՉԵԽԻԱ

Ինչպէս ամէն տեղ, մայրաքաղաք Փրակայի մէջ ալ 90-ամեակի նշումները ունեցած են կրօնական եւ քաղաքական բնոյթ: Տարբեր քաղաքներէ աւելի քան 300 Հայեր մասնակցած են բողոքի ցոյցին. «Օրեր» ամսագրի գլխաւոր խմբագիր Յակոբ Աատարեան եւ Զեխ լրագրող Տ. Մազալոմա հայերէն եւ չեխերէն կարդացած են այն դիմումնագիրը որ ցոյցին մասնակիցներուն կողմէ ուղղուած է երկրին խորհրդարանին, որպէսզի եւրոպական հետ բանակցութիւններուն Չեխիոյ ալ պահանջէ Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը: Դիմումը աւարտած է «Առանց անցեալի ծանր բեռը թօթափելու, Թուրքիա չի կրնար անդամ ըլլալ ժողովրդավարական արժէքներու տէր եւրոպական երկիրներու ընտանիքին» տողերով:

Ցոյցի հրապարակէն բազմութիւնը գացած է Ս. Սալվատոր եկեղեցին որուն սրբարանին մէջ յուշատրուած են վաւերապրականներ նիւթեր եւ դիւանային լուսանկարներ: Հոգեհանգստեան պաշտօնին ներկայ գտնուած է ծերակուտական Ե. Շտեփինու յայտարարած է թէ ամօթալի է որ Չեխիոյ խորհրդարանը մինչեւ այսօր չ'ընդունած հայկական ցեղասպանութիւնը:

Չեխական լրատուիւնները անտարբեր կերպով լայն տեղ յատկացուցած են Հայերու ոգեկոչումին, Թուրքիոյ ուրացումին, նաեւ Հայաստանի ներկային:

***

ՇՈՒԷՏ

Սթոքհոլմի մէջ մայրին առած է Ապրիլ 24ի կոմիտէ մը որ համախումբն է հայկական բոլոր միութիւններուն, եկեղեցական խորհուրդներուն: Անոր հրատարակած Ապրիլ 23ին կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ զետեղուած է Մինեռնակաբերդի մանրակերտը, շրջապատուած հայկական եռագոյններով, ցուցապաստակներով: Հոն ելոյթ ունեցած են «Ես Թաղանի զաւ» հատորին հեղինակը Պ. Պէնկտսոն, Քրիստոնեայ Ժողովրդավար կուսակցութենէն Շ. Վէրմէրս: Քաղաքական ներկայ զարգացումները բացատրող խօսքով ալ հանդէս եկած է Հայկական միութիւններու կեդրոնի նախագահը Կարօ Յակոբեան:

Ապրիլ 24-ին կրօնական արարողութենէն ետք հոծ բազմութեան ներկայութեան ցուցադրուած են ցեղասպանութեան մասին Փ. Հոլմքուիստի եւ Ա. Շիրոյեանի ֆիլմերը, ապա տեղի ունեցած է ոգեկոչումի հանդէսը. ներկայ գտնուած են քաղաքական դէմքեր, ատրպան եւ քրտ

պատերազմին առընչուած, վեց կէտէ բաղկացած առաջարկներու ծրար մը:

ա- Հայաստան-Ադրբեջան անմիջական հրապարակ,

բ- Հայ գինուորներու նահանջ ադրբեջանական հողերէն,

գ- կողմերու փոխադարձ ճանաչում ներկայի սահմաններով եւ դիւանագիտական յարաբերութեան հաստատում,

դ- Շփոտմներ, առանց ներքին հարցերու միջամտութեան եւ հողային պահանջի,

ե- Լաչինի անցքին բացումը, դէտերու երաշխիքն ու հակակշիռը,

զ- Ղարաբաղեան հարցին յետաձգումը, կամ Մինսկի ժողովին փոխանցումը, յետագայ, աւելի լայն ժամանակի մը քննութեան հեռանկարով:

Առաջարկներու այս ծրարէն ետք կ'ըսէ թէ Թուրքիա կրնայ ցամաքի ու ծովու ուղղակի անցքի իրաւունք տալ Հայաստանի որպէսզի աշխարհին հետ առեւտրական կապեր հաստատէ: Կ'առաջարկէ նաեւ Միջկովկասեան կառոյցի մը կառուցումը: Ան պիտի վերականգնէ պատմական Մետաքսի ճամբան: Անոր զուգահեռ պիտի հաստատուին երկաթուղի մը ալ ու կազատար, նաւթատար խողովակաշարեր:

Թիւրքէշ որպէս բարեկամեցողութեան ժեստ կը յուսայ պերինեու փոխադարձ ազատ արձակում, մինչեւ իսկ անմիջապէս Երեւան մեկնիլ, Հայաստանը այցելել, ադրբեջանցի զերիները առնել ու նոյն օդանաւով Բաքու մեկնիլ:

Լ. Տէր-Պետրոսեան կը պատասխանէ. «Մենք կ'ընդունինք առանց նախապայմանի հրադադարը. միայն հասկցէք որ իմ պայմաններս ու հաւրայինն կարծիքին ընդառաջելու համար ինծի համար դիւրին պիտի ըլլայ եթէ Թուրքիա կրնայ ցամաքի ու ծովու ուղղակի անցքի իրաւունք տալ Հայաստանի որպէսզի աշխարհին հետ առեւտրական կապեր հաստատէ: Կ'առաջարկէ նաեւ Միջկովկասեան կառոյցի մը կառուցումը: Ան պիտի վերականգնէ պատմական Մետաքսի ճամբան: Անոր զուգահեռ պիտի հաստատուին երկաթուղի մը ալ ու կազատար, նաւթատար խողովակաշարեր:

Թիւրքէշ որպէս բարեկամեցողութեան ժեստ կը յուսայ պերինեու փոխադարձ ազատ արձակում, մինչեւ իսկ անմիջապէս Երեւան մեկնիլ, Հայաստանը այցելել, ադրբեջանցի զերիները առնել ու նոյն օդանաւով Բաքու մեկնիլ:

Լ. Տէր-Պետրոսեան կը պատասխանէ. «Մենք կ'ընդունինք առանց նախապայմանի հրադադարը. միայն հասկցէք որ իմ պայմաններս ու հաւրայինն կարծիքին ընդառաջելու համար ինծի համար դիւրին պիտի ըլլայ եթէ Թուրքիա կրնայ ցամաքի ու ծովու ուղղակի անցքի իրաւունք տալ Հայաստանի որպէսզի աշխարհին հետ առեւտրական կապեր հաստատէ: Կ'առաջարկէ նաեւ Միջկովկասեան կառոյցի մը կառուցումը: Ան պիտի վերականգնէ պատմական Մետաքսի ճամբան: Անոր զուգահեռ պիտի հաստատուին երկաթուղի մը ալ ու կազատար, նաւթատար խողովակաշարեր:

Թիւրքէշ որպէս բարեկամեցողութեան ժեստ կը յուսայ պերինեու փոխադարձ ազատ արձակում, մինչեւ իսկ անմիջապէս Երեւան մեկնիլ, Հայաստանը այցելել, ադրբեջանցի զերիները առնել ու նոյն օդանաւով Բաքու մեկնիլ:

Լ. Տէր-Պետրոսեան կը պատասխանէ. «Մենք կ'ընդունինք առանց նախապայմանի հրադադարը. միայն հասկցէք որ իմ պայմաններս ու հաւրայինն կարծիքին ընդառաջելու համար ինծի համար դիւրին պիտի ըլլայ եթէ Թուրքիա կրնայ ցամաքի ու ծովու ուղղակի անցքի իրաւունք տալ Հայաստանի որպէսզի աշխարհին հետ առեւտրական կապեր հաստատէ: Կ'առաջարկէ նաեւ Միջկովկասեան կառոյցի մը կառուցումը: Ան պիտի վերականգնէ պատմական Մետաքսի ճամբան: Անոր զուգահեռ պիտի հաստատուին երկաթուղի մը ալ ու կազատար, նաւթատար խողովակաշարեր:

կատմամբ դիրքս աւելի դժուար են, քանի Էյչիպէյի (Ադրբեջանի նախագահ) պարագան»: Կ'աւելցնէ թէ Ղարաբաղ անկախ դեկավարութիւն ունի որ երբեմն կը հակադրուի Հայաստանի: Սակայն չեն կրնար անտեսել զանոնք: Ըստ Թիւրքէշի զարկին տպաւորութեան, տեսակցութեան ընթացքին Լ. Տէր-Պետրոսեան աւելի հաւատարիմ կեցուածք ունէր, իսկ Վ. Փափազեան աւելի վերապահ էր: Տեսակցութեան աւարտին մօտ, երբ յարաբերութիւնները կրնային աւելի լաւ ուղղութիւն մը ստանալ, այս վերջինը հայերէն բաներ մը կը փափսայ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ուշադրութեան կը յետաձգուին: «Ձեր առաջարկները կը ֆինեմ» կ'ըսէ Հայաստանի նախագահը ու տեսակցութիւնը որ երկուկէս ժամ տեւած է, կը փակուի:

Ելքին Թիւրքէշ անդրյա է. կ'ըսէ Խօզարատին. «Ցայտնի կ'ըլլայ որ պատերազմի միջոց մը եւս պիտի շարունակուի»:

Ցետագային երբ յուշերը կը թելադրէ (հրատարակուած 1995-ին «Բաղէներու պերը» խորագրով), կ'ըսէ. «Այդ տպաւորեցաւ Փափազեան արգելք եղաւ սակցութեան արդիւնքի մը յանգելու. կարելիութիւն չգնեց նախնական համաձայնութիւն մը ստորագրելու»:

Տեսակցութեան մասնակից Թուրք դեսպանն ալ յուշագրութիւն մը տուած է («Դիմաց կուտը պարահանդէս», 2000) ուր ըսած է. «Տակաւին Թիւրքէշ փարիզէն մեկնած չէր, երբ դաշնակցական ուժերը զրաւ Լ. Տէր-Պետրոսեան չէր կրնար իր հակակշիռին ենթարկել, Լաչինի անցքին դէմ յարձակումի անցնելով անվաւեր դարձուցին սրռուած բոլոր որշումները»:

Պատրաստեց՝ ԱՐՓԻ ԹՈՈՒԶԼԵԱՆ

(մնացեալը յաջորդով)

կան կեդրոններէ, չուէտական ու կաթողիկէ եկեղեցիներէն ներկայացուցիչներ: Կ. Ցակորան իր ելոյթով կեդրոնացած է Թուրքիոյ ժխտողական եւ յարձակողական քաղաքականութեան վրայ, ըսելով թէ անոր յաջողութիւնը կամ պարտութիւնը մեր յետագայ գործունէութեան կապուած է:

Ըթերցամը եղած է Եւրոպական խորհրդարանի Քրիստոնեայ Դեմոկրատ կուսակցութենէն Լ. Սաքրեէոթի զօրակցութեան պատգամին, քրտական կազմակերպութիւններու կեդրոնին նամակին որով դատապարտուած է Թուրքիան անցեալի ու ներկայի գործած ցեղասպանութիւնները՝ հայկականին ու քրտականին համար: Բանախօսած են պատմաբան Տ. կառունի եւ դիւանագէտ Աշոտ Ալեքսանեան: Տեղի ունեցած է գեղարուեստական բաժին մը:

⁂

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

90ամեակի ոգեկոչումին գլխաւոր վայր եղած է Կալկաթայի Ս. Նազարէթ Հայկական եկեղեցին ուր Տիգրան Սրկ. Բաղմամեան հոգեհանգիստ կատարած, անդրադարձած է օրուան խորհուրդին: Տիգրան Սրկ. ըլլալով Կալկաթայի մարզասիրական ճեմարանին զործավարը, յորդորած է ճեմարանականները որ հաւատարիմ ըլլան մեր պապերու ժառանգութեան, ատով նպաստելով հայրենիքին ու եկեղեցիին հզօրացման:

Արարողութեան ներկայ գտնուած են Հայաստանի դեսպանը Ա. Քոչարեան, գաղութին եկեղեցական խորհուրդին անդամները, ճեմարանի սանները, Հնդկահայեր: Աւարտին ծաղկեպսակներ զետեղուած են Եղեռնի 50ամեակին առթիւ կառուցուած յուշարձանին: Կէսօրին ալ հայկական ակումբին մէջ մխանական ճաշ մը տեղի ունեցած է:

⁂

ՈՒԿՐԱՆԻԱ

Լվովի մէջ հաւաքուած չուրջ հազար Հայեր պահանջած են որ Անդարա ճանչնայ Ցեղասպանութիւնը: Ցուցարարները Թուրքիոյ ընթացքը քննադատող պաստառներով, մոմերով ու կարմիր մեխակներով տողանցած են: Թափօրը դլխաւորած են հայ կրօնաւորները որոնք նախապէս Լվովի հայկական եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն մըն ալ կատարած են: Քաղաքին մէջ չուրջ երեք հազար Հայ կ'ապրի:

ԱՊՐԻԼեԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

100·000 ՀԱՑԵՐՈՒ ՔԱՅԼԱՐՇԱԻ ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ ՄԷՋ

Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ զանազան ձեռնարկներ տեղի ունեցած են Լոս Անճըլըս գաւառի տարբեր չրջաններու մէջ, կազմակերպութեամբ տարբեր միութիւններու եւ մարմիններու: Այդ բոլորին մէջ ամէնէն տպաւորիչը եւ ուշագրաւը կարելի է նկատել Միացեալ Հայ Երիտասարդութեան կազմակերպած բողոքի քայլարշաւը, որուն, այս տարի, մասնակցած են՝ ամերիկեան հեռատեսիլի լրագրողուհիի մը իսկ գնահատումով, հարիւր հազար Հայեր: Ապրիլ 24ի առաւօտեան, Հոլիվուտի "Փոքրիկ Հայաստան" կոչուած թաղամասին մէջ հաւաքուած են մամիկներ եւ պապիկներ, մանուկներ եւ պատանիներ, մեծ թիւով երիտասարդներ, Ցեղասպանութիւնը դատապրտող յատուկ սեւ թի-շըրթներ հագած: Ցեղասպանութիւնը ճանչցած բոլոր երկիրներու դրօշակները կրող Հայ Երիտասարդներու Միութեան անդամներուն առաջնորդութեամբ, ցուցարարները քալած են Հոլիվուտի փողոցներուն մէջ, մինչ հեռատեսիլի եւ մամուլի ներկայացուցիչներ թռաններով եւ գետնէն հետեւած են ցոյցին եւ տեղեկագրած: Հոպար փողոցի անկիւնը հասատուած պատուանդանի վրայէն խօսք առած են Արմէն Արք. Պէրպէրեան, յանուն առաջնորդ Ցովնան Արք. Տէրտէրեանի, Երիտասարդներու Միութեան նախագահ Հովիկ Զիրաքեան, Նունէ Աւետիսեան, պատմաբան Արմէն Այվազեան եւ Հովիկ Գաբիկեան:

344 ԿՄ· ՔԱՅԼԱՐՇԱԻԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ ՍԱՔՐԱՄԵՆԹՈՑԻ ՄԷՋ

Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ կազմակերպուած 344 քմ· քայլարշաւը, որ սկսած էր Ապրիլ 2ին Ֆրէզնոյէն, վերջ գտած է Սաքրամենթոյի մէջ, ուր քարող հայ երիտասարդները հասած են Ապրիլ 21ին: Գալիֆորնիոյ մայրաքաղաքի Խորհրդարանի չրջափակին մէջ քայլարշաւին մասնակցողներուն միացած են զանազան քաղաքներէ եկած Հայեր, դործադրելով յատուկ բիր մը: Ներկայ եղած են նաեւ թեմին գոյզ առաջնորդները՝ Ցովնան Արք· Տէրտէրեան եւ Մուշեղ Արք· Մարտիրոսեան, ինչպէս նաեւ հայ կաթողիկէ համայնքի փոխ ժողովրդապետ Հ. Անտոն Վրդ· Նորատունկեան: Ցայտագրի աւարտին, Խորհրդարանին մէջ գումարուած յատուկ նիստի ընթացքին, որուն ներկայ եղած են առաջնորդներն ու համայնքի ներկայացուցիչները, նահանգապետ Արնոլտ Շվարցենէկէր ստորագրած է միաձայնութեամբ ընդունուած բանաձեւ մը, որով Ապրիլ 24ը Գալիֆորնիոյ մէջ մնայուն կերպով պիտի նշուի իբրեւ Հայկական Ցեղասպանութեան ոգեկոչման օր:

ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ԱՅԼ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Ապրիլ 23ի կէսօրէ ետք բազմահարիւր Հայեր բողոքի ցոյց մը կատարած են Լոս Անճըլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, իսկ նոյն օրը երեկոյեան, Մոնթեբելլոյի նահատակաց յուշարձանին լուրջ հաւաքուած բազմութեան ներկայութեան կատարուած է հոգեհանգստեան արարողութիւնը, որուն մասնակցած են գոյդ առաջնորդները, Հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, նոյն տեղն ծաղկեպսակներ դնելով յուշարձանին առջեւ:

Ապրիլ 24ի առաւօտեան Հայկական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ մատուցուած է պատարագ եւ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն: Կէսօրէ ետք, Կլենտէյլի Հայ Սքուլի մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցած է Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակի միացեալ յանձնախումբին կազմակերպած ձեռնարկներու եզրափակիչ հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են բազմահազար Հայեր: Ոգեկոչման հանդիսութեան ներկայ եղած են պետական բազմաթիւ պաշտօնատարներ, գոյդ առաջնորդները, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, Հայկական զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները: Օրուան առթիւ բանախօսած են Գոնկրէսի անդամ Էդամ Շիֆ եւ նահանգային ծերակուտական, ամերիկահայ Ճէքի Սիփըը: Խօսք առած են նաեւ ամերիկացի այլ պաշտօնատարներ, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը եւ միացեալ յանձնախումբին կողմէ Թոմիկ Ալեքսանեան, բոլորն ալ դատապարտելով Թուրքիան, պահանջած են նախագահ Պուշէն՝ ճանչնալ Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՒԻՐՈՒՄԻ ՀՆՉԻՆՆԵՐ

Կազմեց եւ խմբագրեց
Նարինէ Դելլալեան

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴԵԼԼԱԼԵԱՆ

Երեւան 2005

ՀԱՑՈՑ ԳԻՐՔ ՆԵՐՇՆՉՄԱՆ ԱՂԲԻՒՐ

(ՍՐՏԻ ԽՕՍՔ)

Արդէն մի քանի տարի է ինչ, Շուէտիայի նորաձեւութիւններու ամասպրերն ու օրաթերթերը գովեստով են արտայայտում Մանուշ Միրզախանեանի արուեստի մասին: Եւ քանի որ Մանուշը իմ աղջիկն է, ուստի պահպանում եմ համեստութեան կանոնները եւ սեղմ գծերով ներկայացնում նրան:

Մանուշ Միրզախանեանը աւարտել է Սթոքհոլմի Ազուեսոի բարձրագոյն դպրոցի նորաձեւութիւնների բաժինը: Դեռեւս աւարտական քննութիւնների օրերին նրան յատկացուած տաղաւարը արժանացաւ յատուկ ուշադրութեան այցելուների կողմից՝ չնորհիւ մի հիւսածոյ կտաւի, որը ներկայացնում էր Հայոց տառերը՝ բաց եւ մուգ կանաչի ներդաշնակմամբ: Այցելուների հիացական արտայայտութիւններին, թէ ի՛նչ գեղեցիկ նախչեր են, երկրաչափական ձեւաւորմամբ, Մանուշը ամենայն հպարտութեամբ պատասխանում էր· "Սրանք հայկական տառերն են":

Ցիրաւի երջանկութիւն է եւ նաեւ նրբացուցիչ պէպ յանցանաց, նախ ինձ համար, եւ ըստ իս, նաեւ բոլոր այն ծնողների, որոնք իրենց զաւակների օտար երկրում ապրելու պատճառ են դառնում:

Զ. ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ

Upnfhnվմ

ԳԱՂՈՒԹԻ ԳԱՂՈՒԿ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան սրահը, Ապրիլ 2ին, ոգեկոչուած է Վահան Թէքէեանի մահուան 60ամեակը: Իր բացման խօսքին մէջ, տոքթ· Ցարութիւն Սրզումանեան յիշած է Թէքէեանի մկ արտայայտութիւնը, ուր ան բանաստեղծը կը նմանցնէ հանքի մը, որուն յատակը հրաբուխ մը կը պոռայ եւ աւելցուցած թէ ահա, իր մահէն 60 տարի յետոյ, ընթերցողը դեռ կը զգայ թէ տակաւին չէ սպառած այդ հըրաբուխը: Ապա, խօսք առած է օրուան բանախօսը՝ Մանուէլ Քէօսէեան, որ ներկայացուցած է Վահան Թէքէեան մարդը եւ ազգային դէմքը: Ան զուգահեռներ դրած է Թէքէեանի եւ իր ժամանակակից գրողներու միջեւ արժեւորելով անոր բանաստեղծութիւնը, հրապարակագրութիւնը, թարգմանական աշխատանքը ու կրթական մշակի վաստակը: Դադարէն ետք, հանդիսավարը ներկայացուցած է յատուկրին մշակութային բաժնի դերակատարը (Նիւ Եորքէն) Պերճ Թիւրապետը եւ կինը՝ Անահիտ Դաշտենցը: Երկու տարի առաջ, վ. Թէքէեանի ծննդեան 125–ամեակին առթիւ, Պ. Թիւրապետ խտասալիկով մը լոյս ընծայած է Թէքէեանի 13 քերթուածներու վրայ յօրինած իր երգերը: Նախքան երգելը, խօսած է Թէքէեանի բանաստեղծութեան մասին, յետոյ ներկայացուցած իր յօրինումները:

Նոյնիսկ չա՛տ դժուար էր չոգեկառքով Ռամֆօ կամ Քամֆա երթալ:

Հայ տարագիրները պարտաւոր էին ոտքով կամ կառքով ճամբորդել, քաղաքներուն մէջ չբնակիլ: Պանդոկներուն արդիլուած էր Հայ ընդունիլ:

Եթէ մեզ յաջողած էինք Օսմանիէի մէջ քաղաքը բնակիլ ու Իսլահիէ պանդոկ մը իմնել, ասիկա երկու հեռագիրներու չըննորհիւ էր զոր Գարեգին վրդ· մասունքի մը պէս կը պահէր գրպանը:

Այդ երկու հեռագիրները պատերազմական նախարար Ենվէր փաշայի կողմէ ուղղուած էին իրեն հետեւեալ պարագաներու տակ:

(Շար· 47)

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

- Օրը տասը ժամ, այս ցուրտին, կ'աշխատինք չոր հացի մը փոխարէն ըսին:

- Բայց այստեղ տուէն չկայ վրան չկայ, դիտել տուի, գիշերը ո՞ւր կը պառկինք:

- Հոս, բացօթեայ կը պառկինք, պատասխանեցին:

- Հիւանդ չէ՞ք լլար...

- Հարկաւ կ'ըլլանք:

Ու բացատրեցին թէ ուժը հարիւր հոգիէն հազիւ 160 հոգի ողջ մնացած էին իրենց մէջէն:

Մինչեւ Իսլահիէ հանդիպեցանք հազարաւոր տարագիրներու միշտ նոյն ահռելիօրէն խղճալի վիճակին մէջ:

Ուշ առեն հասանք Իսլահիէ ու իջանք պանդոկ մը որուն տէրը յոյն էր ու հաճեցաւ մեզի հիւրընկալել:

Իսլահիէ նոյն միջոցին 10 հազարի մօտ տարագիրներ կային վրաններու տակ: Քաղքին օդը վատառողջ ու տենդային է: Գրեթէ ամէն վրանի մէջ մէկմէկ հիւանդ կար:

Հոն կրկին հանդիպեցայ Հրանտ Մըկրեանին որ նորէն պահապանի ու մեռելթաղի պաշտօն կը կատարէր:

- Օրական 100-150 հոգի կը մեռնի կոր, ըսաւ, ո՛չ բժիշկ ունինք, ո՛չ դեղ:

- Բայց լսեցի որ հոս հիւանդանոց մը կայ եղեր:

- Այո՛, պինտորական հիւանդանոց մը, մեզի օգուտ չունի... նոյնիսկ բժիշկը օր մը չեկաւ հիւանդները աչքէ անցնելու:

Իսլահիէի մէջ հանդիպեցայ Մովսէս էֆ· Պալըքճեանի որ փայտի միւթահիտ եղած էր ու արդէն յաջողած էր իր պարագաներով ու ընտանեօք հոն հաստատուիլ:

Օր մըն ալ մեր սենեակէն ներս մտաւ Հրանտ Սամուէլը զոր Գոնիայի մէջ տեսած էի:

Դարձեալ իր յիսնապետի համազգեստը կը կրէր:

- Միշտ պաշտօնի վրա՞յ ես, հարցուցի:

- Զէ, պատասխանեց, աստիճանս առին վրայէս, հիմա պարզ զինուոր եմ եւ ամէն էն թապուրիին կը պառկանիմ:

- Բայց համազգե՞ստդ...

- Սուբա առին, սակայն համազգեստս թողուցին:

- Ո՞ւր կ'երթաս այսպէս:

- Տակաւին տրուշ չեմ գիտեր, բայց կարծեմ մինչեւ Պիրասպա պիտի ղրկեն, առայժմ Հալէպ կ'երթանք կոր:

- Քանի՞ հոգի էք:

- Ութսուն հոգի, մեծ մասը Հայ եւ Ցոյն:

Հետեւեալ օրը մեկնեցաւ չոգեկառքով: Ալ անկէ ետքը գինքը չտեսայ, բայց իմացայ որ իրաւցնէ մինչեւ Պիրասպա գացեր ու յետոյ յաջողեր է Երուսաղէմ դառնալ ու հոն մնալ իբրեւ հիւանդանոցի պաշտօնեայ:

Իսլահիէ գտնուղ տարագիրներուն միակ բաղձանքը, սեւեռուն նպատակն էր ինքզինքին նախ Հալէպ ու անկէ Սուրիա նետել:

Գիտէին որ Սուրիա գացողները բաղդատաբար հանգիստ էին մինչդեռ դէպի Տէր-Զօր գացողներուն՝ անխուսափելի մահն էր որ կը սպասէր:

Գառնիկ Մազմանեանը որուն ճամբան հանդիպած էի երբ երկրագործական մեքենայ մը Ամասիայէն Գոնիա կը փոխադրէր, գտած էր ինծի.

- Նայէ՛ որ Հալէպ երթաս, ամէն ջանք թափէ՛ աստր հասնիլ:

- Բայց ասոր մէջոցը ի՞նչ է:

- Իսլահիէէն չոգեկառք նստիլ ու Հալէպ իջնել· չըլլայ որ Ռաճիօ կամ Քամֆա իջնես:

Խորհուրդը լաւ էր անշուշտ, բայց գործադրութիւնը, ախո՛ռս, դժուար:

Բացարձակապէս արդիլուած էր Հայերուն տոմսակ տալ Հալէպի համար: Ծածկաբար երթալն ալ անհնարին էր որովհետեւ թէ՛ չոգեկառքին մէջ, գրեթէ ամէն կայարան, ամենախիստ խուզարկութիւնները կը կատարուէին, եւ թէ Հալէպի կայարանը:

Association Arménienne
d'Aide Sociale
au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE
POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE

Soirée Conférence

«LA VIE COMME ELLE EST»
Recueil de nouvelles de **Krikor ZOHRAB**
Présentation et traduction:
Mireille Besnilian
A cette occasion, portrait de :
Krikor ZOHRAB **«l'homme politique»**
Conférencière :
Anahide Ter Minassian
Jeudi 12 mai à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Bleue 75009 PARIS
(métro: Cadet)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 5

Քառասներորդում աւուր ի Զատկէն՝ ժամը 8·45ին սկսեալ։

Գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւններու պաշտմամբ եւ Սուրբ Պատարագի մատուցմամբ տօնեմք՝ Համբարձումն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յերկինս։

Այս առթիւ, քրիստոնէական դաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկներն, երիտասարդներն, պըրօցներու աշակերտներն ու ընդհանրապէս ամէնքդ հրաւիրուած են տօնական հանդիսիս Ս. Հաղորդութեան։

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ԼԻՄՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 5։ Տօն է Համբարձման։

Այս առթիւ Լիմնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿԱՀՆ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուականի Մայիսի 19ին Լեռնայինն Ղարաբաղի Հանրապետութիւնում կ'անցկացուեն Ազգային ժողովի ընտրութիւնները։ Այդ կապակցութեամբ Ֆրանսիայում Արցախի Ներկայացուցչութիւնը դիմում է Ֆրանսիայում գտնուող ԼՂՀ քաղաքացիներին զանգահարել հեռաձայնահամարով հաշուառում անցկացնելու նպատակով՝

Հեռ. – 01 53 75 17 40

Հաշուառումը հնարաւորութիւն կը տայ մասնակցել Օրէնսդիր մարմնի ընտրութիւններին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ

Ուրբաթ, Մայիս 20ին
ESPACE JULIEN
39 cours Julien 13006 MARSEILLE
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ
(հայերէն)
"ԶԱՐԾԵԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ"
երաւանդ ՕՏԵԱՆ – Մխքայէլ ԿԻՒՐՃԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝
Association Artistique Arménienne
«Les 3A»ի

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES —
BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK —
FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND
— LESIUER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

SORTIE EN CHAMPAGNE

avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai

Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégustation;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place
Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai** auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

Date à retenir

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
« B R A T S C H »
le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՆ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախառ 50-ամեայ հատոր) 19€

Գիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։
Բոլոր տարի՝ 6 €, հատը՝ 2 լուի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR DU MOIS D'AOUT

La Croix Bleue des Arméniens de France organise :

— **un séjour du 29 juillet au 16 août**
pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991
et le 31 décembre 1997

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration —
17 rue Bleue 75009 Paris — tél. : 01 53 34 18 18.
Date limite pour les inscriptions : 8 mai

SOCOFRAM ®

IMPORT - EXPORT

FRUITS SECS — LEGUMES SECS
OLIVES — PRODUITS ORIENTAUX
FROMAGES

DRIED FRUITS — PULSES — OLIVES
ORIENTAL PRODUCTS — CHEESES

O.P.A. DISTRIBUTION

SOCOFRAM SARL
3, Allée des Coquelicots
Z.A. Hautes Varennes
94471 BOISSY ST LEGER CEDEX
Tél : 01 56 73 93 93
Fax : 01 56 73 93 94

17, rue d'Avignon
Bât. C2 — Fruileg 674
94574 RUNGIS CEDEX
Tél : 01 46 87 40 32+
Fax : 01 46 87 12 69
E-Mail : socofram@wanadoo.fr

O. P. A. DISTRIBUTION
M.I.N. 705 Les Arnavaux
13323 MARSEILLE Cedex 14
Tél : 04 91 21 40 20
Fax : 04 91 21 40 28
E-mail : opadistribution@wanadoo.fr

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ Վարչութեան
կազմակերպութեամբ

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մայիս 14ին
«Les Diamantaires»ի մէջ,
ժամը 20·30էն սկսեալ։

Հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 PARIS
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 06· 80· 88· 12· 24 թիւին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 5
JEUDI
5 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.194 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.194

ԵՐԵՒԱՆ

90-ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻՆ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿԸ

90ամեակի պետական յանձնաժողովը Ապրիլ 29ին նիստ մը գումարելով ամփոփած է նշումին տարողութիւնը: Ապրիլ 24ի օրը 800 հազար այցելու ունեցած է եղեռնի յուշարձանը, իսկ մարզերու յուշարձանները՝ 670 հազար: Վարչապետ Ս. Մարգարեան շնորհակալութիւն յայտնելով յանձնախումբի անդամներուն, օժանդակողներուն կարեւոր նպատակ է աշխատանքը նոյն թափով շարունակել, հիմ հաստատելու համար Ցեղասպանութեան նիւթով քաղաքականութեան:

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան կեդրոնացած է Ապրիլ 20-21ի միջազգային դիւանաժողովին վրայ որ կարեւոր արձագանգ եւ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է չատ մը երկիրներու դիւանականներուն, քաղաքական դէմքերուն մօտ: Գոհունակութեամբ անդրադարձած է հայկական հեռատիպռոմի աշխատանքին, օտար կարեւոր լրատուիւններու ներկայացուցիչներուն հաղորդումներուն: Մանաւանդ որ զգալի թիւով թրքական լրատուիւններ ալ իրենց եղած հրաւէրին ընդառաջած եւ առիթ տուած են որ Թուրքերը իմանան հայկական մօտեցումները: Թուրք լրագրողներ տեսակցութիւններ ունեցած են Հայաստանի վարչապետին, Արտաքին գործերու նախարարին, հայ պատմաբաններու հետ:

Նոյն նիստին Երեւանի քաղաքապետ Ե. Զախարեան ըսած է թէ Ապրիլ 23ի դիմերեան երթին 18 բարձրագոյն ուսումնարանի ուսանողներ, կուսակցութիւններու երիտասարդական թեւերու եւ հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ մասնակցած են. ընդհանուր թիւը 14 հազարի չուրջ եղած է: Քաղաքապետը չեչուած է թէ այդքան բազմամարդ նահանջութիւններուն ոչ մէկ միջադէպ պատահած է եւ շնորհակալութիւն յայտնած ոստիկանական ուժերուն:

Լսուած է թէ ներկայիս աշխատանք կը տարուի գետաժողովին եւ յիշատակի մը մէջ ամփոփելու եւ հրատարակելու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒՆ 14ՐԴ ՆԻՍՏԸ

"Հայաստան" համահայկական հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդը Մայիս 2ին գումարած է իր 14րդ նիստը: Մասնակցած են 30 անդամներէն 23ը: Անոնց մէջ ներած են վարչապետը, Ազգային Ժողովի նախագահը, Արտաքին գործերու նախարարը, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, վարչապետը, Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու, Արժանթինէ, Մեծն Բրիտանիոյ, Զուիցերիոյ, Պրազիլի յանձնախումբերու ներկայացուցիչները:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ (Մայիս 5) "Յառաջ" լոյս չի տեսներ (Ուրբաթ, Մայիս 6ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Մայիս 7:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵԹԷ «ՈՉ»Ը ՅԱՂԹԷ «ՎԱՂԸ ԼԱՒ ՉԻ ԼԻՆԻ» Կ'ԸՍԷ ՇԻՐԱՔ

ԸՍՏ ԻՐԵՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ 1789Ի ԱՂՋԻԿՆ Է...

Իսկական ողբերգ մըն էր, զոր արտասանեց նախագահ Շիրաք Մայիս 3ի իրիկունը, էլիզէի իր զբաստնեակին մէջ, պատասխանելով Առլէթ Շապոյի եւ Տաւիտ Փիւժատոսի հարցումներուն:

Այս անգամ չատ աւելի եռանդ ու կորով ցոյց տուաւ քան 83 երիտասարդներու հետ ունեցած իր հանդիպումին առեն, ուր բաւական ձախող էր: Ամէն պարագայի մէջ, խուճապը ակներեւ է եւ Շիրաք կը սպառնայ՝ եթէ "Ոչ"ը յաղթէ, Ֆրանսան վերջացած է, ոչ խօսք ունի ըսելիք, ոչ դեր ունի կատարելիք, մէկ խօսքով՝ վերջացած է: Եւ այնքան կ'ուզէ պաշտպանել "Այո"ի իր քաղաքականութիւնը, որ կը թուէ պատճառաբանութիւններու երկար չարք մը, մինչեւ իսկ ըսելու համար որ այս Սահմանադրութիւնը զուտ Ֆրանսական է, այնքան Ֆրանսական է, որ "աղջիկն է 1789ի": Կատարեալ ուխտ մըն է, ով որ Եւրոպացի է, չի կրնար ո՛չ քուէարկել, այդ պարագային Եւրոպացի չէ: Այս հարցումին (Առլէթ Շապոյի) որ "Ոչ"ի յաղթանակը կըրնա՞յ ձախողութիւն մը ըլլալ իրեն համար, հանդարտ կը պատասխանէ.– "Զեմ պիտեր թէ ձախողութիւն մը կ'ըլլայ ինծի համար, բայց ձախողութիւն մը կ'ըլլայ Ֆրանսայի համար": Այլ խօսքով, ինք ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի այս գործին մէջ: Բայց, ինք է որ կը չեչտէ.– "Այսօրուան Սահմանադրութիւնը եւ այդ կ'ըսեմ ամբողջ հաւատքով, ամբողջ կիրքովս, Սահմանադրութիւն մըն է որ կը միացնէ մեծ չուկայի մը պահանջը եւ ընկերային ներգաշնակութեան մը պահանջը: Եւ այդ պետնին վրայ, լաւագոյնն է Ֆրանսայի համար": Ուրեմն, Սահմանադրութեան այս ուխտին պաշտպան փաստաբանը չի պիտեր ի՞նչ նոր, եզակի պատճառաբանութիւն գտնել իր թեզին ի նպաստ: Ան (Սահմանադրութիւնը) ոչ աղ է, ոչ ճախ, ով որ ուզէ, իր ուզած ձեւով կը գործէ, աղ թէ ճախ, բայց ան վճռական քայլ մըն է դէպի աւելի ընկերային կացութիւն մը: "Ոչ"ի յաղթանակի մը պարագային, ոչ մէկ կրելիութիւն կայ նոր բանակցութեան մը, երկրորդ ծրագիր մը չկայ, մէկ խօսքով "Ոչ"ի յաղթանակի մը պարագային, չիւք փրկութիւն...: Եւ այս ուղղութեամբ Շիրաք վճռական է:

Երկու օրէն, իր նախագահութիւնը կը հասնի տասնամեակի մը: Ինք տարեդարձ չի սիրեր, բայց երբ խօսք կ'ըլլայ իր հաշւեկշիռին դրական բնոյթին մասին, դըժկոհ չէ: Սխալ չէ՞ գործած: Այդ մասին ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ, բայց ընդհակառակն ցանկը կը ներկայացնէ իր յաջողութիւններուն գնահատ մարզերու մէջ, ընկերային, բժշկական, արտաքին, եւլն. եւլն.:

***

Հակազդեցութիւնները չեն փոխուիր, ըստ կողմերու: Լմմանիւէլի համար Շիրաք տատերու տոպրակ մը պարպած է, նոյնն է համայնավարներու կարծիքը եւ բոլոր անոնց որոնք "Ոչ"ի կողմնակից են

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը՝ Էմիլ Լահուտ ընտրական նոր օրէնք մը կ'ուզէ եւ այդ իմաստով նամակ մը ղրկած է Խորհրդարանին, որպէսզի ան քուէարկէ այնպիսի օրէնք մը, որ ապահովէ "ժողովուրդին կամքին լաւագոյն արտայայտութիւնը": Կը գտնէ որ 2000ի օրէնքին վրայ հիմնուելով երկիրը քաղաքական անկայունութիւն կ'երթայ եւ խորականութեան մը, ըստ չրջանները: Լահուտ, այս ձեւով կը ստիպէ Խորհրդարանին նախագահը՝ Նապիհ Պէրրին, որ չարժի, քանի ան նիստ չի հրաւիրեր Խորհրդարանը, կ'ուզէ որ ներկայ օրէնքը գործէ:

ՍՈՄԱԼԻԻ մայրաքաղաքին՝ Մոկատիշոյի մէջ, վարչապետը՝ Ալի Մոհամէտ Ղեահ որ նոր վերադարձած էր աքսորէ, պատճառ եղաւ ազէտալի կացութեան մը երբ իր առաջին ճառը կ'արտասանէր, Ապրիլ 29ին: Այն պահուն, երբ կը յայտարարէր որ իր կառավարութիւնը մայրաքաղաքը պիտի հաստատուի, ռումբ մը պայթած է եւ 7էն 15 հոգի մեռած են, 38 ուրիչներ ալ վիրաւորուած: Փորձած է չարունակել իր ճառը, բայց թիկնապահները արագելք եղած են եւ հեռացուցած են զինքը:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ կեդրոնական Դրամատան կառավարիչ նչանակուած է ամերիկահպատակ մը՝ Սթանլէ Ֆիշըը, որ հակառակ իր նոր պաշտօնին չէ հրաժարած իր հպատակութենէն: Շ. Փերէսի պատասխանած է երրայերէն, ըսելով՝ "Շնորհակալ եմ որ դիս արժանի տեսաք այս նչանակումին":

ՆԱԹԱՆ ՇԹԱՐԱՆՍԿԻ հրաժարած է Իրայէլի կառավարութեան մէջ Սփիւռքի նախարարի իր պաշտօնէն: Այս քայլը հետեւանք է իր տարակարծութեան Շարոնի հետ, որովհետեւ դէմ է Գազայի գօտիի պարպումի ծրագրին:

ՌԸՆԷ ՅՕՌ, Գոմեսի Ֆրանսէզի հին դերասանուհիներկէն, մեռած է Մայիս 3ին, 86 տարեկանին: Անմոռանալի դերեր խաղացած է թատրոնը թէ չարժանկարի մէջ: Ժերար Փիլիփի կողքին Ֆապրիսի դերը խաղացած է Շարթրէօզ տը Փարմի մէջ, Մոնթէրլանի "Մեռած թագուհին" էր: Աւելի քան 100 ֆիլմերու մէջ խաղացած է, որոնց կարգին Անրի Վէրնէօյլի (Աչոտ Մալաքեան) "Լը Փրէզիտան"ին:

ԷՐՊԻԼԻ մէջ (Քրտական Իրաք) ռճգափորձ մը գործուած է Մայիս 4ի առաւօտուն, որու հետեւանքով առնուազն 45 մեռեալ կայ (ըստ ոմանց՝ 60) եւ 90 վիրաւոր:

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը միչտ մասնակի բնոյթ ունի եւ երեսփոխանական ընտրութենէն երեք ամիս ետք, նախարարապետը՝ Իպրահիմ ալ-Ժաֆարի դեռ նախարար չունի Պաշտպանութեան (սիմնիներուն խոստացուած) եւ Քարիւղի նախարարութեան պլուխը, այս վերջինն ալ չի ինեներուն խոստացուած էր:

ՆԱՆԹԻ մէջ, Պայրու եւ Գոհն-Պէնոիթ կողք կողքի "Այո"ի կոչ մը ըրած են, որպէսզի "արգելք հանդիսանան որ միակողմանի ուժ մը՝ Միացեալ-Նահանգները ամբողջ աշխարհի համար որոշում տան":

ԻՏԱԼԻՈՑ նախագահը՝ Գաւլօ Ազեղիօ Սիամփի պետական մակարդակի այցելութիւն մը տուաւ Պալին եւ քանի վայրկեան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պենեդիկտոս ԺԶ.ի հետ, նախքան տեսնուելը

Ի. ԱԼԻԵԻ ՄԵՂԱՆ ՉԻ ՆՍՏԻՐ Ռ. ՓՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Մոսկուայի մէջ հանդիսաւոր տօնակատարութիւն նախատեսուած է Մայիս 8ին, նչելու համար Բ. աշխարհամարտին աւարտը, տեղական սահմանումով՝ "Փաչիզմի դէմ տարուած յաղթանակ"ը: Հանդիսութեան հրաւիրուած է ՀԱՊ-ի երկիրներու աւագանին:

Ադրբեջանի նախագահը որոշած է չըմասնակցիլ այդ նչումին, այն պատճառով որ Ռ. Փոչարեան ներկայ կ'ըլլայ առնց... Ան Մոսկուա կը մեկնի յաջորդ օրը: Ալիեւի մամուլի գրասենեակէն յայտնած են թէ "նախագահը ադրբեջանական հողի՝ Շուշի քաղաքի ներխուժողներու կողմէ գրաւման օրը որ արիւնոտ տառերով արձանագրուած է մեր պատմութեան մէջ, անկարելի կը նկատէ մասնակցիլ նախաձեռնութեան մը որուն ներկայ կը գտնուի նախայարձակ պետութեան՝ Հայաստանի նախագահը":

Մայիս 3ին Ռ. Փոչարեանի մամուլի դրասենեակը պատասխան հաղորդագրութեամբ մը ճղած է. "Հայկական Շուշի քաղաքին ազատագրուել է ադրբեջանական գրաւումից Մայիսի 9ին եւ հէնց այդ օրն է ամէն տարի նչուում Հայաստանի ու Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւններում...":

Ի. Ալիեւ, կամ անոր անունով հաղորդագրութիւն հրապարակող իր մամուլի դրասենեակը կրնա՞ն թուականը սխալ միտք պահած ըլլալ Շուշիի իրենց իրեւ թէ այնքան ցաւ պատճառած գրաւումին: Կը մնայ հետեւցնել թէ կարեւոր պատմական անցքի մը առընչութեամբ յիշողութեան վրէպի փաստին պէտնով բաքու չէ ուզած փախցնել քարոզչութեան առիթը. անդամ մը եւս Հայաստանը յարձակող, ուրիչին հողը գրաւող երկիր ցոյց տալ ՀԱՊ-ի չրջանակին որուն զօրակցութիւնը օր մը կրնայ գործի ծառայել:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ ՉՈՒՆԻՆ

Եւրոպայի Բնապահներու խումբին եւ թեսփոխաններէն Թուրք Ճ. Էօզտէմիր անդրադառնալով Թուրքիոյ անդամակցութեան համար պայման դրուած չափանիչներուն, ըսած է թէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը անոնց մաս չի կազմեր թէեւ, բայց Թուրքիա պէտք է առերեսումի գայ իր պատմութեան հետ:

"Ինչո՞ւ Թուրքիոյ Հայերը իրենց յուշարձանը չունին" հարց տուած է ան, աւելցնելով. "Իրենց հարազատները կորսնցուցած Թուրքիոյ Հայերն ալ իրենց ցաւը խորհրդանշող յուշարձան մը պէտք է ունենան":

դերպ. Ակոսթինօ Սոտանոյի հետ: Նախագահական ամբոլը խոնարհած է նաեւ Ցովհ.-Պօղոս Բ.ի չիրմին առջեւ:

ԱՈՒՇՎԻՑ-ՊԻՐԿԵՆԱՈՒ կը փութան 50 երկիրներէ հազարաւոր ուխտաւորներ ի յարգանս Ողջակէզին: Երթին պատասխանատուն՝ Ասրոն Տամիր յայտարարած է.– "Այս տարի, ողջերու երթը ցարդ կազմակերպուածներուն ամէնէն կարեւորն է 18էն 20 հազար մասնակիցներով, Մայիս 5ին, Ողջակէզի յիշատակի օրը":

Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ - Ա. ԹԻՒՐՔԷՇ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

(Ք. եւ Վերջին Մաս)

Նոյն օրուան էջին մէջ կայ նաեւ Ժ. Լիպարիտեանի հետ Թուրք լրագրողին մէկ հարցազրոյցը. նոյն տեսակցութիւնը «հիանալի, չատ կարեւոր, անկիւնադարձային» կ'որակէ ան: Թիւրքէշը կը գտնէ պետական եւ դրացնութեան յարաբերութիւններու կարեւորութեան քաջատեղեակ դործնական լուծումներու հետամուտ, վերջին ծայր բարի նպատակներու տէր պետական դէմքի մը դիրքին մէջ: Նախ հրաղարար հռչակել, յետոյ հարցերու քննութեան անցնելու առաջարկը վերջին ծայր իրատեսական կ'որակէ: Մեծապէս տպաւորուած են անկէ:

Յետոյ, պատասխանելով Վ. Փափազեանի վերաբերութեան մասին հարցումին, կը բացատրէ թէ հարցը անոր կապուած չէր: Ոչ ալ նախագահ-նախարար անհամակրութիւն խնդրոյ առարկայ էր: Հարցը հոն էր որ հայկական կողմը ուզած էր որ Հայաստան-Թուրքիա, Հայաստան-Ադրբեջան յարաբերութիւններուն մէջեւ կապ չստեղծուի: Երկրորդ պարագան ալ այն էր որ Թիւրքէշ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի իշխանութիւններուն բաներուն դէմ յայտնուելով հանգերձ, հայկական կողմը այն համոզումը չէ ունեցած որ ան բաքուի իշխանութեան մօտեցումը կը ցոլացնէ: Պատճառը էլչիպէյի կեցուածքն էր. այդ շրջանին հակառակ հրաղարարի բազմաթիւ առաջարկներու, Ադրբեջանի նախագահը չէր համաձայնած: Կը յուսար գինուորական յաղթանակ ձեռք ձգել: Ուստի Թիւրքէշի եւ Թուրք կառավարութեան բարի նպատակը չէր բաւեր Ադրբեջանի հրաղարար յայտարարելուն:

Ժ. Լիպարիտեան Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններուն մէջ ստեղծուած անձեւին համար պատասխանատուութեան բաժինը կը վերագրէ թէ՛ մէկ երկրին, թէ՛ միւսին: «Հայաստանի կառավարութիւնը եթէ պատմութեան հարցերէն անդին անցնէր ու որպէս դրացի անկախ երկիրներ բնականոն յարաբերութիւն հաստատելու հարկին վրայ շեշտէր, Թուրքիոյ, Ադրբեջանի ու Ղարաբաղի եւ այլ հարցերուն առնչուելի դիւրին լուծումի կրնար ապահովել: Իսկ թուրք կառավարութիւնը, ափսո՛ս, միւս հարցերուն լուծումը կապեց Ղարաբաղի խնդրին: Ատիկա արդէն բարդ կացութիւն մը ստեղծեց»:

Այսօրուան կացութեան մասին Ժ. Լիպարիտեան կ'ըսէ թէ ներկայի թուրք կառավարութիւնը չատ դժուարին կացութիւն մը յաղթահարել կը ջանայ. սակայն ընթացքին մէկ մօտեցումի հարց մը կայ որուն արմատը կը գտնուի թրքական արտաքին քաղաքականութեան մէջ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները Ղարաբաղի հարցին առընչելու ասանդութեան մէջ:

*
**

Ս. Հօզարարատ վարիզեան հանդիպումէն եաքն ալ չարունակած է Թիւրքէշի հետ իր չփումը: Քանի մը տեսակցութիւն ունեցած է թուրք զեկավարին հետ, կարելիներու նիւթով: Որոշ ծրագիր մը չհակուած չէ, սակայն խօսակցութիւններուն նիւթ եղած է զարկ տալ երկխօսութեան, պատուիրակութիւններու փոխադարձ այցերը աւելցնել, եւլն.: Նոյնիսկ խօսած են Թիւրքէշի Երեւան այցին ու ե դեռնի յուշարձանին ծաղկեպսակ զետեղումն մասին:

*
**

Շարքին պ. մասին մէջ կը պատմուին 1994ի ամիսքեր: Մայիսին Ֆրանքֆուրթի թրքական հիւպատոսարանը կ'ներթայ Հայաստանի Լոնտոնի դեսպանը Արմէն Սարդսեան: Դիւանագիտական առումով չատ կարեւոր նշանակութիւն ունի այլը որ թուրք դիւանագէտներու մեծ զարմանք կը պատճառէ:

Ներթը իրեն կը տպատէ Ա. Թիւրքէշ Թուրքիոյ Պոնի դեսպան Օ. Էօյմէնի ընկերակցութեամբ. հոն է բնականաբար նաեւ Ս. Հօզարարատ:

Սարգսեան-Թիւրքէշ հանդիպումին նիւթը նորէն երկու երկիրներուն միջեւ յարաբերութիւններու հաստատումն է: Առաջինը խօսելով երկրին մէջ տիրող հայատեաց ու վառելանիւթի տագնապին մասին, հարց կու տայ. «Լաւ չըլլա՞ր եթէ տնտեսական շրջափակումին վերջ տաք, ուտելիքի ու վառելանիւթի օժանդակութիւն կատարէք Հայաստանի»: «Այնքան ատեն որ Ադրբեջան գրաւման տակ է, նման բան չենք կրնար ընել» կ'ըսէ լայ Թիւրքէշի պատասխանը: Յետոյ կը կրկնէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ըրած առաջարկները. «Վերջ տուէք գրաւումին, հը բադադարը յարգեցէք, զերիներէն յանձնեցէք. քախումները թող վերջ գտնեն, որպէսզի նամբայ կտրենք»:

Երբ խօսքը կ'առնչուի ցեղասպանութեան, Թիւրքէշ անակնկալօրէն կ'ըսէ թէ «կը ցաւի անցեալին համար»: «Սամսոնին ըսածին չէի հաւատացած, հիմա ձեր ըսածը լսելով կը հասկնամ թէ կարծեմ վ. Պրանտին նման պատմութեան պիտի անցնի» կ՝ պատասխանէ Հայաստանի դեսպանը:

1995 Փետրուար 23:

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի արտաքին գործերու խորհրդականը Ժ. Լիպարիտեան որպէս Քաղաքական հիմնարկին հիւրը Թուրքիա կը գտնուի: Կէս դիւերին մօտ Անգարայի Հիլթըն պանդոկին մէջ ժամադրութիւն ունի Թ. Թիւրքէշի հետ: Մինչեւ առաւտեան ժամը երկուքը կը խօսին գործակցութեան կարելիութիւններուն մասին: Բաժանումի պահուն Թիւրքէշի գաւակը հարց կու տայ հայ խօսակիցներուն. «Եթէ իշխանութեան դէմ մը եղած ըլլայի Թուրիհոյ մէջ, ի՞նչ կը փափաքէիք ինծմէ»: Պատուիրակութենէն մէկը կը պատասխանէ. «Ոչինչ: Այնքան ատեն որ արջուն հետ կը պարկիճիք, ամէն բան ունիք: Հարցը այն է որ մենք արջուն հետ պարկիլ չենք ուզեր»:

Ակնարկութիւնը յատակ է ու որոշ է որ Մոսկուա պիտի վրդովի Երեւան-Անգարա մերձեցումէն. ուստի դէմ չըլլանցելու ձեւեր կը փնտռուին: Այդ կապերուն այդիւնքը կ'ըլլան հայ եւ թուրք գործի մարդոց չփումները: Զանոնք կը դիւրացնեն Թ. Թիւրքէշ եւ Ժէֆի Քամհի: Այս վերջինը մերձեցումի քաղաքականութեան հոլովոյթին հիմնական դէմքերէն է:

Ֆրանսայի հայ կարեւոր գործարարները կը հրաւիրուին Փարիզի Թրքական դեսպանատունը ուր հանդիպում կ'ունենան Թուրք նախաձեռնողներու հետ: Օրակարգին նիւթն է միանական ծրագիրներու կարելիութիւնը: Զուգահեռ գործունէութիւն կը տարուի Երեւանի մէջ ալ:

Այդ հատուածին գլխաւոր դէմքն է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եղբայրը՝ ծանօթ գործարար Թելման Տէր-Պետրոսեան: Հայաստանէն բեռներ փոխադրող ամերիկեան ընկերութեան մը թուրք բաժնեկիցները կը կանչէ, առաջարկելու համար որ հայերէնութուրք գործի խորհուրդ մը կազմեն: Թելադրանքը 1997ին կը գործադրուի:

Թիւրքէշ այդ միջոցին կարեւ իրեն կու սակից քաղաքապետին թաղկերակը կը քննէ. սահմանային առեւտուրի մեծ փափաք ունին: Եթէ սահմանը բացուի, կարելի պիտի ըլլայ Վրաստանի օրինակով միօրեայ այցեր կատարել: Կարեւ մէջ առեւտրական մեծ կեդրոններ պիտի հաստատուին ու այդ առեւտուրին չնորհիւ չրջանը պիտի բարգաւաճի:

Հայկական կողմն ալ Երեւան-Պոլիս թռչելի կարելիութիւն կ'ուզէ. մինչ այդ թրքական օդանաւերը օրինակ՝ Բաքու թռչելու համար Հայաստանի օդային տարածքը չեն գործածեր ու Վրաստանի վրայով մեծ չրջան մը կ'նեն: Միջոց մը եաք Հայաստան օդային տարածքը կը բանայ թրքական օդանաւերուն ու Երեւան-Պոլիս թռիչքները կը սկսին:

Շարքը կ'աւարտի չհայացած հանդիպումի մը դրուագով:

1997 Մարտ ամառան մէջ Ս. Հօզարարատ Երեւանի մէջ հանդիպում կ'ունենայ Թելման Տէր-Պետրոսեանի հետ կը կրկնէ Թիւրքէշի կարեւորութիւնը, թելադրելով չհանդնալ. «Եթէ ինծ մահանայ, Թուրքիոյ հետ երկխօսութիւնը առնուազն տասը տարուան յապաղում կ'ունենայ» կ'ըսէ: Խօսակիցը իրատեսութիւն կու տայ իրեն, ուղերձ մը կը պատրաստէ որպէսզի Թիւրքէշին փոխանցէ: Հօզարարատ թուրք զեկավարին հետ կը ժամադրուի Ապրիլ 2-ին համար: Կ'ներթայ Պոլիս, ուրկէ Անգարա պիտի անցնի, սակայն ժամադրութեան նախորդ գիշերը թրքական լրատուները Թիւրքէշի մահուան լուրը կը հաղորդեն:

Այս բաժինին հետ անջատ սիւնակի մը մէջ տեղ գտած են Թիւրքէշի տղուն պատմածները: Ան թէ՛ հօրը հանդիպումներուն ներկայ գտնուած, թէ ինք Թ. Տէր Պետրոսեանի հետ առեւտուրի նիւթով տեսակցութիւններ ունեցած է:

Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականէն եաք, 1999ին Ռ. Քոչարեան Պոլիս կ'ներթայ Ժողովի մը մասնակցելու: Ս. Հօզարարատ իրեն կը տեղեկացնէ Հայաստանի նախագահին իրեն ցանկութիւն յայտնելու փափաքը: Նոյեմբեր 19ին օպալեանին մէջ կը հանդիպին իրարու: Ռ. Քոչարեան կը գանգատի որ նախագահ Լ. Տէրմիրել չատ մօտ է Բաքուի, իսկ երեւանի նկատմամբ չատ վերապահ: Կ'ըսէ թէ պէտք է նոյն հեռաւորութիւնը պահէ երկու երկրին հետ ալ: Յետոյ կ'ըսէ. «Կրնք զեւ լաւ յարաբերութիւններ հաստատել, սակայն դժուարութիւններ ունինք: Ըսփիւռքի Հայերը երեք սերունդէ ի վեր խզուած են Հայաստանէն. այս պատճառով ալ միշտ կասկած կը մնայ պատճառ կան դէպքերուն»:

Վերջին հաստատումը այն է որ եթէ Թուրքիա յանդգնութեամբ չարժի, յառաջդիմութիւն կ'արձանագրուի. մեղք որ կարեւոր առիթ մը կորսուած է այդ չրջանին:

Պատրաստեց՝ ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ԲԱՐԵՆԻՇ ՄԸ՝ ՄԵՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

ՀԱՅԿ ՆԱՎՈՍՅԵԱՆ

Միացեալ Ազգերու Հիմնադրութեան 60-ամեակին առթիւ, Մարտ 15ին, Մարդու Իրաւունքներու Յանձնաժողովի նախագահ չատ պատչամ ու բովանդակալից ճառ մը խօսեցաւ Հայաստանի արտաքին գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան: Համաչխարհային իրականութեան մէջ մարդկային իրաւունքներու կիրարկման համար տեղական իշխանութեանց ու Մ. Ա.Ն.-ի պատասխանատուութիւնները չեշտելէ յետոյ, ան նպատակասլաց կերպով անցաւ հայկական օրտրտ, ակնարկը կեդրոնացնելով ցեղասպանութեան վրայ, որ «Մարդու Իրաւունքներու խախտման ամենածայրայեղ դրսեւորումն է»: Յայտարարելով թէ 2005ը 90-րդ տարելիցն է հայկական ցեղասպանութեան՝ Օսկանեան եմբաստանեց Օսմանեան կայսրութիւնը, որ Թուրքիոյ մէջ ապրող հայ բնակչութեան երկու երրորդը բնաջնջեց 1915-18 ժամանակահատուածին, պարզ անոր համար որ անոնք ազատութեան ու հաւասարութեան մարդկային իրաւունքներ կը պահանջէին: Այս առթիւ ան կոչ ուղղեց միջազգային ընտանիքին որ կսկծոմի, երկակի չափանիշերու եւ քաղաքական հաչիւներու նպատակայարմարութեան քօղը մէկ կողմ դնելով՝ անայլայլ կերպով ճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը:

Անդրադառնալով Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան մասին պատմական բանավէճ սկսելու առաջարկին՝ պրն. Օսկանեան իր կարուկ ժխտողական պատասխանը, արդարացուց անով որ պատահածին մասին փաստերն ու պատմական արձանագրութիւնները յստակ ըլլալով՝ Թուրքիոյ կը մնայ միայն ընդունիլ այդ իրականութիւնը, «նոյնիսկ Թրքական հանրապետութեան առաջին օրերուն տեղական իշխանութիւնները, որոնք վիլայէթներ էին ցեղասպանութիւնը, գատուեր ու մեղաւոր գտնուեր էին», ըսաւ ան:

Այստեղ, Հարաւստանի արտաքին քաղաքականութեան մէկ հակասութիւնը կը պարտադրէ յիշել ժամանակ մը առաջ նախագահ Քոչարեանի կատարած յայտարարութիւնը, ըստ որուն Հայաստան հողային պահանջ չունի Թուրքիայէն: Ցեղասպանութեան առընչութեամբ պրն. Օսկանեանի Թուրքիոյ հանդէպ ամբաստանական կեցուածքը կը հակասէ նախագահին վերոյիշեալ յայտարարութեան, բայց նկատելով որ նախարար մը չի կրնար իր նախագահին հակադրուիլ, արդեօ՞ք պէտք է մտածել որ ասիկա անուղղակի սրբագրութիւնն է նախագահին այդ սխալին:

Անցնելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցին, պրն. Օսկանեան մերժեց Ադրբեջանի եւ բազմաթիւ այլ երկիրներու յատակ քաջած «հողային ամբողջականութեան» բանկըղունքի ծիրին մէջ դիտել զայն. Ղարաբաղի ժողովուրդին պարբերը տեղաւորելով «մարդկային իրաւունքներու» ծիրին մէջ: Այս առթիւ իր խօսքը ուղղելով նաեւ Թելման Տէր-Պետրոսեանին, ըսաւ ան:

Այսօր, Հարաւստանի արտաքին քաղաքականութեան մէկ հակասութիւնը կը պարտադրէ յիշել ժամանակ մը առաջ նախագահ Քոչարեանի կատարած յայտարարութիւնը, ըստ որուն Հայաստան հողային պահանջ չունի Թուրքիայէն: Ցեղասպանութեան առընչութեամբ պրն. Օսկանեանի Թուրքիոյ հանդէպ ամբաստանական կեցուածքը կը հակասէ նախագահին վերոյիշեալ յայտարարութեան, բայց նկատելով որ նախարար մը չի կրնար իր նախագահին հակադրուիլ, արդեօ՞ք պէտք է մտածել որ ասիկա անուղղակի սրբագրութիւնն է նախագահին այդ սխալին:

Անցնելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցին, պրն. Օսկանեան մերժեց Ադրբեջանի եւ բազմաթիւ այլ երկիրներու յատակ քաջած «հողային ամբողջականութեան» բանկըղունքի ծիրին մէջ դիտել զայն. Ղարաբաղի ժողովուրդին պարբերը տեղաւորելով «մարդկային իրաւունքներու» ծիրին մէջ: Այս առթիւ իր խօսքը ուղղելով նաեւ Թելման Տէր-Պետրոսեանին, ըսաւ ան:

Այսօր, Հարաւստանի արտաքին քաղաքականութեան մէկ հակասութիւնը կը պարտադրէ յիշել ժամանակ մը առաջ նախագահ Քոչարեանի կատարած յայտարարութիւնը, ըստ որուն Հայաստան հողային պահանջ չունի Թուրքիայէն: Ցեղասպանութեան առընչութեամբ պրն. Օսկանեանի Թուրքիոյ հանդէպ ամբաստանական կեցուածքը կը հակասէ նախագահին վերոյիշեալ յայտարարութեան, բայց նկատելով որ նախարար մը չի կրնար իր նախագահին հակադրուիլ, արդեօ՞ք պէտք է մտածել որ ասիկա անուղղակի սրբագրութիւնն է նախագահին այդ սխալին:

Անցնելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցին, պրն. Օսկանեան մերժեց Ադրբեջանի եւ բազմաթիւ այլ երկիրներու յատակ քաջած «հողային ամբողջականութեան» բանկըղունքի ծիրին մէջ դիտել զայն. Ղարաբաղի ժողովուրդին պարբերը տեղաւորելով «մարդկային իրաւունքներու» ծիրին մէջ: Այս առթիւ իր խօսքը ուղղելով նաեւ Թելման Տէր-Պետրոսեանին, ըսաւ ան:

Այսօր, Հարաւստանի արտաքին քաղաքականութեան մէկ հակասութիւնը կը պարտադրէ յիշել ժամանակ մը առաջ նախագահ Քոչարեանի կատարած յայտարարութիւնը, ըստ որուն Հայաստան հողային պահանջ չունի Թուրքիայէն: Ցեղասպանութեան առընչութեամբ պրն. Օսկանեանի Թուրքիոյ հանդէպ ամբաստանական կեցուածքը կը հակասէ նախագահին վերոյիշեալ յայտարարութեան, բայց նկատելով որ նախարար մը չի կրնար իր նախագահին հակադրուիլ, արդեօ՞ք պէտք է մտածել որ ասիկա անուղղակի սրբագրութիւնն է նախագահին այդ սխալին:

Անցնելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցին, պրն. Օսկանեան մերժեց Ադրբեջանի եւ բազմաթիւ այլ երկիրներու յատակ քաջած «հողային ամբողջականութեան» բանկըղունքի ծիրին մէջ դիտել զայն. Ղարաբաղի ժողովուրդին պարբերը տեղաւորելով «մարդկային իրաւունքներու» ծիրին մէջ: Այս առթիւ իր խօսքը ուղղելով նաեւ Թելման Տէր-Պետրոսեանին, ըսաւ ան:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԻԼԱՆՕ

ՄԻԼԱՆՕ ("Յառաջ").-

Անցեալին իւրաքանչիւր տարելից ինքնին յիշատակելի եղած էր մեզ բոլորիս համար, բայց այս անգամ անհրաժեշտ էր ընել բան մը աւելի, որ պիտի կարենար ընդգրկել ոչ միայն մեզ՝ Հայերս, այլ նաեւ տեղւոյն բնակչութիւնն ու հոգեւոր դասը: Ի՞նչ կարելի էր ընել եթէ ոչ ոգեկոչել մեր բիւրաւոր նահատակներուն յիշատակը Միլանոյի ամենահին՝ Դ. զարուն կառուցուած, ամենապատկառելի, Միլանօ քաղաքն ու իր ժողովուրդը խորհրդանշող, քաղաքին պաշտպան Սուրբին անունը կրող Ս. Ամպրաճօ տաճարին մէջ:

Անհատաւալի բայց իրաւ... Ինչո՞ւ անհատական: Միջանկեալ յիշեմ այս եղերութիւնը: Տարիներ առաջ երբ Միլանոյի հայութիւնը ուզած է հայ եկեղեցի մը կառուցել: Վերոյիշեալ տաճարին մօտակայքը Տիյարպէքիրեան բարերարները ունեցած են հող մը եւ իշխանութիւններու հրամանով դրած են եկեղեցւոյ հիմնաքարը: Քիչ ժամանակ անց, տեղւոյն եկեղեցական պատկան մարզկանց միջամտութեամբ սոյն եկեղեցւոյ շինութիւնը ընդհատուած է այն պատճառաբանութեամբ, որ Միլանոյի Ս. Տաճարին կուշքին հնարաւոր չէ կառուցել հերձուած եկեղեցի մը, այդպէս որակելով Հայց. Առաքելական Եկեղեցին: Հետեւաբար Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկանց Հայց. եկեղեցին բարձրացեր է եամմէլլի փողոցին վրայ:

Ապրիլ 24ին, այդ նոյն տաճարին դեպեզիկ կամարներուն տակ, ոսկեայ խրանին վրայ կը հնչէր հայկական պատարագի հոգեշունչ երաժշտութիւնը: Ընդարձակ եկեղեցին լեցուն էր հայ ու իտալացի հոծ բազմութեամբ: Մուտքին, հաւատացեալներուն բաշխուեցան թըղթիկներ, որոնց մէկ երեսին վրայ կը նկարագրուէր համառօտ կերպով Մեծ Եղեռնը, իսկ միւս երեսին վրայ՝ Շառլ Ազնաւուրի "Իլ սոն թոմպէ" երգին բառերը Ֆրանսերէն թնագրով (Իտալացիները լաւ կը ճանչնան Ազնաւուրը որպէս Հայ): Եկեղեցւոյ նստարաններուն վրայ երկրեզու պատարագի գրքոյկները դրուած էին, որպէսզի բազմութեան գոնէ մէկ մասը կարենար հետեւիլ ծիսակատարութեան եւ երգեցողութեան:

Պատարագը մատուցանեց Իտալիոյ Հայոց հոգեւոր հովիւ Առէն Արզ. Շահինեանը, որ ամենայն բծախնդրութեամբ, անձնապէս պատրաստած ու հետեւած էր, որ ամէն ինչ ըլլար անթերի ու կատարեալ: Եւ այդպէս ալ եղաւ:

Պատարագին իրենց մասնակցութիւնը բերին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբաններ Ղուկաս Արզ. Զաքարեան եւ Վազգէն Արզ. Նանեան:

Ներկայ էին նաեւ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, Միլանոյի Եկեղեցական խորհուրդի անդամները, Միլանոյի էքիւմէնիք կեդրոնի ներկայացուցիչները, Միլանոյի կուսակալի տեղակալը եւ այս առթիւ Հռոմէն յատկապէս եկած Հայաստանի պեսպան Պ. Ռուբէն Շուղարեան, իր խորհրդական՝ Պ. Գէորգ Պետրոսեանի հետ եւ իտալական բարեխնամ միութիւններու եւ ընկերակցութիւններու ներկայացուցիչները:

Երեկոյզութիւնը եղաւ քառաձայն, երգչախումբի ընկերակցութեամբ, ղեկավարութեամբ Պ. Նիքոլա Ֆէրրայէի: Գնահատելի էին մեր տղաքն ու աղջիկները, որոնք չըլլալով հանդերձ արհեստավարժներ, ամիսներով ի դին ամէն զոհողութեան, հետեւած էին փորձերուն, որ իրենց անթերի կատարողութեամբ կարենային հրապարակագնել մեզ բոլորս:

Պատարագի աւարտին բազմութիւնը մոմերով եւ ծաղկեպսակներով ուղղուեցաւ դէպի եկեղեցւոյ մօտ զետեղուած նահատակներու յիշատակը յաւերժացնող խաչքարը, ուր կատարուեցաւ հոգեհանդիսաեան պաշտօն:

***

Ապրիլ 28ին եղաւ ոգեկոչման աշխարհիկ երեկոյթը: Միլանոյի Գազա տէլլա Թուլթուրայի սրահը տրամադրուած էր մեզի, որ բանախօսութիւններով եւ բանավէճերով նամանաւանդ իտալացի հանրութեան կարենայինք բացատրել եւ պարզաբանել Ցեղասպանութեան հարցն ու անկէ ծագող քաղաքական ու պատմական հետեւութիւնները:

Հրաւիրուած էին որպէս բանախօսներ՝ Իտալացի պատմաբան Մարչէլլօ Ֆլօրէս Սիէնայի համալսարանէն եւ Փիէթրօ Սամմարկի Միլանոյի պետական համալսարանէն: Բանախօսութեան աւարտին եղան թէր ու դէմ ճառողներ եւ հակաճառողներ: Ներկայ էր նաեւ Հայաստանի դեսպան Պ. Շուղարեան, որ պարզ ու լմաստալից կերպով լուսաբանեց ներկաները, յայտնելով Հայաստանի կառավարութեան տեսակէտը:

Այս գոյդ նախաձեռնութիւններուն զուգահեռ, յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձան նաեւ տեղական լրատուները եւ հաղորդամիջոցները տեղեակ պահելու անհրաժեշտութիւն՝ հաղորդագրութիւններով, հեռաձայնային կապերով, հրաւէրատառերով եւ անճնական բարեկամական միջոցներով: Արդիւնքը անսպասելի էր, ամբողջ չարաթ մը բոլոր լրագիրներուն նիւթն էր Հայկական Ցեղասպանութիւնն ու հակաթուրք արտայայտութիւնները:

Ապրիլ 24ին, 178 ընտանիքներ ամբողջ Իտալիայէն, Իտալիոյ Հայոց Միութեան եւ Իտալիոյ Առաքելական եկեղեցւոյ հետ միասին, Իտալիոյ ամէնէն կարզացուած՝ Գոռիէռէ տէլլա Սեռա թերթին մէջ իրենց մականուններով յիշեցին իրենց մեռելները, վճարովի մահազդ մը հրատարակելով, որուն անդրադարձը չուշացաւ: Յաջորդ օրն իսկ, նոյն թերթին Ա. էջին վրայ, պատկառազդու դրողներէն մէկը՝ Օսթէլլիոյ չատ պեղեցիկ յօդուածով մը կը յիշէր Հայոց Ցեղասպանութիւնն ու պահանջները:

Հսկայ աշխատանքին փայլուն պսակը չատ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց թէ՛ աշխատանք տարածներուն, թէ՛ ալ ամբողջ Իտալահայութեան:

ԿԵՂԵԼ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ

***

ՍԻՏՆԻ

Զաւուրբրոի քաղաքապետարանին սրահը հաւաքուած 1500 հոգինոց բազմութեան ներկայութեան, Ապրիլ 23ին նշուած է Ցեղասպանութեան 90ամեակը, կազմակերպուած՝ ազգային երեք կուսակցութիւններուն կողմէ, մասնակցութեամբ գաղութին 32 միութիւններուն, նախագահութեամբ՝ թեմին առաջնորդ Աղան Արք. Պալիոզեանի:

Աւստրալիոյ եւ Հայաստանի փառերգներէն ետք, վայրկեանի մը յոռնկայս լռութեամբ յարգուած է նահատակներուն յիշատակը: Սրահին մէջ ներկայ գտնուած են պաշտօնական դէմքեր, նաեւ Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբին նախագահուհին՝ Հիլտա Զոպոյեան:

Հայերէն եւ անգլերէն ուղերձներ արտասանած են յանուն երիտասարդութեան Լարա Զիլինկիրեան եւ Սլէյն Պապայեան: Գեղարուեստական բաժինը ստանձնած է Թէքէեան մշակ. միութեան լարային նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Վարդուհի Լեփէճեանի:

Ելոյթ ունեցած են Հ. Զոպոյեան եւ Ա. Պալեան Արք. որոնք յոյս յայտնած են Նահանգային խորհրդարանին օրինակով երկրին կառավարութեան ալ ճանչնալու 1915ի Ցեղասպանութեան:

Ապրիլ 24ին առաւօտեան պատարագ մատուցուած եւ հոգեհանդիստ կատարուած է Մաքուար Փարքի Եղեռնի յուշարձանին մօտ: Իսկ կէսօրէն ետք, հայաչատ Ռայտ թաղամասին մէկ հանրային պարտէզին մէջ յուշաքար մը զետեղուած է:

90ամեակի նուիրուած զանազան ձեռնարկներ ծրագրուած են ամբողջ տարուան ընթացքին:

***

ՄՈՆԹԵԼԻՄԱՐ

Տեղւոյն թերթերը (Լը Տօֆիճէ, Լա Թրիպիւն) արձագանգած են Մոնթելիմարի ոգեկոչումին, որ տեղի ունեցած է Կիրակի, Ապրիլ 24ին, տեղատարափ անձրեւի մը տակ: Բազմութիւնը հաւաքուած է Մեռեալներու յուշարձանին շուրջ: Առաջին խօսք առնողը եղած է տեղւոյն Ճիշդողութիւն եւ Մշակոյթ միութեան նախագահը Կարպիս Գամպուրեան, որ յիշած է Ապրիլեան եղեռնը, թուած այն անհերքելի փաստերը, որոնք ոչ մէկ կասկած կը թողուն Ցեղասպանութեան վրայ, սկսելով Խարբերդի ԱՄՆ հիւպատոսին՝ Լէսլի Տէյվիսի տեղեկատուութենէն: Բանախօսը մէջբերումներ ալ ըրած է այդ տեղեկագրէն: Ցետոյ անդրադարձած է Դեկտ. 17ի որոշումին, որով կը նախատեսէր Հոկտ. 3ին բանալ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները: Կը յիշէր նաեւ թէ Էրտողան Նորվեկիոյ մէջ յայտարարած էր որ Հայերուն կը մնայ ներողութիւն խնդրել Թուրքերէն:

Իրեն յաջորդած է Մոնթելիմարի քաղաքապետը՝ Ֆրանք Ռէյնիէ որ յիշեցի եւ Ֆրանսայի ազատագրման 60ամեակը եւ արգելափակման կայանները, ազատագրման 60ամեակը, անդրադարձած է Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակին, ընդելով.– "Տարի մը առաջ, հոս, կ'ըսէի «Ցեղասպանութիւն բառը իր մէջ կը կրէ 20րդ դարու մարդոց խելագարութիւնը»": Ու աւելցուցած է թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան, որպէս նախապայման ունի Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

ԱՐԾՐՈՒՆ ԱԻԱԳԵԱՆ

Երեւան, 2004

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Էնվէր փաշա Կովկասեան ճակատը այցելելէ եառքը, վերադարձին Գոնիայէ կ'անցնի: Կայարանին մէջ ընդունելութիւն կ'ըլլայ իրեն: Սակայն Գարեգին վարդապետ բուռ չունենար, այնպէս որ չկրնար ներկայ գտնուիլ: Այս բացակայութիւնը դարմանելու համար հեռագրով իր ցաւը կը յայտնէ կայարան գտնուած չըլլալուն եւ միեւնոյն առեն մէկ քանի փաղաքշական բառեր կ'ուղղէ Էնվէրի հասցէին: Առաջին հեռագիրը առոր պատասխանն էր եւ չնորհակալութեան խօսքեր կը պարունակէր:

Երկրորդ անգամ, երբ Գոնիայի Հայերը տարագիրը կ'ըլլային իրենց առաջնորդին հետ, Գարեգին վարդապետ էրէյլիչէն հեռագիր մը կ'ուղղէ Էնվէրին խնդրելով որ Գոնիայի նահանգը գտնուող Հայերը տարագիր չըլլան: Էնվէր պատր ալ կը պատասխանէ երկդիմի ոճով մը:

Այդ երկու հեռագիրներուն չնորհիւ էր որ քիչ մը աչք կը գոցէին մեզի ու թոյլ կու տային քաղաքին ու պանդոկին մէջ կենդանի քանի մը օր:

Այդ միջոցին Էնվէրի պատրագրութեամբ գրպանին մէջ երկու հեռագիր ունենալը բաւական մեծ բան մը կը նկատուէր:

Այսուհանդերձ օր մը ժանտարմա քոմանտանն եկաւ մեր սենեակը եւ.

- Դուք տակաւին հո՞ս էք, պոռալով ըսկըսաւ նախատել Գարեգին վարդապետը եւ նոյնիսկ մօրուքէն քաշքշել:

Ցետոյ, իրեն ընկերացող ոստիկանին հրամայեց որ ամէնքս ալ,-կիներէն զատ,- իսկոյն կառավարչատուն տանի:

Ձամբայ ելանք, Քոմանտանը միշտ նախատինք ու սպառնալիք տեղալով կու գար մեզի հետ: Պահ մը լսեցի որ ոստիկանին կ'ըսէր.

- Քեզի քանի ծեծէ՛ յաեմ նէ՛ անխնայ պիտի ծեծես, գիտցած ըլլաս...:

Մտմտուքը առաւ մեզի: Բարեբախտաբար տեղւոյն զայմազամի փոխանորդը, որ նախապէս Թարսուս կը գտնուէր, ծանօթ էր Գարեգին վարդապետին: Միայն թէ պիտի կրնայի՞նք զինքը տեսնել:

Քօնաք հասնելուս՝ ոստիկանը հրամայեց որ բակը կեդրանք, մինչ քոմանտանը կ'երթայ իր սենեակը:

Գարեգին վարդապետ յայտնեցաւ սակայն ոստիկանին վեր սպրդիլ ու մտնել զայմազամի փոխանորդին քով ու խնդիրը բացատրել իրեն:

Գայմազամը հրամայեց որ մեզ ազատ արձակեն: Ու այսպէսով օձիքնիս ազատեցինք: Մէկ երկու օր եառքը այդ մարդուն բարեացակամութեամբ յաջողեցանք Հալէպի համար տոմսակ ձեռք ձգել եւ չոգեկառք նստիլ, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն էր մեզի համար:

Գիշերը բաւական յառաջացած էր երբ հասանք Հալէպ: Այնարզել անցանք կայարանէն որովհետեւ ճամբան կաչառած էինք չոգեկառքին վրայ հոկողութիւն կատարող ոստիկանը:

Մեր բեռները ձգեցինք կայարան ու կառք մտնելով ուղղակի գացինք Հայոց եկեղեցի ուր մեզի սենեակ մը տրամադրեցին:

Հետեւեալ առտու առաջնորդական փոխանորդ Տէր Ցարութիւն քահանան եկաւ եւ աղնուօրէն մեծարեց մեզ:

Բայց անկարելի էր հոն երկար առեն մընալ: Մեզ յատկացուած սենեակը եկեղեցին խորհրդարանն ու պաշտօնատունն էր եւ անկէ դուրս ալ յարմար սենեակ չկար:

Որոշեցինք պանդոկ մը փոխադրուիլ: Միայն թէ վէսիքա չունէինք:

- Առանց վէսիքայի տ'է մէկ պանդոկի մէջ կընաք ապահով ըլլալ, ըսած էր Տէր Ցարութիւն քահանայ:

Գարեգին վարդապետ որոշեց կուսակալին դիմել եւ գոնէ երկու չաբթուան համար արտօնութիւն ուղել Հալէպ մնալու համար: Միեւնոյն ժամանակ հեռագիր մը պատրաստեց էնվէր փաշայի ուղղուած՝ որով կը խնդրէր կամ Հալէպ մնալ եւ կամ երուսաղէմ երթալ իրեններուն հետ:

(Շար. 48)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ֆրանսուազ Պէյլէբեան, որդին Երուանդ, ընտանեկան հարազատներն ու եկեղեցւոյ Վարչական մարմինները կը ծանուցանեն, թէ կիրակի, Մայիս 8ին, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, հարազատին եւ մտաւորական մշակոյթի ծառայողին՝

Պատմաբան Տոքթ.

ԱՐԹԻՒՐ ՅԱԿՈԲ ՊԷՅԼԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Ծնունդի առիթով շնորհակալութեամբ ընդունեցաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տիկին Ռոզ Դանիէլեան 20 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ.-Փ. Տէմր 50, Տէր եւ Տիկին Ժան Օսկանեան 100, Տիկին Արփինէ Նիկողոսեան 30, Տէր եւ Տիկին Շոքոլոզեան 20, Տիկին Թէրէզ Տէր Աբէլեան 30, Տէր եւ Տիկին Պալճ Գրիգորեան 30, Տէր եւ Տիկին Գառլ Գլառուքէն 20, Պ. Աբա Գուլումճեան 150, Տիկին Արփինէ Քէշիշեան 20, Պ. Շառլ Պայրամեան 20, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան 40, Օր. Տանիէլը Պառթէնլեան 20, Տէր եւ Տիկին Փօլ Կերսանեան 70, Տէր եւ Տիկին Ալպրիչ Պօղոսեան 120, Տիկին Սիրարփի Նիկողոսեան 50, Արփինէ Սարգիսլեան 40:

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿՈՓԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՍԿԱԳԻՆԸ

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանուխ	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐՃՆՈՂԸ. - Շաբէ Մանուկեան 30 եւրօ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

Soirée Conférence

«LA VIE COMME ELLE EST»
Recueil de nouvelles de **Krikor ZOHRAB**
Présentation et traduction:
Mireille Besnilian
A cette occasion, portrait de :
Krikor ZOHRAB **«l'homme politique»**
Conférencière :
Anahide Ter Minassian
Jeudi 12 mai à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Bleue 75009 PARIS
(métro: Cadet)

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ Վարչութեան կազմակերպութեամբ

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՑԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մայիս 14ին
«Les Diamantaires»ի մէջ,
ժամը 20.30ին սկսեալ:

Հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 PARIS
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 06. 80. 88. 12. 24 թիւին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուականի Մայիսի 19ին Լեռնայինն Ղարաբաղի Հանրապետութիւնում կ'անցկացուեն Ազգային Ժողովի ընտրութիւնները: Այդ կապակցութեամբ Ֆրանսիայում Արցախի Ներկայացուցչութիւնը դիմում է Ֆրանսիայում գտնուող Լ.Ղ.Հ քաղաքացիներին զանգահարել հետեւեալ հեռախօսահամարով հաշուառում անցկացնելու նպատակով՝

Հեռ. - 01 53 75 17 40

Հաշուառումը հնարաւորութիւն կը տայ մասնակցել Օրէնսդիր մարմնի ընտրութիւններին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

SORTIE EN CHAMPAGNE

avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai
Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégustation;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place
Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai**
auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

Date à retenir

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
« B R A T S C H »
le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

ՀԱՄԲՈՒՐՋՈՒՄ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 5

Գառասներորդում աւուր ի Զատիկէ՝ ժամը 8.45ին սկսեալ:

Գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւններու պաշտամամբ եւ Սուրբ Պատարագի մատուցմամբ տօնեմք՝ Համբարձումն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յերկինս:

Այս առթիւ, քրիստոնէական դաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկներն, երիտասարդներն, պլըոցներու ակերտներն ու ընդհանրապէս ամէնքը հրաւիրուած են տօնական հանդիսիս Ս. Հաղորդութեան:

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ԼԻՒՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 5: Տօն է Համբարձման:

Այս առթիւ Լիւնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՑԼ

Ուրբաթ, Մայիս 20ին
ESPACE JULIEN
39 cours Julien 13006 MARSEILLE
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
(հայերէն)
"ԶԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ"
Երուանդ ՕՏԵԱՆ - Մէքայէլ ԿԻՒՐՃԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝
Association Artistique Arménienne
«Les 3A»ի

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES — BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK — FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND — LESIUER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30
GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou redécouvertes grâce aux excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et demi-pension
•
Dépliant détaillé et renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs UCFAF
•
Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 95 98

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR DU MOIS D'AOUT

La Croix Bleue des Arméniens de France organise :

— **un séjour du 29 juillet au 16 août**
pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1997

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration —
17 rue Bleue 75009 Paris — tél. : 01 53 34 18 18.
Date limite pour les inscriptions : 8 mai

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 7
SAMEDI
7 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.195 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.195

ՇրէօՏէր էրՏողանի «Ձեր գործը ասՏուծոց մնացած է»

Թուրք մամուլը "չատ սիրալիր, Ջերմ հանդիպում" կ'որակէ Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ վարչապետներուն ունեցածը: Շրէօտէր կրկնելէ ետք անդամակցութեան համար արմատական, մնայուն բարեփոխումներու հարկը, անդրադարձած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն: Ըսած է թէ զօրավիգ է էրտողանի միանական յանձնախումբ կազմելու առաջարկին եւ պատրաստ է օժանդակելու: Նշուած է թէ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանը պէտք է բացուի:

Էրտողան նիւթը ըրած է Գերմանիոյ Նորհրդարանին օրակարգին հասած ու Ադտաքին յանձնախումբին փոխանցուած հայկական բանաձեւը: Անոր դէմ գործելու Շրէօտէրի հաւաստումը ունենալու միտքով ըսած է թէ Ցեղասպանութեան բանաձեւի մը քուէարկութեան ընթացքին հարկ է նկատի առնել հոն ապրող 3,5 միլիոն Թուրքերու զգայունութիւնը: Այդ ուղղութեամբ ճանաչումի որոշում մը խոր վրդովում կը պատճառէ այդ գանգուածին: "Նման բան, Աստուած չընէ, Գերմանիոյ մէջ մտահոգիչ ընկերային խռովքի պատճառ կ'ըլլայ: Նման մթնոլորտ պէտք չէ արտօնէք" ըսած է էրտողան իր հիւրին: Իսկ այս վերջինը պատասխանած է. "Գերմանական ասացուածք մը կ'ըսէ. «քաց ծովուն վրայ ու խորհրդարաններու մէջ ձեր գործը Աստուծոյ մնացած է»":

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին հետ հանդիպումին ալ հայկական նիւթը կարեւոր տեղ գրաւած է: Ա. Սեզէր ըսած է թէ ցեղասպանութեան բանաձեւը երկու երկիրներու բարեկամութեան անվայել բան է, արդարացի հիմ ալ չունի: Երբ Շրէօտէր անոր ալ կրկնած է թէ զօրավիգ են միանական յանձնախումբի տեսակէտին, Սեզէր չեչուած է հակասութեան երեւոյթը, հարց տալով. "Գաւ ին որ այդպէս է, ինչո՞ւ չսպասեցիք որ յանձնախումբը կազմուի, աշխատանքը աւարտէ": Շրէօտէր պատասխանած է ըսած Թուրք մամուլին թէ Գերմանիոյ Նորհրդարանը քուէարկած է բազմաթիւ բանաձեւեր որոնց ինչ դէմ եղած է:

Աւելորդ չէ աւելցնել որ ըստ Գերմանիոյ մէջ կատարուած վերջին հարցախոյզերուն, ժողովուրդին 75%-ը դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան:

«ԴՈ՞ՒՆ ԱԼ ԲՐՈՒՏՈՍ»

Ուշագրաւ երեւոյթ է որ յատկապէս ԱՄՆ-ու պաշտօնական անձնաւորութիւններէն չատեր երբ կը թողուն իրենց պաշտօնը, բոլորովին տարբեր լեզու կը գործածեն Հայկական Ցեղասպանութեան մասին: Նորագոյն օրինակը եղած է Ադտաքին գործերու նախկին նախարարը Մաղլէն Օլպրայթ: Թրքամէտ կեցուածքով ծանօթ այս տիկինը որ պաշտօնի վերայ ամէնէն հաւատարիմներէն էր հազար լարախաղացութեամբ "ցեղասպանութիւն" բառին չուրջը պտտող պաշտօնական դիրքին, քանի մը օր առաջ մասնակցելով դիտաժողովի մը, յայտարարած է. "Ձեմ կարծեր որ վնասակար բան մը ըլլայ. մեծ ազգերը կրնան ներողութիւն խնդրել", պատասխանելով հարցումի մը թէ Թուրքիա պէ՞տք է ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Օլպրայթ առած է Գերմանիոյ օրինակը, ապա ըսած. "Նուրբ հարց է հայկականը, թէեւ Հայերն ու Թուրքերը տարբեր ձեւով կը մօտենան այդ բարդ պատմական խնդրին: Կարեւորը կարենալ անցեալը ետեւ ձգելն է: Այդ քայլը առնելով Թուրքիա կրնայ չրջանի առաջնային երկիրը ըլլալ":

«ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ»ի ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿ ՄԸ

Թուրք պատմաբեթան հիմնարկին նախագահ ե. Հալաչօղլուի դէմ զուիցերական հրամանագիրը լայն տեղ գրաւած է Թրքական լրատուիւներուն մէջ: Հրամանագրին հեղինակները հակաթուրք կեցուածքով, երկիրն ալ մատծումի ազատութեան հակադրելով կը մեղադրուին: Կ'ըսուի թէ ձերբակալման հրամանագիր չկայ, եթէական կրնայ անվտանգ կերպով Զուիցերիա երթալ. կան առիթէն օգտուելու մասին մտածողներ որոնք կը թելադրեն որ Հալաչօղլու լաւ կ'ընէ ինքզինք ձերբակալել տալով, որպէսզի Թուրքիա միջազգային քարոզչութեան ցնցող պատճառ մը ունենայ, եւլն.:

Երեսփոխան մը աւելի կտրուկ քայլ առաջարկած է. եթէ կառավարութիւնը ընդունի զայն, "այն օտարները որոնք կը հաստատեն թէ Հայերու դէմ ցեղասպանութիւն գործուած է, տասը տարի բանտարկութեան պիտի դատապարտուին": Պատժական օրէնսգրքին մէջ այս փոփոխութիւնը ընելու առաջարկը որպէս փոխադարձութիւն ներկայացուած է Թուրք պատմութեան հիմնարկի նախագահին դէմ Զուիցերիոյ մէջ ձեռնարկուած հետապնդումին:

*
**

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Ե. ՀԱԼԱՉՕՂԼՈՒԻ

Զուիցերիոյ կողմէ հետախուզման մէջ դնուելու լուրին վաղորդայնին ("Ցառաջ", Մայիս 4) 353 Թուրք պատմաբան զօրակցութիւն յայտարարած են ե. Հալաչօղլուի: Այն Թուրք պատմութեան հիմնարկին նախագահն է ու ամէն օր ինքզինք կը դերազանցէ ժխտումի ինքնատիպ պատճառաբանութիւններով: Ան ելորդ է ըսել որ զօրակիցները իր հրամանատարութեան հրա-հնազանդ բանակը կը կազմեն. այսուհանդերձ արհամարհելի չէ թիւը: Իսկ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը թելադրած է իրեն Զուիցերիա չերթալ:

«ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿՐՆԱ՞Ց ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ ՁԵՏԵՂԵԼ ԵՂԵՌՆԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ»

Հարցումը խորագիրն է "Հիւրրիյէթ"ի դխաւոր խմբագիր Ի. Էօզքէօքի գրութեան (Մայիս 5): Ինք "նուրը հարցում" կը կոչէ ուղղածը, անմիջապէս աւելցնելով որ իր պատասխանը դրական է:

Գրութիւնը որ կը հետեւի, նիւթ կ'ընէ Ցեղասպանութեան մասին թրքական վիճարկումին ձեւը: Ի՞նչպէս պէտք է ընել: Կ'ըսէ թէ թրքական յանցաւորութեան համոզուածներէն Մ. Պէլկէ մահուան ըսպառնալիքներ կը ստանայ: Միւս կողմէ միջազգային հանրային կարծիքը թոյլ չի տար ժխտելու, տարբեր տեսակէտ պաշտպանելու:

Բացառիկ սուր ակնարկ մը անհրաժեշտ չէ տեսնելու համար որ ամբողջ էջը ցցուցող խորագիրը գործածելու նպատակով գրի առնուած է: "Ցեղասպանութիւն էր" ըսող Թուրքերու սպառնացող զանգուածներուն ականջին քաշ մը փափաղու քանքը կայ հոն, Թ. Էրտողանի Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին ծաղկեպսակ զետեղելու հետաքրքիր առիթը սեղան բերելով:

Մնացածը քնաւ կարեւոր չէ. "Մենք ալ տառապեցանք, անոնք ինչ մը ասիլի: Վանի մէջ գոյգ կոթողներ կանգնեցինք, մէկը 1914–15ի հայ, միւսը թուրք զոհերուն. ուզողը նախընտրածին թող ծաղիկ տանի" եւլն., եւլն.:

ԱՊՐԻԼ 24

ՕԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

Ուրուկուէյ որ Ցեղասպանութիւնը ճանչցող առաջին երկիրն է (1965), նոր նախաձեռնութեան մը դիմած է. նպատակն է ՄԱԿ-ի միջոցով միջազգային ոգեկոչումի օրուան վերածել Ապրիլ 24ը: Նորհրդարանը Մայիս 3ին այս մասին միաձայնութեամբ որոշում մը քուէարկած է ու հրահանգած Արտաքին գործերու նախարարութեան որ որոշումին ուղղութեամբ գործի լծուի:

Նորհրդարանի հայ երեսփոխան Լիան Քէչէճեան եղած է առաջարկը օրակարգի բերողը:

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը յառաջիկայ օրերուն դիմարելի ՄԱԿ-ի համագումարին պիտի ներկայացնէ առաջարկը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մեծն Բրիտանիոյ աշխատաւորական վարչապետին կուսակցութիւնը՝ Նիւ – Լապուրը յաղթեց երեսփոխանական ընտրութիւններուն (Մայիս 5) ինչպէս կը սպասուէր եւ Թոնի Պլէր առաջին աշխատաւորականն է, որ երրորդ անգամ ըլլալով կը պաշտօնավարէ: Ցաղթանակը այնքան ալ փայլուն չէ, բայց կուսակցութիւնը ապահոված է բացարձակ մեծամասնութիւն մը 351 աթոռ առնուազն ապահովելով, երբ հարկ եղած մեծամասնութիւնը 324 էր, թէեւ այս արդիւնքները վերջնական չէին, կը պակսէին 30 ընտրաշրջանի տուեալները: Այս յաղթանակը արդիւնք է տնտեսական եւ ընկերային չատ յաջող քաղաքականութեան մը, որու դէմ Իրաքի պատերազմի մասնակցութեան հակառակորդները չատ ծանր չկրնային: Արդարեւ, Թոնի Պլէր, կրցաւ նուազագոյնի իջեցնել գործազրկութիւնը, նոր հիւանդանոցներ կառուցել, ընկերային տուրքերը ամէնէն ցած մակարդակին վրայ պահել, եւլն., եւլն. Հարիւր հազարաւոր Ֆրանսացիներ Անգլիա գաղթած են եւ տէր դարձած չատ յաջող ձեռնարկութիւններու, մանաւանդ չնորհիւ ընկերային ցած տուրքերու: Շիրաք արդարացուց Ֆրանսայի կացութիւնը, առարկելով որ նոյն պայմանները չեն կրնար կիրարկուիլ Ֆրանսայի մէջ:

Իրաքի մէջ կացութիւնը միշտ ծանր է եւ ամէն օր նոր մեռեալներ կ'աւելնան: Մայիս 4ին, յարձակում մը գործուած է քրտական Իրաք՝ Էրպիլի մէջ, որու հետեւանքով 46 մեռեալ կար, յաջորդ օրն ալ, Պաղտատի մէջ, քամիքազի մը ռճրափորձէն 15 մեռեալ եւս կար և 2 օրուան մէջ, մեռեալներու թիւը հասած է 80ի, երբ Մայիս 6ի առաւօտուն ալ, Պաղտատի մէջ, ահարեկչական արարք մը եւս կը գործուէր եօթը ոստիկանի մահուան պատճառ ըլլալով. կային նաեւ ուրիշ վիրաւորներ:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷն, Սահմանադրութեան "Հայրը", Մայիս 3ին, երկարօրէն ողջոյնած է զայն, մեծամասնութեան 150 երեսփոխաններու առջեւ: Իրեն համար, 105 ներկայացուցիչները, ալ եւ ձախ, եկած 25 երկիրներէ "եւրոպական զանազանութեան ներկայացուցչական նորմոյրը" կը կազմէին, չեչտելով թէ "ծուղակ չկայ Ուխտին մէջ": Եթէ "Ոչ"ը կը յառաջդիմէ, պատճառն այն է ժխտքարի համար որ "Ֆրանսացիները Ֆրանսացի են":

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ՆՈՐ ՑՈՒՇԱՔԱՐ ՊԻՔՓԱՑԱՑԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՎՐԱՑ

Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Պիքֆաչայի Ս. Աստուածածին վանքին Ապրիլեան նահատակաց յուշարձանին վերայ նոր արձանագրութիւն մը գետեղուած է: 1969ին կանգնուած յուշարձանը ունէր հայերէն եւ արաբերէն արձանագրութիւն մը ուրկէ սակայն բացակայ էին "ցեղասպանութիւն" եւ "թուրք" բառերը, այդ օրերու լիբանանեան պետութիւնը թրքական ճնշումի տակ արգելք եղած ըլլալով:

Ներկայիս եռալեզու –հայերէն, արաբերէն ու անգլերէն– նոր յուշաքար մը փորագրուած է. հոն տեղ գտած է "ցեղասպանութիւն"ը, "թուրք" անունն ալ որպէս ոճիրին հեղինակը:

ՉԱԽԱԽ

ԴԻՊՈՀՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԱԲՆԱԿՆԵՐԷ

Վրաստանի վերջին չրջանի տեղատարափները ողողումներու պատճառ եղած են Ամարիոյ ինքնավար Հանրապետութեան լեռնային չրջաններուն մէջ ալ, անօթեւան ձգելով բազմաթիւ ընտանիքներ. անոնցմէ տասնեակներ պիտի փոխադրուին Ծալկայի հայաչատ չրջանը: Լուրը որոշ մտահոգութեան աղբիւր է, տրուած ըլլալով որ արդէն հոն հաստատուած Ադարներ յաճախակի ընդհարումներու պատճառ կ'ըլլան տեղացի Հայերու եւ Ջորներու հետ:

են": Թիւքար խօսած է նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին, ըսելու համար. – "Թուրքիոյ անդամակցութեան վարկածը Եւրոպական Միութեան, իմաստէ զուրկ է: Եւրոպական ծրագրին մահը կը նշանակէ":

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, 88 տարեկան, կրկին հրապարակ իջած է, քանի կը պատրաստուի դնել ձենըրըլ Մոթորզի բաժնեթուղթերու 5%ը, ինչ որ 9%ի կը բարձրացնէ իր մասնակցութիւնը: Նոր բաժին-

(Շար.ը Գ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՑԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՇԻՒՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ "Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ"ի նոր (313) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Լէոնարդօ Ալիշան
ԳՈՒՐԳԻՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Tombeau d'Arthur Beylerian
A. TER MINASSIAN

«Matisse. Une seconde vie»
CH. MATOSSIAN

ԹԱԼԱԹԻՆ ՍԵՒ ԿՈՂՔՈՎ ՏԵՏՐԱԿԻՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ...

Ինչպէս տեղեկացուցած էինք Ապրիլ 28ի մեր թիւով, «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը Ապրիլ 25ին առաջին էջի աչքառու խորագիրով կը ծանուցանէր թէ գտնուած է Թալաթի պատկանած տետրակ մը ուր անձնագրած է 1915ին Անատոլուէն տարագրուած Հայերուն ցանկերը: Լրագրող Մուրատ Պարտաքչը այս յայտնաբերումը կը ներկայացնէր որպէս "պաշտպանական անհնախընթաց փաստ մը Ցեղասպանութեան մեղադրանքներուն դէմ»:

Սեւ կողքով տետրակը (10×15սմ.) իր նամքով պահուած է Թալաթի կնոջ Հայրիյէի Թառան՝ Այչէկիւլ Պաֆրալըի կողմէ: Այս վերջինն է որ տետրակը տրամադրած է լրագրողին որ 90 տարի հետ կը խօսեցնէ 1915ի գլխաւոր պատասխանատուն, չնորհիւ առաջին անգամ հրապարակուող այդ փաստաթուղթին:

Տետրակին արձանագրութիւնները երեք մասէ կը բաղկանան. ա) Մահմետական գաղթականները, բ) Տարագրուած Հայերը, գ) Պետութեան դէմ գործունէութիւն տանելով ամբաստանուած ու նոյնպէս տարագրուած Ցոյները, Արաբները եւ ոչ մահմետականներէ մնացած ստացուածքը:

Տարագրուած Հայերու բաժնին մէջ նախ արձանագրուած է աքսորի բռնադատուած Հայերու թիւը, ըստ քաղաքներու, ամնաքներու: Ցետոյ կան հայ որբերու ամէն քաղաքի մէջ պարզած թիւերը, ապա եռք՝ Հայերէ մնացած չէնքերուն, ապահովականացուած կալուածներուն, ագարակներուն, հանքերէ ունեցած անոնց իրաւունքներու ցանկերը:

«Թալաթ փաշայի տարագրութեան ցանկը» հետեւեալն է.

Վայր	Թիւ
Անգարայի վիլայէթ	47·224
Էրզրումի վիլայէթ	128·657
Ատանայի վիլայէթ	46·031
Պիթլիսի վիլայէթ	109·251
Հալէպի վիլայէթ	34·451
Պուրսայի վիլայէթ	66·413
Տիյարպէքիրի վիլայէթ	61·002
Սվասի վիլայէթ	141·592
Տրապիզոնի վիլայէթ	34·500
Էլազըղի վիլայէթ	74·206
Իզմիթի սանճաք	54·370
Սամսոնի սանճաք	26·374
Պալըքէսիրի սանճաք	8·290
Գարահիսարի վիլայէթ	7·327
Կեսարիոյ սանճաք	47·617
Մարաշի սանճաք	27·101
Նիյտէի սանճաք	5·101
Գոնիայի վիլայէթ	4·381

Եռօրեայ յօդուածաշարքին առաջին էջին մէջ (Ապրիլ 25)անջատ սիւնակով մը արուած է Թալաթին կենսագրութիւնն ալ. ըսուած է թէ Թղթատարութեան պաշտօնեայ դիրքէն հասած է նախարարութեան, 1913 Յունիս 13ի Սայիտ Հալիմի կառավարութեան մէջ առանձնած է ներքին գործերու նախարարութիւնը ու «անձամբ ղեկավարած 1915ի հայկական տեղահանութիւնը»: 1917ին վարչապետ նշանակուած է ու տիրացած «Փաշա» մականիրին: Յաջորդ տարի երբ Օսմանեան պետութիւնը պարտուած է առաջին աշխարհամարտին, հրաժարած է եւ իթթիհատական միւս ղեկավարներուն հետ գերմանական ընդծովեայով մը մեկնած նախ Ռուսաստան, ապա Գերմանիա: Հոն է որ 1921ին դինք սպանած է Ս. Թէհլիրեան. ահաբիւնը Թուրքիա փոխադրուած է 1944ին ու դինուորական մեծ շուքով հողին յանձնուած:

Յօդուածաշարքին բ. էջին մէջ Մ. Պարտաքչը կը գրէ թէ Թալաթի դիւանները պարունակած այլ փաստաթուղթեր կան որ 1915ի տեղահանութենէն անմիջապէս առաջ եւ եռքը Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան ճշգրիտ թիւերուն մասին ծանրօրէն աշխատանք կատարուած է: 1914ին Պոլսոյ հայութեան թիւը կ'ըսուի թէ 68·422 է, տարի մը եռք 80 հազարի բարձրացած է:

Մ. Պարտաքչը Թալաթի ցանկերուն լրկերացած հետեւեալ պարբերութիւնը կը

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ԽԱՂԱՔԱՐՏԸ ՊՈՒՆՏԵՍԹԱԿԻ ՄԷՋ

ԱՆԴՕ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ

Շատերու համար Պունտեսթագի մէջ Հայոց ցեղասպանութեան հարցի արծարծման նախաձեռնութիւնը եկաւ Գերմանիոյ Քրիստոնեայ Դեմոկրատ / Քրիստոնեայ Սոցեալ ընդդիմադիր ճակատին կողմէ փետրուար 24ին հրապարակուած յայտարարութեամբ որ կը պարունակէ ցեղասպանութեան նկարագրումը առանց այդ բառի գործածութեան: Յայտարարուած նպատակն էր "Ցիշատակի յարգանքը Հայերու տարագրութեանց եւ Ջարդի սկզբման 90ամեակի առիթով. Գերմանիան պէտք է նպաստէ Հայերու եւ Թուրքերու հաշտութեան":

Այս զարգացման ետին կան ներքին – քաղաքական եւ աշխարհաքաղաքական չարժառիթներ եւ նպատակներ:

Սոյն հարցին արծարծման թուականի ընտրութիւնն իսկ նեղ կացութեան մատնեց իշխող կուսակցութիւնները՝ Ընկերվարականներն ու Կանաչները. անոնց ժողովրդականութիւնը արդէն իսկ ծանր անկում կրած է իրենց ոչ-ժողովրդական ներքին քաղաքականութեան հետեւանքով: Մայիսի կէսերուն Հիւսիսային Հռենոս – Վեսթֆալիա նահանգին մէջ տեղի պիտի ունենայ նահանգային չատ կարեւոր ընտրութիւն մը որուն ելքը կրնայ ճակատագրական ըլլալ անոնց համար: Այդ նահանգը տասնամեակներէ ի վեր Ընկերվարականներու ընտրական ամրոցնէրն մին կը նկատուէր եւ հոն հաստատած մեծամասիւ Թուրքերու ընտրական ուժը ցարդ եղած էր ի նպաստ Ընկերվարականներուն եւ Կանաչներուն: Ընդդիմադիր ճակատը կորսնցնելիք չատ բան չունի Թուրքերու մօտ, իսկ բնիկ Գերմանացիներու մօտ կրնայ նոյնիսկ ճայնեռու զգալի աճ մը արձանագրել, երկրին ընկերային վիճակի վատթարացման եւ նաեւ Թուրքերու Եւրոպական Միութենէն ներս մուտքին նկատմամբ իրենց խստապահանջ քաղաքականութեան հետեւանքով: Տուեալները ցոյց կու տան որ իշխող կուսակցութիւններու կացութիւնը չափազանց փափուկ է եթէ ոչ տագնապալի: Հետեւաբար հասկնալի է թէ ա-նոնք ճիգ պիտի չխնայեն Թուրքերու ճայները ապահովելու համար. միաժամանակ բնիկ Գերմանացիներու մօտ իրենց արդէն իսկ նօսրացած ժողովրդականութիւնը աւելի եւս չվատնդելու մտահոգութեամբ Թուրքերու հանդէպ իրենց դիմողական եւ խիստ բարեացակամ տրամադրութիւնները չատ պիտի չդրեեւորեն: Անոնց առաջարկը՝ հարցին քննարկումը ընդհանրապէս յետաձգելու, ապագային միացեալ բանաձեւ մը քովէարկելու կարելիութեան հեռանկարով, մերժուեցաւ ընդդիմադիր ճակատի կողմէ. Ապրիլ 21ին տեղի ունեցաւ հարցի քննարկումը Պունտեսթագի մէջ իսկ որպէս փոխզիջում, անոր եզրափակումը յետաձգուեցաւ մի քանի ամիսով:

Քննարկման ընթացքին բոլոր կուսակցութիւններն ալ դատապարտեցին Թուրքիոյ հերքումի եւ պահանջեցին անվէճ ընդունիլ իր պատմական պատասխանատուութիւնը: Աչառնք նոյնիսկ ներողութիւն խնդրեցին հայ ժողովուրդէն կայսերական Գերմանիոյ մեղսակից դերակատարութեան համար: Վերջին հաշուով ներքին ճակատի վրայ առաւելագոյն օգտակար եղաւ ընդդիմութիւնը:

Աչխարհաքաղաքական մակարդակի վրայ պէտք է ի մտի ունենալ այն որ Գերմանիան ընդհանրապէս կը ձգտի մինչ նորմի կարեւոր դերը ստանձնել կովկասեան պետութիւններու եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ, վերջինիս ազդեցութեան գօտին այդ տարածքներուն մէջ ընդլայնելու հեռանկարով: Գերմանիա կը նպատակադրէ առաջին հերթին Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ հաշտութիւն դոյացնել առանց Թուրքիոյ տարածքային ամբողջականութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնելու, Սփիւռքը այդ հաշուարկին մէջ չի թուիր ներկայացնել քաղաքական որոշիչ դեր:

Ընդդիմադիր կուսակցութիւնները ընդհանրապէս դէմ ըլլալով հանդերձ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, նկատի ունին մէկ կողմէ բանակցութիւններու սկսման մօտալուտ թուականի ճչդումը իսկ միւս կողմէ Միացեալ Նահանգներու տակաւին թրքանպաստ քաղաքականութիւնը, որոնց իրրեւ հետեւանք անոնք որդեգրած են աւելի մեղմ մարտավարութիւն մը. Թուրքիոյ վրայ այնքան մը ճնշում բանեցնել որ անոր մէջ նոյնիսկ եթէ չյաջողի անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան ապա որպէս ժողովրդավար եւ կերպարանափոխուած "Եւրոպականացած" երկիր մը, իսկ հակառակ պարագային եթէ ան չյաջողի գոհացնել Եւրոպական արժեչափերը ու մաս կազմել Եւրոպական հասարակաց չիշողութեան մշակոյթին, հաշուեյարդարի նստելով իր պատմութեան հետ, անոր առջեւ դէթ բաց թողել իւրայատուկ կարդավիճակով երկիր մը մնալու այլընտրանքը: Այս իմաստով ցեղասպանութեան հարցը որպէս խաղաքարտ կը պարունակէ քաղաքական մեծ կարողականութիւն:

Ընկերվարականներն ու Կանաչները Թուրքիոյ մուտքին նկատմամբ ունին զգալիօրէն նպաստաւոր տրամադրութիւն. անոնք կը մտադրեն Թուրքիան կերպարանափոխել բանակցութիւններու զուգահեռ անոր Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը ապահովելու յստակ հեռանկարով:

Գերմանիոյ համար նաեւ կարեւոր է իր մեղսակցութեան խնդրին յստակացումը, առանց որուն ան պիտի չունենայ բարոյական հանգամանքը Թուրքիայէն պահանջելու նմանօրինակ կեցուածք: 1904ին տեղի ունեցած Հերորոներու ցեղասպանութիւնը ճանչնալէ եռք Գերմանիոյ համար կը մնար նաեւ Հայկական ցեղասպանութեան հարցին մէջ իր մեղսակցութիւնը ընդունիլ: Խորհրդարանային քննարկումներու ընթացքին բոլոր կուսակցութիւններու բանբերները ընդունեցան նման պատասխանատուութիւն մը եւ պատմական ներողութիւն խնդրեցին հայ ժողովուրդէն:

Թուրքիոյ հերքումի քաղաքականութիւնը քաղաքական չառաչուն ապատակ մը ստացաւ իր ամէնէն պինդ եւ երկարամեայ դաչնակիցէ Գերմանիոյ բոլոր կուսակցութիւններէն: Ընդհանրապէս ամէն ոք կը տեսնէ որ Անգարան ու անոր հովանիին տակի իսլամական աշխարհը իսկական բարեկամներ են եւ Անատոլուի կատարած Երիցս օժանդակութիւնը առաւելագոյնի կը հասցնեն»:

Այս նամակին հրատարակուած էջին վերայ գետեղուած է նաեւ Թալաթի Պէյլէրպէյի նէն կնոջը գրած մէկ բացիկը. կինը Հռոմ. պարիս մեկնած է, տասը օր առանց լուրի ձգելով ամուսինը որ տուր մտահոգութեան մատնուած է, կասկածելով կինոջը հիւանդացած ըլլալուն: Ոճրագործն ալ զգացում կրնայ տանիլ, ըսելու ձեւ մը...

Պատրաստեց՝ Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱՄԻՐԱՄ ՍԵՒԱԿ «ՀՕՐՍ ԴԱՍԵՐՆ ԻՆՁ ՀԱՄԱՐ ԴԵՌ ԱԽԱՐՏՈՒԱԾ ՉԵՆ»

(հանդիպում "ՍՓԻՒՌՔ" Գիտաուսումնական կենտրոնում)

Ապրիլի 22ին Երեւանի Ս. Աբովեան մանկավարժական պետական համալսարանի բանասէր ուսանողութեանը հաճելի առնչութիւն էր սպասում:

"Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրոնի տնօրէն, Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը, դիմելով ուսանողներին, ասաց, որ արեւմտահայ դասական բանաստեղծութեան հետ կապի ուղիղ թելը չի փրթում նաեւ նման երջանիկ պատեհ առիթներով, որը մեզ հասանելի է դարձնում 1915ի խորհրդին: Այսօր մեզ հիւր է այն անճառութիւնը, որի ճակատագրի համար կեանքի վերջին տարին եւ նոյնիսկ նահատակութեան պահին անհանգստանում էր Րուբէն Սեւակը:

Հօր նման զժուարին եղաւ աղջկան Շամիրամ Սեւակի կեանքը զերմանացի մայրը՝ Եանին, ամուսնուց մահից յետոյ որդիների հետ հանգրուանեց Ֆրանսիայի հարաւում. աղջիկը ուշ ամուսնացաւ ու այդպէս էլ զաւակ չունեցաւ: Սակայն որքան տարիքն առաջացաւ, այնքան ինքը, ինչպէս հասկը, լցուեց հօր կարօտով, նրա էութեամբ ու գրական վաստակի հանդէպ նուիրքին թրթիռով, որ չի լքում իրեն:

Հակառակ առաջացած տարիքին, Տիկին Շամիրամ Սեւակն այդ օրը ուսանողների հետ աշխոյժ երկխօսութեան բռնուեց: Հէնց նրանց մէջ էլ գտնուեց նաեւ թարգմանչուհի, ինչն աւելի անկաշկանդ ու սրտառուչ դարձրեց հանդիպումը:

Ուսանողներն իրենց տիպում էին կարծես հաւատալ, որ բեմում ինքնատիպերկուամեայ ժիր կինը ժամանակներն ու Ռ. Սեւակին իրենց կապող ոդին է, այնքան անբռնազբօս ու անսեթեւեթ էր վնտրհալի տիկնոջ պահուածքը: Եւ կարծես բանասիրականի չորրորդ լսարանի ուսանողուհի Վիկտորիա Րուբինեանի ողջոյնին ի պատասխան՝ բանաստեղծի աղջիկն առանց նախաբանի ասաց.

"Ինձ յաճախ եմ ես հարցնում՝ ո՞րն է քո չծերանալու դաղտնիքը, Շամիրա՛մ: Պատասխանս միանշանակ է՝ հա՛յրս, նրա սիրային երդը: Այլապէս սարսափելի է մտածել, որ ես նրանից մեծ եմ երեք անդամ և մի քիչ էլ աւելի: Ո՛չ, ո՛չ, նա իմ հայրն է, ես իր դասերն՝ ինձ ուղղուած, դեռ չեն ատարտուել":

Տիկին Շամիրամի հետ կենտրոն էր եկել նաեւ արդէն տասը տարի չարունակ Երեւանի Րուբէն Սեւակի անունը կրող դպրոցի տնօրէն Ձուլիա Ղազարեանը, որը դպրոցը դարձրել է ըստ էութեան՝ մշակութային ինքնատիպ օճախ: Ամէն փետրուարի, երբ նշւում է բանաստեղծի ծննդեան օրը, տնօրէնն ու հեռաւոր Նիսից բանաստեղծի եղբօրորդին՝ Յովհաննէս Չիլինկիրեանը, հասցնում են մրցանակները չնորհել դիտանականներին, Ռ. Սեւակի յիշատակը վառ պահողներին, դպրոցի աշակերտութեանն ու ուսուցչութեանը:

Կենտրոնի տնօրէնը դահլիճի եւ Տիկին Շամիրամի համար հաճելի անակնկալ էր պատրաստել. աղջկան խօսքից անմիջապէս առաջ Հալէպում նոր պատրաստուած խտասալիկից հնչեցին հօր բանաստեղծութիւնները ամուսնի վարպետ Սալբի Դարակճեանի կատարմամբ, որը յայտնութիւն էր աղջկան համար՝ "Ես կարծում էի, – անկեղծացաւ նա, – միայն Անահիտ Թօփչեանն է նման վարպետութեամբ կարդում հօրս քերթուածները":

"Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրոնից այդ օրը Տիկին Շամիրամ Սեւակը հեռացաւ ծաղիկների զեղեցիկ փնջով, փայտէ դրուագուած ինքնատիպ խաչքարով, յուզուած եւ, որ կարեւորն է՝ այն բարձր ազատութեամբ, որ "տրուբադուր" Րուբէն Սեւակ հայրը մնայուն արժէք է երիտասարդութեան համար, եւ ապրող Հայաստանի չուրթերին է նրա կենսախինդ ստեղծագործութիւնը:

Իսկ ուսանողներին թւում էր, թէ դահլիճում թեւածում է բանաստեղծի ոգին: Նրանք, ի հարկէ, չէին սխալւում:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈԶՈՒՄ

90ԱՄԵԱԿԸ ՊԱՆԵԷՕՅԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Ապրիլ 22ին, Պանեէօյի թաղապետութիւնը ոգեկոչեց Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակը: Զուգադիպութեան մարմինը, Պանեէօյի հայկական կազմակերպութիւնները, Կապոյտ Խաչը եւ Սիամանթօ դպրոցը մասնակցեցան կազմակերպութեան:

Ժամը 18·30ին, Փարք Ռիչըլիէօյի Խաչքար–Աղբիւրին չուրջ հաւաքուեցան հարտեր, Ֆրանսացի եւ հայ, չրջանի բարեկամները, քաղաքապետուհին՝ տիկին Ամիապլը, երեսփոխան տիկին Ժանպիւ եւ ամբողջ թաղապետութիւնը: Ծաղկեպսակներու զետեղումէն ետք (երեսփոխանին, քաղաքապետին, միութիւններու) հայ դպրոցի աշակերտները ամէն մէկը ծաղիկ մը դնելով այրուբենը երգեցին. յետոյ, քանի մը խօսք ընելէ ետք նահատակ բանաստեղծ Սիամանթոյի մասին, արտասանեցին "Ախ մը մոխիր հայրենի տուն"ը: Քաղաքապետուհին տիկին Մարի-Հելէն Ամխապլը ելոյթ ունեցաւ, յուզումով յիշելով Ցեղասպանութիւնը, այն մեծ ողբերգութիւնը" որ ծնունդ տուաւ Պանեէօյի չատ հին հայ գաղութին:

Ապա, բազմութիւնը հրաւիրուեցաւ դիմնեմօնի մը Վիքթոր Հիւկօ թատրոնը: Երեկոյթը չարունակուեցաւ Աթոմ Եղոյեանի "Արարատ" ֆիլմով, որմէ ետք Պ. Ռեմոն Գէորգեան պատասխանելով հարցումներուն, չեչտեց Ցեղասպանութեան զանազան կէտեր, պատմաբանի ճչմարտութեան մտահոգութեամբ եւ ճչգրտութեամբ:

Արարողութենէն յետոյ Թաղապետութիւնը, հայկական կազմակերպութիւնները նախատեսեցին հանդիպումներ ունենալու գործակցութիւն մը ապահովելու համար 2006ին Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարուան զանազան ձեռնարկներուն համար:

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՄԱՆՈՒԿՈՒՆԵԱՆ

ԶԱՏՈՂ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՄԱՐՍԷԼ

Ներկայ մեր իրականութեան մէջ, երբ կազմակերպուած ձեռնարկները կ'ըլլան մեծամասնութեամբ –մեր առօրեայի բերմամբ– ֆրանսերէն լեզուով, Եղեռնի 90րդ տարելիցի ծիրին մէջ, Ապրիլ 27ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը տեղի ունեցաւ հայերէն երեկոյթ մը, զոր յղացած եւ պատրաստած էր 2003ին հիմնուած "Երաժշտութիւն առանց սահմանի" կազմակերպութիւնը, Պարոյր Սեւակի "Անյոռելի դանդակատուն" քերթուածին չուրջ:

Ի՞նչ է պատճառը, ո՞ր ալքիմիան կ'ընէ որ որոշ ձեռնարկներ յաջողութեամբ կը պսակուին:

Մասնակցողներու ճիրքեր անշուշտ, եւ յաջողցնելու կամքը, նաեւ ներկաներու հոգեկան մասնակցութիւնը գուցէ:

Եւ կայ՛ին այդ բոլորը. Վասպուրական սրահը լեցուն էր եւ ներկաները լուռ-թեամբ ու խանդավառուած մասնակցեցան ներկայացման:

Պատառին վրայ տպաւորիչ նկարները խտարու կը յաջորդեն: Ֆիլմը պատրաստած են Յովիկ Ավանեսեան եւ Արայիկ Գէորգեան: Երեւան եւ Մասիս Բ. նուագախումբերու չութակները եւ նրբասրինգը կը նուագեն եւ երգիչը կ'ընկերանայ: Բեմին վրայ Մշակոյթի Տան "Անի" պարախումբը, որուն ընկերացած էր Լուսինէ Համազասպեան, պարող եւ արտասանող, Լիլիթ Քնեազեանի մասնաւոր եւ տպաւորիչ պարագրութեամբ, կը պարէ: Արտասանողները Քիմա Թէրզեան, Ռիմա Մուրատեան եւ Արմինէ Միխիթարեան թաւ եւ սրտաճմլիկ ձայնով կ'արտասանեն Պարոյր Սեւակի քերթուածը:

Մերթ ընդ մերթ, զանգակի մը զարկերը խորհրդաւոր մթնոլորտ մը կը ստեղծեն:

Եւ Պօղոս–Փօլ Տէտէեան երգեց Տրլէ Եամանը իր այնքան դրաւիչ ձայնով: Եւ փոքրիկն Լուսինէ Միխիթարեան արտասանեց Զարենցի "Ես իմ անոյշ Հայաստանի"ն, դիւթելով ներկաները:

Երեկոյթի աւարտին, երիտասարդներու չարք մը ծաղիկ զետեղեց Մխիթարեան քերդի բոցին չուրջ՝ հնարքով մը բեմին վրայ լուսարձակուած:

Ցուսանք որ այս առաջին միասնական ձեռնարկը սկիզբը ըլլայ ապագային նոր եւ յարատեւ աշխատանքի եւ գործակցութեան:

ԺԻՐԱՑՐ ՇԱԼՃԵԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Այս հեռադիրն ալ միասին տարաւ կուսակալին որպէսզի ցոյց տայ եւ իբրեւ թէ անոր պատասխանին սպասելու համար արտօնութիւն առնէ Հալէպ մնալու:

Այս դիմումը յաջողեցաւ եւ կուսակալը մեզի արտօնեց 10 օր Հալէպ մնալ եւ ըստ այնմ հրահանգ տուաւ ոստիկանութեան:

Այն առեն փոխադրուեցանք պապ էլ Գաբանճ հրապարակը գտնուող պանդոկ մը ուր երեք սենեակ վարձեցինք:

Հիմա կրնայինք ազատօրէն քաղաքին մէջ պըտտիլ:

Այս ազատութենէն օգուտ քաղեցի բանկամներս տեսնելու:

Նախ գտայ Փիլիկ Արփիարեանը որ քանի մը տարիէ ի վեր Հալէպ կը գտնուէր իբրեւ երկաթուղիի պաշտօնեայ եւ իր այս հանգամանքով զերծ էր թէ զինուորական ծառայութենէ եւ թէ աքսորուելու վտանգէն:

Տեսայ նաեւ Տօքթ. Պողոսեանը որ տրտմութիւն տարբեր այն վիճակէն զոր ունէր Թարսուսի մէջ: Իր բժշկութեան արուեստը ի գործ կը դնէր չատ յաջող կերպով, բայ աստի տեղւոյն քաղաքապետական բժիշկը օդափոխութեան համար Լիբանան դացած ըլլալով՝ փոխանորդաբար անոր պաշտօնն ալ կը վարէր:

Տօքթ. Պողոսեան նոյնիսկ արտօնութիւն ստացած էր ներքին գործերու նախարարութենէն Պոլիս վերադառնալու համար, սակայն չէր ուզեր օգտուիլ այդ արտօնութենէն, որովհետեւ դոհ էր իր դիրքէն:

Տեսայ նաեւ պատուելի Գասպարեանը որ զերմանացի տիկնոջ մը հովանաւորութեան ներքեւ որբանոց մը կը վարէր ուր հարիւրաւոր Հայ որբեր տէր որբուհիներ կը խնամուէին: Այդ տիկինը որ կարծեմ Մատտի Քօխս կը կոչուէր բարեկամն էր ձէմալ փաշայի եւ այդ բարեկամութեան չնորհիւ կարելի եղած էր այդպիսի չրջանի մը Հայկական որբանոց մը հիմնել Հալէպի մէջ:

Փիլիկ Արփիարեանի հետ այցելեցինք կայծակ էֆէնտի Այապեանի եւ իր տիկնոջ որ քոյրն է ծանօթ բանաստեղծ Վահան Մալէզեանի: Այապեան էֆէնտի Տըրապիզոնի երեւելիներէն էր եւ տեղահան եղող տէր Հալէպ քշուող էրիկմարդիկ տարադիրներէն միակն էր որ հատած էր Հալէպ: Տրապիզոնցի կիներուն տառապանքը, այդ ճամբորդութեան մէջ ցուցին, ահռելի եղած է: Ամխաներով լեռները թափուած եւ մուրացկան գնչուի կերպարանքով հասած են Հալէպ: Իրենց հետ գտնուող աղջիկներէն չատեր ճամբան յափշտակուած են թուրքերու եւ քիւրտերու ձեռքով, իրենք ալ չատ կողոպտուած են: Կայծակ էֆէնտի իր ծեր հասակին պատճառաւ թողուած է կիներուն հետ ու այս կերպով ազատած, մինչդեռ միւս էրիկմարդիկը բաժնած են կիներէն ու ամէնքն ալ քնաջինջ ըրած:

***

Թարսուսէն մեկնած առենիս Մարտիրոս Շալվարճեան էֆէնտի մեզ յանձնարարած էր Հալէպի մէջ անպատճառ տեսնել Մազլումեան էֆէնտին «Պառօն» օթէլի տէրը եւ որ աւելի ծանօթ է «Պառօն» անունով.

- Եթէ ո եւ է դժուարութեան մը հանդիպիք իրեն դիմեցէք, ըսած էր Մարտիրոս էֆ. եւ վստահ եղէք որ ձեռքէն եկածը չխնայէր:

Իսկահիւ գտնուող մէկ քանի Հալէպցիներ ալ նոյն բանը կրկնեցին մեզի:

- Անպատճառ Պարօնը տեսնաք, ձեզի ծպտակար կ'ըլլայ:

Նոյն յանկերգը նաեւ Հալէպի մէջ:

- Պարոնին գացէք եթէ խնդիր մը ունիք:

Արդարեւ Հալէպ հասնելէս երկու օր ետքը գացի տեսնել Մազլումեան էֆէնտին:

(Շար. 49)

Գերմանիա, Ապրիլ 28

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ակցութիւններուն կողմէ. աւելի'ն՝ յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին այդ մէկը չատ հաւանաբար նաեւ վերահաստատուի Պոսնաեթեմակի կողմէ միացեալ բանաձեւի մը քուէարկութեամբ:

Բոլոր կուսակցութիւններն ալ իրենց պաշտօնական յայտարարութիւններու մէջ խոյս կու տան ցեղասպանութիւն բառին ուղղակի եւ յստակ գործածութենէն, Թուրքիան անհարկի չգրգռելու պատճառաբանութեամբ: Բան մը որ ցեղասպանութիւնը իրապէս կը յարաբերականացնէ, զայն զարձնելով քաղաքական գործիք: Բոլոր կուսակցութիւններն ալ ունին էապէս նոյնանման աչխարհաքաղաքական նպատակներ, ուր Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ տեսական յարաբերութիւնները կարեւոր հանդոյց մը կը նկատուին: Նման մօտեցում Գերմանիոյ կողմէ առիթ պիտի ընծայէ Թուրքիոյ ցեղասպանութեան հարցի վճիռը կարելի եղածին չափ ձգձգելու. Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու աստիճանական "քնականոնացման" թաքթիքով Հայաստանը մղել տնտեսական առևախ վիճակի, միաժամանակ ցեղասպանութեան հարցի նկատմամբ անոր պահանջատիրութիւնն ու կորովը տըկարացնելու յոյսով:

Թուրքիա պիտի չարունակէ հետապընդել Եւրոպական Միութեան անդամակցելու իր նպատակը, նոյնիսկ աւելի ծանրակչիռ բարեփոխութիւններ մտցնելով երկրին ներս. յոռեգոյն պարագային նոյնիսկ մասնակիօրէն ընդունելով Ղարեղրու եւ տարագրութիւններու մէջ պատասխանատուութեան մեծադոյն բաժին մը ունեցած ըլլալու հանգամանքը, առանց սակայն ընդունելու ցեղասպանութիւն կատարած ըլլալու իրողութիւնը, միաժամանակ փորձելով յատուկ պայմանագրերով Հայաստանի հետ պատմական թէ հողային առկայ բոլոր հարցերը փակել, Սփիւռքը քաղաքականապէս մեկուսացնելով: Այս չրջադիծէն ներս կարելի է նաեւ տեզաւորել Հայաստանի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկարին կարելիութիւնը որ միջպետական հողային հարցերու լուծումը կրնայ զգալիօրէն դիւրացնել չբացառելով նոյնիսկ Արցախն ու Աւրբէյճանը: Աչխարհաքաղաքական մեծ յաղողութիւն մը արձանագրած կ'ըլլայ Եւրոպան ընդհանրապէս, իսկ Գերմանիա՝ մասնաւորապէս:

Գերմանիոյ դիտանկիւնէն նայած, Թուրքիան եթէ կարենայ այսքանն իսկ գործադրել եւ իրականացնել, արդէն ապահոված կ'ըլլայ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութիւնը: Գերմանական քաղաքական բեմին վրայ տեղի ունեցող այս չափազանց ճկուն եւ միաժամանակ վտանգաւոր զարգացումներուն դէմ անհրաժեչտ է արագ հակազդել առաջին հերթին ցեղասպանութեան հերքումի ուղղակի թէ անուղղակի բոլոր փորձերուն դէմ, օգտագործելով Եւրոպական Միութեան եւ թէ անդամ երկիրներու ընծայած արդարադատական հնարաւորութիւնները:

Այս բեմադրութեան հաւանականութիւնը անհրաժեչտ կը դարձնէ ռազմավարական թէ մարտավարական բնոյթի վերանայումներ կատարել մեր քաղաքական հայեացքին մէջ:

Ա. Ա.

L'UNION CULTURELLE
FRANCAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE

vous invite à une

C O N F E R E N C E
EXCEPTIONNELLE

du PROFESSEUR JEAN-PIERRE MAHE
Membre de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres

à l'occasion de la parution du dernier livre
d'**Annie et Jean-Pierre Mahé**

L'ARMENIE
A L'EPREUVE
DES SIECLES
paru aux Editions Gallimard — Collection Découvertes

Les auteurs dédicaceront leur ouvrage

Vendredi 20 mai à 20h45

Centre Culturel et Artistique Arménien
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
Métro République

U.C.F.A.F. : www.ucfaf.com

Verre de l'amitié

P.A.F.: 6 Euros - Adhérents: 4 Euros

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Ծովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Ծնունդի առթիւ չնորհակալութեամբ ընդունեցաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Պ. Արթիւր Ներսէսեան 50 Եւրօ, Պ. Հերվէ Նալպանտա 25, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գառամեան 30, Տիկին Անժելիք Հանըմեան 80, Տիկին Լուսարիւթ Գազանճեան 100, Օր. Մարի Նալպանտեան 15, Տէր եւ Տիկին Պերնար Սայրին 20, Տէր եւ Տիկին Քամէր Քոչեան 50, Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Գամճեան 15, Պ. Վահրամ Թաւուքճեան 20, Պ. Ստեփան Գըվրեան 20, Տէր եւ Տիկին Լուսար Ադամեան 40, Տիկին Փ. Գամիտեան 30, Տիկին Մարիամ Գանթարճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազերեան 15, Տիկին Լամոն Նահապետեան 25, Տիկին Ազա Ամարոնեան 300, Տիկին Ամրիէն Թաղաւրեան 45, Տէր եւ Տիկին Վիքէն Թնճուկեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պինլեան 30, Տիկին Գրաճ Տէրոէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժերար Գոռնիւ 50, Տիկին Ժինէթ Ազըլանեան 10, Նուպար Եոնճալի 20, Պ. Ալեհս Պալթայեան 50 եւ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ասպեանց 150:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ֆրանսուազ Պէյլէրեան, որպէս երուանդ, ընտանեկան հարազատներն ու եկեղեցւոյ վարչական մարմինները կը ծանուցանեն, թէ կիրակի, Մայիս 8ին, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, հարազատին եւ մտաւորական մշակոյթի ծառայողին՝

Պատմաբան Տոքթ.

ԱՐԹԻՒՐ ՅԱԿՈԲ ՊԷՅԼԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով:

ԴԻՒԱՆ ՄՇՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԷ Վարչութեան
կազմակերպութեամբ

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՑԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մայիս 14ին
«Les Diamantaires»ի մէջ,
ժամը 20·30էն սկսեալ:

Հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 PARIS
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 06· 80· 88· 12· 24 թիւին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուականի Մայիսի 19ին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնում կ'անցկացուեն Ազգային ժողովի ընտրութիւնները: Այդ կապակցութեամբ Ֆրանսիայում Արցախի Ներկայացուցչութիւնը դիմում է Ֆրանսիայում պառնող ԼՂՀ քաղաքացիներին զանգահարել հետեւեալ հեռախօսահամարով հաշուառում անցկացնելու նպատակով՝

Հեռ. - 01 53 75 17 40

Հաշուառումը հնարաւորութիւն կը տայ մասնակցել Օրէնսդիր մարմնի ընտրութիւններին:

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES — BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK — FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND — LESIUER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

HAMAZKAYIN
FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրաստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթուան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- *Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- *Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- *Զբօսնելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- *Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը*
- *Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:*

Մասնակցութեան սակ· -
(առանց ճանապարհածախքի)
Դիչերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մանակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Association Arménienne
d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

SORTIE EN CHAMPAGNE

avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai

Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégustation;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place

Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai** auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

Date à retenir

La Section «**Issahakian**» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
« B R A T S C H »
le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

(Շար. Ա· էջէն)

նը կ'արժէ 870 միլիոն տոլար: Պրնհամ Սեքիւրիթիզ Սակարանի մասնագէտը՝ Տէյվիտ Հէլի կը գտնէ որ Գըրզ Գրիգորեան "մեծ պատուհաս մըն է: Ներս կը մտնէ, իր մարդիկը կը տեղաւորէ վարչական մարմիններուն մէջ, օրը երկու անգամ տնօրէնին կը հեռաձայնէ: Հէլի փորձառութեամբ կը խօսի, հինէն կը հետեւի Գրիգորեանի. երբ Գրիգորեան եւ իր հաւատարիմ պաշտօնեան՝ Ալեքս Եմինեանց կը հեռաքրքրութիւն որեւէ ընկերութեամբ, երկար ժամանակի համար է: Գրիգորեան որ Ռօյըլ Ք.ռ Ֆորբս օգտչու եղած է Բ. Աշխարհամարտին, իր հարստութիւնը վնաս է գնումով ու վաճառումով օդանաւային, սինեմայի, կառքի, զապինօներու ընկերութիւններու: Երեք անգամ ծախած է Մեթ.օ Կոլտուին Մէյէրի նոյն սթիւտիօները: Է.Մ.Ժ.Է.Մ.ի նուաճումը սկսած է 1969ին, հինգ տարի ետք բաժնեթուղթերու 51,1%ին տէր էր եւ այս ձեւով չարունակած է, գնելով, ծախելով...

ՇԱՐՈՆ մասնակցեցաւ Մայիս 5ի "Ողջերու երթ"ին Աուշվիցի մէջ, քանի այդ թուականը ընտրուած է ոգեկոչելու համար Ողջակէզը: Շուրջ քսան հազար հոգի մասնակցած են ոգեկոչման, որոնց կարգին էլի Վիէզել: 14րդ անգամն է 1989էն ի վեր, որ մասնակցողները երեք քմ. քալած են այն ճամբէն որ կայ "Արպայէթ մախթ Ֆրայ" (Աշխատանքը ազատ կը դարձնէ) արձանագրութիւնը կրող Աուշվիցի դրան եւ Պիրքընաուի արգելափակման կայանին միջեւ: Ա. Շարոն իր ելոյթին մէջ դատապարտած է աշխարհի լռութիւնը, երբ միլիոնաւոր Հրեաները դէպի մահ կ'առաջնորդուէին, չհետեւելով թէ Հրեաները միայն իրենք իրենց պէտք է վստահին:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի կառավարութիւնը յայտարարած է որ Մայիս 4ին, Փէշաւարի հիւսիսը ձերբակալուած է մէկը որ ալ-Քահտայի ահաբեկչական կազմակերպութեան թիւ երեքը կը նկատուի: 40 տարեկան, Ապու Ֆարաժ ալ-Լիպի յայտնուած է Մալէտ Շէյխ Մոհամէտի, որ ձերբակալուած էր 2003 Մարտին: Ալ-Լիպի ամբաստանուած է Փաքիստանի նախագահին կոմմէ, իրեն դէմ գործուած երկու մահափորձի համար 2003 Դեկտեմբերին:

Ի. Պէ. Էմ. համակարգիչի հսկայ ընկերութիւնը 13 հազար աշխատաւոր կը պաշտօնապրի՛է աշխարհի մէջ, որոնց աւելի քան հազարը Ֆրանսա: Ի. Պէ. Էմ. 100 հազար պաշտօնեայ ունի Եւրոպայի մէջ:

ՋԻՋԷՆԻՈՑ մայրաքաղաքին՝ Գրոզնիի մօտ 1200 քիլօ պայթուցիկ փոխադրող բեռնակառք մը գտնուած է: Ռուսական ապահովութեան սպասարկութիւններն այ ահաբեկչական արարքներէ կը վախնան Մայիս 9ին, ազգային տօնի օրը: 2004 Մայիս 9ին, Գրոզնիի մարզադաշտին մէջ ռումբի մը պայթումէն նախագահ Ա. Կադիրով սպաննուած էր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ARMENIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours
SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia
Արմավիա

Studio VICKEN 20052

կիրակի
ՄԱՅԻՍ 8
DIMANCHE
8 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 313

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.196

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.196

tombeau d'Arthur Beylerian

par Anahide TER MINASSIAN

Né le 26 décembre 1925, à Istanbul, dans la «Grande Ile» des Princes, décédé le 29 mars 2005, l'itinéraire d'Arthur Beylerian, sans aucun doute l'un des meilleurs historiens de la Question arménienne a été sinulière. Ceux qui ont connu cet homme discret et secret ne peuvent oublier sa grise, maigre et longue silhouette qui n'était pas sans rappeler celle de Don Quichotte croquée par Daumier, sa distinction naturelle, sa politesse extrême. C'était un homme sans âge, aux paroles mesurées, un homme surgi du XIXe siècle: un authentique Arménien ottoman.

Il était apprécié par les spécialistes de l'histoire des Relations Internationales en France, aux Etats-Unis, en Russie, en Arménie, au Liban, mais peu connu du grand public, si ce n'est par les lecteurs arméniens de **Haratch** et d'**Achkhar,** en France, de **Baykar** aux Etats-Unis, des revues **Haygazian** et **Hask** au Liban. Et aussi par les auditeurs arméniens des rares conférences qu'il acceptait de faire dans les milieux de l'UCFAF, de l'UGAB ou de l'Eglise apostolique dont il était un fidèle convaincu.

Issu d'une famille aisée, aîné d'une fratrie de quatre enfants, Arthur Beylerian a fait ses premières classes à l'école Merhametdjian de Ferikugh, puis a poursuivi ses études dans le collège des Mekhitaristes de Vienne à Pangalti puis dans le fameux Lycée Guetronagan d'Istanbul, acquièrant ainsi la maîtrise de l'arménien, du turc, de l'allemand et du français. Puis, il a obtenu dans le cadre de l'Université de Beyazid des diplômes d'Histoire de l'Art, d'Archéologie et de Géographie générale tout en s'initiant au turc osmanli. Son enfance arménienne s'était déroulée sous le régime de parti unique de la République fondée par Mustafa Kemal. Adolescent, il a observé, sous Ismet Inönü, les effets de la loi dite de «l'impôt sur la fortune» (1942), loi discriminatoire à l'égard des minorités (Juifs, Grecs, Arméniens) dont les droits culturels avaient été reconnus par le traité de Lausanne (1923) et qui valut à 8 000 d'entre eux d'être déportés à Achkalé, dans l'est de la Turquie. Mais ce furent les terrifiantes émeutes antigrecques d'Istanbul, du 5 et 6 septembre 1955, durant la «décennie démocratique» de Menderes, qui l'incitèrent à s'intéresser à la Question arménienne et finalement, comme beaucoup d'autres, à partir (1959). Partir, pour gagner sa vie, sa liberté et échapper à la peur humiliante qui dictait aux Arméniens de Turquie, menacés d'être traités en ennemis de l'intérieur, la prudence et le silence. Une peur dont il ne réussira jamais à se défaire complètement à Paris [1].

Ses premières années en France furent réellement des années de galère. En marge du système universitaire français impitoyable pour les outsiders, il réussit à finir et à présenter, en 1972, une thèse dirigée par Alexandre Benningsen (à l'époque le spécialiste de l'Islam soviétique) intitulée **L'origine de la Question arménienne du Traité de San Stéfano au Congrès de Berlin (1878),** grâce au soutien matériel et moral de celle qui, la même année, devint sa femme, Françoise Baptistine Poggioli, bibliothécaire à la Bibliothèque Nationale. Cette thèse de 400 pages, restée inédite, limitée aux mois qui ont précédé le Congrès de Berlin, lui valut le titre de Docteur en Histoire —un titre qui accompagnera toujours sa signature—, établit sa réputation d'érudit, mais ne lui a pas permis d'intégrer l'Université. les Hautes Etudes ou le CNRS. Toutefois, un article, publié sous un titre approchant dans la **Revue d'Histoire Diplomatique** (janvier-juin 1973, pp. 1-33) en est le résumé. Il permet de juger la méthode de recherche et les conclusions d'Arthur Beylerian. C'est un homme d'archives qui accorde aux archives la valeur de «preuves scientifiques»; c'est un adepte de l'histoire diplomatique classique dont il épouse le langage; c'est un historien positiviste habile à croiser et à critiquer les sources (documents diplomatiques français, anglais, russes, allemands etc. ouvrages divers dont des ouvrages turcs et arméniens oubliés). Sa problématique lui a été inspirée par la découverte des papiers personnells du Patriarche de Constantinople, Nercès Varjabedian, dans la Bibliothèque Nubarian de Paris dont les trésors cachés nous sont peu à peu révélés par les publications de Raymond H. Kevorkian. Arthur Beylerian est littéralement en empathie avec le patriarche Nercès cherchant à mettre à profit le moment historique —l'armée russe est aux portes de Constantinople au début de l'année 1878— sans heurter le gouvernement ottoman, pour obtenir avec l'aval des Puissances, des réformes administratives en Arménie turque. Il a suivi pas à pas les démarches des principaux collaborateurs du patriarche: Krikor Odian [2], Sérovpé Vitchénian, Stépan Pacha Aslanian, Minas Tchéraz. Il fait siennes les revendications arméniennes telles qu'elles sont exposées par les envoyés arméniens au Congrès de Berlin, les archevêques Khorène Nar-Bey et Meguerditch Khrimian, dans une lettre adressée au représentant de la Russie, le compte Chouvalov, le 29 juin 1878.

«Les Arméniens dont la cause va être examinée par le Congrès sur la base de l'article 16 du traité de paix de San Stéfano, souhaitent bénéficier des réformes administratives qui vont être accordées aux peuples chrétiens de la Turquie d'Europe, parce que le régime sous lequel ils vivent, aujourd'hui, en Arménie, est bien plus oppressif que le régime supporté par les peuples chrétiens de la Turquie d'Europe. Aussi, nous n'exigeons pas la liberté politique et nous n'exigeons pas de nous séparer du gouvernement turc. Nous voulons simplement obtenir un système distinct pour l'Arménie turque, c'est-à-dire les vilayets d'Erzerum, de Van, la région septentrionale du vilayet de Diyarbekir où, selon les documents statistiques, nous constitutions une majorité par rapport aux Turcs. Nous désirons avoir un vali (gouverneur) arménien nommé par la Sublime Porte avec l'accord des Puissances. Ce vali excercera les droits d'un gouverneur de région pour une période donnée, il aura sous ses ordres une gendarmerie pour y garantir l'ordre et la sécurité et disposera d'une partie des revenus pour y assurer le développement matériel et moral» [3]. Ces réformes administratives que Beylerian qualifie curieusement de «réformes sociales», réformes promises par l'article 61 du traité de Berlin, et jamais accomplies, ne conduiront pas à l'indépendance comme en Bulgarie, mais renégociées entre Jeunes Turcs et la Russie en février 1914, elles contribueront à sceller le sort des Arméniens ottomans en 1915.

Le «grand œuvre» d'Arthur Beylerian reste son ouvrage **Les Grandes Puissances, l'Empire Ottoman et les Arméniens dans les Archives françaises (1914 - 1918)**. Ce livre de 792 pages, édité par la Publication de la Sorbonne, en 1983 —ce qui en soi constitue un label de qualité— a été préfacé par Jean-Baptiste Duroselle (1917-1994), professeur d'Histoire des Relations Internationales à l'Université de Paris I-Sorbonne et membre de l'Institut, qui fut le maître de toute une pléïade d'historiens dont la plus médiatisée est Hélène Carrère d'Encausse aujourd'hui Secrétaire perpétuelle de l'Académie Française. C'est un recueil monumental, fruit de vingt années de recherches, de 757 documents (lettres, télégrammes, messages, notes, memoranda), concernant les Arméniens durant la Première guerre mondiale conservés dans les différents dépôts des Archives françaises (Ministère des Affaires Etrangères, de la Guerre, de la Marine, Archives Nationales), mais aussi dans les archives de la Délégation Nationale Arménienne présidée par Boghos Nubar Pacha de 1912 à 1921. A l'exception des archives ottomanes inaccessibles encore aujourd'hui. Ce faisant il a eu l'ambition de remplir un vide. L'absence de documents édités en français sur les affaires arméniennes à la manière du **Blue Book** de Lord Bryce et d'Arnold Toynbee et de **Deutschland und Armenien 1914-1918** de Johannes Lepsius. Certes, à partir de novembre 1914, la France est en guerre avec l'Empire ottoman «l'allié de l'ennemi allemand», les Français ne sont pas des témoins directs de l'extermination des Arméniens, mais ils ont des postes d'observation à Téhéran, au Caire, à Athènes, à Tbilissi, à St. Petersburg et au début de l'année 1915, la flotte française sauve les 4 000 Arméniens de Mussa Dagh. Ces documents permettent de mieux comprendre la création de la Légion d'Orient, de suivre les événements en Transcaucasie en 1917-1918, où va naître l'Etat arménien, de mesurer l'œuvre de la Délégation Nationale et surtout l'immense labeur de Boghos Nubar Pacha (1851-1930) (il attend toujours son historien!) secondé à Paris par Archak Tchobanian, mais floué par les accords secrets Sykes-Picot (1916). Et aussi de vérifier que l'action humanitaire de la France et des Alliés est subordonnée à leurs buts de guerre et à leurs intérêts politiques. Dans son introduction de 50 pages (le plus long de ses textes édités), Arthur Beylerian présentait une synthèse solidement documentée sur l'évolution de la Question arménienne de 1908 à 1923. C'est un exposé des différentes étapes qui ont mené au génocide des Arméniens prouvant la préméditation et les choix rationnels du gouvernement jeune-turc. Le génocide arménien qui n'a jamais reçu aucune réparation matérielle et morale restait pour Beylerian «l'une des questions en suspens de l'histoire contemporaine».

Publiés entre 1973 et 2003, dans différentes revues à caractère scientifique une quinzaine d'articles (en français et en arménien) constituent l'autre volet de l'œuvre de Beylerian. Ils sont toujours relatifs aux rapports des Arméniens avec l'Occident. C'est bien évidemment le cas de **L'impérialisme et le mouvement national arménien (1885 - 1890)** et de **L'échec d'une percée internationale. Le mouvement national arménien (1914-1923)**[4]. Tout en restant dans le champ de l'histoire diplomatique Beylerian manie le concept d'impérialisme cher aux marxistes ce qu'il n'était pas, dévoile le jeu des Grandes Puissances, les rivalités et les intérêts antagonistes traversant la Question arménienne. Le lecteur découvre aussi la sympathie de Beylerian à l'égard de la Russie puis de l'URSS en qui il a toujours vu le protecteur historique du peuple arménien. Il a aussi multiplié la publication de documents inédits assortis d'une courte introduction et de notes critiques: un tableau de la vie économique de l'Arménie turque au milieu du XIXe siècle (**Haygazian**, 1993), l'origine de la cavalerie des Hamidiyes (**Haygazian,** 1994), un témoignage sur les massacres de Trébizonde en 1895 (**Haygazian, 1981-1982**), une lettre de Jacques Chahan de Cierbied (le premier maître d'arménien aux Langues O.) à Napoléon Bonaparte (**Revue des Etudes arméniennes,** 1996-1997), le témoignage du Père dominicain Berré (**Revue des Etudes arménennes,** 1997) sur les massacres de Mardine [5], etc. Son entreprise la plus originale a été ces dernières années son exploration de la franc-maçonnerie arménienne de Constantinople (Loge **Sér**), de Smyrne (Loge **Tigrane**) (**Haygazian,** 2001 et 2003). Il n'a fait qu'aborder ces rivages peu

ԷՒՈՆԱՐԴՕ ԱԼԻՇԱՆ՝

ԸՆՏՐԵԱԼ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

(1951-2005)

I chose you because you're different from the rest...

Granny

Դժուար է գրել Էվոնարդօ Ալիշանի "Նարդո"յի մասին անցեալ եղանակով, քանի որ նա միշտ բոլոր եղանակներին էլ ներկայ է եղել մեզնից շատերի կեանքում՝ երբեմն ֆիզիքապէս, շատ յաճախ նամակներով, հեռաձայններով, յատկապէս իր գրականութեամբ:

Այս անսովոր բացակայութիւնը տարբեր նշանակութիւն պիտի ունենայ եւ տարբեր լոյս պիտի սփռի իր կեանքի, ինչպէս եւ իր գրականութեան այն կէտերին, որոնց նկատմամբ շատ յաճախ ըստ սովորականի չատերը մնացին անուշադիր:

Բացակայումը վերանայելու, աւելի խորը եւ ուշադիր քննելու, հարցերը ճիշդ ըմբռնելու մղիչ ուժ պիտի լինի եւ ոչ թէ մեռելապաշտութեան միջոց ու ճառասացութեան առիթ, յատկապէս մի մարդու եւ բանաստեղծի նկատմամբ, որը բացարձակապէս չէր կարող կաղապարուել մեզ գերող այս կեանքի չափանիշներին եւ այսպէս կոչուած արժէքներին: Իր աշխարհը տարբեր էր, եւ ինքը՝ ուրիշ:

Միշտ ճանապարհուելուց մի քայլ յետոյ կորուկ կերպով պիտի կանգ առնէր, բան կորցրած մարդու նման երկմտութեամբ բաճկոնի գրպանները խուզարկէր. յետոյ վստահանալով որ ամէն ինչ տեղն է, պիտի ասէր՝ գնանք, այնպիսի չեշտով որ կարծես այս վայրը այլեւս անհանդուրժելի է, մեկնումը բոլորի ա-րարք է, իսկ նպատակակէտը հրաշքներով ու խոստումներով լի մի վայր: Գնացինք, սակայն այս անգամ տարբեր ճամբաներով, մենք դէպի Հոլանտիա, իսկ ինքը դաշտի ուղիներով դէպի...

Վերադարձին պատգամիչը լեցուն էր նոր տարուայ զուարճալի խօսքերով, ինչպէս եւ Էվոնարդոյի երեք մոայլ պատգամներով, այդ պատգամներից վերջինը՝ "ադամ քաշ Հոսէյն, զանգ բէզան" (Մա՛րդ եղիր, Հոսէյն, հեռաձայնի՛ր): Սակայն, աւա՛ղ, Յունուարի 10ը այլեւս շատ ուշ էր զանգելու, թերեւս մարդ լինելու համար, քանի որ նախորդ օրը առաւօտեան պահերին Փանդորոսա փողոցի 7274 բնակարանի բոլոր ճայներն ու չչուկները, մեղեդիներն ու աղօթքները մարել էին ընդմիշտ:

Ըստ ընտանեկան աւանդութեան հրկիզումը իր յետմահու փափաքն էր, սակայն հրդեհը չսպասեց, ամապարեց չուտով յափշտակելու իր կեանքն ու իր կեանքին նմանող ստեղծագործութիւնները, պահած խորունկ այն գղրոցում, որ ինքը անւանել էր վիշապի երախ, սակայն հրդեհից ու վիշապի երախից փրկուեցին անձնական դրութիւններ եւ ստեղծագործական բազմաթիւ էջեր, որոնք ժամանակին նա վստահեց իր ընկերներուին ու հարազատներին: Այդ էջերը, քարտէսի պէս պիտի ուղեկցեն ընթերցողին՝ գտնելու համար յիշեալ աշխարհը եւ կորած մարդուն:

*
**

Էվոնարդօ Ալիշանի բանաստեղծութիւնների առաջին ժողովածուն, "Պարել ոտաբոպիկ փշրուած ապակիների վրայ" հրատարակուեց 1991 թուին Նիւ Եորքում: Ժողովածուի բանաստեղծութիւնների մեծ մասը ինքնակենսագրական բնոյթի ստեղծագործութիւններ են, գըրուած պարզ, սակայն խոր ու տիրապետուղ լեզուով, առկայութեամբ հայկական, յատկապէս պարսկական բանաստեղծութեան աւանդութեան. այս բոլորի համադրութիւնը իր գրելաձեւի խտայատկութիւնն է որ նկատելի է ընդհանրապէս իր ստեղծագործութիւններում: Աւելացնենք, ինչ որ ինքնակենսագրական բնութագրեցինք նաեւ կենսագրականն է մի ուրիշ, ինչպէս այս գըրքում երկուտրեակների չարքը: Էվոնարդօ Ալիշանի հնարքը այն է որ զուգահեռներ է գծում, մէկը փոխարինում է միւսին, եւ զուգորդումների չնորհիւ խօսելով իր "ցաւեր"ից խօսում է հասարակաց տառապանքների մասին: Օրինակ, վերջում բերուած "Երկու առիւծ" բանաստեղծու-

Գրեց՝
ԳՈՒՐԳԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

թեան մէջ կենդանական այգին նաեւ արարչութիւնն է, կենդանական այգու պահակի լացը նաեւ իր եղբօր մահուան սուգն է, ինչպէս եւ արարչութիւնը ճախողելու արարչի հիասթափութիւնը: Կամ "Ծոցնած մոքեր" քերթուածում մէկ միլիոն Աֆղանցու ցերեկ գիշեր ականների հետ պայքարելու հարցը իր տառապանքի ու անքնութեան պատճառն է:

"Ապաստան" բանաստեղծութեան մէջ կարդում ենք՝ "երբ բանաստեղծը ցնորուած հայ քահանայ է, / երբ բանաստեղծը գինով պարսիկ հոգեւորական է, / ես պէտք ունեմ մաքուր անգլերէնի, ես պէտք ունեմ Ալեքսանդր Փոփին" (էջ 51): Փոփը ժէ. դարի անգլիացի գրող էր որ յիշեցում է իր ծաղրա-դիւցազնական բանաստեղծութիւններով: Այս քերթուածը հեգնական պատասխան է հաւանական այն քննադատութիւններին, ովքեր բազմալեզու հեղինակի լեզուից կաղապարուած ըմբռնումներ եւ չափանիշուած պահանջներ ունեն:

Մեծ մայրը, որ յիշեցում է այս ժողովածուի առաջին իսկ ենթաբաժնում, թերեւս է չատ սովորական երեւոյթ, սովորական զգացմունքների ակունք, որ ամէն թոռ կարող է իր մեծ մօր նկատմամբ ունենալ, սակայն յետագայ քերթուածներում կրանին, թարգմանական սահմանումով՝ Նանին, երբ մերթ ընդ մերթ յայտնըւում է անապատելիօրէն, անապատելի տեղերում անապատելի ժամանակ, հարցը տարբերուում է եւ այնպիսի խոր ու խորատակիչ նչանակութիւն է ստանում բանաստեղծի համար, որից մինչեւ վերջ ձերբազատուելը դառնում է անկարելի: Նանին այս ժողովածուի մէջ ներկայնում է որպէս գիրուկ հրեչտակ, ուրուական, իսկ այլ ստեղծագործութիւններում որպէս զաւիկ ու աչխարհի ամենաւար պատմասանը.

Ձեռքերը fn
դստերն էին fնի
եւ պատգամաբերը լուսաբացի (էջ 4):

"1988 Ծննդեան գիչեր" բանաստեղծութեան մէջ, Նանին ներկայ է կրկին, սակայն այս անգամ փակագծերի մէջ սահմանուած, արգելափակուած, ոչ թէ որպէս գիչերը անկողին մտցնող եւ ցերեկը զարթնեցնող բարի մեծ մայր, այլ որպէս տզեղ ոգի իր որդու մահճակալի տակ.

Շատ յոգնած եմ որ կարողանամ կռանալ
որդուս մահճակալից ծածկոցը վերցնել
ու ծիկ խաղալ
Նանիի տզեղ ոգու հետ (էջ 22):

Նոյնիսկ արգելափակումի մէջ նկատելի է մեծ մօրը զբաղեցնելու եւ զոհ պահելու ձգտումը: Համարձակօրէն կարելի է ասել Նանին, Ալիշանի առաջին ստեղծագործութիւններից սկսեալ մինչեւ վերջինը, ինչպէս նաեւ նոյնիսկ իր գիտական աչխատութիւններում, ներկայ է եթէ ոչ որպէս մեծ մայր, այլ որպէս անվերջնալի մտայնութիւն, աղէտի խորհրդանիչ, ցաւի ու սիրոյ զգացմունք:

Այս ժողովածուն բաղկացած է խորագիրը խորհրդանչող երեք մասերից: Առաջին մասը կոչուում է "Պարել" եւ այդ բաժնի ամենաուրախ, թերեւս Ալիշանի առաջին ու վերջին ուրախ քերթուածը, "Ղազարոս" խորագրեալ բանաստեղծութիւնն է, ուր բանաստեղծը ցնծութեամբ ոտնում է իր հայրութիւնը, վերածնունդը, եւ իր առողջութիւնը: Այս կարճատեւ յուսադրութիւնը երկար չի տեւում, յաջորդում է "Ոտաբոպիկ" բաժինը անպաշտպանութեան, եւ յետոյ "Փշրուած ապակիներ"ը նուիրուած հայկական ու ցեղասպանութեան թեմաներին: Թերեւս այդ ապակիների փշրանքը, որոնց վրայ պարեցին ոտաբոպիկ, նոյն մանկութեան, մանկութիւնից էլ հին երազների ջարդուած աչխանակի փշրանքը լինի.

Մանկութեաց հին երազների
ջարդուած աշտանակի աւիւնը
անվերջանալի գործ է:
Օրեր, շաբաթներ, ամիսներ յետոյ
դեռ գտնում ես ուրիշ փշուրներ (էջ 6):

Լաւ ու վատ, գոհ ու գոհունի, ըրախտ ու դժոխքի, մի խօսքով՝ ամէն երեւոյթների համադրական հակասութիւնները սփռուած են ամբողջ իր գրականութեան վրայ, յատկապէս երկուտրեակները չարքի մէջ, ուր բանաստեղծը որպէս իր եսի երկուտրեակ եղբայր, չարունակական կռուի, մտորումների ու երկխօսութեան մէջ է:

Իմ նչու կաթի բաժակը
միշտ կիսադատարկ էր,
իմ նչու օդու գաւաթը,
միշտ կիսալեցուն է (էջ 15):

Անկաչկանդ գործածուած է ալքոհոլը թէ որպէս ըմպելիք, եւ թէ որպէս բանաստեղծութեան տարբ չաղախած բաներին: Ալքոհոլը՝ տառապող մարդու համար որպէս ցաւը մեղմացնող դեղ՝ կործանիչ դեր է ունենում "Երկուտրեակներ 1" բանաստեղծութեան մէջ, հրդեհի պատճառ է դառնում եւ խլում է իր եղբօր, այսինքն՝ իր իսկ կեանքը: Սոյն բանաստեղծութիւնը ժամանակին հրատարակուեց "Բաց Նամակ"ի 11րդ թիւում, ներկայացնում ենք ամբողջութեամբ.

դրախտ երկրային
արմատները քաց ալբոհոլից
եւս մի փուբ
եւ ծխախոտը շպրտեցի
աւտոռի մէջ

մոնգոլները չարեցին
կործանուող բաղաքին
ինչ որ ես արեցի
իմ կեանքին

դժոխք երկնային
դու չես կարող համեմատուել կրակին
այն կրակին
որ բռնկեց իմ տունը աւեր

սիրասուն իմ, սիրասուն իմ
ինչ արեցի ես քեզ
ուր ես դու

հին թեւազուրկ արջուկ
խաւար գիշերներ
հին մանկութեան երազներ
յարդով խցուած

տէր իմաստուն
երազազուրկ
երգի տաճ մէջ
յիշիր ինձ
անձրեւով

կորած էի շրջագծում
պայքարելով կենտրոնիս դէմ
տիզրոնը հրոյ ճարակ
արքաց տափաստաններում
ջաղացպանի դանակի տակ

մեղաւոր եմ, մեղաւոր եմ
չափազանց մեղաւոր եմ
հուր եւ ոչ անձրեւ
դժոխահուր
եւ ոչ յոյս

սիրասուն իմ, սիրասուն իմ
ինչ արեցի ես քեզ
ուր ես դու (էջ 10):

Այս հրդեհի բոցերը հինգ տարի յետոյ յայտնուեց "Զատիկը եւ պարսկական դրը" պատմուածքում, իսկ դրանից տասը տարի յետոյ իր Իւթայի բնակարանում: Սա իր վախճանի նախատրպաստմանն է, քերթողի բանաստեղծական գուչակումը իր իսկ կեանքի: Տարբեր ձեւով, նոյն գուչակումը կայ "Երբ մեր տունը դեռ ողջ

---

(1) Cf. H. Bozarslan, *Histoire de la Turquie contemporaine*, Paris 2004; Kemal Yalçın, *Mon âme se réjouit avec toi* (trad. en arménien du turc), Erevan 2003.

(2) A. Beylerian, «Krikor Odian (1834-1887). Un haut fonctionnaire ottoman, homme des missions secrètes», *Revue du Monde Arménien Moderne et Contemporain*, 1994.

(3) Extrait d'un document traduit du russe et publié par l'archevêque Mesrop Achdjian et Sandro Beyboudian, tous deux disparus en 2004, dans *L'archevêque Nercès Varjabedian, patriarche arménien de Constantinople* (1837-1884) (en arm.), Erevan, 2002, 828 pages, pp. 227-228. Cet ouvrage est le 10ème de la monumentale série des *Documents de l'histoire de l'Eglise Arménienne* consacrée à l'histoire de l'Eglise apostolique au XXe siècle.

(4) Dans *Relations Internationales*, Sorbonne, en 1975 et 1982.

(5) Un article qui a précédé la série des travaux sur les dominicains de Mardine de G. Nissim, A. Sarafian, Y. Ternon, J. Alichoran.

(6) Rappelons que Talât Pacha a été le Grand Maître de l'Orient de 1909 à 1918.

(7) Cf. Dzovinar Kevonian, *Réfugiés et Diplomatie humanitaire, les acteurs européens et la scène proche-orientale pendant l'entre-deux-guerres*, Paris, Publication de la Sorbonne, 2004; Vahé Tachdjian, *La France en Cilicie et en Mésopotamie. Aux confins de la Turquie, de la Syrie et de l'Irak* (1919-1933), Paris, Karthala, 2004.

qui augmentait ses angoisses d'écrivain devant sa page blanche.

Durant des dizaines d'années il a collaboré régulièrement à **Haratch:** comptes-rendus critiques d'ouvrages historques sur l'Arménie et la Turquie, analyses sérieuses de la presse et de la vie politique turques. Sa disparition est d'autant plus cruelle qu'elle intervient à un moment où la diplomatie semble avoir ressusité la «nouvelle» Question arménienne entre Ankara, Erevan, Washington, Paris et Bruxelles.

A. T. M.

connus de l'histoire des Arméniens, auxquels Thierry Zarcone, le spécialiste français des mystiques et des francsmaçons turcs de l'Empire ottoman finissant [6], accorde un grand intérêt.

Arthur Beylerian n'a pas formé d'élèves car il n'a pas intégré une institution,ni bénéficié comme les intellectuels arméniens nés ou émigrés aux Etats-Unis des bienfaits d'une chaire financée par une donation spécifique. Il a partagé son temps, un temps précieux, entre sa fonction de Secrétaire —durant 16 ans— dans l'Association Arménienne d'Aide Sociale à Paris et ses recherches. C'était aussi un solitaire qui pratiquait le secret par prédisposition psychologique. Mais il a été un précurseur, il a créé des émules en France, autour de la Bibliohèque Nubarian (en collaborant épisodiquement à la **Revue d'Histoire Arménienne Contemporaine),** aux Etats-Unis, en Italie où depuis une quinzaine d'années a été entreprise la publication systématique de documents d'archives d'Etat ou privées sur la Question arménienne de 1878 à 1923 (du traité de Berlin au traité de Lausanne) et demain sans doute en Autriche, en Allemagne, en Suisse, sans oublier le Vatican. Pourquoi ? Pour appuyer le **lobbying** arménien (Armenian Assembly, CDCA), pour rappeler aux grands Etats leurs responsabilités et leurs engagements anciens (comme la France en Cilicie [7]), leur faire reconnaître le génocide et amener la Turquie contemporaine à avouer les crimes de son passé ottoman.

Arthur Beylerian est mort sans avoir soutenu sa «thèse d'Etat» qui devait traiter des conséquences du Congrès de Berlin. Il avait déposé à la Sorbonne un sujet sur **«L'Europe et la Question arménienne de 1878 à 1886»**, la décennie au cours de laquelle aux espérances arméniennes avaient succédé les déceptions qui ont conduit à la naissance des partis révolutionnaires arméniens, un thème que Beylerian, en authentique stambouliote, n'aimait pas aborder. Il avait aussi accumulé durant 30 ans des documents sur le génocide. Que deviendra cet héritage? Intransigeant avec lui-même comme il était avec les autres, il a vécu toute sa vie avec l'obsession de la perfection, une obsession

ՍՈՎՏՈՑԱՆ

Հրատարակվում է ամեն ուրբաթ

Խմբագրական կոլեգիա՝ Ռ. Ալեքսանյան, Ա. Ասատրյան, Ա. Գրիգորյան, Ա. Գրիգորյան, Ա. Գրիգոր

EXPOSITION

«Matisse. Une seconde vie»

Musée du Luxembourg
19 rue Vaugirard
75006 Paris

du 16 mars au 17 juillet 2005

par Chaké MATOSSIAN
Docteur en Philosophie et Théorie de la Communication

A l'occasion du 50e anniversaire de la mort de Matisse (1869-1954), le Musée du Luxembourg, en collaboration avec le Louisiana Museum of Modern Art de Humlebaek (Danemark), célèbre le crépuscule de la vie de celui qui déclarait ne peindre que le matin, «avec la bonne lumière» [1]. La «seconde vie» commence après une grave opération, en 1941, et s'achève avec le décès de l'artiste en 1954.

Une grande partie —trop grande peut-être— de l'exposition met en évidence la relation que Matisse entretenait avec l'écrivain et dessinateur satirique aujourd'hui oublié, André Rouveyre, qu'Apollinaire présentait comme un caricaturiste à procès, un éleveur et dessinateur de crapauds et de leur nourriture, les mouches, métaphores animales annonçant la conclusion: «Et voilà bien du travail pour un dessinateur aussi peu fécond qu'André Rouveyre» [2]. Ce qui n'empêchera pas Rouveyre de publier, en 1952, un **Apollinaire,** avec des lithographies de Matisse. Dans la correspondance quotidienne de Matisse à Rouveyre, la feuille de papier permet à l'écriture de retrouver son essence graphique, l'enveloppe devient le support d'un décor ornemental dévorant l'adresse du destinataire.

Attiré par l'exotisme des tapis persans, des miniatures indo-persanes ou Byzance qu'il découvre dans l'atelier de Gustave Moreau, le seul professeur qui ait compté pour lui, Matisse garde aussi des traces de ses voyages, plus ou moins lointains, du Louvre à New York (une «pépite d'or» qui l'électrise et le rajeunit «de 30 ans») en passant par le Maroc (1912) où la lumière «est tellement douce» [3] et Tahiti, «un pays à la fois superbe et plein d'ennui» [4] : «l'espace que j'ai cherché à Tahiti et que je n'y ai pas trouvé, je l'ai rencontré à New York» [5]. Voyages dans la peinture aussi, chez Cézanne, inévitablement, Chardin dont il interprète la **Raie,** ou Giootto : «Giotto est pour moi le sommet de mes désirs», confie-t-il à Bonnard [6]. C'est à Nice ou dans ses environs qu'il reste, la plupart du temps.

A la différence de nombreux artistes du XXe siècle qui, à linstar de l'Emile de Rousseau rejettent le cadre doré en lequel ils voient l'ornement destiné à cacher la faiblesse de l'œuvre, Matisse le revendique pour sa peinture : «Une toile peinte à l'huile doit être entourée d'une bordure dorée et quand la peinture est bonne, elle est, voyez-vous, encore beaucoup plus riche que l'or» [7]. En d'autres termes, Matisse ne craint pas le «parergon», l'ornement — (d'où son intérêt pour la feuille d'acanthe, motif purement décoratif et non copié d'après nature, comme l'avait montré Aloïs Riegl [8])— ornement qui, chez lui, ne prend pas la valeur négative du supplément masquant le manque mais reçoit bien plutôt une fonction supérieure intrinsèquement liée à celle de l'œuvre. A Léon Degand qui souligne la connotation péjorative du terme «décoratif» synonyme de «superficiel», Matisse répond: «Le décoratif pour une œuvre d'art est une chose extrêmement précieuse. C'est une qualité essentielle» [9]. Ainsi que le rappelle Antoine Terrasse : «La composition pour lui devint **l'art d'arranger de manière décorative les divers éléments dont le peintre dispose pour exprimer ses sentiments»** [10]. En effet, comme en témoignent les œuvres présentées, d'une part, l'élément décoratif révèle l'être même du tableau dans les compositions où s'agencent vases, rideaux, tissus et autres éléments ornementaux **(Nature morte en rouge de Venise, Intérieur jaune et bleu, La fougère noire)** et, d'autre part, le décoratif, à travers la simplification qui se fait variante de la purification, offre aux grandes œuvres murales une connexion avec une dimension spirituelle **(L'arbre de vie** pour la chapelle de Vence).

«Ce que je poursuis par-dessus tout, c'est l'expression» dit Matisse, ajoutant qu'il entend dans le terme «expression», non l'affirmation d'une violence mais «la disposition» [11]. du tableau, tributaire du support et du format. Comme tous les grands artistes, Matisse cherche à insuffler la vie dans ses œuvres : «le dessin, dit-il, doit avoir une force d'expansion qui vivifie les choses qui l'entourent» [12], force qui s'entrelace au «charme», à la fois irreprésentable et présent. De là aussi, son attirance pour la poésie qu'il illustre, celle d'un Mallarmé (1932), d'un Ronsard (1941) ou d'un Charles d'Orléans ainsi que le montrent les études exposées. L'inspiration renoue avec son fondement vital, elle ne peut se dissocier de la respiration : «Je suis dans la plus grande intimité avec Charles d'Orléans [...] Je me vois le lisant au premier matin de chaque jour comme au saut du lit on remplit ses poumons d'air frais» [13].

Refusant d'appliquer la théorie dans les couleurs, Matisse se base sur l'observation et le sentiment, ce sentiment «pour ainsi dire religieux que je possède de la vie», comme il dit, et dont il cherche la meilleure expression dans la «figure» [14]. Nous pourrions voir l'indice d'un rapport au sacré dans le refus de l'excentricité, dans l'effacement de sa personne suivant une vie «comme tout le monde» et dans le choix d'une apparence vestimentaire aussi banale que «celle des chefs de rayons des grands magasins», comme s'en étonneront Joséphin Peladan et autres Clara Mac Chesney [15]. Par ce choix d'une vie «ordinaire» Matisse manifeste surtout sa proximité avec le neutre dont Roland Barthes a montré la portée religieuse :

«On voit donc qu'en définitive la grande opposition, celle qui à la fois fascine et est la plus difficile à penser dans la mesure où elle se détruit en se posant, c'est celle de la distinction et de l'indistinction, et c'est là l'enjeu du Neutre, c'est pourquoi le Neutre est difficile, provoquant, scandaleux : parce qu'il implique une pensée de l'indistinct, la tentation du dernier (ou du premier) paradigme: celui du distinct et de l'indistinct. On l'a vu, ce problème, celui de la mode mais aussi (bousculons les genres) celui de la théologie négative».

Barthes ajoutait, «en le modifiant un peu», le distique d'Angelus Silesius : «Perds toute forme —toute couleur— et tu seras pareil à Dieu, A toi-même ton ciel en un calme repos» [16]. Dans la peinture, Matisse ne cherche que la simplicité des moyens : «cette simplicité de moyens où tout le réel se résumerait en un seul signe, monochrome, unitaire, découpé dans l'espace comme une inscription définitive» [17].

Le calme et le repos résident au cœur de la recherche plastique de Matisse, au point qu'il veuille conférer à sa peinture un rôle thérapeutique, retissant les liens antiques qui unissent l'art à la médecine. Ce n'est pas le soulagement des masses que recherche l'artiste mais l'apaisement d'une certaine élite, «l'homme d'affaires» et «l'artiste des lettres» auquel il apporterait, par ses toiles, «quelque chose d'analogue à un bon fauteuil qui le délasse de ses fatigues physques» [18]. Un retrait que l'on pourrait considérer comme une coupure et une taille, une ablation, dont la traduction plastique apparaît dans les découpages : «Découper à vif dans la couleur me rappelle la taille directe des sculpteurs» [19] dit Matisse en parlant de Jazz, œuvre à laquelle l'exposition consacre une large place.

L'effacement de la personne a des implications dans la manière de penser l'œuvre, laquelle n'est évidemment pas sans forme ni couleur mais rend possible, à travers elles, l'accès «aux principes essentiels qui ont formé le langage humain», des principes «qui nous donnent la vie» [20]. Aussi, parmi les œuvres et travaux présentés dans cette petite exposition, ceux consacrés à la chapelle des Dominicains de Vence semblent-ils les plus intéressants. Matisse a conçu la décoration de la chapelle comme un décor théâtral et retrouve, par là même, le fondement sacré du théâtre, sa dimension divine. Niant toute conversion, Matisse déclare à André Verdet : «l'art sacré demande une bonne hygiène morale. Ma seule réligion est celle de l'amour à créer, l'amour de la création et de la grande sincérité. J'ai fait cette chapelle avec le seul sentiment de m'exprimer **à fond»** [21]. Et la passion de l'artiste s'entrelace à celle du Christ : le panneau «du Chemin de Croix... est tempétueux. Là est la rencontre de l'artiste avec le grand drame du Christ qui fait déborder sur la chapelle l'esprit passionné de l'artiste» [22].

La représentation de Saint Dominique échappe à toute visagéité et processus identitaire, la main y occupe une place essentielle — «la main n'est que le prolongement de la sensibilité et de l'intelligence» [23] — et le personnage, «filiforme», naît d'un ensemble de lignes noires sur le fond blanc de céramique, produisant l'équivalent «d'un grand livre ouvert où les pages blanches portent des signes explicatifs de la partie musicale constituée par les vitraux» [24]. Le vitrail magnifique représente l'**Arbre de vie** qui, lui-même, vit avec la lumière et la fait vivre. S'y mêlent des formes de figuier de barbarie: «une idée de feuillage toujours de même origine venant d'un arbre caractéristique de la région : le cactus à palettes garnies d'épines, fleurissant jaune et rouge» [25], couleurs qui, dans le vitrail, se donnent à voir dans le bleu outremer, le jaune citron et le vert bouteille.

Les arbres peuvent naître dans la tête de l'artiste pousser avec sa lumière. Cette naissance, Matisse l'explore et l'expose dans **Vingt et un dessins d'arbre** (1951), série sur laquelle s'ouvre le parcours de l'exposition. Il veut concevoir l'arbre à la manière orientale, chinoise : «on m'a raconté que les prof. chinois disaient à leurs élèves : quand vous dessinez un arbre ayez la sensation de monter avec lui quand vous commencez par le bas» [26]. La série de dessin d'arbres de Matisse qui, pour ses arabesques, a toujours tiré un bénéfice de l'usage du fil à plomb, n'est pas sans évoquer l'attitude d'Antonio Lopez, l'artiste qui, dans le film de Victor Erice, **El Sol del membrillo (Le Songe de la Lumière)** ne cesse de commencer à peindre le cognassier de son jardin. Tel un portrait, jamais la peinture ne capte le vivant en train de vivre. N'empêche, «Vive la peinture !» (Matisse à Bonnard, 13 août 1925).

---

(1) Cité dans «Entretien avec Tériade», dans Matisse, *Ecrits et propos sur l'art*, Paris, Hermann, 1972, texte, notes et index établis par Dominique Fourcade, p. 92.

(2) Guillaume Apollinaire, *Chroniques d'art* 1902-1918, «André Rouveyre» (1er août 1914), Paris, Gallimard, 1960, pp. 523-524

(3) «Matisse parle à Tériade», *Ecrits et propos sur l'art*, p. 117, n. 71.

(4) «Matisse parle à Tériade», *Ecrtis et propos sur l'art*, p. 125.

(5) Le tour du monde d'Henri Matisse», entretien avec Tériade, octobre 1930, *Ecrits et propos sur l'art*, p. 108.

(6) Matisse, Lettre à Bonnard du 7 mai 1946, in Bonnard/Matisse, *Correspondance* 1925-1946, présentation de Jean Clair, introduction et notes d'Antoine Terrasse, Paris, Gallimard, 1991, p. 127

(7) Cité dans «Entretien avec Jacques Guenne», in *Ecrits et propos sur l'art*, p. 88.

(8) Aloïs Riegl, *Questions de style*, Paris, Hazan, 1992, p. 9 : «en ce qui concerne les plus anciennes feuilles d'acanthe ornementales, j'espère avoir montré dans mon troisième chapitre qu'elles ne sont rien d'autres que des palmettes *plastiques, ou plutôt des palmettes pensées plastique.ment*. Partant, l'acanthe, qui est devenue, par la suite, la plus importante de toutes les ornementations végétales, ne joue plus dans l'histoire de l'art le rôle d'un *Deus ex machina*, mais prend place dans le développement normal et cohérent de l'ornementation antique».

(9) «Entretien avec Léon Degand», 1945, in *Ecrits et propos sur l'art*, p. 308.

(10) Antoine Terrasse, «Quarante ans d'amitié», in Bonnard/Matisse, *Correspondance* 1925-1946, p. 29.

(11) Matisse, «Notes d'un peintre», *Ecrits et propos sur l'art*, p. 42. Le texte repris avec la présentaton de George Desvallières avait paru dans *La grande revue*, t. 52, décembre 1908.

(12) «Notes d'un peintre», p. 43.

(13) Cité par Hanne Finsen dans le *Catalogue*, *Matisse une seconde vie*, Paris, Hazan, 2005, p. 21.

(14) Voir «Notes d'un peintre», pp. 48-49.

(15) «Notes d'un peintre», p. 52 et n.20.

(16) R. Barthes, *Le neutre*, p. 84.

(17) Jean Clair, «Préface» à Bonnard/Matisse, *Correspondance* 1925-1946, p. 17.

(18) «Notes d'un peintre», p. 50.

(19) Matisse, «Jazz», 1947, *Ecrits et propos sur l'art*, p. 237.

(20) Matisse, *Ecrits et propos sur l'art*, propos rapportés par Tériade (1936), p. 128.

(21) Matisse, *Ecrits et propos sur l'art*, p. 265.

(22) Matisse, «La chapelle de Vence, aboutissement d'une vie», 1951, *Ecrits et propos sur l'art*, p. 260.

(23) Matisse, «Jazz», 1947, *Ecrits et propos sur l'art*, p. 237.

(24) Matisse, «La chapelle de Vence, aboutissement d'une vie», 1951, *Ecrits et propos sur l'art*, p. 260.

(25) Matisse, «La chapelle de Vence, aboutissement d'une vie», 1951, *Ecrits et propos sur l'art*, p. 259.

(26) Lettre à Rouveyre, citée dans le *Catalogue*, p. 70.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՕՐԵԲԱՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 10
MARDI
10 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·197 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·197

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՅԻՍ 8-Ի ՅՕԱՄԵԱԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՀՐԱԻԻՐՈՒԱԾ ԵՆ 60 ՊԵՏԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

Երկուշաբթի, Մայիս 9ին, մօտ 60 պետական թէ կառավարական ղեկավարներ հաւաքուած էին Մոսկուա, տօնելու համար Բ. աշխարհամարտի աւարտի 60ամեակը: Մթնոլորտը լարուած կը մնար սակայն Պուտինի եւ Պուշի միջեւ, քանի այս վերջինը անցնելով Ռիգային եւ Հոլանտային չէր վարանած դատապարտելու խորհրդային զրաւումը որ յաջորդած էր նացիական գրաւման: Ժամանման օրը, *ակայն, Մայիս 8ին*, ճաշի ընթացքին, երկու նախագահները սիրալիր ջերմ խօսքեր փոխանականած են: Պուտին անտեսած է որ Ռիգայի մէջ Պուշ բացէ ի բաց զօրակցութիւն յայտնած էր Պալթեան երկիրներուն: Իր գոհունակութիւնը յայտնած էր որ այդ երեք երկիրները այլեւս ժողովրդավար պետութիւններ էին, անդամ Եւրոպական Միութեան եւ ՕԹԱՆ-ի: Դեռ աւելցուցած էր.– "Ինչ կը վերաբերի այն հարցին, թէ Ռուսաստանի չա՞հն է ժողովրդավարութիւններ ունենալ իր դուռներուն առջեւ, անշուշտ Ռուսաստանի չահն է բարեկամներ և դիմակիցներ ունենալ որոնք ժողովրդավարութիւններ են": Ռիգային ետք, Հոլանտայի մէջ է, որ Պուշ կրկին անդրադարձած է Ռուսաստանի "ժողովրդավարութեան նահանջին": Կը թուի որ, հակառակ երեւոյթներուն, Ռուսերը չատ դժգոհ մնացած են եւ արտաքին երկու նախարարներն ալ, Գոնտոլեցա Ռայս ու Սերգէյ Լաւրով խոր տարակարծութիւններ ունեցած են "պատմական դէպքեր"ու շուրջ:

Մայիս 9ին, հանդիսութիւնները կը սկսէին տպաւորիչ զինուորական տողանցքով մը Կարմիր հրապարակին վրայ, անձրեւին տակ:

Պուտին նոյնիսկ եթէ ջղագրգռուած է եւ կը ջանայ ցոյց չտալ, ինք ալ չատ չի գնահատեր Միացեալ Նահանգներու ազդեցութիւնը Ռուսաստանի "բնական" շրջանակներուն վրայ:

Այս օրը դեռ կար ուրիշ արարողութիւն մըն ալ: Շիրաք Մոսկուայի մէջ բացուխը կը կատարէր տը Կոլի մէկ հսկայ արձանին, Պուտինի ներկայութեամբ: Այն ճաշակութեան խորհրդանիշ մը կը նկատուի, զոր ոուս մտաւորականները կ'ատեն: Արձանագործը Վրացի մըն է՝ Զուրաբ Ցերեթելլի, որ նախագահն է Գեղարուեստից Ակադեմիային, բայց ամէն բանէ առաջ մտերիմն է քաղաքապետին՝ Լուժկովի, ինչ որ թոյլ տուած է իրեն տարածել գործերը ամբողջ մայրաքաղաքին մէջ, ի չարս որոնց Մեծն Պետրոսի արձանը: Նախապէս այս արձանը կը ներկայացնէր Քրիստափոր Գոլոմպոսը եւ պէտք է նուիրուէր Մայամիի, բայց Ֆլորիտան մերժած է այդ հրէշային ըստեղծագործութիւնը եւ քանի մը սրբագրութիւններէ ետք Գոլոմպոս վերածուած է ցարի, բայց ծանրութիւնը չէ փոխուած. մինչ 500 թոն կը կշռէ: Մոսկուայի մէջ, կը հաստատուի որ կը բաւէ լաւ յարաբերութիւններ ունենալ ուր որ հարկ է, ամէնէն արտառոց բաները տեղաւորելու համար:

*
**

Ֆիկառոյի թղթակիցը Իրինա տը Շիֆոֆ կը գրէ նաեւ (Մայիս 9) որ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ նաեւ ՀԱՊ-ի մէջ: Նախորդ օրը, Մայիս 8ին, ճաշ մը տուին Փրէզիտան պանդոկին մէջ, բայց կլոր սեղանին չուրջ տասը ղեկավար կար միայն, կը բացակայէին երկու նախագահները՝ Մ. Սահակաշվիլի (Վրաստան) եւ Ի. Ալիեւ (Ազրպէյճան), որովհետեւ կը դրէ Թղթակիցը, չէին ուզած նստիլ Հայաստանի նախագահին կողքին: Իր ելոյթին մէջ Վ. Պուտին չէշտը դրած է "յիշողութեան պարտականութեան" վրայ: Տարիներու երկայնքին, կը նկատէ Թղթակիցը, ՀԱՊ-ը բոլորովին պարպուած է եւ գոյութեան իմաստ իսկ չունի այլեւս:

*
**

Անդին, կայ այլ հարց մը, որ տեղ չէ գտած պաշտօնական յիշողութեան մէջ: Ան կը վերաբերի Ռուեւի ճակատամարտերու զոհերուն: Քաղաքը կը գտնուի Մոսկուայէն 150 քմ. հեռու եւ երկու հակամարտութիւնները մէկ միլիոն մեռեալներ պատճառած են: Պատմաբան եւ Գիրքերու Ակումբին նախագահ Կոնդրատիեւ տարիներէ ի վեր կը պայքարի որպէսզի չանտեսուի այդ զանգուածային "մաքրագործումը", որու մասին պատմութեան դիրքերը չեն խօսիր իսկ: Ան կ'առարկէ որ Ռուրհ. Միութեան ամէնէն աւելի վառքի ճակատամարտները կը տեղուին՝ Ստալինգրատ, Լենինգրադի պատնազրում, Կուրսկի ճակատամարտ, Պէրլինի գրաւում...: Առենին, գերմանական զօրքերը 1941ի Դեկտեմբերի վերջաւորութեան նահանջելէ ետք Մոսկուայէն Ռուեւ քաշուած էին եւ զայն վերածած պաշտպանական բերդի մը: Հիթլէր հրահանգած էր դիմանալ ամէն գնով: 14 ամիս խորհրդային զօրքերը փորձած են յաղթել Վերմախթին, երեք յարձակումներ ձախողած են: 1943ի Մարտին է միայն, որ Գերմանացիները, Ստալինգրադի պարտութենէն ետք կը ձգեն քաղաքը: Հարցեր կը մնան: Ի՞նչ չուռ խորհրդային ուժերու հրամանատարը մէկ միլիոն զինուոր զոհած է Ռուեւ, ինչո՞ւ յարձակումներ իրարու յաջորդած են, ի՞նչու "մարտ" որակուած գործողութիւնը պատմութեան էջի մը չէ վերածուած, կոնդրատիեւ այս հարցումներուն պատասխան չի գտներ:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՅԻՍ 8ի Զինադադարին 60ամեակը ոգեկոչուեցաւ Ֆրանսայի մէջ եւ նախագահ Շիրաք արձարծեց Ալճաւոթօ Ջինորի վիրմին բոցը: Իրեն կ'ընկերանար Պաշտպանութեան նախարարուհին՝ Մ. Ալիօ-Մարի, քանի վարչապետ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն Ուրքաթ իրիկուն Վալ տը Կրասի հիւանդանոցը փոխադրուած էր, ուր մաղձապարկի գործողութեան մը ենթարկուած էր:

ԱԼԺԵՐԻԱ ոգեկոչեց իր "Մայիս 8"ը որ տարբեր է Ֆրանսայի յաղթանակի տարեդարձէն: Արդարեւ, 60 տարի առաջ, Սեթիֆի մէջ, Ֆրանսական զօրքը անխնայ ջարդած է տեղացիները: 45 հազար կը նկատուի մեռեալներու թիւը, ըստ ալժերական աղբիւրներու: Կ'ակնկալուի որ Ֆրանսա ընդունի իր պատասխանատուութիւնը: Դէմ դնելու համար ամբողջ չրջանին մէջ (Գոնսթանթինուա) տարածուղ ըմբոստական չարժումներու, Ֆրանսական օդուժը եւ նաւատորմը ռմբակոծած էին գիւղերը եւ ամիս մը վերջ չարժումը վերջ գտած էր: Ըստ Ֆրանսացիներուն մեռեալներու թիւը 15 հազար էր:

ՋՕՐ. ՄԻՇԵԼ ԱՈՒՆ յաղթական վերադարձ մը ըրաւ, Մայիս 7ին, Պէյրութ, 15 տարիներու աքսորական կեանք մը ապրելէ ետք Ֆրանսա: Ոխերիմ թշնամի սուրիական ներկայութեան, հարկ էր որ սուրիական զօրքերը պարպեն Լիբա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ԲԱՆԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԸ

Եւրոպական Միութեան ընդարձակումի պատասխանատուն Ճ. Ռէն մասնակցած է "Իսթանպուլ Ֆորում" կոչուած աշխատանքի ժողովի մը. ներկաներու հարցումներուն պատասխանելով ան ըսած է թէ Թուրքիոյ չահը կը պահանջէ բանալ Հայաստանի սահմանը: Ան գնահատած է վարչապետ Թ. Էրտողանի Հայաստանի նախագահին ղրկած նամակը որպէս օգտակար նախաքայլ: Ընդգծելով հանդերձ թէ սահմանին բացումը կը նպաստէ մասնաւորաբար Թուրքիոյ արեւելեան չրջաններուն, այդ արարքը ցուցանիչ նկատած է ղրացի երկիրներուն հետ լաւ յարաբերութիւն մշակելու տրամադրութեան:

Ուշադրաւ մը հարց տուած է թէ Եւրոպական Միութիւնը նախապայման պիտի չընէ՞ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ անդամակցութեան. Ռէն պատասխանած է որ ներկայիս երկու պայմաններ միայն կան այդ անդամակցութեան համար: Մէկը Թուրք պատժականն օրէնքին բարեփոխումն է, միւսը Կիպրոսի հանրապետութեան մասին պատրաստուած արձանագիրին (փրոթոքոլ) ստորագրութիւնը:

Հ. ՇՄԻՏ՝ «ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՉԵՆ»

Գերմանիոյ նախկին վարչապետը Հ. Շմիտ յունական թերթի մը հարցումներուն պատասխանելով չատ աննպաստ արտայայտութիւններ ունեցած է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան մասին: Ան համոզուած է որ Թուրքիան անդամ ընդունելով Եւրոպա իր իմաստը կը կորսընդնէ: Առկէ զատ, միլիոնաւոր Թուրքեր պիտի գաղթեն Եւրոպա, մանաւորաբար Գերմանիա, մեծ հարցեր ստեղծելով: Շմիտ ըսած է.– "Անատոլուէն հոս եկողները չեն յաջողիր ուրիշ մշակոյթներու պատշաճիլ: Արդէն Գերմանիոյ մէջ թրքական կէթթօներ կան, մարդիկ լեզու սորվելու իսկ կը դժկամին: Չինացիները իսկ եթէ Եւրոպա գաղթէին, Անատոլուէն հասնողներէն աւելի յաջող համարկում մը կ'ունենային: Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամ ընդլայնելու հրաւէրը պատեհապաշտական քաղաքականութիւններու հետեւանքն է: Չեմ կարծեր որ նման անդամակցութիւն իրականանայ: Թուրքերը մահմետական են, արաբական աշխարհին մաս չեն կազմեր, բայց եւրոպացի ալ չեն: Իրենց պատմութեամբ ասիացի են":

ՊԵԼՃԻԿ

ԾԵՐԱԿՈՑԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԹՐՔ. ՃՆՇՈՒՄԻ ՏԱԿ

Մայիս 3ի մեր թիւով գրած էինք թէ Պելճիոյ մէջ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի դարձնող օրէնքէն դուրս կը մնար հայկական պարագան, քանի որ օրէնքին պարունակին մէջ կ'առնուէին միայն իրաւականօրէն ճանչցուածները: Առ այդ ՎԱՆ (ժխտողականութեան դէմ հայկական դաշնութիւն) կազմակերպութիւնը Ապրիլ 29ին ահազանգ հնչեցուցած էր որպէսզի մինչեւ Մայիս 9 Վերակոյտին կողմէ խոչընդոտուի Ծորհրդարանին քուէարկած օրէնքը եւ Հայկական Ցեղասպանութիւնն ալ ներգրաւուի վերջնական ձեւին մէջ:

Ներկայիս կը տեղեկանանք որ պելճ ընդդիմադիր աւելի քան տասնեակ մը ծերակուտականներ առաջարկած են որ օրինագիծը վերաքննութեան ենթարկուի: Ասիկա հայկական ակնկալութեամբ հեռանկար կը բանայ: Միւս կողմէ, թըրքական կազմակերպութիւնները, թրքամէտ ուժեր կարեւոր ճնշումի թիրախ դարձուցած են Պելճիոյ Վերակոյտը, արգելք ըլլալու համար հայանպաստ կարգադրութեան մը:

ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՏԱԽՏԱԿԸ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Հայկական Ցեղասպանութեան յուշատախտակը որ անցեալ Ապրիլ 24ին գետեղուած էր Միւռպէնք յուշապարտէզին մէջ, անհետացած է: Տեղւոյն Հայութիւնն ու Հայ Դատի Յանձնախումբը դատապարտած են կատարուածը: Պարտէզին գտնուած քաղաքին, Ռիտի քաղաքային խորհուրդը միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկած էր ճանչնալով եւ դատապարտելով Հայերու Ցեղասպանութիւնը, նաեւ ուրացողներն ու ժխտողները դատապարտելով:

ՎՐԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆ ԱԼ ԿԸ ՇԵՇԵՆ

Ծորհրդարանին Ծալկայի երեսփոխան Հայկ Մելոնեան, նոյն չրջանի Ղուչչի գիւղէն քանի մը տասնեակ Հայեր խոշտանգուած են ներքին գործերու չոկատներուն կողմէ:

Պատահարը տեղի ունեցած է Մայիս 1ին, երբ Հ. Մելոնեան նչուած պիտը գացած է Բ. Աչխարհամարտի վեթերաններուն պարգեւատրումի հանդիսութեան մը մասնակցելու: Ճաշի ընթացքին գիւղաբնակ մը երեսփոխանին բողոքած է որ տունը թալանուած է. այս վերջինը անմիջապէս դէպքին վայրը հրաւիրած է պատկան մարմինները, միջոց մը ետք ալ առանձնացած քննիչներուն հետ: Աննոյ գտնուած սեմեակէն կրակոցներ լսուած են ու ինքնաչխատ զէնքերու տէր Վրացիները սկսած են ծեծել չուրջ երեք տասնեակ գիւղացիներ, անոնց հետ նաեւ Հ. Մելոնեանը: Հայազգի երեսփոխանը հաչհոյանքներու ալ թիրախ եղած է որ ազգամիջեան հարցեր կը ստեղծէ:

Այսուհանդերձ դատական հարց յարուցուած չէ, քանի գինուորականները պատահարէն ետք ներողութիւն խնդրած են երեսփոխանէն եւ խոշտանգուած գիւղացիներէն:

*
**

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ

Վրացական բանակին Ախալցխայի զօրաբաժինէն 12 հայ գինուորներ խոյս տըւած են: Պատասխանելով իրենց ուղղըւած դասալքութեան ամբաստանութեան, անոնք ըսած են թէ հալածանքներու ենթակայ էին թէ՛ իրենց վերադասերուն, թէ՛ ուրիչ գինուորներու կողմէ: Մէկը վրացական հեռատեսիլի կայանի մը խօսելով իրենց արարքին մասին ըսած է թէ չատ վայրագ վերաբերում թիրախ կ'ըլլային, դիմողութիւն կը ստանային վրացերէնին աւելի հայերէն խօսելու պատճառով:

Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը չէ մեկնաբանած պատահարը:

ԹԱԼԱԹԻՆ ՍԵՒ ԿՈՂՔՈՎ ՏԵՏՐԱԿԻՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սեւ կողքով տետրակին մէջ Թալաթ արձանագրած է նաեւ Պալքանեան պատերազմին ընթացքին Ռումելիէն Անատոլու զաղթածներու, առաջին աշխարհամարտին ռուսական գրաւման չրջաններէն մեկնածներու ցանկերը: Կ'ըսէ թէ 140 հազար քմ. երկարութեամբ գրաւման գօտիին բնակչութեան թիւը 1·800·915 էր: Ատոր մօտաւորապէս 800 հազարը ապատանած է այլ վայրեր: Տետրակը ցոյց կու տայ թէ 702·905 զաղթականի բնակարան տրուած է եւ թէ քանի՛ հոգի ո՛ւր փոխադրուած է:

Այդ մասին Թալաթի ցանկը հետեւեալն է.

Ապաստանի վայրը	Թիւ
Ատանայի վիլայէթ	13·618
Անգարայի վիլայէթ	108·042
Հալէպի վիլայէթ	26·315
Տիյարպէքիրի վիլայէթ	84·000
Սվասի վիլայէթ	116·000
Տրապիզոնի վիլայէթ	60·000
Գասթամոնուի վիլայէթ	10·104
Գոնիայի վիլայէթ	1·044
Էլազըղի վիլայէթ	5·088
Մոսուլի վիլայէթ	150·000
Ուրֆայի սանճաք	45·133
Իզմիթի սանճաք	1·887
Իչէլի սանճաք	426
Էսքիշէհիրի սանճաք	2316
Պոլուի սանճաք	2·500
Սամսոնի սանճաք	36·000
Կեսարիոյ սանճաք	25·061
Աֆեօնի սանճաք	616
Մարաշի սանճաք	10·120

Հետաքրքրական է կարդալ որ Մ. Պարտաքէշ այս ցանկին կ'ընկերացնէ հետեւեալ մտածումը. «1915-16 տարիներուն գաղթի կարաւանները ոչ միայն Հայեր այլեւ հարիւր հազարաւոր Թուրքեր փոխադրած են»: Թուրք պատմութեան հիմնարկի նախագահ Ե. Հալաչօղլուի «Հայերու կողմէ կոտորուած» աւելի քան 500 հազար Թուրքի հաշիւով տարուած զուգահեռին նման բան մը ասա չ: Մանաւանդ որ գաղթական-տեղահան ըրակումներ նոյն իմաստով գործածելու, հատատարութեան գիծ մըն ալ անով գծելու մարմաջը ակներեւ է: Իսկապէս, մնացած են մեծ թիւով Թուրքեր որոնք նոյնիսկ եթէ բարձրաձայն չարտայայտուին, չմտածեն թէ մօտ մէկ միլիոն (Թալաթի տուեալով) Հայ տեղահանելէ ետք, անոնցմէ մնացած ամայութիւնը լեցնել պէտք էր ամէն բանէ առաջ:

Հոս եւս կայ Թալաթէն կնոջ ուղղուած նամակի մը պատճէնը եւ արդի Թրքերէնով անոր պարունակութիւնը: Պէրլին հաստատուելէ ետք ալ ուր կ'ապրէր «Ալի Սահ» ծածկանունով, Թալաթ զբաղած է կազմակերպչական գործերով, յաճախ ճամբորդած: Ցիչեալ նամակը 1921 Փետրուար 25ին գրուած է ուր իր երիտասարդ կնոջ հաղցնին զգացական արտայայտութիւններէ ետք, կը խօսի դէպի Մխիթիս ճամբորդելու, վերադարձին Տըրխտըն երթալու ծրագիրներուն մասին: Ցայտնի կ'ըլլայ որ կանոնաւոր յարաբերութեան մէջ է Իթթիհատական ղեկավարներէն Պահաէտտին Շաքիրի, Տօքթ. Նազըմի հետ:

Ցօդուածաշարքին վերջին մասը յատկացուած է Թալաթի աճիւնին Թուրքիա փոխադրութեան դրուագներուն, յուշերուն հրատարակութեան:

Ան Պէրլինի ապրած օրերուն դերմանիոյ կնոջ յուշագրութիւն մը պատրաստած է որ անտիպ մնացած է բաւական տեն: Հրատարակուած է 1946ին, նախկին Իթթիհատական, յետպային (1950-էն ետք) հանրապետութեան նախագահ դարձած Ճէլալ Պայարի կնոջ կողմէ:

Այս վերջինէն երեք նամակ տեղ գտած է այս գլխուն մէջ. երեքն ալ ուղղուած են Թալաթի կնոջ, կը չօշափեն յուշերու հրատարակչութեան եւ աճիւնի փոխադրութեան նիւթերը:

Առաջինին մէջ (1942 Նոյ. 21) Ճ. Պայար կը գրէ ի միջի այլոց. «Ցուշերուն պարունակութիւնը շատ արժէքաւոր գրտայ: Արդէն իսկ յառաջաբանին մէջ կ'ընէ թէ զանոնք գրի առած է իրենց բազաքականութիւնը, երկրին ծառայելու կերպը, Իթթիհատի ընդհանուր բազաքականութիւնը պաշտպանելու համար: Տեղին, նոյնիսկ անհրաժեշտ կը նկատեմ առնոց հրատարակութիւնը:

... Իզմիրի նախկին կուսակալ, փաշային յեղափոխական նախկին ընկերներէն Ռահմի պէյի հետ անիւնին փոխադրութեան մասին տեսակցած ու յայտնած դատած էիք որ Ազատութեան յուշադամբարին մէջ, ազատութեաց նահատակներուն համար ամփոփոկի: Մեր մտածումը հաղորդեցիք վարչապետին որ ընդունեց»:

Երկրորդ նամակը նոյն տարուան Դեկտեմբերին գրուած է. յուշերուն թարգմանութեան հարկին անդրադառնալէ ետք նիւթ կ'ընէ աճիւնի փոխադրութիւնը: Թուրքիոյ կառավարութիւնը արդէն դէմ է Գերմանիոյ կառավարութեան որուն համաձայնութենէն ետք աճիւնը պիտի փոխադրուի ու «զինուորական պատիւներով, ոգեկոչումի հանդիսութեամբ» պիտի ամփոփուի վերոնշեալ դամբանին մէջ: Երրորդ նամակը (1943 Փետր. 2) նորութիւն չունի: Գերմաններէն տակաւին պատասխան չէ ստացուած ու Թրքական կառավարութիւնը փոխադրութեան թոյլատու չէ որոշած:

*
**

Ի՞նչ մտածել նման յայտնութեան մասին որ Թալաթի նոթատետրին կը վերաբերի: Կարելի՞ էր մտածել որ այնքան խորամանկ մէկը որ ամենայն հետեւողականութեամբ փճացուցած, կամ փճացնել տուած է տեղահանութեան, կոտորածներու բոլոր փաստերը (հրահանգ, հեռագիր, նամակ, եւլն.) նման ցանկերու տետրակ մը պահէ: Հետաքրքրական է նաեւ յայտնութեան ժամանակը. այնքան տարիէ ի վեր Անգարա ամէն բան կը փորձէ արդարանալու, ուրացումը չարունակելու համար. ո՞ւր էր սեւ կողքով այդ տետրակը Արդեօք իսկապէ՞ս Թալաթի պատկանած է ան:

Տետրակին մէջ արձանագրուած թիւերը տեղահանուած, տարագրուած աւելի քան 900 հազար Հայ ուշագրաւ են Թրքական մարտահարութեան, ճակումներու այլեւս սովոր Հայուն, նաեւ ոչ-Հայուն համար: Թրքական պաշտօնական տեսակէտ որ առաւելագոյն տրամադրութեամբ կ'ընդունի չուրջ 300 հազար զոհի զոյութիւնը, ան ալ համաձարակներու, ցուրտին, սովին պատճառով, այս յայտնութեամբ կը պարտաւորուի տահման ընդլայնել: Եթէ անշուշտ անվարան ընդունի թէ տետր Թալաթին պատկանած է: Այսպէս, կամ այնպէս, Թրքական ճակատին համար խնդրոյ առարկայ է ընդունուած պաշտօնական թիւը գոնէ կրկնապատկելու անհրաժեշտութիւնը մը, քանի որ միշտ կարելի է առարկել որ 900 հազար տեղահաներ ուն բոլոր չեն սպաննուած: Հետաքրքրական նաեւ երեւոյթը որ Թալաթ միայն տեղահաններուն թիւերը արձանագրած է եւ ոչ զոհերու, երբ յըստակ է որ նպատակը վերջնական մաքրագործումն էր:

Կարելի չէ բացառել ենթադրութիւնն ալ թէ Թուրք պատկան իշխանութիւնները եւ ոչ միայն լրագրող Պարտաքէշը, հանրային կարծիք մշակելու նպատակը հետապնդած են, միլիոնին մօտեցող թիւ մը տեղաւորելով Թուրքերու միտքերուն մէջ:

Ցօդուածաշարքին յաջորդող օրերուն, թնակաև է, հակազդեցութիւններ արձանագրուեցան Թուրք անձնաւորութիւններէ: Ապրիլ 29ին Մարմարա կուսակալ անոնցմէ մէկ քանին: Կան ժխտականներ, կան դրականներ: Առաջիններուն ամէնէն չեչտուածն է նախկին դեսպան ու ժխտուած Ահմէտ Էլչէքտաղի արժեւորումը. ան սխալ մը կը տեսնէ ըսուածին մէջ, ըսելով թէ Հայերու (կու տայ Պ. Նուպար փաշայի անունը) ենթադրութիւնները իսկ Թալաթի տետրակին թիւերէն վար կը մնան: Իսկ Ազգ. Հետազօտական կեդրոնի նախագահը Ա. Սարայ հաւանական կը նկատէ որ սեւ տետրակին թիւերը ոչ թէ կատարուած իրողութեան, այլ ծրագրուածին պատկերը կու տան:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՊԷՐԼԻՆ, Ապրիլ 23

Մայրաքաղաք Պէրլինի մէջ, Բռնութեան զոհերու յուշարձանին առջեւ նախ տեղի ունեցաւ ցոյց մը: Ամուհետեւ ժամը 15·30ին, Ազատարանական Մայր Տաճարին մէջ ի ներկայութեան չուրջ 700–800 հայ եւ գերմանացի մասնակիցներու, ինչպէս նաեւ գերման եւ օտար պետական, կառավարական, դիւանագիտական, միջ-եկեղեցական բարձրաստիճան ներկայացուցիչներու, տեղի ունեցաւ Հոգեհանգիստ միջ-եկեղեցական արարողութիւն մը:

Արարողութեան աւարտին, որուն մասնակցեցան տարբեր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պէքճեան յանուն Գերմանահայ համայնքի, Առաջնորդանի եւ Կեդր. Խորհուրդին, նախ ողջունեց ներկաները, ապա գերմաներէնի լեզուով կարդաց Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Ցեղասպանութեան 90ամեակի առիթով հրապարակուած կոնդակը: Ցետոյ յիշատակի խօսքով հանդէս եկաւ Գերման աւետարանական եկեղեցւոյ Ընդհ. խորհուրդի նախագահ Վոլֆկանկ Եպիսկ. Հուպէրը: Անդրադարձաւ ողբերգութիւններու եւ մարդկութեան դէմ գործուած յանցանքներու յիշողութեան եւ ոչեկոչման կարեւորութեան, Հայոց Ցեղասպանութիւնը որակեց պատմական անժխտելի եւ անտարակուսելի իրողութիւն, որ պէտք է ընդունուի եւ դատապարտուի հանուր մարդկութեան կողմէ: Ան Գերման աւետարանական եկեղեցւոյ եւ Գերմանացի ժողովուրդին անունով ներողութիւն խնդրեց հայ ժողովուրդէն, մեւնոյն ժամանակ պահանջելով, որ գերմանական Պունտեսթակը պաշտօնապէս ճանչնայ Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ դատապարտէ անոր կազմակերպիչները, քանի որ միայն այս ճանապարհով կարելի պիտի ըլլայ սպեղանի դնել տակաւին արիւնող եւ բաց վէրքերուն:

Ցիշատակի ձեռնարկը չարունակուեցաւ նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 18ին Պէրլինի խորհրդարանի չէնքին մէջ, ուր ողջոյնի խօսք արտասանեց Պէրլինի քաղաքային խորհրդարանի նախագահ Պրն. Վալթէր Մոմփէր, իսկ գլխաւոր բանախօսն էր պատմաբան եւ հրապարակագիր Միխայէլ Եայման: Խորհրդարանի նախագահը եւս Հայոց Ցեղասպանութիւնը որակեց անժխտելի իրողութիւն եւ Թրքական իշխանութիւններէն պահանջեց ճանչնալ զայն եւ հաշտուիլ իրենց պատմութեան հետ:

Ձեռնարկներուն իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Գերմանիոյ մէջ Հայաստանի դեսպանուհին Տիկին Կարինէ Ղազինեան:

ՔԷՕԼՆ, Ապրիլ 23

Առաջնորդանիստ Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ յիշատակի ձեռնարկ մը, կազմակերպութեամբ Քէօլնի Հայ համայնքին: Եկեղեցին լեփ-լեցուն էր Հայ եւ օտար հրաւիրեալներով: Գլխաւոր բանախօսն էր Գերմանիոյ Պրանտենպուրկ նահանգի Կրթութեան եւ մշակոյթի նախկին նախարար եւ նահանգային խորհրդարանի երեսփոխան Սթեֆան Ռայխէն: Ան այն նախարարն էր, որուն չրջանին եւ անմիջական ջանքով Հայոց Ցեղասպանութիւնը առնուած էր դպրոցական ծրագիրներու մէջ: Բանախօսը գերման կառավարական եւ պետական չրջանակներուն կոչ ըրաւ չտարուելու քաղաքական ինչ-ինչ հաշիւներով եւ զոհելու անհերքելի ճշմարտութիւնը, այլ քաջութիւնը ունենալ յստակ կեցուածք որդեգրելու Հայոց Ցեղասպանութեան նկատմամբ:

Ձեռնարկին ընթացքին ողջոյնի եւ յիշատակի կարճ խօսքերով հանդէս եկան գերման զանազան կուսակցութիւններու, ինչպէս նաեւ միջ-եկեղեցական մարմիններու ներկայացուցիչներ:

Գերմանական հանրային հեռատեսիլի առաջին կայանը իր լուրերու բաժինին մէջ նոյն օրը երեկոյեան քանիցս անդրադարձաւ Պէրլինի եւ Քէօլնի ձեռնարկներուն՝ հեռաստիլով հատուածներ:

ՊՐԷՄԸՆ Ապրիլ 24

Ապրիլ 24ը անմոռանալի օր մըն էր Պրէմընի եւ ընդհանրապէս Գերմանահայութեան համար: Այդ օրը քաղաքին մէջ բացումը պիտի կատարուէր Պրէմընի քաղաքային իշխանութիւններու եւ անձնապէս գլխաւոր քաղաքապետ Պրն. Հենինկ

կու տայ հրաշալի բացատրութիւն մըն ալ. «երբ 480 հազարնոց խումբը տեղահանեցաւ եւ անոնցմէ 80 հազարը ճամբանեբուն վրայ մեռան, տեղահանութիւնը դադրեցնելու որոշում տրուեցաւ»:

Հ. Պէրքթայ Թալաթի թիւերով հերքըւած կը նկատէ տեղահանութիւնը պատերազմական գօտիով սահմանափակող պաշտօնական թեզը. իսկ Մ. Թունճայ երկու մատնանչում կ'ընէ. կարեւորը իրեն համար յիշեալ փաստաթուղթին երկար առենէ ի վեր գոյութիւն ունենալն է եւ զաղտնի պահուիլը, երկրորդ՝ Հայերու տեղահանութեան վայրերու ցանկին մէջ ո՛չ Պոլիսը կայ, ո՛չ ալ Իզմիրը:

Ամէնէն սքանչելին Թուրք պատմութեան հիմնարկին հայկական բաժինն նախագահ Հ. Խոզոէմիրի կասկածն է. ան ըսած է թէ սեւ կողքով տետրակը որ Թալաթին պատկանած չլլալու հանգամանքով ներկայացուած է, կրնայ պատկանած ըլլալ այդ չրջանին հիմնուած Գաղթականներու յանձնախումբէն պաշտօնեայի մը: Ինք վճռապէս համոզուած է որ տետրակը Թալաթին չի պատկաներ եւ թէ տեղահանուած Հայերու առընչուած տեղերու թիւերն ներուն մէջ ո՛չ Պոլիսը կայ, ո՛չ ալ Իզմիրը:

Ամէնէն սքանչելին Թուրք պատմութեան հիմնարկին հայկական բաժինն նախագահ Հ. Խոզոէմիրի կասկածն է. ան ըսած է թէ սեւ կողքով տետրակը որ Թալաթին պատկանած չլլալու հանգամանքով ներկայացուած է, կրնայ պատկանած ըլլալ այդ չրջանին հիմնուած Գաղթականներու յանձնախումբէն պաշտօնեայի մը: Ինք վճռապէս համոզուած է որ տետրակը Թալաթին չի պատկաներ եւ թէ տեղահանուած Հայերու առընչուած տեղերու թիւերն ներուն մէջ ո՛չ Պոլիսը կայ, ո՛չ ալ Իզմիրը:

«Մէլլիյէթ» (Մայիս 1) «Սհա իսկական թիւեր» խորագիրով կու տար Թուրքիոյ Սպասարկութեան նախագահութենէն հրապարակուած թիւերը որոնք Թալաթի արձանագրութիւններու կը ժխտեն: Այս նոր աղբիւրին համաձայն, Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու ընդհանուր թիւը 987·569 էր, իսկ տարագրուածներունը՝ 413·067: Այս երկրորդ տարբերակն ալ ցանկերով ներկայացուած է, հետեւեալ պատկերով.

Անգարա 47·224 Հայ արձանագրուած բնակիչ ունի, Էզրում՝ 128·657 որուն 120 հազարը տեղահանուած է. Ատանա՝ 46·031 (արձանագրուած), Իզմիթ՝ 54·370 (արձանագրուած) 50 հազար տարագրուած Գոնիա-Հալէպի վրայով Տէր-Զօր· Էսկիշէհիր՝ 109·251 (արձանագրուած) Պիթլիս՝ 109·521 (արձանագրուած) 20 հազար տարագրուած, մաս մը Սղերդի ճամբով Տիյարպէքիր, մնացեալը Տէր-Զօր, Մուսուլ: Սամսոնի 26·374 արձանագրուած Հայերուն բոլորն ալ տարագրուած են, Հալէպ ունեցած է 34·451 արձանագրուած Հայ, Պուրսա՝ 66·413, Տիյարպէքիր՝ 61·002, Սվասի 141·592 Հայերէն 141·592-ը Մալաթիոյ վրայով տարագրուած է Տէր Զօր եւ Մուսուլ, Տրապիզոնի 34·500նոց հայութենէն 28 հազարը ջնուած է նոյն վայրերը, Պալըքէսիր կար 8·290, Աֆեօն 7·327, Կեսարիա 47·617, Էլազըղ 74·206 Հայ: Մարաշէն (ընդհանուր թիւ 27·101) տարագրուած է 27·101 Հայ, Նիյտէ տունէր 5·101 եւ վան 67·792 Հայ. այս երկու վերջին վայրերէն տարագրութեան թիւ չէ տրուած: Սպասկոյտին արժեւորումով տարագրուած Հայերու ընդհանուր թիւը 413·067 է:

Տուեալներու հրապարակումի այս թիւը, նաեւ ցանկերու, թիւերու անհամեմատ պատկերը կրնա՞յ Թրքական խուճապի տարամտրութենէն այլ բան խորհրդանշել: Ի՞նչ պէտք է հետեւցնել, տեսնելով որ ցեղասպանութեան գլխաւոր պատասխանատուին վերագրուած թիւը կրկնինն է ներկայի «պաշտօնական» թիւերուն: Հարցականները, որոնց պատասխանները եթէ տարբեր մեկնաբանութիւններու կրնան մղել Թուրքիոյ ընթացքին մասին, մեզի կը թելադրեն մէկ, յստակ, անկեղծ քայլ մը. պատրաստ գտնուիլ ամէնէն անհատնական, ամէնէն հեռատես կարծուած հանգրուանին ալ այն հասնելու համար որ պէտք է թելադրուած ըլլայ 90 տարի առ 9 օրուան ապրուածէն:

Պատրաստեց՝ Ա. Թ.

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՈՒԺԸ ՈՒ ՀՄԱՅՔԸ

ԶԵԿՈՒՑԱԳԻՐ

"Սփիւռք" Գիտաուսումնական կեդրոնում Երեւանի հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչների արեւմտահայ վերապատրաստութեան 5-րդ դասընթացների մասին

(2005 թ. Մարտ 14 - Ապրիլ 16)

2004 թ. Սեպտեմբերի 29ին Ս. Աթոռ-եան Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանի Գիտական Խորհուրդն առաջինը հաստատեց իր ատրաքաժա-նումներից՝ «Սփիւռք» Գիտաուսումնա-կան կեդրոնի կանոնակարգը, որում տ-ուսուցիչների յետբուհական վերապատ-րաստութեան ուղղութիւնների մէջ կա-րեւորւում է հայրենի ուսուցիչների արեւ-մտահայ հանրակրթական առարկանե-րից մանրադիտական վերապինում առա-ջին հերթին նկատի ունենալով, որ խոր-հրդային ժամանակներից ցայսօր Հայաս-տանում թոյլ է եղել արեւմտահայ լեզ-ուի, գրականութեան, առհասարակ մշա-կոյթի, Պատմական Հայաստանի աշխար-հագրութեան ու պատմութեան իւրացման մակարդակը: Յաւօք, դրա անհրաժեշտու-թիւնը ազգային կրթութեան ոլորտում մինչեւ վերջերս չարունակ երկրորդական է:

Մինչդեռ 2002 թ. ի վեր կենտրոնում վերապատրաստուել են Հայաստանի Հան-րապետութեան դպրոցների շուրջ 500 ու-սուցիչներ, ինչը էապէս բարձր ցուցանիշ է ուսուցիչների վերապատրաստութեան ամիսներով ընդհանուր խորքի վրայ, երբ վերապատրաստութեան գծով չորս տա-կոս արդիւնքը ՀՀ ԿԳ նախարարութիւնը 2004 թ. օգոստոսեան համահայկական կրթական համաժողովի ժամանակ իրա-ւացիօրէն գնահատում էր անբաւարար:

Նման ծրագրի իրագործման համար պետական միջոցներ սկզբից եւեթ չեն տր-ամադրուել: Կենտրոնի տեւական անդ-ուլ ջանքերի շնորհիւ արեւմտահայ հանրակրթական առարկաներից վերա-պատրաստութեան հինգ չարունակական դասընթացների նիւթական բազան 2002 թուականից առ այսօր անընդմէջ ապա-հովեցին Լոս Անճըլըսի Պոլսահայ Միու-թեան կազմակերպութեան շուրջ համա-խմբուած մտաւորականներ՝ առենապետ Սիմոն Ադըլճաճի գլխաւորութեամբ, ո-րոնց համար կենսական արեւմտահայ մշակոյթի՝ լեզուի, գրականութեան եւ պատմութեան հանդէպ հայրենի ուսուց-չի մասնագիտական հետաքրքրութիւնն է:

Կենտրոնում մշակուած եւ համապա-տասխան հաստատուած ծրագիրը 144 ընդ-հանուր ժամաքանակով, հնարաւորութիւն է տալիս ուսուցչին մէկ ամսուայ ըն-թացքում ձեռք բերելու բաւարար գիտե-լիքներ, տիրապետելու լեզուական հմ-տութիւնների, Մեսրոպեան ուղղագրու-թեան հիմնական սկզբունքներին, խորու-թեամբ իւրացնել գրականութեան դասա-կան եւ ժամանակակից երկու շրջաննե-րը, որոնք տարբաժանուած են 1915ի դարձակէտով, հասնելու պատմական ի-րողութիւնների խորքային ճանաչողու-թեան: Այն ուսումնական բովանդակու-թեան առումով եւ նպատակադրութեամբ չի պիտի ուսուցիչների համալսարանա-կան շրջանում ստացած գիտելիքների ծա-ւալները եւ ընդհանուր ժամաքանակին:

"Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրո-նը 2005 թ. Մարտ 11ից մինչեւ Ապրիլ 16ը, իր աշխատանքային ծրագրերին հա-մապատասխան, ՀՀ ԿԳ նախարարութեանն առաջարկեց Երեւանի ուսուցիչների հա-մար կազմակերպել արեւմտահայ վերա-պատրաստութեան մէկամսեայ դասըն-թացներ: Փոխնախարար Նորայր Ղու-կասեանը, ողջունելով առաջարկը, կըր-թութեան մայրաքաղաքային վարչու-թեանը դիմեց դպրոցների մինչեւ յիսուն ուսուցիչների ցանկի կազմումի առաջար-կով:

Կազմուեց մէկ խումբ, ուր վերջնական-ապէս ընդգրկուեցին 31 ուսուցիչ:

Դասընթացների օրերն այս անգամ նա-խատեսուեցին չարաթուայ մէջ հինգ հանդիպումով՝ հանգստեան օրեր՝ Շա-բաթ եւ Կիրակի: Ընդհանուր առմամբ՝ 24 աշխատանքային օր:

Յաւօք, դպրոցների տնօրէնները հր-աժարուեցին ունկնդիր ուսուցիչներին ազատել այդ շրջանում դպրոցի դասերից (ինչպէս եղել էր առաջներում) չցանկ-նալով վճարել փոխարինողներին: Սա նշանակում է՝ մեզանում դեռ իշխում է "օրուայ լուման աւելի թանկ է, քան վաղ-ուայ դրամը" սպառողական հոգեբանու-թիւնը, ինչի պատճառով, պէտք է խոս-տովանել, ուսուցիչների մի մասի մօտ վերջում նկատւում էր որոշ զերյուղնա-ծութիւն, քանի որ դասերի նրանք գալիս էին օրուայ երկրորդ կէսից:

Նման պարագայում խմբի օրական բեռ-նուածութիւնը վեց ժամ էր երեք առար-կայից՝ արեւմտահայերէն (ընդամէնը՝ 48 ժամ), արեւմտահայ դասական շրջանի գրականութիւն (ընդամէնը՝ 48 ժամ) եւ սփիւռքահայ գրականութիւն (ընդամէնը՝ 48 ժամ):

Դասընթացների ընթացքում Երեւանի Ս. Աթոռեան Հայկ. Պետական մանկավար-ժական համալսարանի "Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրոնի "Հայաստան" Համահայկական Հիմնադրամի կողմից վերակառուցուած յարկաբաժնում՝ Երե-ւան, Աւետ Մանուկեան 13:

Ուսուցիչներին դասաւանդելու հրաւիր-ած էին ՀՀ ԳԱԱ համակարգի, Երեւանի Պետական եւ Ս. Աթոռեան ՀՊՄ համալսա-րանների առաջատար մասնագէտներ ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Սերգէյ Սարինեանը, գիտութեան տոքթ.ներ, փրոֆ.-փրոֆ. Կիմ Ազաթկէնեանը, Արծրուն Աւագեանը, Սուրէն Դանիէլեանը, Ազատ Եղիազար-եանը, Վլադիմիր Կիրակոսեան, Եդուարդ Մկրտչեանը, Լաուրա Մուրադեանը, Սա-մուէլ Մուրադեանը, Մարգարիտ Խաչա-տրեանը, գիտութիւնների թեկնածու, ԵՊՀ դոցենտ Սերժ Սրապիոնեանը:

Դասընթացներին Հայոց Եղեռնի 90ամ-եակի առիթով եղան նաեւ առանձին պատ-ուոյ դասախօսութիւններ. Պետական հա-մալսարանի հայ գրականութեան ամպի-ոնի վարիչ Ս.Մուրադեանը խօսել է Ցով-հաննէս Շիրազի "Հայոց Դանթէականի" պոէմի ստեղծագործական պատմութեան եւ սփիւռքեան արձագանգների, իսկ Ման-կավարժական համալսարանից Ս. Դա-նիէլեանը՝ սփիւռքահայ եղեռնապատում-ի մասին:

Ապրիլի 1ին կենտրոնում Երեւանի ու-սուցիչների հիւրն էր Հանրապետական կուսակցութեան առաջնորդներից՝ Աժ պատգամաւոր, "Հայ դպրութիւն" ընկե-րութեան նախագահ Գալուստ Սահակ-եանը: Նրան ներկայացնելիս՝ տնօրէն Ս. Դանիէլեանը յայտնեց, որ օրուայ հիւ-րը, հետեւելով ծնողներին, տասնամեակ-ներ չարունակ դպրոցի ուսուցիչ է եղել, աւարտել է Պետական Համալսարանի բա-նասիրական բաժինը: Նա առանձնանում է պատգամաւորների մէջ իր դրագէտ, տրամաբանական խօսքով, լեզուական կուլտուրայով, հաւասարակշիռ պահ-ւածքով: Եւ դա գալիս է դպրոցից:

Իր խօսքում պետական յայտնի գործի-չը դպրոցը համարեց լինքնամաքրման օ-ճախ՝ բարձր գնահատելով ուսուցչի դե-րը: Յայտարարեց, որ փորձում է լծակ-ներ գտնել ներկայ քաղաքական թոհուբո-հից կրթութիւնն ու մշակոյթը զերծ պա-հելու համար, որպէսզի նրանք չծառայեն այս կամ այն ուժին: Պատասխանելով ու-սուցիչներին յուզող հարցերին՝ Գ. Սա-հակեանը խօսեց օպտիմալացման մէջ վը-րէպների, դպրոցներում չեուսման հա-մակարգի վերականգնման քաղաքական նշանակութեան, աշակերտի հոգեւոր նը-կարագրի պաշտպանուածութեան, կո-ռուպցիայի այլազան դրսեւորումների մասին: Նա խօսեց նաեւ "Հայ դպրու-թիւն" կարմակերպութեան խնդիրների մասին: Գ. Սահակեանն իր հետ բերել էր եւ ուսուցիչներին սիրով յանձնեց կազ-մակերպութեան հիմնադիր նախագահ, բանաստեղծ, նորագ հանգուցեալ Լեւոն Միրիջանեանի "Երգի հովիւը" գրքի նոր, շքեղ հրատարակութիւնից օրինակներ բո-լոր ուսուցիչների եւ կենտրոնի համար:

Շատերի համար անակնկալ էր "Ո՛վ սիրուն, սիրուն..." երգի ստեղծագործա-կան պատմութիւնը, որի բառերի հեղինա-կը Լ. Միրիջանեանն է: Երգը ուսուցիչնե-րի եւ հիւրի համար առանձին համայքով կատարեց համալսարանի այս տարուայ ընդհանուր Սվետլանա Մահտեսեանը:

Դասընթացներն աւարտուեցին ստու-գարքային նիշով:

Ապրիլ 16ին ուսուցիչներին տրուեցին պետական նմոյշի վկայագրեր, որոնք ըս-տորագրել էին ՀՀ ԿԳ փոխնախարար Ն. Ղուկասեանը, Մանկավարժական հա-մալսարանի նախագահ Ա. Ղուկասեանը եւ "Սփիւռք" կենտրոնի տնօրէն Ս. Դանիէլ-եանը: Այն յանձնեցին Ներսէս Արք. Պոզա-պալեանը եւ Համալսարանի նախագահը:

Հրաժեշտի երեկոն վարում էր կենտ-րոնի տնօրէնը: Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ուղերձից եւ ատե-ղական "Հայր մեր"ից յետոյ ելոյթներ ունեցան Ներսէս Արք., Համալսարանի նախագահը, դասախօսներից Ս. Խաչ-ատրեանը, Ս. Մուրադեանը, ուսուցիչ-ներից Զիւնիկ Յակոբեանը, Ֆարիդա Գա-լըստեանը: Նրանց շնորհակալական խոս-քը ամերիկահայ բարերարներին, կրթու-թեան պատասխանատու կազմակերպիչ-ներին ու կենտրոնին սրտառուչ էր ու ջերմ: Նման դասընթացների չարունա-կականութեան անհրաժեշտութիւնն ընդ-գծում էին բոլորը:

Սիրոյ սեղանով յագեցած մթնոլոր-տում արդէն խօսքին յաջորդեցին երգն ու անմիջական զնահատանքը: Դասընթացը կը մնայ անմոռաց բոլորի համար՝ ուսուց-իչ թէ դասախօս, քանի որ, ինչպէս, յա-ւարտ հանդիպման ասաց Ս. Դանիէլեա-նը, այսպիսի դասընթացներից մենք դուրս ենք գալիս զօրացած ու միասնականացած:

Ամենակարեւոր դասը մեր ամբողջա-կան գրականութեանն ու լեզուին տէ՛ր զգալու բարձր գիտակցութիւնն է, որ ձեռք բերեցին ուսուցիչները "Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրոնում:

"ՍՓԻՒՌՔ"
ԳԻՏԱՒՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Շէրֆի համաձայնութեամբ պետեղուած Հայոց Ցեղասպանութեան գոհերու յիշատակին նուիրուած խաչքար-յուշարձանին: Մինչ այդ Գերմանիոյ մէջ Ցեղասպանու-թեան գոհերու յուշարձան մը պետեղելու ուղղութեամբ փորձեր եղած էին, բայց հայութեան խնդրանքները մերժուած էին պատկան մարմիններէ. իսկ լաւագոյն պա-րագային արտօնած էին յուշարձան մը կանգնեցնել, առանց սակայն արտօնելու "Ցեղասպանութեան զոհեր" մակագրու-թիւնը, ինչպէս է պարագան Գերմանիոյ Շթուտկարթ քաղաքին գերեզմանատան հայկական բաժնին մէջ տարիներ առաջ պետեղուած յուշարձանին: Միակ բացա-ռութիւնը քանի մը տարի առաջ Գերմա-նիոյ Հայոց Առաջնորդութեան ջանքերով Քէվելաէր փոքրիկ ախտաւայր-քաղաքի ուղղափառներու մատուռին մէջ ի յիշա-տակ Հայոց Ցեղասպանութեան բիւրաւոր զոհերուն պետեղուած խաչքարն էր:

Պրէմըն քաղաքի հանրապարտէզներէն մէկուն մօտիկը պետեղուած չուրջ մէ-կուկէս մեթր բարձրութեամբ խաչքար-յուշարձանը զերմաներէն լեզուով ունի հետեւեալ արձանագրութիւնը. 'Օսմանե-ան կայսրութեան մէջ տեղի ունեցած Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակի ա-ռիթով մենք կ'ոգեկոչենք մէկուկէս մի-լիոն ճահատակ Հայերը":

Խաչքար-յուշարձանի բացումէն առաջ Պրէմըն Ս. Սթեֆան աւետարանական ե-կեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Հայոց Ցե-ղասպանութեան յիշատակին նուիրուած մի-ջ-եկեղեցական արարողութիւն մը: Ա-րարողութենէն ետք, նոյն եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպուեցաւ նաեւ յիշատակի ճեռ-նարկ մը, որուն բացումը կատարուեցաւ խաչքար-յուշարձանի պետեղումը յայտնո-ւցած "Հայ Մշակոյթի ժառանգ Հիմ-նադրամ" հասատատութեան պատասխա-նատու տոքթ. Էլիզ Պիզանցի կողմէ: Ա-նուհետեւ խօսքը տրուեցաւ Պրէմընի ընդ-հանուր քաղաքապետ Պրն. Հենինկ Շէր-ֆի: Իր բանաւոր անկեղծ խօսքին մէջ տեղեկացուց, որ իրենք տուած են յու-շարձան բարձրացնելու որոշում, որով-հետեւ եղած են եւ կ'ուզեն մնալ բաց-խօսութեան եւ ժողովրդավարական ար-ժէքներով ընթացող քաղաք մը, ուր բո-նականաբար Հայերն ալ իրաւունք ունին յիշելու եւ ոգեկոչելու իրենց զոհերը: Խօսքեր արտասանեցին նաեւ Գերմանա-հայութեան քաջածանօթ դրող-հրապա-րակախօս տոքթ. Եօխէն Մանկելսըն, հայկական հարցերու չուրջ բազմաթիւ հրատարակութիւններ կատարած "Տօ-նապ" հրատարակչատան պատասխա-նատու Հէլմութ Տօնապ:

Ցետ արարողութեան Գերմանիոյ զա-նազան քաղաքներէն եկած չուրջ 1500 Հա-յերու եւ ոչ Հայերու թափօրը ուղղուե-ցաւ դէպի խաչքար-յուշարձան: Հոն տանող ճանապարհները երեթեւկի փակ-ած էին ոստիկանութեան կողմէ: Ձա-նապարհին թափօրին միացաւ նաեւ քա-ղաքապետ Պրն. Շէրֆ: Խաչքար-յուշար-ձանէն քիչ հեռու, մահակաւոր ոստիկան-ներու եւ չուներու հսկողութեամբ կոյգի էին հաւաքուած չուրջ 300-400 թուրքեր, որոնք կը վանկարկէին "Թիւրքիյէ, Թիւր-քիյէ" եւ կամ "Շէրֆ, դաւաճա'ն, կորսը-ւէ":

Յուշարձանին մօտ Սերովբէ Վրդ. Ի-սախանեան կատարեց հոգեհանգստեան ա-րարողութիւն, ապա օրհնուեցաւ խաչ-քարը: Ցետ օրհնութեան հայերէն եւ գեր-մաներէն լեզուներով դիմեց հաւաքուած-ներուն, ըսելով. "Այս խաչքար – յուշար-ձանը Հայութեան քարեղէն աղօթքն է առ Աստուած ի յիշատակ մեր զոհերուն, բայց նաեւ վկայութիւնն է, որ ճշմարտութիւնը չի մեռնիր, ճշմարտութիւնը կարելի չէ յաւիտենապէս խեղդել: Հայոց Ցեղասպա-նութիւնը եթէ ոչ այսօր, եթէ ոչ վաղը, ապա ի վերջոյ պիտի եւ պէտք է ճանչցուի մարդկութեան կողմէ, եւ նաեւ այստե'ղ՝ Գերմանիոյ մէջ: Մեզի կը մնայ բոլոր օ-րինաւոր ու խաղաղակիրք միջոցներով պայքարիլ արդարութեան յաղթանակին համար":

Խօսք առաւ նաեւ քաղաքապետ Պրն. Շէրֆ, որ մէկ անգամ եւս նշելով իր հաւատարմութիւնը ժողովրդավարական և բազմակարծութեան սկզբունքներուն, կոչ ըրաւ քաղաքի թուրք բնակչութեան, ո-րուն թիւը չուրջ 25-30 հազար է, չսահ-մանափակուիլ կեղծ եւ եւրոպական մտա-ծողութեան անյարիր արժէքներով, պատ-րաստ ըլլալ պատմական ցաւալի էջերուն իւրացման, բայց քննարկման եւ իր քայլը ընկատել հակաթուրք դրսեւորում: Քա-ղաքապետը եւ Սերովբէ Վրդ. ծաղկեպսակ զետեղեցին խաչքար-յուշարձանին, որմէ ետք յուշարձանը ողողուեցաւ թերուած ծաղիկներով:

Խաչքար-յուշարձանի բացման հանդի-սութեան անդրադարձան գերմանական հեռատեսիլի կայաններ եւ մամուլի օր-գաններ: Անդրադարձաւ նաեւ թուրք մա-մուլը, խորագրելով "Քէնի յուշարձանը բացուեցաւ":

ՀԱՄՊՈՒՐԿ, Ապրիլ 27

Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակի ա-ռիթով ձեռնարկ մըն ալ կազմակերպուած էր Համպուրկի Կաթողիկէ կաճառին կող-մէ, որուն պատասխանատուն է Համ-պուրկի Հայութեան քաջածանօթ եւ մեր եկեղեցւոյ ազնիւ բարեկամ Գերպ. Վիլմ Սանտերս: կաճառի հանդիսութեանց դահ-լիճին մէջ, որ լեցուն էր հայ եւ օտար ներկաներով, տեղի ունեցաւ յիշատակի ձեռնարկ մը, որուն բացումը կատարուե-ցաւ Գերպ. Սանտերսի կողմէ: Ցաջորդա-բար խօսք առին քաղաքի կաթողիկէ փոխ եպիսկ. տոքթ. Հանս-Եօխէն Եաշքէ, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, իսկ գլխաւոր բանախօսն էր ծանօթ հրապարակախօս Ռալֆ Ճորտանօ:

Ձեռնարկի աւարտին կաթողիկէ կաճա-ռին մօտակայ Ս. Մխքայէլ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ մի-եկեղեցական արարո-ղութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, որուն ընթացքին յիշատակի խօսք ար-տասանեց Համպուրկի աւետարանական եպիսկոպոսուհի Տիկին Մարիա Եփ-սըն:

ԱՊՐԻԼ 24Ի
ՄԻԱՆԱԿԱՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵԼՑՈՒԱԾ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ԱՆՑՔԻ ՄԸ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.
ՎԻԳԷՆ ԿԻՒՐՈՑԵԱՆ

Մոնրէալ, 2005

***

Livres reçus

HOW SHALL WE REMEMBER

VIGEN GUROIAN
Montreal 2005

(Շար. Ա. էջէն)

նանը, որպէսզի կարենայ վերադառնալ: Հարիւր հազարէ աւելի համակիրները գինք ողջունեցին եւ խանդավառ ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ մանաւանդ Նահատակաց հրապարակը, որ այլեւս դարձած է Ազատութեան հրապարակը: Զինք դիմաւորողներուն մէջ պաշտօնական ոչ մէկ անձնաւորութիւն կար: 1990ին է, որ բանակը կը պարտուէր սուրիական կրակոցին տակ եւ Զօր. Աուն կը ստիպուէր ապաստան գտնել Ֆրանսական դեսպանատունը, ուր կը մնար տասը ամիս, Ֆրանսա անցնելէ առաջ: Օգակայան հասած առեն յայտարարած է որ կ'ուզէր այդ օրուան ոճրին մասնակից ընել Լիբանանեան ուժերու զեկավարը՝ Սամիր Ժաժան, որ ինը տարի է բանտն է: 70 տարեկան, Աուն կ'ուզէ քրիստոնեայ ճակատին պարագլուխը դառնալ եւ ամէն բանէ առաջ կը ձգտի վոխհատուցման երկրին մէջ: Կ'ուզէ պայքարիլ "քաղաքական դրամին դէմ ,որ փճացուցած է Հանրապետութիւնը": Չի ներեր սակայն Սիֆէր Պատրիարքին որ զօրավիդ եղած էր Թայէֆի համաձայնագրին, որ կը նուիրագործէր Սուրիոյ հոգատարութիւնը: Բոլոր ընդդիմադիրները մեծ համակրանք չունին իրեն հանդէպ: Վալիտ Ճումպլաթ "ցունամի" որակած է Զօր. Աունի վերադարձը եւ ի վերջոյ այդ վերադարձը կրնայ աւելի քարեթաւոիկ չըլլալ Լիբանանի համար:

ՄԱԿ-ի Ընդհանուր Ժողովը, որ 191 երկիր կը ներկայացնէ, հաստատած է Թուրքիոյ Եվրոպական նախկին նախարար Քեմալ Տէրվիշի նշանակումը որպէս զեկավար ՓՆԻՒՏԻ (Միացեալ Ազգերու Ծրագիր Զարգացման համար): Ենթական իր դոհունակութիւնը յայտնած է իր նշանակումին առթիւ, չեչտելով որ ուրախ է որ կ'աշխատի կազմակերպութեան մը համար որ կը պայքարի աղքատութեան դէմ եւ գլուխն է նաեւ ամէն մէկուն պայքարին մէջ ապատութեան եւ արժանաւորութեան մէջ ապրելու: 100 թեկնածուներու մէջ վեցը նկատի առնուած էին եւ զանազան տեսակցութիւններէ ետք ընտրուած էր Քեմալ Տէրվիշ, 56 տարեկան:

ԵՐՈՒՍԱղԷՄի յոյն օրթոտոքս կղերին մէջ մեծ իրարանցում կը տիրէ քանի մը օր է, տեղւոյն պատրիարքը՝ Իրէնէոս Ա. պաշտօնազրկուած է Սինոդոսին 17 անդամներուն կողմէ, չարաթաւերջին: Պատրիարքը ամբաստանուած է որ հին քաղաքին երկու պանդոկները ծախած է հրեայ գործարարներու: Իր պաշտպանութեան համար Իրէնէոս Ա. կ'ըսէ թէ երէկ նոյնիսկ այդպիսի քանի մը եղած է, ինք տեղեակ չէր: Յոյն օրթոտոքս եկեղեցին Երուսաղէմ է Ժ.Զ. դարէն ի վեր եւ ամէնէն մեծ սեփականատէրն է կալուածներու:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍԱՀի փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 14, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Ծննդի առթիւ չնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները՝-

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մարտիրոսեան 30 Եւրօ, Տիկին Եւա Կիւրպէթեան 30, Տէր եւ Տիկին Սահակ Փէքմէզեան 10, Տիկին Վահէ Պուրմայեան 20, Տէր եւ Տիկին Փիէր Քէլաբեան 20, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Մուրատեան 20, Պ. Լիւսիէն Լուսպարոնեան 50, Տիկին Նուարդ Թումմասեան 30, Տիկին Սիրարփի Փէչիմէնեան 20, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Վարդանեան 30, Պ. Վ. Կարապետեան 50, Պ. Ժան Պէաքճեան 10, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքպիլէն 20, Տէր եւ Տիկին Ժերար Ունճեան 100, Պ. Ստեփան Տամլամեան 50, Աբրահամ ընտանիք 30, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէչիէեան 100, Տէր եւ Տիկին Քրիսթոֆ Գաբրիէլեան 30:

(Շար.)

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET

GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
ԽՈՐԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
Հայկական վարժարանին

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐԸ

Կիրակի, Մայիս 22
ժամը 14·30էն 19
Մայր եկեղեցւոյ բակին մէջ

Գեղարուեստական յայտագիր
Նուագ – Երգ եւ Պար···

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ
եւ հաճելի անակնկալներ
ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար

L'UNION CULTURELLE
FRANCAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE

vous invite à une

CONFERENCE
EXCEPTIONNELLE

du PROFESSEUR JEAN-PIERRE MAHE
Membre de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres

à l'occasion de la parution du dernier livre
d'**Annie et Jean-Pierre Mahé**

L'ARMENIE
A L'EPREUVE
DES SIECLES
paru aux Editions Gallimard — Collection Découvertes

Les auteurs dédicaceront leur ouvrage

Vendredi 20 mai à 20h45

Centre Culturel et Artistique Arménien
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
Métro République

U.C.F.A.F. : www.ucfaf.com

Verre de l'amitié

P.A.F.: 6 Euros - Adhérents: 4 Euros

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ Վարչութեան
կազմակերպութեամբ

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՑԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մայիս 14ին
«Les Diamantaires»ի մէջ,
ժամը 20·30էն սկսեալ:

Հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 PARIS
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 06·80·88·12·24 *թիւին:*

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուականի Մայիսի 19ին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնում կ'անցկացուեն Ազգային ժողովի ընտրութիւնները: Այդ կապակցութեամբ Ֆրանսիայում Արցախի Ներկայացուցչութիւնը դիմում է Ֆրանսիայում գտնուող ԼՂՀ քաղաքացիներին զանգահարել հետեւեալ հեռախօսահամարով հաշուառում անցկացնելու նպատակով՝

Հեռ· – 01 53 75 17 40

Հաշուառումը հնարաւորութիւն կը տայ մասնակցել Օրէնսդիր մարմնի ընտրութիւններին:

MUSEE D'AUBIGNY
Manoir des Colombières
Rue de la Sansonne
95430 AUVERS-SUR-OISE
tél. / fax 01 30 36 80 20

Exposition
du 13 avril au 11 septembre

«Edgar CHAHINE (1874-1947) Les Femmes, Paris, Venise»

Trois thèmes magnifiquement abordés par le peintre et graveur arménien Edgar CHAHINE, contemporain de TOULOUSE-LAUTREC.

Des portraits insolents et tendres de
FEMMES de toutes conditions : femmes du monde, comédiennes, chanteuses de café-concert, prostituées...
PARIS et son petit peuple laborieux: charretiers et leurs convois dans la capitale en construction, marchandes des quatre saisons, lutteurs et danseuses de corde...
VENISE, ses canaux, sa lagune, aspects connus ou inconnus de cette ville où Edgar CHAHINE fit ses études artistiques en 1893 et 1894 avant de s'installer à Paris en 1895 où il suivit les cours de l'Académie Julian.

Il obtint en 1900 la médaille d'or pour la gravure à l'Exposition Universelle. Comme un grand nombre de ses contemporains, il mit son talent au service des écrivains pour illustrer leurs livres. Citons BAUDELAIRE, FLAUBERT, A. FRANCE, VERLAINE, COLETTE...

Il exécuta des portraits remarquables de ces auteurs célèbres. Enfin, dans les dernières années de sa vie, il revint à ses premières amours, la peinture. Il expérimenta la technique de la tempera, donnant des tableaux colorés et saisissants de la vie de la rue à Paris entre 1942 et 1946.

Le musée DAUBIGNY proposera de ce peintre et graveur plus de soixante-dix œuvres s'échelonnant de 1897 à 1947, véritable témoignage de l'époque traversée par l'artiste.

Edgar CHAHINE a osé montrer les êtres et les choses tels qu'ils sont. Il faut rendre hommage à son honnêteté et à son courage. Une personnalité hors des courants picturaux qui brave les modes et affirme son authenticité.

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

Soirée Conférence

«LA VIE COMME ELLE EST»
Recueil de nouvelles de **Krikor ZOHRAB**
Présentation et traduction:
Mireille Besnilian
A cette occasion, portrait de :
Krikor ZOHRAB **«l'homme politique»**

Conférencière :
Anahide Ter Minassian
Jeudi 12 mai à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Bleue 75009 PARIS
(métro: Cadet)

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES — BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK — FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND — LESIUER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍԱՀ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

SORTIE EN CHAMPAGNE

avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai

Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégustation;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place

Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai** auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hautevlle 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 11
MERCREDI
11 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.198
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.198

ԹՈՒՐՔԻՆ

ԺԽՏՈՒՄԻ ՀՆԱԳՈՑՆ ԷՋ ՄԸ

Թրքական լրատուիւնները Հայկական Հարցին նկատմամբ երկու չուռնի քաղաքականութիւն մը կը տանին, չատ ակնեբեւ կերպով : Մէկ կողմէն Թուրքիոյ վարչապետին Երեւանի Եղեռնի յուշարձանին ծաղկեպսակ դետեղելու նիւթը տեղ կը գտնէ թերթերու մէջ, միւս կողմէն ևրեւակայելի, անեբեւակայելի ամէն միջոց ի գործ կը դրուի յանցաւորութեան խարանէն փրկուելու համար : Այս վերջիններու գինանոցին մէջ չատ բան մնացած չի թուիր, քանի որ ոգնութեան կանչուած է Հանրապետութեան Հիմնադիր Աթաթիւրքն ալ· անուն որ մեծագոյն նըշիւրականութիւնն է Թուրքին համար, անկասկած բացառութեամբ ընդհանուր յարգանքին, մեծարանքին առարկայ :

Մայիս 9ի երկու մեծագոյն օրաթերթերը տեղ տուած էին Ցեղասպանութեան պնդումներու տրուած անոր պատասխանին : 1921 Փետր· 26ին ամերիկացի լրագրող Գլէմըն Ք· Սթրէյթ այդ մասին հարցում կ'ուղղէ Աթաթիւրքի որ կ'ըսէ·· "ի հեռուկս մեզի ուղղուած զրպարտութիւններուն, տեղահանուածները ոչ են ամբողջ եւ ոչնոց մեծ մասը իրենց տունը վերադարձած կ'ըլլար եթէ համաձայնական պետութիւնները մեզ նոր պատերազմի չմղէին :

···Միջազգային հանրային կարծիքը որ գրեթէ անտարբեր մնաց խաղաղութեան շրջանին պատերազմի դաշտէն հեռու ապրող իրլանտացիներու դէմ Անգլիացիներու վերաբերումին, հայ ժողովուրդին տեղահանութեան ուղղութեամբ մեր պարտադրաբար տուած որոշումին առընչութեամբ չի կրնար պրդար ամբաստանութիւն ձեւակերպել" :

Թուրքիոյ Հանրապետութեան հայրն ալ կը խօսի հայ հրոսակներու ռուսական ճակատին վրայ կատարած կոտորածներուն, քանդումներուն մասին, կ'եզրակացնէ·

"Ծայրէ ծայր սուտ է պնդումը թէ մեր ազգը անգութ է : Մերինէն աւելի ո՛չ մէկ ազգ օտարներու հաւատալիքներն ու բարքերը յարգած է" :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐՈՒ
Գ· ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Հայաստանեան լրատուիւներ արձագանգ կ'ըլլային Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լոյս տեսնող երկու թերթի դիմաւորը խմբագիր Կարէն Միքայէլեանի ծրագրին : Ան նպատակը կը հետապնդէ կազմակերպելու Արեւմտահայերու Գ· Համագումարը (1917էն եւ 1919էն առաջ), Փարիզի մէջ : Համագումարին կ'ընտրըելին Արեւմտահայութեան չառաւիղներէն Ազգային Ժողով եւ Ազգային Խորհուրդ : Կ'ակնկալուի որ մօտ 500 մասնակից ըլայ Սփիւռքէն եւ Հայաստանէն, որոնք ներկայացնեն քանի մը միլիոն Հայերը :

Ըստ Կ· Միքայէլեանի, Հայ Դատի խնդիրը պահանջատէրը աշխարհասփիւռ Հայութիւնն է եւ արդար բան չէ յուսալ որ Հայաստան հողային պահանջ ներկայացնէ Թուրքիոյ : Համագումարէն ծրագրուած առնելիք մարմիններէրը կառոյցներ, մասնաճիւղեր կ'ունենան հայկական բոլոր համայնքներուն մէջ : Եւ անոնք կը սատարեն Թուրքիոյ պահանջ ներկայացնելու գործը : Արեւմտահայութեան լիազօր ներկայացուցչական մարմիններուն ստեղծումը աշխատանքի բաժանումը կարելի կը դարձնէ : Այդ մարմիններէրը լիազօրութիւնը կ'ունենան Թուրքիոյ իշխանութիւններուն հետ բանակցելու Օսմանեան օրով կատարուածը ընդունելու, դատապարտելու, հատուցանելու եւ իրենց հայրենիքը վերադառնալու ցանկութիւն ունեցողներու վերադարձը կազմակերպելու :

Կ· Միքայէլեանի խօսքերով՝ Սփիւռքը ազդին զարգացման դիմաւոր աղբիւրներէն ըլլալով, կրնայ պիւտճէ ունենալ որ բազմապատիկը կրնայ ըլլալ Հայաստանի պիւտճէին : "Ներկայի Հայաստանը կարիզը պէտք է կազմէ ապագայ Հայաստանին" :

պահովութեան պարագան : Եւրոպայի ապահովութեան կեդրոնի ներկայացուցիչները ըսած են թէ Եւրոպան ակումբ մըն է, եթէ Թուրքիա կ'ուզէ անոր մաս կազմել, պարտի յարգել կանոնները : Իսկ Թուրք ժողովականները պատասխանած են որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը պայման չէ, նախընտրութեան խնդիր մըն է ու լքած են ժողովը :

ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՀԱՒԿԻԹՆԵՐՈՒ ԹԻՐԱԽ

Մայիս 8ին Պէրկամայի Պազիլիքա եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած կրօնական արարողութեան մը ընթացքին Յունաց Պարթոլոմէոս Պատրիարքը ազգայնական երիտասարդներու տղեղ վերաբերումին թիրախ եղած է : Անոնք խմբուելով մօտակայ մզկիթի մը մէջ, եկեղեցական արարողութիւնը խանգարող ցոյցեր ըրած են, ուղղուած՝ Յունաց Պատրիարքին· զայն քննադատած են ըսելով որ տիեզերական պատրիարքի հանգամանք կու տայ ինքն իրեն ու կը հակադրուի Լօզանի դաշնագրի տրամադրութիւններուն : Մեկնումի պահուն հաւկիթ ալ նետած են Պատրիարքին կառքին վրայ :

Արարողութեան մասնակցած են նաեւ Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան, Պէրկամայի մետրոպոլիտը, Յունաստանի Անգարայի դեսպանը, եւլն· :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՇ ԹԻՖԼԻՍ ԳՆԱՑ

Մոսկուայէն եաք, Պուշ Թիֆլիս գընաց, ինչ որ անխուսափելի էր, բայց նպատակը չատակ է : Ուաշինկթընի կ'ուզէ տարածել իր ազդեցութիւնը ամէն կողմ եւ մանաւանդ Կովկաս :

Այս այցելութեան առթիւ, Մոնտ հարցազրոյց մը հրատարակած է նախագահ Սահակաշվիլիի հետ, ուր ան բացատրութիւններ կու տայ վերջին անդրադարձներուն մասին եւ մանաւանդ կ'ըսէ թէ ինչո՛ւ բացակայ էր Մոսկուայի հանդիսութեանց : Սահակաշվիլի կ'ըսէ·· "Երկու օր առաջ հակցանք որ համաձայնութիւն մը ներկայիս անկարելի էր ռուսական զօրքերուն քաշուելուն մասին (1999ին Ռուսաստան խոստացած էր ժամանակացոյց մը ճշդել) : Ինչպէ՞ս այդ պայմաններուն մէջ Մոսկուա երթալ, երբ օտար ուժերու ներկայութիւնը մեր հողերուն վրայ խոչընդոտ մըն է մեր դերիշխանութեան համար : Չեմ դիտեր ի՞նչ պատճառով Ռուսերու հետ խօսակցութիւնները դադրած են : Ռուսերը նախ խօսեցան 12 տարուան, 11 տարուան, յետոյ վերջերս 3 – 4 տարուան պայմանաժամի մասին : Պատրաստ ենք հակացողութիւն ցոյց տալու, բայց կը յիշեցնեմ որ մեր երկու չաբաթ պէտք եղաւ Սուրիոյ որ իր զօրքը քաշէ Լիբանանէն, հակառակ անոր որ չորս անգամ աւելի էր քան ռուսական զօրքը մեր մօտ : Երէկ խօսեցայ հեռաձայնով Պուտինի հետ, ինը ամիս է առաջին անգամն էր· իրատես է, կացութիւնը կը հասկըննայ : Մեր կողմէ, ինչ որ անհրաժեշտ է կ'ընենք, որպէսզի քաշուելու գործընթացին չընկերանայ նուաստացումի զգացում մը Ռուսերուն համար, ինչ որ կարեւոր կը թուի իրենց : Թուականը որ կը նախատեսենք 2008ի սկիզբն է, Վրաստանի նախագահական ընտրութեան տարին" :

Սահակաշվիլիի այս բացատրութիւնն է որ կը համապատասխանէ իրականութեան եւ ոչ թէ Հայաստանի նախագահին ներկայութիւնը, ինչպէս գրած էր Ֆիկարօ (Մայիս 9), մինչ ատիկա կը վերաբերէր միայն Ալիեւի, ինչպէս գրած էինք Մայիս 5ի մեր թիւով :

Սահակաշվիլի մեծ ակնկալութիւններ ունի Պուշի այցելութենէն : Ան իր զօրակցութիւնը կը բերէ Վրաստանի բարենորոգումներուն, նաեւ հակամարտութիւններուն թանաձեւին (Աբխազիա, Հարաւային Օսէթիա, որոնց զօրավիզ է Ռուսաստան) : Ամիսը անգամ մը, Սահակաշվիլի հեռաձայնով կը խօսի Պուշի հետեւ վստահ է որ դեր խաղացած է Կիրդիզիստանի քաղաքական տագնապին լուծման մէջ, նոյնպէս Ուկրանիոյ պարագային, նախքան յեղափոխութիւնը : Կը վստահեցնէ որ յեղափոխութիւնները հետեւանք են ժողովուրդներու կամքին եւ ոչ թէ ՍԻԱ-ի մէկ գաւին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐ· ՓԻՆՕ, Ֆրանսացի մեծահարուստը (Փինօ, Փրէնթեան, Լա Ռըտուէթ) որ ծըրագրած էր արուեստի հիմնարկ մը ստեղծել Իլ Սըրկիէն (Պուլոնեը-Պիյանքուր ուր որ էր Ռընօն) ուր պիտի գետեղէր նաեւ ամբողջ իր հաւաքածոն, հրաժարեցաւ այդ ծրագրէն եւ որոչեց զայն տեղափոխել Վենետիկ : Փինօ անհանդուրժելի կը դտնէ Ֆրանսայի վարչական անվերջանալի ձեւակերպութիւնները եւ կը նախընտրէ արտասդաղթել : Անցեալ ամիս գնած է Կրան պալատը ուր պիտի հաստատէ իր հիմնարկը : Ֆրանսուա Փինօ փոքր առեւտուրի մը տէր էր 60ական թուականներուն, յետագային հսկայ հարստութիւն մը դիզած է եւ արուեստի անհատական մեծ թանգարան մը կարեւոր էր Ֆրանսայի վարկին համար ալ : Ըստ ոմանց երկու կողմերն ալ յանցաւոր են : Փինօ չէ ուզած ապասել, գործի մարդ է եւ չի հասկնար աւելորդ ձգձգումներ : Ամէն պարագայի մէջ, պատահածը մեծ կորուստ մըն է Ֆրանսայի համար :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ խումբ մը վիրաբոյժներ խորհրդանշական մեկնում մը կատարեցին դէպի Լոնտոն, Մայիս 10ին կառուցէն Նորէն, բողոքելու համար 2004ին ստորագրուած համաձայնագրին գործադրուած չըլլալուն դէմ : Շարժումին բաները չի հասկնար թէ ի՞նչ պատահած է : Ըստ Փը-

(Շար·ը Դ· էջ)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ - Թ. ԷՐՏՈՂԱՆ ՉԵՌՔ ՄԵՂՄՈՒՄԸ

Քաղաքական դէմքերու հանդիպումները ամէնէն ընթացիկ արարքը յատուկ ուշադրութեան նիւթ կ'ըլլայ, երբ տեղ կը գտնէ հայերէնութիւնը յարաբերութիւններու նման կնճռոտ ոլորտի մը մէջ : Այսպէս, լրատուիւնները կը հաղորդեն թէ Մոսկուայի Մայիս 9ի հանդիսաւոր նշումներուն Թուրքիոյ վարչապետը Հայաստանի նախագահին ձեռքը սեղմած է : Հանդիսութեան նախօրեակին ալ յայտարարած է· "Եթէ Հայաստան կատարէ իր պարտականութիւնը, Թուրքիա պիտի ըլլայ ան որ կը պահանջուի արդար եւ մնայուն լուծում մը համար որ անհրաժեշտ է շրջանին հաւասարակշռութեան" :

*
**

Թուրք մամուլը նոյն հանդիսութեան առընչութեամբ կը դրէր թէ Թ· Էրտողան նախագահ Պուտինի հետ տեսակցութեան նիւթ ըրած է Ղարաբաղի հարցը, Մինսկի խումբին աշխատանքը, նաեւ Ցեղասպանութեան հարցը : Թուրքիոյ վարչապետը ակնարկելով Դումային Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու եւ դատապարտելու վերջին վճիռին, ըսած է թէ ատիկա ցաւ պատճառած է իրենց : Պուտին մտիկ ըրած է իր խօսակիցը, սակայն լուռ մնացած է ըսուածին :

Էրտողան նոյն դժգոհութիւնը յայտնած է Լեհաստանի նախագահին ալ :

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՆԱՄԱԿԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՊԵՏԻՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսը նամակով մը դիմած է Գերմանիոյ Աւետարանական եկեղեցւոյ պետ Հիւպէր Եպիսկ·ին, որպէսզի ան զօրավիզ կանգնի Ցեղասպանութեան ճանաչումի հոլովոյթին : Արամ Ա· գոհունակութիւն յայտնած է Գերմանիոյ քաղաքական եւ պիտական շրջանակներու տրած ջանքին : Գրած է թէ այդ ջանքը կը միտի վերահաստատելու հայ ժողովուրդին միջեւ այսօր կապուած իրաւունքները :

Կաթողիկոսը դրուատած է Գերմանիոյ Խորհրդարանին վորոշ հատուածները որոնք վերջերս միաձայն դատնուեցան Թուրքիոյ թելադրելու որ ստանձնէ պատմական իր պատասխանատուութիւնը : Դրուատած է նաեւ վարչապետ Շրէօտէրը Թուրքիա այցին Թուրք դեկավարներու ըրած նոյնիմաստ թելադրանքին համար :

ղած է եւ արուեստի անհատական մեծ թանգարան մը կարեւոր էր Ֆրանսայի վարկին համար ալ : Ըստ ոմանց երկու կողմերն ալ յանցաւոր են : Փինօ չէ ուզած սպասել, գործի մարդ է եւ չի հասկնար աւելորդ ձգձգումներ : Ամէն պարագայի մէջ, պատահածը մեծ կորուստ մըն է Ֆրանսայի համար :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ *խումբ մը վիրաբոյժներ խորհրդանշական մեկնում մը կատարեցին դէպի Լոնտոն, Մայիս 10ին կառուցէն Նորէն, բողոքելու համար 2004ին ստորագրուած համաձայնագրին գործադրուած չըլլալուն դէմ : Շարժումին բաները չի հասկնար թէ ի՞նչ պատահած է : Ըստ Փը-*

(Շար·ը Դ· էջ)

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՏԱՐՐԸ ԽՈՉԸՆԴՈՏ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին յանձնուելիք տեղեկագրի մը պատրաստութիւնը տագնապի պատճառ եղած է Անգարայի ու Եւրոպայի ապահովութեան կեդրոնին մէջեւ : Եւրոպացիները պահանջած են որ Թուրքիոյ Սպայակոյտը կապուի Պաշտպանութեան նախարարութեան : Այդ ուղղութեամբ բացատրութիւններ ալ տուած են, օրինակ բերելով Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, այլ երկիրներու պարագաները· ըսած են թէ եւրոպական չրջանակին մէջ միակն է Թուրքիան որուն Սպայակոյտը չէ ընդգրկուած Պաշտպանութեան նախարարութեան կառոյցին մէջ : Ծանօթ է որ Թուրքիոյ զինուորական տարրը չատ մեծ կչիռ ունի տարուած քաղաքականութեան վրայ, ինչ որ յարիր չէ եւրոպական չափանիշներուն :

Անգարա ընդդիմացած է պահանջին ու առարկած որ եւրոպական երկիրներու եւ Թուրքիոյ համեմատութիւնը ճիշդ չէ այս նիւթով, նկատի առած Թուրքիոյ ա-

ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՀԱՒԿԻԹՆԵՐՈՒ ԹԻՐԱԽ

Մայիս 8ին Պէրկամայի Պազիլիքա եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած կրօնական արարողութեան մը ընթացքին Յունաց Պարթոլոմէոս Պատրիարքը ազգայնական երիտասարդներու տղեղ վերաբերումին թիրախ եղած է : Անոնք խմբուելով մօտակայ մզկիթի մը մէջ, եկեղեցական արարողութիւնը խանգարող ցոյցեր ըրած են, ուղղուած՝ Յունաց Պատրիարքին· զայն քննադատած են ըսելով որ տիեզերական պատրիարքի հանգամանք կու տայ ինքն իրեն ու կը հակադրուի Լօզանի դաշնագրի տրամադրութիւններուն : Մեկնումի պահուն հաւկիթ ալ նետած են Պատրիարքին կառքին վրայ :

Արարողութեան մասնակցած են նաեւ Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան, Պէրկամայի մետրոպոլիտը, Յունաստանի Անգարայի դեսպանը, եւլն· :

Scènes et mises-en-scène du négationnisme

Chakè MATOSSIAN

La commémoration du 90e anniversaire du génocide arménien s'est clôturée à Bruxelles, au théâtre de Poche, avec la lecture, en avant-première, de la pièce «Papiers d'Arménie», écrite par la jeune auteure et actrice Caroline Safarian. Le spectacle était suivi par un débat sur le thème «génocide et représentation» mené par Marie-Aude Baronian, jeune chercheuse de formation philosophique dont les travaux s'orientent sur le cinéma et particulièrement celui d'Atom Egoyan. Le débat réunissant plusieurs personnalités, telles que Janine Altounian, Pierre Mertens, Jacques Delcuvellerie et Dogan Ozgüden, journaliste turc, défenseur des droits de l'homme, dont la position courageuse et les propos instructifs ont été fortement appréciés du public.

Dans «Papiers d'Arménie», il s'agit bien d'une histoire de «papier», terme que l'on pourrait prendre au sens de papiers d'identité, mais aussi d'encens oriental, de papier purificateur ou même d'article de presse. «Papier», dans certaines langues, signifie aussi «rôle». La pièce de théâtre par son titre même, permet de questionner la notion de «représentation» en faisant vaciller l'institution (papier officiel), en signalant la fumée (pas de fumée sans feu), en renouant avec la fonction cathartique du théâtre, en informant le public et en proposant aux personnages et aux acteurs (certains très bons, comme le chef de train et le Turc) un jeu de rôle.

La scène se passe dans un train, véhicule du déplacement qui offre à la fois la métaphore du voyage dans le temps, le souvenir de la déportation, le symbole du ventre maternel (notre premier moyen de transport, comme l'a bien montré Paul Virilio), de même que celui de la migration des âmes, du cheminement vers l'au-delà qu'annoncent les sirènes [1] au chant angoissant et mortel que donne ici à entendre la bande sonore réalisée par Jean-Grégoire Mekhitarian. Espace mobile, le train offre l'exemple privilégié de la grande question physique de la relativité qui, avec Einstein, a débouché sur la quatrième dimension. En plaçant ses personnages dans un train en mouvement rectiligne, Safarian met en scène non des sujets prisonniers de leurs sentiments mais des observateurs équivalents en vue d'une objectivité qui n'est pas encore atteinte: «l'**Indifférence de la description** d'un phénomène ou, si l'on préfère, **l'équivalence des observateurs** à l'égard de cette description constitue la base du Principe de Relativité. (...)' Si cette équivalence est totale, indépendante d'un quelconque mouvement relatif des observateurs, elle définit une **Relativité générale.** Si elle est limitée à une classe d'observateurs et à un mouvement relatif particulier —tel le mouvement rectiligne uniforme— elle caractérise une **Relativité restreinte**» [2] L'action de la pièce a lieu dans un train belge, roulant en Belgique. Deux jeunes, qui ne se connaissent pas, l'un Arménien, l'autre Turc, se rendent au même examen d'un conservatoire d'art dramatique. Le premier vient de France et le second d'Allemagne. Il n'est peut-être pas sans intérêt de noter que Safarian, tout en prenant en considération le fait de la mobilité des jeunes de sa génération pour effectuer leurs études dans l'UE, rattache également chacun des protagonistes à un pays particulier, celui de l'allié de 1915 et celui de l'asile, un peu comme Augustin Diaz Yanes, dans son magnifique film, **Sans nouvelles de Dieu** [3], avait fait de l'anglais la langue de l'Enfer et du français la langue du paradis, l'espagnol apparaissant de manière sporadique et le latin pour les points strictement juridiques.

Nous n'allons pas raconter ici le contenu de la pièce ce qui reviendrait à la figer et provoquerait l'ennui alors qu'elle reste dynamique du début à la fin, pleine d'humour et de sensibilité. Disons simplement que pour éviter l'éviction du Turc qui voyage sans papiers, Azad lui prête la convocation du conservatoire et, du même coup, son identité. Le contrôleur du train, ayant un ami arménien s'adresse au Turc devenu Azad et lui parle du génocide; le Turc doit se débrouiller avec cette nouvelle identité éphémère qui l'exaspère autant qu'elle le sauve. Nous assistons à la discussion entre les deux protagonistes ainsi qu'à l'apparition d'un ivrogne raciste et à celle de l'ex-petite amie française d'Azad, Christelle, dans une ambiance mouvementée sans exagération.Certes, nous ne sommes pas dans la finesse d'un Atom Egoyan, mais Caroline Safarian réussit à créer un spectacle qui s'adresse à un très large public en évitant les aspects primaires, les discours platement symboliques, les leçons et les sermons «engagés». Rien de plus engagé pourtant que son humour, rien de plus difficile assurément que de parvenir à créer une tragi-comédie avec un sujet aussi prenant pour l'auteur et de le faire passer à ceux qui, pour la plupart, ne connassent rien ou presque de l'histoire, de cette histoire-là, et ne s'en inquiètent pas beaucoup. Le texte de Safarian ne traite pas du génocide mais du négationnisme, il révèle la génération à laquelle appartient l'auteur qui nous montre le problème auquel se confrontent les jeunes Arméniens, celui d'être accusés de culpabiliser les jeunes Turcs en leur parlant d'une vieille histoire dans laquelle ils n'auraient, croient-ils, et les jeunes européens avec eux, rien à voir. L'histoire ne vieillit pas et le déni en est l'actualité.

Comment s'adresser à un public tous les jours bombardé d'images horribles par les médias qui n'expliquent rien et n'analysent rien, se contentant bien souvent de gloser sur les documents visuels d'emblée proclamés atroces et quasi insoutenables, comme pour mieux satisfaire la concupiscence morbide des yeux dont parlait Saint Augustin [4]? Caroline Safarian évite cet écueil, il n'y a chez elle aucune complaisance dans l'horreur pas plus qu'il n'y a d'effacement ou de retrait devant ce qui doit être dit, crié : «où est ma mémoire?».

Il nous revient de comprendre qu'en s'apitoyant voluptueusement devant les images des atrocités, nous, téléspectateurs, les cautionnons, d'une certaine manière, car nous acceptons cette vision du monde qui nous est donnée par la fenêtre perspectiviste de la télé, image d'un monde produit par des politiques mises en place et soutenues par des mises en scène médiatiques. Ainsi, bon nombre de politiciens et de partis de notre Europe qui se dit démocratique sans plus jamais s'interroger sur le rapport du mot à la chose, sur ce qu'il en est des dérapages hallucinants qui se produsent (du négationnisme à l'exclusion des droits élémentaires comme le logement et le travail), soutiennent les commémorations du génocide et ne sont nullement gênés par le négationnisme de la Turquie, comme nous l'avons vu en France. La Belgique, qui a reconnu officiellement le génocide, n'a, quant à elle, délégué personne pour représenter le gouvernement lors de la commémoration du 90e anniversaire du génocide et aucune sanction n'a été prise contre les propos négationnistes de l'élu d'origine turque, Emir Kır (PS), secrétaire d'Etat à la propreté, aux monuments et sites (cela ne s'invente pas), voulant l'élimination du monument érigé à la mémoire du génocide arménien. Au négationnisme clairement énoncé s'ajoutent des propos qui, l'air de rien, ne font que le renforcer plus surnoisement. Ainsi, **Le Monde** du dimanche 24 avril présente-t-il, en bas de première page non pas un article mais un «point de vue» d'un historien, Vincent Duclert, qui ne parle pas du génocide (le mot n'apparat pas dans le texte) mais vante les mérites des 200 intellectuels turcs qui osent réagir contre le nationalisme raciste de la Turquie. L'article, qui continue en page 12, n'est rien d'autre que l'apologie des quelques intellectuels turcs en lesquels Duclert veut repérer le moteur d'une «révolution de velours sur le mode thécoslovaque», semblant ainsi oublier qu'il y avait zéro pour cent d'analphabètes en Tchécoslovaquie, que les Tchèques ont choisi un homme de lettres pour président et qu'il est donc impossible de leur comparer 70 millions de Turcs que seraient supposer convaincre les 200 intellectuels. L'historien recourt au vocabulaire médiatico-raciste en utilisant les termes «haines ethniques», expression qui, à mon avis, est toujours une manière de minimiser les conflits entre les peuples en les rejetant dans un ailleurs sans importance, barbare et sauvage, comme un lointain brousailleux dont l'occident se démarque souverainement. Ainsi, le quotidien français qui prétend faire autorité et référence parvient-il, le jour de la commémoration du 90e anniversaire du génocide, à ne rien dire en première pagge, si ce n'est un encart d'emblée présenté comme non objectif («point de vue») et qui, par son titre, de même que par son contenu, valorise les Turcs et la Turquie «pays, aujourd'hui traversé par des tensions sociales et politiques dont le pire comme le meilleur peuvent sortir». La fin de l'article en page 12 est on ne peut plus claire, Vincent Duclert défend sa caste, les Arméniens incriment sans comprendre que le génocide reste à prouver, par les historiens. Il écrit :

> **«lorsqu'Orhan Pamuk parle d'un million d'Arméniens morts en Turquie, ne permet-il pas de prendre en compte l'identité de toutes ces victimes dont on ignore encore souvent tout et jusqu'à leur réalité, puisque les autorités ne reconanissent qu'au mieux 300 000 morts. ...Les historiens savent qu'il n'est pas nécessaire de passer par la définition du génocide pour mettre au jour des processus d'extermination. Mais les diasporas arménienns restent polarisées sur cette condition de la reconnaissance, sans réaliser qu'incrimination juridique et recherche historienne ne font pas toujours bon ménage».**

Pourquoi la rédaction du **Monde** a-t-elle choisi de mettre cet article-là en première page plutôt que celui de Philippe Videlier, historien et chercheur au CNRS, confiné à la page 12 et dénonçant la «pathologie négationniste» de la Turquie qui en est arrivée à modifier même les noms latins de la faune afin d'éviter les mots «arménien» et «kurde» ? Sans doute le quotidien a-t-il trouvé un moyen subtil de ne pas effaroucher le lecteur qui risquerait de voter «non» à la Constitution européenne, laquelle, une fois admise, entraînera l'acceptation inévitable de la Turquie (voir notre article paru dans **Haratch** du 6 mars 2005). Comme pour mieux reléguer le problème du génocide dans un ailleurs extra européen, les articles sur la commémoration se trouvent en page 6 «international», alors qu'il s'agit de la commémoration en France et que la photo montre Chirac à Paris, déposant une «gerbe au pied du monument dédié aux Arméniens de France». Le fait de titrer la page 7 «Union européenne» insiste sur l'extranéité de la commémoration traitée page 6. Il s'agit d'une page de gauche, toujours moins lue que celle de droite, c'est-à-dire une mauvaise page, les meilleurs étant les pages 1, 3 et la dernière, comme en témoignent du reste les publicités (nombre, dimensions, couleurs, etc.). Très différemment, **Libération** du 25 avril met en évidence les commémorations par une photo couleur et un titre en première page, de même que par un éditorial signé Gérard Dupuy dans la double page avec photo couleurs consacrée au génocide et dénonçant l'attitude de l'UE, de la France et bien entendu de la Turquie.

Au cours du débat, qui a suivi le spectacle, Janine Altounian a souligné la transmission du trauma et l'impact de la visibilité du corps dénudé, meurtri, qu'il revenait aux survivants de voiler, de transformer en corps joyeux, en plaisir de la vie par un travail psychique qui nécessité plusieurs générations. Elle a voulu parler en tant que fille de sa mère, en évoquant avec profondeur les conséquences de la disparition actuelle ou imminente des derniers survivants du génocide : «nous perdons le monde qui nous a portés et constitués», a-t-elle déclaré. Certes les corps disparaissent, mais les images et les récits qui les portent subsistent en nous qui les véhiculons. Comme le dit Hans Balting : «Les hommes sont sans doute mortels, mais dans la transmission des images, parents ou enseignants ont une importance qui dépasse les limites de leur existence singulière. En tant que fondateurs et héritiers d'un patrimoine iconique, ils sont engagés dans des processus dynamiques où les images qu'ils font passer sont transformées oubliées, redécouvertes pour être réinterprétées autrement. Transmission et survivance sont comme les deux faces d'une même pièce de monnaie» [5].

Il faut féliciter Caroline Safarian d'avoir su être un moteur d'images et un relais de transmission, d'avoir su, si jeune, être la mère alors que celles qui devraient l'être, en vertu même de leur âge, de leur statut et de leur niveau intellectuel, semblent souvent incapables d'abandonner l'égoïsme de leur stade d'enfant. Dans les trains, le calcul du temps devient autre, c'est l'enfant qui engendre sa mère.

---

(1) «Le voyage dans l'au-delà est souvent conçu sous forme, non d'un vol, mais d'une navigation» écrit Pierre Courcelle dans son analyse des représentations funéraires d'Ulysse et les sirènes. P. Courcelle, «Quelques symboles funéraires du néo-platonisme latin», *Revue des Etudes Anciennes*, t.XLVI, n0 1-2, Paris, janvier-juin 1944, p.73.

(2) Marie Antoinette Tonnellat, *Histoire du principe de relativité*, Paris, Flammarion, 1971, p.7.

(3) Sin noticias de Dios, 2001 avec Victoria Abril, Penelope Cruz et Fanny Ardant.

(4) *Confessions*, X, xxxv, 55 : «Quelle volupté y a-t-il en effet à regarder dans un cadavre déchiqueté une chose qui fasse horreur? Et pourtant, qu'il s'en trouve un gisant quelque part, des gens accourent en foule pour s'attrister, pour pâlir».

(5) Hans Belging, *Pour une anthropologie des images*, Paris, Gallimard, 2004, p.81.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ
ԳՐԻԳՈՐԻՍ Ծ. ՎՐԴ. ԱԲԱՐԴԵԱՆՑ

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

Փարիզ, 2005

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

(Բ. մաս եւ վերջին)

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՊՐԱՒՆՇՎԱՑԿ, Մայիս 01

Գերմանիոյ երկրորդ քաղաքը, ուր Հայոց Ցեղասպանութեան 90-ամեակի առիթով Աչքաբաց-Ուշարձան կանգնուեցաւ, Պրաունշվայկ քաղաքն է։ Ի տարբերութիւն սակայն Պրէմընի քաղաքային իշխանութիւններու, տեղւոյն իշխանութիւնները երկար քաշքշուքներէ ետք, մերժեցին իրենց համաձայնութիւնն ու բարոյական ակնկալութիւնը։ Պատճառը յատակ էր. քաղաքին 200 հազար բնակիչներուն շուրջ 20 հազարը Թուրքեր են, որոնք սրտնեղած միջոցներով կզգան ճնշում բանեցնել քաղաքային իշխանութիւններու վրայ։

Աչքաբաց բացումը տեղի ունեցաւ Մայիս 1ին։ Առաւօտեան Պրէօտերնքիրչէի մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, հանդիսապետութեամբ Գարեգին Արք. Պեքճեանի։ Ան իր պնդահատանքն ու օրհնութիւնը փոխանցեց բոլոր անոնց, որոնք կարելի դարձուցին Աչքաբի տեղադրումը եւ մասնաւորապէս Տոքթ. Էլիզ Պիզանցին, որ իրականացնողը եղաւ այս ծրագրին։ Ապա ըսաւ. «Ոչքան ալ Թրքական լրագիրները մեր խաչքարերը կոչեն քէնի յուշարձաններ եւ մեզ ալ անուանարկեն «դաւաճաններ» կոչելով, մեր խաչքարերը ո՛չ քէնի, ո՛չ ալ ատելութեան յուշարձաններ են, այլ մեր ազօթքի եւ մեր արդար պահանջի արտայայտութիւնները եւ մեր անկոտրում յոյսի վկայութիւնները»։ Արարողութեան ընթացքին ողջոյնի եւ յիշատակի խօսքեր արտասանեցին քաղաքի ատենապետական եւ կաթողիկէ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ նոյն եկեղեցւոյ հոգեւորական Ֆըրանքֆըօրկ կօցտէկը։

Հոգեհանգստեան արարողութենէ ետք «Հայ Մշակոյթի Ժառանգ Հիմնադրամ»ի պատասխանատու Տոքթ. Էլիզ Պիզանց կարճ տեղեկութիւններ տուաւ իրենց ընծայութեան եւ Աչքաբի տեղադրման կատարած աշխատանքներուն եւ դիմագրաւած դժուարութիւններուն մասին։

Տոքթ. Րաֆֆի Քանդեան բանախօսեց «Ոճրագործներու երկրին մէջ - 90 տարի ետք» նիւթով։ Անդրադարձաւ Հայոց Ցեղասպանութեան շուրջ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցող զարգացումներուն, նշելով մէկ կողմէ Թուրքիոյ պետական - կառավարական, մարմիններու եւ պաշտօնական դիտական հաստատութիւններու ժխտողական քաղաքականութեան կարծրացումը եւ փաստերու խեղաթիւրումը, միւս կողմէ՝ զրական տեղաշարժերը դիտական եւ մտաւորական որոշ շրջանակներու մէջ։

Ցեղոյ թաւիօրը Գարեգին Արք.ի գլխաւորութեամբ տուղտուեցաւ դէպի Աչքաբ-Ուշարձան, որուն վրայ փորագրուած է նոյն արձանագրութիւնը, ինչպէս որ Պըրմընի մէջ. «Օսմանեան կայսրութեան մէջ տեղի ունեցած Հայոց Ցեղասպանութեան 90-ամեակի առիթով կ'ոգեկոչենք մէկուկէս միլիոն նահատակ Հայերը»։ Եկեղեցւոյ հարաւային պատին չատ մօտը տեղադրուած Աչքարէն ընդամէնը 30-40 մեթր հեռաւորութեան վրայ ոստիկանութեան հսկողութեան ներքոյ բոլոր քի ցոյցի հաւաքուած էին շուրջ 400 թուրքեր, որոնք ահռելի վայնասունով դիմաւորեցին թափօրը, իսկ Հայերը արձագանգեցին ծափերով։

Ցուշարձանին մօտ Գարեգին Արք. Թըրքական աղմուկ-աղաղակին տակ կատարեց Աչքարին օրհնութիւնը եւ անգամ մը եւս աղօթեց մեր բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։ Որմէ ետք Աչքար-Ուշարձանին դէտեղուեցաւ ծաղկեպսակ։ Իսկ Թուրքերը կը չարունակէին իրենց աղմուկը՝ վանկարկելով ազգայնապաշտ ըղձումներ եւ սպառնալիքներ տեղալով հաւաքուած բազմահարիւր Հայերու եւ Ասորիներու հասցէին։

Հայոց Ցեղասպանութեան յիշատակին նուիրուած ձեռնարկներ տեղի ունեցան նաեւ Գերմանիոյ բազմաթիւ այլ քաղաքներու մէջ, ի մասնաւորի՝ Շթութկարթ, Լայփցիկ, Փոցտամ, Հալլէ, Վիթըմպէրկ եւլն.։

ԱՊՐԻԼ 24ի
ՄԻԱՄԱՆԱԿԱՆ ՑԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ

ՓՐԱՆՔՖՈՒՐԹ Ապրիլ 24

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի եւ Գերմանահայոց Եկեղեցական Թեմի Առաջնորդութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած կեդրոնական յուշահանդէսը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 24ին, Ֆրանքֆուրթի պատմական Փաուլա եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Ապրիլեան անձրեւոտ օր էր, եկեղեցին սրահը, միջանցքները եւ շրջակայքը խուժ բազմութիւն, Հայերը Գերմանիոյ մօտիկ, հեռաւոր քաղաքներէն իրարու մօտ հաւաքուած, միասնաբար ցուցաբերելու Հայ մարդուն կամքը, դաժան օրերու 90-ամեակը վերյիշելու համար։

Բացումը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը չորսին Առնօ Բաբաջանեանի Սմոլթով, նուագողները երիտասարդ տաղանդներ։ Սերգէյ Աչաարեան Լուքաչ, Լուսինէ Աչաարեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ։

Սրահին մէջ ասեղ ձգելու տեղ չկար, բոլոր նստարանները զբաւուած էին, նստելու տեղ չունեցողները տեղմուած էին սրահի նեղ անցքերուն մէջ, ոչ մէկ չշուկ, ոչ մէկ աղմուկ. մօտաւորապէս 1200 ներկաները մէկ մարդու պէս երկիւղածութեամբ, խոր հետաքրքրութեամբ կ'ունկնդրէին։

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ Տոքթ. Շաւարշ Քոչարեան բացման խօսքով ողջունեց ներկայ հիւրերը Հայաստանի Դեսպանուհի Տիկ. Գ. Ղազինեանը, Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանը, Հէսսըն նահանգապետի փոխանորդ Պրն. Տիւիքը, զրագէտ Պրն. Րալֆ Ճիորտանօն, Պոխումի համալսարանի մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան հիմնարկի տնօրէն Տոքթ. Միհրան Տապաղը, բարերար Յովակ Տէր Ճարութիւնեանը, Քրիստոնեայ Դեմոկրատ եւ Քրիստոնեայ Սոցեալ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները, Սոցեալ Դեմոկրատ եւ Կանաչ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները, Համայնքի ներկայացուցիչները։

Շաւարշ Քոչարեան յիշեց թէ այս տարուան Նոյեմբեր կը զուգադիպի Պրանտընպուրկ նահանգի մէջ Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակումը պարունակող նախադատութիւնը դատաղրքերէն ջնջելու փորձին, յայտարարեց թուրն բանավէճերէն եւս ազդ որոշման յետսկոչումին։

Խօսքը չարունակեց ըսելով թէ Հայոց ցեղասպանութիւնը՝ ըլլալով 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը, հարկ է որ աշխարհի պետութիւնները ինչպէս նաեւ Թուրքիան, վերջնականօրէն ընդունին զայն իբրեւ պատմական իրողութիւն եւ վերջ տան անոր ուրացմանը եւ ժխտումին։

Հայաստանի դեսպանուհին իր ողջոյնի խօսքը ուղղելով, անդամ մը եւս անդրադարձաւ Թուրք կառավարութեան ժխտական կեցուածքին։ Նշեց թէ Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններուն ապագան՝ վտիտում ունի պատմութեան նկատմամբ Թուրքիոյ բռնելիք դիրքէն։

Դեսպանուհին ըսաւ թէ Հայաստան կ'ողջունէ Գերմանիոյ Խորհրդարանին մէջ ցեղասպանութեան 90-ամեակի յիշատակումը, իբրեւ կարեւոր քայլ մը ցեղասպանութեան ճանաչման ճանապարհին, յայտարարելով «ցեղասպանութիւն» ճիշդ բառը գործածուած տեսնելու յոյս յայտնեց։

Բազմաթիւ պետութիւններու խորհրդարաններ ընդունած են Հայոց ցեղասպանութիւնը, դժբախտաբար Գերմանիան դեռ չի պատկանիր անոնց։ Բայց ժամանակը հասած է ընդունելու ցեղասպանութիւնը եւ ստուգելու Գերմանիոյ դերը, ըսաւ ան։

Հէսսըի վոխ նախագահը իր խօսքը վերջացուց Տոքթ. Միհրան Տապաղի, Ապրիլ 24ին Ֆրանքֆուրթի Ռոմնոշատին մէջ լոյս տեսած յօդուածէն քաղուածքով. «Հայոց ցեղասպանութեան հանդէպ յստակ դիրք առնելը չի պահանջեր քաղաքական չահերու կշռադատումը, այլ ան կը ստուգէ Գերմանիոյ կեցուածքը, իր անձնական պատմութեան հանդէպ»։ Եւ աւելցուց թէ ինք ուրախ է, որ Գերմանիան՝ 90 տարիներ վերջ, կարեւոր քայլեր սկսած է առնել Հայոց Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու ուղիղ ճամբուն վրայ։

Ցայտագիրը չարունակուեցաւ Տիկ. Անիթա Իզէլի ելոյթով. Օսիփ Մանտըլչթամի, վահան Թէքէեանի, Գրիգոր Պլըտեանի բանաստեղծութիւններէն յօդուածներ արտասանեց ան, տպաւորիչ ոճով։

Ապա երգի ունեցան Իրինա Ճովհաննէսեան (դաշնակ) եւ Սերգէյ Աչաարըեան (ջութակ) Ճովսէփ Ախոնի Հէպրէյական մեղեդիով եւ Կոմիտասի Կռունկով։

Օրուան բանախօսը, ծագումով հրեայ մտաւորական, պրոֆէսր Տոքթ. Րալֆ Ճիորտանօն, հիմնուելով իր երկարատեւ տարիներու հետազօտական աշխատանքներուն վրայ, վճռականօրէն կը հաստատէր թէ ցեղասպանութիւնը նախապատրաստուած էր Թուրքիոյ Օսմանեան կառավարութեան կողմէ, անոր ճարտարապետն էր Թալէաթ փաշան։ Ճիորտանօ փաստացի կը չեչտէր Կայսերական Գերմանիոյ պատասխանատուութիւնը։ Ապա յուզուած, արցունքոտ աչքերով պատմեց կոտորածէն ազատազրուած ծերունի անհատներու հետ ունեցած տեսակցութիւնները։ Խնդրեց ներկաներէն վայրկեան մը ոտքի կեցում ի յարգանք անոնց յիշատակին։

Խօսքը վերջացուց Հայ ժողովուրդը, Հայաստանը ողջունելով ներկաներու թուան ծափահարութեան տակ։

Գարեգին Արք. Պեքճեանի օրհնութեան աղօթքով եւ միասնական Հայր Մերով աւարտեցաւ օրուան պահանդէսը։

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԱՍՈՑԵԱՆ-ԼԻՆՔ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ՔԷՕԹԱՀԻԱՅԻ ՅԱԽՃԱՊԱԿԻՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հրատարակչութիւնը Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկին հարկաւոր բաժնին զոհաբերութեամբ վերահրատարակած է Ճ. Գարտահէլի եւ Տաւսէթի «Քէօթահիայի յախճապակիները եւ բրուտագործութիւնը Բրուսաղէմի Ս. Յակոբեանց տաճարի» անգլերէն մեծածաւալ հատորը։ Առաջին հրատարակութիւնը (1972) երկու հատորով եղած էր Անգլիոյ Օքսֆորտ համալսարանի հրատարակչատան կողմէ։ Նոր հրատարակութեան յառաջաբանը գրած է Արամ Ա. կաթողիկոսը։

Երուսաղէմի Հայոց վանքին սեփականութիւն այդ հնութիւնները առաւելաբար Ժէ. դարուն ուխտաւորներու նուիրատուութիւններ են, կամ հաւաքուած յատկապէս Ցովհաննէս Կրետ եւ Գրիգոր Ղեղեայկիր պատրիարքներու օրով։

ձիորտանօն, հիմնուելով իր երկարատեւ տարիներու հետազօտական աշխատանքներուն վրայ, վճռականօրէն կը հաստատէր թէ ցեղասպանութիւնը նախապատրաստուած էր Թուրքիոյ Օսմանեան կառավարութեան կողմէ, անոր ճարտարապետն էր Թալէաթ փաշան։ Ճիորտանօ փաստացի կը չեչտէր Կայսերական Գերմանիոյ պատասխանատուութիւնը։ Ապա յուզուած, արցունքոտ աչքերով պատմեց կոտորածէն ազատազրուած ծերունի անհատներու հետ ունեցած տեսակցութիւնները։ Խնդրեց ներկաներէն վայրկեան մը ոտքի կեցում ի յարգանք անոնց յիշատակին։

Խօսքը վերջացուց Հայ ժողովուրդը, Հայաստանը ողջունելով ներկաներու թուան ծափահարութեան տակ։

Գարեգին Արք. Պեքճեանի օրհնութեան աղօթքով եւ միասնական Հայր Մերով աւարտեցաւ օրուան պահանդէսը։

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԱՍՈՑԵԱՆ-ԼԻՆՔ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ ինծի եւ խոստացաւ ձեռքէն եկածը ընել պիս աւելի հեռու չղրկելու համար։

Գարեգին վարդապետն ալ տեսնուեցայ հեռը եւ անոր ալ իր աջակցութիւնը չզլացաւ։ Դժբախտաբար նոյն միջոցին համածանքը խստացած էր։

Մէկ քանի օր անցաւ ու էնվէրէն ո եւ է պատասխան չեկաւ.

Այդ կողմէն յոյսերնիս կտրեցինք։

- Ձէմալ փաշային դիմեմ, մտածեց Գարեգին վարդապետ։

Ձէմալին մասին ընդհանրապէս լաւ կը խօսուէր Հալէպի մէջ։

Իր չնորհիւ չատ Հայեր, մանաւանդ Աւանացիներ Սուրիոյ կողմը տարուած էին ուր բաղդատաբար հանդիստ կեանք մը կ'անցնցնէին։

Իրեն եղած անհատական դիմումներ ու խնդրանքներ յաճախ նկատողութեան կ'առնուէին։

Ձէմալ եւ իր սպայակոյտը զբաւած էին Պարոնին մեծ օթէլը որ Հալէպի լաւագոյն չէնքերէն մէկն է եւ Պարոնը իր պանդոկը փոխադրած էր օթէլին դէմը գտնուող ուրիշ չէնքի մը մէջ։

Ձամռանամ ըսելու որ Մազլումեան էֆէնտի չահած Ձէմալ փաչայի համակրանքը եւ ասով կրցած էր չատ Հայեր փրկել Տէր-Զօր երթալու վտանգէն։

Գարեգին վարդապետ նախ փորձեց անձամբ ներկայանալ փաչային՝ բայց չյաջողեցաւ, ասոր վրայ աղերսագիր մը ուղղեց իրեն որուն մէջ կը խնդրէր իրենները միասին Երուսաղէմ փոխադրուիլ։

Ձէմալ աղերսագիրը կարդացած, պատուած ու մէկ կողմ նետած էր։

Անկէ ալ յոյսերնիս կտրեցինք։

Մեր օթէլ փոխադրուելէ քանի մը օր ետքը, յանկարծ չուկային մէջ ձերբակալուած եւ դէպի Պապ ղրկուած էին Մուշեղի եղբայրը կարապետ եւ անոր ծագը Միհրան, որոնք մեզի հետ կը բնակէին եւ Գարեգին վարդապետին, ազգականները կը համարուէին, ինչպէս նաեւ ես որ ոստիկանութիւնը կը ճանչնար իբրեւ Երուսաղէմ Աչքատութեան՝ Գոնիայի առաջնորդին հօրեղբայրը։

Ի զուր դիմումներ կատարեցինք այդ երկու բարեկամները Հալէպ վերադարձնելու համար։

- Դուք կ'երթաք գանոնք կը գտնաք, ըսած էր քամիսէրը։

Երբ էնվէրէն ու Ձէմալէն Գարեգին վարդապետ յոյսը կտրեց, դիմեցինք Օննիկ էֆ. Մազլումեանի որպէսզի ճար մը գտնէ մեզ Տէր-Զօրէն ազատելու համար։ Դիմումները ըրաւ ատկին անդին, մանաւանդ սէվքեաթի տնօրէնին, եւն. օր մըն ալ ուրախութեամբ լուր բերաւ թէ՝ յաջողած էր։

- Ինչպէս, հարցուցինք։

- Տէր-Զօր չպիտի երթաք, այլ Մոսպիճ։

- Մոսպիճ ո՞ւր է։

- Հալէպէն երկու օր հեռաւորութեամբ չէրքէզի գիւղ մը, ուր արդէն մէկ քանի եկեղեցականներ ալ աքսորուած են իրենց ընտանիքներով։

Մեծ յաջողութիւն մը չէր այս բայց վերջապէս լաւագոյն էր Տէր-Զօր երթալէն։ Գոնէ Հալէպէն չատ պիտի չհեռանայինք։

- Հիմակուհիմա հոն գացէք, տեսնենք յետոյ ի՞նչ կ'ըլլայ, ըսաւ Պարոնը, ես կրկին կ'աշխատիմ ձեզ կամ Հալէպ բերել տալու եւ կամ Սուրիոյ կողմը ղրկելու։

Շնորհակալութիւն յայտնեցինք իրեն։

Հալէպ եկած առենս իմացած էի որ մօրեղբայրս, Քերոբէ Աչանեան, որ տարիներէ ի վեր Անթաքիա հաստատուած էր, հոնկէ տարագրուէր է Համա ուր կը մնայ եղեր։ Ես կը նախընտրէի Համա երթալ ու իր քով մնալ եւ այս մտքով ալ նամակ մը գրած էի, որուն պատասխանը չէի առած տակաւին։

Այս խնդիրներով զբաղած էինք երբ կուսակալին մեզի չնորհուած պայմանաժամը լրացաւ։

Նոյն օրը իսկ քամիսէրը եւ ոստիկան մը եկան օթէլ եւ ըսին որ անմիջապէս պէտք էր որ Սէպիլ երթայինք։

(Շար. 50)

(Շար· Ա· էջէն)

բանաձի վիրաբոյժներուն, Մայիս 9ին ի վեր, 2500 վիրաբոյժ զօրակոչուցած են իրենց աշխատանքը:

"ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ դուռը կը բանա՞յ Թուրքիոյ առջեւ" խորագրին տակ Լիպերասիոն (Մայիս 10) էջ մը նուիրած է հարցին: Այո՛, կը պատասխանէ Ժիլիվ տը Վիլիէ, որու դիրքը շատ յստակ է, ինչպէս դրեց արդէն առանձին հատորի մը մէջ (Լէ Թիւրքըրի տիւ Կրան Մամամուշի): Համաձայն չէ Նիքոլա Սարքոզի, որ նոյնպէս դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, բայց ըստ իրեն որքան համարկում ըլլայ Եւրոպայի մէջ, այնքան նուազ Թուրքիա կրնայ մասնակցիլ եւ "Այո"ի պարագային Թուրքիա դիւրութեամբ չի մտներ: Այս Սահմանադրութեան ամէնէն հետաքրքրական կէտերէն է արդէն այս հակասութիւնը· ամէն մէկ կողմ իր ուզած ձեւով կը մեկնաբանէ որեւէ յօդուած:

ԻՐԱՔի մէջ ջարդը կը չարունակուի եւ ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, բանակը 75 ըմբոստ սպաննած է, որոնց մէջ բազմաթիւ օտարականներ, ինչ որ ալ-Զարքաուիի խումբը հերքած է: Ամերիկեան բանակն ալ եօթը զինուոր կորսնցուցած է: Գործողութիւնը տեղի ունեցած է ալ-Անպարի սիւննի գաւառը: Ապրիլ 30–էն ի վեր, կառավարութեան կազմութեան օրը, 300 հոգի մեռած է զանազան ոճրավորձերու մէջ:

ՄՈԼԻԵՌՆԵՐՈՒ (Թատրոնի մարզի տարեկան պարգեւներ) բաշխումի արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 9ին, Մոկատոր Թատրոնը: Հանդիսութիւնը կը ներկայացնէր Լօրան Ռիւքիէ եւ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանար, երբ առաջին բաշխումները հասան հեղինակի պարգեւին, որ չընորհուեցաւ լիբանանցի-դանդատցի Վաժտի Մուաւատի: Ինք բացակայ էր եւ իր անունով առացողը իրմէ կարգաց նամակ մը (ինչ որ կը փաստէ որ ամէն մարդ նախապէս գիտէ մրցանակակիրներուն անունները, որեւէ անակնկալ չկայ երբ պահարանները կը բացուին...), զոր ըղրկած էր Գանատայէն, ըսելու համար որ կը մերժէ մրցանակը, դատապարտելով թատրոնի անօրէնները, որոնք չեն կարդար իրենց ղրկուած թատերգութիւնները, ընթերցումի մարմիններ չունին, եւն., եւն.: Բաւական անհամ միջադէպ մը, որ չէր ալ համապատասխաններ օրւան ոգիին: Լաւագոյն դերասանը նկատուեցաւ Միշէլ Պուքէ (Արքան կր մեռնի), լաւագոյն դերասանուհին՝ Քրիսթին Միւրիյօ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 14, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ Վարչութեան
կազմակերպութեամբ

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՑԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մայիս 14ին
«Les Diamantaires»ի մէջ,
ժամը 20·30էն սկսեալ:

Հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 PARIS
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 06· 80· 88· 12· 24 *թիւին:*

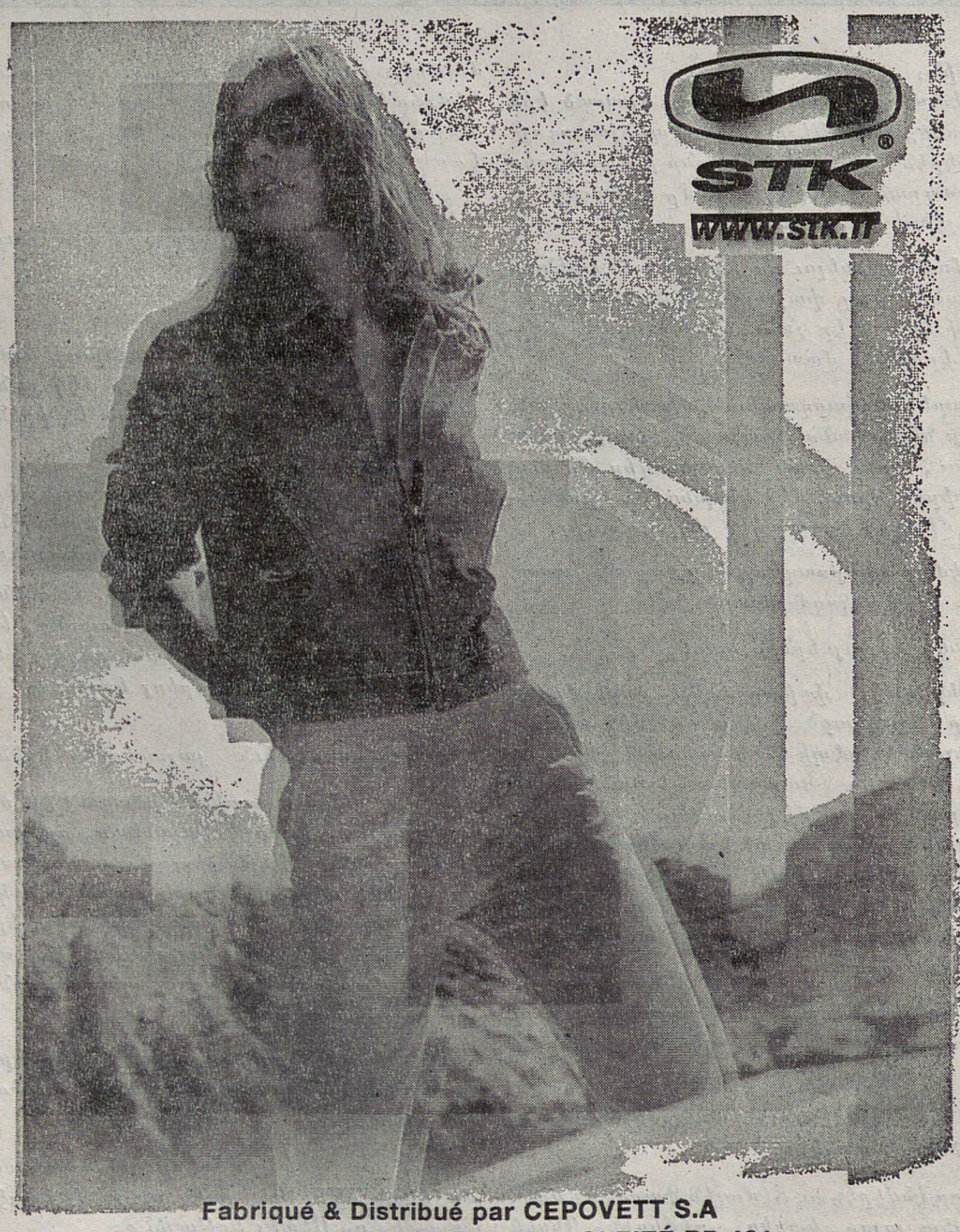
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Ծնունդի առթիւ շնորհակալութեամբ ընտացած է հետեւեալ նուէրները·–

Էթիւտ Ռիվ Կոշ 100 Եւրօ, Օր· Անն Էքէրեան 35, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գանթարեան 20, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Էլմազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Էլուա Գարասալեանեան 20, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Զաւուշեան 40, Տէր եւ Տիկին Երանդ Թըրթըլ 20, Տիկին Ժ· Հայրապետեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան-Ժակ Տամլամեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ· Տաւիտեան 16, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փընարպաշը 30, Տէր եւ Տիկին Հայկիկ Մէթէլեան 30, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Ժերմանեան 30, Տիկին Էլիզ Պատմաճեան 70, Տիկին Սերժ Շաքարեան 30, Տիկին Մարի Առաքելեան 20, Օր· Այտա Մատոիկեան 20, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Քանթալ 40, Տէր եւ Տիկին Էլվիս Փանարօթօ 70, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 20:

(Շար·)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE
Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

SORTIE EN CHAMPAGNE
avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai
Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégustation;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place
Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai**
auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

ՀԱՄԱՉՕՒԱՅԻՆ HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

Soirée Conférence

«LA VIE COMME ELLE EST»
Recueil de nouvelles de **Krikor ZOHRAB**
Présentation et traduction:
Mireille Besnilian
A cette occasion, portrait de :
Krikor ZOHRAB **«l'homme politique»**
Conférencière :
Anahide Ter Minassian
Jeudi 12 mai à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Bleue 75009 PARIS
(métro: Cadet)

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
Հայկական վարժարանին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐԸ

Կիրակի, Մայիս 22
ժամը 14·30էն 19
Մայր եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ

Գեղարուեստական յայտագիր
Նուագ – երգ եւ Պար···

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ
եւ հաճելի անակնկալներ
ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար

EXPOSITION
ASSADOUR — BEAUDIN — BORES — BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK — FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND — LESIUER — ROHNER — ZAVARO
Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30
GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

UNE BELLE URGENCE POUR AIDER L'ARMENIE

SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE
et son président, le pasteur Samuel Sahagian
vous invitent à participer à la
FETE DES 15 ANS DE SPFA
le Dimanche 22 mai à 16 heures 30, en l'église Saint Sulpice,
dans la Crypte du Rosaire, 4 rue Palatine, Paris 6e

Programme de la Fête : (Entrée libre et gratuite)

— Accueil par le père Paul Roumanet, curé de St Sulpice
— Concert de violon par Haïk DAVTIAN
— Film sur le voyage SPFA de 120 personnes en Arménie (en avril 2005, 90e anniversaire du génocide)
— Témoignages de personnalités françaises et arméniennes sur SPFA, ses projets et ses voyages en Arménie
— Présentation du carré de soie de la Maison Hermès «Les jardins d'Arménie» (auteur: Karen Petrossian).
Le bénéfice de ce merveilleux carré, édité par la Maison Hermès pour aider SPFA dans son action en Arménie, ira entièrement aux projets d'urgence humanitaire de SPFA en Arménie, et au Karabagh (parrainage du village de Khatchen, au nord de Stepanakert).

On peut dès à présent souscrire à l'achat du carré «Les jardins d'Arménie» en s'adressant à :
SPFA — 1 rue Cabanis 75014 Paris
(☎ : 01 47 35 30 23). Prix du carré : 250 Euros.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 12
JEUDI
12 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·199 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·199

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա. ԿԻԼ՝ «ԶԱՐԻՓԻՆ ԱՐՄԱՏԸ ՍՓԻՒՌՔՆ Է»

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ Մայիս 9ին "Եւրոպայի օր"ուան առթիւ ճաշի հրաւիրած է եւրոպական երկիրներու Անդարայի դեսպանները. ճաշի ընթացքին յայտնած է թէ չատ հաւանօրէն Ռ. Քոչարեան – Թ. Էրտողան հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Մայիս 15-17ին Վարշաւայի մէջ ուր կը գումարուի Եւրոպայի խորհուրդին վեհաժողովը: Ապա անդրադառնալով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւններուն, ըսած է թէ պիտակից են որ Հայաստանի խնդիրը թունաւորող ազդակ կ'ըլլայ այդ յարաբերութիւններուն: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի ճանաչումը բանալուն, Կիւլ առիթը չէ փախցուցած սլաքներ ուղղելու հարկական Սփիւռքին, որ իր կարծիքով չատ սխալ ու անտեղեակ քաղաքականութիւն մը կը կիրարկէ, արդելք ըլլալով Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն բարելաւումին: "Այսուհանդերձ մեզի կը ջանանք Ռ. Քոչարեանի ճամպին անգամ դրական մեկնաբանութիւն տալ: Էրտողան եւ Քոչարեան Մոսկուայի մէջ իրարու ձեռք սեղմեցին, կը սպասենք որ Վարշաւայի մէջ հանդիպում ունենան" ըսած է ան:

ՊԵԼՃԻՈՆ

ՕՐԷՆՔԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ԲԱՑԱՌԷ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդկային իրաւունքներու լիկայէն եւոք ընդդէմ ցեղասպաշտութեան, հակասեմականութեան եւ օտարատեացութեան չարժումը կոչ ուղղած է Ծերակոյտին որ ցեղասպանութիւններու ժխտումը պատժելի արարք դարձնող օրէնքի բանաձեւէն չբացառուի Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Շարժումին նախագահը Ռուտոլֆ Ժերակուտականներուն ուղղուած իր կոչին մէջ յիշեցուցած է թէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը 1998 Մարտ 26ին ընդունուած է Պելճիոյ կողմէ ու ըսած թէ անոր 90ամեակի այս օրերուն արդէն վերդովեցուցիչ է տեսնել որ երկրին քաղաքացիներէն ոմանք կը փորձեն արդարացնել, արհամարհել, նոյնիսկ ուրանալ մարդկութեան դէմ ահռելի արարքը որ ամենայն բծախնդրութեամբ փորձուած է, մեկնելով ցեղային ու կրօնական չափանիշներէ:

Ան հրաւիրած է ժերակուտականները որ ժխտողականներու զանազան վերաբերումներու նուիրապետական կարգ մը չստեղծեն պատժելով որոշ ցեղասպանութեան մը ժխտումը, ուրիշի մը պարագային անտարբեր մնալով:

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒ ՄԷԿ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆ

Ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան Զօրեան Հիմնարկը (Գանատա) Մայիս 9 Թուականիր նամակ մը ղրկած է վարչապետ Թ. Էրտողանի, մեկնելով այս վերջինին Հայաստանի նախագահին ղրած ծանօթ նամակէն: Նախ չեշտուած է հոն յայտնուած միտքը թէ նպատակը պատմութեան վիճելի մէկ հատուածին վրայ լոյս սփռել է, հասնելու համար երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն բնականոնացման: Մօտեցում որ հայեցողութեան նախաձեռնելու ջանքով ուղեցած է Զօրեանն ալ, 2001 Սեպտեմբերին:

Մայիս 9 Թուականիր նամակով կ'ըսուի թէ երկու կողմերը հարկ է մտիկ ընեն դիրքերը, միացեալ մարմին մը կազմուի, գաղափարներու բեւեռացումը մեղմելու նպատակով: Ցեղ. Հիմնարկը Թուրք կառավարութեան կը թելադրէ քանի մը պարզ քայլերու դիմել, որպէսզի նիւթին մասին անարգել վիճարկում մը կարելի ըլլայ Թուրք ընկերութեան մէջ.

Կ'առաջարկէ.

ա – 1915ի մասին ոչ միայն կառավարական տեսակէտը ներմուծել ընկերութեան, այլեւ քննադատական կեցուածք ունեցողներն ալ չխոչընդոտել,

բ – Թոյլատրել որ հայ, Թուրք եւ այլ ազգերէ մասնագէտներ արտայայտուին Թրքական լրատուիւներէ, առանց որեւէ դրաքննութեան, հալածուելու վախի,

գ – Թոյլատրել որ 1915ի պատահարներուն մասին պաշտօնական թէզէն տարբերող համոզումի տէր Թուրք մտաւորականներ, ակադեմականներ աղատօրէն արտայայտուին դասախօսութիւններով, հրատարակութիւններով,

դ – առանց այլեւայլի յայտարարել թէ պատժական օրէնքին Թիւ 305 յօդուածը որ պատժելի արարք կը նկատէ "ազգային հիմնական շահերու դէմ գործուած արարքները", չի վերաբերիր Հայկական Ցեղասպանութեան եւ թէ "Հայերը ցեղասպանութեան ենթարկուեցան" ըսողները պետական մարմիններու հալածանքին պիտի չենթարկուին:

Աւտր փոխարէն հարկաւոր կը նկատուի որ Հայաստան ալ նոյն ձեւով Թոյլ տայ որ հանրութիւնը հասու ըլլայ Թրքական տեսակէտին:

Կարեւոր կը նկատուի որ Թուրքիա անսայ առանց նախապայմանի դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու Վ. Օսկանեանի կոչին. քայլ մը որ առաջին քայլը կը կազմէ երկխօսութեան սկիզբին: Ատիկա նաեւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բնականոնացած տեսնելու Թուրքիոյ փափաքին անկեղծութեան չափանիշ պիտի ըլլայ:

Նամակը կ'ուսումնասիրէ առիթը չփախցնելու եւ 1990ի առաջին տարիներուն նախընթացը չկրկնելու թելադրանքով: Հիմնարկը պատրաստակամութիւն ալ կը յայտնէ զօրակցելու հայեցողութեան երկխօսութեան:

Նամակը ստորագրուած է տնօրէններու խորհուրդին նախագահ Ռ. Ոի. Սմիթի կողմէ:

*
**

Հասկնալի է որ Զօրեանի նամակը արդիւնք է երկարէ տաք տաք ծեծելու մը տահոգութեան: Այսուհանդերձ հարցականներ կը ստեղծէ մտքերու մէջ: Ցեղասպանութեան դիտական ուսումնասիրութեան, այդ թնագաւառի հրատարակութիւններու, դասախօսութիւններու նուիրուած հիմնարկին որքա՞ն չարիր է քաղաքական գործունէութիւն տանիլ: Աւտր չի՞ ստեղծուիր ընդուսած մարզի չփոթ մը որ կրնայ ստուերել այնքան տարիէ ի վեր լրջագոյն մօտեցումով տարուած դիտական աշխատանքը:

Ցետոյ, տարօրինակ է ազատամիտ ըլլալու Թուրքիոյ կատարուած թելադրանքին հետ Հայաստանի կողմէ փոխադարձութեան նիւթին ալ որ նոյն նամակին մէջ տեղ գտած է. փոխադարձութիւն՝ Թրքական տեսակէտին հասու դարձընելով Հայաստանի ժողովուրդը: Անկարելի, անընդունելի ու բուսական անհեթեթ հաւասարութեան մը ձգտող այս մօտեցումը բանի կը ծառայէ՞ իսկապէս. երբ ո՛չ միայն Հայաստանի ժողովուրդը, հայութիւնը ամբողջ ու համայն աշխարհը 90 տարիէ ի վեր կը լսեն, կը կարդան, կը տեսնեն "Թրքական տեսակէտը":

Նոյն հակազդեցութեան կը բախի ծամծմուելէն ծակ-ծակ եղած "երկխօսութեան" հեռանկարն ալ որ կը ներկայացնէ յաջողութեան հանդրուանի մը պէս: Մարդ եթէ յարգանքը, պնահատանքը չունենայ Զօրեանի մինչեւ այսօր կատարա աշխատանքին, չատ դիւրութեամբ կրնայ տարուիլ մտածելու թէ նամակը գրի առնուած է յանցաւոր – անմեղ, կամ զոհ – դահիճ բեւեռները մէկին կէտի մը վրայ ղրեթէ հաւասարեցնելու նպատակով մինչեւ այսօր Թուրքիոյ հզօր հովանաւորներուն կատարած թելադրանքով:

Այսօր երբ ճիշդ է որ առիթն է երկարէ տաք տաք ծեծելուն, Հայուն, յատկապէս Սփիւռքահայուն վերջին գործն իսկ չէ կրնար ըլլալ դէմացի կողմին դէրին մէջ մտնել, երբ թէ գործը դիւրացնելու մտտնութեամբ: Մանաւանդ երբ հայ քաղաքական կազմակերպութիւններ իրենց կարելին կ'ընեն նոյն առիթը չփախցնելու:

Զարմանալի պիտի չըլլայ տեսնել վաղը, մէս օր Թ. Էրտողան մը որ իր ժլմնտումին մէջ աւելի ինքնավստահ, Հայաստանի հանդէպ աւելի՛ արհամարհական, յայտարարէ թէ կան հարցին "լուծում"ին ձգտող Հայեր ալ, բայց անոնց խոչընդոտ կ'ըլլան ազգայնական տարրեր, անիրատեսներ, եւլն., եւլն., եթէ նման մէկ – երկու աւելորդ նամակ եւս ստանայ նոյն բնոյթի հասցէներէ:

Լա՛ւ է անշուշտ հետամուտ ըլլալ երկարէ տաք տաք ծեծելուն. պայմանով որ անհարկի փութիկոտութիւնը մուրճին հարուածը չիջեցնէ մատներու:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՈՃԱՐԱԳՈՐԾԻՆ ԴԱՏԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Գատափէչէթի մէջ հայ սպայ Գուրդէն Մարգարեանը սպաննող ադրբեջանցի Ռ. Սաֆարովի գատը որ Մայիս 10ին պէտք է տեղի ունենար, յետաձգուած է Սեպտեմբեր 27ին:

*
**

ԼՂՀ

ՄԱՅԻՍ 9-Ի ԵՌԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արցախի, յատկապէս Շուշիի մէջ նըշուած են քաղաքին ազատագրումին, արցախեան բանակին ստեղծման եւ Բ. աշխարհամարտին աւարտի տօները, Մայիս 9ին: Նախորդ օրը Ստեփանակերտի Սպայի տան մէջ հանդիսաւոր ժողովի մը ընթացքին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան պետական պարգեւներ յանձնած է խումբ մը վեթերաններու եւ Շուշիի ազատագրումին մասնակիցներու: Իսկ Մայիս 9ի նշումները Ստեփանակերտի յուշահամալիրէն երկարած են մինչեւ Շուշի: Ցարդանքի տուրք մատուցուած է աշխարհամարտի ու արցախեան պատերազմի նահատակներուն, ծաղիկները զետեղուած են Շուշի մտած առաջին հրասայլին, Վազգէն Սարգսեանի, Նելսոն Ստեփանեանի յուշարձաններուն: Քաղաքին Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցիին մէջ պատարագ մատուցուած է:

Երեկոյեան Ստեփանակերտի Վերածնունդի հրապարակի վրայ ճոխ համերգ մը սարքուած է, ապա տօնական հրաձգութիւն տեղի ունեցած:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ներքին նախարարը՝ Տոմինիք տը Վիլլըփէն ճչդած է որ զաղտնի զաղթերու դէմ է եւ իր ծրագիրը պիտի ներկայացնէ Նախարարաց Խորհուրդին եւ որու մասին նախապէս արտայայտուած է Ֆիկարոյի մէջ (Մայիս 11): Նախարարը միտք չունի, ինչպէս Սպանիա եւ Իտալիա, կանոնաւորելու ապօրինի կերպով Ֆրանսա գտնուող օտարականներու կացութիւնը: Անոնց Թիւը 200էն 400 հազար կը գնահատէ: Այս վիճակը անընդունելի կը գտնէ Ֆրանսացիներու համար եւ վճռած է արագ պատասխան մը գտնել: Ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ աւելի խիստ հսկողութիւն մը սահմանադրութիւններուն վրայ:

ՊՈՒԾ արտակարգ խանդավառութեամբ ընդունուած է Թիֆլիս Մայիս 10ին, բայց յետագային վրացական իշխանութիւնները հաղորդած են Ամերիկացիներուն (Պուշին մեկնումէն եառք) որ իր ելոյթին ատեն ձեռնառումով մը նետուած է Պուշի վրայ, որ չէ պայթած: 150 հազար հոգի ունկնդրած են ԱՄՆ-ու նախագահը, արեւուն տակ: Պուշ գովքը հիւսած է "վարդի յեղափոխութեան", ճչդելով որ Ամերիկացիք կը յարգեն ազատութեան ի նպաստ այդ քայլ ընտրութիւնը եւ ապահովութիւն տուած է որ մինչ Վրացիները ազատ եւ ժողովրդավար վրաստան մը կը կառուցանեն, ամերիկացի ժողովուրդը իրենց կողքին է: Ջերմ ընդունելութիւնը իր գագաթնակէտին հասած է, երբ Պուշ չեշտած է որ Վրաստանի հողամասին եւ գերիշխանութեան յարգանքը պահանջած է ընդդէմ անջատողական կռուախընձորներու եւ թելադրած է նաեւ Վրաստանի անդամակցութիւնը ՕԹԱՆ-ի: Ամերիկացիք դժգոհ են որ լուրը իրենց հաղորդուած է յապաղումով եւ ԷՖ.ՊԻ.Ա.Ց-ը քննիչ յանձնախումբ մը ղրկած է տեղւոյն վրայ:

ԻՐԱՔԻ մէջ, յաջորդական ոճրափորձեր գործուած են Մայիս 11ի վաղ առաւօտեան: Ընդհանուր ձեւով, մեռեալներու Թիւը 50էն աւելի է: Ոճրափորձ մը գործուած է Ս. Հիւսէյնի ծննդավայրը՝ Քէրպէլա, ուր 31 մեռեալ կայ, ուրիշ մը՝ Հավիժա, Քէրքիւքի արեւմտեան շրջանը, ուր աւելի քան 26 մեռեալ կայ, երրորդ մըն ալ՝ Պաղտատ, ուր երեք մեռեալ եւ 10 վիրաւոր կար: Միւս կողմէ առեւանգումները կը շարունակուին: Այս անգամ ձախոնցի մը առեւանգուած է: ենթական կ'աշխատէր բրիտանական ապահովութեան ընկերութեան մը մէջ եւ Թոքիօ ամէն չանք կը Թափէ ազատագրումը ձեռք ձգելու համար: Ինչ կը վերաբերի Ֆլորանս Օպընայի եւ իր առաջնորդին, Մայիս 11ին 126 օր էր որ առեւանգուած էին: Լուր չկայ նաեւ ռումանացի լրագրողներէն, որոնց համար տրուած երկու պայմանաժամեր լրացած են: Անոնց մէջ է ռումանահայ լրագրողն ալ՝ Օհաննէսեան:

ՊՈՒԼՈՆԵԼ-ՊԻՑԱՆՔՈՒՐԻ քաղաքապե-

(Շար.ը Գ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԷՄՔԸ ՁԱՆԱԹԱՐԵԼՈՒ ԽՆԴՐԱՆՔ

Երեւանը արդիականացնելու սխալ ըմբռնում մը քանդումի եռանդուտ թափի մը մղած է մայրաքաղաքին պատասխանատուները: Կը քանդուին հին չէնքերը, յաճախ առանց պատմական, ճարտարապետական արժէք նկատի առնելու. ու անոնց տեղ անդիմադիմ, չատ պարզանեղրու մէջ չրջապատին անյարիր նորեր կը կառուցուին: Աւելորդ է ըսել որ չահագործական ախորժակները լայն բացուած են ու մեղրին առընչուողները իրենց մասը կը լիզեն:

Այս երեւոյթը չատ մը արդար վրդովմունք, դժգոհութեան արտայայտութիւններու պատճառ եղաւ ու կը չարունակէ ըլլալ: Տեղական մամուլը յաճախ տեղ կու տայ անոնց, պետական մակարդակի վերաբերումով պահանջելով երեւանեան արդին ոչ մեծաթիւ գեղեցիկ հնութիւններուն նկատմամբ: Ամէնէն աւելի կը մտահոգուին երեւանը անանցեալ, անկարապիր քաղաքի մը վերածելու անփութութիւնը, ազդեցութեան լծակներու չնորհիւ ընդհանուր վնասէն չահաւոր ելլելու աչքընթացութիւնը: Այս ուղղութեամբ ամէն հրապարակում փաստը կը բերէ թէ հինը յարգելու, անոր նկարագիրը, էութիւնը պահպանելով զայն ներկային մէջ ունենալու մշակոյթը տակաւին չէ հասած Հայաստան: Կամ եթէ կան զայն ունեցողներ որոնց գոհացում չի տար նոսիմոր, այլ իւրայատուկ գիծերէ զուրկ քաղաքը, անոնք չունին լսելի ըլլալու լծակները: Պէտք է ըսել նաեւ թէ ատենք որոշ չափով ժամանակավրէպ մը ատչութեան ակր, հինցած գլուխներ կը նկատուին «նորոզիչ»ներուն եւ իրենց չըջանակներուն կողմէ:

Վերջերս դժգոհներու հատուածէն նոր դիմում մը հատաւ, այս անգամ ուղղուած՝ ո՛չ պետական դէմքի մը, կամ դիրքի մը· այլ կալուածատէր անհատի մը որ կը կոչուի Նազարէթ Պէրպէրեան: Բաց նամակ մը գրի առնուած է հինգ լատորագրութեամբ, ի պաչտպանութիւն Աբովեան փողոցի մէկ չէնքին, զոր գնած է յիշեալ անձը: Նամակագիրները- Սիլվա Կապուտիկեան, Վազգէն Ճարութիւնեան (ակադեմիկոսներ), Լեւոն Աբրահամեան (փիլիսոփայութեան փրոֆ.), Խորէն Պալեան եւ Աչոտ Գրիգորեան (Ճարտարապետութեան ազգային թանգարան-Հիմնարկի տնօրէն)- Աբովեան 1/4 հասցէի չէնքը չքանդելու, նման արարքով Երեւանը իր պատմամշակութային եւ ճարտարապետական յուշարձաններէն չզրկելու կոչ կ'ուղղեն նոր կալուածատիրոջ:

Ստորեւ անոնց բաց նամակը·

«Ճարգելի պրն· Պէրպէրեան,

Աբովեան 1/4 հասցէով գտնուող շէնքը՝ կառուցուած 1910-14 թուականներին ճարտարապետ Բ· Մեհրաբեանի կողմից, Երեւանի պատմա-մշակութային եւ ճարտարապետական յուշարձաններից մէկն է: 2004 թուականի դեկտեմբերին այն թիւրիմացաբար դուրս է մնացել Երեւանի պատմամշակութային յուշարձանների ցանկից եւ, շնորհիւ հասարակական դըժգոհութիւնների, կրկին ներգրաւուել է ցուցակի մէջ՝ ՀՀ կառավարութեան ս·թ· փետրուար 24ի որոշման համաձայն: Քաղաքային իշխանութիւնները, ի դեմս Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետ Ս· Դանիէլեանի, բազմիցս վստահեցրել են Երեւանի պատմամշակութային յուշարձանների պահպանութեամբ շահագրգիռ հասարկոյթեանը, որ շէնքը ապամոնտաժման եւ տեղափոխման ենթակայ չէ: Առում է նաեւ, թէ դուք բանաւոր խոստում էք տուել, որ նշուած շէնքը պահպանուելու է:

Սակայն ներկայումս շէնքը համարկալուում է, եւ այդ առիթով հասարակական լայն շերտերի մէջ անհանգստութեան եւ վրդովմունքի նոր ալիք է բարձրացել: Այս շէնքն, ի թիւս այլոց, Երեւանի եւ, ընդհանուր առմամբ, Հայաստանի բազմաչի ճարտարապետութեան արդէն իսկ փոքրաթիւ պահպանուած նմոյշներից մէկն է, այն կազմում է Երեւանի պատմութեան եւ հայ մշակոյթի համար այնքան նշանակալի՝ Աստաֆեան փողոցի աւանդական տեսարանի կարեւորագոյն հատուածը: Մայրաքաղաքի բնակչութիւնը խիստ անհանգստացած է

ՄԻԱՅՆ ԳԻՏԱԿԻՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔՈՎ ԿԱՅ ՀԱՅՈՒՆ ՓՐԿՈՒԹԻԻՆ

Այս օրերուն մինչ ամբողջ Թափով կը չարունակուին ցեղասպանութեան առնչուած Թրքական ճապկումները, հակասութիւններու խուճապային տրամադրութիւն մը մատնելով, «Հատուցում 2015 համախմբութիւն»ը ը· անդամ ըլլալով տուաւ փաստը Թէ ներկայէն Թելադրուած աշխատանքի ճամբայ գծած է, կը հետեւի անոր ամենայն պիտակցութեամբ, լրջութեամբ: Ա՛լ հինցած կաղապարներու տակ անկարութիւն պարտկելու, լրտունդներով միջոց լեցնելու տակաւին չամեցող սովորութիւնը անպոյ բան է անոր համար: Անցեալ Նոյեմբերի առաջին հատաքոյթով («Յառաջ», Նոյ· 30, Դեկտ· 2) Համախումբը յայտարարած էր Թէ Թուրքիոյ ճանաչումէն անբաժանելի բան էր հատուցումը, ուստի լծուած էր այդ ուղղութեամբ պատրաստուելու: Որոչուած էր Սպիտակ պիտք մը պատրաստել ուր պիտի ամփոփուէր հատուցումի լման հարցը:

Ապրիլ 28ի ը· երեկոյթին Համախմբումի նախագահը Գեղամ Գեւոնեան մեկնելով ցեղասպանութեան 90ամեակի վերջին նչումներէն, բաւ Թէ առաջին ոգեկոչումը տեղի ունեցած է 1922ին Բաքուի մէջ ուր Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցիին խորանէն Ներսէս քհնյ· Տէր Կարապետեան խօսած է ընդարձակ քարոզ մը 1915ի ոճիրին Նիւթով· կարդաց անկէ կարճ հատուած մը (տե՛ս քովի սիւնակը), առնըւած՝ «Նահատակաց յիշատակին» խորագրուած գրքոյկէն (Բաքու, 1922)· Ա՛պա հրաւիրեց ներկաները վայրկեանի մը յոտնկայս յարգանքի: Ապա հրաւիրեց ներկաները վայրկեանի մը յոտնկայս յարգանքի: Ապա հրաւիրեց Գեղամ Գեւոնեան մեկնելով ցեղասպանութեան 90ամեակի վերջին նչումներէն, բաւ Թէ առաջին ոգեկոչումը տեղի ունեցած է 1922ին Բաքուի մէջ ուր Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցիին խորանէն Ներսէս քհնյ· Տէր Կարապետեան խօսած է ընդարձակ քարոզ մը 1915ի ոճիրին Նիւթով· կարդաց անկէ կարճ հատուած մը (տե՛ս քովի սիւնակը), առնըւած՝ «Նահատակաց յիշատակին» խորագրուած գրքոյկէն (Բաքու, 1922)· Ա՛պա հրաւիրեց ներկաները վայրկեանի մը յոտնկայս յարգանքի: Ապա հրաւիրեց Գեղամ Գեւոնեան մեկնելով ցեղասպանութեան 90ամեակի վերջին նչումներէն, բաւ Թէ առաջին ոգեկոչումը տեղի ունեցած է 1922ին Բաքուի մէջ ուր Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցիին խորանէն Ներսէս քհնյ· Տէր Կարապետեան խօսած է ընդարձակ քարոզ մը 1915ի ոճիրին Նիւթով· կարդաց անկէ կարճ հատուած մը (տե՛ս քովի սիւնակը), առնըւած՝ «Նահատակաց յիշատակին» խորագրուած գրքոյկէն (Բաքու, 1922)· Ա՛պա հրաւիրեց ներկաները վայրկեանի մը յոտնկայս յարգանքի: Ապ

սոյ մէջ մօտ 650 հայ մտաւորականներ կը ձերբակալուէին, կ'աքսորուէին եւ կը սպանուէին, աշխարհամարտի պատեհութեամբ սկիզբ կ'առնէր Հայոց Ցեղասպանութեան հիմնական դրուագը՝ Թուրքիոյ գրեթէ ողջ Հայութեան ջարդն ու տարագրութիւնը, որ պատճառ պիտի դառնար մէկ ու կէս միլիոն Հայերու մահուան, եւ ամենց անհետացման իրենց հարազատ եւ մշտական հայրենիքը կազմող վայրերէ:

Այս վճռական արարքը իր նախադէպերն ունեցած էր. քանի տարիներու ընթացքին պատերազմէն առաջ, հարիւր հազարաւոր Հայեր կոտորուած էին, բռնի մահմետականացուած կամ ստիպողութեան մատնուած երկիրը թողելու: Ունեցաւ նաեւ իր երկարաձգութիւնը. Թրքական Հանրապետութեան հիմնադիրները, եւ Հանրապետութիւնը ինքն ալ, Ցեղասպանութիւնը չարունակեցին նոր կոտորածներ կազմակերպելով, ձեռնարկելով վերապրողները չատերուն ջարդաջայխութենէ ազատման եւ արտաքսման, բռնադրաւելով ազգային եւ սեփական ինչքերը, աւերուածութեան մատնելով, այլակերպելով կամ դիտաւորեալ կերպով քանդելով յուշարձանները որոնք մաս կը կազմեն համամարդկային հարստութեան:

Ազգերու Միութեան հիմնադիր Պետութիւնները միջազգային ուժեան մը նախատեսած էին դումարել (Սեւրի դաշնագրի 230րդ յօդուած, 1920), դատելու համար արարքները, զորս կը նկատէին եղեռն, ընդդէմ մարդկութեան, բայց որոնց Հայը այդ օրերէն իսկ Ցեղասպանութիւն որակումը պիտի տար: Ցիչեալ պետութիւնները, մանաւանդ եւրոպական, Լօզանի դաշնագրով (1923) հրաժարեցան վրկարար այս քայլէն. նման քայլ մը գործադրուելու համար, ապաման ուսումնասիրութեան մինչեւ որ կրկնուին նմանօրինակ ոճիրներ Եւրոպայէն ներս երկրորդ աշխարհամարտի ընթացքին: Սակայն Թրքական Պետութիւնը դատ ալ տեղ՝ թէ ոճիրներ արդիւնքը ամբաստանելու առիթը, թէ դատաստանքի վերածած ժխտողական յամառութեան մը ուժը: Անոր յառած կը մնայ դեռ, մինչ Եւրոպայի տասնմէկ երկիրներու մէջ, որոնցմէ ինը՝ Միութեան անդամ, ազգային տարբեր մարմիններ իրենց պարտքն են համարած Ցեղասպանութիւնը ճանչնալ, ամենէն Եւրոպական Խորհրդարանէն որ նոյնն ըրած էր 1987ին արդէն, եւ անոր ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ նախապայման դրած Եւրոպայէն ներս սոյն երկրին ընդունուելուն:

Հայոց Ցեղասպանութիւնը կը ծագի Թրքական Պետութեան անկարողութենէն քաղաքական լուծում մը դնելու Հայկական Հարցին, որ պահանջքին մէջ կ'ամփոփուի՝ ոչ թուրք հաւաքականութեան մը Թուրքիոյ մէջ արժանապատուութեամբ ապրիլ կարենալու: Անոր հեղինակները յանիրաւի արդիական սեպուած ծայրայեղ ազգամոլութեան մը դաւանողներ եղած են, եւ միաժամանակ ժառանգորդները հասարակական եւ քաղաքական անհատատարապաշտ իմացութիւններու: Ազգային Սահմանադրութիւնը կամ Կանոնադրութիւնը (1863) որ Թուրքիոյ Հայոց Ազգը խորհրդարանային հիմքերու վրայ կը կազմակերպէր Կոստանդնուպոլսոյ պատրիարքին չուրջ, ոչինչ կը նախատեսէր որով կարենար ան Պետութեան յազացած բնաջնջման ծրագրի մը դէմ պաշտպանուիլ: Սահմանադրութեան ջնջուիլը Թրքական Հանրապետութեան ձեռքով ուրիշ նպատակ չէ ունեցած քան Հայոց Ազգը զրկել որեւէ յատուկ իրաւիճակէ եւ որեւէ օրինական գոյութենէ Թուրքիոյ ներս:

Թուրքիոյ Հայոց Ազգը կը վերապրի Սփիւռքի մէջ եւ այս իրականութեան հիման վրայ է որ 2004 Նոյեմբեր 25ին կազմուած է Փարիզի մէջ Հատուցում 2015 Համախմբութիւնը: Եւ սակայն, Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ թեկնածուութեան հետ կապուած նորադրոյն անցուդարձերը զոյց կու տան մեզի որ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումն ու հատուցումը չեն դրուած որպէս նախապայման այդ երկրին միւտք գործելուն: Ուստի, իր հիմնադիր յայտարարութեան դրծով, Հատուցում 2015 Համախմբութիւնը Եւրոպական Միութեան մարմիններուն եւ անոր անդամ Պետութեանց կառավարութիւններուն կը յիշեցնէ:

1. Թէ ժխտողական Պետութեան մը մուտքը Եւրոպական Միութենէն ներս բացարձակօրէն հակառակ է եւրոպական կառուցումին առաջնորդող արժէքներուն:

2. Թէ Ցեղասպանութիւնը կարելի չէ պատել Հայկական Հարցէն, որուն իբր վերջնական լուծումն է գործադրուած:

3. Թէ անոր ճանաչումը եւ թէ հատուցումը զոյդ եւ անբաժանելի տարրեր են արդարութեան պարտականութեան:

4. Թէ Թուրքիան հատուցում կը պարտի Հայութեան. հատուցումը կը սահմանուի հասցուած վնասով:

Կը սպասենք որ, յառաջիկայ Հոկտեմբեր 3ին թէապէս սկսելիք ընդունման բանակցութիւններուն նախաշաւիղ գործընթացին մէջ յստակօրէն նկատի առնուի վերոյիշեալ պարտադրանքներուն անչրջելի բնոյթը:

ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ 2015
ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, 2005 Ապրիլ 28

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ինչպէս անցեալին, այս անգամ եւս Կրընոպլի հայկական միութիւններու հատաքականը զանազան ձեռնարկներով ոգեկոչեց Ապրիլեան եղեռնը:

Շորեքշաբթի, Ապրիլ 20ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ժան Մարանճեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ "գոլոֆ" մը կազմակերպութեամբ Մշակոյթի Տան, Իզմըլի հայկ. կազմակերպութիւններու Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսայի հրէական հիմնարկներու ներկայացուցչական խորհուրդի տեղւոյն մանանճուղին: Նիւթը կը վերաբերէր Ժխտումին: Խօսք առին Իվ Թերնոն, Թալ Պրիւմման, Ռոզ-Մարի Ֆրանկիւլեան եւ Էրիք Հաթապ, որոնք վերլուծեցին հարցին պատմական եւ իրաւական եղբեւյթները: Նոյն իրիկունը, ժամը 19.30ին, Կրընոպլի Արդի Թանգարանին մէկ սրահին մէջ, նոյն դասախօսները արտայայտուեցան նոյն նիւթին չուրջ եւ մեծ պատառի մը վրայ ներկայացուեցան Հայկական Ցեղասպանութենէն եւ Հրէական Ողջակիզէն նկարներ: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս Կրընոպլի քաղաքապետը Մ. Տեսթօ եւ բազմաթիւ ուրիշ ներկայացուցչական դէմքեր:

Ելոյթներու աւարտին եղան հարցումներ, որոնց տրուեցան հարկ եղած լուսաբանութիւնները, խօսք առաւ նաեւ Մ. Տեսթօ:

Ապրիլ 22, ժամը 20.30ին Կրընոպլի Զբօսաշրջութեան Տան մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն Հայ Դատին կողմէ, որու նիւթն էր Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը Թուրքիոյ կողմէ: Դաշնակցութեան տեղւոյն մարմնին եւ Հայ Դատի Ճանճնախտամբին կողմէ խօսք առաւ Գ. Գուլումճեան, որ բարի գալուստ մաղթեց քաղաքական ներկայ անճնաւորութիւններուն եւ հրաւիրեց Հայ Դատի Ֆրանսայի պատասխանատուն՝ Ցարուհի Մարտիրոսեանը խօսք առնելու: Նախ ցուցադրուեցաւ կարճ ժապաւէն մը Հայ Դատի վերջին գործունէութեան մասին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի մէջ եւ Պրիւսէլի ցոյցին: Ապա, բանախօսը արտայայտուեցաւ օրուան նիւթին մասին, ծանրանալով Հայ Դատի Ճանճնախտամբին տարած տքնաջան աշխատանքին վրայ, դատապարտելով Թուրքիոյ ժխտական կեցուածքը: Իշէրի Ընդհ. Խորհուրդի փոխնախագահուհին՝ Քրիսթին Գրիֆօ կարճ եզրյթով մը խոստացաւ միշտ պայքարիլ Հայ Դատին ի նպաստ: Աւարտին եղան հարցումներ եւ տրուեցան հարկ եղած պատասխանները կամ ուզուած տեղեկութիւնները:

Շաբաթ, Ապրիլ 23, ժամը 18.30ին հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ Կրընոպլի Հայկական Խաչքարին առջեւ, ուր բազմութիւնը եկաւ իր յարգանքը մատուցանելու: Քաղաքապետ Մ. Տեսթօ, Ռ. Գազընաս, Տ. Միկօ, Ք. Գրիֆօ եւ հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներ եւ ուրիշներ խոնարհեցան խաչքարին առջեւ: Ապա տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակի զետեղում հայկական միութիւններու եւ տեղւոյն քաղաքապետարանին կողմէ Մ. Մանուչեանի եւ Ապրիլ 24ի յուշաքարին առջեւ, նաեւ հրեայ համայնքին կողմէ: Խօսք առին Ն. Սապունճեան (Կապոյտ Խաչ), Արման Մխիթարեան, Ժոզէ Ապիաս (Սէն Մարթէն տ'Էռի քաղաքապետարան) եւ բոլորն ալ դատապարտեցին Թուրքիան: Ժամը 13ին բազմութիւնը քալեց մինչեւ Խաչքարը, առաջնորդութեամբ երիտասարդներուն եւ մեծ պաստառներով ուր կը պահանջուէր Ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ: Եռագոյն դրօշակներով, պաստառներն ալ նոյն պահանջը կը դնէին: Կէսօրէ ետք չատեր Լիոն մեկնեցան մասնակցելու տեղւոյն ոգեկոչումներուն:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

***

ԼՈՆՏՈՆ

Անգլիոյ Հայերը մէկ օրուան համար մոռնալով իրենց տարակարծութիւնները, միասնական ոգիով նշած են Ցեղասպանութեան 90ամեակը: Առաւօտուն, դարնանային բացառիկ օդով մը բազմութիւնը փութացած է Ս. Եղիշէ եկեղեցին որ ծայրէ ծայր լեցուած է, դուրսը ձգելով հարիւրաւոր հոգիներ: Մուտքին եւ ներսը պատուոյ պահակ կեցած են ՀՄԸՄ-ականներ: Ուշագրաւ եղած է երէցներու կարգին օտարութեան մէջ հասակ առած բազմաթիւ երիտասարդներու ներկայութիւնը: Հոն գտնուած են նաեւ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ որոնք յաջորդաբար խօսք առած, անդրադարձած են Ի. դարու առաջին Ցեղասպանութեան եւ զօրակից գտնուած հայ ժողովուրդին:

Նաթան Եպիսկ. Յովհաննիսեանի մատուցած պատարագին հոգ աւելի քան հազար հոգիներ բազմութիւնը 150 ոստիկանի առաջնորդութեամբ լուռ երթ կատարած է հակաթուրք պաստառներով, թուղթակներով: Յուցադրարները մօտ ժամ մը մնացած են Թրքական դեսպանատան դէմ:

Ցեղոյ թմբուկներու զարկերով խրոխտ է լուութիւնը, հսկայական հայկական եռագոյն մը պարզուած է, լոզունգներ արձակուած:

Հայկական յուշարձանին ծաղկեպսակ զետեղուած է եկեղեցական Խորհուրդի առաջնորդ Արա Փալամուտեանի, Հայ Դատի Ճանճնախտամբի առաջնորդ Ր. Սարգիսեանի եւ Հայրապետի դեսպան Վահէ Գաբրիէլեանի կողմէ:

Ելոյթ ունեցած են Եուրի Ճակոբեան, Պահպանողական կուսակցութենէն Զարդ Թոքըն. այս վերջինը առանց բառերը ծամծմելու ըսած է թէ Թուրքիա մինչեւ որ չճանչնայ Հայ ժողովուրդին սպանդը, իրաւունք չունի եւրոպական ընտանիքին մաս կազմելու. ապա յայտարարած է թէ Անգլիա եւս պէտք է ճանչնայ իրողութիւնը:

Ոգեկոչումի յուշահանդէսը վերջ գտած է Արա Պետրոսեանի սրինդով նուագած Տըլէ Եամանով ու Մեր Հայրենիքով:

Մ. Զ.

ԱՆԻՄԵԱԼ
ՏԱՐԻՆԵՐ
1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

- Հայց մենք արտօնութիւն ունինք, Մոմպիճ պիտի երթանք մէկ երկու օրէն, պատասխանեցի:

- Այդ արտօնութիւնը միմիայն Գոնիայի առաջնորդին, մօրը եւ քրոջը համար է, պատասխանեց քմծիծաղը:

- Ես ալ իրեն ազգականն եմ:

- Երկար խօսք մտիկ չեմ ըներ, պատրաստուէ իսկոյն ճամբայ ելլելու:

Ճար չի կար, պէտք էր երթալ: Ինչ առաջ արդէն ճամբայ հանած էին կարապետի կլինը, փոքրիկ աղջիկը, ուսուցիչ Գառնիկ Պօտուրեանը եւ Միհրան անուն ուրիշ երիտասարդ մը որ իրրեւ սպասաւոր կ'ընկերանար Գարեգին վրդ.ին Թարսուսէն:

Տխուր սրտով «մնաս բարով» ըսի մեր վարդապետին, մօրն ու քրոջը եւ ոստիկաններ մը հետ մեկնեցանք օթէլէն: Երթալիք տեղերնիս բաւական հեռու էր:

- Կառքով երթանք առաջարկեցի ոստիկանին:

Հաւանեցաւ:

Սէպիլ Հալէպի արեւելեան կողմը ընդարձակ դաշտ մըն է, քաղքէն ոտքով մէկ ժամ հեռաւորութեամբ: Տէր-Զօր երթալիք տարագիրները հոն կը ղրկուէին, վըրաններու ներքեւ:

Սէպիլ դժոխքի կայարանն էր Հայերուն համար:

Արեւը մարը մտնելու վրայ էր երբ հասայ Սէպիլ:

Հազարաւոր վրաններ ցցուած էին ամէն կողմ: Բաւական վխտտաուքներէ ետքը վերջապէս գտայ մերիններըը, ծանօթի մը վրանին մէջ:

Թէեւ մենք ալ վրան մը ունէինք հետերնիս, բայց չէինք տնկած:

- Այս գիշեր այսպէս անցընենք մեր բարեկամին վրանին ներքեւ, ըսաւ Գառնիկ Պօտուրեան, վաղը մեր վրանը կը տնկենք յարմար տեղ մը:

Ընդհանրապէս Պարտիզակցիները, Ամասիացիներ, Ռոտոսթոյցիներ ու Էսքիշէհիրցիներ էին այդ միջոցին Սէպիլ գտնուողները: Կային նաեւ փոքր թիւով Աֆիոնկարահիսարցիներ, Խարբերդցիներ ու Տիգրանակերտցիներ:

Այդ վրանը ուր մեզ հիւրընկալեցին՝ Պարտիզակցի ընտանիքի մը կը պատկանէր:

- Մենք Սուրիա պիտի երթանք, ըսաւ ընտանիքի պետը, ինչպէս նաեւ մեզի հետ 300ի չափ ընտանիքներ:

- Բայց ինչպէ՞ս յաջողեցաք...

- Ձէմալ փաշա հրամայեց որ արհեստաւորները զատուին ու Շամ ղրկուին, մենք ալ իրրեւ արհեստաւոր հոն պիտի երթանք ու կառավարական գործարաններու մէջ պիտի աշխատինք: Մասնաւորապէս կը փնտռեն կոր դերձակները, կօշկակարները, երկաթագործները, ատաղձագործները, ոստայնանկները:

- Այդ երեք հարիւր ընտանիքներն ալ արհեստաւո՞ր են:

- Մեծամասնութիւնը արհեստաւոր է, բայց կայ մէջերնին մաս մը որ ո՛ եւ է արհեստ չունի, բայց յաջողած է իրրեւ արհեստաւոր արձանագրուիլ:

- Ի՞նչպէս...:

- Կաշառքով կամ խաբեբայութեամբ:

Արդարեւ շատ էրիկմարդիկ որոնք իրրեւ դերձակ արձանագրուած էին, առտուընէ մինչեւ իրիկուն իրենց վրաններուն ներքեւ նստած, իրենց կիներէն թելը ասեղին անցնել, կար կարել կը սորվէին:

Պարտիզակցին խոստացաւ աշխատիլ մեզի ալ արհեստաւորի մէկմէկ վէսիքա ձեռք ձգելու համար:

Իրա՛ւ ալ հետեւեալ օրը կրցաւ ձեռք ձգել մեռած մարդերու երկու վէսիքա որոնք պնած էր մէյ մէկ ոսկիի: Այս վէսիքաներէն մին Գառնիկ Պօտուրեանը առաւ, իսկ միւսը Միհրանը:

Ես բացը մնացի:

- Հոգ մի՛ ըներ, փեղկ ալ ճարը մը կը գտնենք, յուսադրեց Պարտիզակցին:

Եւ իրիկուան դէմ կէս ոսկիի փոխարէն, ձեռք ձգեց նոյն օրը վրաններուն մէջ մեռած Պարտիզակցիի մը նաւթուս թէսքերէն որուն մէջ հանդուցեալին արհեստը նշանակուած էր: Մեռնողը տիւրկէր է եղեր, ես ալ ստիպուեցայ իր անունն ու արհեստը ընդունիլ եւ եղայ Պարտիզակցի տիւրկէր Աատուր, 52 տարեկան, ամուսնացած եւ երկու զաւակներու հայր:

Ահիկա թէեւ վէսիքա չէր, բայց վերջապէս արհեստաւոր ըլլալս հաստատող պաշտօնական թուղթ մըն էր:

(Շար. 51)

(Շար· Ա· էջէն)

տը՝ Ժան-Փիէր Ֆուրքատ չուզեր ստանձնել Փինոյի "արտագաղթին" պատասխանատուութիւնը, Սըկէն կզգիէն քաշուելուն առթիւ: Կ'առարկէ որ Փինօ այլ դրդապատճառներ ունէր, օրինակ՝ վենեսուէլի մէջ կրասի պալատը (գնուած Ֆիլթէյն) երեսուն միլիոն եւրօ արժած է եւ տասը միլիոնի ալ աշխատանք կայ, մինչ Պուլոնեսի ծրագիրը 150 միլիոն եւրօ կ'արժէր եւ վերջն ալ մատակարարութիւնը կար: Միւս կողմէ Ֆր· Փինօ բոլորովին անմեղ հռչակուած է ամերիկեան էկզէֆիւթիֆ լայֆի կողմէ, որ բանական ազմուկ հանեց առենին, նաեւ Գրետի Լիոնէի պատճառաւ: Ֆրանսայի մէջ արուեստագէտները եւ արուեստասէրները չատ յուսախաբ են եւ կը մեղադրեն Փինոն:

ՄԻԹԵՐԱՆի ընտանիքը, տղայեակ նախագահին ընտրութեան տարեդարձին օրն իսկ (Մայիս 10) պառակտուած պատկեր մը պարզեց: Այրին՝ Տանիէլ Միթերան որոշած է "Ոչ" քուէարկել, կարդալէ ետք Սահմանադրութիւնը, տղաքը, Ժիլպէր եւ Ժան-Քրիսթոֆ վճռած են "Այո" քուէարկել: Ձէք Լանկ ալ, որ ըսած թէ "իր մէջ կը կրէ Ֆր· Միթերանը", կը փորձէ համոզել Մազարինը, որ "Այո"ի հրաւէր կարդայ:

ՊԷՐԼԻՆի սրտին վրայ, Մայիս 10ին, բացումը կատարուած է Ողջակէզին նըւիրուած 2711 յուշաքարերու, ի յիշատակ զոհուած վեց միլիոն Հրեաներու: Ներկայ եղած են Հանրապետութեան նախագահը, երեսփոխանական ժողովի նախագահը: Մեմորիալը կը բաղկանայ 2711 պեթոնէ յուշաքարերէ եւ գործն է ծագումով հրեայ ամերիկացի ճարտարապետ Փիթըր Այզընմանի: Սապինա վան տէր Լինտըն, միակ վերապրողը իր ընտանիքէն, որ բընաջնջուած է նացիներու կողմէ, յայտարարած է, կրկնելով Էլի Վիզէլի խօսքը՝ "Չեմ հաւատար հաւաքական յանցագործութեան":

ՌԱՖՍԱՆՃԱՆի, նախկին նախագահը, յայտարարած է թէ թեկնածու է Իրանի նախագահութեան, որու ընտրութիւնը կը կատարուի Ցունիս 17ին: Ռաֆսանճանի կ'ուզէ յաջորդել բարենորոգիչ Խաթամիի:

ԺԸՆեւիի մէջ, Չինացիներն ու Թուրքերը այնքան սուր բանավէճ ունեցած են Մայիս 10ին, որ Օ·ԷՄ·Սի-ի (Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութիւն) 148 անդամ երկիրներու նախատեսուած ժողովը յետաձգուած է: Հարցը կը վերաբերէր կերպասեղէնի որ չատ կարեւոր է Թուրքիոյ չուկային համար: Առաւօտեան նիստին, Թուրքիա եւ Ցորդանան կ'առաջարկեն որ օրակարգի նիւթ ըլլան "առաջարկներ դոթաներու անհետացման ապդեցութեան դէմ": Առաջարկը եղած էր Մարտին Թունուզի կողմէ, բայց Չինաստան եւ Հնդկաստան բարձի թողի ըրած էին: Ի՞նչու այս անելը: Կերպասեղէնի ճարտարարուեստի միութեան ընդհանուր պատուիրակին համար, բացատրութիւնը պարզ է՝ Թուրքերը ըրին ինչ որ Եւրոպա չկրցաւ ընել: Այլ խօսքով, Ցունուարէն իսկ (երբ կը ջնջուէր դոթայի դրութիւնը) հաստատել պահպանութեան վիճակ մը 42 ապրանքներու վրայ, ուր Չինաստանէն ներածումները կը սահմանափակուին 7,5%ի: Շատ բան չի փոխուիր իրականին մէջ: Թուրքիա Եւրոպայի երկրորդ հայթայթիչն է Չինաստանէն եւրք: Ի՞նչ կրնայ ընել Անգարա, հարց կու տայ տրմտեսակէտ մը, երբ Թուրքիա 23 սեպթեմբեր Եւրոյի կը ծախէ զոյդ մը դուլպայ, երբ Չինաստան, կորուստով, 16 սեպթեմբեր կ'արտածէ: Թուրքիոյ մտահոգութիւնն այն է որ արտածման չուկաներ կը կորսընցնէ, մինչ իր գլխաւոր արտադրութիւնն է եւ բանուորները կ'աշխատին չաբաթը եօթը օր, օրական տասը ժամ: 100 հազար հոգի կրնան իրենց այդ աշխատանքն ալ կորսնցնել:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ չուրջ հակասութիւնները վերջ չեն գտներ եւ ինչպէս կըսեինք արդէն, նոյն յօդուածները կը ծառայեն "Այո"ի կամ "Ոչ"ի կողմնակիցներուն, ճիշդ հակառակը ըսել տալու համար: Այսպէս, "Այո՛, ո՛չի համար" աշխատանքի խումբը յայտարարութիւն մը տարածած է Ֆիկարոյի մէջ (Մայիս 11) որ կը հրաւիրէ Այո՛ քուէարկելու Ո՛չ ըսելու համար Թուրքիոյ, մինչ ճիշդ հակառակը կը քարոզեն Ֆ· տը Վիլիէ, Ֆաբիուս եւ ուրիշներ, որոնք "Ոչ"ի փաստաբաններն են:

Հ·Մ·Ը·Մ·-ԻՆ Վարչութեան
կազմակերպութեամբ

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՑԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մայիս 14ին
«Les Diamantaires»ի մէջ,
ժամը 20·30էն սկսեալ:

Հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 PARIS
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 06· 80· 88· 12· 24 թիւին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Ծնունդի առթիւ շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 300 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Փանոսեան 50, Տիկին Մելինէ Նահապետեան 100, Պ· Ժան Պետրոսեան 60, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զրբաշեան 250, Պ· Հայկ Թէքէեզեան 60, Տէր եւ Տիկին Շիւքիւրեան 110, Տէր Մարտիրոսեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Կիւլպէնկեան 100, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 50, Պ· Անարէ Սահաթճեան 100, Տիկին Սիւզան Մօրիյ 20, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Գոյտոնեան 50, Տիկին Նելլի Մխիթեան 45, Պ· Վ· Սարգիսեան 50, Պ· Ժան-Փօլ Սահակեան 15, Օր· Լիլիան Տարօնեան 40, Տիկին Ա-լիս Քալըրտաքօղլու 30, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Լըֆէվր 10, Պ· Ժան Սէֆէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան 300, Օր· Հայկանոյշ Յակոբեան 25, Տիկին Մաքրուհի Մելքոնեան 80, Պ· Տըրդատ Աբրահեան 50, Պ· Յակոբ Փալայեան 40, Օր· Վերժին Աատուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Զիլինկիրեան 25, Տիկին Ժագլին Տէզարմէնիէն 15, Տիկին Ժ· Տէր Սարգիսեան 30, Տիկին Սոնա Պուտաղեան 300, Տէր եւ Տիկին Անդրէ-Փիէր Սէմսարեան 240:

(Շար·)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաթողիկոսական Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Նազդալեանէ 130 եւրօ Հայաստանի որբերուն ի նպաստ:

L'UNION CULTURELLE
FRANCAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE

vous invite à une

CONFERENCE
EXCEPTIONNELLE

du PROFESSEUR JEAN-PIERRE MAHE
Membre de l'Académie des Inscriptions
et Belles-Lettres

à l'occasion de la parution
du dernier livre
d'**Annie et Jean-Pierre Mahé**

L'ARMENIE
A L'EPREUVE
DES SIECLES

paru aux Editions Gallimard —
Collection Découvertes

Les auteurs dédicaceront leur ouvrage

Vendredi 20 mai à 20h45

Centre Culturel et Artistique Arménien
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
Métro République

U.C.F.A.F. : www.ucfaf.com

Verre de l'amitié

P.A.F.: 6 Euros - Adhérents: 4 Euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՒՍ 21 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան
արձակուրդի
ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու չաբաթուան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- *Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- *Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- *Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- *Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը*
- *Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, մխային վերապրելու յիշատակելի երկու չաբաթները հայրենի հողին վրայ:*

Մասնակցութեան սակ· -
(առանց ճանապարհածախքի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ՄԱՍԻ Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան մանուճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 14, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

SORTIE EN CHAMPAGNE

avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai

Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégustation;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place
Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai** auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
ԽՈՐԱՍԱՆՈՒՐ ԱՐՈՎԵԱՆ
Հայկական վարժարանին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԸ

Կիրակի, Մայիս 22
ժամը 14·30էն 19
Մայր եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ

Գեղարուեստական յայտագիր
Նուագ - երգ եւ Պար...

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ
Եւ հաճելի անակնկալներ ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES — BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK — FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND — LESIUER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30
GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 13
VENDREDI
13 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.200 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.200

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ, ռճբափորձերու չարքը օրէ օր կը ծաւալի եւ Մայիս 11ին, ոչ թէ երեք այլ՝ չորս ռճբափորձեր գործուած են եւ զոհերու թիւն ալ բաւական մեծ է: 84 մեռեալ կար առնուազն եւ 175 վիրաւոր: Եկիլերը, ուր ԱՄՆ ժողովրդավարութիւն, ազատութիւն տարին եւ "ազատագրեցին", սպանդի դաշտի մը վերածած է եւ այս ընթացքով, մեռեալներու թիւը պիտի գերազանցէ Ս. Հիւսէյնի զոհերու թիւն ալ...: Մայիս 12ին ալ զօրավար մը սպաննուած է եւ ուրիշ ռճբափորձ մըն ալ գործուած է թակարդ կառքի մը մէջոցաւ. մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան:

"Ո՛Չ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄՈՒՏՔԻՆ" կ'ըսէ նաեւ Սիմոնն Վէյլ, որ կողմնակից է "Այո"ի, բայց ժիսքար տ'Էսթէնի կարծիքն ունի: Էլ.Սէ.Ի.էն յայտարարած է Մայիս 11ին, որ Թուրքիա միայն իր հողամասին մէկ ջնջին մասն ունի Եւրոպայի մէջ եւ ինք երբեք կողմնակից չէ եղած անոր անդամակցութեան, թող զոհանայ ընկերակցական դրութիւնով մը: Ժիսքար տ'Էսթէն ալ քանիցս արտայայտուած է այս մասին. – "Թուրքիոյ հողամասին 95%ը եւ բնակչութեան 92%ը Ասիա կը գտնուին, Անատոլուի տափաստանին վրայ, ուր արդի Թուրքիոյ հիմնադիրը՝ Քեմալ Աթաթիւրք որոշեց տեղափոխել երկրին մայրաքաղաքը": Ժիսքար տ'Էսթէն դեռ դիտել կու տայ որ Թուրքիա չէ մասնակցած որեւէ չարժումի, որ հիմը դրաւ Եւրոպայի մշակոյթին.– "Ճունասանի եւ Հռոմի բերած բաժինը, կրօնական ժառանգութիւն, Վերածնունդի ըմբռնումի ժառանգութիւն, Լոյսերու դարու փիլիսոփայութիւնը, դիտական եւ բանական մտքի բերածը", Թուրքիոյ լեզուն ալ հնդեւրոպական չէ: Դեռ չատեր կան (թերեւս բոլորը) որոնք "Այո" կ'ըսեն Սահմանադրութեան, բայց "Ոչ"՝ Թուրքիոյ, ինչպէս Ֆր. Պայրու, Նիքոլա Սարքոզի, եւլն., եւլն.: Մնաց որ Ընկերվարական կուսակցութեան հանրաքուէին արշաւին պատասխանատուն՝ Ֆր. Ռեզամէն յայտարարած է որ Շիրաք եւ Ռաֆարէն լաւ կ'ընեն լռելով, իրենց միջամտութիւնները կը վնասեն եւ ամէն անգամ "Այո"ին կը կորնչցնէ: Այս յայտարարութիւնը ըրած է մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին:

ՏԻԿԻՆ ՏԱՆԻԷԼ ՄԻԹԵՐԱՆ յայտարարեց հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանէն (Մայիս 11) որ "Ոչ" կը քուէարկէ Սահմանադրութեան, որովհետեւ ան կը հաստատէ ուրիշ մենատիրութիւն մը, որ չուկանեղու մենատիրութիւնն է: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսուա Միթերանի տեսակէտին, անընդունելի կը գտնէ որ մարդիկ արտայայտուին մէկուն անունով որ հո՛ս չէ: Ծանօթ է որ նախ Ռոլան Տիւմա, ապա Ժ. Լանկ եւ ուրիշներ յայտարարեցին որ Միթերան "Այո" պիտի ըսէր: Զընդուներ նաեւ որ "Ոչ" ըսողները Եւրոպայի դէմ են:

ԳԱՆՆի մէջ (Ծովային Ալպեան) Մայիս 11ին բացուեցաւ չարժանկարի 58րդ փառատօնը, որու դատակազմին կը նախագահէ Էմիր Քուսթուրիցա: Շարժանկարի ծանօթ դէմք եւ միաժամանակ nոf սթար, Քուսթուրիցա ծնած է Սարայեւօ 1954ին, եւ իր համբաւը չհաճ է Վէնեւիկ, երբ 1981ին "Ոսկի առիւծ"ին արժանացած է "Կը յիչե՞ս Տոլի Պէլը" ֆիլմին համար: Պոսնիոյ պատերազմին առեն մեզադրուեցաւ որ Միլոսեւիչի վարչակարգին կողմնակից եղած է: Փառատօնին բացումը կատարուեցաւ Ֆրանսական ֆիլմով մը՝ "Լէմմինկ", որու հեղինակն է Տոմինիք Մոլ եւ դերակատարներն ալ՝ Շառլոթ Ռամփլինկ եւ Շառլոթ Կէնզպուր: Կը ներկայացուին 53 ֆիլմեր, որոնց 21ը կը մրցանակին մրցումին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆի նախագահական թաղամասը անկարագրելի խուճապի մը մատնուած է Մայիս 11ին, երբ անծանօթ փոքրիկ օդանաւ մը թռիչք կը կատարէր արդիլուած օդային գօտիին մէջ: Սպիտակ Տունը, ուր չէր գտնուեր Պուշ (հեծանիւով պտոյտ մը կ'ընէր) ամբողջովին պարպուած է, նաեւ Սորհրդարանին չէնքը, Եէնկ՝ փոխ նախագահը, սպանդի տեղ մը փոխադրուած է, եւլն., եւլն.: Ի վերջոյ, պարզուած է որ իրար անցնելիք բան մը չկայ, օդանաւն ալ անդիտակցաբար այդ չրջանէն անցած է:

"ՔՈՐԻԻՂ ՍՆՈՒՆԴԻ ՓՈՅԱՐԷՆ" ծրագրին մէջ (Իրաք) կը մեղադրուի նաեւ Ֆրանսայի Ներքին նախկին նախարարը՝ Շառլ Փասքուա: ԱՄՆ ծերակուտական յանձնախումբին քննութիւնն է որ այս եզրակացութեան յանգած է, յայտնելով թէ Փասքուա երեք միլիոն տակառ քարիւղի կաշառք մը ստացած է, ինչ որ Ս. Հիւսէյնի վարչակարգի բազմաթիւ պատասխանատուներ հաստատած են, թէեւ Փասքուա կ'ուրանայ: Ցանձնաժամի թուականն ալ ճշդուած է՝ 1999 Յունիս 17:

ԹՈՒՐՔԻԱ. դատապարտուեցաւ Մայիս 12ին, Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ստեանին կողմէ, որու դէմ եղած էր որպէսզի էօճալան կրկին դատուի: Ատեանը հաստատեց որ հարկ եղած ձեւով պաշտպանութիւնը չէ ապահովուած եւ արդար դատաւարութիւն մը չէր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Պետութեան Խորհուրդը առկախեց Արդարութեան նախարարին "յանցատոր ներկայանալու" դրութիւնը, որու գործադրութեան համար երկու չրջաբերականներ եղած էին: Դրութիւնը ներչնչուած էր անգլեւամերիկեան մոռէլէն, այսինքն մեղադրեալը կ'ընտրէ դատարան ներկայանալու ձեւը. կա՛մ իմքինք յանցատոր կը համարի եւ այդպէս կը ներկայանայ, կամ՝ ոչ: Առաջին պարագային, դատախազը ենթակայն կը նչէ դէպքերը, զորս ան կ'ընդունի եւ կ'առաջարկէ դատապարտումը, որու մասին կը խորհրդակցի իր փաստաբանին հետ: Եթէ ենթական ընդունի պատիժը, կը ներկայանայ դատաւորի մը առջեւ: Սկզբունքը սա է.– կասկածելին կ'ընդունի դէպքերը եւ պատիժը կը մեղմանայ: Այս ձեւով, կողմերը ժամանակ կը չահին: 2004 Սեպտեմբերի եւ 2005 Ապրիլի չրջաբերականները կը թոյլատրեն որ Արդարութեան ներկայացուցիչները նեյկայ չըլլան այն նիստին, ուր դատաւորը կը վաւերացնէ բանակցութիւնը, թէեւ նիստը կարճատեւ է, բայց Արդարադատութիւնը կը խորհի որ ներկայացուցիչի մը մասնակցութիւնը զգալի կերպով կ'աւելցնէ ժամավաճառութիւնը: Ապրիլ 22ին, փաստաբաններու սենեակին առկախումի դիմում մը ըրած էր Պետութեան Խորհուրդին մօտ այդ երկու չրջաբերականներուն դէմ:

ԵԳԻՊՏՈՍի մէջ, դէպի բազմակողմեան երթի մը յոյսը, որ ծնած էր նախագահական յառաջիկայ ընտրութեան առթիւ (Սեպտեմբերին) ի դերեւ ելաւ եւ մըթնոլորտը լարուած է իշխանութեան եւ ընդդիմութեան միջեւ, մանաւանդ վերջին երեք ռճբափորձերու վաղորդայնին: Հալածանքն ալ սաստկացած է, մանաւանդ Մահմետական Եղբայրներու դէմ, որոնք ընդդիմութեան գլխաւոր ուժն են: Անոնք չեն ընդունիր այն սեզմումները որոնք արգելք կ'ըլլան թեկնածու ըլլալու: Կը թուի որ հարկ եղած բոլոր աշխատանքները տարուած են ապահովելու համար Մուպարաքի վերընտրութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՏ

ՀԱՄԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Մայիս 11ին Ազգ. Ժողովը 77 թեր, 8 դէմ քուէով ընդունած է համախոհական ուժերուն (Հանրապետական, Հ.Ց.Դ. եւ Օրինաց Երկիր) պատրաստած Սահմանադրութեան նախագիծը: Միւս երկու նախագիծերը (Ա. Սադոյեանի եւ Միաւորեալ աշխատանքային կուսակցութեան) 13 եւ 19 թեր քուէներ միայն ըստացած են:

Ընդունուած նախագիծը հանրային լայն քննարկման կը դրուի, ինչպէս խոստացած է նոյն նիստին:

***

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Մայիս 10–11ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ գումարուած է Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդի նիստը: Գլխաւոր մտահոգութիւնները եղած են վրաստանի Հայոց թեմին կարգավիճակի հարցերը եւ տեղի հայկական եկեղեցիներուն, վանքերուն հանդէպ կատարուած գրեթէ ամէնօրեայ ոտնձգութիւնները: Քննարկուած է նաեւ Հայաստանեան տարբեր թեմերու իրաւական կարգավիճակի խնդիրը: Կարեւորութեամբ չեչոտուած է թէ թեմերուն մէջ նոյնական կառոնադրութիւններ պէտք է ունենալ:

Նիստերու ընթացքին զեկուցումներ ներկայացուած են Ցեղասպանութեան 90-ամեակին, Գիրերու դիւտին 1600ամեակին առթիւ կազմակերպուած միջոցառումներուն մասին:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՋԱԽԱՔԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Հայաստանի եւ Ջաւախքի աւելի քան հարիւր հազար կաթողիկէներուն առաջնորդ նչանակուած է Նշան Արք. Գարագէհեանեան: 1991ին վերահաստատուած թեմին առաջնորդութիւնը կը վարէր Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութենէն Ներսէս Արք. Ծէր Ներսէսեան որուն յաջորդ նչանակուած էր Յովհաննէս-Պօղոս Բ. իր մահէն կարճ ժամանակ առաջ: Մայիս 8ին նոր առաջնորդին գահակալութեան արարողութիւնը տեղի ունեցած է Շիրակի մարզին Արեւիկ գիւղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Ներկայ եղած են պապական նուիրակ կարդ. Կուճերոթթին, Շիրակի թեմի առաջնորդ Մեքայէլ Արք. Ալպալահեանը, Գիւմրիէն, Շիրակէն, Լոռիէն, Տաւուշէն, Ջաւախքէն, նաեւ արտասահմանէն բազմաթիւ հիւրեր:

Նչան Արք. 1993-2001 տարիներուն եղած է նոյն թեմի առաջնորդական փոխանորդ, իսկ անկէ ետք Իրանի հայ կաթողիկէ թեմի առաջնորդ:

***

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՆՈՐ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

«Կիլիկիա» առագաստանաւը որ չուրջ վեց ամիսէ ի վեր խարսխած է Վենետիկի Ս. Ղազար կղզիին նաւամատոյցին մօտ, անհրաժեշտ խնամքէ, նորոգութիւններէ ետք պատրաստ կը նկատուի նոր ուղեւորութեան: Ձմրան ընթացքին նաւը ընդունած է բազմաթիւ այցելուներ, մասնակցած՝ անցեալ մարտին տեղի ունեցած նաւերու եւ ծովային կազմածներու ցուցահանդէս-տօնաւաճառին: Ներկայիս նաւը օժտուած է Մոսկուայէն բերուած նոր, 20 մեթրնոց կայմով, նոր մեծ առագաստով որոնք առիթ կու տան աւելցնելու արագութիւնը:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ, յետ անբուժելի հիւանդութեան, Մայիս 11ին, իր մահկանացուն կնքած է Յակոբ Արթինեան:

Բնիկ լիբանահայ, եղած է Պէյրութի ճեմարանի սաներէն, կանուխէն անդամակցած է Հ.Ց.Դ. դաշնակցութեան և Ֆրանսահաստատուելէն ետք, մասնակցած է Շրջ. Ժողովներու եւ անդամ եղած է Հ.Ց.Դ. կեդրոնական կոմիտէին: Անդամ եղած է նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանսի եւ մասնակցած պատգամաւորական ժողովներու: Որպէս փոխ-քաղաքապետ Գրամարի թաղապետութեան, գործակցած է Արցախի իշխանութիւններուն հետ, մասնաւորաբար համաբարեգործական եւ դիտական չրջանակներու համար, քաղաքապետութեան նպաստին միջոցաւ: Աչխատակցած է Հայ մամուլին եւ երկրներ ալ ունեցած հանրային ճեռնարկներու ընթացքին:

Նուիրեալ կուսակցական, Յակոբ Արթինեան, Ֆրանսայի մէջ, թէ Արցախի ի նպաստ, երբ Գրամարի փոխ-քաղաքապետ էր, չէ պլացած իր աչակցութիւնը եւ իր մահով Հ.Ց.Դ.ը թէ ՀՄԸՄ-Ֆրանսը կը կորնչցնեն արտանց ծառայող մը իրենց գործունէութեան:

Մեր ցաւակցութիւնները տիկին Սեդա Արթինեանի եւ զաւակներուն:

Ա.

ԱՆՈՒՐՋ ՄԸ ՍՊԻՏԱԿ ԾԻՐԱՆԱԳՈՅՆԻՆ ՄԷՋ ԹԱԹԽՈՒԱԾ

Ցաղթական վերադարձող սպարապետի մը նման, երեք կիներ իր սպիտակ ձիուն վրայ առած, կ'առաջնորդէ մեզ բարեկամս դէպի չքնաղ պատկերը երկնակամարէն կախուած: Դուբս կու գաք մայրուղիէն դէպի ձախ թեքուելով եւ պաստառը պատռելով, կը մտնենք պատկերին մէջ սպիտակ կառքով...

Սարսափած է մայր կաքաւը... Ուրտեղէ՞ն յանկարծ ծնաւ այս սպիտակ հրէշը... լեզապատառ կը փախչի հրէշին ճիրանիներէն, մինչ երեք ճուտերը, ամբողջովին անզիտակից այս յանկարծակի անցուդարձէն, խուճապահար կը հետեւին իրենց սարսափած մօրը... Իրենց բոյնը չուշան նարկիզ նուիրաբերով հիւսող թռչուններու այս ընտանիքին ճակատագրին համար իրենցմէ աւելի սարսափած, ափերս կառքին փոշոտած զարնելով, զազազած կառքին փոշոտած ու ցեխոտած սպակիին եռեւէն կը փորձեմ հասկցնել լեզապատառ մայր թռչունին, որ քիչ մը խելքը գործածէ՛ ու պարզապէս մազ մը թեքուելով դուրս գայ հոդոտ ու քարքարոտ ճամբայէն... սակայն ապարդի՛ւն... թռչունի խելք որ կ'ըսէ՛ն ... Մայր կաքաւը իր երեք ճուտերով մի՛չտ ուղիղ կը շարունակէ իր հեւքոտ վազքը, մի՛չտ մազազուրծ կառքին անիւներուն տակէն, մինչ բարեկամս, Աչքակ թռչասրբին նման, ազատագրուած այս հողին վրայ հազիւ ոտնակոխած, կարծես զօրաց ոտ ժերը վրան իջած, Ֆուռկիկ Ջալալին հեծած կը տուրա՛յ, կը սլանա՛յ, ինքն ալ իր երկաթէ չղթաներէն ու կապանքներէն ազատագրուած...

Կը փակեմ աչքերս ափերովս, սակայն մատներուս արանքներէն կը շարունակեմ հետեւիլ ողբերգութեան... Վերջապէ՞ս կ'ազատագրուի մայր կաքաւը իր երեք ճուտերով, սրտատրոփ հեւքոտ երկա՛ր վազքէ մը ետք, չփոթահար խուճապին մէջ բարեբախտաբար չուարելով ու սբխալմամբ թեքուելով խճուղիէն... Շո՛ւնչ կը քաշեմ. ճղնաժամս բարիով աւարտած է, սրտաճմլիկ տեսարանը վարագած է: Ինձ աղաղութի՛ւն կը տիրէ, մինչ քարեկամը՝ ամբողջովին անտարբեր եղերական այս եղելութենէն, իմ ու չորս կաքաւներուն սարսափէն հրճուած, կը շարունակէ իր յաղթական սլացքը, դէմքին մէկ գաղտնի անկիւնը, առնական սակայն տըղայական ժպիտ մը գծագրած...

Եղեմի պարտէզն ենք, ուր չկայ նոյ նիսկ արդիւնած ծառը, ուրտեղէն արտաքսուած է չարը... Ժամանակաւո՞ր... Զէ՛... հաւատացողին համար մշտակա՛ն:

Ձքնա՛ղ հովիտին դիրկը նետուած, կ'ուղղուի կառքը դէպի կաթնաղբիւրը այս դիւցազնաչխարհին, հողին սրտէն ժայթքող թթու ջրերը, կարմիր դեղին ու սպիտակ, կապոյտ կանաչ ու մանիշակ գոյներուն ընդմէջէն ծագկած...

Մի՛ակ կառքն է պատկերին մէջ, որ գլգլալով կ'երթայ դեռակին կողքէն, բարձրերէ՛ն հսկող, դրեթէ անչարժ զոյգ մը արծիւներուն լա՛ռն բացած թեւերուն տակէն, հովիտին մէջ սողացող օձաձեւ խճուղիէն... Օրուան պատմութեան կեանքին այն պահն է, երբ կապոյտ երկինքը ծիրանագոյն ներկուած է...

Երկի՛նքը ծիրանագոյն,
հո՛ղը ծիրանագոյն...
Երկնէ՛ր երկին,
երկնէ՛ր երկիր,
իսկ մենք մասնիկ մը
այս անմահական պատկերին...

Կ'անցնինք դիւղէն... ասդի՛ն անդին անհո՛գ արածող, ազա՛տ անկախ պարարտ անասուններ... Կը հասնինք հսկա՛յ ու սպիտակ վանքին, իր հսկա՛յ ու սպիտակ պարզութեան մէջ հիանալի՛ եւ հրաշալի՛, նահապետին պատմական հսկա՛յ տապանին նման, բլուրին վրայ հինգերորդ դարէն ի վեր բազմած:

Հաստ ու հաստատ,
սպիտակ հաւատք,
երկնային ձեռքով
ծիծեռնակին կուրծքին մէջ գետեղուած,
եւ ծիծեռնակին թեւերով
այս հովիտին մէջ երկինքէն իջած...

Կ'ըսեն թէ, երբ վարպետները կը կառուցէին վանքը, հաց ուտելու ժամանակ, ծիծեռնակը կը թռչէր ու կը մխրճուէր ճաշի տաշտին մէջ... Վարպետները չփոթահար, կը տախտակին թափելու օրհնուած ճաշը, եւ այն ժամանակ, ո՛վ զարմանք, ճաշի տաշտին մէջ կը գտնեն ծիծեռնակին խեղդած թունաւոր օձը... Ծիծեռնակը փրկած էր իրենց կեանքը, իրենք ալ ծիծեռնակին անունով կ'օծեն վանքը...

Հաստ ու հաստատ,
երկնային սպիտակ
հաստատպատ հաւատք՝
Ծիծեռնավա՛նք...

Կառքը կը դանդաղի, կը թափառի Ատուծոյ խաղա՛ղ ու սպիտակ հովանիին տակ, սակայն առանց կանգ առնելու... որոշած ենք նախ եւ առաջ հասնիլ ջրերը թթու, թաթխուելու եւ մկրտուելու... Կամայ ակամայ կը հեռանանք տապանաձեւ սպիտակ վանքին փէշերէն...

Բարեկամս գլուխը կառքին պատուհանէն դուրս հանած, չքնա՛ղ բնութիւնը ներշնչելով ու ներծծելով, կը փորձէ կողմնորոշուիլ բնագրնիերուն ապաւինելով...

Աղբիւրը այս բլուրին հեռւը պէտք է ըլլայ... չէ՛, այն լերան լանջին...

Հեռուէն կը լսուին, կ'արձագանգեն ճարխեր...

Արձագանգը հաւաքելով, կծկիկի նման փաթթելով, կը փորձենք մերձենալ ձայնին, հարցնելու, դիտնալու ճամբան մեր աղբիւրին...

Պարզապէս երեք հոգի են, ճարխերնին թարմ ճգած, ամայի հովիտը իրենց կանչերով ողողած... ասդին անդին գլորած են օղիի չիշեր, զորս դատարկելով հասած են տոյն վիճակին՝ կազմ պատրաստ հոգեւով արտով, երեք հոգիով երեք բիւրանոց թշնամի բանակին դէմ կռուելու եւ յաղթելու պատրաստուած, սակայն հիմա՝ այս վայրկեանիս, պարզապէս մեր չորսին՝ աղբիւրը որոնող երջանիկներուն դէմ մաց են անասան կանգնած...

Թուքս կը կլլեմ սարսափած ու քարացած... Լո՞ւռ միայն գլուխս կը շարժեմ ականջներս սրած... Բարեկամս անուղղակիօրէն պէտք եղած տեղեկութիւնը քաղելէ ետք, աննշմարելի քայլերով, կամա՛ց կամաց կը նահանջէ դէպի կառքը առանց ոտնաձայնի... Ընդունակ աշակերտներու նման, չուտով կը նշմարենք աննշմարելին, ու կը հետեւինք բարեկամիս... նահանջ մը առանց ձայն ձունի...

Կը նահանջենք չորսով,
եռ եռ դէպի սպիտակ կառքը
մա՛նր քայլերով,
վրիժառու ազատամարտիկներուն
հլո՛ւ հնազանդ նայելով,
եւ իրենց
փուած ձայնալարերէն վրթիած,
կրկորդինի մէջ խեղդուած,
դրեթէ անհասկնալի,
խռպոտ բաղաձայն երգը
ունկնդրելով:

Կը նահանջենք չորսով,
հայեացքնիս սեւեռած
մի՛չտ իրենց,
մինչ իրե՛նք
կը յառաջանան
վճռական ու յաղթական,
կուրծքերնին փքած
գրեթէ մեզի փակցուցած,
պիրկ բազուկներուն
եւ պարանոցներուն
համայն ջիղերու ցանցը
պայթելու աստիճան ցցած...

Կը նահանջենք չորսով,
կ'ապաստանինք
սպիտակ կառքին մէջ
կամա՛ց կամաց,
կը փակենք
սպիտակ կառքին դռնները
դանդա՛ղ դանդաղ,
սակայն
սպիտակ կառքին բաց պատուհաններէն
նե՛րս կը խուժեն երեք վրիժառու
գլուխները,
կ'ուխտեն երկճայն
կամ եռաձայն,
տակաւին միաձայն,
մի՛չտ բարձրաձայն ու բաղաձայն...

- Ես էս հողի համար մի՛ւս ո՛տքս էլ կը տամ քուրիկ ճա՛ն... ուղիղ աչքերուս մէջ նայելով, կը գոռայ երեքէն մէկը, եւ պիրկ բռունցքը բռնի կը զարնէ սրունքին...

Ձոր փայտի դատարկ թըրըխկոցը կը վշաքաղէ ամբողջ էութիւնս...

- Ես էս հողի համար կեա՛նքս էլ կը տամ քուրիկ ճա՛ն... տակաւին կը պոռայ հեռացող սպիտակ կառքին եռեւէն, թնդացնելով սար ու ձոր, ծիրանագոյն հողը ազատագրած պիրկ բռունցքը, դէպի ծիրանագոյն երկինքը բարձրացուցած...

Հեռացող սպիտակ կառքին մէջ անձայն համաձայն լռութիւն մը կը տիրէ... Կը փախչինք չորսով, չորս սարսափած կաքաւներուն նման, սակայն հոգիս մէջ, սպիտակ սաւաններ են փռուած ու սիրտը սած... Դարերո՛ւ պատմութեան մէջ, առաջի՛ն անգամ ըլլալով, յաղթական ենք, գրաւած ենք եւ ոչ թէ պիջած ու կորսնցուցած... Իսկ մենք այսօր չորսով, կը թափառինք ծիրանագոյն այս աշխարհին մէջ ազատագրուած, հիւսելով մեր անուրջը սպիտակ...

Ճի՛շդ էր բնագրնիերուն ապաւինող բարեկամս... այստե՛ղ է աղբիւրը, այն բլուրին եռեւ... էչ՛, այս լերան լանջին...

Ջուրը ուժգին կը ժայթքի հողին սրտէն, պատռելով հողին կուրծքը, արձագանգելով ու արձագանգելով հողին սրտին սրտխփումը ծիրանագոյն այս դիւցազնաշխարհին մէջ...

Երկնէ՛ր երկին,
երկնէ՛ր երկիր,
երկնէր եւ ծովն ծիրանի...

Կը ձերբազատինք Ադամ եւայէն ժառանգած մարդկային մեղքերը ծածկող մեր պատառքներէն, ու կը մտնենք Աստուածածայրին դուռը, սոյն մեղքերէն մաքրուելու, մկրտուելու, ազատագրուած հողին ազատատենչ ուժով զմռսուելու...

Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր...
Ընդ եղեգան փող ջուր ելանէր...

Զոյգ մը հսկող արծիւնե՛ր,
լա՛ռն բացած թեւեր,
ովո՛ր մոլոր
կը տատանին
մեր գլխէն վե՛ր...
Զոյգ մը հսկող արծիւներուն
լա՛ռն բացած թեւերուն տակ,
կը թաթխուինք ժայթքող կուրին մէջ,
եւ կը թաթխենք ծիրանագոյնին մէջ
մեր հիւսած անուրջը սպիտակ...

Անո՛ւրջ մը սպիտակ,
ծիրանագոյնին մէջ թաթխուած...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ազատագրուած հողին վրայ

(Շար.)

ՊՈՒՇ ՏԻՒ ՌՈՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պուշ տիւ Ռոն Նահանգի Ընդհ. Խորհուրդը 1988ի երկրաշարժէն ի վեր հեռուզեկային յարաբերութիւններ եւ փոխանակութիւններ հաստատած եւ զարգացուցած է Հայաստանի հետ:

1994ին ստորագրուած է համատեղ "Հասարակաց Ցայտարարութիւն" մը, Հայաստանի Հանրապետութեան հետ, Մարզասիրական օգնութեան յանձնախումբի նախագահ եւ Պետական նախարար Ռաֆայէլ Պակրյեանի միջոցաւ: Բնագիրը չեչտը կը դնէր համակամութեան, զօրծակցութեան եւ փոխանակութիւններու, մանաւանդ առաջնահերթ նպատակած բնագաւառներէն ներս՝ առողջապահութիւն, կրթութիւն, տնտեսութիւն, մշակոյթ եւ մարզանք:

2002էն ի վեր, Պուշ տիւ Ռոն Նահանգի Ընդհ. Խորհուրդը նոր թափ մը տուաւ համագործակցութեան, մանաւանդ Շիրակի մարզի եւ անոր գլխաւոր քաղաքին՝ Գիւմրիի հետ:

Երեք տարուան ընթացքին չորրորդ անգամ ըլլալով, Ապրիլ 28էն Մայիս 2, Ժան-Նոէլ Կէռնիի՝ ծերակուտական եւ նախագահ Ընդհանուր Խորհուրդի, պնաց Հայաստան երեսուն հինգ հոգինոց պատուիրակութեան մը գլուխը: Պատուիրակութեան մաս կազմեցին Մարսէյլի կարգ մը հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Ապրիլ 29ի առաւօտեան, Ժան-Նոէլ Կէռնիի առաջին այցելութիւնը տուաւ Երեւանի Ֆրանսական Համալսարանին, ուր գինքը դիմաւորեցին Կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Սերգէյ Երիցեան, Ֆրանսայի դեսպան Հանրի Գիւնի, Համալսարանի ընդհանուր քարտուղարը՝ Լիւսի Հիւչօ եւ համալսարանի փոխ տեսուչը՝ Արայիկ Նաւոյեան:

Համալսարանը բացուած է 2000 թուականին: Այսօր կը հաշուէ վեց հարիւր յիսուն ուսանող: Ցառաջիկայ վերամուտին պիտի ընդունի չուրջ ինը հարիւր ուսանող, որոնց հարիւր քսանը "մասթըր"ի դասարանը: Համալսարանը կը գործակցի Լիոն Գ. Համալսարանի հետ: Վկայականները ճանչցուած են Ֆրանսա: "Լիսանս"ը կը պատրաստուի չորս տարուան ուսումով, իսկ "մասթըր"ը վեց տարուան: Այս տարի Յունիսին Համալսարանը պիտի տայ իր առաջին շրջանաւարտները:

Պատուիրակութիւնը այցելեց Համալսարանի մարզանքի դահլիճը որ վինուելեան մէջ է եւ որուն ֆինանսաւորումը կ'ապահովէ Ֆրանսական Ծերակոյտը: Ապա, պաշտօնական ելոյթներէն յետոյ, Ժան-Նոէլ Կէռնիի հանդիպում ունեցաւ ուսանողներուն հետ: Մայիս 13ին չորրորդ տարուան ուսանողներէն տասը եւ կան Մարսէյլ ամառան մը վարժութեաց կատարելու ճեռնարկութիւններու մօտ, իրենց ընտրած մասնագիտութիւններուն մէջ: Պուշ տիւ Ռոն Նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը պիտի հոգայ բոլոր ծախքերը՝ ճամբորդութիւն, կեցութիւն, որոնք կը հասնին քսան հինը հազար եւրոյի:

Ժամը 12ին, Երեւան պանդոկը, ուր իջաւ պատուիրակութիւնը, նախագահ Ժ. Ն. Կէռնիի առաջ մամուլի ասուլիս մը: Առաւելաբար վերյիշեց կատարուած ծրագրութիւնները, բայատրեց նոր առաքելութեան նպատակները, կրկնեց համագործակցութիւնը չարունակելու իր կամքը նոր ներդրումներով, նոր յանձնառութիւններ առնելով մանաւանդ առողջապահական, կրթական եւ մշակութային մարզերէն ներս:

Ժամը 15ին, Պուշ տիւ Ռոնի պատուիրակութիւնը այցելեց սրտաբուժական կեդրոնը՝ Նորք Մարաշ հիւանդանոցը որուն տնօրէնն է Լիտա Մուրատեան եւ գլխաւոր վիրաբոյժը՝ Հրայր Յովակիմեան: Պուշ տիւ Ռոն Նահանգը Ա. Սէ. Ա. Էֆ. (Ասէխռն Սանթէ Ամէրիքն – Ֆրանս) միութեան միջոցաւ նուիրած է զանազան բժշկական գործիքներ եւ դեղօրայք, սակայն կարեւոր նպաստը եղաւ իր բերած մասնակցութիւնը հարիւր երեսուն հինգ հազար Եւրոյով "գորոնարոկրաֆի"ի սեղանի մը գնման, որ կ'արժէ երկու հարիւր եօթանասուն հազար Եւրօ եւ գործածութեան մէջ է 2004 Նոյեմբերէն ի վեր: Տասնհինգ տարիէ ի վեր, Պուշ տիւ Ռոն Նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը պիտի հոգայ բոլոր ծախքերը՝ ճամբորդութիւն, կեցութիւն, որոնք կը հասնին քսան հինը հազար եւրոյի:

Ժամը 12ին, Երեւան պանդոկը, ուր իջաւ պատուիրակութիւնը, նախագահ Ժ. Ն. Կէռնիի առաջ մամուլի ասուլիս մը: Առաւելաբար վերյիշեց կատարուած ծրագրութիւնները, բայատրեց նոր առաքելութեան նպատակները, կրկնեց համագործակցութիւնը չարունակելու իր կամքը նոր ներդրումներով, նոր յանձնառութիւններ առնելով մանաւանդ առողջապահական, կրթական եւ մշակութային մարզերէն ներս:

Ժամը 15ին, Պուշ տիւ Ռոնի պատուիրակութիւնը այցելեց սրտաբուժական կեդրոնը՝ Նորք Մարաշ հիւանդանոցը որուն տնօրէնն է Լիտա Մուրատեան եւ գլխաւոր վիրաբոյժը՝ Հրայր Յովակիմեան: Պուշ տիւ Ռոն Նահանգը Ա. Սէ. Ա. Էֆ. (Ասէխռն Սանթէ Ամէրիքն – Ֆրանս) միութեան միջոցաւ նուիրած է զանազան բժշկական գործիքներ եւ դեղօրայք, սակայն կարեւոր նպաստը եղաւ իր բերած մասնակցութիւնը հարիւր երեսուն հինգ հազար Եւրոյով "գորոնարոկրաֆի"ի սեղանի մը գնման, որ կ'արժէ երկու հարիւր եօթանասուն հազար Եւրօ եւ գործածութեան մէջ է 2004 Նոյեմբերէն ի վեր: Տասնհինգ տարիէ ի վեր, Պուշ տիւ

Իրեն նահանջը կը մասնակցի բժիշկներու պատրաստութեան եւ մանրապիտութեան կատարելագործման ծրագրին, հրաւիրելով զանոնք Մարսէյլի հիւանդանոցներուն մէջ: 2004ին, այս ծրագրին տրամադրուած է 12 հազար եւրօ: Նախագահ Ժան-Նոէլ Կէռինի խոստացաւ չարունակել իր օգնութիւնը, ծրագիրներու ընտրութիւնը վստահելով մարսէյլաբնակ բժիշկ Աւետիս Մաթիքեանին:

Ցետոյ, ժամը 16ին, Ժան-Նոէլ Կէռինի եւ իրեն ընկերացող երեսփոխանները հանդիպում մը ունեցան Արտաքին գործերու նախարար Վարդան Օսկանեանի հետ: Իսկ ժամը 16·45ին, Առողջապահութեան նախարարը՝ Նորայր Դաւիթեան ընդունեցաւ Ֆրանսայի բարեկամները:

Ժամը 17·30ին պատուիրակութիւնը ժամանեց Դաւթաշէն, Նորբերդ վերապատրաստման կեդրոնը որ կ'ընդունի ծնողազուրկ կամ ընկերային անապահով վիճակի մէջ երախաները որոնք կը պատրաստուին պինուորական դպրոցի եւ ապա ծառայութեան: Երախաները երգեցին "Մարսէյէզ"ը եւ "Մեր Հայրենիք"ը: Ապա տողանցեցին պինուորական, ազգային երգերու մեկնաբանութեամբ: Այս երախաները դժուար առօրեայ մը կ'ապրին, վայրի բնութեան մը, ձորի մը մէջ չրջապատուած լեռներէ, բոլորովին առանձնացած կեդրոն մը: Բնակարանները, դասարանները, նկնջասենեակները տախտակէ կամ խախուտ ապաստաններ են: Պատուիրակութիւնը ապրեցաւ յուզումնալից պահ մը: Սակայն անոր համար չէր եկած, այլ նոյն հողին վրայ պաշտօնական բացումը կատարելու "Գունդի հայկական Դաչնակցութեան" (Ֆէտէրասիոն Արմենիէնն տը Թէօ տը պուլ ա փէթաճիֆ), ներկայութեամբ փոխ նախարար Գէորգ Մալխասեանի: Այս նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Փրովանս Արմէնի Միութեան որ հաստատեց գունդի առաջին խաղավայրը կեդրոն "Պուշ տիւ Ռոնի Ընդհ. Խորհուրդի ակումբ" անունին տակ: Այս առթիւ խօսք առին Փրովանս Արմէնի միութեան նախագահը Յակոբիկ Խաչատուրեան, փոխնախարար Մալխասեան եւ նախագահ Ժան-Նոէլ Կէռինի որ յայտնապէս յուզուած՝ երախաներէն, խոստացաւ փրովանս Արմէնի կազմակերպութեան միջոցաւ օգնել "Նորբերդ" կեդրոնին, բարելաւելով երախաներուն առօրեայ չրջապատը:

Այցելութեան այս առաջին օրը վերջ գտաւ Ֆրանսայի դեսպան Տէր եւ Տիկին Հանրի Գիւնիի հրաւէրով:

*
**

Անմիջապէս յետոյ, պատուիրակութիւնը գնաց Գիւմրի թիւ 1 հիւանդանոցը բացումը կատարելու համար "Համակարգչային թոմոկրաֆիկ ախտորոշիչ կեդրոն"ին: Պուշ տիւ Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը ֆինանսական իր մասնակցութիւնը բերաւ 'սճանիէր"ի մը գնումով: Պատուիրակութիւնը դիմաւորուեցաւ հիւանդանոցի մուտքին եւ ապա բակը բացառիկ չուքով եւ արտակարգ (քիչ մը չափազանցուած) խանդավառութեամբ: Նբտազախումբ մը մեկնաբանեց "Մարսէյէզ"ը եւ "Մեր Հայրենիք"ը: Ապա խօսք առին Երեւանդ Հարունեան "Բարձունք 5165" միութեան նախագահը, Ընկերային հարցերու նախարար Աղուան Վարդանեան եւ Ժան-Նոէլ Կէռինի: Այս վերջինը երկարատեւ ծափահարութիւններու մէջ կարեց ժապաւէնը: Պատուիրակութիւնը կէսօրուան ճաշին հիւրը եղաւ Գիւմրիի քաղաքապետին եւ ապա մեկնեցաւ Երեւան:

Ժան-Նոէլ Կէռինի երեկոյեան, Երեւան պանդոկը հիւրասիրեց զինքը ընդունող իշխանութիւններն ու Երեւան ապրող կարգ մը ֆրանսացի քաղաքացիներ: Ներկայ գտնուեցան Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ներկայացուցիչները, նախարար Եղօ Երիցեան, Ֆրանսայի դեսպանը՝ Հանրի Գիւնի, Էջմիածնի քաղաքապետը՝ Հերաչ Աբգարեան եւ այլ անձնաւորութիւններ:

*
**

Ապրիլ 30ին, ամբողջ օրը պատուիրակութիւնը գնաւեցաւ Գիւմրի: Հասաւ ժամը 11ին: Քաղաքի մուտքին, ըստ սովորութեան դիմաւորուեցաւ նուագով, պարով... հացով, պտուղով, օղիով... ծաղիկներով... խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ արեւին ջերմ ճառագայթներուն տակ: Ժան-Նոէլ Կէռինին ողջունեցին Շիրակի մարզպետը՝ Ռոմիկ Մանուկեան, Գիւմրիի քաղաքապետը՝ Վարդան Ղուկասեան եւ իրենց գործակիցները:

Պատուիրակութիւնը ուղղուեցաւ դէպի "Ցոյս Մանկատուն"ը: Պուշ տիւ Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահը իր վերջին այցելութեան, 2003 Նոյեմբերին, խոստացած էր նորոգութիւններ կատարել տալ: "Բարձունք 5165" միութեան միջոցաւ եղան վերանորոգման աշխատանքներ՝ նկնջասենեակները նոր սարքաւորումներով, արդուզարդի բաժինները, խաղասրահի մը ստեղծումը, պատուհաններու եւ դուռներու նորոգութիւն, ներկ և այլ գործեր որոնց համար Ժան-Նոէլ Կէռինի տրամադրեց եօթանասուն հազար եւրօ: Նախագահը արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան մը: Երախաները պատրաստած էին փոքրիկ բեմադրութիւն մը: Ժան-Նոէլ Կէռինի՝ զոհ եղած աշխատանքներէն եւ խանդավառուած, խոստացաւ վերանորոգել տալ երկրորդ չէնքը եւ բացումը կատարել յաջորդ այցելութեան, 15 ամիսէն:

Մայիս 1ին, պատուիրակութիւնը այցելեց Էջմիածին: Ժամը 11·30ին կատարուեցաւ բացման հանդիսութիւնը մանկական ատամնաբուժարանի մը որ կառուցուեցաւ 1902ին չինուած հիւանդանոցին տեղը, Խրիմեան Հայրիկի կաթողիկոսութեան օրով եւ ժառանգաւորներուն համար: Օրհնութեան չարականներէն եւ աղօթքներէն յետոյ խօսք առին "Բարձունք 5165" միութեան նախագահը՝ Երուանդ Հարունեան, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը եւ նախագահ Ժան-Նոէլ Կէռինի: Ապա, այս վերջինը կտրեց ժապաւէնը: Ջորս հարիւր քառ. մեթրի վրայ կը տարածուի ատամնաբուժարանը, չորս ատամնաբուժական աթոռով: Պուշ տիւ Ռոն նահանգի ֆինանսական ներդրումն է երեք հարիւր քսան հազար եւրօ: Սակայն աշխատանքները դեռ իրենց աւարտին չեն հասած:

Ցետոյ պատուիրակութիւնը ներկայ եղաւ պատարագին եւ ապա հիւրը կաթողիկոսին:

Ժան-Նոէլ Կէռինի իր չորրորդ այցելութիւնը Հայաստան աւարտեց ծաղկեպակ մը զետեղելով Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին: Զինքը դիմաւորեց Հայկական Ցեղասպանութեան Թանգարանին տնօրէնը Լ. Բարսեղեան: Ցուզիչ եւ ամփոփումի պահ մը եղաւ բոլոր ներկաներուն համար:

Մայիս 2ի վաղ առաւօտեան Պուշ տիւ Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ Զուարթնոց օդակայանէն Փարիզի Թոիչքով եւ հուսկ Մարսէյլ-Փրովանս օդակայանը ուր հասաւ ժամը 14ին:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՑԼ
(Ցաւելուած)

Մայիս 3ի մեր թիւին մէջ լոյս տեսած նկարագրութեան հարկ է աւելցնել որ իր մանկակցութիւնը բերած է նաեւ Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցին: Ապրիլ 22ին, եկեղեցին կազմակերպած էր ընդունելութիւն մը Մարաթոնին համար: Ապրիլ 23ին, եկեղեցւոյ բակը դանուող յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցած է հանդումի արարողութիւն մը, իսկ կիրակի, Ապրիլ 24ին, կատարուած է մատաղօրհնութիւն: Ապա, խօսք առած եղ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան, եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը, Օր. Էմիլի-Շուշանիկ Էլմասեան, եկեղեցւոյ երիտասարդներու համախումբի ատենապետուհին, փոստաբաշն Ֆիլիփ Գրիգորեան, Մարսէյլի քաղաքապետի կցորդ Պ. Սուզոն, հուսկ Պ. Անրի Ճիպրայէլ, ընդհանուր խորհուրդի փոխ նախագահ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՑԼ
(Ցաւելուած)

Մայիս 3ի մեր թիւին մէջ լոյս տեսած նկարագրութեան հարկ է աւելցնել որ իր մանկակցութիւնը բերած է նաեւ Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցին: Ապրիլ 22ին, եկեղեցին կազմակերպած էր ընդունելութիւն մը Մարաթոնին համար: Ապրիլ 23ին, եկեղեցւոյ բակը դանուող յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցած է հանդումի արարողութիւն մը, իսկ կիրակի, Ապրիլ 24ին, կատարուած է մատաղօրհնութիւն: Ապա, խօսք առած եղ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան, եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը, Օր. Էմիլի-Շուշանիկ Էլմասեան, եկեղեցւոյ երիտասարդներու համախումբի ատենապետուհին, փոստաբաշն Ֆիլիփ Գրիգորեան, Մարսէյլի քաղաքապետի կցորդ Պ. Սուզոն, հուսկ Պ. Անրի Ճիպրայէլ, ընդհանուր խորհուրդի փոխ նախագահ:

ՇՐՋՈՒԵՑՍ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԸ

ՄՈՑԱՐԹԻ
"ԹԱԳԱԴՐՄԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ"Ի
ՄԵՆԱԿԱԶԱՐ

Աւարտուեց Ֆոէնի "Երաժշտութեան պարոն" փառատօնը: Փառատօնը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ ունկնդիրներուն ջրջանակին: Բոլոր համերգները անցան լեփ-լեցուն սրահներով: Դա խօսում է փառատօնի վարկի բարձրացման մասին: Ելոյթ ունեցող խմբերը եւ մենակատարները մասնագիտական բարձր վարպետութիւն ցուցաբերեցին:

Եզրափակիչ համերգի համար ընտրուած էր Մոցարթի դժուարին, կատարողական տեսակէտից մասնագիտական փորձաւորութիւն պահանջող մի ստեղծագործութիւն: "Թագադրման պատարագը": Մոցարթի երաժշտութեան սիրահարներով լեփ-լեցուն սրահը արժանին մատուցեց ե՛ւ նուագախումբին ե՛ւ ղեկավարին, որ իր ելոյթներում առանձնակի տեղ է տալիս սալցպուրկցի վաղահաս ու վաղամեռիկ հանճարի ստեղծագործութիւններին: Մենակատար Հերմինէ Երիցեանի մասին ունկնդիրները չէին պատրաստ չռայլել՝

– Հրաշալի՛ երգեց:

– Ինչպիսի՛ երաժշտականութիւն:

– Ահա այսպէ՛ս պէտք է մեկնաբանել Մոցարթը:

"Լէոն Քարզան" համանուագային նըւագախումբն էր: Ղեկավարը՝ Ժան-Ժակ Վերնէրը: Մենակատարների երրեակի մէջ էր Սթեֆան Կիւրեղեանը՝ Հերմինէ Երիցեանի աշակերտը: Երգչուհին ամէն կերպ խրախուսում է նրան: Սէր ներարկում Մոցարթի հանդէպ: Առիթը եղած դէպքում բեմ է հանում մեծ նուագախմբերի հետ:

Նուագախումբը կազմած է երիտասարդ տաղանդաւոր ջութակահար Օլիվիէ Փէհլիվանեանը:

Ահա այս հայ երրորդութիւնը՝ Հերմինէ Երիցեան, Սթեֆան Կիւրեղեան եւ Օլիվիէ Փէհլիվանեան իրենց բեմական կեանքի մէկ օրին էլ յաղեցրին Մոցարթի "Թագադրման պատարագ"ի անթերի կատարմամբ:

Ապրի՛ք...

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ԳԱՂԹԻԱԹ ԳԱՂԹԻԱ

ՊՈՍԹԸՆԻ Հայ Ծերանոցին մէջ Ապրիլ 21ին իր մահկանացուն կնքած է տիկին Գայեանէ Կանայեան, Դրօյի այրին: Ծնած էր 1900ին: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ապրիլ 27ին, Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս եկեղեցին, ապա մարմինը փոխադրուած Մաունթ Ապըրն դերեզմանատունը: Հոգեճաչին, յանուն Հ.Ց.Դ. կեդր. Կոմիտէին, ՀՕՄ-ի Շրջ. Վարչութեան եւ ՀԵԴ Կեդր. Վարչութեան խօսք առած է Թաթուլ Սոնենց Փափազեան:

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Սէպիլի վրաններուն մէջ ականատես եղայ չատ տխուր եւ սրտաճմլիկ տեսարանի մը:

Վրաններէն քիչ մը անդին խրամներ բացուած էին ուր ընդհանրապէս տարագիրները կ'երթային իրենց բնական պէտքը գոհացնելու:

Այդ խրամներուն մօտ էի երբ տեսայ քանի մը տղաք որ վերը կեցած՝ քան մը կը դիտէին իրարու ըսելով.

- Մեռած է:

- Չէ, չէ մեռած:

- Շարժեցաւ տե՛ս, եւն.:

Հետաքրքիր՝ մօտեցայ տղոց եւ վար, խրամին մէջ նայեցայ:

Սոսկալի տեսարան մը պարզուեցաւ աչքերուս առջեւ:

Աղտեղութեան մէջ կիսամերկ պառկած էր մանկամարդ կին մը, 25-26 տարեկան, բաւական գեղեցիկ: Կինը մեռած չէր տակաւին, ատեն ատեն կը շարժէր, մէկ կողմ դառնալու չանք կ'ընէր, թեւը կամ ոտքը վեր կը բարձրացնէր, յետոյ կրկին անշարժ կը մնար, ագքալով:

Սրունքները, կուրծքը, թեւերը մերկ էին, չրջազգեստ չէր հագած:

Ցաւնի էր որ վրաններէն բերած նետած էին հոս, բայց ինչո՞ւ համար:

Տղաքը հարցուփորձեցի, բան մը չէին գիտեր:

Դարձայ դէպի վրանները եւ մէկ քանի հոգիի պատմեցի տեսածս:

Ո՛չ ոք կարեւորութիւն տուաւ: Ամէն մարդ իր գլուխը ազատելու զբաղած էր, ո՞վ կարեւորութիւն կու տար հոգեվարք կնոջ մը:

Քանի մը ժամ յետոյ կրկին վերադարձայ խրամին քով, տեսնելու համար թէ կինը ի՞նչ եղած էր:

Երիտասարդ մարդ մը եւ կին մը հո՛ն կեցած տխուր, տխուր կը դիտէին այդ ահռելի տեսարանը, կինը ատեն ատեն աչքերը կը սրբէր: Անկարելի էր արդարեւ չյուզուիլ:

Աղբին մէջ պառկած կինը դեռ չէր մեռած՝ բայց յատնի կ'երեւար որ ա՛լ հոգի կու տար:

- Այս ի՞նչ սարսափելի բան է, ըսի հոն կեցող երիտասարդին, յատնի բան է որ այս կինը վրաններէն բերեր հոս նետեր են, առանց մեռնելուն սպասելու...ասանկ հրէշութիւն ասանկ վայրենութիւն, ասանկ անխղճութիւն կ'ըլլա՞յ:

Մարդը լուռ ու մունջ մտիկ ըրաւ խօսքերս, յետոյ տխրութեամբ պատասխանեց:

- Այս խեղճ կինը իմ քենիս է, քովս կեցող կնոջ քոյրը, մենք երկի գիշեր բերինք հոս նետեցինք զինքը...

- Դո՞ւք, գոչեցի զարմացած:

- Այո՛, չարունակեց, կեցիր պատմեմ ու յետոյ մեզի կը դատես:

Եւ մարդը իր պատմութիւնը ըրաւ: Տիգրանակերտցի բարեկեցիկ ընտանիքի մը կը պատկանին եղեր: Տարագրութեան միջոցին չարաչար կողոպտուեր են:

- Գրեթէ մերկ վիճակի մէջ առանց մէկ փարայի, անօթի, ծարաւ Սէպիլ հասանք կինս, աղջիկս ,քենիս ու ես: Ապահովաբար մինչեւ հիմա հոս ամէնքս ալ պիտի մեռնէինք՝ եթէ բարեկամ ընտանիքի մը չհանդիպէինք: Մարդիկը մեզ իրենց վրանը առին, հագուեցուցին, կերակրեցին ու մինչեւ հիմա անոնք են որ կը հոգան մեզի: Վրանին մէջ ո՛չ բաւական տեղ կայ, ո՛չ ալ բաւական անկողին: Երկու երեք հոգի ծոց ծոցի պառկելու ստիպուած ենք: Այս պայմաններուն մէջ քենիս տիզանդերիէ բռնուեցաւ չատ դէշ կերպով: Բժիշկ չկայ, դեղ չկայ: Գիտէք որ տիզանդերին փոխանցիկ հիւանդութիւն մըն է: Մեզ հիւրընկալող ընտանիքը չուզեր որ կա՛մ հիւանդը վրանէն հանենք՝ կա՛մ ամէնքս միասին դուրս կ'ելլենք: Վրանէն դուրս ելլելը կինս ալ, աղջիկս ալ, դիս ալ մահուան դատապարտել էր պարզապէս: Մէկի տեղ՝ չորս հոգի պիտի մեռնէինք զուր տեղը: Կնոջս հետ մտածեցինք, մտածեցինք եւ ուրիշ ճար չգտանք: Գիշերը առինք քենիս ու լալով բերինք հոս նետեցինք... կեանքը անուշ է:

Եւ այր ու կին սկսան դառնապէս արցունք թափել:

- Կը ներէք քիչ մը առաջ ըսած խօսքերուս համար, կմկմացի եւ հեռացայ իրենց քովէն:

(Շար. 52)

Տիկին Սեդա Արթինեան եւ զաւակները՝
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Արթինեան եւ Նարեկ Արթինեան,
Տիկին Արփի Արթինեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մովսէս Գալֆայեան եւ զաւակները,
Արթաքի Պարսամեան եւ Պիլէմճեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, տապրոջ, հօրեղբօր, զարմիկին եւ հարազատին՝

ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Զօրեքշաբթի, Մայիս 11ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 13, ժամը 15ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ կատարել ի նպաստ փարիզի ՀՄԸՄ-Ֆրանսի:

***

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը կը զուգէ հաւատաւոր Հ.Մ.Ը.Մ-ական՝

ԵՂԲԱՅՐ **ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ-Ի**

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 11ին եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին եւ Հ.Մ.Ը.Մ-ականներուն:

***

Աղդ, այս տխուր առթիւ յետաձգուած է Հ.Մ.Ը.Մ-Ֆրանսի "Ուրախ երեկոյթը" որ տեղի պիտի ունենար Մայիս 14ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԻԼԱՆՕ - Տիկին Սօնա Իպիշեան իր սիրեցեալ մօր՝ Արուսեակ Ներսէսեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ (2004, Մայիս 13) 700 Եւրօ կը նուիրէ "Ցառաջ"ին:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Մարսէյլ-Սէն Թերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր վաստակաւոր ընկերուհի Պերճուհի Էսմիմեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մելիքեանի եւ Այրի Տիկին Սիմոն Թոքաթլեանի եւ կը նուիրէ 50 Եւրօ "Ցառաջ"ին: Նոյն առթիւ ընդհակառակը ստացած է Տէր եւ Տիկին Ր. Մելիքեանէ 50 Եւրօ, Այրի Տիկին Ս. Թոքաթլեանէ 30 Եւրօ եւ Տէր եւ Տիկին Քոզեանէ 30 Եւրօ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ուրբաթ, Մայիս 20ին
ESPACE JULIEN
39 cours Julien 13006 MARSEILLE
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
(հայերէն)
"ՋԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ"
երգուանդ ՕՏԵԱՆ - Միքայէլ ԿԻՒՐՃԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝
Association Artistique Arménienne
«Les 3A»ի

UNE BELLE URGENCE POUR AIDER L'ARMENIE

SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE
et son président, le pasteur Samuel Sahagian
vous invitent à participer à la
FETE DES 15 ANS DE SPFA

le Dimanche 22 mai à 16 heures 30, en l'église Saint Sulpice,
dans la Crypte du Rosaire, 4 rue Palatine, Paris 6e

Programme de la Fête : (Entrée libre et gratuite)

— Accueil par le père Paul Roumanet, curé de St Sulpice
— Concert de violon par Haïk DAVTIAN
— Film sur le voyage SPFA de 120 personnes en Arménie (en avril 2005, 90e anniversaire du génocide)
— Témoignages de personnalités françaises et arméniennes sur SPFA, ses projets et ses voyages en Arménie
— Présentation du carré de soie de la Maison Hermès «Les jardins d'Arménie» (auteur: Karen Petrossian).
Le bénéfice de ce merveilleux carré, édité par la Maison Hermès pour aider SPFA dans son action en Arménie, ira entièrement aux projets d'urgence humanitaire de SPFA en Arménie, et au Karabagh (parrainage du village de Khatchen, au nord de Stepanakert).

On peut dès à présent souscrire à l'achat du carré «Les jardins d'Arménie» en s'adressant à :
SPFA — 1 rue Cabanis 75014 Paris
☎ : 01 47 35 30 23). Prix du carré : 250 Euros.

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou redécouvertes grâce aux excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et demi-pension
•
Dépliant détaillé et renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs UCFAF
•
Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 95 98

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

SORTIE EN CHAMPAGNE

avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai
Visites guidées :
— Des caves Taitainger avec dégustation;
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place
Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai**
auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

20e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN
Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 20ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

L'ICONE
Satire
Jiraïr ANANIAN

ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐ
Երգիծաբանութիւն
ԺԻՐԱՅՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 29, ժամը 16-ին
Dimanche le 29 mai à 16h
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, **75014 PARIS**
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր եկեղեցւոյ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
Հայկական վարժարանին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Կիրակի, Մայիս 22
ժամը 14·30էն 19
Մայր եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ

Գեղարուեստական յայտագիրը
Նուագ - երգ եւ Պար...

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ
Եւ հաճելի անակնկալներ
ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն
Համար

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES — BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK — FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND — LESIUER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30
GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս թաղօսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 14, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՁԱՅՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·201 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·201

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԷՆ ԹՈՒԼՈՒԶ, "Այ"ի եւ "Ոչ"ի փաստաբանները իրենց դասը պաշտպանեցին Մայիս 12ին: Փարիզի Փալէ տէ Սփորին մէջ, 4000 ունկնդիրներու առջեւ, Նիքոլա Սարքոզի ամբոխավարական ելոյթ մը ունեցաւ, գլխաւոր նպատակ ունենալով՝ համոզել: Այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ լոզունգ պակսեցաւ, քանի Սարքոզի կ'ուզէ "եւրոպական երազ մը" շնորհել Ֆրանսացիներուն, որոնք բոլորն ալ սեփականատէր պիտի դառնան, կը բաւէ "Այո" քուէարկել: Թուլուզի մէջ, հաւաքուած էին "Ոչ"ի կատադումները՝ Մարի-Ժորժ Պլեֆէյեն իմնչեւ Ժան - Լիւք Մելանչոն եւ պէտք է ընդունիլ որ Համայնավար կուսակցութեան պատասխանատուն տրամաբանութեամբ բայց նաեւ վճռականութեամբ կը պաշտպանէ իր դասը: Կողք կողքի եկած էին համայնավարը, տրոցկիստ մը եւ ընկերվարական մը: Հոս ալ 5000 ունկնդիրներ հաւաքուած էին: "Ոչ"ի այս կոմմնակիցները գոհ էին նաեւ որ Տըլոր ապահովութիւն տուած էր որ "Ոչ"ի պարագային երկրորդ ծրագիր մը կրնայ գոյութիւն ունենալ, ինչ որ ցարդ Շիրաք եւ ուրիշներ կ'ուրանան:

ՖԻԼԻՓ ՏԸ ՎԻԼԻԷ հարցախոյզի մը համաձայն կը համոզէ Ֆրանսացիներու 33%ը, որուն մաս կը կազմեն խորհրդարանական ազի 29%ը եւ ձախ ընտրողներու 35%ը: Մայիս 12ին, ինք ալ հեռատեսիլէն գովքը հիւսեց "Ոչ"ի անհրաժեշտութեան, կրկին ու կրկին դէմ արտայայտուեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան: Ըստ իրեն եթէ "Ոչ"ը յաղթէ, Մայիս 30ին Շիրաք պէտք է դառնայ Ֆրանսացիներու ուղերձին բանբերը:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ մէջ ապստամբական չարժում մը ծայր տուած է Մայիս 13–ին եւ նախագահ Կարիմով անմիջապէս մեկնած է Անդիճան, ուր պատահած է չարժումը: Ապստամբները գրաւած են բանտը եւ ազատ արձակած 2000 բանտարկեալները, բայց եւ այնպէս տասը մեռեալ կայ եւ 34 վիրաւորներ: Տաշկենդի մէջ ալ քամիքազ մը փորձած է Իսրայէլի դեսպանատունը մտնել եւ ռճրափորձ մը գործել, բայց տեղն ու տեղը սպաննուած է:

ԻՐԱՔի մէջ որճափորձեր որեւէ պատճառ չեն արձանագրեր եւ Մայիս 12ին ալ 26 իրաքցիներ եւս սպաննուած են: Կը թուի որ նոր կառավարութեան հաստատումէն ի վեր կացութիւնը ալ աւելի վատթարացած է: Ամերիկեան բանակն ալ հինգ պինտուր կորսնցուցած է Մայիս 7էն

(Շար·ը Գ· եր)

Մ. ՊԱՐՆԻԷԻ ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԱՐԱՑԻ

Արտաքին գործերու նախարար Մ. Պարնիէ կրկին չեչտած է Թուրքիոյ համար Եւրոպայի անդամակցութեան ճամբան Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու պարտաւորութիւնը: Ըսելէ ետք թէ անդամակցութեան հոլովոյթը 15–20 տարի կը տեւէ, բանակցութեան այդ շրջանին աւարտին, չեչտած է նախարարը, եթէ Անգարա ճանչցած չըլլայ 1915ի իր պատասխանատուութիւնը, չի կրնար Եւրոպայի անդամ ըլլալ:

Մ. Պարնիէ աւելցուցած է տակաւին թէ Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքը պէտք է տրոշուի հանրաքուէով:

ԱՐԱՄ Ա.Ի ԻՐԱՆ ԱՑՁԸ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Մայիս 12ին մեկնած է Թեհրան: Զինք ղեմաւորած են իրանահայ թեմերուն առաջնորդները, պետական պաշտօնեաները, Իրանահայութեան երեսփոխանները, Հայաստանի դեսպանը, Լիբանանի դեսպանը:

Արամ Ա. "Այիք" օրաթերթին մէջոցով իր պատգամը յղած է իրանահայ զաղութին, ըսելով թէ այցին առիթը Կիլիկեան կաթողիկոսութեան Դպրեվանքին հիմնադրման 75ամեակն է, նաեւ իր Կաթողիկոս ընտրութեան ու գահակալութեան տասնամեակը: Այցին յայտագիրը կազմուած է թեմին հոգեւոր եւ աղգային պատասխանատուներուն, վարչական ու թեմական ժողովներու, ամէն կարգի կազմակերպութիւններու և ժողովուրդին հետ հանդիպումներով:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԱՏԵԱՆԸ՝ Ա. ԷՕՃԱԼԱՆ ՊԷՏՔ Է ԿՐԿԻՆ ԴԱՏՈՒԻ

Թուրքիոյ համար ծանրակչիռ վճիռ մը արձակուած է Եւրոպայի Մարդկային իրաւունքներու տաճանչէն, Մայիս 12ին: Ան կը վերաբերի քիւրտ պարագլուխ Ա. Իօճալանի դատին վերաքննութեան: Առաջանը վճռած է որ 1999ին միջազգային դատարկութեան մը չնորհիւ ձերբակալուած ու Թուրքիա փոխադրուած Իօճալան անարդար դատավարութեան մը ենթակայ չէ եղած, ուստի Թուրքիա պէտք է վերստին կազմակերպէ դատավարութիւնը:

Թուրքիա որ ապահովութեան պատճառաբանութեամբ քիւրտ պարագլուխը մեկուսացուցած էր Մարմարայի անմարդաբնակ մէկ կղզիին վրայ ու հոն հաստատած դատարանն ալ, յանցատուր նկատած է մէկէ աւելի պարագաներով: Առաջինը այն է որ Իօճալան զրկուած է պաշտպանողականը պատրաստելու եւ իրաւական նեցուկէ օգտուելու իրաւունքէն: Երկրորդը բանտարկութեան հարցն է. Թուրքիա թէ ապօրինի պայմաններու տակ իրականացուցած է անոր արգելափակումը, թէ՛ փոխանակ ըստ օրէնքով նախատեսուածին անմիջապէս դատաւորին ներկայացնելու չարաթ մը հսկողութեան տակ պահած է: Թուրքիա դատին վերստին կազմակերպութեան հետ դատապարտուած է Իօճալանի փաստաբաններուն 120 հազար եւրոյի վճարումները ընելու:

Քիւրտ զանգուածները պոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ վճիռին, քաղաքական դէմքեր կը տրտնջան որ Սթրազպուրկի ատեանը նկատի չէ առած Իօճալանի ձերբակալութեան ապօրինի պայմանները: Ուստի թերի է արձակուած վճիռը: ԳՈՆԿՐԱ-ԿԻՀ-ի քաղաքական կոմիտէին մէկ անդամը ըսած է թէ նոր կազմակերպուելիք դատավարութեան պէտք է ներկայացուի քրտական կողմն ալ եւ Թուրքիա հիմնական պէտք է նկատէ քրտական հարցին լուծումը:

Թրքական բանակին գլխաւոր պատասխանատուները անդրադառնալով եւրոպական ատեանին վճիռին, ըսած են թէ ան ոչ թէ իրաւական, այլ քաղաքական բնոյթի է: Իսկ Իօճալանի Ա. դատին ատեանի նախագահը, դատախազը յայտնած են թէ արձակուած վճիռը անարդար ու ձեւական է: Թուրքիա պարտաւոր չէ յարգելու զայն. արդէն նոյնիսկ եթէ դատը կրկնուի, ոչինչ կը փոխուի արդիւնքէն:

Թուրքիա ներկայիս երեք ընտրանք ունի. կամ պիտի ընդունի Եւրոպայի օրէնքներուն գերակայութիւնը ու դատին վերակազմակերպութեան ձեռնարկէ, կամ վերստին դատելու պահանջը մերժէ, կամ հարցը փոխանցէ Սահմանադրական ատեանին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Մայիս 12ին քանի մը տասնեակ ուխտաւորներու ընկերակցութեամբ մեկնած է Երուսաղէմ: Ուխտաւորներուն մաս կը կազմեն Մայր Աթոռի մխիթարները, կառավարութեան անդամներ, երեսփոխաններ, դիւանագիտութեան, կրթութեան եւ մշակոյթի գործիչներ, Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմէն ալ եկեղեցականներ: Ուխտը ընդունուած է Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Ս. Յակոբեանց միաբանութեան անդամներու կողմէ: Կ'այցելէ քրիստոնէութեան նուիրական վայրերը, Ողջակէզի թանգարանը:

ՍԱՀՄԱՆԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐԵՎԵՐՋ

Ամփոփելով իր հնգամեայ գործունէութեան արդիւնքները, վարչապետ Ա. Մարգարեան արտայայտուած է նաեւ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու նիւթին մասին. ըսած է թէ կարեւոր է մինչեւ տարեվերջ հայեցութեամբ սահմանին բացումը եւ երկկողմ յարաբերութիւններու կարգաւորումը: Թէ այդ բացումը որոշ դժուարութիւններ չի՞ յարուցաներ Հայաստանի տնտեսութեան, վարչապետը պատասխանած է թէ որոշ դժուարութիւններ կ'ըլլան, բայց անոնք յետագային կը կարգադրուին ու հայ գործի մարդիկն ալ ապրանք կ'արտածեն Թուրքիա:

Լրագրողներ հարց տուած են թէ կը պատրաստուի՞ իր թեկնածութիւնը դնել 2008ի նախագահական ընտրութեան: Ա. Մարգարեան կանխահաս նկատած է այդ մասին խօսիլ, մանաւանդ որ առկէ առաջ 2007ին տեղի կ'ունենայ խորհրդարանական ընտրութիւնը:

ԳԱՆՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ա. ԵՂՕՑԵԱՆԻ «Where the Truth Lies»Ը ՄՐՑՈՒՄԷ ԴՈՒՐՍ

Ինչպէս գրած էինք Ապրիլ 6ի մեր թիւով, Ատոմ Եղոյեան ֆիլմ մը կը պատրաստէր, բայց վստահ չէր որ ան կըրնայ յարդել Գաննի ժամադրութիւնը:

Ի վերջոյ, հասած է յապաղումով, եւ կը ներկայացուի Գաննի փառատօնին ընթացքին, բայց մրցումէ դուրս: Ֆիլմին մասին արտայայտուեցաւ դերասաններէն մէկը՝ Քեվին Պէյքըն, Մայիս 12ի իրիկունը (Գանալ+): Նիւթին անդրադարձած էինք մեր նոյն թիւով: Ներկայացումը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Մայիս 13ին:

Այս առթիւ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի (Մայիս 13), ուր կը բացատրէ պատրաստուած ֆիլմին հոլիվուտեան բնոյթը, խոստովանելով թէ դիտակցաբար չէր, բայց կը խորհէր որ այդ տպաւորութիւնը պիտի գործէ: Կը յիշէ նաեւ որ 1997ին դատակազմի մեծ մրցանակին արժանացած է "Գեղեցիկ վաղորդայններ"ու համար:

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ, "Ցառաջ" լոյս չի տեսներ երկուշաբթի (երեքշաբթի, Մայիս 17ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 18:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԽՄԲԱԳԻՐ Հ. ՏԻՆՔ Կը ԴԱՏՈՒԻ ԹՐՔՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԱՐԳԵԼՈՒ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Ապրիլ 30 – Մայիս 2ի մեր թիւով տեղեկացուցած էինք թէ Ուրֆայի դատախազութիւնը Պոլսոյ "Ակօս" շաբաթաթերթի խմբագիր Հ. Տինքը ամբաստանած էր Թրքութիւնը անարգելով: Այդ հիմով ալ դատ բացուած էր անոր դէմ:

"Ակօս"ի Մայիս 6ի թիւը կը գրէր թէ դատին առաջին նիստը տեղի ունեցած է Ապրիլ 28ին Ուրֆայի պատժական Գ. ատեանին առջեւ, ի բացակայութեան հայ խմբագիրին: Նման երկրորդ դատ մըն ալ բացուած է իր դէմ Պոլսոյ մէջ: Այս երկրորդին ալ նիւթ հայթայթած է "Ակօս"ի մէջ լոյս տեսած գրութիւններէն մէկը: Այս մէկուն ալ առաջին նիստը տեղի կ'ունենայ Մայիս 27ին: Տինքի պաշտպան փաստաբանութիւնը ստանձնած է Ֆէթհիյէ Զէթին որ իր հայ մեծ մօրը պատմութիւնը գրի առնելով հանրածանօթ դէմքի մը վերածուած է Թուրքիոյ մէջ:

Իր դէմ բացուած զոյգ դատերուն մասին օտար մամուլի հարցումներուն պատասխանելով, "Ակօս"ի խմբագիրը չեչտած է թէ անոնք կապ չունին Ցեղասպանութեան մասին վերջին ամիսներուն լրատուական ունեցած ելոյթներուն, տուած լուսաբանութիւններուն հետ. աւելցուցած է թէ իր դէմ ձեռնարկուած հետապնդումները միշտ նախընտրած է անաղմուկ դիմագրաւել:

"Թուրքիոյ մէջ շատ մը գրողի, լրագրողի, մտաւորականի պատահած բան է: Ես ալ անոնցմէ տարբեր չեմ: Ափսոս որ մերթին ունեցած երկխօսներու մէջ ժողովրդավարութեան պայքարը միշտ փոխարժէք պահանջած է: Այսօրուան հասած ենք այդ փոխարժէքները վճարելով: Մեր ամբողջ ջանքը այլեւս ուղղուած է ժողովրդավարութիւնը հասցնելու այնպիսի կէտի մը ուր այլեւս փոխարժէքը չպահանջուի" կ'ըսէ Հ. Տինք:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՄԷՋ ԸՍԱԾՆԵՐԸ

"Մարմարա" (Մայիս 12) արձագանգելով Թուրք մամուլին, կը գրէր թէ Ադրբեջանի Արտաքին գործերու փոխ նախարար Ա. Ազիմով Անգարայի մէջ հաղորդած է թէ հայկական կողմը անակնկալ պատրաստակամութիւն ցոյց տուած է դրաւած եօթը ազրբեջանական շրջանները հինգէն քաշուելու: Այսուհանդերձ Ադրբեջանցիները կը պահանջեն եօթը շրջաններու ալ պարպումը, ըստ նոյն աղբիւրին: Տարբերութիւն կազմող երկուքը Քելբաջարն ու Լաչինի անցքն են որոնց մասին Հայերը, ըստ Ազիմովի, ըսած են թէ կ'որոշեն բանակցութիւններու ընթացքին համաձայն:

Անդարա կը բաժնէ Ադրբեջանի իշխանութիւններուն այս տեսակէտը. միւս կողմէ հայկական անակնկալ պատրաստակամութիւնը, կը մտածուի որ ան քայլ մը կրնայ նկատուիլ որպէսզի Ռ. Քոչարեան–Թ. Էրտողան հանդիպումը կայանայ վարշաւայի մէջ ու երկու զեկավարները զանազան հարցերու կարգին նիւթ ընեն Ղարաբաղի հակամարտութիւնը:

Բ.

ԱՆՈՒՐՋԸ ՍՊԻՏԱԿ ՀԵՂՈՒԻՆ ԿԱՐԱԾ ԲՈՒՐԴԷ ՎԵՐՄԱԿԻՆ ՏԱԿ

Շուներուն եռաձայն հաջոցին ընդմէջէն կը հասնինք գիւղապետին տունը... Հաւատարիմ շուները լռեցնելէ ետք, կը դիմաւորեն մեզ, դրան սեմի ելեկտրական լոյսին չուրջ հաւաքուած բազմաթիւ եւ բազմապիսի միջատներուն բզզոցին տակ նստած տանտէրն ու գիւղին մի քանի աւերակ տուներուն տէրերը... Աղբէն հասկցած են երեք հաւատարիմ շուները, թէ պատուրուած հիւրեր են մո՛ւս մուրթին ժամանողները. պոչերը արագ արագ, ալ ձախ կ'երթան կու գան, մինչ իրենք հեւալով, արագ արագ մեր շուրջը կը դառնան... Հակայ դամփռեր են երեքէն երկուքը. իսկ երրորդը, աւելի ճիղ առոյինը, ամէնէն բարձր ու համարձակ հաղողը, պարզապէս յանդուգն չնիկ մըն է, ինքզինքին գամփռի հովեր տուած...

Կոտրած թաւիշ, փրթած ժանդոտած, խառնիճաղանճ իրարանցում մըն է բակ դրան սեմին ներկայացուած... Մերթ ընդ մերթ կայծեր արձակող ելեկտրական հնամաշ բակ թելերը, տարբեր տեղերէ քակուած բերուած երկաթէ ձողեր ու խոզովակներ, մահճակալներու զսպանակներ, դանազան առարկաներու անճանաչելի դարձած զարմանազան մասեր, փայտի կտորներ՝ ծուռ մուռ դամուած, իրար մէկցուած, մէկ մասը տեղանի վերածուած, միւս մասը նոտարանի... տաչառ՛ը, կաթսան՛ը, եւ տակաւին պաշտօնազուրկ եղած լուացարան, պահարան դարձած անբան սառնարան, ջուրով լեցուած հնաոճարեան բացօթեայ լոգարան... այստեղէն այնտեղ երկա՛ր չուան մը կապուած, վրան լոտացք փռուած... այս տեղ եւ այդտեղ ոչխարի առատ բուրդ լուացուած, փռուած, սփռուած ու դիզուած, մէկ մասն ալ, հնաոճարեան բացօթեայ լոգարանին ջուրին մէջ թաթխուած...

Կոտրած թաւիշ, փրթած ժանդոտած, խառնիճաղանճ տակայն հիւրընկա՛լ իրանցում մը, բայց դրան սեմին ներկայացուած... Կը մտնենք պատկերին մէջ, ու կը տեղաւորուինք դրան սեմի ելեկտրական լոյսին չուրջ հաւաքուած բազմաթիւ եւ բազմապիսի միջատներուն բզզոցին տակ, դէպի տան դուռը առաջնորդող քարէ սանդուխներուն, կամ աթոռ նստարան դարձած, վայրի կտորներուն վրայ...

Բզզոցէն անդին, հանդա՛րտ ու խաղաղ է մո՛ւս մութ գիշերը... Մո՛ւս մութ գիշերուան մէջ, հանդա՛րտ ու խաղաղ է հովիտը... Հանդա՛րտ ու խաղաղ հովիտին մէջ, մո՛ւս մութ է գիւղը... մո՛ւս մութ գիւղին մէջ, հանդա՛րտ ու խաղաղ է նէհարակամ պիւղապետը... Սփռած է իր հոգիին հանդարտութիւնն ու խաղաղութիւնը իր ազատագրած գիւղին, հովիտին վրայ...

- Հեղո՛ւշ...
կը կանչէ գիւղապետը
չա՞տ մեղմ ու քնքոյշ...

Ժպիտով մը մե՛ղմ ու քնքոյշ,
ոտքի կ'ելլէ Հեղուշ,
պատրաստելու անշո՛ւշտ
Թէյ ու տուրճ...

Բաց կապոյտ են Հեղուշին աչքերը... Բաց կապոյտ աչքերով կը դիտէ գիւղապետ իր ամուսինը, եւ գիւղապետ իր ամուսինին գիւղը, եւ գիւղը գրկած հովիտը... Երկա՛ր ու մո՛ւթ տարիներ, բայց այսօր վերջապէս, բաց կապո՛յտ է Հեղուշին գիտած աշխարհը...

Պայքարած է ամբողջ կեանք մը, մի՛չտ իր ամուսինին կողքին... Հալի՛լ մաշիլ սիրան ու հոգին... մէկի՛կ մէկիկ ծախել ունեցած ոսկին, յետոյ տան կահ կարասին... վամփուշտ հասցնել ամուսինին, ջոկատին ու ճակատին... եւ վերջապէս... վերջականօրէն վտարել թշնամին...

Ծունկի ցաւ, կողի ցաւ, կուրծքի ցաւ, հազար ու մէկ տեսակ ցաւ... տէ լա՛ւ... քանի՞ տեսակ ցաւ... ալ բա՛ւ... սակայն Հեղուշին հոգը չէ՛... Ետին ձգելով հաշտասիրութիւն, պատմաբանութիւն, քաղաքակրթութիւն, այսօր հո՛ս է, միչտ իր ամուսինին կողքին, ծունկի, կողի, կուրծքի, հազար ու մէկ տեսակ ցաւով, սակայն յաղթական կանգնած ազատագրուած ամայի՛ այս հողը մշակելու, սերմանելու, չէնցնելու...

- Ինչը հատ վերմակ եմ կարել էս ամիս... Ժպիտովը մեղմ ու քնքոյշ, կը յայտարարէ Հեղուշ, ձեռքը կողին, կամ ծունկին, փորձելով դիմանալ ցաւին...

Ինչը հատ վերմակ... թուրդէ՛ վերմակ... այն բո՛ւրդը, որ տուած է այն պարա՛րտ ոչխարը, որ առա՛ւտ ծամած է այն խոտը, որ առա՛ւտ ու ազա՛տ բուսած է այս հողին վրայ, որուն համար պարզած է ամբո՛ղջ կեանք մը, ժամանակին պատմագէտ, այսօր գիւղապետ իր ամուսինը...

Ինչը հատ վերմակ... թուրդէ՛ վերմակ... կարմիր դեղին ու սպիտակ, կապոյտ կանաչ ու մանիշակ ծաղիկներուն բոյրով լուացուած, ծիրանագոյն արեւով չորցուած... եւ տակաւին այստեղ, այնտեղ եւ այդտեղ ոչխարի առատ բուրդ լուացուած, փռուած, սփռուած ու դիզուած, մէկ մասն ալ, հնաոճարեան բացօթեայ լոգարանին ջուրին մէջ թաթխուած... ուրեմն, տակաւին քանի՞ հատ կարուելիք վերմակ...

- Հեղո՛ւշ...
կը կանչէ գիւղապետը
չատ մե՞ղմ ու քնքոյշ...

Ժպիտով միչտ մեղմ ու քնքոյշ
ոտքի կ'ելլէ
բաց կապոյտ աչքերով դիտող Հեղուշ,
պատրաստելու անշուշտ
ընթրիքի սեղան
այս ժամուն
չատ ուշ...

Կոկիկ ու համեստ սեղան, մէկիմէկ մէկիկ կը չարուին հողին բարիքները վրան...

Մածուն ու սեր,
պանիր կարագ
մեղր ու հաց,
բոլո՛րն ալ
Հեղուշին ձեռքե՛րն են պատրաստած...
Ծունկի, կողի
եւ կուրծքի,
հազար ու մէկ տեսակ ցաւ
անտեսա՛ծ,
հաչուապահութիւն,
պատմաբանութիւն,
եւ քաղաքակրթութիւն
եփո՛ն ձգած,
թեւերը տոթուած,
Հեղուշը ձեռքերը դոյթի է լծած...

Ձերբերդ գալո՛ր,
այ Հեղո՛ւշ...

Կը նստինք կոկիկ ու համեստ սեղանին... Արմա՛նք զարմանք... հողին բարիքներուն կողքին, բացակայ է հիշը օղիին... ահաւասիկ անապատին ու անհաւատալին... Աչքերս կը չփեմ ու կըրկի՛ն կը գննեմ ա՛լ ճաշ, տակը վրա՛ն... պապամ չկա՛յ... կատա՞կ է սա... այս պիսի բան կ'ըլլա՞յ... Բաժա՛կդ լեցուր, բարձրացուր... Բաժակաճառութի՛ւն... դո՛ւք մե՛ք, հայրենասիրութի՛ւն, օտարութի՛ւն, հայրենազրկութի՛ւն, կենա՛յ մենաց, բաժա՛կդ մօտեցուր, թըրըխկացո՛ւր, զոռով մոռով կոկորդէդ վար հոսեցուր... յետոյ վե՞րջ... կը կարծես ըմպեցիր ու պոչդ ազատեցի՞ր... է հէյ՛յ... տակաւին ո՛ւր ես, ո՛ւր... կը-րակ բռնած մարմնիդ համայն մազերը պիղ պիղ կայնած, աչքերդ խոռոչներէն դուրս ցցուած, ձեռքով կռնակիդ կը զարնեն ու կ'ըսեն՝ թէ կենացը ծաղկեցո՛ւր... Աղբեր ճան, չ'եմ գիտեր, ի՞նչ ըսեմ... Գիտե՞ս, ցա՛ւդ տանեմ, լա՛ւ եմ... Ես ո՞վ եմ... եւ ո՞ւր եմ... ի՞նչ կ'ընեմ հոս... ի՞նչ վիճակ է սա... Փըր-կութի՛իի՛ւն...

Զէ՛... կատակը մէկ կողմ, օղիի չիչ մի՛չ խսկապէ՞ս չկայ... փոխարէնը՝ գլուխը խոնարհած, նիհարակազմ գոհունա՛կ գիւղապետին աղօթքո՛ւր ժպի՛տը կայ...

Ճաշակեցուք խաղաղութեամբ
գիւերակուրս...
Մածուն ու սեր
եւ սէ՛ր,
պանիր կարագ
մեղր ու հաց,
տան դուռը,
եւ սեղանը,
եւ սիրտը
մի՛չտ բաց...

Մելիքաչէնի հիւրե՛րն ենք, այս ո՛ւշ ժամուն, բարի՛ եկած, բարի՛ն տեսած, յաղթական Մելիքին արքունի համեստ ու կոկիկ սեղանին ճաշակելու նստած...

Ով Հայր օրհնէ՛ մեր այս սեղան...
եւ բոլո՛ր անդամները այս տան...
Թող բարիքներդ առատօրէն տեղան,
ոչ թէ միայն այս տան վրան...
այլ...
Ծիրանագոյն
այս պիւցաղնաչխարհի՛ն վրան...

Հողին բարիքներուն համէն հոտէն հարբած, կը մտնեմ Հեղուշին կարած բուրդէ վերմակին տակ... այն բո՛ւրդը, որ տուած է այն պարա՛րտ ոչխարը, որ առա՛ւտ ծամած է այն խոտը, որ առա՛ւտ ու ազա՛տ բուսած է այս հողին վրայ, որուն համար յամառօրէն պայքարած, քանտարկուած, կռուած ու վերջապէս ազատագրած է Հեղուշին ամուսինը՝ ժամանակին պատմագէտ, այսօր գարձած գիւղապետ...

Մելիքաչէնի յաղթական Մելիքը գիւղապետին ապարանքին տանիքին տակ, սպիտակ անուրջին մէջ ծուարած, ժպտելով քնքոյշ ու մե՛ղմ, աչքերս կը փակեմ...

Սպիտակ է մո՛ւս մութ գիշերը... սպիտակ է գիւղը, սպիտակ է հովիտը սպիտակ է անուրջը...

Անո՛ւրջը սպիտակ,
Հեղուշին կարած,
բուրդէ վերմակին տակ...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ազատագրուած ամայի հողին վրան

ՅԵՏ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչո՞ւ մի՛չտ այսպէս է...
վերջացնելէ ետք,
տակաւին լեզուին վրայ,
լեզուին տակը
կամ ծայրը,
քառ մը,
խօսք մը մնացած է,
հոն մոռցուած է,
եւ անպայման
հանել պէտք է...

Բայց այդպէս չէ՛,
լեզուիս վրան տակը
կամ ծայրը,
մոռցուած քառի խնդիր չէ՛,
պարզապէս սիրտս
չարունակե՛լ կ'ուզէ,
այս լեզուով
տակաւին պատմե՛լ կ'ուզէ...

Աս ալ լսէ,
յետոյ ըսէ,
հերի՛ք է,
քիչ մըն ալ վաղուա՛ն ձգէ...

Բայց արդէն
վա՛ղն է...
Ծիրանագոյն արեւածագին,
կը նստինք նո՛ր սեղանին,
ուտելու նո՛ր բարիքները հողին,
սակայն այս անգամ նախաճաշին...

Նախաճաշ, ճաշ կամ ընթրիք,
նո՛ր սեղանը
համեստ ու կոկիկ...

Մածուն ու սեր,
եւ սէ՛ր,
պանիր կարագ,
մեղր ու հաց,
գիւերը
չորսէ՛ն մէկը
չա՞տ խոկաց...
կարեւո՞ր է...
ի հարկէ չէ՛...
Մո՛ր քունի մէջ
սպիտակ անուրջի մէջ,
խոմփոց լսողը ո՞վ է...

Ծիրանագոյն արեւածագին,
կը նստինք նո՛ր սեղանին,
ուտելու նո՛ր բարիքները հողին,
նախաճաշին,
սակայն այս անգամ
մեղի հետ միասին
երե՛ք չուն ու հաւ,
կատո՛ւ եւ հնդկահաւ,
ճուտե՛ր... ճուտիկնե՛ր...
բոլո՛րն ալ կ'ուտեն
նո՛ր պնակէն,
վեր է վարոյ
մեր կերածէն...

Ըմպո՛ւն, թռչո՛ւն,
կերէ՛ք, կշտացէ՛ք,
ու այս սեղանին,
եւ գիւղին,
եւ հովիտին,
եւ ազատագրուած ամայի՛ հողին
լուծի՛ւն ցանկացէ՛ք...

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈԶՈՒՄՆԵՐ

ԿԻՊՐՈՍ

Մեծ Եղեռնի 90ամեակը Կիպրոսի մէջ նշուեցաւ միջոցառումներու շարքով մը, կազմակերպուած Կիպրահայ Համազգային Ազեկոչման Ցանճնախումբին կողմէ, որ բաղկացած էր Կիպրոսի մէջ գործող հայկական չորս կուսակցութիւններէն եւ գլխաւոր հինգ միութիւններէն:

Ապրիլ 23ին, Շաբաթ առաւօտեան սկսեալ, Նիկոսիոյ, ինչպէս նաեւ Լառնաքայի եւ Լիմասոլի կարեւոր կեդրոնատեղիներու մէջ, հայ երկսեռ երիտասարդներ ցրուեցին ճաշակաւոր պատրաստութեամբ դունաւոր եւ բազմահատոր Թռուցիկներ, որոնք ամփոփ կերպով կը ներկայացնէին Հայկական Դատին էութիւնը եւ մեր արդար պահանջատիրութիւնը, յունարէն եւ անգլերէնի լեզուներով:

Նոյն օրուան կէսօրուընէ սկսեալ, մինչեւ իրիկնամուտ, Նիկոսիոյ Էլեֆթերիա (Ազատութիւն) հրապարակին վրայ կատարուեցաւ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումի՛ւնը եւ տարտղնումի՛ւը պատկերող աւելի քան հարիւր լուսանկարներու եւ քարտէսներու ցուցադրութիւնը: Ամբողջ տեւողութեան ընթացքին հնչող հայկական տոհմիկ եւ հոգեւոր երաժշտութեան ներքոյ, բազմահազար անցորդներու ուշադրութեան արժանացան ցուցադրուող պատկերները եւ յունարէն մեծադիր պաստառ մը՝ "Կը պահանջենք ճանաչումը Հայկական Ցեղասպանութեան" վերտառութեամբ:

Երեկոյեան Արմենիա փողոցի եւ Լիմասոլ պողոտայի անկիւնէն սկիզբ առաւ բազմամարդ քայլարշաւ մը դէպի Ս. Աստուածածին եկեղեցի: Ոստիկանութեան յատուկ կարգադրութեամբ փակուած ամբողջ փողոցին երկայնքով, պահանջատիրական նոյն պաստառին, Կիպրոսի Հանրապետութեան, Եւրոպական Միութեան եւ հայկական եռագոյն դրօշակներու եւ բոցավառ Յուշերու ատաղձոտրդութեամբ, կարգապահ քայլարշաւը խորհրդաւոր լռութեամբ ուղղուեցաւ դէպի Մեծ Եղեռնի Նահատակներու յիշատակը յաւերժացնող յուշակոթողը, ուր տեղի ունեցաւ Հոգեհանգիստ:

Կիպրոսի Թեմի Կաթողիկոսական փոխանորդ Վարուժան Արք.ի, ղոյդ քահանայ հայրերու եւ ղպրոց դասի կ աստղութեամբ տեղի ունեցած հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք, կիպրահայ պատուիրակութեան անունով օրուան խօսքը փոխանցեց տոքթ. Ամպրանիկ Աչճեան:

Յատկապէս Համազգայնութեան այս ոգեկոչման առիթով ուղարկուած Եւրոպահայոց Համագումարի եւ Եւրոպայի Հայ Դատի Յանճնախումբի ուղերձները ընթերցեցին տիկին Երանի Գույումճեան եւ Պ. Սեպուհ Մոմճեան:

Հոգեպարար երաժշտութեան տակ, ներկաներու բազմութիւնը երկիւղածութեամբ եւ ակնածանքով մոմեր եւ ծաղիկներ տեղեց Յուշակոթողին առջեւ:

Կիրակի, Ապրիլ 24ին Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած պատարագին յաղորդեց Վարուժան Արք.ի յատուկ պատշգամի քարոզը:

Ժամը 11ին, Մեծ Եղեռնի յուշակոթողին առջեւ, պետական բարձրաստիճան պաշտօնատար անձերու, քաղաքական կուսակցութեանց եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն մը: Կիպրահայ պետական ներկայացուիչ Պ. Պետրոս Գալայճեանի արտասանած յունարէն խօսքէն ետք, Կիպրոսի Հանրապետութեան Եւրոպական Միութեան Նախարարութեան Տնօրէնուհի Տոքթ. Քրիսթինա Քալիոնա, Կիպրոսի Հանրապետութեան Ներկայացուցիչ Պ. Ալեքսանտրոս Ալեքսանտրու, Կիպրոսի Հանրապետութեան Խորհրդարանի Անդամ Տոքթ. Ալեքսանտրոս Մարկու, Կիպրոսի Հանրապետութեան Նախագահ Տոքթ. Թասսոս Փափատոփուլոսի անունով պսակ մը դրին յուշակոթողին ստորոտը:

Կիպրոսի Հանրապետութեան Նախագահ Տոքթ. Թասսոս Փափատոփուլոս, Կիպրոսի Հանրապետութեան Խորհրդարանի Նախագահ Տոքթ. Տեմոսթենիս Մարկիտիս, Կիպրոսի Հանրապետութեան Նախարարներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Խորհրդարանի Անդամներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Բարձրաստիճան Պաշտօնեաներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Զինուորական Ուժերու Հրամանատարներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Ոստիկանական Ուժերու Հրամանատար, Կիպրոսի Հանրապետութեան Դեսպաններ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Քաղաքական Կուսակցութիւններու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Համայնքներու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Համալսարաններու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Արհեստակցական Միութիւններու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Կրօնական Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Զանազան Միութիւններու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Զանազան Ակումբներու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Զանազան Մամուլի Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Զանազան Հաստատութիւններու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Զանազան Ընկերութիւններու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Զանազան Կազմակերպութիւններու Ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի Հանրապետութեան Զանազան Ընկերներ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՕՏԱՐԱԾ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ

Ապրիլ 19ին, Նալչիկ քաղաքի Մեծ Թատրոնի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր նիստ մը, որուն մասնակցեցան Կաբարտա-Պալքարիոյ Հանրապետութեան նախագահ Վալերի Քոկով, Կաբարտա-Պալքարիոյ Ազգային Ժողովի նախագահ Պետրոս Ղազարեան, Կաբարտա-Պալքարիոյ Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Ռուսլան Ղազարեան, Կաբարտա-Պալքարիոյ Գերագոյն Դատարանի նախագահ Ալեքսանդր Ղազարեան, Կաբարտա-Պալքարիոյ Նախարարներու Խորհուրդի նախագահ Ալեքսանդր Ղազարեան, Կաբարտա-Պալքարիոյ Ազգային Ժողովի պատգամաւորներ, Կաբարտա-Պալքարիոյ Հանրապետութեան Նախագահի Վարչակազմի ղեկավարներ, Կաբարտա-Պալքարիոյ Հանրապետութեան Նախագահի կողմէ հրաւիրուած հիւրեր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տիկին Սօնիա Փէլիկեան 70 *եւրօ։*

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Միհրան Պօյաճեան 25 *եւրօ։*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Մարսէյլի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կաբապետեանի, զաւակներուն եւ Վարդանեան ընտանիքին Տիկին Ատրինէ Կարապետեանի մահուան առթիւ։ Մասնաճիւղը այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Այրի Տիկին Ա. Ծովհաննէսեան 30 *եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. Զիլինկիը, Տէր եւ Տիկին Ա. Զիլինկիը, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Ֆիդաֆէրամոփզ, Տէր եւ Տիկին Կ. Օտապաշեան* 50*ական եւրօ։*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ուրբաթ, Մայիս 20ին
ESPACE JULIEN
39 cours Julien 13006 MARSEILLE
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
(հայերէն)
"ԶԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ"
երաւանդ ՕՏԵԱՆ – Մխքայէլ ԿԻՒՐՃԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝
Association Artistique Arménienne
«Les 3A»ի

(Շար. Ա. Էջէն)

ի վեր, երբ Ամերիկացիք "Մաթաատոր" գործողութեան մը ձեռնարկեցին պայքարելու համար ապստամբական օճախներուն դէմ, սուրիական սահմանին չըրջանը։

ՊՐԱՋԻԼԻՈՑ արաբ ղեկավարները եւ հարաւային-ամերիկացիները պատմական մերձեցում մը կնքած են Մայիս 11ին։ Ասոյլինները հարաւային ամերիկացիներու զօրակցութիւնը ստացած են իրենց մատհոգութիւններուն համար, ինչպէս՝ պատժեալներուն դատը, ամերիկեան միակողմանիութեան իրենց քննադատութիւնները։ Երկօրեայ վեհաժողովի աւարտին, հարաւային - ամերիկացիները փոխանակութեան զարգացման խոստումը ձեռք ձգած են։

ԷՏԻ ՊԱՐՔԼԷ, երգի եւ երաժշտութեան հրատարակիչը, որու գլխաւոր մրցանիշը եղած է ութ անգամ ամուսնանալ, մեռած է Մայիս 12ի գիշերը, 84 տարեկանին։ Ցայտնաբերած է բազմաթիւ տաղանդներ եւ օժանդակած է ծանօթ երգիչներու համբաւին իր հրատարակութիւններով, ինչպէս Թրենէ, Ազնաւուր, Տալիտա, եւլն., եւլն.։

ՍԼՈՎԻՆԻ (Ալժերիա) 1945 Մայիս 8ի Ջարդերուն նիւթով Ֆրանսա կը փորձէ մխիթարտը մեղմացնել, Պուէնֆլիքայի յայտարարութիւններէն ետք։ Ան, նոյն օրուան (2005, Մայիս 8) իր տղերքին մէջ չէր վարանած դէպքերը "ցեղասպանութիւն" որակելու եւ հրկիզման նացիական փուռերուն նմանցնելու Ֆրանսայի գաղթատէրերուն գործած Ջարդը։ Ֆրանսայի Արտաքին Նախանախարարը Ռընօ Միւզելիէ յայտարարած է որ երկու երկիրները պարտին յիշողութեան աշխատանք մը տանիլ, մեղմացնելու համար ցաւերը, միասին յառաջանալու համար։

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՑ նախագահը՝ Վալդաս Ադամկուս Փարիզ եկած է ԻՒՆԷՍԿՕ-ի մէկ ժողովին մասնակցելու եւ այդ առթիւ հարցազրոյց մըն ալ տուած Ֆիկարոյի (Մայիս 13), ուր կը ճշդէ թէ ինչո՛ւ չէ մասնակցած Մոսկուայի հանդիսութեանց (Մայիս 9)։ Իրեն համար, եթէ նացիականութեան վրայ յաղթանակը կարեւոր է, անհրաժեշտ է որ Ռուսաստան ալ ընդունի որ զրաւած է Պալթեան երկիրները։ Չի հասկնար ինչո՞ւ Ռուսաստան չուզեր խոստովանիլ թէ ի՛նչ անցած դարձած է։

ԳԵՐՄԱՒՈՑ Խորհրդարանը յայն մեծամասնութեամբ վաւերացուց Եւրոպական Սահմանադրութեան ուխտը Մայիս 12ին, 569 ձայնով, մինչ անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը 401 էր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սուրէնն եւ Սօնիա Սարգիսեան ընտանիքը եւ համայն Սարգիսեան եւ Մաղաքեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան նորոգ հանդուցեալ իրենց մօր՝

ԼԱԹԻՓԷ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-Ի

(ծնեալ՝ ՄԱՂԱՔԵԱՆ)

հոգւոյն, կիրակի, Մայիս 15ին, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Ցաւակցութիւն կ'ընդունուին կիրակի եւ երկուշաբթի, Մայիս 15 եւ 16ի յետմիջօրէին իրենց բնակարանին մէջ՝
1 rue Marbeau 75116 Paris, 5e étage, nº d'entrée «PV».

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Ծովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Ծնունդի առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Անահիտ Քափթան 35 *եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Ֆլաման* 20*, Տէր եւ Տիկին Պրիտի* 50*, Տիկին Արաքսի Թէրճանեան* 100*, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան* 100*, Տէր եւ Տիկին Հերման Նեւրոզ* 50*, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Թուղլուեան* 50*, Օր. Ռոզ Ալեքսեան* 50*, Տիկին Նորա Փափազեան* 50*, Տէր եւ Տիկին Էտկար Շահվէտիեան* 80*, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թէքէեան* 200*, Տիկին Անայիս Տամլամեան* 50*, Տիկին Լուիզ Նալճեան* 40*, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաթիկեան* 30*, Պ. Թոմաս Նիւք* 50*, Տէր եւ Տիկին Ժերար Սորէն* 30*, Տիկին Մարի Վէգնէեան* 10*, Տիկին Սվեթլանա Իշխէմէեան* 20*, Տէր եւ Տիկին Տէր Զաքարեան* 30*, Տիկին Վարդուհի Պետրոսեան* 15*, ԺԻՊ ընկերութիւն* 50։

(Շար.)

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés de 8 Jours et de 12 Jours
Saberatours SevanVoyages
SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia Արմավիա
Studio VICKEN 20052

20e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction : ARBY OVANESSIAN
Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 20ՐԴ ՇԱՐՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
L'ICONE
Satire
Jiraïr ANANIAN
ՍՐԲ. ՊԱՏԱՐԱԳ
Յրգիծաբանութիւն
ԺԻՐԱՅՐ ԱՆԱՆԵԱՆ
Կիրակի, Մայիս 29, ժամը 16–ին
Dimanche le 29 mai à 16h
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 *Եւրօ*

L'UNION CULTURELLE FRANCAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
vous invite à une
CONFERENCE EXCEPTIONNELLE du PROFESSEUR JEAN-PIERRE MAHE
Membre de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres
à l'occasion de la parution du dernier livre
d'**Annie et Jean-Pierre Mahé**
L'ARMENIE A L'EPREUVE DES SIECLES
paru aux Editions Gallimard — Collection Découvertes
Les auteurs dédicaceront leur ouvrage
Vendredi 20 mai à 20h45
Centre Culturel et Artistique Arménien
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
Métro République
U.C.F.A.F. : www.ucfaf.com
Verre de l'amitié
P.A.F.: 6 Euros - Adhérents: 4 Euros

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 19,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՑԹ
ՄԱՑԻՍ 28
կամ
ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
ՄԵՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ
Բանախօս՝
ԿԱՐԼԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge
— Մուտքը ազատ է —

HAMAZKAYIN FORUM 2005
ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՀԱՒԱՔ
ՅՈՒԼԻՒՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Պատրաստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու
Մասնակցեցէք այս երկու շաբթուան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին։ Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականները պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին։
Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝
- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ միտքերը փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոնները, թանգարանները, եկեղեցիները եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, միասին վերադարձելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ։

Մասնակցութեան սակ.–
(առանց ճանապարհածախքի)
Գիւղերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
Հայկական վարժարանին
ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Կիրակի, Մայիս 22
ժամը 14·30էն 19
Մայր Եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ
Գեղարուեստական յայտագիր
Նուագ – երգ եւ Պար···

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ
Եւ հաճելի անակնկալներ ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Աբչալոյս թաղէոսեան մանաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 14, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 18
MERCREDI
18 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.202
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.202

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆ

ԱՊՕՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԻ

ԶՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԱՆՈՐՈՇ Է

Իշխանութեանց համաձայն չուրջ 70 մեռեալ կար ապատամբական չարժումէն ետք, մինչ այլ աղբիւրներ 500էն 600 մեռեալի խօսք կ'ընէին։ Ամէն պարագայի մէջ, կարծիով կրցաւ գլուխ ելլել եւ զսպել չարժումը որ ծնունդ առած էր Անդիճան։

Մայիս 15ին, քաղաքը բոլորովին կըզգիացած էր, կտրուած աշխարհէն եւ պաշարուած քաղաքի մը պատկերը կը պարզէր, շրջապատուած հրասայլերով, պինուորական բեռնակառքերով։ Այլ խօսքով, իշխանութիւնները արեան մէջ խեղդած էին չարժումը եւ բնակիչներուն կը մնար մեռելները թաղել։ Անոնցմէ մէկը կը խոստովանի՝ "Կ'ուզէինն աւելի լաւ աշխատավարձ ունենալ, բնականոն կեանք մը ապրիլ եւ չմնալ ոչխարներու կամ խոզերու պէս", միաժամանակ իր 28–ամեայ տղան թաղելով։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ ալ կատարուած են, մեծ մասամբ ապօրինի։ Ապօրինի այս ձերբակալութիւններուն սխեմէն ալ ծանօթ է, կը բաւէ թմրեցուցիչ դնել մեղադրեալներուն գրպաններուն մէջ։ Կարծիով անխնայ կառավարիչ մըն է, որ որեւէ զիջում չըներ եւ չատ չի տարբերիր Թիւրքմէնի իր դրացիէն՝ Նիազովէն։ Ով որ փորձէ ընդդիմանալ բանտը կը գտնէ ինքզինք կամ աքորի ճամբան կը բռնէ։

Միջազգային դատապարտումներ չատ տակաւ են, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը "քաղաքական երկխօսութեան" կը հրաւիրէ, ԱՄՆ Արտաքին Նախարարուհին կոչ կ'ընէ բարենորոգումներու, աւելցնելով թէ առաջինն անգամ չէ, Լոնտոն "անարդարանալի" կը գտնէ ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ։

Բիրտ զսպումէն ետք, Մայիս 16ին, մարդկային իրաւանց եւ ընդդիմութեան անդամներ համարձակած են ցոյցի դիմել մայրաքաղաքին՝ Տաշկենտի մէջ։ Քաղաքագէտ մը յայտարարած է. "Սեւ օր մըն է Ուզբեկիստանի պատմութեան մէջ. կ'ամչնանք"։ Ֆիկառոյի կեդր. Ասիոյ մասնագէտին համար Ուզբեկներու ընտանեկան կապերը չատ սերտ են, երբ մէկը դժբախտ է, հարիւրաւորներ զինք կը շրջապատեն։ Փետրուարի սկիզբը, 23 գործարարներու դասը բազմաթիւ ցոյցերու առիթ տուաւ։ Այդ ձեւով ակրամիստ չարժում մը սկիզբ առաւ, նախկին դասախօսի մը՝ Ակրամ Եուլդաչեւի անունով, որ տնտեսական բարենորոգումներ կը պահանջէր, բայց նաեւ քարոզ կը կարդար որ պէտք է ապրիլ Գուրանի կանոններուն համաձայն։ Ձերբակալուած են 23 գործարարները որոնք իր հոսանքին մաս կը կազմէին եւ ըստ Ֆիկառոյի մասնագէտին նման խումբեր չատ յաճախակի են։ Շարժումին ընթացքին ազատ արձակուած բանտարկեալներուն մէջ էին նաեւ այդ 23 գործարարները, որոնք միացած են չարժումին, առայժմ յայտնի չէր թէ ո՞ղջ են թէ մեռած, կամ վախուստ տուած։

Անդիճանի ապստամբութիւնը առաջինը չէ երկրին մէջ. նման չարժումներ ծագած են անցեալին Նամագան, Կոկանտ եւ այլ քաղաքներու մէջ, բոլորն ալ բռնութեամբ զսպուած են եւ միշտ պատճառ եղած նոյն հակազդեցութեան՝ ատելութեան։ Ոմանց կարծիքով, եթէ կարիմով չհամակրէր իր դրացիին՝ Նիազովին, ան ալ կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ։

Ռուսաստանի մամուլին համար ալ, ինչ որ պատահած է անխուսափելի էր, որովհետեւ երկրին մէջ տիրող ընկերային լարածութիւնը այն աստիճանի հասած էր, որ կարելի չէր բնակչութիւնը հանդարտեցնել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՅԻՍ 16ի, այսինքն Հոգեգալուստի երկուշաբթին, որ Ռոֆարէնի օրէնքով աշխատանքի օրուան վերածուեցաւ ի նպաստ տարեցներուն ու հաշմանդամներուն անհրեշտակայելի չփոթութեան մը մատնեց ամբողջ երկիրը։ Կան որոնք, քիչ էին թէեւ, աշխատեցան, ուրիշներ չաշխատեցան, դասակարգ մըն ալ գործադուլի դիմեց եւ երկրի զանազան քաղաքները քաոսային պատկեր մը պարզեցին։ Աշխատանքի այդ օրը 2 միլիառ եւրօ պիտի բերէր կառավարութեան յատկացնելու համար ծերերուն։ Նոյնիսկ եթէ այդ գումարը նպատակին ծառայէ, ինչ որ թէական է, բոլորովին անբաւարար է։ Մնաց որ ամբողջ երկիրը դժգոհ է այս անիմաստ եւ անտեղի կարգադրութենէն, որ նաեւ, թէեւ կապ չունի, նոր գարկ մը տուաւ «ոչ»ի հոսանքին։ Գործադուլի չարժումները աւելի թափ ստացած էին դասատու մասնաւորաբար փոխադրութեանց միջոցներու մէջ։ Դպրոցներուն մեծ մասն ալ փակ մնացած էր։ Ամէն պարագայի մէջ, ով որ աշխատաւոր ունի պարտի 0·3%ի զօրակցութեան տուրք մը վճարել։ Բայց եւ այնպէս, Ռոֆարէն զոհ է եւ հեռատեսիլի ֆրանս2 կայանէն չ'որհակալութիւն կը յայտնէր ֆրանսացիներուն, նկատի ունենալով միայն «դըրական դիրքը», այն երգը զոր չատ գնահատած էր։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ուխտին «ոչ»ի հոսանքը կրկին բարձրացաւ Մայիս 15ի հարցախոյզի մը համաձայն եւ հասաւ 54%ի (ԻՖՈՓ - Վանտաու) եւ նոր մտահոգութիւն մըն ալ ծնունդ առած է «այո»ի չատագովներու մօտ, որ այդ «ոչը» վարակիչ կրնայ դառնալ Դանիոյ, Հոլանտայի եւ Շուէտի, նոյնիսկ Լեհաստանի համար։ Մայիս 17 հարցախոյզ մըն ալ առաւելութիւնը «ոչ»ին կուտայ 51%ով, ուրիչ մըն ալ 53%ով։

ԱՄՆ արտաքին նախարարուհին՝ Գոնտոլեցա Ռայս անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Իրաքեան Քիւրտիստան (Էրպիլ) եւ Պաղտատ Հոգեգալուստի չաբաթավերջին։ Սալահետտինի մէջ, հանդիպում ունեցած է Քիւրտ պարագլուխ Մ. Պարզանիի հետ եւ այս վերջինը իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ Միացեալ-Նահանգները իրենց զօրակցութիւնը կը յայտնեն Քիւրտ եւ Արաբ ժողովուրդներուն ժողովրդավարութեան կառուցման գործընթացին մէջ։ Գ. Ռայս իր մէկտեղութիւնը յայտնած է որ սիւննիներէն վոքրամասնութիւն կը կազմեն Սահմանադրութիւնը պատրաստող խորհրդարանական յանձնախումբին մէջ։ Կ'ուզէ որ վերջ տրուի նաեւ տեղւոյն բրտութեանց։

ՆԻԻԶՈՒԻՒԻ ամերիկեան պարբերականը իր Մէա Գուլփան ըրած է, որովհետեւ կը դրէ խմբագրապետը, «խալ տեղեկութիւններ կային մեր յօդուածին որոշ մասերուն մէջ եւ մեր ցաւը կը յայտնենք զոհերուն»։ Ինդրոյ առարկայ յօդուածը կը մատնանշէր որ Կուանթանամոյի բանտին մէջ ամերիկացի զինուորներ նախատած էին Գուրանը, ինչ որ պատճառ եղած էր հակամերիկեան բուռն ցոյցերու Աֆղանիստանի մէջ եւ ատնուսաղն 14 զինուորներ սպաննուած էին։

(Շար.ը Դ· էջ)

ՎԱՐՇԱՒԱ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ - Ի. ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, Լեհաստանի մէջ Եւրոպական Տորհուրդի անդամ երկիրներու վեհաժողովին (Մայիս 16–17) առաջին օրուան երեկոյեան նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է Ադրբեջանի նախագահին հետ։ Մօտ կէս ժամ ներկայ գտնուած են երկու երկիրներէն զատ Ֆրանսայի ու Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարներն ալ, յետոյ երկու նախագահները բանակցութիւնը շարունակած են առանձին։

Շուրջ երկու ժամուան տեւակցութենէն ետք մամուլին որեւէ յայտարարութիւն չէ եղած։ Միայն Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարը ըսած է թէ Ռ. Քոչարեան եւ Ի. Ալիեւ ամփոփած են փրակայի հոլովոյթին արդիւնքները։ "Կան բաւական հարցեր որոնց մասին համաձայնութիւն գոյացած է, բայց կան հարցեր որոնց ճկատմամբ մօտեցումները իրարմէ շատ տարբեր են" աւելցուցած է ան։

*
**

Թուրք մամուլը (Մայիս 17) Քոչարեան–Ալիեւ տեսակցութեան մասին որպէս յաւելեալ տեղեկութիւն կը գրէր թէ երկու նախագահները ռուսերէն խօսած են իրենց զլուխ-զլխի հանդիպումին, որուն ընթացքին սեղանին վրայ լայն բացուած քարտէսներով բուռն սակարկութիւններ տեղի ունեցած են։ Նոյն աղբիւրին համաձայն Ի. Ալիեւ չէ յաջողած իրենց ակընկալութիւններուն ուղղութեամբ արդիւնք ձեռք ձգել, քանի որ Ռ. Քոչարեան յայտնած է թէ կրնան քաշուիլ զբաղեալ ճօթը չընդունին հինգշեն, բայց անգլիոյղ եղած է Քելբաջարի ու Լաչինի առընչութեամբ։

Ինչ կը վերաբերի Ռ. Քոչարեան – Թ. Էրտողան հաւանական կարծուած հանդիպումին, հայաստանեան աղբիւրներու համար այդ մասին որեւէ նախաձեռնական համաձայնութիւն չկար։

Ռ. Քոչարեան Մայիս 16ին ելոյթ մը ունեցած է վեհաժողովին, զլխաւորաբար յայտնելով այն միտքը որ Հայաստան կ'ուզէ իր յարաբերութիւնները զարգացնել Եւրոպական Միութեան հետ. "Մենք մեզ զգում ենք միասնական Եւրոպայի մասը եւ Հայաստան գտնուում է եւրոպական համարկումի դժուարին ճանապարհի սկիզբին։ Մինչեւ տարեվերջ մենք ամբողջութեամբ կը կատարենք Եւրոպական

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋՊԱՐ»ԻՆ

Մայիս 28ին ծրագրուած է չուրջպար բռնել Ս.րապածի չուրջ. կը սպասուի 160 հազար հոգիի մանակցութիւն։ Ադրէն արձանագրուածներ կան Սփիւռքի զանազան շրջաններէն։ Շ. Ազնաւուր ալ տեղեկացուցած է թէ ինք եւս մաս պիտի կազմէ համազգային չուրջպարին։

Ս.րդէն աւելի քան 100 հազար ծառ տընկուած է Աչտարակ – Թալին – Գիւմրի մայրուղիին երկայնքին. ընտրուած է ծրուան փառերգն ու պարը։ Այդ օրը ներկայ կը գտնուին "Կինէա"ի մրցանիչներու յանձնաժողովէն ներկայացուցիչներ, արձանագրելու համար օրուան անցքերը։ Մայիս 27–28ի գիշերը 1600 խարոյկ կը վառուի, Ս.րապածի չորս զագաթներուն վրայ հրախաղութիւն տեղի կ'ունենայ։ Իսկ չուրջպարը նախատեսուած է Մայիս 28, ժամը 15ին, քառորդ ժամ տեւողութեամբ։

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻՆ ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

"Ճամհուրիյէթ"ի կազմէն Զէյնէփ Օրալ Կարսէն իր տպաւորութիւններուն մէջ տեղ տուած է Անիի աւերակներուն ալ ու ցաւ, տխրութիւն ու ամօթ յայտնած ի տես անոնց նեղկաչ կացութեան։ "Ամօթը, գրած է ան, հետեւանք է տեսնելուն թէ չենք կրցած արժանի գնահատանքը տալ մեր ժառանգած այս գանձին։ Ինչո՞ւ այսքան գէշ ժառանգորդներ եղած ենք, ինչո՞ւ արտօնած ենք որ Անին ճանդուի, թալանուի" հարց տուած է, յիշելով նման այլ օրինակներ որոնք չեն վերաբերիր անպայման Հայկական թողուններու։ Տարբեր չեն եղած ուրարտական, սելճուքեան յուշարձաններու ճակատագրերը։

Մէջբերած է վկայութիւնը տեղաբնակներու որոնք ըսած են իրենց թէ 1950ական թուականներուն իրենց կը հրահանգուէր "փլցնել այդ շէնքերը որովհետեւ անհաւատի գործեր են"։ Լրագրողուհին գրած է թէ տակաւին մինչեւ այսօր Անիի մէջ ոսկի փնտռելու նպատակով պեղումներ փորձող կայ։

Ապա անդրադարձած է Ախուրեանի փրլած կամուրջին որուն նորոգութեան կը ցանկան բոլորը որպէսզի ան Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ դառնայ "բարեկամութեան կամուրջ"։

Խորհրդի առաջ ստանձնած պարտաւորութիւնները" ըսած է նախագահը։

Ան անդրադարձած է Ղարաբաղին ու, Ցեղասպանութեան 90ամեակին ալ։ Առաջինին մասին ըսած է թէ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը դործնապէս կայացած պետութիւն է։

Ղարաբաղին անդրադարձած է Ադրբեջանի նախագահն ալ, կրկնելու համար թէ պատրաստ են տալու ամենաբարձր աստիճանի ինքնավարութիւն։ Կրկնած է նաեւ իր երկրին 20%ին գրաւման տակ ըլլալու, մէկ միլիոն գաղթական ունենարու պարագաները։

Իրմէ ետք Վ. Օսկանեան նոյն ամպիոնէն յայտարարած է թէ Հայաստան կը մերժէ ինքնավարութեան բարձրագոյն աստիճանի կարգադրութիւնը, թէ ատիկա "անցած Էտապ" է։ Աւելցուցած ալ է որ Հայաստան պարտաւոր էր մինչամ՛ռնելու զարաբաղեան պատերազմին, քանի որ Բաքուն զինեալ յարձակման անցաւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան դէմ։

*
**

Լ. ՎԱԼԵՉԱՑԻ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Վարչապետ Էրտողանի վեհաժողովին Թուրք լրագրողներ հարցազրոյց ունեցած են Լեհաստանի նախկին նախագահ Լ. Վալեզայի հետ որ ի միջի այլոց խօսած է Թուրքիոյ հետ իր երկրին յարաբերութիւններուն մասին ալ։ Ան նախ ըսած է թէ Լեհաստանի Տորհրդարանին կողմէ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը պէտք չէ խանգարէ Թուրքիոյ հետ բարեկամական յարաբերութիւնները, թէ Լեհաստանի համար կարեւոր են այդ յարաբերութիւնները։ Ըսած է նաեւ թէ Թուրքիա պէտք է ճիզ կատարէ Ցեղասպանութեան մանրամասնութիւնները ճանչնալու, թէ արդէն Լեհաստան առաջին երկիրը չէ որ նման որոշում մը տրած է։

"Պէտք չէ Թուրքիա մեզ ստիպէ Հայերուն եւ Թուրքերուն միջեւ ընտրելու։ Մեր Խորհրդարանին որոշումը գէշ որոշում մը չէ, ան հարցը լուսաբանելու պահանջ կ'արտայայտէ։ Թուրքիա Հայկական Հարցին մէջ ներողութիւն խնդրել չի փափաքիր, բայց Գերմանացիները մեզմէ ներողութիւն խնդրեցին ու ամէն բան վերջացաւ" ըսած է Վալեզա։

ՀԱՅՕՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ ԱՇԽԱՐՀԸ

Ս ՏԱԾԵԼՈՎ ԱՊԱԳԱՆ

Հայերն ու Ֆրանսացիները պայքարած են իրենց ազգերուն ազատութեան, անկախութեան եւ միութեան համար: Ֆրանսահայերը նոյն պայքարը տարած են երկու ազգերուն համար ալ: Սակայն այսօր «զերազատական համաշխարհայնացումի ծուալաժ» կոչուած հզօր յորձանքը կը փորձէ հիմնական այս սկզբունքները ոչնչացնել, կարկամած քաղաքացիներու եւ քաղաքական պատասխանատուներու աչքերն առչեւ: Հարկ է զգօն ու անցնիլ:

Ճանչցած ըլլալով կրօնքներու գոյակցութիւնն ու մշակոյթներու մխիթարն բնոյթը, իրենց մօրթի վրայ մէկ գարու մէջ զգացած ըլլալով երկու կայսրութեան քայքայուն ու բազմաթիւ ազգ-պետութիւններու ապանիչ կուրութիւնը, աշխարհի պատահարներէն ոչինչ կրնայ աւտարքեր ձգել Հայերը:

Բոնի ցրուումներն ու հատաքական փորձառութիւնները զանոնք օժտած են մեծ մօրթական զգաստ հոսանքներուն հակատութիւններն ու բարդութիւնը վերլուծելու անհրաժեշտ զգօնքով:

Սանաւանդ որ այսօր Արեւելք-Արեւմուտք բեկումի գիծը կ'անցնի պատմական Հայաստանէն. Կովկասէն մինչեւ Թուրքիոյ հիւսիսարեւելեան շրջանը:

Հայերը Հայաստանի ու զիրենք հիւրընկալած երկիրներու ապագան վտանգի կ'ենթարկէին եթէ հրաժարէին պաշտպանելէ ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ քաղաքացիներու արդարութեան եւ ժողովրդավարութեան իրաւունքը:

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԷ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԸ ՄԷՋ

Թէքնոլոժիները, զրամականն ու մարտավարութիւնները համաշխարհային սոցոլոժիան ուսին: Ոչինչ կը զիմադրէ անոնց:

Այսօր համացանցը տեղեկութեան անծայրածիր գետին մը կը բանայ եւ կարելի կ'ընէ էլեկտրոնիկ հաղորդակցութեան չնորհիւ արտայատելու ամէնէն փուճ նախաձեռնութիւններ: Այսուհանդերձ մամուլի ազատութիւնը եւ ժողովրդավարական իրաւունքները երբեք այս ասպիճան ռնակոխ եղած չեն:

Ազգային ձեռնարկութիւններու մարտավարական պատասխանատուութիւնը փոխանցուած է նպաստամատոյց հիմնադրամներու եւ ամերիկացի, ռուս, կամ չինացի ներդրողներու ներկայացուցիչներուն: Պետութիւններու գերիշխանութիւնը կը կրճատուի, ի նպաստ զրամական եւ գիտատարական միջազգային հիմնարկութիւններու (ԷՓԷմ-ի, ՕՔԱՆ):

Անտեսելով ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը, «մեծ տէրութիւնները» կը նախընտրեն պետութիւններու հողային ամբողջականութիւնը: Ասիկա իրենց արդելք չըլլար ցեղերու եւ կրօնքներու միջեւ հաւասարակշռութիւնը խախտելու, այդպէսով ամբողջ գաշնակցային երկիրներ քայքայելու (երէկ Եուկոսլաւիան ու Իրաքն էին, վաղը Թերեւս Ուկրանիան, Վրաստանը եւ Իրանը):

Այս տէրութիւններէն ոմանց միաբանութիւնը քաղաքական նոր միութիւններու կառուցումը կ'արգելակէ, ինչպէս է Եւրոպական միութեան պարագան. պատնէշ կը մտէ չատ ծախսալից ու արընթաց ծաւալումի մը: Սակայն առանց յարակից եւ բոլորին հասու տնտեսական քաղաքականութեան մը «Մերուկ Եւրոպա»յի երկիրները եւրոյի հիւանդներու կը վերածուին, մինչ Մեծն Բրիտանիա տասնամեակ մը ի վեր բարգաւաճումին բարիքները կը վայելէ:

Ցաւելեալ՝ տեղեկատուական եւ հաղորդակցութեան բարձրամակարդակ թէքնոլոժիներու մեծ թափով տարածումը այս երեւոյթները աւելի եւս կը չեչտէ: Անոնք կը տիրեն արդէն ընտանեկան բոյներու, չուկաներու, գինուորական եւ տնտեսական կեդրոններու, մեծ ու փոքր գինարաններու. վաղը անհունօրէն փոքր քանակութիւններն ու կենսաթեքնոլոժիները պիտի մտնեն ուղեղներուն եւ ծիներուն մէջ:

Ահա թէ ինչո՛ւ Հայերը պարտին պատրաստ ըլլալ վճռելու, զգօն գտնուելու կոչ ուղղելու եւ մանաւանդ աւելի կեդրոնանալ այն աշխարհին վրայ զոր կ'ուզեն ձգել իրենց զաւակներուն:

Եւրոպան, Ֆրանսան եւ Հայաստանը ինչի՞ պիտի նմանին յառաջիկայ 10-50 տարիներուն: Կա՞յ տակաւին ըսելիք. ընելիք:

Անոնք որոնց հետ կը տեսնուիմ, մտիկ կ'ընեմ, կամ կը կարդամ, այս հարցումներուն պատասխաններ ունին որոնք անուրոշութեան կը մատնեն.

- Եւրոպական միութիւնը քաղաքական տէրութիւն մը պիտի չըլլայ, այլ միայն ազատ փոխանակութեան գօտի մը, կ'ըսեն Մ. Ռոքար եւ Թ. Պլէր:

- Ճակատագրուած է չընտնալ ԱՄՆ-ու մէջ, արտադրել Ասիոյ մէջ եւ ապառել Եւրոպայի, կը գուշակեն ճարտարարուեստի մեծ դէմքերէն մանաւ:

- Ֆրանսան կը յետադիմէ երբ կը չանայ մշակութային իր իւրայատկութիւնը, զայն մարտավարութիւն մը եւ պրպտումի համակարգ մը պահպանել, կ'ըսեն անգլեւսաքսան ընկերային համակարգին ու մշակոյթին չատագովները:

- Հայաստանը այս փոթորկին մէջտեղը խեղճուկ լաստ մըն է, կ'ողբան Հայերը: Ան փրկութիւն կրնայ գտնել միայն.

-«Ռուս մեծ եղբօր» աւելի վարելով, մինչ այս վերջինը օրէ օր արագօրէն կը կորսնցնէ ազդեցութեան գօտին,

- կամ ընտրելով ամերիկեան հզօր տէրութեան թեւը որ «կը յառաջանայ, առանց չէզոք որեւէ միջոց ձգելու իր ետին», ինչպէս զգուշացուցած է Զ. Պըրզեզինսկի:

Աւելի եւս կը բացատրեմ թէ ինչո՛ւ այս ըառաձեռներուն ճակատագրական բնոյթին չեմ հաւատար: Մինչ այդ, կը հրաւիրեմ ընթերցողը մտածելու եւ պատասխանելու հետեւեալ հարցումներուն.

- Արդեօք ժողովրդավարութիւն բառը ուրիշ իմաստ չունի՞ քան այն որ կուտայ պուշեան քարոզչութիւնը, կամ Պուտինի տիալեկտիկը:

- Ռուսական, ամերիկեան կամ չինական կայսրութիւններէն դուրս ապագայ չկա՞յ:

- Հայերը, ինչպէս Ֆրանսացիները, իրական հետաքրքրութիւն մը չունի՞ն պահպանելու իրենց մշակութային իւրայատկութիւնները, տնտեսական ու քաղաքական անկախութիւնը եւ արդար, մարդկայնական ընկերութեան մը պատկերը:

- Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ իրենց հասարակաց արժէքները ու իրենց ազգերու գոյութիւնը պաշտպանելու համար իսկական զօրակցութիւն մը զարգացնելու միջոց չկա՞յ:

- Անչափազանց բան չէ՞ տնտեսական եւ քաղաքական գործակցութեան համար ձայնութիւններու յանգիլ Հայաստանի ու Եւրոպական միութեան միջեւ:

Ըստ իս, այս հարցումներուն պատասխանը կախում ունի այնքան իրականութիւններու եւ տրամադրելի ազդեցութեան միջոցներուն ըմբռնումէն, որքան՝ առարկութեան պարզ կամքէն:

Որովհետեւ գիտնալը կը նախորդէ կամենալուն եւ կ'աւելցնէ վարենալուն տարողութիւնը:

2005ը վիճարկումի առանցքային տարի մըն է Եւրոպայի ապագային, համաշխարհայնացումին եւ հայկական հարցերու ճանաչումին համար:

Ծայրայեղ ազատականացման չափազանցութիւններուն չարաբաստիկ հետեւանքներուն նկատմամբ քաղաքացիներու աւելցող մտահոգութիւնը, գիտակցումը, եւ չուկայնացումի երեւոյթը (ներառեալ՝ առողջութեան, կրթութեան, մշակոյթի, բնութեան նման ամէնէն նուիրական բաներու) պիտի մղեն քաղաքական եւ տընտեսական ղեկավարները ըսելու թէ ի՛նչպէս կը մտածեն վարել այս հարցերը, սրբագրել անոնց պատճառները եւ կանոնաւորել ընթացքը:

ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՆՈՐ ՁԵՒԵՐ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ

Աշխարհը ճակատագրական հանգոյցներ կ'արձանագրէ. ամէն մէկ հանգոյցի համար որ ըլլայ հակամարտութիւններու խաղաղ լուծումին մէջ աւելի գործօն, տնտեսական աճի մղիչ (ճարտարագիտական եւ հետազօտական մարզի ներդրումներով), հանրային սպասարկութիւններու հավանաւոր եւ հարկային եւ ընկերային նուազուրդին դէմ գառնայ եւրոպական ընկերային բնորդը:

Բ – Որպէսզի զարգացման ընթացքի երկիրներուն պարտքը ջնջելու յետագայ վիճարկումին մէջ աղքատութեան, արդարութեան եւ միայոյն աճի դրամական հարցերը սեղան բերուին:

Գ – Որպէսզի Թուրքիոյ համարկումի բանակցութիւններուն եւ Հայաստանի Եւրոպայի մերձեցումին ընթացքին հայկական հարցերու օրինագիծը յառաջդիմէ: Եւրոպացիները պիտի ըսեն թուրք ղեկավարներուն եւ անոնց առեւնտրուն որ 90 տարի առաջ Հայերուն ենթարկուած անհաշուելի վնասները Թուրքերուն եւ իրենք իրենց բարոյական եւ քաղաքական անյետադարձելի պարտաւորութիւններ կը բերեն:

Հասկնալի է որ այս քոլորը դիւրաւ ըլլալիք բաներ չեն, որովհետեւ հարցերուն նկատմամբ տեսակէտներու համամիտութիւն մը լուծումներու համամիտութեան չափ չէ: Լուծումին համար հարկաւոր է պետութիւններու միջեւ գործակցութեան, զօրակցութեան իրական կամք մը, որ յարգէ հասարակաց կանոններն ու փիւնամասնորէն մնայուն լուծումները:

Եւ այս բոլորէն անդին, պէտք պիտի ըլլայ գիտակցութիւն եւ յանդգնութիւն՝ իրարու աւելի զօրակից եւ բոլորին մասնակցութեան բաց ժողովրդավարութեան գեռնին վրայ աւելի քան երբեք գործօն, իրենց խօսքի ու քուէի իրաւունքը գործածելով իրենց մտածումներն ու առաջարկները արտայայտող քաղաքացիներու եւ անոնց ներկայացուցիչներուն համար:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԻՆ ՆԵՐԿԱՅԻ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԸ

Կ'օգնէ յառաջիկային համար Եւրոպական Միութեան կառավարութեան բնորդ մը ընտրելու. բրիտանականին ձեւով խորհրդարանական, գերմանականին նման դաշնակցային, ֆրանսականին ոճով ազգ-պետութիւններու դաշնակցութիւն, կամ երեքին մէկ խառնուրդը:

Սակայն վիճարկումին աւարտէն ետք, Եւրոպան հաւասարակշռութեան եւ ձգողութեան բեւեռ մը պիտի հանդիսանայ ԱՄՆ-ու եւ Չինաստանի միջեւ ե. ժողովրդավարական եւ ընկերային յղումի հասցէ մը այն բոլոր երկիրներուն համար որոնք ազատութեան պայմաններու մէջ զարգանալու կը ձգտին:

Ինչ կը վերաբերի սահմանադրութեան նոր-ազատական նկարագրին, ազատ մըրցակցութեան տրամաբանութեան չարունակումը (ապակեդրոնացման ազատութիւնը, երիտասարդներու աւելի քան 20% գործազրկութիւնը, հանրային սպասարկութիւններու վաճառացումը) առաջուան նման կարելի պիտի չըլլայ, անհանդուրժելի նկատուելով:

ՊԱՐՏԻՆ ՉՆՉՈՒՄԸ

2005ին աշխարհը ծրագրելու գործը կ'առընչուի պարտքին ջնջումին. պարտքը որ աղքատ երկիրներուն անթոյլատրելի բեռն է: Ժան Զիկլըր իր վերջին հատորին՝ "Ամօթի կայսրութեան" մէջ բազմաթիւ օրինակներով ցոյց կուտայ պարտքին պայմանաժամերուն եւ տոկոսներուն պարտադրանքով հրահրուած մարդկային աղէտներուն տարողութիւնը:

Ապրիլէն, Հարաւային Ամերիկայի կամ Ասիոյ բժշկական, կրթական եւ սննդական պիւտճէներուն վրայ ծանր կը կշռէ պարտքը, ամէնն կարեւոր տպզնապի պատճառ դառնալով այդ պիւտճէներէն կրճատումներու: Միլիոնաւոր երախաներ այդ պատճառով կը մեռնին, կամ ցկեանս հաշմանդամ կը մնան փավէլաներու եւ հիւղաւանները մէջ:

Այս տագնապներուն յաճախակի պատճառները դրամական չահարկումներն ու կաշառակերութիւնը ըլլալով, հարկ պիտի ըլլայ վինտռել եւ խստիւ դատապարտել յանցաւորները, որոնք պահուըտած են ղեկավար դասուն եւ տուեալ երկրին դործի շրջանակներուն մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Անգամ մը եւս, գործի անցնելու համար հարկ է ուրիշներուն հարցերը ճանչնալ, գիտնալով որ մերինները այնքան ալ տարբեր չեն: Օրինակ, ուսումնասիրեցէք Ռուանտայի ցեղասպանութիւնը եւ զարմացնող նմանութիւնները գիտակ պահելէ Հայերու զաղթօականին հետ:

– Ի. գարու ցեղասպանութիւններէն առաջինին զոհ Հայերը մինչեւ այսօր անարդարութեան թիրախ են: Անոնց զանկիները ու չառաւիղները այսօր եւս իրենց ինքնութիւնն ու ստացուածքը յափշտակուած կը զգան: Կը յիշեն իրենց պապերուն ենթարկուած չարիքները. սովահարութիւն, ժանտախտ, տեղահանութիւն, վերապրողներու միս մինակ ինքնապաշտպանութիւն խնկէրի զօրքերուն դէմ, երբ ռուսական զօրքը լքեց կովկասեան ճակատը: Անոնք չեն մոռցած մեծ տէրութիւններու անտարբերութիւնն ու եսասիրութիւնը. անոնց որոնք Լօզանէն մինչեւ ամերիկեան համագումար անտէր ձգեցին "փոքրիկ դաշնակից"ը, ծանօթ է թէ ի՛նչ չնականութեամբ:

– Դարավերջին Ղարաբաղի մայրաքաղաք Ստեփանակերտի բնակչութեան վրայ ազրբէջանական անընդհատ ռմբակոծութիւններով կրկին քաշուեցան պատերազմի մը մէջ զոր իրենք չէին ուզած: Հոն եւս, նոյն գարուն մէջ չորրորդ անգամ ըլլալով (եթէ հաչուենք ստալինեան հալածանքներն ու 1942-44 Հայրենական մեծ պատերազմը) զոհ տուին իրենց երիտասարդութեան թանկագինն մէկ մասնիկը:

– Այսպէս, հայրենիքի մէջ ապրողները տակաւին կը կրեն բոլոր այս տառապանքներուն ազդեցութիւնը որոնց ականջացած է 1990էն ի վեր յետ խորհրդային "ցնցումի բուժում"ը (կաշառակերներով, նոր հարուստներով և ծաւալումնթերւառութեամբ), պիւղական չրջաններու ամայացումը, կասկածելի վոխանցումներով երկրին ճարտարարուեստական հրըստութեան մախաւը: Երկիրը պարտքերու տէր է Համաշխարհային Դրամատան, Դրամական Միջազգային Հիմնարկին եւ ոչ չատ ամեզ ձգտումներու տէր ոչ - կառավարական կազմակերպութիւններու:

Ռուսաստան - ԱՄՆ երկբեւեռ առանցքէն դուրս գալու համար Հայաստան պիտի ջանայ կարելի եղածին չափ չուտով միանալ Եւրոպական ընտանիքին: Այնոր արժէքները, տնտեսական դիրքը, մերձաւորութիւնը, Թուրքիոյ վրայ աւելցող ազդեցութիւնը, միայն նպաստաւոր կըրնան ըլլալ իրեն:

Որպէսզի հայկական քաղաքականութիւնը եւ լոպիական աչխատանքը յաջողին այս մերձեցումին մէջ, ներկայի համակարգը բարեչրջումի կը կարօտի. պէտք է հեռատեսիլի անկախ կայաններու գոյութիւնը, դատարաններու անաչառութիւնը, տնտեսական թափանցիկութիւնը եւ ազատ ընտրութիւններու կարելիութիւնը երաչխաւորել:

Առանց ասոնց, Հայաստան տակաւին երկար տեղ տեղաչրջի մէջ պիտի ըլլայ Եւրոպական Միութեան դրան առջեւ եւ յաջորդական իչխանութիւնները պիտի ապակայունանան ընկերային ծանրակչիռ չարժումներով, որոնք պիտի վայելեն օտար սպասարկութիւններու նեցուկը:

ՌՈԳԻՐ ԱՃԵՄՊԻՐԵԱՆ
Président de Société de Service et d'Ingénierie Informatique
Administrateur de Syndicat Professionnel et d'Ecole d'Ingénieurs

«ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՆԿԱՐԻՉ ՄԸ»

Այս խորագիրով Հելէն Փոմիէ կը ներկայացնէր երիտասարդ նկարիչ Ստեփան Թորոսեանի լիմոժեան ցուցահանդէսը («Ժուռնալ տը Հօթ Վիէն», Ապրիլ 24) Զինք կը նկատէր «սահման չունեցող» արուեստագէտ մը որ երեք տասնեակ դէմ մանկարներով կը ջանար պատմել իր կեանքը, Լիբանանեան այժմէականութեան սեւեռած ուշադրութեան մր գուշահեռ:

Ան ծնած է 1974 Յունիս 22ին, Պէյրութի մէջ, կարճ ժամանակ մը առաջ Լիբանանի երեսնամեայ պատերազմէն: Ստեփան Թորոսեան ճանչցած է "երեքալ – գալ"երը բազմաթիւ երկիրներու մէջեւ. Լիբանան, Սուրիա, Յորդանան և Հայաստան, ամբակոծումներէ փախչելու համար:

"Երբ հետեւ կը նայիմ, այն տպաւորութիւնը կ'ունենամ որ կեանքս կը մեկնէր ամէն ուղղութեամբ" կը պատմէ նկարիչը, որ կը թուի հաստատուած ըլլալ Լիմոժի մէջ, որ ծննդավայրն է իր կնոջ: Իր պատառներուն մէջ կ'երեւի կամքը իր անցեալը պատմելու:

Իր ցուցահանդէսին խորագիրը՝ "Օտար մարմիններ", թելադրական է: "Կը յիշեցնէ ճշգրիտ դէպք մը իմ կեանքէս: Ռումբի մը պայթումին ընթացքին ստացայ չնչին փշուր մը մատիս մէջ: Զորս տարի վերջ մատս ուռեցաւ: Երբ ռատիօ մը անցուցի, երեւցաւ «օտար մարմինը»": Այս պատահարէն ասդին, Ստեփան Թորոսեան լաւ կը ճանչնայ օտարութեան զգայնութիւնը, ինչ որ ապրած է աքսորականի գոյութիւն մը, Միջին Արեւելքի եւ Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ:

Ոչինչ նորմալ կախարդական: "Մայրս հայ է եւ հայրս՝ վերապրող մը, Սփիւռքի մէջ 1915ի ջարդերէն ետք, որուն մնացորդացը ապաստան գտաւ Լիբանան եւ Սուրիա": Իր ծնողները կիմա Գրիգորեան եւ Յարութիւն Թորոսեան, նկարիչներ են: Երիտասարդը ժառանգած է անոնց տաղանդէն: "Միշտ գտնուած եմ նկարչութեան մթնոլորտին մէջ, չեմ կըրնար ապրիլ առանց այդ մթնոլորտին, անկէ աւելի կախարդական բան չկայ" կ'ըսէ ան:

Ցուցադրուած իւղանկարները փորթ փանէ փողոցին վրայ Լիմոժի, կը կրեն կնիքը իր պատմութեան: Պարզ նայուածք մը չի բաւեր զանոնք տեսնելու համար: Պէտք է վերծանել, չմնալ իրապաշտութեան տպաւորութեան տակ այլ խորանալ երկրորդ ընթերցման մը մէջ: Որոշ նկարներ կը խորհրդանշեն անձի եւ խումբի յարաբերութիւնները: "Կը նշեն մերժումը կամ ընդունելութիւնը": Ստեփան Թորոսեան կը ներկայացնէ ձեւեր, որոնք կ'արտայայտեն զգացումներ եւ վիճակներ: "Հանդերձի մը ծալքերը կամ ժայռի մը շրջագիծերը կրնան նոյնիսկ արտայայտել տառապանքներ, կիրքեր կամ հոգեյոյզներ, որքան մարդկային դիմագիծ մը":

Իր մանկութեան տպաւորութիւններով լեցուն, բայց յատկապէս Անդիլիասի լեռնաշղթայէն ազդուած է իր վրձինը: "Լոյսով ողողուած տեսարանները հրաշալի են", կը վերյիշէ նկարիչը, որ հինգ տարիէ ի վեր վերադարձած չէ Լիբանան: "Կան այնպիսի լուռութեան պահեր, ուր կը լսուի հովուն ձայնը, շո՛ւնչը· վերը՝ մարդ կը խոնարհի բնութեան առջեւ, կը հասկըցուի թէ տեղ կայ բոլորին համար եւ թէ պատերազմները հողի համար, անիմաստ են":

"Կրակը վառօդին մօտ"

Պատերազմի վերադարձը, երկրի մը մէջ որ վերակառուցուած է, զոլորովին սարսափելի է Լիբանանցիներու մեծամասնութեան համար եւ կը զգացուի Ստեփան Թորոսեանի կողմէ: "Կը վախնամ որ վառօդը դարձեալ կրակին մօտեցնեն: Տասնչորս տարիէ ի վեր հեռու կը պահէին կրակէն: Կան ուժեր որոնք կը փորձեն կարեւորութիւն ստանալ, ստեղծելով սարսափի մթնոլորտ մը, տարբեր համայնքներու մէջ":

Նախորդ վարչապետին՝ Հարիրիի մասին խօսելով, կը խոստովանի իր դրական կարծիքը: "Աշխատեցաւ խաղաղեցնելու ընկերութիւնը, ընելու համար այնպէս այս երկիրը, ուր ա՛լ չենք ուզեր տեսնել կմախացած շէնքեր: Լիբանան սկսած էր դառնալ երկիր մը, ուր հաճոյք էր ապրիլը":

Ստեփան Թորոսեան կը մտածէ թէ Եւրոպա եւ Ֆրանսա կրնան դեր մը խաղալ, բարոյական նեցուկ մը դառնալ: Ոչ միայն ղեկավարներ, ինչպիսին է Ժագ Շիրաք, այլեւ ժողովուրդը· այս մէկը ցնորական կրնայ թուիլ, բայց, ա՛յս ճեւի օգնութեան է որ մարդիկ պէտք ունին, կը յուսան:

«ԾԱՂՐԱԳՈՑՆ ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

Ամբողջ աշխարհի լրատուիւնները արձագանգեցին Պէյրլինի մէջ Մայիս 10ին Ողջակէզի յուշակոթողին բացումին: Ան պետեղուած է Պրանտէնպուրկի դրան չատ մօտիկը, մօտ 20 հազար քառ. մեթր տարածքի մը վրայ: Կը բաղկանայ 2711 պետոնէ յուշաքարէ. արժած է մօտ երեսուն միլիոն եւրօ: Անոր հեղինակը կը կոչուի Փիթըր Այզման. 72 տարեկան է: 16 տարի տեւած վէճերէ ետք, այսօր գերմանուհին ունի հաւատալու թէ կառուցումը աւարտած է:

Գերմանացի լրագրող մը որ բացումին նախօրեակին այցելած է յուշակոթողը, հետեւեալ տողերով կ'ամփոփէ իր տպաւորութիւնը.

"Դուրսէն դիտուած, շատ անմեղ ամբողջութիւն մըն է: Ցուշաքարերը ցած են, գրեթէ փիքնիքի հրաւէր կարդացող: Անոնց շարքերուն մէջ կորսուած ճանի մը գաճաճ ծառեր կան· թմբիներ, արոսիներ, շռնիներ: Քանի՛ կը յառաջանաս դէպի խորերը, այնքա՛ն կ'աւելնայ անձկութիւնդ: Գետինը անհարթ է· յանկարծակի կերպով կը բարձրանայ, կը ցածնայ: Երթեւեկի աղմուկը շուտով կը մեռնի ու կը հեռանայ: Պեթոնէ յուշաքարերը միշտ աւելի բարձր ըլլալու տպաւորութիւնը կը գործեն: Ինքզինքիդ փոքր, կորսուած, ճնշուած կը զգաս· քարերուն միջեւ անցքը միայն 95 սմ· լայնքով է ու անկարելի է երկուքով անցնիլ անոնցմէ: Չոն մարդ առանձին է":

Լրագրողը չի գիտեր ի՛նչպէս որակել տպաւորութիւնը: Ի՞նչ ըսել. լա՞ւ, սարսափազդո՞ւ, անհանդուրժելի՞· քառ չկայ որակելու: Հեղինակը ինք կը բացատրէ· 'Ցուշարձանը չի ցոլացներ սարսափը: Ցանցաւորութեան հարցն ալ չէ, այլ՝ առանձնութեան: Էականը մարդկութեան ամէնէն մռայլ մէկ էջին յիշեցումն է":

***

Կարդալէ ետք գերմանացի լրագրողին էջը, անկարելի է վանել մե՛ր պարտադիչ պարտաղրուած զուգահեռի մը գաղափարը: Ինչո՞վ կը տարբերէր մերը հրէականէն, եթէ ոչ 90 տարի ետք տըրուած արժեւորումով: Ո՛չ բնականաբար Աւնգարայի, բայց աշխարհի կարեւորագոյն ոստանններուն մէջ մե՛նք ալ ունեցանք յուշակոթող կանգնելու առիթը, մի-ջոցները: Գլխաւորը փարիզն էր անուշադ: Առիթ որ այո՛, ցեղասպանութեան կոթողով մը օժտեց մայրաքաղաքը, բայց նոյն տեղն յաւերժ ամօթալի փաստը տուաւ մեր չուտիկութեան, մակերեսայնութեան, ընկալումի ու խորութեան պակասին: Այսօր ո՛չ ոք բացի հետազրքիր Հայէն այցի կ'երթայ Կոմիտասին, մինչ Պէրլինի յուշարձանը իր բացումէն առաջ իսկ, որպէս մտածումի աշխատանքին արդիւնք, հրահրած է լուրջ հետազրքրութիւն:

Ի վերջոյ, խորհրդանիշը ինք, կամ վրան զետեղուած արձանագրութիւնը չէ որ կը թելադրէ սարսափին, հակամարդկայինին, վայրագութեան, կամ յուշին, յարգանքին, ոխին, կամ ներողութեան զգացումը. այլ՝ յղացումը կոթողին, անոր մէջ արուեստագէտին ներմուծած ապրումին, թելադրականութեան: Անշուշտ երբ չուտիկ գործարարին հետ չի չփոթուիր Արուեստագէտը ու անկեղծ յարգանքին հետ՝ գործնապաշտ փութկոտութիւնը...

ՔԱՂՀԱՆ

ԴԱՂՈՒԹՔ ԴԱՂՈՒԹ

ՍՏԱՑՈՂ

ՍԻՐՈՑ ՑՈՒՇԵՐ
Խտասալիկը

ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Արդարեւ կէս գիշերին վէսիքա ունեցող արհեստաւորները սկսան իրենց վրանները քակել եւ գոյքերնին պատրաստել: Մենք ալ անոնց օրինակին հետեւեցանք:

Երկու ժամ ետքը ամէնքս ալ պատրաստ էինք: Հոչոր կարաւան մը կազմուած էր 1100 հոգիէ բաղկացած. երիկմարդ, կին, մանուկ, ծերունիներ:

Շամի կայարանը տանող ճամբուն վրայ քնիչներ կեցած էին վէսիքաները հղկրտելու համար:

Վառնզաւոր վայրկեանը հասած էր:

Բարեբախտաբար քննութեան գործողութիւնը կը կատարուէր ափ յափոյ կերպով:

Կիները եւ մանուկները թոյլ կը տրուէին անցնիլ առանց արգելքի:

Քննութեան կարգը ինծի եկաւ:

- Անունդ ի՞նչ է:
- Աստուր:
- Հօրդ անունը:
- Մկրտիչ:
- Քանի՞ տարեկան ես:
- Ցխուն երկու:
- Ո՞ւր տեղացի ես:
- Պարտիզակցի:
- Արհեստդ ի՞նչ է:
- Հիւան:
- Թէսքերէ ունի՞ս:
- Ահաւասիկ:
- Վէսիքադ ո՞ւր է:
- Մեր վէսիքան երկու հոգիի համար գրուած էր, ընկերոջս քովն է:
- Ո՞ւր է ընկերդ:
- Արդէն անցաւ կարծեմ:
- Դուն ալ անցի՛ր:

Ազատած էի:

Միւս ընկերներս ալ օձիքնին ազատեցին: Ու այսպէս ժամ մը ետքը հասանք Շամի կայարանը, երբ տակաւին մութը պատած էր ամէն կողմ:

Կառախումբը մեզի կը սպասէր: Ամէնքն ալ Փուռկօններ էին որոնց վրայ գրուած էր «48 մարդ»: Եւ սակայն մեզի թիմեցին մինչեւ բերանը: Կարասիները, գոմ քերն ալ միասին 93 հոգի էինք մեր Փուռկոնին մէջ: Ո՛չ նստիլ, ո՛չ ալ երերալ կարելի էր ու այդ դիրքին մէջ երկու երեք օր պիտի ճամբորդէինք:

Կռիւ, աղմուկ, իրարանցում աննկար բաղդելի էր:

Մէջերնիս հիւանդներ կային որոնք առքի կենալու կարողութիւն չունէին, տը ղաքներ որոնք չարունակ կը ճուայլին: Ընդհանրապէս մեր Փուռկօնին մէջ գրաւողները Խորհնեցիներ, Պարտիզակցիներ, Ատանացիներ, Այնթապցիներ ու Կեսարացիներ էին: Ամէնքն ալ իրենց գաւառաբարբառներով կը կանչուրտէին բաբելական խառնաշփոթութիւն մը ճեւացընելով:

Եւ ահա՛ վոքրիկ միջադէպ մը կռիւի կը փոխուէր: Հայհոյանքներ, անլուր նախատինքներ կ'արձակէին իրարու դէմ:

Ու կառախումբը ճամբայ չէր ելլեր:

Որպէսզի նորեկներ չգան Փուռկօնին դուռը գոցած էինք ու ա՛լ չունէ անգամ չէինք կրնար առնել:

Առաւօտ եղաւ: Մեկնելու յոյս չի կար դեռ: Միջոց մը ուզեցի դուրս ելլել, օդ առնել ու վերադառնալ:

Բարեբախտաբար դրան մօտ կեցած էի եւ կրցայ դուռը կիսովի քանալ ու դուրս սպրդիլ: Հազիւ թէ ոտքս գետին դրի·

- Պաքանա՛, դոչեց ձայն մը:

Վեր նայեցայ, դէպի ձայնին կողմը: Քիչ մը հեռուն կեցած էր Պապէչ Ֆարաճի պահականոցին քոմիսէրը, որու հետ քանի մր անդամ գործ ունեցած էինք:

Ստիպուած մօտեցայ իրեն:

- Դուն հոս ի՞նչ բան ունիս, հարցուց:
- Շամ կ'երթամ կոր, պէյա, պատասխանեցի:
- Այս կառախումբը արհեստաւորներուն համար է:
- Ես ալ արհեստաւոր եմ:
- Դուն Գոնիայի առաջնորդին հօրեղբայրը չե՞ս:
- Այո՛, բայց արհեստաւոր եմ... հիւան:
- Վէսիքադ ո՞ւր է:
- Վէսիքաս ընկերոջս քովն է:
- Գնա՛ բեր, հոս կ'սպասեմ կոր...

չվախչիս հա՛, վերջը գէշ կ'ըլլայ:

- Շատ աղէկ, պէյա:

Գլխիկոր դարձայ Փուռկօն:

Բարեկամներուս պատմեցի գլխուս եկած փորձանքը, պայուսակս առի եւ դուրս ելայ:

- Բերի՞ր վէսիքադ, հարցուց քոմիսէրը:
- Չէ՛, մարդը չգտայ, կ'երեւայ որ ուրիշ Փուռկօն մը մտած է, այս բազմութեան մէջ անկարելի է գտնալ·

Աղէկ, ըսաւ քոմիսէրը, հիմա պապ էլ Ֆարաճի պահականոցը պիտի երթաս, կառքերը պատրաստ են, այսօր ճամբայ պիտի ելլէք Մումպիճ երթալու համար:

Նոյն միջոցին նշմարեցի որ բարեկամներս Գառնիկ Պօտուրեան, Միհրան Կարապետի կինն ու աղջիկը իրենց գոյքերը առած՝ վար կ'իջնէին Փուռկօնէն:

- Մենք ալ մտքերնիս փոխեցինք, ըսաւ Գառնիկ, Գարեգին վարդապետին հետ Մումպիճ կ'երթանք:

Կառք մը բերել տուինք, գոյքերը մէջը դրինք եւ մենք ալ ետեւէն հետիոտն ճամբայ ելանք:

Քոմիսէրը հրամայեց որ ոստիկան մը ընկերանայ մեզի:

Օդը աւրուած էր եւ թեթեւ անձրեւ մը կը տեղար:

Հասանք պահականոց: Երկու քայլ անդին կը գտնուէր Ալման Օդէլին ուր իջեւանած էինք եւ ուր կը բնակէր նոյն միջոցին Գարեգին վարդապետ:

Ոստիկանէն խնդրեցի որ թոյլ տար մեզի պանդոկ երթալ, մանաւանդ որ անձրեւը սաստկացած էր եւ թէ՛ մենք եւ թէ գոյքերնիս կը թրջուէինք:

(Շար. 54)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սարհատեան եւ Ջիլինկիրեան ընտանիքները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Մայիս 22, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

ԱՐԾԻՒ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆ-Ի

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BRATSCH

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des **Gémeaux à** Sceaux.

Réservation des billets :
— **06 88 49 18 14**
— **06 21 43 17 16.**

□

SORTIE EN CHAMPAGNE

avec
LA CROIX BLEUE
SECTION «D. SERENGULIAN»
d'Issy-les-Moulineaux
le dimanche 22 mai

Visites guidées :
— Des caves Taitainger **avec dégustation;**
— De la Cathédrale de Reims.
Déjeuner sur place
Participation: 35 Euros
Départ : 8h devant la Mairie de Clamart.
Arrêt : 8h15 à la M.C.A. — rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux;
8h20 Eglise apostolique arménienne d'Issy-les-Moulineaux
— Nombre de places limité —
Inscriptions jusqu'au **18 mai** auprès de :
— Jacqueline : 01 40 95 81 33;
— Aïda : 06 23 24 01 32

(Շար· Ա· էջէն)

տրներ սպանուած եւ 120 ալ վիրաւորուած էին :

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՆՈՒՐ ԷՒ օդանաւային ընկերութիւնը արգելքի տակ է եւ իր ոչ մէկ օդանաւը կրնայ թռիչք ունենալ Զբօսաշրջային, Հոլանտային, Գերմանիային, Ֆրանսային եւ քանի մը օրէ բոլոր համբորդները օդակայաններէն կը մնան : Մեծ իրարանցում մը ստեղծուած էր Ռուսահ ուր հարիւրաւոր համբորդներ պէյժիա փոխադրուեցան, քանի նոյն ընկերութեան օդանաւները կրնան մեկնիլ Շարլըռուա օդակայանէն : Այս հաներուկը չէ լուծուած, քանի արգելքին պատճառը կը վերաբերէր օդանաւին ապահովութեան թերիներուն, զորս յայտնաբերած էին Հոլանտացիք : Գերմանական թերթ մը թուած է նոյնիսկ թերիները :

ՔԱՊՈՒԼի մէջ (Աֆղանիստան) Մայիս 16ին, օր ցերեկով իսալուհի մը առեւանգուած է որ 2002էն ի վեր կ'աշխատէր միջազգային մարդասիրական Քէռ ընկերութեան համար : Մայիս 17ին կը հասնուէր որ առեւանգողները ոճրագործներ են որոնք փոխանակութիւն մը կը պահանջեն բանտարկուած երկու մեղսակիցներու հետ :

ԱՑԱԹՈՂԱ. Ալի ՍԻՍԹԱՆի, չիներու ամէնէն հեղինակաւոր կրօնապետներէն մէկը "եղբայրութեան" կոչ մը ըրած է չիներու եւ սիւննիներու : Բիւրտ արաբները չեն դադրած Գոնտոլեցա Ռայսի այցելութենէն ետք· մէկ օրուան մէջ (Մայիս 16) 20 մեռեալ եւս կար, մասնաւորաբար պինուորականներու մէջ :

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ 12 պինուորականներ ըսպանուած են Մայիս 15ին Ալժէնէն 500 քմ· արեւելք Խենչելայի շրջանը, իսլամապաշտներու լարած թակարդի մը մէջ իյնալով : Արարքը կը վերագրուի սալաֆիստ չարժումին : Այլ վայրի մը մէջ ալ –Սքիքտա– եօթը պինուորներ վիրաւորուած են :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՑԼ

Ուրբաթ, Մայիս 20ին
ESPACE JULIEN
39 cours Julien 13006 MARSEILLE
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
(հայերէն)
"ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ"
երգչուհի ՕՏԵԱՆ – Միքայէլ ԿԻՒՐՃԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝
Association Artistique Arménienne
«Les 3A»ի

L'UNION CULTURELLE FRANCAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
vous invite à une

CONFERENCE

EXCEPTIONNELLE
du PROFESSEUR JEAN-PIERRE MAHE
Membre de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres
à l'occasion de la parution du dernier livre
d'**Annie et Jean-Pierre Mahé**
L'ARMENIE A L'EPREUVE DES SIECLES
paru aux Editions Gallimard — Collection Découvertes
Les auteurs dédicaceront leur ouvrage
Vendredi 20 mai à 20h45
Centre Culturel et Artistique Arménien
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
Métro République
U.C.F.A.F. : www.ucfaf.com
Verre de l'amitié
P.A.F.: 6 Euros - Adhérents: 4 Euros

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոդաբարձութիւնը Սուրբ Մնունդի առթիւ չնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները·–

Տէր եւ Տիկին Ժագ Զէնեան 50 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Լազար Կոփիկեան 30, Տէր եւ Տիկին Տ. Զիւրիւքճիեան 50, Տէր եւ Տիկին Մոքոսեան 25, Պ· Արմէն Խաչատուրեան 50, Տիկին Գոլէթ Ֆայոլ 5, Տիկին Ալին Տամլամեան 100, Տէր եւ Տիկին Արմէն Մուրատեան 40, Պ· Ժան Մատոյեան 50, Օր· Միրէյ Ղազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Շառլ Պոյաճեան 80, Տիկին Անտրէ Պալեան 50, Օր· Միրէյ Ներսէսեան 20, Օր· Ժանն Նիկողոսեան 35, Օր· Սոֆի Քիլէճեան 60, Տէր եւ Տիկին Շ· Ասլանեան 20, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մարտեան 30, Տիկին Մարի Սաաթճեան 30, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տէր Մերկերեան 20, Տիկին Ե· Զաքմաքճեան 15, Պ· Գլօտ Բարսեղեան 50, Տիկին Մատլէն Փափազեան 80, Տէր եւ Տիկին Արթին Գազանճեան 10, Տէր եւ Տիկին Թորիկեան 10, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Պալեան 30, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Խաչատուրեան 40, Տիկին Ազատուհի Շահինեան 100, Տիկին Իրմա Թօփալեան–Թորոսեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գրիգորեան 100, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժան Մխիթարեան 50, Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան 150, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գալաֆեան 100, Պ· Յարութիւն Զուլհակեան 100, Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 25, Օր· Կիլտա Գազիմեան 15, Պ· Ռուբէն Մեհիք 400, Տիկին Քրիսթին Էքար 20 :

(Շար·)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Շամիրամ Զաքըրթաշի մահուան առթիւ·–

Պ· Մարտիրոս Գայան 20 եւրօ, Պ· Խաչիկ Թէզճան, "Կոմիտաս" ՍԱՐԼ, Պ· Նուբհան Իփէքճի 50ական, Պ· Ղազարոս Գաբրակէօզ 30, Տիկին Արուսեակ Տէմիրքըրան 20, Տիկին Իրմա Կէօչէր, Տիկին Սեվին Կէօչէր 100ական, Պ· Վահրամ Ֆէթվաճեան 50, Տիկին Սիպէլ Աթէշլէր 20, Պ· Երուանդ Քէսքին, Պ· Դաւիթ Ասլաքեան, Պ· Կիւլէմիր Զաքըրթաշ, Պ· Սէլահաթթին Զաքըրթաշ, Պ· Արթին Տէմիրքըրան, Պ· Ղազարոս Տէմիրքըրան, Պ· Սարգիս Աբէլեան, Պ· Սարգիս Թաչ 50ական, Պ· Ալեքսան Տօքտամ 40 :

(Շար·)

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԾԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու չաբթիական մշակութային եւ ընկերային համախմբումին : Սփիւռքի զանազան չրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին :

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- *Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- *Մասնակցելու արժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- *Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- *Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը*
- *Կազմակերպելու եղբայրական անմոռանալի հանդէս–հաւաքոյթ մը, մխային վերապրելու յիշատակելի երկու չաբաթները հայրենի հողին վրայ :*

Մասնակցութեան սակ· –
(առանց ճանապարհածախքի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
Հայկական Վարժարանին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

կիրակի, Մայիս 22
ժամը 14·30էն 19
Մայր եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ
Գեղարուեստական յայտագիր
Նուագ – Երգ եւ Պար...

ՎԻՃԱԿԱՒԱՂ
եւ հաճելի անակնկալներ
ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար

CONCERT

au profit
de l'Ecole Sainte Croix du Samedi
le samedi 21 mai à 20h30
dans la Cathédrale Sainte-Croix de Paris des Arméniens Catholiques

Chieko HAYASHI
(mezzosoprano)
Massanori KOBIKI
(piano)

Au programme :
André Jolivet — Gabriel Fauré — James Dillon — A. Ter-Ghévondyan — Haro Stepanyan
Entrée: 13 rue du Perche
(angle rue Charlot) Paris 3e
Participation aux frais : 10 Euros
Réservations : Tél. : 01 44 59 23 50.

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 19,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՅԻՍ 28

կամ
ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
ՄԵՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Բանախօս՝
ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

-- Մուտքը ազատ է --

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

UNE BELLE URGENCE POUR AIDER L'ARMENIE

SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE
et son président, le pasteur Samuel Sahagian
vous invitent à participer à la
FETE DES 15 ANS DE SPFA
le Dimanche 22 mai à 16 heures 30, en l'église Saint Sulpice,
dans la Crypte du Rosaire, 4 rue Palatine, Paris 6e

Programme de la Fête : (Entrée libre et gratulte)

— Accueil par le père Paul Roumanet, curé de St Sulpice
— Concert de violon par Haïk DAVTIAN
— Film sur le voyage SPFA de 120 personnes en Arménie (en avril 2005, 90e anniversaire du génocide)
— Témoignages de personnalités françaises et arméniennes sur SPFA, ses projets et ses voyages en Arménie
— Présentation du carré de soie de la Maison Hermès «Les jardins d'Arménie» (auteur: Karen Petrossian).
Le bénéfice de ce merveilleux carré, édité par la Maison Hermès pour aider SPFA dans son action en Arménie, ira entièrement aux projets d'urgence humanitaire de SPFA en Arménie, et au Karabagh (parrainage du village de Khatchen, au nord de Stepanakert).

On peut dès à présent souscrire à l'achat du carré «Les jardins d'Arménie» en s'adressant à :
SPFA — 1 rue Cabanis 75014 Paris
(☎ : 01 47 35 30 23). Prix du carré : 250 Euros.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 19
JEUDI
19 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·203
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21·203

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

"ԱՅՕ"ի ջատագովները զիրար հրմըշտկեցին Մայիս 17ին, քայց այն տպաւորութիւնը կը թողուն որ քանի կ'արտայայտուին այնքան կը վնասեն իրենց դատին: Ա.ազգէս, Պորտոյէն, "նախարարապետը Ժ.-Փ. Ռաֆարէն չվարանեցաւ ըսելու թէ "Ոչ"ի յաղթանակի պարագային քաղաքական քաոս մը կը ստեղծուի: Կըրկնենք որ իշխանութեան ծարաւ չունի եւ նոյնիսկ հեռանդնոցը, չործողութեան վաղորդայնին, իր ապագան չէր որ կը մըտահոգէր զինքը, այլ՝ Ֆրանսան եւ անոր ծառայելու իր կոչումը: Ողբերգական բնոյթ տուաւ "Ոչ"ի յաղթանակի մը վարկածին· գոհ է որ Հոգեպատասի Երկուշաբթին 2 միլիառ բերած է ծերերուն եւ հաշմանդամներուն, կ'անտեսէ ստեղծուած քաոսը, լաւատես կը մնայ դործադրութիւնը նուազեցնելու համար: Պրիվլա-կայատան մէջ (Գառէզ) Նիքոլա Սարքոզի չարունակէ իր ամբոխամոլ ելոյթները, ծաղրեց Ֆապիւսը եւ գովքը հիւսեց Շիրաքներուն, մանաւանդ Պէրնատէթ Շիրաքի որ "բարի պարիկ մըն է որ կը հսկէր որպէսզի անդամմանելին չպատահի իրենց միջեւ եւ յարգանքի ու ազատութեան սահմաններէն անդին չերթան": Որպէս չրջանի ընտրեալ Տիկին Շիրաք տեղ գրաւած էր առաջին կարդը եւ աւարտին ալ արտայայտուեցաւ ի նպաստ "Ա-յո"ի, որ լաւագոյն ընտրութիւնն է, ըստ իրեն, Եւրոպայի եւ Ֆրանսայի համար:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ կրկին օրակարդի վրայ է հանրաքուէին առընչութեամբ եւ հակասական երեւոյթը կը գրաւէ կողմերը: Այսպէս, Մայիս 16ին Մարսէյլի քաղաքապետը Ժ.-Գ. Կոտէն չէր վարաներ ըսելու "աւելի զօրաւոր Եւրոպա մը կ'ուզենք եւ Թուրքիան չենք ուզեր Եւրոպայի մէջ, ուրեմն՝ Այո՛ պէտք է քուէարկել: Այո՛ ըսել Սահմանադրութեան, կը նշանակէ Ո՛չ ըսել Թուրքիոյ": Նոյնը կ'ըսեն Սիմոնն Վէյլ, Սարքոզի եւ ուրիշներ, մինչ չատերու համար այդ "Այո՛"ն՝ այո՛ է նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

ՋԻՆԱՍՏԱՆ ալ ձայնը կը բարձրացնէ ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպական Միութեան դէմ իրենց դիրքը "անընդունելի եւ անարդար" գտնելով: Ծանօթ է որ վերկելու համար կերպասեղէնի ներածման հարցը, Ամերիկա եւ Պրիւսէլ կ'ուզեն սահմանափակել այդ ներածումները եւ կը սպառնան տոնթաները վերահաստատել: Փեքին կ'ամարկէ որ 2005 Յունուարէն ի վեր այդ գոթաները չնչուեցան տասը տարի առաջ գոյացած համաձայնութեան մը վրայ, կը մնար պատրաստուիլ: 2005 Ապրիլին մէյտ ին Չայնա թի-շըրթներու ներածումը 187% յաւելում կրած է բազդատմամբ նախորդ տարուան նոյն չրջանին:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ իշխանութիւնները խոստովանեցան որ մեռեալներու թիւը 70 չէր այլ՝ 169, որոնց մէջ ապահովութեան ուժերու 32 անդամ, երեք կին եւ երկու մանուկ: Ընդդիմութիւնը կը պնդէ որ 745 է մեռեալներու բուն թիւը: Կացութիւնը պղտոր կը մնայ եւ ապագան ալ անորոշ: Վկայութիւններ կան որ զինուորներ ըսպանած են վիրաւորներ, սահմանապահներն ալ կրակ բացած փախուստ տուող դաղթականներուն վրայ:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ՕՍԷԹԻՈՑ մայրաքաղաքին՝ Վլադիկաւկազի դատարանին առջեւ սկսած է (Մայիս 17) Բեսլանի դպրոցին գրաւման գոմանտոյին միակ վերապրող նուրպաչի Կուլայեւի դատավարութիւնը, որ Չէչէնիոյ հարաւային չրջանէն է: Ծանօթ է որ 2004 Սեպտեմբերին դպրոցին գրաւման եւ "ազատագրման" գործողութիւնին ներգրաւուած էր, որոնց 330 մեռեալ եղած է, որոնց մէջ 186 աշակերտ:

ՍՊԱՆԻՈՑ Խորհրդարանը ամբողջական իրաւասութիւններ տուաւ վարչապետ Զափաթերոյի բանակցութիւններ վարելու համար ԷՄԱ-ի հետ, պայմանաւ որ այս վերջինը նախապէս յօժարի կէնքերը վար դնել:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ Մեչչանսկի դատարանին առջեւ, Մայիս 16ին, հաւաքուած են չուրջ 300 հոգի, պաշտպանելու համար ամբաստանեալը՝ Մ. Խոդորովսկին (Եուկոսի նախկին տէրերէն), որ 2003 Հոկտեմբերին իր ձերբակալութենէն առաջ Ռուսաստանի ամէնէն հարուստ անձը կը նկատուէր: Պաշտպանողներուն մէջ է նաեւ Կ. Գասպարով, որ միւսներու կարգին կ'ուզէ փրկել Ռուսաստանի պատիւը: Դատապարտման նիստը սկսած է Մայիս 16ին, բայց առկախուած է մինչեւ յաջորդ առաւօտ: Հարցը սկսած էր 2003 Յուլիս 2ին, երբ կը ձերբակալուէր ընկերութեան մէկ բաժնետէրը՝ Լեբեդեւ, Հոկտեմբերին ալ կարգը եկած էր Խոդորովսկիի, որ ամբաստանուած էր դեղձպարարութեան եւ տուրքերէ փախուստի յանցանքով: Իր հարստութիւնը 15 միլիառ տոլար կը գընահատուէր:

ՔՈԻԿՑԹի մէջ կիները այլեւս պիտի կարենան քուէարկել, ըստ Խորհրդարանին վերջին փոփոխութեան ընտրական օրէնքին վերաբերեալ: Պահրէյնէ, Քաթարէ եւ Օմանէ ետք, Քուէյթ Ծոցի չորրորդ միապետութիւնն է որ հարցը կը լուծէ հակառակ իսլամապաշտներու ընդդիմութեան:

ՄԱՑԻՍ 18ին 133 օր էր որ Իրաքի մէջ պատանդ կը մնային Լիպերասիոնի աշխատակիցը՝ Ֆլորանս Օպենհա եւ իր առաջնորդը: Վերջերս Սերժ Ժիւլի, Թերթին տնօրէնը Ամման գնաց, բայց որեւէ նոր տեղեկութիւն չկայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀԱԿԱԶԴԱԾ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵԼՈՑԹԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդին վեհաժողովին նախագահ Ռ. Քոչարեանի ելոյթին յաջորդ օրը հակազդած է Թուրքիոյ վարչապետը, քննադատական դիրք մը: Ան ըսած է· "Կը խօսիմ հոս երէկ ըսուածներու արձագանգ ունենալու համար": Ապա կրկնած է թէ կ'առաջարկէ 1915ին Օսմանեան չրջանին պատահածները պատմաբաններու, իրաւաբաններու եւ քաղաքական դիտութեան մասնագէտներու դիւանային պրպտումներով հետազօտել: Շեշտած է թէ քաղաքական վճիռները միայն նման հետազօտութենէ մը ետք կրնան արձակուիլ ու Թուրքիա պատրաստ է ատոր:

"Փաստաթուղթի ու գիտութեան հիմքէն զուրկ լոպիականը գործունէութեամբ այլ երկիրներու ղեկավարութիւններէն ու խորհրդարաններէն արձակուած վճիռները ոչ մէկ ազդեցութիւն կը գործեն Թուրքիոյ վրայ: Նման վճիռներ չեմ վաւերացներ մարդկային իրաւունքներու եւ արդարութեան գերակայութեան տեսակէտէն" յայտարարած է Թուրքիոյ վարչապետը:

*
**

Թ. Էրտողանը ջղայնացնող ելոյթ մըն ալ ունեցած է Կիպրոսի նախագահը, Թուրքիոյ ուղղուած քննադատական ծանր արտայայտութիւններով: "Մեր ժամանակակից պատմութիւնը լեցուն է կղզիին 37%ը գրաւած օտար զինեալ ուժերուն ծանրակշիռ օրինազանցութիւններով ոտոնձ թիւրախ առած են մեր հաղաքացիները: Կը բաւէ միայն անդրադառնալ անյայտ կորսուածներու" ըսած է Թ. Փափաոփուլոս:

ԱՐԱՄՃԱ.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ԽԱԹԱՄԻԻ ՀԵՏ

Իրանահայ երեք թեմերու տուած այցին ընթացքին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Արամ Ա. Մայիս 14ին հանդիպում ունեցած է երկրին նախագահին հետ: Հանդիպումը տեւած է ժամ մը, նիւթ եղած են Լիբանանի, մէջ-կրօնական յարաբերութիւններու, Ցեղասպանութեան, իրանահայ համայնքին, Ղարաբաղի առընչուած հարցեր:

Արամ Ա. յիշեցնելով որ 2005ը Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակն է, ըսած է թէ անոր ճանաչումը նորոգուած թափով կը չարունակուի, բայց Թուրքիա կը չարունակէ ուրանալ գործած ոճիրը: Շեշտած է թէ Ցեղասպանութիւնը կրօնական տեսանկիւնէն պէտք չէ դիտուի եւ անհրաժեշտ է որ իսլամական աշխարհը յատուկ մօտեցում ցոյց տայ մարդկային իրաւունքներու այս հարցին: Ապա յատկօրէն յայտնած է թէ իր ակնկալութիւնը այն է որ Իրանը իսլամական աշխարհին մէջ այդ ուղղութեամբ կարեւոր դեր ստանձնէ:

Նախագահ Խաթամի յատուկ զգուշութեամբ մօտեցած է հարցին, ըսած միայն թէ Իրան միշտ զօրավիգ եղած է հայ ժողովուրդին տառապանքին եւ կը մնայ այդ ժողովուրդին բարեկամ երկիրը: Ապա տեսակցութեան ընթացքին դրուատած է հայ համայնքը, որուն գաւակները պարկեշտ եւ հաւատարիմ են:

Արամ Ա. խօսած է Ղարաբաղի հարցին մասին ալ, մտահոգութիւն յայտնելով Իրանի սղրբեջանական չրջանակներուն կողմէ հայ համայնքի անդամներու ցոյց տրուած ժխտական վերաբերումին: Նախագահը խոստացած է կարելի բոլոր միջոցներով արգելք ըլլալ այդ կացութեան, աւելցնելով որ համայնքներու, կրօնքներու եւ մշակոյթներու համակեցութիւնը Իրանի ամէնէն առաջնային յանձնառութիւններէն մէկն է:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՐՏԵՍ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ղարաբաղի ապահովութեան սպասարկութիւնները ձերբակալած են տեղացի մը, Աղրբեջանի ի նպաստ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ: Անձին ինքնութիւնը յայտնուած չէ, հարցաքննութիւնը չընթանգարելու համար: Կասկածներ կան թէ ան կանոնաւոր կերպով դաղտնի տեղեկութիւններ կը հաղորդէր աղրբեջանական կողմին: Կրնայ 10–15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ, ըստ զարաբաղեան օրէնքներու:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի իր բնակարանին առջեւ ատրճանակի կրակոցով սպանուած է հայ գործի մարդ Տիգրան Կարապետեանը: Ոստիկանութիւնը յայտնած է ձերբակալել կասկածելի մը:

ԳԵՐՄԱՆԻՍ

ԹԱԼԱԹԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԻ ԴԻՄՈՒՄ

Հայկական Հարցի ծանօթ հետազօտող եւ ժողովրդավար-ընկերվարական երեսփոխան Թեսա Հոֆման իր փաստաբանին միջոցով Պէրլինի Թրքական Համայնքին նախագահին դէմ դատական հետապնդում մի դիմած է, Մարտ 15ին Թալաթի յիշատակին քաղաքին հրապարակին վրայ կատարուած ոգեկոչումի արարողութեան պատճառով: Այդ արարողութեան, Թուրք համայնքին նախագահը Թ. Եաթքըն ելոյթ մը ունեցած ու յայտարարած է· "Կ'ոգեկոչենք մեր նահատակը եւ կը դատապարտենք անոր սպանութիւնը", ակնարկելով Ս. Թէհլիրեանի արարքին: Թ. Հոֆման կատարած դիմումին մէջ ըսած է թէ նման արտայայտութիւն կը նմանի Գերմանիոյ մէջ Հիթլէրի յիշատակութեան, մանաւանդ որ այս վերջինը հակահրեայ իր քաղաքականութեան օրինակ առած էր Հայերու դէմ 1915ին գործուածը: Ըսած է տակաւին թէ նման յիշատակում թէ՛ կը գրգռէ Թուրքերը, թէ՛ Գերմանիոյ 40 հազարնոց հայ համայնքը կը վիրաւորէ, կ'ոտնակոխէ անոնց մարդկային իրաւունքները: "Փաստուած այս ցեղասպանութեան պատասխանատուն ոգեկոչելով ու մերժողական կեցուածքով թուրք համայնքին ղեկավարը յանցաւոր դիրքի մէջ գտնուած է· այս պատճառով կը պահանջեմ որ ան դատարան կանչուի" գրուած է Թ. Հոֆմանի կողմէ ներկայացուած դիմումագրին մէջ:

Ամբաստանեալը որ կ'ըսուի թէ օտարականներու իրաւագիտութեան մասնագէտ է, յայտարարած է թէ նման նախաձեռնութիւններ դիրենք լուսութեան մատնելու նպատակը կը հետապնդեն ու իրենք մտադիր են տեղի չտալու: Ան կրկնած է Թրքական պաշտօնական թէզին ալ ու Գերմանիոյ քառասուն հազար Հայութեան հակադրած աւելի քան 2,5 միլիոն Թուրքերը:

Հետաքրքրականը այն է որ Թալաթի նոյն ոգեկոչումին առընչութեամբ Գերմանիոյ Ներքին նախարարութեան պիմումնագիր մըն ալ յղած է Պէրլինի Թուրք երեսփոխան Կ. Սայան որ կը պատկանի նոյն՝ ժողովրդավար ընկերվարական կուսակցութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«VALEURS ACTUELLES»

(13 mai)

L'AMBASSADEUR TURC NOUS ECRIT

Պարբերականին նամականիի բաժնին մէջ լոյս տեսած է Թուրքիոյ Փարիզի դեսպան՝ Ու. Էօզիւլքէրի նամակը, որ բողոք մըն է պարբերականին մէջ Ապրիլ 22ին հայանպատակ յօդուածին դէմ: Ինչպէս սովորութիւն է, չբաւելու համար աւանդական յանկերգ, դեսպանը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ "իբրեւ թէ ցեղասպանութիւնը" ու կը յիշէ ԱՍԱԼԱ-ի կողմէ գործուած արիւնալի արարքներ, բացատրելու համար "բարձրաձայն եւ ուժգին կերպով", որ 1915ի դէպքերը չեն կրնար ցեղասպանութիւն որակուիլ:

ԹՈՒՐՔԻՆ, ՔԻՒՐՏԻՆ ՀԱՅ ՄԵԾ ՄԱՅՐԵՐԸ ԵՒ Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

Վերջին ամիսներուն, կամ տպուտան մէջ քանի՛ առիթ եղաւ անդրադառնալու որ Թուրք ընկերութեան մէկ փոքր հատուածին մէջ անհատականան կարծուած իր մորում մը ծայր առած է: Թուրքիոյ մէջ որոշ թերապետներու ջնջումին զուգահեռ ու ամէնէն հետաքրքրականը արդիւնքն է անեւս ժխտումի, ուրացումի յամառութեան դէմ ամէնէն ազդեցիկը ըլլալու կոչուածը:

Նիւթը կը վերաբերի 1915ին, կամ յետագային կրօնափոխութեան պարտադրուած հայ անչափահասներու պարագային յայտնութեան: Այդ դժբախտներուն դրեթէ միշտ թոռները կը վիճակի յայտնութեան, ապա յայտնութիւնը հրապարակելու գործը: Մէկը հայ մեծ մօրը պատմածը հաւորով կ'ամփոփէ, ուրիշ մը յայտնաբերած իր հայ մամիկին կամ պապիկին ընտանիքը կը վիճուհէ մամուլի յայտարարութիւններով, երրորդ մը թերթի մը էջերէն կ'աղաղակէ թէ մեծ մայրը մինչեւ մահուան օրը անխոստովանելի յանցագործ մը բեռան պէս կրած էր Թուրք ըլլալու պարտադրուած հայ որբուհիի ճակատագիրը:

Այս երրորդ խումբին նորագոյն պատմութիւնը տեղ գտած է Թուրքիոյ քրտական օրաթերթին՝ «Իւլքէտէ Էօզկիւր կիւնտէմ»ի (Երկրին մէջ անկախ օրակարգ) Ապրիլ 23ի թիւին կնոջական յաւելուածին մէջ («Ակօս» Ապրիլ 29):

Պատմողը կը կոչուի Պէրմալ Մէլէք. զրոյցին խորագրած է «Աքսորի երկու երախայ»: Կը դրէ թէ հայկական աքսորին մեծ թիւով եւ տարեներ իրենց ընտանիքներէն խլուած էին: Կը յիշէ անոնցմէ ամէնէն նշանաւորը՝ Սապիհա Կէօքչէնը որուն հայ ըլլալուն հրապարակումը ահագին փոթորիկ մը փրցուց Թրքական հրապարակներու մէջ, քանի որ ան որպէս ընտանեբած էր Մ. Քէմալի կողմէ ու որպէս հիմնադիր առաջին կին օդաչուն մեծ հանրութեան վայելած էր միշտ: Պ. Մէլէք կը դրէ թէ Կէօքչէն չէր ուզած որ իր բուն ծագումին գաղտնիքը իմացուի այնքան ատեն որ կ'ապրի: Փափաքը յարգուեցաւ դիւրութեամբ, քանի որ մինչեւ քանի մը տարի առաջ դիւրին չէր բարձրաձայն ըսել թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրը հայ որբուհի մը որդեգրած է. գայն թրքացուցած, եւլն.: Մանաւանդ որ Կէօքչէնի վարչուն յաջողութիւնները միշտ ներկայացուած են որպէս Թուրք երիտասարդուհիին նուաճումներու:

Պ. Մէլէքի մեծ մայրը դրեթէ հակապատկերն է անոր: Ըլլալով հանդերձ ինքզինքէն աքսորի որբուհի մը, իր բուն ծագումին մասին մարդոց ունեցած տեղեկութիւնը յանգանքի մը նման կրած է իր վրայ: Ցանգանք, քանի որ այդ իրականութեան ծանօթ դառնալը ուրիշներու, իրեն համար կը նշանակէր վարկաբեկուիլ, անարգուիլ, ճնշուիլ, կեղեքուիլ:

«Ինձ չէր որ ատկէ պէտք էր ամչնար» *կ'ըսէ Պ. Մէլէք, աւելցնելով.* «սակայն տարիներով միշտ այդ բեռան տակ ճզմուած ապրեցայ»: *Այդ մեծ մայրը երբեք չէր ուզեր պատմել իր մանկութիւնը: Արդէն ինչո՛ւ պիտի ուզէր. ոչ մէկ դեղեցիկ յիշատակ ունէր պատմելիք:* «Կը յիշէր միակ բան մը. հինգ տարեկանին երբ շաբաթ գնելու կ'երթար, ճամբան գինուորներու կողմէ հաւաքուած, Գոնիայէն Ուրֆա տարուած էր» *կը գրէ Թոռնուհին: Յետոյ կը չարունակէ.*

«Կը ճգնէի հասկնալ անոր տեղեւի ճըմաց չորս հովերու տրուած մանկութիւնը զոր չէր կրցած ապրիլ. կ'ուզէի հասկնալ անոր երիտասարդութիւնը, ցաւը ու անդադար հարցումներ կ'ուղղէի իրեն: Սակայն միշտ խուսափողական պատասխաններ կը ստանայի: Կարծէիր իր անցեալը թուղթի մը վրայի գրութեան նման ռետինով ջնջել կը ջանար, գիտնալով հանդերձ թէ հետքերը երբեմ պիտի չանհետանան: Արդէն ի՞նչպէս կրնար ջնջուիլ բան մը որ դրոշմած էր անոր բովանդակ կեանքը: Քիլոմեթրերով երկարող հետիոտն Հայերու կարաւանին ճամբորդութիւնը Ուրֆայի մէջ աւարտած էր: Անտէր հայ երախաները որդեգիր կը տրուէին եղեր այդ շրջանին:

Մեծ մայրս որպէս այդ առեր է գիւղապետ մեծ հայրս: Յետոյ մեծ մայրս պարտաւորուեր է ամուսնանալու հայր ճկատած մարդուն հետ:

Ամբողջ կեանքին ընթացքին ճմլուած հոգիով ապրեցաւ: Ճմլուածի կեցուածքը միւնչեւ մահ չլքեց: Ճմլումը՝ աչքերը գիտնալուն եւ ատկէ ամօթ զգալուն, անարգուելուն, վարկաբեկուելուն:

Կէօքչէն իր բուն ինքնութիւնը տարիներով գաղտնի պահեց. իսկ մեծ մայրս ցմահ կուզի մը պէս կրեց իր իրականութեան մարդոց տեղեակ ըլլալուն բեռը: Մէկը կը կոչուէր Ֆաթմա, միւսը՝ Սապիհա: Ո՛րն էր արդեօք իրենց պատմուճանէն դառնագոյնը»:

Ամէն անգամ նման էջի մը ընթերցումը նոյն հետաքրքրութիւնը կ'առթէ. ի՞նչպէս, ի՞նչով պիտի կարենայ տակաւ Թրքական ժխտումին ճակատը երբ այս «Ֆաթմա»ները, «Սապիհան»երը, «Մէհմէտ»ները բազմապատկուին հարիւրով, հազարով, Թոռնիկներու, ծոռներու չընորհիւ որոնք անոնց դժբախտ ճակատագիրը լուսաբեան, անդխտութեան մէջ թաղելու չեն յօժարիր: Բաւական ուշագրաւ է արդէն որ հայկական ամէն պնդումի, պահանջի սար ու ձորէն պատասխան ճարող Թրքական ժխտողականութիւնը տակաւին ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած է այս պարագաներուն:

«Ակօս»ի նոյն թիւին մէջ Թրքերէն թարգմանութեամբ տրուած էր Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի ցեղասպանութեան 90-ամեակի եղյէթը. անոր հետեւեալ հատուածը յարմարագոյն վերջաբան է հայ մեծ մայրիկներու նիւթին:

Վ. Օսկանեան հարց կու տայ.

«Հայերը Օսմանեան կայսրութեան ամէնէն մեծ փոքրամասնութիւններէն մէկն էին: Ո՞ւր գացին: Կարելի՞ բան է որ մեր բոլոր մեծ մայրերն ու մեծ հայրերը սուտի մը բաժնեկից ըլլան ու պատմութիւնը ներ յօրինեն: Ո՞ւր են նոր սերունդները այն Հայերուն որոնք փլատակները տակաւին Թուրքիոյ մէջ գտնուող հարիւրաւոր եկեղեցիներու, վանքերու կառուցողներն էին: Սո՞ւտ մըն է գործուած խժդուժութեան ականատեսի ԱՄՆ-ու դեսպան Հ. Մորկընթաուի տեղեկագիրը: Ի՞նչու առաջին աշխարհամարտին առարտին գինուորական դատարան մը կազմակերպուեցաւ եւ ինչո՛ւ այդ ատեանը Հայերու հաւաքական բնաջնջումին հրահանգով մեղադրեց օսմանցի թուրք դեկավարները: Ի՞նչ բացատրութիւն պիտի տրուի երկոտասնեակ մը երկրի պաշտօնական դիւանագիտներուն հազարաւոր փաստաթուղթերուն մասին որոնք փաստը կու տան հայ բնակչութիւնը բնաջնջելու Օսմանեան կայսրութեան ծրագիրներուն: Եթէ ինչպէս թրքական թեզին պաշտպանները երբեմն կը պնդեն, ցեղասպանութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ, այլ՝ արեւելքի մէջ, Ռուսաստանի սահմանակից շրջանին իրրեւ թէ ապստամբած Հայերու «պատերազմական աւարը», ինչո՞ւ արեւմտեան հաղաթներու բնակիչ Հայերու տուները թալանուեցան, հրկիզուեցան: Իզմիրի ու Պոլսոյ նման ծովափնեայ քաղաքներու բնակիչ Հայերը ինչո՞ւ աքսորուեցան: Անթիւ նաւերով մարդիկ ծով թափուեցան. ասիկա՞ էր աքսոր ըսուածը: Հարիւրաւոր մտաւորական մէկ գիշերուան մէջ հաւաքել ու սպաննել կրնա՞յ ճախապէս ծրագրուածէն տարբեր բանի հետեւանք ըլլալ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄԱԻԼ

«...ՈՒՂԵՂԱՅԻՆ ՄՈՐՄՈՔ, ՍՐՏԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ...»

Աղջիկը պառկած է կատուց կզգու աւազուտ ափին: Աչքերը փորձում է պինդ փակած պահել, բայց չի ստացւում՝ անընդհատ թրթռում են կոպերը: Իսկ եթէ բացի՞: Չէ, անյայտող միտք է՝ կուրացնող արեւ է: Մոծակները զրոհել են վրան ու անխնայ խայթում են:

Ջնելու մի քանի անյաջող փորձերից յետոյ դադարեց թափահարել ձեռքերը: "Ոչինչ, – մտածեց, – թող կծեն, մէկ է՝ վանայ լճինն են, հարազատ են: Բայց տեսնես ինչի՞ են էսքան չատ: Բայց այստեղ ի՞նչն է քիչ, որ մոծակները քիչ լինեն: Ամէն ինչն էլ զերազդրական աստիճանի է՝ լիճը՝ անսահման ծովի նման, ջուրը՝ անսահման պարզ ու մաքուր, բնութիւնը՝ անսահման չքնաղ..."։

Յետոյ սկսեց քթի տակ ինչ-որ բառեր չընչալ ու դրա հետ աչ ձեռքի մատները ծալել. "Արդուին, էրզրում, Մուշ, Սասուն ու հիմա էլ՝ Վան, – ու ժպտաց, – դեռ առջեւում են Կարսն ու Անին"։

Անընդհատ այն հայ տղան էր միտքը գալիս, որին հանդիպեցին Համշէնում: Ասում են՝ Համշէնում դեռ մնացել են Հայեր, բայց իրենք միայն մէկին տեսան: Հայերէն էր խօսում:

Բայց ամենասարսափելին Սասնայ լեռներն էին. ի զուր չէ, որ էպոսը հէնց էստեղ է ծնուել: Ու հիմա հասկանում է ինքը, թէ ինչու Դաւիթը, Մհերը ծուռ էին. որովհետեւ հէնց ինքը՝ Սասունը, ծուռ է, ծուռ՝ ամենաուղիղ իմաստով: Ցիշում է, թէ ոնց էր մեքենան յաղթահարում նեղլիկ կածանը (որտեղով երեւի աւտոմեքենաներ հազուադէպ էին անցնում), ու ինչպէս էր քիւրտ վարորդը քրտնակաթ երաժշտութեան տակ ղեկը թողնում ու իրենց ողեւորութիւնից ոգեւորուած՝ պարում: Մի պահ քիչ էր մընում ուղիղ անդունդն ընկնին: Հիմա այդ պատմութիւնը չատ ծիծաղելի էր թւում: Բայց, յիշում է, թէ այն ժամանակ ինչպէս սարսափը պատեց իրեն: Սիրտն արագ-արագ թփթփում էր: Բայց յետոյ, երբ անցաւ վախը, հանգստացաւ ու սկսեց սթափ մտածել: Ի՞նչ կը լինէր, եթէ ցած գլորուէին: Ոչինչ, ամբողջ խումբը կը զոհուէր, ու չէին տեսնի վանը, Կարսն ու Անին ու յետոյ էլ՝ իրենց փոքրիկ Հայաստանը: Բայց կարելի է նաեւ մէկ այլ՝ դրական տեսանկիւնից նայել. ամբողջ հայկական մամուլը իրար կ'անցնէր, ու թերթերի առաջին էջերին կը յայտնուէին "Զոհուեցին պապերի հողում", "Հայրենադարձութեան զոհերը" կամ, նոյնիսկ, "Արդեօ՞ք դժբախտ պատահար էր" եւ այս կարգի ուրիշ վերնագրեր: Դէ լաւ, կարծես թէ չատ ողեւորուեց: Փաստն այն էր, որ իրենք չէին զոհուել, որովհետեւ երեւի Աստուած չկամեցաւ, որ թերթերն այդպիսի ծայրագոյն նորութիւն տպեն: Ու անդունդի պատմութիւնը յօդս ցնդեց:

Իսկ մոծակները դեռ խայթում էին, բայց նա արդէն ուշադրութիւն չէր դարձնում: Նա պատկերացնում էր Կարսի Աւրաքելոց վանքը, որի գմբէթին, հաստատ, ոչ թէ հայկական պարզ խաչը թեւերը պարզած կը լինի, այլ թուրքական կիսալուսինը: Պատկերացնում էր Զարեհցի կարսը: Լսել էր, որ Կարսը չատ նման է Գիւմրիին (չէ՞ որ քոյր քաղաքներ են եղել), պահպանուել են ոչ միայն Հայերի կառուցած տները, այլեւ ամբողջ փողոցներ: Այո, ինքը կը տեսնի Կարսի հրաշքները՝ Վարդանի կամուրջը, բերդը, Աւրաքելոց եկեղեցին, "որը բերդից նայելիս թռչունի է նման, բայց դէմից նայելիս նա թողնում է ծեր վարդապետի տպաւորութիւն": Հեռուից ականջին հասան հայկական երգի հնչիւնները: "Ես ի՞նչ է, չլինի՞ թէ իր Հայաստանում է, էս ամբողջը երա՞զ է, մտքի խա՞ղ, ուղեղային մոբմո՞ք, սրտի հիւանդութի՞ւն": Չէ, չէ, երազ չէր, բայց կը դառնայ: Քանի անգամ էլ դայ այստեղ, պատկի էս աւազներին ու Նայի Վանայ լճի փիրուզագոյն ջրերին, մէկ է՝ երազ է, ցաւ, որ երբեք չի քուժուի:

Աչքերը բացեց. Սիփանը ամպերի եռեւից աչքով էր անում: Տեսնես՝ Թերլեմեզեանն իր Կատուցի բնակատեղը տրտեղից է նկարել: Կարող է՝ հէնց էստեղից, որտեղ ինքն է նստած, որովհետեւ հէնց նոյն տեսարանը բացուեց: Գլուխը թեքեց: Եկեղեցու գմբէթն էր միայն երեւում, այն եկեղեցու, որտեղ մի քանի ժամ առաջ իրենց խմբի քահանան իրենց "հանել էր մեռոնից": Ի՞նչ էր փոխուել իր մէջ վարդապետ վանքում մկրտուելուց յետոյ: Ամէն ի՞նչ: Մի դուցէ, ոչի՞նչ: Կեանքն իր հունով չարունակուելու էր, միայն մնալու էր մի նախադասութիւն՝ "Առաջին հայ մարդն եմ՝ մկրտուած Աբեմտեան Հայաստանում", ու մի պատկեր՝ մի խումբ յուզուած մարդիկ, իսկ առջեւում՝ հասարակ հայ աղջիկ, որին այսպիսի բախտ էր վիճակուել:

Յետոյ աչքերը փակեց ու խորը քուն մրտաւ: Երազում պղտոր գետ էր տեսնում՝ Արածանին էր, իրականութիւնից դրուագներ էին յայտնւում. տեսնում էր, թէ ինչպէս իրենց խմբից մէկը հանեց չորերն ու ուղիղ Արածանին՝ օծուելու Տրդատին պէս, յետոյ Մշոյ Սուրբ Կարապետի քանդուած պատերի տակ արածող էշերին տեսաւ ու յետամնաց քրտքնակ գիւղի փսլնքոտ ու աներես երեխեքին, որ կպչում ու պոկ չէին գալիս: Գնաց, գնաց, հասաւ մի տան, տան պատի մէջ՝ ծակած խաչքար՝ օգտագործուած որպէս չինանիւթ:

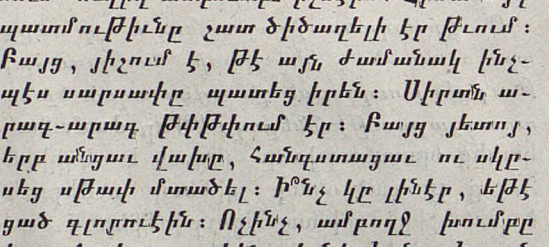
Վեր թռաւ: Ժամացոյցին նայեց: Ընդամէնը 15 րոպէ էր անցել:

Մլուկները չարճակում էին գործել: Չէր զանգատւում էդ զզուելի միջատներից: Գիտէր, որ կծուելու այս տհաճ զգացումը մի օր անյոյզ երազ է դառնալու:

Ու վայելում էր:

ՏԱԹԵԻ ԵՍԱՅԵԱՆ

"Կաց", Մարտ 23

ԱՆՁՆԱԿԱՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ՝ ՈՒՐԻՇԻ ՄԱՀ

Դէպքը կը պատահի Մոսկուայի մեթրոյին մէջ: Առաւօտեան այն ժամերուն երբ գեռնին տակ ժողովուրդ կը վխտայ գործի երթալու աճապարողներուն եւ ուրիշներու բազմութիւններ, 22ամեայ երիտասարդուհի մը, այլեւս զզուած կեանքէն ինքզինք կը նետէ ճամբորդներով յագեցած մեթրոյին առջեւ որ կայարան մուտք կը գործէր: Սակայն օրիորդին "վերջին" ծրագիրը ի դերեւ կ'ելլէ կառախումբին ուղեվարը չատ վարպետ յայտնուելով: Արդարեւ, այս մէկը բացառիկ արագութեամբ եւ ճարտարութեամբ կանգ կ'առնէ օրիորդին քանի մը մ. մնացած: Կը փրկուի անձնասպանութիւն փորձողը... սակայն կը մահանայ 50ամեայ ուղեվարը, գոհ սրտի տագնապի՝ հետեւանք ապրած սուր յուզումին:

***

ԵՐԲ ՏԱՓԱՆՆԵՐԸ ԱՒՏԱՃԱՆԱԶՈՒՄԻ ԿԸ ՅԱՌԱՁԵՆ

Վերջերս գիտնականներու խումբ մը հրապարակելով իր կատարած հետազոտութիւններուն արդիւնքները, մեծ զարմանք առթած է, լուսաբանելով նաեւ պատմութեան որոշապէս խաւար մնացած մէկ էջը: Անոնք ուսումնասիրելով Նափոլէոն Պոնափարթի վերջին տափաններն, այն եղրակացութեան յանգած են թէ կայսեր մահուան պատճառը թունաւորումը չէ ինչպէս ընդունուած էր մինչեւ վերջերս, առանց սոսկ տուեալներու, այլ ստամոքսի քաղցկեղն է: Ուսումնասիրողները մանրամասն քննած են իր կեանքի վերջին հինգ ամիսները, հաստատելով նաեւ որ առաջինին եւ վերջինին միջեւ մօտ 15 քիլոյի տարբերութիւն մը կայ, ինչ որ կը համապատասխանէ ստամոքսի քաղցկեղէ տառապող հիւանդի ախտանշանի:

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՒԾԻՄԷԱԿԱՆ

«ԺԻԼ ՎԵՐՆ» ԿԱՄ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ՍԻՐՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գիտական յայտնութեանց անյագ, տարղամադրոյ վիպասան-հանրագէտը, Ժ. Վերն ճարտարարուեստական պայթիւնէն ներշնչուած է իր վէպերուն անհրաժեշտ նախանիւթերը հայթայթելու համար։ 1905 Մարտ 24ին 77 տարեկան հասակին մահացած Ժիւլ Վերն երեսակայածինէն ալ անդին գործ մը թողած է իր ետին, իր դարու գիտութեանց ամբողջութիւնը մեզի հաղորդելով։ Հեղինակին «Արտասովոր ճամբորդութիւններ»ը երբեմն աղբիւր՝ օգտագործած է Ժ. Վերնի հանրագիտարանի ոգին, տակաւին իր այժմէութիւնը կ'երկարաձգուի մինչեւ 1960ական թուականները։ 22000 էջերէ, 5000 պատկերներէ 62 վէպերէ եւ 18 նորավէպերէ բաղկացած իր գործերուն ամբողջութիւնը վերջին երկու դարերու առասպելը կը հանդիսանան։ Իր հանճարեղ քնազդը այն աստիճան եռուն էր որ մինչեւ իսկ վերոյիշեալ ժամանակաշրջանին, վախճանը նախատեսած է՝ 34 տարեկան հասակին գրի առած, «Փարիզ ի. դարուն» գործին մէջ, այս վերջինը հասցնելով մինչեւ 1960 թուականը։

«Արտասովոր ճամբորդութիւններ» գործին մէջ Ժ. Վերն կը նկարագրէ թէ՝ գիտութեան եւ արուեստագիտութեան ոլորտին մէջ արձանագրուած խորունկ զարգացումները ի՛նչպէս կը յեղաշրջեն մարդկային վերաբերումները, սովորոյթն ու ընկերութիւնը։ Երբ ինք այս գաղափարը կը յղանայ, մարդկային գիտութիւնները նոր կը ծնէին։ Այսպէսով դաւանութիւններն ու անապաշտութիւնները նոր նոր մարդկային գիտութեան ծանօթութիւններով կը փոխանակուէին։ Փոխադրական միջոցներ ու հաղորդակցութեանց ցանցերը հորիզոնները կ'ընդլայնեն։ Մարդ արարածը մոլորակային տարածութիւն կը ստանայ, սահմաններ երկրորդական կը դառնան, երկրագունտի ամբողջական չրջանը ձեռնտու դարձած է, հեռաւոր կամ անծանօթ մշակոյթներու նկատառումը, այլասէր մարդկութեան նոր կեր-պարներ կը հիմնէ։

երիտասարդ գրողին յայտնի դիպուածները բաւական են իր գրական յառաջընթացը բացատրելու։ Ա. Տիւմա որդին պինք թատրոնի նախաբաններուն կը պատրաստէ։ Ժ. Վերն չատ կանուխէն կը յայտնէ կատակերգութեան իր հակումը։ 15 տարուան թատերագրութեան ընթացքին իր խաղերէն 10ին թեմաղրութեան վերկայ ըլլալէ յետոյ (որոնց առաջինը 22 տարեկանին) ան ուղղութիւն կը փոխէ։ Երկրաթոյզ ժապ Արակօ իրեն աշխարհագրութեան եւ համայնագիտական ըմբռնումի դռները կը բանայ։ Ժ. Վերն կը նետուի նորավէպի գրական ճիւղին մէջ եւ իր առաջին հատուածները՝ մեծ տպաքանակի տէր կաթողիկէ հանդէսի մը մէջ լոյս կը տեսնեն։ Քաջալերուած՝ երեսուն տարեկանին իր առաջին վէպը գրի կ'առնէ։ Փիէր Վերն, հայրը որ իր յոյսը չէր կտրած օր մը իր զաւկին փոխանցելու իր իրաւաբանական գրասենեակը, կը համակերպի։ Ժ. Վերն ալ պիտի չթողու գրական աշխարհը։ 29 տարեկանին կ'ամուսնանայ ամիէնցի մանկամարգուհիի մը հետ, կինոջը ծննդավայրը հաստատուելով 1870ի պատերազմէն յետոյ։

Ժ. Վերնին հրատարակիչ Հեցթելի հետ 1862ի հանդիպումը իր ասպարէզին անկիւնադարձը կը կազմէ։ Հեցթել որ արդէն Պալզաք, Սթենտալ, Ժորժ Սանտ եւ Վ. Հիւկոյէն գործեր հրատարակած էր, բարոյական դաստիարակութեան վրայ կը-րօնականին միրապետութեան վերջ տալու դաստիարակութեան ծրագիրը կը յայտնէ իրականացնել։ Այսպէսով Ժ. Վերնին իրեն յանձնած "Օդապարիկով հինգ չաբաթ" ձեռագիրը այս ծրագրին համապատասխանող առաջին քայլը կը հանդիսանայ։ Սակայն յաղթանակը դեռ չէ ապահովուած։ Ճիշդ է որ հեղինակին այս առաջին վէպը տը օդանաւային արուեստագիտութեամբ ցամաքամասի մը դիւտը կը ներկայացնէ, հրատարակիչին բաղձանքներուն կը համապատասխանէ. սակայն Ժ. Վերն ինքը վստահ չէ թէ ունի հրատարակիչին ենթադրած տաղանդը։ "Փարիզ ի. դարուն" տիտղոսը կրող երկրորդ ձեռագրին մերժումը խիստ պարտութիւն մըն է։ Հեցթել չի փափաքիր դուշակի դիրքաւորումը մէկ գար յետոյ պատահելիքներու առընչութեամբ։ Այս վերջինին համար գիտութիւնը զարգացումներ արձանագրող ներկայի ապրումն է։ Իսկական ապագան այն է որ կը կառուցուի հոս եւ ներկայիս։ Ժ. Վերն չի յամառիր եւ իր "Արտասովոր ճամբորդութիւնները" հատաքածոյին վէպերէն ոչ մէկը ապագայի մէջ տեղի կ'ունենայ։

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄԻ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ ընթերցողը տեղեակ կը դառնայ "Նեմո"յի ընդծովեայ արկածախնդրութեանց, հիւսիսային բեւեռի վրայ նաւարկութեանց, հրաբուխային անցուդարձերուն, ինչպէս նաեւ նաւավար կրանթի տղոց երկրագունտի չրջանը, այս եղելութիւնները մոլորակի որոշ մէկ անկիւնը արդէն նոյն պահուն տեղի կ'ունենան։ Այս պարագան ժամանակի ընթացքին Ժ. Վերնը ապագան նախատեսող անճնաւորութեան վերածած է։ Հեղինակի երկարակեցութեան գաղտնիքը, քառասուն տարիներու տեւողութեամբ չարունակաբար ծանօթութիւն հաւաքելու իր անպիղծ եւ խստապահանջ նկարագրին մէջ կը կայանայ։ Ժ. Վերն ճշմարիտ պատահարները երբեք չէ խեղաթիւրած։ գիտական թէ աշխարհագրական գիտութիւնը ինչպէս նաեւ պատմական եղելութիւնները բծախնդիր ճշմարտութեան մտահոգութեամբ փոխանցուած են ընթերցողին։ Իր միակ սահմանը իր ժամանակին զարգացումներուն մէջ պէտք է փնտռել։ Այսպէսով, մէկ վէպէն միւսը ոգեւորութիւնը նորոգուած ձեւով վերածնած է։ Գիտութիւնը, տարբերութեանց յայտնաբերումը, անծանօթ ցամաքամասերու նուաճումը մինչեւ այն տեղն իրականացումը անհերեւակայելի կախարդութեանց աղբիւրն է։ Իրմով որոշ դատանքի ոլորտը հիմնովին ցնցուած է ի նպաստ տրամաբանականին եւ ճշմարտութեան։ Ցաճախ նեմացուցած են գինք, զայն վերածելով նշանաւոր մեքենաները հնարողի՝ ինչպէս նաեւարար Նեմոյի "Նոթիլիւս"ը կամ լուանային թըմբդանօթը եւլն.։ Մինչեւ երեւակայականը Ժ. Վերնի գործին մէջ իր ծագումը կ'առնէ գիտութենէ եւ անոր հետեւած զարգացումէն։ Ան ուշի ուշով հետեւած է ճարտարարուեստական ջերմուժին, հրաբուխներու ժայթքումներուն, անոնց արձակած լաւաներուն եւ չոգիներուն ընդմէջէն։ Ելեկտրականութիւնը ներկայ է "Ծովուն քսան հազար մղոն յատակը" նաեւ "կարպատներու դղեակը" վէպերուն մէջ։ Ան հետաքրքրուած է նաեւ մարդկային դիտութեամբ, որուն ծնունդը իր ապրած դարուն կը գուգադիպի։ Այս վերջինները նոյնիսկ աւելի ներկայ են՝ մարդկային վերաբերմանց հոլովոյթին նկատմամբ հեղինակին յղացած տեսակէտներուն մէջ։ Գիտութեան պատմութիւնը, դերմանական փիլիսոփայութիւնը, Ֆրանսայի Շարքոյին եւ աւստրիացի Ֆրէօյտին առաջնորդած հոգեբանական եւ հոգեվերլուծական տեսութիւնները, ինչպէս նաեւ Տիւրքհայմի ընկերաբանութիւնը Ժ. Վերնի ուշիմ հետեւողութեան առարկայ դարձած են անոր հեղինակած գործերուն մէջ։ Իւրաքանչիւր մասնագիտական երեւոյթ նիւթ դարձած է իր պատումներուն։

Բոլոր այս կարգի լուրջ, խորհրդաւոր, գաղտնի, պատմական եւ գիտական երեսակները պէտք չէ մոռցնեն Ժ. Վերնի գործերուն մէջ երգիծանքի եւ կատակերգութեան ներկայութիւնը։ Ան յաճախ ամերիկեան ընկերութեան սովորոյթները թիւրախ առած է, այն սովորոյթները որոնք ապագային պիտի դառնային համայն աչխարհի սովորոյթներ։ Ժ. Վերն նոյնպէս երգիծանքի նիւթ դարձուցած է մտացիր եւ չափազանցեալ գիտունները ինչպէս նաեւ այն հերոսները որոնք իրենց բացարձակի ձգտումին մէջ անխմասութեան եւ երբեմն չափազանցութեան սահմանին կը բախին։ Սակայն իր այս կարգի երգիծական ոճը միշտ մարդկային մնացած է եւ պարզ, կեանքին միշտ մօտիկ՝ չանալով թեթեւցնել նախախնամութեան ծանրութիւնը։

Ընդհանուր առմամբ, Ժ. Վերնին վէպերը, ուղղուած ընտանեկան չրջանակին իրրեւ գիտութեան զբօսանք, իր ժամանակին օրաթերթերու մէջ թերթօններու ձեւով բազմիցս լոյս տեսած, ապա հասնելով Ի. դար, պատանեկան գրադարաններու դարակները զբաւած են։ Այս է իր մեծ բախտաւորութիւնը. անցնիլ Ի. դարուն ընդմէջէն։ Ան յաջողած է քնակիլ զարգացումի երեւակայականին մէջ դատեւելով 1860էն 1960 երկարով հինգ իրերայաջորդ սերունդներու ներկայութեան։ Շնորհիւ իր հրատարակիչին միջազգային քաղաքականութեան, Ժ. Վերն իր առաջին վէպէն իսկ թարգմանուած է ամբողջ աչխարհի տարածքին, ապա "Հաչէթ" գրատան կողմէ վերանորոգուելով յաջողած է այժմէականութիւնը պահպանել դեռատի ընթերցողներու մօտ։ Իր "Արտասովոր ճամբորդութիւններ"ը մեզի միանդամայն կը հրամցնէ առասպել մը անփոխարինելի պատումներու ընդմէջէն, նաեւ առիթ կ'ընձայէ այս առիթիւ լաւագոյնս արժեւորելու քարտէս մը կամ լաւագոյնս ճանչնալու պատկեր մը։ Այս իմաստով Ժ. Վերն մեզի կ'օգնէ աւելի լաւ հասկնալու հետաքրքական հետաքրքրութեան աղբիւրները, մոլորակային զարգացումի չափանիչներով։

Քաղեց՝
Ս. ՇԷՐԻՔ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

- Զըլլար, հոս պիտի սպասէք, հրամայեց։

Մէջոց մը յաջողեցանք կինը եւ իր փոքրիկ աղջիկը ղրկել օթէլ։

Քօմիսէր եկաւ, կրկին խնդրեցի որ մեզ թոյլ տայ օթէլ երթալու։ Հաւանեցաւ։

Երկու կառք արդէն կ'սպասէին մեզ Մոմպիճ տանելու համար։ Անձրեւը տեղաստաբափի փոխուած էր երբ վարդապետին ու մեր պոյքերը տեղաւորեցինք կառքերու մէջ։

Այդ օդով ճամբորդելը սոսկալի բան մը պիտի ըլլար, մանաւանդ որ կառքերուն միայն վրան ծածկուած էր հին մոմլաթով մը եւ անձրեւը ներս կը խուժէր ամէն կողմէ։ Գարեգին վրդ. ու մայրը՝ Տիկին Իսկուհի տակաւ էին եւ այդ պարմանիներու մէջ երկու օրուան ճամբորդութիւնը կրնար աղետաւոր ըլլալ։

Իզուր խնդրեցինք քօմիսէրէն որ օր մը պարմանաժամ տար մեզի։

- Այսօր ճամբայ պիտի ելլաք հրամանը այնպէս է, ըսաւ խստութեամբ։

Բարերախտաբար նախախնամութիւնը օգնութեան հասաւ։

Ձիւնամրիկներուն վայրկեանին զինուորական իշխանութեան կողմէ եկան կառքերու ձիերը գրաւեցին անկարեայի համար։

Փրկուած էինք, միայն թէ գոյքերը խոտում եղած էին։

Հետեւեալ օրը օդը բացուեցաւ, բայց ձիերը չեկան։

Առտուն գացի Պարոնը տեսնելու։

- Մօրեղբօրմէդ նամակ ունիս ըսաւ։

Առի նամակը կարդացի։ Ձիս կը ստիպէր ամէն միջոցի դիմել ինքզինքս Համա նետելու համար, ուր կը վստահեցնէր թէ հանդիստ պիտի կրնայի մնալ։ Միեւնոյն առեն դրամ ալ ղրկած էր ինծի։

Մոմպիճ երթալը քնաւ գործիս չէր գար, որովհետեւ, ինչպէս Պարոնն ալ ըսաւ, միայն վարդապետը, մայրը եւ քոյրը հոն պիտի թողուին, իսկ մեզ պիտի քշէին աւելի հեռուն, մինչեւ Տէր Զօր։

– Ձիս չե՞ս կրնար Համա ղրկել, ըսի Պարոնին։

- Կրնամ, բայց ոչ անմիջապէս, պէտք է յարմար առիթի մը սպասես։ Եթէ կըրնաս տեղ մը ծածկուած մնալ, կը խոստանամ մինչեւ մէկ երկու չաբաթ ճար մը դտնել քեզ Համա ղրկելու համար։

Մեկնեցայ քովէն առանց ընելիքս որոշելու։

Հալէպի մէջ թաքստոց մը գտնելը անկարելի բան չէր, բայց բան մը կար որ մտածել կու տար ինծի։

Քօմիսէրը եւ ոստիկան պիտին որ Գարեգին վարդապետի հետ պիտի մեկնէի, ցանկին մէջ անունս անցած էր։ Եթէ յանկարծ աներեւոյթ ըլլայի՝ թերեւս Գարեգին վարդապետի գլուխը ցաւցնէին, պիս պահանջէին իրմէ։

Գացի իրեն հարցնելու։ Օթէլը չէր, դուրս ելած էր նորանոր դիմումներ ընելու որպէսզի Մոմպիճէն լաւագոյն տեղ մը ղրկուի։

Մինչեւ իրիկուն երեսան չելաւ։

Ժամանակ չի կար կորսնցնելու։ Դուրս ելայ օթէլէն այլեւս հոն չդառնալու մըտադրութեամբ։

Հալէպ անծանօթ էր ինծի, մէկ քանի բարեկամներ ունէի, բայց բոլորն ալ ճաշարանը կամ սրճարանը կը տեսնէի։ Ո՛չ մէկուն տունը դիտէի։

Հորհեցայ եկեղեցի երթալ ու քահանաներուն միջոցաւ թաղատոց մը գտնել։

Դժբախտաբար չատ ուշ մնացած էի, եւ երբ եկեղեցի հասայ դուռները գոցուած էին։

Եկայ Ռուբէն էֆէնտիի դեղարանը որ Հայ բժիշկներու կեդրոնատեղին է։

Կը յուսայի Տօքթ. Պօղոսեանը գտնել հոն եւ միասին երթալ։ Բայց հոն չէր։

- Ցաւոնի չէ թէ երբ կու գայ, ըսին։

Տանը հասցէն ուզեցի իմանալ։ Երիտասարդ մը որ հոն էր յանձն առաւ զիս առաջնորդել։

Այդ միջոցին Տօքթ. Պօղոսեան կը բնակէր Հէնտէքի վրայ գտնուող Տօքթ. Քլըճեանի տունը։ Այս վերջինը քաղաքապետական բժիշկ, օդափոխութեան գացած էր Լիբանան եւ Տօքթ. Պօղոսեան փոխանորդաբար կը վարէր անոր պաշտօնը։

Գացինք տուն եւ հոն մնացի մինչեւ տօքթորին գալը։

Պօղոսեան չատ ուշ տեղ եկաւ։ Բացատրեցի իրեն կացութիւնը։

- Այս դիշեր հոս, սենեակս պառկի՛, ըսաւ, վաղը լաւագոյն տեղ մը կը գտնենք։

Բայց սիրտս կը տանջէր գիս Գարեգին վարդապետին համար։ Կը վախնայի որ իմ անհետացումս գլխուն փորձանք մը բերէ։ Խնդրեցի տօքթորէն որ երթայ Ամման օթէլին տեսնէ գինքը եւ իմաց տայ ուր գտնուիլս, որպէսզի եթէ չատ նեղին գինքը կարենայ լուր մը ղրկել որպէսզի երեսան ելլեմ։

Պօղոսեան գնաց եւ ժամ մըետքը վերադարձաւ։

Վարդապետը խորհուրդ տուած էր որ ծածկուած մնամ, նոյն խորհուրդը տըւած էր նաեւ Գառնիկ Պօտուրեան։

Հետեւեալ առտու տօքթորին հետ մտածեցինք թէ ո՞ւր կրնայի լաւագոյնս կերպով ծածկուած մնալ։

Իր տունը քնաւ չէր յարմարեր, որովհետեւ օրը տասն անգամ ոստիկան, մըխթար եւն. կու գային տօքթորը փնտռելու, ասկէ զատ չատ մը Խորբերդցի կիներ կային հոն, ամէնքն ալ Քլըճեանի ազգականներ, որոնք այնպէս գաղտնի կը քնակէին տան մէջ։

– Լաւագոյնը Փիլիկ Արփիարեանի սենեակն է, ըսաւ տօքթորը։ Ես այսօր գինքը կը տեսնեմ ու այս մասին կը խօսիմ, եթէ անպատեհութիւն մը չկայ հոն կ'երթաս։

Պօղոսեան մեկնեցաւ եւ իրիկունը մութը կոխելէն ետքը եկաւ։

(Շար. 55)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ—ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 22: Ա. Կիրակի Յարութեան: Յիշատակ եղիայի մարգարէին: Յիշատակ աշխարհազօրացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամին՝ "վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց":

Հոգեհանդիստ՝ Սարգսյաններ հերոսամերուն համար:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 23: Տօն Սրբոց Կուսանացն Հռիփսիմեանց:

Գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 24: Տօն Սրբոց Կուսանացն Գայեանեայց:

Գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսկի "Տ. Սկրտչկիւեան" մասնաճիւղը իր բոլոր ընկերուհիներով խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Մարալ Վարդանեանին, իր մօր՝ Վարդուհի Գիւլահեանին, Վարդան Վարդանեանին, Շաքէ, Շաղիկ, Ալին Վարդանեանին, իրենց հօր, ամուսնոյն, աներհօր, մեծ հօր՝ Գէորգ Գիւլահեանի (Հալէպ) մահուան առթիւ:

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պառաւեանէ 100 Եւրօ, Մանուկ Առաքելեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Շամիրամ Զաքրաշի մահուան առթիւ.—

Պ. Մինաս Տէմիրճան, Տիկին Անի Սիւրան Շիւքրիւ, Պ. Ֆիլբրի Սէվիմ 20ական Եւրօ, Պ. Արման Հիլարազօ, Պ. Գէորգ Աքաէմիր, Պ. Ալէն Գորգաէթլի Գաթթի 30ական, Տօղու ընտանիք, Պ. Մուսա Տօղու 20ական, Պ. Էրճան Խաչեան, Տէր եւ Տիկին Ժաէնի 50ական, Խանչերլի ընտանիք 30, Պ. Իսա Թաչ, Ալթընթաչ ընտանիք, Պ. Առաքել Սիմոնեան 50ական, Ոմն 10, Սիմոնեան ընտանիք, Պ. Դանիէլեան, Պ. Համբարձում Զաքըր 20ական, Պ. Կարապիս Ճանըր 50, Տիկին Վիքթորիա Տիքմէ 100, Տիկին Յարութիւնեան կէօյէր 50, Պ. Իսա Նաս 20, Պ. Տարօն Խոզճան 30:

(Շար.)

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

ECOLE
BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL · MOORAT

A L'OCCASION DE SON 15e ANNIVERSAIRE

ԵՐԿՕՐԵԱՑ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ԱՌԻԹՈՎ

ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
GRAND GALA

SAMEDI 21 MAI à 15h30

à l'Hôtel de Ville de Paris XIIIe — 1 Place d'Italie 75013 Paris

Première partie **«Chants et danses des élèves de l'école»**

Deuxième partie **«Récital d'Arsen SAFARYAN et d'Arsen GRIGORYAN»**

Avec la participation des parents d'élèves de l'école Tarkmantchatz

Renseignements: e-mail: lpapazian@wanadoo.fr

20e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 20ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

L'ICONE
Satire
Jiraïr ANANIAN

ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐ
ներգիծաբանութիւն
ԺԻՐԱՅՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

կիրակի, Մայիս 29, ժամը 16-ին
Dimanche le 29 mai à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիկ Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու հայկ. հաստատութիւնները չնորհակալութեամբ ստացած են փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները Նիկողոս Էսանսի մահուան առթիւ.— Իսիկ եկեղեցին՝ Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրին 200 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Աբթին Պալ 100, Տէր եւ Տիկին Մինաս Էսանես 50, Ոմն 15, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սայրին 100՝ "Յառաջ"ին, Տէր եւ Տիկին Տէր Պետրոսեան, Անի Սայրին՝ 100 եւրօ Իսիկ Կապոյտ Խաչին, Պ. Յարութիւն Սայրին 100՝ Սեւրի Մխիթարեան ղպրոցին:

Mobilisation contre l'entée de la Turquie dans l'UE

LE 22 MAI, A PARIS

A moins de cinq mois de l'ouverture des négociations d'adhésion de la Turquie à l'Union européenne et à quelques jours d'un choix important pour la France et l'Europe, l'ADL Ramgavar (Organisation Arménienne Démocrate Libérale), la FRA Dachnaktsoutioun (Parti socialiste arménien) et le Parti Hentchak (Parti social démocrate arménien) appellent à la mobilisation contre l'entrée de cette Turquie dans l'Union européenne :

RASSEMBLEMENT
Dimanche 22 mai à 15h
Place du Canada à Paris 8e
devant la statue du Rév. Père Komitas, symbole des victimes du Génocide arménien.

CONCERT
au profit
de l'Ecole Sainte Croix du Samedi

le samedi 21 mai à 20h30

dans la Cathédrale
Sainte-Croix de Paris
des Arméniens Catholiques

Chieko HAYASHI
(mezzosoprano)
Massanori KOBIKI
(piano)

Au programme :
André Jolivet — Gabriel Fauré — James Dillon — A. Ter-Ghévondyan — Haro Stepanyan
Entrée: 13 rue du Perche
(angle rue Charlot) Paris 3e
Participation aux frais : 10 Euros
Réservations : Tél. : 01 44 59 23 50.

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր եկեղեցւոյ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
Հայկական վարժարանին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

կիրակի, Մայիս 22
ժամը 14·30էն 19

Մայր եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ
Գեղարուեստական յայտագիր
Նուագ – Երգ եւ Պար...
Վիճակահանք
եւ հաճելի անակնկալներ
ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BRATSCH

La Section «**Issahakian**» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Réservation des billets :
— **06 88 49 18 14**
— **06 21 43 17 16.**

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՑԼ

Ուրբաթ, Մայիս 20ին
ESPACE JULIEN
39 cours Julien 13006 MARSEILLE
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ
(հայերէն)
"ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ"
երեւանդ ՕՏԵԱՆ – Միքայէլ ԿԻՒՐՃԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝
Association Artistique Arménienne
«Les 3A»ի

L'UNION CULTURELLE FRANCAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE

vous invite à une

CONFERENCE
EXCEPTIONNELLE
du PROFESSEUR JEAN-PIERRE MAHE
Membre de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres
à l'occasion de la parution
du dernier livre
d'**Annie et Jean-Pierre Mahé**

L'ARMENIE A L'EPREUVE DES SIECLES

paru aux Editions Gallimard — Collection Découvertes
Les auteurs dédicaceront leur ouvrage
Vendredi 20 mai à 20h45
Centre Culturel et Artistique Arménien
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
Métro République
U.C.F.A.F. : www.ucfaf.com
Verre de l'amitié
P.A.F.: 6 Euros . Adhérents: 4 Euros

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 20
VENDREDI
20 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԵՔԵՐԷ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.204

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.204

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ բացարձակապէս կը մերժէ ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպական Միութեան լապառնալիքները եւ դիտել կու տայ որ դրամային վերնալը (2005 Յունուարին) որոշուած էր 10 տարի առաջ, կը մնար պատրաստուիլ: Ճարտարարուեստի պատուիրակ նախարարը՝ Փ. Ցէվէճեան, ոչ փեքին գացած է ձեռք առնուած եւրոպական միջոցներէն ալ անբաւարար կը գտնէ, թէեւ Ցանձնախումբին նախագահը՝ Պարոզօ յայտարարած է որ գալիք չաբաթներուն նոր որոշումներ պիտի արուին, եթէ չինարար դիրք մը չընդունի Չինաստանի կողմէ: Կը թուի սակայն թէ նման բան չի կրնար պատահիլ, քանի Մայիս 19ի չինական յայտարարութեան: Չինաստան 19 միլիոն բանուոր կ'աշխատցնէ կերպասեղէնի ճիւղին մէջ:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը կը ջանայ մեղմացնել միջազգային վրդովումը եւ արդարացնել իր բիրտ միջամտութիւնը: Կարիմով 30 օտար դիւանագէտներու այցելութիւնն մը կազմակերպած էր Անդիճան ուր ծայր առաւ ըմբոստական չարժումը, բայց, այցելութիւնը չէ կրցած համոզել այդ դիւանագէտները: Յատուկ օդանաւով Տաշկէնտէն Անդիճան փոխադրուած էին եւ խոմբ մը լրագրողներէն զատ առաջին օտարականներն էին որ այդ քաղաքը կ'իջնէին: Մեռեալներու բուն թիւը սակայն կրկին յաւելում կրած է եւ կ'ըսուի թէ 745 է: ՄԱԿի մարդկային իրաւանց պատասխանատուն՝ Լուիզ Հարպըր կ'ուզէ որ քննիչ անկախ յանձնախումբ մը կազմուի յստակ եղրակացութեան մը գալու համար: Նոյն կարծիքն ունի Մեծն – Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարը:

ԻՐԱՔի մէջ, մթնոլորտը միշտ լարած կը մնայ, գլխաւորաբար սիւննիներու եւ շիիներու միջեւ: Մայիս 18ին Ուլիմաներու կոմիտէն, ոչ սիւննի կրօնական գլխաւոր կազմակերպութիւնն է, կոչ ըրած է որ Ներքին եւ պաշտպանութեան նախարարները հրաժարին, ամբաստանելով որ ապահովութեան ապաստարկութիւնները 14 սիւննի «սպանուած» են պաղտատի մէջ, ինչ որ նախարարները կը հերքեն: Վերջին ռճրափորձերը ալ աւելի լարած են մթնոլորտը: Վերջին օրերուն, պաղտատի մէջ չիլի եկու խմամներ ըսպանուած են եւ ներքին կառավարիչը մը անկարելի չէ թուիը: Մայիս 18ին ոստիկանները եւ անցորդներ ալ սպաննուած են, կան նաեւ վիրաւորներ: Հակառակ տիրող քաոսային վիճակին, կառավարութիւնը կը խոստանայ վերջ տալ բռնութեան արագօրէն եւ այդ առընչութեամբ կ'ակնկալէ նաեւ դրացի երկիրներու օժանդակութիւնը: Իրաքի վարչապետն ալ՝ Իպրահիմ Ժաֆարի, արտասահմանի իր առաջին այցելութեան համար, Թուրքիան ընտրած է, ուր կ'երթայ Մայիս 20ին եւ 21ին: Մօտակցութեանց նիւթ պիտի ըլլայ այն 5000 Քիւրտ ապստամբները, որոնք ապաստան գտած են իրաքեան Քիւրիստանի մէջ:

ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ (Մայիս 19) իր թղթակցին՝ Մարք Սեմոյի սատրագրութեամբ թղթակցութիւն մը հրատարակած է Տիլսարպէքիրէն, որ կը ծանրանայ Քիւրտերու պարագաներուն վրայ: Անոնց մեծ մասը, մկրտուած «ներսի գաղթականներ» չեն կրցած իրենց դիւղերը եւ տուները վերադառնալ: 1984էն 1999 «ազգոտ պատերազմը» Պետութեան եւ ՓՔՔի մէջ ձգեր է աւելի քան 36000 մահ պատճառած է: Տարիներէ ի վեր անօթեւան մնացած գաղթականները, առանց աշխատանքի, առանց որեւէ օժանդակութեան կը թափին: Անոնց թիւը 20 հազարէն աւելի կը նկատուի, միայն Տիյարպէքիր: Իշխանութիւնները կ'ընդունին որ տեղահանուած են 378 հազար Քիւրտեր եւ մէկ երրորդը վերադարձած է: Ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու համաձայն այս թիւը պէտք է 4ով կամ 5ով բազմապատկել:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ընկերվարական կուսակցութիւնը Եւրոպայի չուրջ երեք տասնեակ ձախ անձնաւորութիւններ հրաւիրած էր Մայիս 18ին, որպէսզի պաշտպանեն Սահմանադրութիւնը եւ "Այո"ի կոչ ընեն Ֆրանսացիներուն: Եւրոպական Յորհրդարանին սպանացի նախագահը՝ Խ. Պորէլ կոչ ըրած է այդ առթիւ Ֆրանսացիներուն որ "հարուած մը չտան իրենց կառավարութեան Եւրոպայի յեսդքին վրայ": Բացայայտ է որ "Այո"ի կողմնակիցներուն մօտ որոշ խուճապ մը կայ եւ ամէն միջոցի կը դիմեն մտահոգիչ կացութեան մը առաջքն առնելու համար: Նոյն մտահոգութիւնը կը տիրէ Իտալիոյ ալին եւ ձախին մօտ, ուր եւս իրարանցում կայ:

ԼՈՍ ԱՆՃԼԷՍԻ քաղաքապետ ընտրուած է առաջին անգամ ըլլալով 1872էն ի վեր, սպանական ծագում ունեցող մը՝ Անթոնիօ Վիլարայկոզա, 52 տարեկան:

ԱՄՆ Պաշտպանութեան նախարարութեան մէկ բանբերը "անպատասխանատու եւ բացայայտօրէն սխալ" որակած է Նիւզվիքի Մայիս 9ի թիւին առաջին տեղեկութիւնները, ըստ որոնց ամերիկացի հարցաքննիչներ նախատած էին Գուրանը, երբ կը հարցաքննէին Կուանթանամոյի խլամ բանտարկեալները: Ծանօթ է որ իր վերջին թիւին մէջ պարբերականը ցաւ յայտնած էր եւ ներողութիւն խնդրած իր սխալ լրատուութեան համար: Ամէն պարագայի մէջ, այդ "սխալ"ը պատճառ եղած էր որ 16 մեռեալ եւ 100 վիրաւորներ ըլլան Աֆղանիստան եւ հակամերիկեան բուռն ցոյցեր՝ Փաքիստան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ իշխանութեան գլուխ գտնուղ կուսակցութեան մէջ "Ոչ"ի կողմնակիցներու համեմատութիւնը 40%ի հասած է եւ ԻԻ. ԷՄ. Փէ.ի երեսփոխան՝ Նիքոլա Տիւփոն-Էնյան կը յայտարարէ որ եթէ "Այո"ն յաղթէ տնտեսական եւ ընկերային չատ մեծ տագնապ մը ծնունդ կ'առնէ: Հեղինակն է հատորի մը՝ "Եւրոպան կը սերեմ, Ո՛չ կը քուէարկեմ":

ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ, հակառակ երեւութապէս ծագած յոյսերուն, զսպումի քաղաքականութիւնը կը չարունակուի եւ մարդկային իրաւանց զինուորեալ մը ձերբակալուած է: Ձերբակալութեան պատճառն այն է որ այս դրագէտը (Ալի Ասթալլահ) հրապարակաւ նամակ մը կարդացած է, որ ատորագրեր էր Ալի Սատրէտտին Պայանունի, մահմետական եղբայրներու պարագլուխը, Լոնտոն ապաստանած: Նամակին մէջ կը բացատրէր Դամասկոսի ընդդիմադիրներուն որ մըտադիր է Ազգ. Միութեան կառավարութիւն մը կազմել: Ձերբակալուած անձը այդ եղբայրներուն խումբին չի պատկաներ եւ ձերբակալութիւնը չատ արագօրէն կատարուած է, իր փաստաբանն ալ զարմացած է:

ՅՈՐԴԱՆԱՆՑԻ ալ-Զարքաուիի որոշումը՝ ատակացնելու Իրաքի ոճրափորձերը, ըստ ամերիկացի բարձրաստիճան ըսպայի մը, տրուած է Սուրիա գումարուած ժողովի մը ընթացքին: Ալ-Քահտայի իրաքեան այդ ճիւղին պետը դոհ չէ եղած ապստամբական գործողութիւններէն եւ հրահանգեր է որ աւելի գործածուին թաւկարդ կառքերը ամէնօրեայ արարքներու ատեն:

ՆՈՐՎԷԿԻԱՑի մը մեռած է Մայիս 17ին, երբ ոօմպելու համար իր երկրին ազդային ոօմը, ինքզինքը նետած է էյֆէլի աշտարակին Բ. յարկէն, անկարգելով:

ԼՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ, խորհրդարանական մամուլին առջեւ յայտարարած է. – "Այն երկիրն ենք ուր կը սկսինք աչխատիլ ամէնէն ուշը, ուր կը դադրեցնենք ամէնէն կանուխը եւ ուր աչխատանքի տարեկան ժամանակաչրջանը ամէնէն կարճն է":

ՅԱՀԱԼԻ (իրաչէլեան բանակ) քաղաքացիական վարչութիւնը ապարդիւ կարդալով Իսրայէլի կառավարութեան, որ մտադիր է չփոխանակ ստեղծելու դրաւեալ հողամասերու տեղական ղեկավարներուն հետ: Այս լուրը տրուած է այնպիսի ատեն մը, երբ Եւրոպական Միութեան անդամ պետութիւններ եւ Միացեալ–Նահանգները կը չարունակեն խուսափիլ որեւէ կապ հաստատելէ Համասի արմատական տարրերուն հետ: Իսրայէլի կառավարութիւնն ալ արդիլած է պաչտօնական որեւէ չփոխում Համասի հետ, քանի այս վերջինը չի ճանչնար Իրաչէլը: Բայց, քաղաքացիական վարչութիւնը արդէն իսկ հանդիպում ունեցած է չարժումին պատասխանատուներուն հետ եւ այդ առթիւ չեչտած է.– "Ըսինք իրենց որ չենք բանակցիր Համասի ոեւէ անդամի հետ, որ հետապնդուած է ահաբեկչական արարքներու պատճառաւ":

ՅՈՒԹՊՈԼԻ ԻԻՖԱ-ի քաժակին տիրացաւ Մայիս 18ին Մոսկուայի Սկ. ԷՍ. ՔԱ.ն 1ի դէմ 3 կէտով յաղթելով Փորթուկալի Սփորթինկին, ինչ որ աննախընթաց յաղողութիւն մըն է Ռուսերուն համար: Խաղը տեղի ունեցաւ Լիզպոն:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Վրաստանի դլխաւոր դատախազը Զ. Ադէիւվիլի Հայաստանի իր պաչտօնակիցին՝ Աղուան Յովսէփեանի հրաւէրով Երեւան գացած է պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ: Երկու դատախազներուն հանդիպումին նիւթ եղած են Վրաստանի հայկական յուչարձաններուն դէմ գործուած արարքներ ու Ադէիւվիլի խոստացած է այսուհետեւ աւելի խիստ վերաբերում ցոյց տալ անոնց հեղինակներուն դէմ:

Երկուքին մամուլի ասուլիսին Ա. Յովսէփեան յայտնած է թէ Հայաստանի իրաւապահները վերջին հինգ ամսուան մէջ Վրաստանէն քազմաթիւ դիմումներ ստացած են գողցուած ինքնաչարժներու առընչութեամբ: Երկուքն ալ իրենց յեստդայ գործակցութեան լուրջ յոյսեր կապած են:

Վրացի դլխաւոր դատախազը այցելած է նաեւ Մայր Աթոռ եւ ընդունուած Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին կողմէ:

ՊԵԼՃԻԱ – ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԺԽՏՂԱԿԱՆ ԴԻՐՔԻ ՄԷՋ

Եւրոպայի Հայ Դատի Ցանձնախումբը կը հաղորդէ որ քանի մը օրէն Պելժիոյ Վերաքոյրը պիտի քննէ 51/1284 օրինադիծը, որ կը վերաբերի ժխտումի յանցանքին պատիժին եւ ուրկէ կը բացառուի Հայկական Ցեղասպանութիւնը, այն առարկութեամբ որ այդ օրէնքը կապ ունի միայն այն ցեղասպանութիւններուն հետ որոնք իրաւականօրէն ճանչցուած են ("Յառաջ", Մայիս 3, 10, 12): Այդ իսկ պատճառով Վերաքոյրի անդամներուն կէսէն աւելին ուզած էր որ կրկին անդրադարձ ըլլայ այդ օրինադիծին եւ սըրբագրուի անընդունելի որոշումը:

Այս առընչութեամբ, Հայ Դատի Ցանձնախումբը խոստիւ կը դատապարտէ ժըխտողական բացայայտ դիրքը, զոր որդեգրած է Ընկերվարական կուսակցութիւնը: Ան, ապաւինելով Վերաքոյրին կողմէ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման, նչած է որ զօրավիդ պիտի չըլլայ սրբագրութիւններու կամ յաւելուածներու, որովհետեւ կարելի չէ "պատժական օրէնքի մը մէջ խանգարել այնքան կարեւոր ըմբռնում մը որ ցեղասպանութեան ըմբռնումն է": Ընկերվարականները կը պնդեն որ միջազգային ճանաչում մը անհրաժեչտ է նչուած դէպքերուն վերաբերեալ եւ երբ այդ չըլլայ կը հասարակնայ այն սարսափը որ էր Հրեաներու ցեղասպանութիւնը: Ու իր եղրակացութեան մէջ, Ընկերվարական կուսակցութիւնը չի վրանիր որոշ լրբութիւն մըն ալ արտայայտելու, ճչդելով որ Վերաքոյրին օրէնքը կրնայ գործադրուիլ Հայերուն պարագային "երբ Հայոց Ցեղասպանութիւնը լրացնէ" այդ պայմանները:

Հայ Դատի Ցանձնախումբը անվայել կը գտնէ ընկերվարականներու այս դիրքը, ցեղասպանութիւններու "մրցակցութեան" այդ նչումը եւ կը չեչտէ ցեղասպանութիւններու բոլոր զոհերուն եղբայրական զօրակցութիւնը:

ձերբակալուած է: Ձերբակալութեան պատճառն այն է որ այս դրագէտը (Ալի Ասթալլահ) հրապարակաւ նամակ մը կարդացած է, զոր ատորագրեր էր Ալի Սատրէտտին Պայանունի, մահմետական եղբայրներու պարագլուխը, Լոնտոն ապաստանած: Նամակին մէջ կը բացատրէր Դամասկոսի ընդդիմադիրներուն որ մըտադիր է Ազգ. Միութեան կառավարութիւն մը կազմել: Ձերբակալուած անձը այդ եղբայրներուն խումբին չի պատկաներ եւ ձերբակալութիւնը չատ արագօրէն կատարուած է, իր փաստաբանն ալ զարմացած է:

ՅՈՐԴԱՆԱՆՑԻ ալ-Զարքաուիի որոշումը՝ ատակացնելու Իրաքի ոճրափորձերը, ըստ ամերիկացի բարձրաստիճան ըսպայի մը, տրուած է Սուրիա գումարուած ժողովի մը ընթացքին: Ալ-Քահտայի իրաքեան այդ ճիւղին պետը դոհ չէ եղած ապստամբական գործողութիւններէն եւ հրահանգեր է որ աւելի գործածուին թաւկարդ կառքերը ամէնօրեայ արարքներու ատեն:

ՆՈՐՎԷԿԻԱՑի մը մեռած է Մայիս 17ին, երբ ոօմպելու համար իր երկրին ազդային ոօմը, ինքզինքը նետած է էյֆէլի աշտարակին Բ. յարկէն, անկարգելով:

ԼՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ, խորհրդարանական մամուլին առջեւ յայտարարած է. – "Այն երկիրն ենք ուր կը սկսինք աչխատիլ ամէնէն ուշը, ուր կը դադրեցնենք ամէնէն կանուխը եւ ուր աչխատանքի տարեկան ժամանակաչրջանը ամէնէն կարճն է":

ՅԱՀԱԼԻ (իրաչէլեան բանակ) քաղաքացիական վարչութիւնը ապարդիւ կարդալով Իսրայէլի կառավարութեան, որ մտադիր է չփոխանակ ստեղծելու դրաւեալ հողամասերու տեղական ղեկավարներուն հետ: Այս լուրը տրուած է այնպիսի ատեն մը, երբ Եւրոպական Միութեան անդամ պետութիւններ եւ Միացեալ–Նահանգները կը չարունակեն խուսափիլ որեւէ կապ հաստատելէ Համասի արմատական տարրերուն հետ: Իսրայէլի կառավարութիւնն ալ արդիլած է պաչտօնական որեւէ չփոխում Համասի հետ, քանի այս վերջինը չի ճանչնար Իրաչէլը: Բայց, քաղաքացիական վարչութիւնը արդէն իսկ հանդիպում ունեցած է չարժումին պատասխանատուներուն հետ եւ այդ առթիւ չեչտած է.– "Ըսինք իրենց որ չենք բանակցիր Համասի ոեւէ անդամի հետ, որ հետապնդուած է ահաբեկչական արարքներու պատճառաւ":

ՅՈՒԹՊՈԼԻ ԻԻՖԱ-ի քաժակին տիրացաւ Մայիս 18ին Մոսկուայի Սկ. ԷՍ. ՔԱ.ն 1ի դէմ 3 կէտով յաղթելով Փորթուկալի Սփորթինկին, ինչ որ աննախընթաց յաղողութիւն մըն է Ռուսերուն համար: Խաղը տեղի ունեցաւ Լիզպոն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.ի ԵՐՈՒսԱՂԷՄ ԱՅՑԸ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոս եւ ուղեկից հետեւորդները Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց տաճարին եւ վանական համալիրին հետ այցելած են պատրիարքարանի թանգարանն ու ձեռադրատունը: Ապա գացած են Սիոն լերան սրբավայրերը:

Յաջորդ օրը, Մայիս 13ին ուխտաւորներու խումբը բարձրացած է Համբարձման լեռը, աղօթած Հայր Մերի եկեղեցիին մէջ, իջած Գեթսեմանիի ձորը ուր կը գտնուի Հայկական Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Հոն, Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ կատուցուած Ս. Աստուածածին եկեղեցիին ընդունելութեան սրահին բացումը կատարած է Գարեգին Բ.:

Ցետմիջօրէին խումբը գացած է Ողջակէզի թանգարանը ուր դիմաւորուած է անօրէնին կողմէ: Ողջակէզի զոհերուն յուչարձանին ծաղկեպսակներ զետեղուած են Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ:

Բեթղեհէմի մուտքին ուխտաւորները դիմաւորուած են զինուորական պատիւներով, մասնակցութեամբ նաեւ ՊԱԿ-ի նախադահ Մահմուտ Ապպասի ներկայացուցիչին ու պաղեստինեան այլ դէմքերու: Մեռեալ ծով, Փորձութեան լեռ ու Երիքով այցելելէ ետք խումբը ժամանց ատրաց վարժարանի ընդունելութեան ներկայ եղած է ուր աչակերտները զեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացուցած են: Նոյն հանդիսին ընթացքին Երուսաղէմի հայ համայնքէն եօթը հոգիի յանձնուած են Հայաստանի անձնագրեր: Ժամք առած են խումբին մասնակիցներ՝ Պաչտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան, Գիտութեան ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեան, Ռուսաստանի Հայերու Միութեան նախագահ Ա. Աբրահամեան եւ ուրիչներ:

Վերջին օրը հայրապետական ուխտի պատարագ մատուցուած է Ս. Յակոբեանց տաճարին մէջ. Գարեգին Բ. բարձր գնահատած է Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքութեան միաբանութեան հոգեւոր սպասարկութիւնը Ս. Տեղեաց սրբավայրերուն եւ անոնց հայկական բաժնին պահպանութիւնը: Ցետոյ խումբը ծաղնօթացած է պատմական Երուսաղէմին: Այցելած է Ցիսուսի գերեզմանը, Զարչարանաց վայրը, Գողգոթա, եւլն.:

Երեկոյեան ողջերթի ընթերթ մը տեղի ունեցած է Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ: Ուխտը Երեւան վերադարձած է Մայիս 15ին:

քացիական վարչութիւնը ապարդիւ կարդալով Իսրայէլի կառավարութեան, որ մտադիր է չփոխանակ ստեղծելու դրաւեալ հողամասերու տեղական ղեկավարներուն հետ: Այս լուրը տրուած է այնպիսի ատեն մը, երբ Եւրոպական Միութեան անդամ պետութիւններ եւ Միացեալ–Նահանգները կը չարունակեն խուսափիլ որեւէ կապ հաստատելէ Համասի արմատական տարրերուն հետ: Իսրայէլի կառավարութիւնն ալ արդիլած է պաչտօնական որեւէ չփոխում Համասի հետ, քանի այս վերջինը չի ճանչնար Իրաչէլը: Բայց, քաղաքացիական վարչութիւնը արդէն իսկ հանդիպում ունեցած է չարժումին պատասխանատուներուն հետ եւ այդ առթիւ չեչտած է.– "Ըսինք իրենց որ չենք բանակցիր Համասի ոեւէ անդամի հետ, որ հետապնդուած է ահաբեկչական արարքներու պատճառաւ":

ՅՈՒԹՊՈԼԻ ԻԻՖԱ-ի քաժակին տիրացաւ Մայիս 18ին Մոսկուայի Սկ. ԷՍ. ՔԱ.ն 1ի դէմ 3 կէտով յաղթելով Փորթուկալի Սփորթինկին, ինչ որ աննախընթաց յաղողութիւն մըն է Ռուսերուն համար: Խաղը տեղի ունեցաւ Լիզպոն:

«ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ...»Ի ԱՂՈՒՈՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

«Սեբաստիոյ հանրածանօթ ու հայաշատ Ջառա գաւառէն, դերձակ Գրիգոր ու Անթիմա Պալըմեան ամոլի ապրող միակ զաւակը, աւազանի անունով՝ Ծպւակ: Անպրելու քախտը ունեցաւ անոր համար որ օձած չէր տակաւին 1915-ի անիծեալ սեւ օրերուն: Հայոց մեծ եղեռնի դահիճները, հարիւր հազարաւոր ամեղներու կարգին նահատակած էին նաեւ իր հայրը, երբ մայրը հազիւ չորս ամսու յղի էր իրմով: Ուստի ծնաւ առանց ուրախութիւն իսկ պատճառելու, ծնաւ հօր մը հերպարտ բազուկներուն խանդը առանց զգալու, հօր մը ձայնն իսկ առաջ լսելու. բաց մը որուն ծածուկ կարօտը կրեց միշտ իր վիրաւոր հոգւոյն խորերը:

Ամէն անգամուն կուլար անձայն, անշշուկ, երբ իր գիրկը կու տայիւէ իր ճորաձին մէկ թոռնիկը: Ան ճէ, իր հարազատները ա՜գամ շատ ուշ ըմբռնեցին այդ լուռ արցունքներուն թաքուն իմաստը»:

***

«Հազար ինը հարիւր տասն եւ ինգ Սեպտ. 15···

Երբեմնի թագաւորանիստ Սեբաստիոյ նահանգին Ջառա գաւառը իր հին պերճանիէն մերկացեր է: Սահասիւռ ամպեր երկնակամարին կուտակուած, աշնան էսխիւ կ'ոռնայ: Համայնատարած տերեւաթափը իր հունձքը կը էպղէ: Սար ու ձոր, ողբ ու կոծ··· հայրենի օճախները մեռելային լուռթիւն կը տիրէ···:

Զորերու մէջ բորենիները իրենց հրամցնուած դիակներուն շուրջ ոռապով երջանիկ, բարձր սարերու կատարները անգղերը գէշերու շուրջ բոլորուած, խոպոտ կապկանձաերով կը ցնծան:

Լռած են սոխակները: Գիշերները մութին մէջ բուեր իրր վերջաբան իրենց մահերգը կը կաղկաջեն: Ալիս գետը իրր յուզարկաւոր լուռ, սգաւոր ու ստօգոտ, արտասուելով յամրօրէն կը փախչի···:

Վերէն արեւը կ'ամչնայ երկիրը բարեւելու. լուսինն ու աստղերը այլեւս հէք. եաթներ չեն պատմեր: Սեւ վարագոյրը իջած է: Հեղձամղձուկ հեծկլտուքները մութին մէջ տակաւ կը մարին···:

Այդ մութ գիշերին, Անթիմա (Անգիճէ) մասչ զաւակ մը աշխարհ կը բերէ: Ո՛չ եկեղեցի, ո՛չ էահանայ եւ ո՛չ դպիր, ո՛չ ալ խունկ ու աղօթք կայ: Խեղճ այրին այս բոլորին իմէ փոխանորդ, արցունքներովը անթախտ որդւոյն ճակատը կը դրոշմէ ու զայն իր լռնակուտակ վիշտերուն որպէս թարգման Ցաւակ կը կոչէ»:

***

1915 Սեպտեմբերին Արեւմտեան Հայաստանի մէկ անկիւնը տեղի ունեցած ծնունդին մասին երկու վկայութիւններէն առաջինը երկրորդ սերունդին՝ նահատակին թոռան գրիչէն կը պատկանի, երկրորդը՝ ի ծնէ որբին: Երկուքն ալ տեղ գտած են չատ ինքնատիպ «ուխտաւոր»ի մը գրառումներու հատորին մէջ որ լոյս տեսած է Պոլիս, «Արաս» հրատարակչականին չատ տեղին ընտրութեամբ:

«Ու ես կ'երթամ»(*) խորագիրը որ այդ հատորինն է, վստահաբար պոլսահայ ու նաեւ արեւմտեան այլ գաղութներու թերթերու ընթերցողներուն մօքին մէջ տպաւորութիւններ պիտի արթնցնէ չուրջ քառասուն տարի առաջ նոյն խորագիրով յօդուածաշարք մը: Այնքա՜ն միջուկով ու ոճով տարբեր էին այդ էջերը, համայնքի մը առօրեային ընթացիկ պատկերացումի գրութիւններէն: «Ու ես կ'երթամ»ին հեղինակն ու հերոսը՝ Տէր Շաւարշ Քհնյ. Պալըմեան եւս տարբեր էր ընթացիկէն:

Ընթացի՞կը. հանդիսատ ընդհանրութեամբ մը՝ կրօնական կոչում, առաքելութիւնը միայն ապրուստի միջոցի եւ լայն միջոցի գեղչող մտայնութեան ու կիւրարկումին պատկերը: Հարմնիք, թաղում, հոգեհանդիսատ չփախցնելու, մէկ տաճարէն միւսը, մէկ գերեզմանատունէն միւսը ամէնէն արագ ձեւով հասնելու հեւի հեւ վազքը: Աւերտրդ է մեղադրական չէշտ փնտռել ըսուածին մէջ երբ խնդրոյ առարկայ չրջանին գործի այլեւայլ մարզերու ճախողութիւնը կարեւորներէն կը նկատուէր հոգեւորական դասը լրացնող ազգականներուն: Ուսաի չատ այ անբնական չէր որ մարդ վոխող հնթանական հետապնդէր նոյն նպատակը:

Այդ կարգի միջավայրի մէջ լուսանցքային պիտի չըլլա՞ր այն քահանան որ հոգեւոր, մտաւորական, ազգային արժէքներու համար աչքի լոյս ու սրտի հեւք կը մաշէր, սքեմակիցներուն յարգանքի պակասը կը պախարակէր, ըլլուած ու արհամարհուածին իրաւունքը կը պահանջէր: Ու ճշմարտախօսին ճակատագրին կրկնութեամբ եթէ չէր վտարուեր տասը պիւղէ, կը մեկուսացուէր եկեղեցի-չուկայի հրապարակէն, կը պարտադրուէր բաժնուիլ իր հարապատներէն ու չրջիլ լեռ ու ձորերու մէջ ուր իր խօսքը, գիրը ոչ ոք անհանդիսատ կ'ընէր: Ո՞վ կրնար մտածել այդ օրերուն թէ իւրօրինակ այդ ուխտաւորութեան (չըսելու համար աքսորի) պարտադրանքը Շաւարշ քահանան պիտի դնէր ամէնէն ճիշդ ճամբուն վրայ, զինքը դարձնելով կորուստի դատապարտուած մնացորդացի մը վերջին արձանագրողը: Այդ մնացորդացը արեւմտահայ չէնքերն էին իրենց արդէն կիսափուլ տաճարներով, «ուրիչ»ին, բնակարան զարձած տուներով, գիւղերով, նաեւ հատ ու կենտ վերապրողները. հոս ինձիսուանամեայ մչեցի մը, անդին հարիւրամեայ քրտացած հայ մը:

Ու Սկիւտարի Ս. Կարապետին երբեմնի ծխատէր տէրհայրը Շաւարշ քահանան Թումանեանի, կամ Մնձուրիի ցուպը ձեռքին ճամբայ ինկած իմաստուն հերոսներուն օրինակով, գնաց չրջիլ այդ Թըլականներուն տակաւին ամրապէս փակուած աշխարհ մը: Պարտքի մը զգացումին նման պարտաւորեցնող մղումով մը արձանագրեց բոլո՛ր տեսածները, հանդիպածները. մարդ, քար, առու, բերդ, ձոր, սար, եկեղեցի, չիրիմ, ծառ, տուն, գիւղ, երդ: Արձանագրութիւնը եղաւ յօդուածաշարք. Մարմարան հրատարակեց զանոնք, չատ չուտով ընթերցումի ամէնէն վճռուած անկիւնի մը մենաչնորհը վայելելով: Անկէ արտատպեցին Սիփւռքի թերթեր, ինչպէս Ցառաջը, ու կիրակի առաւօտ մը Սիսի մայրավանքը այցելեցին անտես բազմութիւններ, Տիյարպէքիրի մէջ ունկընդիր եղան Կապկղին նշանաւոքի պատմութեան, անոր հետ Վարդավառ տօնեցին, Յուլիսեան օր մը ուխտի գացին Սիփանայ սարին կատարէն Ծագող արեւուն լուսաւորած Մ. Կարապետի վանքը, Մուշեղի բերդին վիմափոր սենեակներուն չղթայուած կմախքին պատուոյ սար սրացայուց գիրենք ու Թիլի Աստուածածինն եկեղեցիին գմբէթին կործանած խաչին տեղ չինուած արտիլներու բոյնը յայտ ներչնչեց:

Մեծ բան չի նշանակեր ըսել թէ Շաւարշ Քհնյ. Պալըմեանի «Ու ես կ'երթամ»ը մէկ չունչով կարդացուող հատոր է: Այդ յատկանիշը կը չռայլուի Հարի Փոթէրներու, ոճերարկած չուկային ցուցափեղկեանններուն: «Արաս»ի նորագոյն այս հրատարակութիւնը անդրադարձնելու, զգացումներու, հարուստ խորքեր բացող գիրք մըն է. ամէնէն անապատելի նը ւէրին նման քան մը:

1964-70 տարիներուն լոյս տեսած չարքերը, քսանի 12 գրուագէ, ամփոփուած են 320 էջնոց հատորին մէջ որուն նախաձեռնարկը եղած է քահանային զաւակներէն Բժ. Պարգեւ Պալըմեանը. ան վերջին մասին մէջ գրած է հօրը կեանքի ոդիսականէն յիչողութեան իր հատուածները որոնք կը սկսին «Ան մեր Հայն էր պատմական» տողով:

Հրատարակութեան պատրաստած է Արտաչէս Մարկոսեան:

Հատորին ասելցուած է «Ու անոնք ալ գացին···» խորագիրով հակիրճ կենսագրականներու բաժին մը գաւառացի այն դէմքերուն որոնց մասին գրած է Շաւարշ Քհնյ.: Կայ լուսանկարներու բաժին մը ու այբբենական ցանկ մը:

«Իր պաշտելի երազն էր օր մը հրատարակուած տեսնել "Ու ես կ'երթամ···"ները: Համբերութեամբ մեբենագրած, խըճամով դասաւորած ու հաւաքած էր զանոնք չորս հատորներու մէջ, կազմած ու պատրաստած էր հրատարակութեան» կը գրէ բժիչկ որդին: Այսօր իրականացած է երազը, շնորհիւ «Արաս»ի կրօնատներու անհաչտ ոգիին: Երազին իրականացումով նաեւ որոշ չափով լուծուած անհայր ծնունդին վրէժը:

(*) Յաջորդով դրուագներ կը հրատարակենք հատորէն:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՇԱՐՔԸ

Ցեղասպանութեան 90ամեակի նչոմանիշներուն առիթով փրոֆ. Վահագն Տատրեան դասախօսութիւններու չարք մը ունեցած է Երեւանի զանազան հիմնարկներուն մէջ: Նախ ընդառաջելով Արտաքին գործերու նախարարութեան հրաւէրին, մանակցած է Երեւանի միջազգային դիւանագործական ինստիտուտին, "Անպատժելիութեան առանցքը իբրեւ զրաւական Հայկական Ցեղասպանութեան կազմակերպումին" նիւթով դասախօսութեամբ: Անմիջապէս ետք հրաւիրուած է մանագէտներու խորհրդակցական ժողովին, կազմակերպուած՝ Մոսկուայի "Հայկական Համաչխարհային Համագումար"ին կողմէ, որուն նպատակներէն է միջազգային քրէական օրէնքներու սկզբունքներով Թուրքիոյ ընդունիլ տալ պատմական իրականութիւնը: Ժողովին նախագահած է մոսկուացի ակադ. Ե. Բարսեղով:

Ցաջորդող օրերուն Վ. Տատրեան դասախօսած է Գլաձորի համալսարանին, Հ. Աճառեան համալսարանին, Երեւանի պետական համալսարանին Ա. Աբովեան մանկավարժական ուսումնարանին, Արեւելագիտութեան հիմնարկին, Պատմութեան ֆաքիւլթէին եւ Երեւանի Իրաւաբանութեան համալսարանին մէջ: Ամէն անդամուն նիւթը առած է Ցեղասպանութեան իրողութիւնէն. "Հայկական Ցեղասպանութեան պատմական հոլովոյթը", "Ցեղասպանութեան կազմակերպումն ու կիրարկումը", "Ցեղասպանութեան անմիջական եւ հեռակայ հետեւանքները", "Հայկական Ցեղասպանութեան փաստարկումի հարցերը", "Հայկական Ցեղասպանութիւնը և միջազգային քրէական օրէնսգիտութիւնը":

Այս չարքէն զատ, Վ. Տատրեան դասախօսած է նաեւ Էջմածնի ճեմարանի ուսանողութեան:

Ամէն հաստատութեան մէջ զինք ընդունած են իր վաստակին խոր յարգանքով, վարձատրած պատուոյ դիրերով, մետալներով, մրցանակներով:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Livres reçus

LA FIN DE SMYRNE
Du cosmopolitisme aux nationalismes

Hervé GEORGELIN

CNRS Editions (Histoire)
Paris 2005

ՕՐՈՒԱՆ ՀՂԱՐԾԻՐ

ՊԱԼԹԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՑԻՍԸ

Ռուսաստան օտար բազմաթիւ երկիրներու ղեկավարներուն մասնակցութեամբ կարելի մեծ չուքով նչեց Բ. Աչխարհամարտին աւարտը որ թարգմանի՝ ֆաչիզմի դէմ տարուած յաղթանակը: Խորհրդային չրջանակի կարգ մը երկիրներ մերժեցին մասնակցիլ հանդիսութեան, նչումի օրը իրենց համար ճիշդ հակառակին պատկեր հանդիսանալով:

Մերժողներուն գլխաւորն էր Լիթուանիան որուն մամուլն ալ բաւական խիստ տողերով անդրադարձաւ կատարուածին: Ենչուեց թէ չատ ու չատ Լիթուանացիներ տակաւին կը յիչեն որ Մայիս 9 թուականը խորհրդային օրով կը կոչուէր "Հայրենական մեծ պատերազմին խորհրդային ժողովուրդին յաղթանակի օր": Այսօր նոյնիսկ եթէ այն վերածուած է "Բ. Աչխարհամարտի աւարտի օր"ուան, միջոցը նոյնը մնացած է. կը նչուի Ռուհ. Միութեան եւ ոչ հակահիթլէրեան ամբողջ համախոհութեան աւարած յաղթանակը:

Բրիտանացի մարեչալ Պ. Մոնկոմըրի յանուն դաչնակից ուժերուն, 1945 Մայիս 4ին կը հրահանգէր Գերմանացիներուն անձնատուր ըլլալ առանց նախապայմանի: Երկու օր ետք Ռայխի նախագահը ծովակալ Ք. Տէօնից զոր. Ժոտլը կը լիազօրէր անձնատուրութիւնը ստորագրելու: Ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 6–7ի գիչերը, ներկայութեան Ֆրանսացի, ամերիկացի, խորհրդային զինուորականներու: Գործադրութեան դրուեցաւ Մայիս 8ին: Այդ թուականէն ի վեր ամէն Մայիս 8ը կը նչուի որպէս Եւրոպայի յաղթանակի օրը եւ ոչ որպէս Բ. Աչխարհամարտին աւարտը: Արդէն աւարտի պաչտօնական թուականը Սեպտեմբեր 2ն է երբ Ճափոն ստորագրեց անձնատուրութիւնը: Այսուհանդերձ Ստալին Գերմանացիները պարտադրեց յատուկ անձնատուրութիւն մըն ալ ստորագրելու միայն կարմիր բանակին առջեւ: Այս թուականն է Մայիս 9ը որ այսօր կը ներկայացուի որպէս Ֆաչիզմի դէմ միանական յաղթանակը:

Տասը տարի առաջ Մայիս 9ին Մոսկուա ի դուր փորձեց Պալթեան երկիրներու ղեկավարները հրաւիրել միասին նչելու համար Հայրենական մեծ պատերազմի յաղթանակին յիսնամեակը: Մինչդեռ անոնք նոյն նչումը ըրած էին օր մը առաջ, երուպացի, ամերիկացի ղեկավարներու հետ: Անցեալ տարի ալ ռուս պատուիրակները ՄԱԿ-ին բանաձեւ մը ներկայացուցին, առաջարկելով Բ. Աչխարհամարտին աւարտը տօնել Մայիս 9ին: Առանց Լիթուանացիներուն բուռն բողոքներուն, առաջարկը չատ հաւանօրէն ընդունուած պիտի ըլար առանց որեւէ փոփոխութեան:

Մինչդեռ նչուած թուականները պալթեան ժողովուրդներուն համար խորհրդային ուժերուն կողմէ իրենց դրաման թուականներն են, Մոլոտով – Ռիպէնթրոփ դաչինքէն ետք: 1945 փետրուար 11ին Եալթայի ժողովին Եւրոպայի եւ Ասիոյ ազդեցութեան գօտիները բաժնուեցան արեւմուտքցիներուն եւ խորհրդայիններուն միջեւ:

Պալթեան ժողովուրդները այն համոզումին տէր են որ կրեմլին հոգեբանական մեծ դժուարութիւն ունի Ստալինի նուաճումներէն հրաժարելու, կեղր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն ժողովրդավար երկիրներու ընտանիքին համարկումը ընդունելու: Եւ չկարենալով ետ առնել նիւթական գետնի վրայ կորսընցուցածը, ամէն բան կ'ընէ գոնէ իր ազդեցութեան գօտիին մէջ պահելու նախկին խորհրդային չրջանակին երկիրները:

Ու հաւանօրէն երկար տաեն տակաւին Լիթուանացիները պարտաւոր պիտի ըլլան բացատրելու թէ եթէ ամէն տեղ Մայիս 8ին կը տօնուի Արեւմտեան Եւրոպայի ազատագրումը, Մոսկուայի մէջ յաջորդ օրը կը տօնեն կեղր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի նուաճումը Ստալինի կողմէ:

ՔՂՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹի Նաքքաշի ակումբին մէջ, Ապրիլ 6ին տեղի ունեցած է ժողովրդային լարան մը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Աղբալեան կոմիտէին, որու ընթացքին խօսք առած է Բենիամին Պէնիամեան: Անդրադառնալով Լիբանանի մէջ տիրող ներկայ պայմաններուն եւ իրադարձութիւններուն, ան ըսած է որ Հ.Ց.Դաշնակցութիւնը իր որդեգրած կեցուածքով կը միտի երաշխաւորել Լիբանանի հայութեան ապահովութիւնը եւ անոր ազատ ու ինքնիշխան գոյութիւնը:

***

ԺՈՒՆԻԷի (Լիբանան) Հ.Մ.Ը.Մ.-ի ակումբին մէջ, Ապրիլ 8ին, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դաշնակցութեան Աղբալեան կոմիտէութեան, տեղի ունեցած է ժողովրդային լարան մը, որու ընթացքին արտայայտուած է Տիգրան Ճինպաշեան: Խօսելով ընդհանրապէս քաղաքականութեան եւ յատկապէս վերջին շրջանին Լիբանանի իրադարձութիւններուն մասին, ան դիտել տուած է որ քաղաքական կեանքի մէջ երեւոյթները ներկայացուածին պէս չեն, ունին տարբեր խորքեր եւ թաքուն զանազան ծալքեր: Ան ըսած է որ վարչապետ Հարիրիի ահաբեկումէն ետք կատարուած ծայրայեղականի արտայայտութիւնները սրած են մթնոլորտը, սակայն իրականութեան մէջ 10-15 տարուան խմորումներ ունէին: Փետրուար 14էն ետք, "փողոցի լեզուն" աւելի տիրական դարձած է եւ ընդդիմութեան բոլոր հերոսաւորումները հաւաքուած են այդ դաղափարին շուրջ: Ան մանրամասն անդրադարձած է նաեւ Թայէֆի համաձայնագրին, թիւ 1599 որոշումին եւ Լիբանանի սահմանադրութեան կարգ մը կէտերուն: Ապարտին, ներկաները հարցումներ ուղղած են, առաջարկներ ու տեսակէտներ ներկայացուցած: Անոնց դիմումին վրայ, դասախօսը անդրադարձած է նաեւ ընտրական օրէնքի մշակման իմաստով զանազան տարբերակներուն:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍի կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի "Կիլիկիա" թանգարանի ցուցասրահին մէջ, Ապրիլ 8ին բացման պաշտօնական հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է գեղանկարիչ Յովսէփ Գասպարեանի ցուցահանդէսին, նուիրուած Համազգայինի հայագիտական բարձրագոյն հիմնարկին: Խօսք առած է Հայագիտական բարձրագոյն հիմնարկին տնօրէնը՝ Երուանդ Փամպուքեան, որ վեր առնելէ ետք մեր ազգային իրականութեան համար անհրաժեշտ ուժեր պատրաստելու կոչուած հիմնարկին առաքելութիւնը, յայտնած է որ իր ուսանողներուն անվճար ուսում կտրամադրէ բոլոր հիմնարկը ունի տարեկան նուիրատուի ձեռնարկ մը, որ այս տարի կը կատարուի այս ցուցահանդէսին միջոցաւ: Ապա, խօսք առած է Գեղամ Եպիսկ. Յակոբեան, որ չեշտած է որ այս ցուցահանդէսին կազմակերպումը, ցուցանիշ է անոր ներկայացուցած ազգային արժէքին, որուն միջոցաւ գեղանկարիչը իր մասնակցութիւնը կը բերէ մեր ազգային կեանքին:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ահարոնեան սրահին մէջ, Մայիս 5ին տեղի ունեցած է "Մոնրէալի հայ կեդրոնները եւ հասարակական յիշողութիւնը" խորագրով դասախոսական երեկոյթ մը, կազմակերպուած Համազգայինի Սանահին մանկաճիւղին եւ Մայր Եկեղեցւոյ քրիստոնէական դաստիարակութեան յանձնախումբին կողմէ: Նիւթը ներկայացուցած է Լալէ Մանճիկեան, իսկ բացման խօսքը արտասանած է Գառնիկ Քհնյ. Գոյութեան: Դասախօսութեան իր ուսումնասիրութեան ծիրէն ներս առած է Մոնրէալի հայկական կեդրոնները մասնաւորաբար կեդրոնանալով Հ.Բ.Ը.Մ իւթեան կեդրոնին եւ Հայ Կեդրոնին վրայ: Ան հարցումին թէ ինչո՞ւ Մէջին Արեւելքէն Գանատա հաստատուող հայութեան զանգուածները անպայման կեդրոններ կը հաստատեն, պատասխանը յստակ է, ըսած է Լ. Մանճիկեան, հասարակական պատկանելիութեան ինքնագիտակցումը եւ ինքնութեան կորուստէն խուսափումը: Եղած է հարցում – պատասխանի բաժին մը, ապարտին ալ խօսք առած է Խաժակ Արք. Ճակոբեան, որ չեչտած է ինքնութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը Սփիւռքի ափերուն վրայ:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏի "Նահատակաց յուշակոթող"ին առջեւ, Ապրիլ 10ի երեկոյեան տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը ի յիշատակ քաղաքագիտական պատերազմի զոհերուն, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դաշնակցութեան: Հաւաքոյթին սկիզբէն առաջ իսկ, յուշակոթողին շուրջ խմբուած է զանազան շրջաններէ եկած քաղմահարիւր բազմութիւն մը: Ձեռնարկը սկսած է լիբանանեան փառերգով կատարողութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի փողերախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է Արմէն Ապտալեան, որ չեչտած է թէ Լիբանանը բոլոր Լիբանանցիներուն հայրենիքն է, Լիբանանը համակեցութեան, համերաշխութեան, խաղաղ գոյակցութեան հայրենիք է եւ այդպէս ալ պիտի մնայ ամբողջ Լիբանանահայութեան համար: Բացման այս խօսքէն ետք, յաջորդաբար ԼՕՄ-ի Շրջ. Վարչութեան, Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան, Հ.Ց.Դ., ԼԵՄ-ի, Հ.Ց.Դ. ԶՈՄ-ի, Հ.Ց.Դ. Լիբանանի պատասխանատու մարմինները եւ Հ.Ց.Դ. Լիբանանի կեդր. կոմիտէի անունով ծաղկեպսակներ զետեղուած են, որմէ ետք խօսք առած են Հայ առաքելական միութեան առաջնորդ վեր. Սողոմոն Քիլլարեան, Հայ Կաթողիկէ համայնքին պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդը՝ Վարդան Եպիսկ. Աչդարեան, Հ.Ց.Դ. Լիբանանի կեդր. կոմիտէի կողմէ Ճակոբ Բազրատունի: Այս վերջինը մանրամասն արտայայտուած է 1975ին ծագած պատերազմին մասին, ապա յայտնած է թէ Հ.Ց.Դ.ն կը պահանջէ Հարիրիի դէմ դատ ծուած ոճիրին բացայայտումը: Հաւաքոյթին վերջին խօսքը առած է Լիբանանի Հայոց Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ. Յակոբեան: Հանդիսութեան ընթացքին լիբանանեան եւ հայկական ազգային, եւ հայրենասիրական երգերով մասնակցած են Մանուկ Մինասեան, Հրաչ Կայծակեան եւ Էլի Պէշպէրեան:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, Ապրիլ 9ին եւ 10ին, ձեռամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, տեղի ունեցած է եպիսկոպոսական կոչման արարողութիւնը Խորէն Ծ. Վրդ. Տաղրամաճեանի (առաջնորդ Ճունաստանի Հայոց Թեմին) եւ Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեանի (առաջնորդ Բեռլինոյ Հայոց Թեմին):

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

(ՑԱՊԱՂԱԾ)

ՇԱՐԱՆԹՈՆ-ԼԸ-ՓՈՆ

Ցաւիչ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 22ին եւ որուն կազմակերպիչները էին տեղւոյն թաղապետութիւնը եւ Մարն-լա-Վալէի Հայ Մշակութային Միութիւնը (ԱՔԱՄ): Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ այն գեղեցիկ խաչքարին առջեւ, (Հայաստան քանդակուած Բուբլէն Եսայեանի կողմէ), 120 հոգիի ներկայութեան, որոնց կարգին Ժ.-Մ. Պրէթիյոն՝ քաղաքապետը իր թաղական խորհուրդով, Մեպոն - Ալֆորվիլի փոխքաղաքապետը՝ Պ. Տօզիէ յանուն երէսփոխան-քաղաքապետին, Սէն-Մօրիսի ծերակուտական - քաղաքապետը՝ Պ. Գամպոն, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի տնօրէնուհին Տիկին Ս. Քոսոյեան, աշակերտներով եւ ծնողներով, Տիկին Անի Փիլիպոսեան՝ ԱՔԱՄ-ի նախագահուհին եւ բազմաթիւ այլ անձեր, նախկին ռազմիկներ, եւլն.:

Տիկին նախագահուհին կարճ ելոյթէն ետք, ուր ան կ'ողեկոչէր Ցեղասպանութեան պարագաները եւ զայն կը վերջացնէր ըսելով՝ "Ինչո՞ւ" որու պատասխանին կը սպասենք մինչ: Պ. քաղաքապետը արտայայտուեցաւ իր կարգին նոյն ոգիով, չէշտելով իր համակրութիւնը Հայ Դատին հանդէպ եւ ցոյց տալով պատմական դէպքերու ծանօթութիւն մը, ուրու հաղորդէպօրէն կը հանդիպինք:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ երգով՝ Քամիլ Առաքելեան ապա՝ Արմէն Տէր-Բարսեղեան (Կոմիտաս եւ Եկմալեան), եւ երկուքը միասին (Կոմիտաս Գէորգեան):

ԱՔԱՄ-ի եռագոյն ծաղկեպսակի զետեղումէն եւ Հ. Ներսէհ Բապուճեանի Հոգեւոչէն ետք, արարողութիւնը փակուեցաւ Ս. Մեսրոպ կրթարանի աշակերտներու երգչախումբին երգերով:

ԴԱՆԻԷԼ ՏԷՐ-ՋԱՔԱՐԵԱՆ

***

ԿՐԸՆՈՊԼԸ (Բ. Մաս)

Ապրիլ 23, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ժ. Մարանճեանի սրբահին մէջ ներկայացուեցաւ Ռ. Կալինովսկի "Գաղանը լուսնին վրա"ն, որու բեմադրութիւնը կը պատկանէր Ժ.-Գլօտ Լօրանի: Ներկայացումը չատ գնահատուեցաւ եւ վերջաւորութեան անմար բոցի արձարծում տեղի ունեցաւ, որու չուրջ հաւաքուեցաւ ժողովուրդը եւ մեխակներ դրաւ:

Գիշերը, ժամը 22ին հսկումի արարողութիւն մը կատարուեցաւ Հայկական Խաչքարին մօտ, մոմավառութեամբ. Հայ Մշակոյթի Տան եւ Կապոյտ Խաչի դպրոցի աշակերտներ Անիթա եւ Բաֆֆի Ներսէսեան, Վիքէն Սապունճեան (Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ), Թագուհի եւ Սոֆի Կիրակոսեան (Մշակոյթի Տուն), Ժ. Ֆոբէսթիէ, Շ. Մանուկեան արտասանեցին:

Կիրակի, Ապրիլ 24ին, Սէն Մարթէն տ'Էոի Նոթր Տամ տը լա Տելիվրանս եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ ձեռամբ Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեանի որ քարոզեց ոգեկոչելով նահատակները: Ապարտին ժողովուրդը համախմբուեցաւ տեղւոյն Ապրիլ 24 հրապարակը, ուր քաղաքապետարանը վրանները տակ ցուցահանդէս մը կազմակերպած էր:

Շ. Մ.

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

- Գործը յաջող է, ըսաւ, Փլլիկը տեսայ, մեծ հաճոյքով քեզ սենեակը կ'ընդունի կոր, քիչ ետքը պիտի գայ ու կառքով իր տունը պիտի փոխադրէ, կ'սպասէ որ փողոցները քիչ մը ամայանան:

Տօքթորը լուր բերաւ նաեւ որ Գարեգին վարդապետ, իր մայրը Տիկին Իսկուհի, քոյրը Օր. Վարդուհի, ինչպէս նաեւ Պօտուրեան, Մխիթարեան եւ Կարապետի կլինն ու աղջիկը ճամբայ հանուած են դէպի Մոսկուա:

Պանդոկապետը պատմած է թէ իմ մասիս՝ թէեւ խնդիր եղած է, բայց կարելի եղած է անոյշ տեղը կապել խնդիրը:

Վերջապէս Փլլիկ եկաւ ու մեսային գացինք իր բնակած տունը որ տեցացի քրիստոնեայի մը տունն էր: Բարեկամս երկու սենեակ վարձած էր հոն, որոնց մին ինծի տրամադրեց:

Փլլիկ պատմեց թէ ոստիկանութեան լրտեսները գիս կը փնտռեն եղեր ո՛չ թէ իբր Գարեգին վարդապետի հօրեղբայրը, այլ իբրեւ Երուանդ Օտեան, «Ժամանակ»ի խմբագիր:

Հայ լրտես մը իմ մասիս ժուռնալ մը տուեր է եղեր, որուն մէջ մանրամասն նկարագրուած են եղեր հագուստներս եւ նոյնիսկ կօշիկիս վրայ գտնուած կարկատանը:

Բոլոր այն սրճարաններն ու ճաշարանները ուր սովորութիւն ունէի յաճախելու, գիս եկեր հարցուցեր փնտռեր էին:

Այս լուրը, բնականաբար, քիչ մը վըրդովեց գիս, բայց ինքզինքս ապահով կ'զգայի այդ տան մէջ:

- Երեք օր բանտարկուած մնացի հոն: Երրորդ իրիկունը Փլլիկ եկաւ եւ ըսաւ.

- Պարոնը տեսայ, վաղը առտուան կառախումբով քեզ Համա պիտի ղրկէ, միջոցը գտեր է: Մուխը կոխելէն ետքը իր օթէլը պիտի երթանք, գիշերը հոն պիտի մնաս ու առտուն ճամբայ պիտի ելլես:

Այսպէս ըրինք: Դժբախտաբար առտուն գիս ուշ արթնցուցին: Երբ կարարան գացինք, կառախումբը մեկնած էր, ստիպուեցանք վերադառնալ օթէլ եւ հոնկէ ալ կրկին թաքստոցս գացի ուր մնացի տակաւին մէկ քանի օր:

Դեկտ. 20 (Հ. տ.) կիրակի, իրիկուան դէմ փլլիկ եկաւ վազելով:

- Շուտ պատրաստուէ', ըսաւ, հիմա ճամբայ պիտի ելլես:

Արդէն պատրաստ էի, հետս ո՛ եւ է դոյք չունէի, որովհետեւ պատսպարակս օթէլը ձգած էի:

Կառքով ճամբայ ելանք դէպի կայարան: Ճամբան Փլլիկ բացատրեց թէ Ատանացի ընտանիքի մը համար վէսիքա առնուած էր Համա երթալու. Պարոնը յաջոզած է, այդ վէսիքային մէջ իմ անունս ալ աւելցընել:

Կառախումբը պատրաստ էր: Փլլիկ տոմսակը առաւ եւ անարգել մտաւ վագոնը ուր արդէն տեղաւորուած էր Ատանացի ընտանիքը, Ստեփան Թելլալեան, իր եղբայրները, հարսը, մեկ քանի կիներ ու աղաք:

Պարոնը իմ մեկնումս հեռագրով իմացուցած էի մօրեղբօրս:

Կէս գիշերին հասանք Համա:

Կայարանին մէջ ինծի կ'սպասէր մօրեղբայրս:

Համբուրուեցանք եւ ճամբայ ելանք դէպի քաղաք որ կայարանէն 40 վայրկեան հեռու կը գտնուի:

- Հոս ա՛լ հանդիստ կրնաս մնալ, ըսաւ մօրեղբայրս ճամբան, բան ըսող չըլլար:

- Ուրեմն սեվդիաթի խնդիր չկա՞յ այստեղ, հարցուցի:

- Չէ՛, ա՛լ լմնցած է: Գացողը գնաց, վրաններու տակ մարդ չմնաց:

Համա, Դամասկոսի կուսակալութեան մէջ, 60-70 հազար բնակիչով խոշոր քաղաք մըն է, էլ-Ասի (Որոնդէս) գետին երկու եզերքներուն վրայ չինուած: Բնակչութիւնը մեծամասնութեամբ Արաբ է: Կը գտնուի նաեւ քրիստոնեայ Սուրիացիներ եւ Ցոյներ: Տեղացի Թուրք չկայ բնաւ:

Քաղաքը հաճելի է ընդհանրապէս, գետին եզերքը կը գտնուին ընդարձակ պարտէզներ, առատ պտղատու ծառերով:

Երբ հոն հասայ, հինգ հազարի չափ տարագիր Հայեր հաստատուած էին քաղաքին մէջ: Ասոնք մեծամասնութեամբ Ատանացի, Այնթափցի, Անթաքիացի, կեսարացի էին:

Այնթափցիները եւ Ատանացիները չատ չարչարանք եւ զրկանք չէին կրած: Նախապէս, մեկ երկու չաբաթ առաջ, խմբաւորուած էին իրենց տեղահանութիւնը, որով կարող եղեր էին գործերնին կարգի դնել: Ատանացի վաճառականներ նոյնիսկ կրցած էին իրենց խանութիներու ապրանքին մեկ մասը վաճառել եւ մեկ մասն ալ հետերնին բերել:

Համային մէջ մեծագոյն եւ լաւագոյն տուները Ատանացիները բռնած էին:

(Շար. 56)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 22: Ա. կիրակի Յարութեան: Յիշատակ Եղիայի մարգարէին: Յիշատակ աշխարհազօրացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամին՝ "վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց":

Հոգեհանդիստ՝ Սարդարապատի հերոսներուն համար:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 23: Տօն Սրբոց Կուսանացն Հռիփսիմեանց:

Գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 24: Տօն Սրբոց Կուսանացն Գայեանեայց:

Գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ռիւէյլ–Մալմէզոն բնակող հայ ընտանիք մը կը փնտռէ փոքառու հայ տիկին մը իրենց երեք երախաներով զբաղելու համար:

Հեռ.– 01· 41· 29· 18· 43 (ժամը 21ին յետոյ):

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մանաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ա. րեգնազ Զերչեանին իր եղբօր մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Շամիրամ Չաքըրբաշի մահուան առթիւ.–

ՊՊ. Սահմ Տէմիրճի 40 Եւրօ, Ղուկաս Պապիկեան 30, Սիմոն Փէհլիվան 70, Յակոբ Աւետեան 20, Մուրթէի Նիս (Շիւքրիւ Ապի) 100, Պարգեւ Տէմիրճիտրը 50, Մալֆան Տիքմէ ընտանիք 10, Պ. Վահէ Տիչճի 50, Տիկին Աստղիկ Ծատուրեան 20, Րաֆֆի Փոխանեան ընտանիք 40, Շէ Աբօ 10:

Նոյն առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանն ալ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Պ. Գօթ, Տիկին Տիմրիւք Սուվէր, ՊՊ. Գրիգոր Ապա, Արման Տէմիրդըրան, Ա. բարաա Տէօքիմ, Սեւան Տէօքիմ 50ական եւրօ, Տիկին Ուսթիան կէօլ 200, Պ. Թինօ 10, Պ. Արա Փոխանօղլու 50, ՊՊ. Ֆէման Կիւվէլ, Սերոբ Կիւվէլ 100ական, Պ. Սիմոն Ալըճը, Տիկին Քաթիա Սիրանոյշեան 50ական, ՊՊ. Եագըճեան 20, Րաֆֆի Մազալճը 60, Տէմիր, Սեդրակ Զաքըրթաչ, Նորայր Իշճի 50ական:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Ծնունդի առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Շապէլ Ֆորթիւն 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 120, Տիկին Մարի Շահպազեան 20, Տիկին Վերժին Արթինեան 50, Տէր եւ Տիկին Պարոյր Գալճեան 50, Տիկին Մարկարիթա Սուքիասեան 20, Տիկին Ժինէթ Ուիլէմզ 50, Պ. Լեւոն Արթինեան 100, Օր. Իզապէլ Պալճեան 30, Պ. Նուբհան Գաբրիէլեան 50, Տիկին Ժանին Ճապուրով 20, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փէրէթի 50, Տիկին Օտէթ Լըփաժ 150, Տիկին Հանրիէթ Գալֆայեան 100, Տիկին Ս. Գատէեան 30, Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Ալեքսանեան 15, Պ. Լօրան Պալեան 50, Տիկին Մարի Կիւլէսէրեան 15, Տիկին Վերոնիք Զաքըրասլան 10, Տիկին Աթրիա Զաքարեան 60, Տէր եւ Տիկին Ժան Խաչամեան 70, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Նեզրուլ 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Քարեան 100, Օր. Սոնիա Մեհրուալեան 20, Տիկին Փըրլանթի Հայթայեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժողֆ Տէրտէրեան 30, Օր. Անարէ Դուբեան 30 եւ Պ. Ճէյմս Զամիչ 30:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BRATSCH

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Réservation des billets :
— 06 88 49 18 14
— 06 21 43 17 16.

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine la Section «Agnouni» d'Asnières

propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :

— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;

— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;

— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
Հայկական Վարժարանին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐԸ

կիրակի, Մայիս 22
ժամը 14·30էն 19

Մայր եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ
Գեղարուեստական յայտագիր
Նուագ – երգ եւ Պար...
ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ
եւ հաճելի անակնկալներ
ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Mobilisation contre l'entée de la Turquie dans l'UE

LE 22 MAI, A PARIS

A moins de cinq mois de l'ouverture des négociations d'adhésion de la Turquie à l'Union européenne et à quelques jours d'un choix important pour la France et l'Europe, l'ADL Ramgavar (Organisation Arménienne Démocrate Libérale), la FRA Dachnaktsoutioun (Parti socialiste arménien) et le Parti Hentchak (Parti social démocrate arménien) appellent à la mobilisation contre l'entrée de cette Turquie dans l'Union européenne :

R A S S E M B L E M E N T
Dimanche 22 mai à 15h
Place du Canada à Paris 8e
devant la statue du Rév. Père Komitas, symbole des victimes du Génocide arménien.

UNE BELLE URGENCE POUR AIDER L'ARMENIE

SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE
et son président, le pasteur Samuel Sahagian
vous invitent à participer à la
FETE DES 15 ANS DE SPFA
le Dimanche 22 mai à 16 heures 30, en l'église Saint Sulpice,
dans la Crypte du Rosaire, 4 rue Palatine, Paris 6e

Programme de la Fête : (Entrée libre et gratuite)

— Accueil par le père Paul Roumanet, curé de St Sulpice
— Concert de violon par Haïk DAVTIAN
— Film sur le voyage SPFA de 120 personnes en Arménie (en avril 2005, 90e anniversaire du génocide)
— Témoignages de personnalités françaises et arméniennes sur SPFA, ses projets et ses voyages en Arménie
— Présentation du carré de soie de la Maison Hermès «Les jardins d'Arménie» (auteur: Karen Petrossian).
Le bénéfice de ce merveilleux carré, édité par la Maison Hermès pour aider SPFA dans son action en Arménie, ira entièrement aux projets d'urgence humanitaire de SPFA en Arménie, et au Karabagh (parrainage du village de Khatchen, au nord de Stepanakert).

On peut dès à présent souscrire à l'achat du carré «Les jardins d'Arménie» en s'adressant à :
SPFA — 1 rue Cabanis 75014 Paris
(☎ : 01 47 35 30 23). Prix du carré : 250 Euros.

HAMAZKAYIN FORUM 2005 ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու չաբթաւան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սիխլոքի գանազան չրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- *Հանդիպելու սփիւռքահայ իր հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- *Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- *Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- *Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը*
- *Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս–հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու չաբաթները հայրենի հողին վրայ:*

Մասնակցութեան սակ.–
(առանց ճանապարհածախքի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

CONCERT

au profit
de l'Ecole Sainte Croix du Samedi

le samedi 21 mai à 20h30

dans la Cathédrale
Sainte-Croix de Paris
des Arméniens Catholiques

Chieko HAYASHI
(mezzosoprano)
Massanori KOBIKI
(piano)

Au programme :
André Jolivet — Gabriel Fauré — James Dillon — A. Ter-Ghévondyan — Haro Stepanyan
Entrée: 13 rue du Perche
(angle rue Charlot) Paris 3e
Participation aux frais : 10 Euros
Réservations : Tél. : 01 44 59 23 50.

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·205

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·205

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԷՐՏՈՂԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ԱՑՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՐՈՆՔ ՁԱՆՁՑԱԾ ԵՆ ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարմարա կը հաղորդէ (Մայիս 19) որ էրտողանի կառավարութիւնը նոր դիրք մը կը բռնէ Հայոց Ցեղասպանութեան հանդէպ եւ վճռած է յարձակման քաղաքականութեան մը անցնիլ, որ կրնայ հեռուները տանիլ Թուրքիան եւ պատճառ դառնալ նոր տագնապներու: Այդ նոր տագնապները այս անգամ կրնան վերաբերիլ ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ այն 15 երկիրներուն որոնք ցարդ ճանչցած են Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Այս նոր քաղաքականութեան մասին կրկին արտայայտած է Ռ··Թ· էրտողան իր խմբակիցներուն նախորդ (Մայիս 18) առեն ելոյթ ունենալով:

էրտողան նախ դիտել տուած է որ Վարչապետ վեհաժողովի պաշտօնական հաղորդագրութեան մէջ Թուրքիա ունեցած է իր կշիռը եւ վեհաժողովին ընդունիլ տրուած է հակա-իսլամ չարժումներն ու ըզգայունները պախարակելու կեցուածք: էրտողան պատասխանած է նաեւ այն քննադատութիւններուն, որոնք իրեն ուղղուած են, Վարչապետի մէջ Քոչարեանի խօսքերուն անմիջապէս պատասխան տրուած չըլլալուն համար: Վարչապետը ըսած է որ ինք սրահին մէջ չէր գտնուեր երբ Քոչարեան խօսած էր, այդ պատճառաւ ալ չէր կրցած անմիջապէս պատասխանել եւ յաջորդ օր միայն կրցած էր փոխադարձել անոր խօսքերուն:

էրտողան կրկին յիշեցուցած է որ Թուրքիա Հայաստանը ճանչցած է, բայց դիւանագիտական կապեր չունի այդ երկրին հետ: Միայն թէ Թուրքիա բացած է օդային միջանցքը: Հիմա հրահանգած է նաեւ որ Վանի Ախթամարի Հայոց եկեղեցին ենթարկուի վերանորոգութեան, որ պիտի կատարուի Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին հետ ալ խորհրդակցաբար ("Ցառաջ", Մայիս 3):

Այնուհետեւ էրտողան զանգատած է այն երկիրներէն, որոնք Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչցան: "Հիմա մենք այս երկիրները սեղանին վրայ պիտի պակեցնենք, որովհետեւ անոնցմէ ոմանք իրենց անցեալին մէջ ցեղասպանութիւն գործած են: Բայց մենք անոնց այդ ցեղասպանութիւնները պիտի փաստենք ոչ թէ լոպիական կամ ֆուլիսայինն աշխատանքով, այլ փաստային ու գիտական տուեալներով: Թուրքիա ցեղասպանութեան նման չարագործութիւն մը չունի իր անցեալին մէջ" ըսած է վարչապետը: "Օսմանեան շրջանի Հայերը օտար պետութիւններու խաղին եկան եւ ապստամբեցան (վարչապետը այստեղ ոմանք բացատրութիւն մը գործածելով ըսած է որ "Հայերը կազով փուռեցան" [կազա կէմէ]): Օսմանցիները ըրին այն ինչ որ ստիպուած էին ընել: Մենք երբեք պիտի չընդունինք ցեղասպանութեան պնդումները" աւելցուցած է էրտողան:

*
**

Թուրք մամուլի քաղաքական յայտնի մեկնաբաններէն Սամի Գոհէն "Հակայարձակում" վերնագրուած էջով մը ("Միլլիյէթ", Մայիս 20) վերլուծած է ցեղասպանութիւնը ճանչցած 15 երկրի դէմ որոշուած քաղաքականութիւնը: Յայտնապէս որոշ վերապահութիւններ ունի նման նախաձեռնութեան մը օգուտին մասին: Հարց կու տայ նաեւ թէ ինչպէս արարկայ երկիրներուն որոնց թիւը չատ հասնիօրէն յառաջիկային պիտի աւելնայ, բոլորին անցեալին մէջ ցեղասպանութեան յանցանք մը գտնել կարելի պիտի ըլլա՞յ: Երկրորդ հարցումը կը վերաբերի արդիւնքին մէջազգ· հանրութենէն պահելիք ընդունելութեան: 15 երկրին ամբաստանութիւնը հաւաստք պիտի ներչնչէ՞ այդ հանրութեան ու ակնկալուած արդիւնքը պիտի տա՞յ:

Իր համոզումը այն է որ նման որոշում մը տալով Թուրքիոյ Ազգային Ժողովը առաւելարար ներքին սպառման "ապրանք" կը պատրաստէ, բայց տակիա գործնական մեծ արժէք չի ներկայացներ:

*
**

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ Մշակոյթի եւ Զբօսաշրջութեան նախարարութեան խորհրդական փրոֆ· տոքթ· Մուսթաֆա Իսկէն, Զուրբէքչաբթի, Մայիս 18ին կապ հաստատած է Մեսրոպ Պատրիարքին հետ եւ տեղեկութիւն փոխանցած Նախարարութեան որոշումին մասին Վանայ լճի Ախթամար կղզիի Ս· Խաչ եկեղեցւոյ նորոգութեան կապակցութեամբ: Մեսրոպ Պատրիարք անցեալ չաբաթ "Սապահ" օրաթերթին յայտարարութիւն մը ըրած էր հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

"Ախթամարի Ս· Խաչ եկեղեցին եւ վանական համալիրը Հայոց թագաւոր Գագիկ Արծրունիի շրջանին կառուցուած է Մանուէլ ճարտարապետի կողմէ եւ պաշտամունքի բացուած 921 թուին: Այս եկեղեցին ժ· դարէն սկսեալ աթոռանիստը եղած է Ախթամարի Հայոց կաթողիկոսութեան, որ հովուապետութիւնն էր պատմական Վասպուրականի հայութեան: Երբ նոր կաթողիկոսի մը ընտրութեան հարցեր կը ծագին, Պոլսոյ մէջ գտնուող Հայոց Ազգային Ժողովի որոշմամբ 1895 թուականին սոյն կաթողիկոսութիւնը իր վիճակներուն հետ միասին կը դրուի Պոլսոյ Պատրիարքութեան հոգեւոր իրաւասութեան ներքեւ: Մեծ եղեռնէն յետոյ Ախթամարի Ս· Խաչ եկեղեցւոյ համալիրը մնացած է անտէր, իսկ դրուած արգելքներուն պատճառաւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան, չէ արտօնուած հետաքրքրուիլ Ախթամարի եկեղեցիով, ինչպէս որ եղած է գաւառի միւս եկեղեցիներու պարագային:

Անհրաժեշտ է որ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ համալիրը նորոգուի Հայ եկեղեցական ճարտարապետութեան ոճին տեղեակ հայագգի ճարտարապետներու կողմէ: Եթէ ոչ, ինչպէս եղաւ Անիի աւերակներու պարագային, Ախթամարի մէջ եւս կրնայ պատահիլ որ պատմական կառոյցներուն ու արձանագրութիւններուն կամաւ կամ յակամայս վնաս պատճառուի: Խնդրոյ առարկայ եկեղեցւոյ համալիրի սեփականատուղթերը կամ օրինական իրաւասութիւնները այսօր որուն որ ալ ձեռքը գտնուին, վան–Ախթամարի կաթողիկոսութեան Ս· Թոռանիստ Ս· Խաչ եկեղեցին եւ վանական համալիրը կը գտնուի Թուրքիոյ սահմաններէն ներս, ուստի եւ 1461էն ի վեր գործող Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքութեան կրօնական եւ մշակութային ժառանգութեան անբաժան մասը կը կազմեն: Թուրքիոյ Հայոց 82րդ Պատրիարք Շնորհ Սրբազանը եւ 84րդ Պատրիարքի հանգամանքով ես անձնապէս Ախթամարի եկեղեցւոյ նորոգութեան մասին պետական զանազան գրասենեակներուն հետ ասկէ առաջ կապի մէջ մտած ըլլալով հանդերձ որեւէ պատասխան չենք ստացած":

Փրոֆ· տոքթ· Մուսթաֆա Իսկէն, որ տեղեակ էր Պատրիարքին այս յայտարարութեան, հաւաստեց որ Նախարարութիւնը բծախնդրօրէն ձեռք առած է Ախթամարի եկեղեցւոյ նորոգութեան հարցը եւ Պատրիարքը վստահ պէտք է ըլլայ որ նորոգութեան աշխատանքներուն մէջ ծայրագոյն զգուշութիւն կը ցուցաբերուի պատմական ոճի պահպանման համար: Փրոֆ· Իսկէն տեղեկացուցած է որ կապ հաստատած են նաեւ Պատմական ժառանգութեան պահպանման հիմնարկի վարչութեան առենապետ Սապիհ Օսմանի Ամէրի հետ, որպէսզի հեղինակաւոր հայագէտ մը եւս մասնակցի նորոգութեան աշխատանքներուն: Ինչպէս յայտնի է, սոյն հիմնարկի վարչութեան անդամներէն է Վերդին Արըօպա:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓէն քաղաքական ասպարէզէն քաշուելու իր խոստումը մոռցած եւ կղզին ճըզած, Մայիս 19ին Նանթ փութաց մասնակցելու համար ընկերվարական համաժողովին, օգնութեան հասնելու համար Հոլանտի: Ազգ· Ժողովի ընկերվարական խումբի նախագահը՝ Ժան-Մարք Էյրօ նախընտրահակաւութիւն յայտնեց նախկին վարչապետին ("Մերսի Լիոնէլ, որ հոս ես"), ապա բուռն ծափահարութիւններու տակ Ժոսփէն խիստ ելոյթ մը ունեցաւ անոնց հանդէպ, որոնք կը խորհին ո՛չ պատասխանել Սահմանադրութեան ուխտի հանրաքուէին: Ճշդեց որ անձնական ոչ մէկ փառամոլութիւն ունի, բայց չհետեց որ եթէ "Ո՛չ"ը լաւ բան մը ըլլար Ֆրանսայի համար, "Ո՛չ" կ'ըսէր: Ըստ իրեն, "Ո՛չ"ը անելի կը տանի, խարէութիւնն մըն է եւ "Ո՛չ"ի ջատագովներուն դէմ արտայայտած առեն բուն թիրախը Ֆաշիւնն է, եթէ նոյնիսկ անունը չի տար: "Ա՛յո"ի բուն ղեկավարը՝ Հոլանտը կը նկատէ (ի պատասխան Ֆաշիւնսի որ "Ա՛յո"ի պետը Շիրաք կը կոչէր) եւ կը շարունակէ իր սուր քննադատութիւնները "Ո՛չ"ի կողմնակիցներուն դէմ, քանի երբեք այդքան անխմաստ ծաղրանքներ, չափազանցութիւններ չէր լսած անոնցմէ:

ՋԻՆԱՍՏԱՆ որոշեց տուրք մը դնել կերպասեղէնի 74 տեսակներու վրայ: Յունիս 1էն սկսեալ, բայց Ամերիկացիք եւ Եւրոպացիք զոհացուցիչ չեն գտներ: Ջինաստան, միւս կողմէ, սպառնացած էր որ կրնայ հետապնդումի ձեռնարկել Աւեւտուրի համաչխարհային կազմակերպութեան մօտ (որու անդամ է 2001էն ի վեր) եթէ սահմանափակումի նոր սպառնալիք ըլլայ: Մթնոլորտը լարուած կը մնայ ԱՄՆ-ու եւ Ջինաստանի միջեւ:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ իրաւարձութիւններուն մասին ոչ կառավարական կազմակերպութեանց մէկ դաշնակցութեան համաձայն, մեռելներու թիւը 1000ի հասած է Անդիճանի մէջ, քանի ապահովութեան ուժերը կրակ բացած էին նաեւ ժողովուրդին վրայ: Իշխանութիւնները միայն 169 մեռելի մասին կը խօսին: Կասկիմով բոլորովին մերժած է միջազգային անկախ յանձնախումբի մը ստեղծումը, որ գայ եւ քննութիւն կատարէ:

ԻՍՐԱԷԼԻ բանակը կը սպառնայ աւելի խիստ քնոյթ տալ իր գործողութիւններուն ի պատասխան Համասի կրակոցներուն: Համասի հրթիռներու արձակման այս աստիճացումը կրնայ պատճառ ըլլալ որ Գազայի գօտիին պարպումը յետաձգուի, ինչպէս նաեւ տեղաւորուած 8000 Իսրայէլացիներու հեռացումը:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ՕՍԼԹԻՈՑ մայրաքաղաքին՝ Վլադիվոսթոկի դատարանին առջեւ կը շարունակուի Բեսլանի դպրոցի դըրամայի ահաբեկիչներէն միակ վերապրողին դատը, ուր կարեւոր նորութիւն մը պատահած է, երբ այդ ամբաստանեալը յայտարարած է որ ինքզինք յանցաւոր չի նկատեր վերագրուած ութ ամբաստանութիւններէն: Այդ ամբաստանութիւններէն միայն երկուքը՝ ահաբեկչութիւն եւ պատանդ բռնել կը բաւեն որ ցկեանս արդելափակման դատապարտուի:

"ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ԴԵՄոկրատ Ճակատ"ին ղեկավարը՝ Նայէֆ Հաւաթմէհ, որ չարժումը կը վարէ Դամասկոսի իր աքսորավայրէն, հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Մայիս 20) տար կը չեշտէ որ պէտք չէ Արաֆաթ սիմբոլին դիմել կրկին: Շարժումը ՊԱԿ-ի ձախ թեւն է, զոր հիմնած է 1969ին եւ վերջին դէմքերէն է որ դուրսը ապաստան գտած է եւ պարտի հաւանաբար այլ երկիր մը գտնել, քանի ԱՄՆ ճնշում կը բանեցնէ Սուրիոյ վրայ որ արտաքէ պատեհնեան ծայրայեղ կազմակերպութիւնները: Ինք համամիտ է պաղեստինեան հողամաս վերադառնալու, բայց կ'առարկէ որ Իսրայէլացիք արդիւնած են իր վերադարձը: Կը հաւատայ որ Մ· Ասպաս կրնայ խաղաղութեան յանգիլ Իսրայէլի հետ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը պահանջէ Զուիցերիայէն որ իրեն յանձնէ Հիւլէական ուժանիւթի իր նախկին նախարարը՝ Եւգենի Ադամով, պահանջ զոր ԱՄՆ ալ ներկայացուցած էին: Ռուսաստան դատական հետապնդումի դիմած է գերազարաբութեան համար իր նախկին նախարարին դէմ, որ ձերբակալուած էր Զուիցերիա Մայիս 2ին, ԱՄՆ-ու դիմումին վրայ: Զուիցերիա դեռ չի գիտեր թէ ո՞ր դիմումը նախապատուութիւն պիտի ունենայ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԺԽՏՈՒՄ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՊՆԴՈՒՄԻՆ

Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Հ· Գասպարեան մամուլի ասուլիսով մը ժխտած է ադրբեջանական կողմին յայտարարութիւնները թէ Հայերը պատրաստակամ են Ղարաբաղի չուրջի խրնդիր հակոզութեան տակ գտնուող եօթը չրջանին հինգէն քաշուելու: Յայտարարութիւն որ կրկնուած էր Ռ· Քոչարեան – Ի· Ալիեւ Վարչատայի հանդիպումէն առքն ալ: Հ· Գասպարեան ըսած է թէ այդ հանդիպումը դրական պնահատանք ստացած է միջազգային հանրութենէն, յատկապէս Մինսկի խումբին նախագահ երկիրներուն կողմէ, որոնք բանակցութեան յաջորդ փուլը կը պատրաստեն:

Ինչ կը վերաբերի հայկական պատրաստակամութեան մասին ադրբեջանական պնդումին, անոնք բացարձակապէս չեն համապատասխաններ իրականութեան, բոլորովին չերիւրածոյ են, ըստ նոյն աղբիւրին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՔ ՀԱՑՈՒ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սվերդլովսկի մարզին մէջ խոչտանգումով սպանուած երեք Հայու դիակները գտնուած են: Տեղական լրատուիւնները հաղորդած են թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է հինգ սպանողները: Անոնք 17–20 տարեկան երիտասարդներ են, ոճիրը գործած են գինով վիճակի մէջ: Երեք Հայերը Ուրալ գացած էին աշխատելու: Սպանութեան դրդապատճառը եղած է Հայերուն ունեցածը գողնալու նպատակը:

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶԻՆԱՄԹԵՐԹԻՆ ՄԷԿ ՄԱՍԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԿԸ ՏԱՐՈՒԻ

Ռուս բարձրաստիճան զինուորական մը յայտնած է թէ Վրաստանի ռուսական զինուորական խարիսխներուն զինամթերքին մէկ մասը կրնայ Հայաստան փոխադրուիլ, ուր եւս Ռուսաստան զինուրական խարիսխ ունի: Ծանօթ է որ Թիֆլիս յամառօրէն կը պահանջէ իր տարածքէն հանել ռուսական խարիսխները ու կովկասի մէջ Մոսկուայի դրեթէ միակ դաշնակիցը կը մնայ Հայաստանը:

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔ ԻՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ

ԵՐԲ ՊԻՏԻ ՓԼԻ ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԵՐ ՊԱՏԸ

«Տիւռը Տէր-Զօր գացանք» (*մինչեւ Տէր-Զօր գացինք*) *կը կրկնէր մեծ Հայրս Աստիազարեանի իր բարբառով ու ծունկերը ծեծելով, ամէն անգամ որ մեր բակին մէջ զրոյցի կը նստէր իրեն տարեկից ու բախտակից կիներու հետ: Տէր…Զօր…: Ի՞նչ կրնար հասկնալ այն 10-12 տարեկան տղեկը որ էի այն ժամանակ, թէ ի՞նչ կրնային նշանակել այդ երկու վանկերը: Տարիներու թաւալումով, պատանի ու հասուն դառնալով է որ հասկցայ թէ ի՞նչ ահաւորութիւն կը պարունակէին մի հոգեման դծիկով մը իրարու աղուցուած այդ չարագուշակ երկու վանկերը, Տէր Զօր: Ամբողջ ազգի մը անչքերիմ դերեզմանը, եթէ ներելի է այդպիսի հակասութիւն ալ դործածել:*

Երիտթուրքերու ղեկավար ճիւղային խմբակը ի կատար ածելու համար իր ոճրագործ՝ Սուլթան Աբտիւլհամիտի կիսատ թողած գործը, որուն համար էր Հայը խափան քնացնել երկրագունդի վրայէն, չնայելով ոչ մէկուն: Ըսեր էր. դո՛ւն էրմէնի կեավուր ես, արեւուն տակ այլեւս տեղ չունիս, եւ մինչեւ Տէր-Զօր պիտի երթաս որ հոն անբնակ ոսկրտներդ արեւակէզ աւազներուն մէջ խանձուին: Տիւռը Տէր-Զօր երթալով, բարի «Մենծ մարիկա» հոն կամ ճամբան, երկու պարմանուհի աղջիկներ «թաղեր» էր… ու տասնամեակներ վերջ, իր բարի սիրտը ամէն օր կը մղկտար…: Իրապէս թաղո՞ծ էր, ի՞նչ մահով մեռած էին դեռատի մօրաքոյրներս: Մենծ մարիկս երբեք չուզեց յայտնել. ամօթխածօրէն պահեց եւ այդ «պաղտնիքը» իր հետ տարաւ դերեզման: Ուրիշ հազարաւորներու կարգին, ո՛վ գիտէ անոնք ալ ի՛նչ ևականքներու ենթարկուեցան…

Ու այդ մեծ եղեռնէն ծնունդ առաւ Սփիւռք կոչուած անդնդայար ու յարատփոփոխ, անդրլուխ կամ բազմապլուխ հրէշը. մարդիկ մոռցած կորուստներու ահաւորութիւն ու անփոխարինելիութիւնը, եօթը տասնամեակ չարունակ իրարու նայեցան զրեթէ թշնամիի աչքով, երբ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ էր ազգային միասնութիւնը վէրքերը միասնաբար սպիացնելու, ձեռք-ձեռքի մնալու ոգրոյցին «Գալ տարի Երուսաղէմ» (Ս. Յորդանան) սորվեցնելու, մէկ խօսքով՝ վաղուան Հայը պատրաստելու, ամէն կողմնակի նկատողութիւնէ վեր:

Եւ որովհետեւ ճակատագրիկ այնպէս անօրիներ էր որ Հայուն ձեռքը մնացած բուռ մը հող խորհրդային Հանրապետութիւն դառնայ, երկու տարբեր պրօշի տակ, երկու տարբեր փաւերդներով ամբողջ եօթանասուն տարի կաթողիկոսարան, Առաջնորդարան, բանկալ ու վարժարան «ղեկավարելու» համար, մարդիկ նոյնիսկ իրարու գլուխ ուրիշներ էին, մոռնալով, բոլորովին մոռնալով «Տիւռը Տէր-Զօր գացանք»ին միակ պատճառը՝ Հայ ազգային: Եւ այդ մտայնութիւններով, մէկը «կարմիր չուն» միւսը «Դաշնակ չուն» դարձեր էր, մինչ ոչ մէկ հոսանքի տուրք տալ ուզողը իրրեւ «էէզդը», հաւաքական «ազգային» կեանքէն քաշուած, իր տան մէջ կծկեր էր: Իր գաւակն ալ, մանաւանդ այս լպրծուն ատփերուն վրայ, չգտնելով առողջ հայկական մթնոլորտ ու հաւաքատեղի, չարաբաղձօրէն զացեր էր զբօսնելու պարապբարհներու եւ գիշերաթոյներու մէջ, օտար ամուսնութիւններով ալ աւելի ջուր բերելով մեր ձուլումի ջաղացիրն:

Անցան տասնամեակներ, փլաւ աշխարհի երկու իրերամերժ ճակատներու բաժանման խորհրդանիշ նկատուող Պէրլինի պատը: Քիչ յետոյ կազմալուծուեցաւ անպարտելի կարծուած Խորհրդային Միութիւնը եւ Հայաստան կրկին անկախացած է արդէն 14 տարիէ ի վեր: Այսօր բաժանման նախկին պատճառները դոյութիւն չունին, եւ պէտք է բոլորս զարձած ըլլայինք կուրմիր, կապոյտ, նարնջագոյն: Բայց այդ միասնականութեան բաղձալի դեփիւռը կարծէք տակաւին Մարսէյլ չէ հասած…: Հոս մինչեւ օրս կարծէք կը զոյատեւէ աներեւոյթ բայց հաստ, դիմացկուն Պէրլինի պատ մը…:

Անցեալ տարի այս օրերուն, իր Զօրեք-չաթթի Ապրիլ 28 թիւին մէջ «Յառաջ» կը զրէր ի միջի այլոց. «Մարսէյլի 80 000-նոց գաղութը երկու ոգեկոչումներով… կատարեց իր "ազգային պարտականութիւնը" խղճի պարտքը: Ա՛յս էր կտակը նահատակներուն: Ա՛յս էր պատգամը այլ ազբերդութեան մը զոհ՝ Եղիշէ Չարեն, ցին - "Ով Հայ ժողովուրդ քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ոտժի մէջ է՛": Այս պատկերը մոռնալ պէտք է տայ բոլոր անոնց որոնք աւելի տարուած են իրենց «ներկայացուցչական բեմէն» քան հաւաքական չահերէն եւ զատի մը նուիրականութենէն:

Անցեալ տարի ցեղասպանութեան 89րդ տարելիցն էր, այս տարի 90ամեակը: Ուեւելի «խայտառղէտ» պանազան ու զարմանազան «ձեռնարկներով» լի, ուր մեղմ ըսած՝ եթէ բազմազանութիւն մը ներկայ էր, միասնականութիւնը խպտռ բացակայ էր: Ճիշդ Նասրէտտին Հոճայական հոդևքանութեամբ, կազմակերպուեցաւ նոյնիսկ 8-10 մասնակիցներով մարաթոն մը, բոլորովին անյարիր ցեղասպանութեան ոգեկոչման մը: Իսկապէս զոհ մնացի՞ արդեօք մէկ թէ միւս «հոսանքին ղեկավարները» հոս 100, հոն՝ 2-300 հոգի հաւաքելով. որովհետեւ ինչ ուռուցիկ թիւեր ալ տան մարդիկ «80000նոց» զաղութին ոչ մէկ տեղ 1000 հոգիէ աւելի մեկ տեղուեցաւ: Շատեր նախընտրեցին իրենց տուները մնալ: Մինչդեռ միասնական, լմաստալից եւ լաւ կազմակերպուած ոգեկոչում մը անպայման 4-500 հոգի պիտի հաւաքէր:

*Ինչպէս ուրիչ տեղեր, նորմլթ չէ անմիասնութիւնը Մարսէյլի մէջ ալ: Ճիշդ 70 տարի առաջ, երջանկայիշատակ Պարտիրաք Եպիսկ.ի անձին չուրջ ծագած եւ անոր մահէն ալ անդին տեւող տագնապին մասին, Գարեգին Արք. Յովսէփեանց սպէս կ՚զրէր էջմիածին, Գէորգ Արք. Զէօրէքճեանին. – «Զգիտես թէ Մարսէյլի Հայ գաղութը ի՞նչ բաոս է, հրաշէ պիտի լինի համակել եթէ հնար լինի դրական մի բան անել: Այստեղ կան 70ի մօտ կազմակերպութիւններ որոնց կորցրեր են իրարու լեզու հասկանալու ճամբան…»: (*Մի քանի տարի յետոյ այս երկու բարձրաստիճան եկեղեցականներէն առաջինը դարձաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոս, իսկ երկրորդը Ամենայն Հայոց. երկուքն ալ պատիւ բերին թէ՛ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, թէ՛ ալ իրենց զրաւած Աթոռներուն, դժուարին ժամանակներու. Ս. Պ.*):

Սակայն, Գարեգին Արք.ի շատ կասկածած «հրաշքը» պատահեցաւ հոս, եւ երկու անգամ: Առաջինը 1965ին: Հակառակ այն օրերուն թեմական բաց վէրքի մը, մարդիկ «գոան իրարու վերու հասկանալու» ճամբան, եւ միասնաբար ու շատ արժանավայել կերպով ոգեկոչեցին Եղեռնի 50ամեակը, որ առաջին անգամ զգեցաւ ցեղասպանութիւն հասդերձանքը: Մեծ եղաւ այդ արդիւնքին հասնելու համար ի միջի այլոց, Պատուելի Յարութիւն Հելվաճեանի, Տիրան Խայիկեանի եւ Գեղամ Սայապալեանի թափած ջանքերը: Շաբաթ, Ապրիլ 24ին փակուեցան բոլոր Հայերուն խանութները որոնց վրայ փակցուեցան Deuil national arménien *զրութեամբ ազդեր: Իսկ յաջորդ օր Կիրակի, Գափիթոլ սինեմայի սրահն ու ճեմասրահը մինչեւ Գանըպիէր պողոտայի մայթերը 5000 գնահատուած բազմութեամբ կը յորդէին. («արխիւներէս» հանեցի տեղական կը Մերիտիոնալ օրաթերթ, թի մէկ կտրօնը, որուն լուսանկարին վրայ կ՚երեսայ տողերս ստորագրողն ալ սեւ մազերով…):*

Մարսէյլի հայութեան երկրորդ «հրաշքն» ալ պատահեցաւ առաջինէն հարիւր 6-7 տարի ետք, երբ ամբողջ զաղութը մէկ սիրտ, մէկ հոգի դարձած, յաղթահարեց բազմաթիւ խութեր ու արգելքներ, եւ գլուխ հանեց (Անթիլիասի դամ. բարձր-մատուռէն ետք) Սփիւռքի առաջին նահատակաց յուշարձանը:

Այն առեղուան, մեզմէ մէկ սերունդ վեր մարդիկ, աւելի՛ ազգասէր ու հայրենասէր էին: Ինչպէս կ՚ըսուի արեւելահայերէն, աւելի խելօք էին երեւի, քան այսօրուան «ղեկավարները»:

Զմոռնանք երբեք որ այդ յուշարձանը (Ծիծեռնակաբերդինին որոշ նմանութեամբ) մէջտեղ եկաւ ի պին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ ղիւանագիտական տագնապի մը: Ինչու՞ այսօր Մարսէյլի հայութեան մէկ հատուածը զայն անտեսումի, չընելու համար պղտքթի, կ՚ենթարկէ…:

Միջին-Արեւելքի մեր զաղութներուն մէջ ունինք կաթողիկոսարան, Պատրիարքարան, Առաջնորդարան որոնց հովանիին տակ կը գործեն եկեղեցի, դպրոց, հիւանդանոց, ծերանոց, միչեւ…. դերեզմանատուն: Համայնքին կեանքը ամբողջութեամբ անոնց չուրջ կը զառնայ, եւ հասկնալի է որ կղմերը (ազնիւօրէն) պայքար տանին անոնց ղեկավարութիւնը ձեռք ձգելու համար: Մարսէյլի մէջ ոչ մէկ համայնքային կառոյց ունինք: Մեր 9 եկեղեցի կամ մատուռները իրարու հետ օրկանական կապ չունեցող առանձին-առանձին կրօնական ընկերակցութիւններ են, որոնք ըստ տիրող հոսանքին մէկ-մէկ ուղղութիւն բռներ, չես գիտեր ո՞ր կողմ կ՚երթան: Ջունինք նաեւ համայնքապատկան դպրոց, հիւանդանոց, ծերանոց կամ այլ ինչ: Հապա ի՞նչն է Պարոնայք որ չենք կրնար ձեր մէջեւ բաժնել. Ե՞րբ պիտի փլի Պերլինի մեր պատը:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

«ՈՒ ԵՍ Կ՚ԵՐԹԱՄ…»

ԽԱՉԻ ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ…

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸՄԵԱՆ

25 Մարտ 1967, Աւագ Շաբաթ

Տիյարպաքըրէն էլազըղ չոզեկառքով կանգ: Ճամբորդութիւնը չափազանց նեզացուցիչ անցաւ. ճամբաներն ու տեսարանները ծանօթ էին: Օդը ցուրտ էր: Երբեմն ձիւն, երբեմն ալ անձրեւ կը տեղար:

Այսօր չաթթի է: Երեկոյին ձրագալոյց է. արարողութիւն կատարելու հնարաւորութիւն չունինք, որովհետեւ թէ՛ եկեղեցի չունինք եւ թէ չենք կրցած պատրաստուիլ: Հազիւ յաջորդ օրուան Զատիկի արարողութիւնները կատարելու համար կը պատրաստուինք:

26 Մարտ 1967, Կիրակի

Զատիկ է այսօր: Հակառակ աննպաստ օդին, առաւօտեան կանուխ ժամերէն ըսկըսեալ, Պարոն Վահան Էսքիճիի տունը ուխտաւորներ կը վուէթան: Անատոլուի հեռաւոր մէկ անկիւնը, տան մը մէջ՝ նախնական ձեւով 1967ի Զատիկը կը տօնենք:

Դուրսը փաթիլ փաթիլ ձիւն կը տեղայ, մենք ալ ներսը քանի մը մոմերու աղօտ լոյսով կ՚աղօթենք: Մոմերը կը պլպլան, խունկը կը ծխայ. տեսարանը պարզ ու աղքատ է, եւ սակայն հաւատացեալներու դէմքերուն վրայ ուրախութեան ցոլքերը կը չողան: Իրենց քահանային հետ կեցած աղօթելը անոնց համար երանութիւն է:

Օտար քահանան մեր հիւրասէր ժողովուրդին տունէն մուէրը կ՚առնէ, եւ սակայն եկեղեցիին դուռը անոր երեսին կը փակէ: Մինչդեռ այսօր, չհաղորդուած, մայրենի եկեղեցիին ձրիատուր չնորհը առատօրէն իրենց կը բաշխուի: Նախատինք ու արդահատանք՝ նենգին հետեւին չվրտած, պարզուկ ու դեղջուկ մեր Զատիկը երանութեան մէջ կը տօնենք…:

Հովուական ու ծխական փորձառութիւններէս սորված եմ թէ ժողովուրդին հոգեւոր կեանք ծաղկեցնելու համար պէտք է անոր ներաշխարհը լքնել եւ հոգւոյն անդաստանին մէջ ակօսներ բանալ որ հոգեւոր սերմերը ածին եւ ուռճանան:

Զատկուայ տօնակատարութենէն վերջ ուրախութեան աւետիսը հաւատացեալներուն աւետելու կ՚երթանք. տուներու կ՚օրհնենք, իւրաքանչիւր տան կեանքին մասէն կը ծանօթանանք:

Հայկանոյշը երեք որբերով այրի կին մըն է եւ սակայն աղքատ չէ: Սովորական խօսքեր ըսել անցնելով, հովիւ մը պարտականութիւնը կատարած չի սեպուիր: Կեանքի տագիին վրայ պատահարներ կ՚երկարին: Բայց անոնցմէ չատ քիչ յիչատակներ միայն կ՚ապրին. եւ ահա արեգակը խաւարած այս մթնոլորտին մէջ, անմոռանալի յիչատակ մը պէտք է թողուլ:

Ահա պատեհ առիթը եկաւ: Հայկանոյշ ինծի երբ դրամական նուէր տալ ուզեց, մերժեցի: Որպէսզի կնոջ արժանապատուութիւնը չվիրաւորուի, ըսի.

– Հայկանոյշ, աղջի՛կս, դիտեմ, դուն աղքատ չես, բայց ձեր տան մէջ այր մարդ չըլլալուն համար՝ չեմ ուզեր ձեզմէ նուէր ստանալ: Տես, դուն աղջին երեք հատ զաւակ կը հասցնես: Այս ալ իմ կողմէ քեզի մխիթարութիւն մը ըսող ըլլայ:

Տեսայ որ կնոջ ամբողջ էութիւնը ցնցուեցաւ: Դէմքը նախ դունատեցաւ, եւ ապա զուարթութիւն մը ստացաւ. այտերէն ուրախութեան արցունքներ կայլակ կայլակ սկսան վար տահիլ: Այդ արցունքներուն հետ, այրի կնոջ սրտին մէջ կուտակուած թախիծն ալ դուրս կը թափէր: Այրիին սիրտը մաչեցնող զառնութիւնը, իբր վարձատրութիւն, որպէս մարգարիտի հատիկներ՝ հովիւին հոգւոյն մէջ կը կաթէին…:

Այս մտերմութենէն չենք կրնար բաժնուիլ: Հիւրասիրութիւններ կ՚ըլլան, տղաքը մեր շուրջը կը զառնան. անոնք ալ կը զարմանան թէ ի՛նչ էր պատահած: Իրենց տան մէջ նոր չունչ մըն էր ծներ: Որբին ու այրիին մտերմութիւնով ես համակուած՝ փողոցներէն կ՚անցնիմ…:

Այդ օրուընէ վերջ ժողովուրդին հետ մեր մտերմութիւնը նոր զոյն մը ստացաւ: Կարծես իրարու հետ նոր կը ծանօթանայինք: Անոնք կրկնապէս տարախ էին որ Տէր հայրը իրենց որբն ու այրին կ՚ուրախացնէ: Փոքր զոհողութիւնով մը զանձի մը տիրացած՝ ու ես կ՚երթամ…:

Օրն ի բուն խոնջելէ վերջ դիչերներն ալ իրարու հետ երկար ժամեր զրոյցներ կ՚ունենանք: Գիչեր մը երբ նորէն զիս կը ստիպէին որ նորէն ես խօսիմ, մերժեցի:

– Տղաք, ամէն անգամ ե՞ս պիտի խօսիմ. այսօր ալ դուք խօսեցէք, ե՛ս մտիկ ընեմ, ըսի:

Ներկաները զիրար սկսան հանդիս կուչել. վերջապէս Յակոբ աղան (Գէւոտխէեան) հաւանեցաւ մեզի փեսայ հաղուեցնելու երգը երգել.

Կանչեցէք ազգականիս մեր հարսնեւոր,
Մանկունս մեր, է ծաղկեր.
Ես ալ բերի իրեն փեսանուէր.
Խոնջանը ես կապիմ զօրաւոր,
Դուխ ըսէք ըլլայ շնորհաւոր.
– Թող ըլլայ շնորհաւոր…:

Շապիկը կնքամայրն է ծաղկեր,
Սանուկը հագնի՝ ըլլայ թագաւոր.
– Թող ըլլայ շնորհաւոր…:

Կապան հագնի ջուխայէ նոր,
Ուրախ օր է այսօր.
– Թող ըլլայ շնորհաւոր…:

Ոտնամանը սիրուն աղուոր,
Հագնի ըլլայ մեծաւոր
– Թող ըլլայ շնորհաւոր…:

Հայրիկ տուր ձեռդ համբուրեմ օրհնեւոր,
Հալալ ըլլայ ինձմէ բեզի բոլոր.
– Թող ըլլայ շնորհաւոր…:

Մայրիկ, մայրիկ ծիծերդ եմ կերեր,
Հալալ ըլլայ կտրիճիս թագաւոր.
– Թող ըլլայ շնորհաւոր…:

Եղբայր, հաշտուինք,
յաճախ ենք կռուեր,
Եղբայր, իմ հոգիս ես դու մի վախեր.
– Թող ըլլայ շնորհաւոր…:

Քոյրիկ ներէ՛ ինծի, բեզ շատ եմ ծեծեր,
Կտրիճ եղբօր զարկած տեղը
վարդեր է բուսեր.
– Թող ըլլայ շնորհաւոր…:

Այս գոտին թող ընէ՛ բեզ պատուաւոր,

Հինաւ ալ կեռաճիւդ խաստաւոր·
– Թող ըլլայ շնորհաւոր···:

Մաճուր ճակտիդ պիտ՝ կապէ ճարօտ,
Տէրտէրը վաղը՝ ըլլա՛ք միաւոր,
– Թող ըլլայ շնորհաւոր···:

Կնքահօր կողմէ վեհապայ հաղորդեցնելու այս հին երգը Ցակոբ աղան, հին օրերու այլոյժով կ'երգէ, մենք ալ տրպէնս հարսնեւորները մոխիկ կ'ընենք: Հարսանեկան խոհերու գիրկը, հարս ու վեհապայ՝ ու եա կ'երթամ···:

Խուլպիւղի (Շահին Քայա) միակ բլրակիկը Հաճը կարօ աղան մինակ է: Ինը ըստուկ հայ ծերոնին եկուորի մը կառավ կը սպասէ. անոր այցելութեան պէտք է երթամ: Ամբողջ օր մը անոր կը յատկացնենք:

Ծերոնի Հաճը կարծն անկողինին մէջ նստած՝ մեզի հետ կը խօսի: Տարիներու դրոհին դիմաց թէեւ նիւթական կառոյցը փուլ է եկեր, եւ սակայն կորովը նոյնքան զօրացեր է, եւ յիշողութիւնն ալ պայծառ է մնացեր: Անվերջ հին յիշատակներ կը պատմէ, մենք ալ մոխիկ կ'ընենք:

...''Օր մը Խուլպանքի վանահայրը գիտրդ վարդապետ թէթեռնիի մը պայրոսը (պատուաստ) կտրած տեսաւ, աւաղեց·

– Երանի թէ էմ ձեռքս կտրէր:

Ան եթէ իր ծառերուն որբ մնալը տեսնէր, ի՞նչ պիտի ընէր···: Երանելի ու բարի եկեղեցականներ, յարգանք ձեր յիշատակին···'':

Այո, յարգանք անոնց: Եւ մեր օրերուն այլ կեղծ կրօնատուրներուն ալ···:

Թաթաստանին մօտ Կապանի աղբիւրը մեռաւոր է: Գիւղին մէջի ''Աղբեղի'', ''Լէկլէկ''ի եւ ''Պզոնիկ'' աղբիւրները բախտաւոր են: Անոնցմէ մէկուն ճակտի քարին վրայ Այբ Բենի տառերը փորագրուած են:

Երբ մեկնելու համար ոտքի կ'ելլենք, Հաճը կարօն կը տրտնջայ·

– Տէր հա՛յր, երանի թէ չզայիք· գալէ վերջ ալ չերթայիք···:

Ծերունիին դողդոջուն ձեռքերուն հպումը ձեռքիս վրայ կը զգամ···:

Վերադարձի առեն, դիչերը ժամը երեքին, Մալաթիոյ կայարանէն մեկնելէ քանի մը վայրկեան եառ, զօրաւոր ցնցումով մը տակն ու վրայ կ'ըլլանք: Կառախումբի ուղղութիւնը ճշդող պաշտօնեային սխալին հետեւանքով մեր կառախումբը կայարանին ուրիչ մէկ դիծին վրայ կեցող կառքերու հետ բախում ունեցած էր: Բարեբախտաբար մեր կառախումբին վայրաչարժը դեռ ամբողջովին չարժման չէր անցած, հաւանական աղէտ մը ազատած էինք: Աչի ճամբուն վրայ մահուան վտանգէ մը եւս ազատուեցայ···:

Շ. Ֆ. Պ.

ՇՈՒԷՏ

ՄԻՋԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԿԷՕԹԷՊՈՐԿԻ ՄԷՋ

Շուէյտի Կէօթէպորկ քաղաքին մէջ միջկրօնական երկօրեայ (Մայիս 11–13) ժողով մը տեղի ունեցած է, որուն մասնակցած է Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքն ալ: Ժողովին մայր թեման եղած է ''Կրօնքները փոխադարձ ընմբռնումի եւ խաղաղութեան համար համագործակցութեան մէջ'': Բացման նիստը գումարուած է քաղաքին համալսարանի սրահին մէջ ուր եւս խօսք առած է Պոլսոյ Պատրիարքը:

Ան անդրադարձած է Եւրոպայի մէջ հոգեւոր չարժումներու նահանջին, նաեւ Թուրքիոյ Եւրոպայի անկատար անդամակցութեան ուղղութեամբ փոքրամասնութիւններուն փափաքներուն: Երկօրեայ ժողովին զուգահեռ, Մեսրոպ Պատրիարք հարցազրոյցներ տուած է թրքական ու չուէտական լրատուէմիջոցներուն: Հանդիպումներ ունեցած է գաղութին կազմակերպիչներուն հետ: Ասկէ զատ, Մայիս 12ին Մեսրոպ Սրբ. Նախաձեռնած է Թուրքիոյ Կրօնից տեսչութենէն Ա. Տէրէի առեղնապետած նիստին ուր գաղափարներու չահեկան փոխանակում տեղի ունեցած է Թուրքիայէն մասնակից ներկայացուցիչներու միջեւ: Նոյն ձեռնարկը կրկնուած է յաջորդ օրն ալ, դէպի խաւորաբար աղանդաւորական չարժումներու նկատմամբ: Նոյն յեռամիջօրէին Պոլսոյ Կաթողիկոսարան համալսարանէն փրոֆ. Էմրէ Էօքթէմ դասախօսած է ''Թուրքիոյ կրօնական փոքրամասնութիւններուն իրաւական կարգավիճակը'' նիւթով:

Մեսրոպ Պատրիարք նոյն երեկոյեան Ֆրանքֆուրթի ճամբով վերադարձած է Պոլիս:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Թիւ 1 եւ Թիւ 2
Փետրուար – Մարտ 2005

Անթիլիաս (Լիբանան)

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՈՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(Նամակէ մը յապաւումներով)

Մօտ օրէն Բարեգործականի Կեդրոնական Վարչութիւնը Եւրոպական Միութեան մէջ գտնուող միակ հայկական կըրթօճախ Մելգոնեանը փակելու ''պատիւ''ին պիտի արժանանայ:

Կեդրոնական Վարչութեան համար դըպրոց մը ուր հայերէն կը դասաւանդուի ''վատեւոր'' չէ, նոյնիսկ հայերէնն ալ այնչափ կարեւոր չէ:

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (ՀԲԸՄ) վարչութեան առեւնապետը Մոնրէալի մէջ հայ երիտասարդներուն հետեւեալը կ'ըսէր· ''Հարաւային Ամերիկայի փոքրիկ գաղութներէն մէկուն մէջ հայ երիտասարդները ամէն ուրբաթ իրիկուն կը հաւաքուին եւ քէպապ կ'ուտեն, առանց բառ մը հայերէն խօսելու'': Իրա՛ւ է, քէպապ ուտելը կը բաւէ իբր հայ ներկայանալու Սփիւռքի մէջ:

Քանի մը տարի առաջ, Նիւ Եորքի մէջ այդ Թուականներու Կեդրոնական Վարչութեան առենապետուհի Տիկին Լուիզ Սիմոն ալ կ'ըսէր· ''Հայերէն խօսիլը, Հայոց պատմութիւնն ու աւանդները դիտնալը կարեւոր չէ, կը բաւէ որ մէկը ինքզինքը հայ նկատէ'':

Ասիկա մեր ամենամեծ խնդիրներէն մէկն է: ՀԲԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութիւնը հիմա դպրոցը ծախելէ եառ իր ըստանալիք 120 միլիոն տոլարին եառեւէն է:

Բայց պէտք է դիտնան որ այս հաստատութիւնը ազգին կը պատկանի: Բարեգործականն ալ իբր ազգանուէր հաստատութիւն, հայ ազգին կը պատկանի: Բարեգործականը հաշիւ տալ չի սիրեր: Մինչդեռ, պէտք է որ բոլոր ելեւմուտքերը Ամերիկայի մէջ երդուեալ հաշուակալներու զբաղենեակի մը կողմէ քննուին եւ հաստատուին, ինչպէս որ կ'ընէ Միացեալ Հայկական Հիմնադրամը, Լոս Անճըլըսի մէջ: Հաշիւ տալու առիթներ չունին, որովհետեւ արդէօք Մելգոնեանը իրենց սեփականութի՞ւն կը նկատեն: Մելգոնեանը 1925 Դեկտեմբեր 28ին, Պոլսոյ Պատրիարքարանին կողմէ իրենց տըրամադրուած է, որպէսզի կտակին համաձայն մատակարարուի: Ասոր Լոս Անճըլըսի դատաւորը Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանին կողմէ բացուած դատն ալ մերժեց:

Հարցումներ կան մեր մտքին մէջ:

Դպրոցը 120, նոյնիսկ 150 միլիոն տոլարի պիտի վաճառուի: Այդ դրամը ո՞ւր պիտի գործածուի արդեօք:

Ո՞վքեր պիտի մատակարարեն այդ հըսկայ գումարը:

Կեդրոնական Վարչութիւնը այսպիսի մեծ գումար մը առանց ազգին հարցնելո՞ւ պիտի մատակարարէ: Հայաստանի մէջ կան բազմաթիւ դպրոցներ, որոնք քիչ գումարներով կրնան նորոգուիլ: Էջմիածնի մէջ Մելգոնեան անունով դպրո՞ց մը պիտի բացուի: Այդպիսի դպրոց մը երեք միլիոնի խնդիր մըն է: Մնացեալ գումարները ո՞ւր պիտի երթան: Ո՞վ տուած է որոշումը, թէ Հայաստան Մելգոնեանի մը պէտք ունի: Մելգոնեաններու արձանները ու ճաիւննե՞րն ալ Հայաստան պիտի փոխադրենք:

Քիչ մը ձեր չուրջբոլորը նայեցէք եւ տեսէք թէ Սփիւռքի մէջ հայութիւնը ի՞նչպէս կը ձուլուի: Փոխանակ Մելգոնեանը համալսարանի մը վերածելու, փակել կը ջանաք: Մի՛ ընէք:

Հայաստանին օգնութեան ''այո'', բայց եթէ կարելի է չափը, սահմանը չանցնինք: Բարեգործականը քոմանտակ հայութեան համար է եւ ո՛չ թէ միայն Հայաստանի:

Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեանի չէնքը, որ հրաչալի վենետիկեան պալատ մըն է, կ'ըսուի թէ ծախու հանուած է: Այդ տիպար կրթօճախն ալ գոցուեցաւ քանի մը տարի առաջ: Անցեալ տարի, երբ առիթն ունեցայ այցելելու Հարաւային Հնդկաստանի Չինալ քաղաքի Կաթողիկէ Միայր Եկեղեցիին մէջ գտնուող Մուրատ եւ Ռաֆայէլեաններուն չիրմաքարերը, պահ մը մրմտածեցի· այս մեծ բարեբարները այն թրքականներուն խորհեր են հայերէնի պահպանողութեան համար կրթօճախներ հիմնել: Մե՛ղք որ մեր ազգը չկրցաւ գանոնք պահել: Եւ, թէ՛ Փարիզի Սամուէլ-Մուրատը եւ թէ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեանը գոցուեցան: Հիմա Մելգոնեանը վերջինն է այդ չարքին մէջ: Մելգոնեան եղբայրները ի՞նչ խորհեր են, այսօր իրենց ահիւններն անդամ պիտի տեղափոխուի՞ն: Մելգոնեանի վաճառքէն գոյացած մեծ գումար մըն ալ էջմիածի՞ն պիտի յանձնուի: Գոնէ այդ գրամով Հայաստանի մէջ տակաւին չմկրտուած հարիւր հազարներով հոգիի ճակատին միւռոն թող քսեն եւ գանոնք մեր կրօնքին մօտեցնեն:

Սպասենք որ Սփիւռքը իր խորունկ քունէն արթնայ եւ յառաջիկային Կեդրոնական Վարչութեան այս վաճառքէն ստանալիք միլիոններուն հաշիւը պահանջէ: Վերջապէս, պէտք է չնորհաւորել Բարեգործականի այժմու Կեդրոնական Վարչութեան անդամները: Սակն վարչութիւն այսքան կարեւոր կալուածներ վաճառելու ու այսքան կարեւոր վարժարան մը գոցելու ''պատիւ''ին չի կրնար արժանանալ:

ԿԱՐՊԻՍ ՔԷՇԻՇՕՂԼՈՒ
(Գերմանիա)

''Մ ա ր մ ա ր ա''
(Մայիս 16)

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐԱՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Շուկային մէջ խանութներուն գրեթէ կէսը Հայերուն ձեռքն էր: Արաբ խանութպանները մեծ մասը ստիպուած էր խանութները փակել գինուորագրութեան պատճառաւ: Հայ նպարավաճառներ մսավաճառներ, բանջարավաճառներ, հանդերձավաճառներ ու կերպասավաճառներ կային, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ սափրիչներ, կօշկակարներ, ատաղձագործ, ատամնաբոյժ, լուսանկարիչ, դեղագործ, հացագործ, դերձակ, երկաթագործ եւն.:

Հայերն էին որ, առաջին անգամ, լուսանկարչատուն բացին Համայի մէջ: Նոյնպէս Հայերը բացին, առաջին անգամ, երկու ճաշարան:

Ամէն անգամ որ կարեւոր անձ մը անցնէր Համայէն կայարանէն, ինչպէս օրինակի համար, Էնվէր փաշա, Ճէմալ փաշան, եւն. եւ հարկ ըլլար պաշտօնական ընդունելութիւն մը ընել, ճաշ պատրաստել կամ թէյասեղան սարքել, Հայերուն դիմում կ'ընէին: Անոնք էին որ սեղանը կը յարդարէին, կերակուրները, անուշեղէնները կը պատրաստէին, թէյը կ'եփէին, սպասարկութիւնը կ'ընէին:

*
**

Համայէն մէկ կայէն 30է չափ սամոնցի տարագիր կիներ որոնք հազար ու մէկ չարչարանքներէ եառքը եկած հինգած էին հոն: Իրենց մէջ կը գտնուէր Տիկին Մարիամ Մարեան իր երկու աղջիկներով, ծըխախոտի ծանօթ վաճառականին կինը, որուն զաւակները Գերմանիա հաստատած էին եւ ծխախոտի առեւտուրով կը զբաղէին:

Այդ խեղճ կիներուն պատմութիւնը սըրտմաշլիկ էր:

Հազիւ թէ Սամոսնէն մեկնած՝ զիրենք բաժնած էին իրենց ամուսիններէն, եղբայրներէն ու զաւակներէն:

Ճամբան Թուրքերն ու քիւրտերը առանձած էին իրենց մանկամարդ ու գեղեցիկ հարսերն ու աղջիկները: Ցետոյ մէկ քանի անգամներ կողոպտուած էին: Կիներէն ստիպուած էին իրենց ոսկիները կուլ տալ որպէսզի չգողցնեն:

Սամոնցի օրիորդ մը պատմեց ինծի թէ՝ 35 ոսկի կուլ տուած էր:

- Փորիս մէջ կը զգայի ոսկիները, ծանրութիւնը, կ'ըսէր, եւ երբ դիշերը պառկած տեղս, ասդին անդին դառնայի՝ ոսկիներն ալ մէկ կողմէն միւս կողմ կ'երթային: Եւ ամէնէն անտանելին սա էր որ երբ այդ դրամները ելլէին, ստիպուած էինք լուալ եւ կրկին կուլ տալ, որովհետեւ տակից ապահով տեղ չէինք կրնար պահել· Թուրքերը ո՛չ թէ միայն մեր զըրպանները կը խուզարկէին, այլ նաեւ մարդկնուտ մէջ, բերաննուտ մէջ դրամ եւ գոհարեղէն կը փնտռէին ու այսչափով ալ գոհ չըլլալով, մեր մարմնոյն ամենէն ծածուկ տեղերն ալ անդամ կը նայէին···:

Այդ խեղճ կիները այսպէս քանի մը ամիս լեռնէ լեռ տարուելով՝ բերուած էին Հալէպ ու անկէ ալ Համա: Իրենցմէ շատերը յոգնութենէ, տառապանքէ, անօթութենէ մեռած էին ճամբան:

Տիկին Մարեան եւ իր աղջիկները, ինչպէս նաեւ Սամոնցի կիները մուրացկանի կերպարանքով հասած էին Համա:

Գալով Սամոնցի էրիկմարդերուն, եւ ո՛չ մէկէն կարելի եղած էր լուր առնել:

Հաւանօրէն ամէնքն ալ ջարդուած էին իրենց կիներէն բաժնուելէ եառքը:

Զարմանալի էր կեսարացի էրիկմարդերու կարաւանի մը ողջ Համա հասնիլը: Անշուշտ ախալի մը կամ թիւրիմացութեան մը արդիւնքն էր ան:

Թիւով 25-30ի չափ կային սոնք, ընդհանրապէս վաճառականներ, մէկ քանի ալ արհեստաւոր ու առամնաբոյժ: Իրենցմէ ոմանց կիները մնացած էին Կեսարիա ու հոն իսլամացած ինչպէս իրենք ալ Համայի մէջ իսլամացած էին: Ոմանց կիներն ալ տարբեր տեղեր ղրկուած էին: Օրինակի համար Բարսեղ էֆ. Պալեան Համա եկած էր, մինչդեռ կինն ու աղջիկները կը գտնուէին Մէրզիֆոնը, Ռաքքա քաղաքը:

Միւս կեսարացիներն էին Ալի Քէմալ (չեմ յիշեր իր հին անունը) ճամուշ օղլու, Տիգրան Պուրուլքեան տիչճի Բուզանդ, տիչճի Օհանիկ Յովհաննէս Օհաննեան, Մուսլիս էֆէնտի, եւն.:

Այս վերջինը որ Կեսարիա մէջ առեւտուրով կ'ապրէր եղեր, տարագրութեան միջոցին ինքզինք բժիշկ ձեւացուցեր է հիւանդ ոստիկանները խնամելով, անոնց պաշտպանութիւնը վայելելու համար: Համայի մէջ ալ այդ արհեստը ի գործ կը դնէր եւ ճանչցուցած էր իբրեւ Տօքթոր Մուսլիս էֆէնտի:

Կանանչ կարմիր, դեղին ներկուած ջուրեր ունէր չիշերու մէջ դրուած, որոնք իրեն դիմող տեղացի հիւանդներուն կուտար: Այս կերպով կրկնակի չահ ունէր, որովհետեւ թէ բժիշկի վարձք կը ստանար եւ թէ դեղերուն համար դրամ կ'առնէր: Զարմանալին այն էր որ հիւանդներէն չատերը կ'առողջանային: Ի վերջոյ յաճախորդները այնքան չատցան որ ձի մը ծախու առաւ այցելութիւններուն հասնելու համար:

(Շար· 57)

L'UNION CULTURELLE FRANCAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
organise une
CONFERENCE - DEBAT
Vendredi 27 mai à 20h45
par BARDIG KOUYOUMDJIAN
Photographe
à l'occasion de la parution du livre

DEIR-ES-ZOR

SUR LES TRACES
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
Editions ACTES SUD

de BARDIG KOUYOUMDJIAN
et CHRISTINE SIMEONE

Préface de YVES TERNON

EXPOSITION DE PHOTOS
PROJECTION DVD DE DOCUMENTS

CENTRE CULTUREL ET ARTISTIQUE ARMENIEN
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
— métro : République —

Verre de l'amitié
P.A.F. : 6 Euros
Adhérents : 4 Euros

Centre Culturel
SAINT MESROB

Le jeudi 26 mai à 20h45

RENCONTRE

avec le sculpteur
KHATCHIG KAZANDJIAN,
dit KAZAN
qui nous parlera de la réalisation
de son œuvre magistrale
LA STATUE DE ST GREGOIRE
L'ILLUMINATEUR
érigée à Saint-Pierre de Rome
et inaugurée par le pape Jean-Paul II,
en janvier 2005.

Exposition de documents,
projection d'un film
pour illustrer les différentes étapes
de la réalisation de la statue.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre / Cocktail —

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծովի Լիճի "Սրաքս" մանաճիւղը կ'ողբայ իր վաստակաւոր վեթերան ընկերուհին՝ Արփինէ Մանթարեանի կորուստը: Ան 55 տարի Լիբանանի եւ Լիճի մէջ ծառայած է կազմակերպութեան: Իր մահկանացուն կնքեց Ապրիլ 29ին: Մանաճիւղի վարչութիւնը եւ ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Մանթարեան եւ էքմէքճեան ընտանիքներուն:

Այս առթիւ, մանաճիւղը 200 Եւրօ կը նուիրէ Պէյֆոնթէյնի օղափոխութեան կայանին, ուր մանուկները քանի մը օր կ'անցընեն հայկական միջնորտի մէջ եւ կը լսեն մայրենի լեզուն, ինչ որ չատ մօտ էր մեր ողբացեալ ընկերուհիին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները Տիկին Արփինէ Մանթարեանի մահուան առթիւ.–

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար՝ Ուրբաթ օրուան ընկերուհիներ 80 Եւրօ, Ա.Տ. ՊԻՄ հաստատութիւն 100, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Վարդանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէր Մեքճեան 30, Պ. Մուրատ Գարագաշ 50, Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 50, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Պալթաճլու եւ զաւակը 30, Տիկին Ժագլին Պետրոսեան 20:

Մարգարեան – Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանին համար՝ Տէր եւ Տիկին Փաշապէգեան 15 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Մարգարեան 50, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տէմիրան 50, Տէր եւ Տիկին Արման Շէրէֆ 50, Տէր եւ Տիկին Փարաքեան 100:

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

HAMAZKAYIN FORUM 2005
ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԾԱԿՈՒԹՅԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՒՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթեան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- *Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- *Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մասնուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- *Ջրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- *Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը*
- *Կազմակերպելու եղբայակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:*

Մասնակցութեան սակ. –
(առանց ճանապարհածախքի)
Դիւերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

« ՅԱՌԱՋ » Ի ընթացիկ ապրուստ սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանուխ	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BRATSCH

La Section «**Issahakian**» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Réservation des billets :
— **06 88 49 18 14**
— **06 21 43 17 16.**

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

ARMENIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա

Studio VICKEN 20052

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ա. ՅՈՒԼՅԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՅՈՒՔ...

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 22: Ա. կիրակի Յարութեան: Յիշատակ եղիայի մարգարէին:
Յիշատակ աշխարհազօրացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամին՝ "Վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց":

Հոգեհանգիստ՝ Սարգարապատի հերոսներուն համար:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 23: Տօն Սրբոց Կուսանացն Հռիփսիմեանց:

Գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 24: Տօն Սրբոց Կուսանացն Գայեանեանց:

Գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

20e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 20ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

L'ICONE
Satire
Jiraïr ANANIAN

ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐ
երգիծաբանութիւն
ԺԻՐԱՅՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 29, ժամը 16-ին
Dimanche le 29 mai à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՋԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 24
MARDI
24 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·206 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·206

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՌԱ

ՔՐԻՄ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ՕՐ

Ղրիմի Գործադրարանը Ապրիլ 24ը հռչակած է Հայկական Ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակի օր: Որոշումը տրուած է երեսփոխան Սերգէյ Շուվալնիկովի առաջարկով· ան Ղրիմի Ռուսերու համագումարին նախագահն է: Ուկրանիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը առաջին որեւէ անդրադարձ չէ ունեցած ո-րոշումին մասին:

*
**

ԲԱԿՈՒԻ ԴԻՊՈՀԱՒՈՒԹԻՒՆԸ

Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մամուլի դրասենեակը հաղորդագրութեամբ մը խստօրէն քննադատած է Վրաստանէն ռուսական զինամբարթերքին մէկ մասը Հայաստան փոխադրելու որոշումը: Նախարարութիւնը ըսուածը հիմնելով "Հայաստանի հետ Ադրբեջանի պատերազմական վիճակի"ին վրայ, յայտնած է թէ Հայաստան մտնող ամէն մէկ դէնք կը մտահոգէ զիրենք ու կը դատապարտեն նման որոշումներ:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ա· ՆԱԶԱՐԵԱՆ ԺԻԻՏՈՑԻ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՒՈՑԵԱՆ

Ժիւռիխի Եւրոպարկի ախոյեանութեան որ տեղի կ'ունենայ Ռոթեբուամի (Հոլանտա) մէջ, առաջին օրը Հայաստան չհաց է ոսկէ մեռալ մը: 60 քգ·ի Եւրոպայի ախոյեան հանդիսացած է Արմէն Նազարեան: Ան կէս աւարտականին յաղթած է յոյն մարզիկին, իսկ աւարտականին՝ աւստրիացի մրցակիցին: Ա· Նազարեան Եւրոպայի երիտասարդներու նախկին ախոյեանն է ու 2004ին Բ· դիրքը գրաւած է: Ժիւռիխի մարզին մէջ Հայաստանի մեծագոյն յոյսն է:

ԱՐԱՄ Ա.
ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Շարունակելով Իրան այցը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Արամ Ա· Մայիս 19ին Թեհրանէն զացած է Ատրպատականի Թեմը: Առաջնորդանիստ Ս· Սարգիս եկեղեցիին մէջ խօսք ուղղելով զինք դիմաւորած հոծ բազմութեան, ըսած է·"Ձեր նախահայրերը կառուցած են այս դարաւոր եկեղեցին ու այսօր ձեր գործօն մասնակցութեամբ այս եկեղեցւոյ կեանքին դուք ջահակիրները կը դառնաք մեր ազգին ու եկեղեցւոյ յաւերժական երթին":

Արամ Ա· անկէ ուղղուած է "Նարեկ" ժողովրդային բնակարաններու նորակառոյց ապրանքատան չէնքը, օրհնած 20 յարկարաժինեներուն բանալիները, անոնց ապագայ բնակիչներուն յանձնելու:

Երեկոյեան չքեղ հանդիսութեամբ մը նշուած են Անթիլիասի դպրեվանքին հիմնադրութեան (75րդ) եւ Արամ Ա·ի գահակալութեան (10րդ) տարեդարձները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Հեռատեսիլէն սփռուած հարցազրոյցով մը Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան արտայայտուած է Հայաստանի օրակարգին դլխաւոր երկու նիւթերուն՝ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն եւ Ղարաբաղի հարցին բանակցութիւններու ընթացքին մասին:

Ինչ կը վերաբերի առաջինին, նախարարը ըսած է թէ Թուրքիա վերջին օրերու յաջորդական սխալներով Հայաստանի հետ երկխօսութեան առիթը փախցուց, մինչ յարմար պայմաններ ստեղծուած էին: Սխալներէն մէկը այն էր որ Անդարա հաւանական համարելով հանդերձ վարչապետի մէջ Ռ· Քոչարեան – Թ· Էրտողան հանդիպում մը, այդ մասին ոչ մէկ առաջարկ ըրաւ, նախաքայլը հայկական կողմէն ապասելով: Երկրորդ սխալն ալ այն խիստ արտայայտութիւնն էր զոր ունեցաւ Հայաստանի հասցէին Թուրքիոյ վարչապետը: Վ· Օսկանեանի համոզումով Թուրքիա դժուար կացութեան մատնուած է, իր առջեւ ցցուած պահելով Ցեղասպանութիւնն ու Հայաստանի սահմանին հարցերը:

Պատասխանելով Ղարաբաղի հարցին բանակցութիւններուն ու վերջին օրերու ադրբեջանական կողմի յայտարարութիւններուն մասին հարցումներու, Վ· Օսկանեան ըսած է թէ որպէս միջնադիր հողամաս Ղարաբաղի կարգավիճակը բանակցելի նիւթ չէ: Ղարաբաղը անպայման ցամաքային կապ պիտի ունենայ Հայաստանի հետ: Նախարարը ըսած է նաեւ թէ ադրբեջանցի իր պաշտօնակիցին պնդումը թէ հայկական կողմը տրամադիր է զբաղեցուած հինգ շրջանէ քաշուելու, իրականութիւնը չի ցոլացներ: Իսկ Մինսկի խումբին ռուս նախագահին Մերզլեակովի յայտարարութեան մասին թէ Ղարաբաղը շրջապատող գօտիէն զօրքերը դուրս բերելու հարցը կը քննարկուի, Վ· Օսկանեան ըսած է·"կանուխ կամ ուշ պէտք է ընենարկենք ամբողջական լուծումի տարբերակին բոլոր կէտերը":

ԷՐՏՈՂԱՆ ԵՒ ՓՕԼ ՎԱԼԵՐԻ

Ֆիկարոյի (Մայիս 21/22) վիճարկումներ եւ կարծիքներ էջին մէջ, յօդուած մըն ալ ստորագրած է Ռ·–Թ· Էրտողան, ուր ան կը բացատրէ Թուրքիոյ, բայց նաեւ Եւրոպայի քաղելիք առաւելութիւնները Թուրքիոյ անդամակցութեամբ: Ան կը խոստանայ պատժական եւ իրաւական օրէնքները համապատասխան դարձնել եւրոպական չափանիշներուն: Կ'ուզէ անպայման որ բանակցութիւնները յաջողութեամբ պսակուին ու եղրակացութեան մէջ կ'ողեւորէ Փօլ Վալերին, ըսելով· – "Ինչպէս դիտել կու տար ձեր մեծ հեղինակներէն մէկը, որ ներշնչեց իր սերունդը Թուրքիոյ մէջ, Փօլ Վալերի՝ "Ցեասքայլով կը մանենք պատմութեան մէջ, որովհետեւ պատմութիւնը նիւթերու այն պիտութիւնն է որոնք չեն կրկնուիր":

ՊԵԼՃԻԱ

ԺԽՏՈՒՄԻ ՕՐԷՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔԸ

Աչխարհավար Հրեաներու համամնքային կեդրոնը իր թերթին մէջ (Մայիս 20) կը թելադրէր որ բոլոր ծերակուտականները ցեղասպանութեան ժխտումի օրէնքին մէջ հայկական պարագային ալ տեղ տալու ի նպաստ գործածեն իրենց քուէները: Ծանօթ է որ կայ որոշ հատուած մը որ կ'ուզէ ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի նկատող օրէնքին մէջ չառնել Հայկական Ցեղասպանութիւնը· տրուած պատճառաբանութիւնը այն է որ հայկականը իրաւականօրէն փաստուած չէ, եւլն·:

Հրէական թերթը կը դրէր թէ հակառակ Պելժիոյ 1998ի ճանաչումին, Հայկական Ցեղասպանութիւնը Պելժիոյ մէջ ժխտողական բազմաթիւ յարձակումներու կ'ենթարկուի· բան մը որուն դէմ օրինական մեջոցներու կարելի չէ դիմել:

Գրութիւնը կ'աւարտէր հետեւեալ տողերով· "Ժխտումը ցեղասպանութեան մը բաղկացուցիչ մասը կը կազմէ: Չենք կրնար անտարբեր մնալ Պելժիոյ հայ գաղութին ներկայի շփոթին, զայրոյթին ու տխրութեան: Ուրանալ ցեղասպանութիւն մը, կը նշանակէ նոյնիսկ խորհրդանշական շիրիմ մը զանալ անոր գոհերուն":

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO MAGAZINE»

(21 mai)

MEMOIRE DU GENOCIDE ARMENIEN

Այս ընդհանուր խորագրին տակ Ռեմի Քօֆէր կ'անդրադառնայ Հայոց Ցեղասպանութեան վերաբերող չորս հատորներու (Վիքթոր Պերար, Ժապ Ռեթորէ, Անրիկ Ասօ, Փիթըր Պալաքեան):

Սկիզբէն չեշտը կը դնէ Հայոց նահատակութեան վրայ որ սկսած է 1915–16էն շատ առաջ: 1895էն իսկ (եւ Ժօրէսի խօսքը անշուշտ այդ չրջանին կը վերաբերի) Վիքթոր Պերար, Ֆրանսացի ճամբորդ մը եւ մտաւորական մը կ'ուզէր –առանց նախապաշարեալ տեսակէտի– հաստատել այն բրտութիւնները որոնք կը կրկնուէին քրիստոնեայ այդ փոքրամասնութեան դէմ Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

Ապա, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ Հ· Ռեթորէի հատորին (որու մասին "Ցառաջ"ի մէջ լոյս տեսաւ Նազարէթ Թօփալեանի դրութիւնը), Անրիկ Ասոյի եւ Փիթըր Պալաքեանի գործերուն:

ԹԷՆԻՍ
ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Մայիս 23ին սկսաւ Փարիզի Ռոլան Կառոսի մրցաշարքը որ կը տեւէ մինչեւ Յունիս 5:

Կը մասնակցին Անտրէ Ագասի, 35 տարեկան որ ներկայիս 7րդ դիրքը կը գրաւէ ընդհանուր դասաւորման մէջ, Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին), որ 11րդ դիրքի վրայ է եւ Ս· Սարգսեան, որ 95րդ տեղը կը գրաւէ: Կիներու մէջ, պուլկարահայ Մալեւա 27րդ դիրքի վրայ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՅՈՑՑԸ

Կիրակի, Մայիս 22, ժամը 15ին, Գանատա հրապարակի Կոմիտասի արձանին առջեւ հաւաքուած էին մօտ 2000 հոգի:

Ցաջորդաբար խօսք առին Լեմոն Այվազեան (ՌԱԿ), Արմէն Գուլումճեան (ՄԴՀԿ), Մարք Նոպէլ (ԺՆԱԲԻԶ), Ա· Պաղտիկեան (ՍԷ·ՍԷ·Ա·էՖ·), Թալին Թաշճեան (Հայ Դատ), Կաթ· Պատուիրակ Գիւտ Ազբ·, Միքայէլ Փափազեան (ՎԱՆ), Ռոպէր Քէչիչեան (բեմադիր), Վարուժան Սրապեան (ՌԱԿ) եւ Մուրատ Փափազեան (ՀՅԴ):

Ընդհանուր պահանջն այն էր որ ժապ Շիրաք յետաձգէ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու ձեռնարկերու Թուականը (Շոկա· 3) եւ այդ ուղղութեամբ ներկաները կոչմէ նամակ մըն ալ ուղղուեցաւ Հանրապետութեան նախագահին:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Մայիս 26էն 30, Հայաստան կը մեկնի Շառլ Ազնաւուր, որ ինչպէս գրեցինք Մայիս 18ի մեր թիւով, պիտի մասնակցի Մայիս 28ին, Աբրագածի համազգային չուրջպարին:

Այս ճամբորդութեան առթիւ, Շ· Ազնաւուր հրաւիրած էր նաեւ Արփիկ Միսաքեանը, որ դժբախտաբար, կամքէ անկախ պատճառներով չկրցաւ ընդառաջել հրաւէրին:

ՕՐՈՒԱՆ, ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

ՁԱԽԻ ՈՂՋ ԿԸ ՑԱՌԱՋԴԻՄԷ

ՇԻՐԱՔ ԿՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԻ

Վերջին օրերն են ու "Այո"ի եւ "Ոչ"ի պայքարը աւելի սուր բնոյթ առած է: Մայիս 21ին "Ոչ"ի ճամբը հաւաքուած էր Հանրապետութեան հրապարակը, ուր չէին զսպած սակայն Ֆապիուս եւ Էմմանուէլլէ: Նոյն իրիկունը 5000 հոգի ալ հաւաքուած էր Փալէ տէ Սփոր, լսելու համար Ֆիլիփ ոը Վիլիէի ելոյթը որ կը կրկնէր՝ "Ո՛չ Թրքական Եւրոպային", "Մեր Ո՛չը ազատութեան Ոչն է, Ֆրանսայի Հայերու պատիւին Ոչն է" եւ խօսքն ուղղելով ներկայ հայկական պատուիրակութեան մը չեշտած է նաեւ "Ձե՛ր պատճառաւ, երբեք պիտի չընտրինք որ Թուրքիա Եւրոպա մտնէ":

Իւ· Էմ· Փէ·ի երկու երեսփոխանները՝ Ֆիլիփ Փեմեզէք եւ Նիքոլա Տիւփոն-Էնեան չնորհաւորած են Ֆ· ոը Վիլիէն իր տարած պայքարին համար եւ առաջինը չեշտած է· – "Սահմանադրութիւնը եւ Թուրքիա մէկ նիւթ են, ինչպէս դեղինը եւ սպիտակը հաւկիթը կը չինեն":

Զախ ճակատին վրայ, չարաթաւէրջին ամէնէն յատկանշական կէտը կը պատկանէր Լ· Ֆապիուսի, որ հարցազրոյցով մը Մոնտի (Մայիս 22–23) կը յայտնաբերէր այն "ծածուկ ծրագիրը" զոր աջը

(Շար·ը Գ· էջ)

ՀԱՅՈՑ ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ 1600ԱՄԵԱԿ

ՆԱԽԱՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ – ՎԱՐԿԱԾՆԵՐ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Հարցումը՝ տարբական, հրապարակ կը դրուի սա ձեւով, նախամեսրոպեան ժամանակաշրջանին, մենք ունեցա՞ծ ենք իւրայատուկ գիր եւ, ասոր հետեւութեամբ, ազգային, հայալեզու դրական. նութիւն: Հայտատ, անկասկած:

Հարցումը, ինչպէս նաեւ պատասխանը քանի մը հարիւրամեակներու անցեալ ունի՝ «Պատմութիւն» յիրաւի: Քանի ըլլալով էական, տեւական մոգածումով, վարկածներու թուումով, հաստատումներու երկար ճամբով մնայուն քննութեան առարկայ կը դառնայ մեր թէ օտար բանաձեւներու կողմէ: Ասոր կը հետեւի, բնական կարգով, այլ հարցում մը՝ վերջնական ճշդումի ակնկալութեամբ: ԱՅՈ թէ ՈՉի վճիռը անդառնալի կերպով արձակուա՞ծ է: Պարտինք մըտածել թէ այո՛:

Նախ անհրաժեշտ է ընդգծել քանի մը կէտ, կարեւոր հարկաւ: Անուսղն թիւրիմացութիւններէ խուսափելու մտօք: Այն թէ՝ նախամեսրոպեանը պէտք չէ շփոթել նախահայկականին հետ, այն նախադարեան ժամանակներուն, երբ մեր նախնեաց հողերուն վրայ տիրող կը դառնան եւ երկար կը մնան Ուրարտերէնը եւ ասոր ազգակից կամ լեզուակից Խուրրիերէնը: Բնականաբար, քովընտի այլ լեզուներ եւս(1):

Ո՛չ ալ այսպէս կոչուած մեհենական տառերուն հետ: Կարծողներ կան, արդարեւ, որ քրմական դասը կրնար ունենալ խորհրդաւոր, ուրիշներու համար անհասկնալի նշաններ, որոնք կ'օգտագործէր ւէին միայն ու միայն կրօնական նպատակներով եւ մատչելի կը մնային բացառաբար քուրմերուն: Առհասարակ բանասէրները համաձայն են հաստատելու, թէ հայ տառերու դիւտէն առաջ, Հայոց մօտ կը գործածուէր՝ յատկապէս արքունի շրջանակ, Աւեստայի, Զրադաշտական սրբազան գիրքին լեզուն՝ Զենդերէն, աւելի ճիշդ ասոր մէկ փոքր տարբերակը, հնչելու համար գրեթէ նոյնը՝ Պահլաւերէնը (միջին Պարսկերէնն): Յատկապէս Աքեմենեաններու յաջորդած Սասանեան հարստութեան (Գ. - Է.դդ.) հայող սկզբի դարերուն(2): Այնպէս ինչպէս Ասորերէնը եւ Յունարէնը քրիստոնէական ժամանակաշրջանին:

Բայց վերադառնանք եւ խօսինք հայկական ենթադրեալ նշանագիրներուն մասին: Այսինքն նախամեսրոպեան գիրերու գոյութեան: Քանի ի հնուց անտի մէկէ աւելի են վկայութիւնները տե վարկածները, հակադիր վաստերը, եզրակացութիւնները:

Ցիշատակենք քանի մը վկայութիւն հին հեղինակներէ եւ աղբիւրներէ:

Ցոյն պատմագիր մը՝ Փիլոստրատոս (175–249) կը հաստատէ, թէ Պանփիւլայի մէջ Փոքր Ասիա, մերձ Կիլիկիոյ եւ այժմու Անթալիոյ, գտնուած է յովազ մը, որուն վզին ոսկր մանեակին վրայ գըրուած է հայերէն գիրերով, «Արշակ թագաւոր՝ աստծոյն նիւսեայ»: (այսինքն Դիոնիւսեայ): Այս կը նշանակէ, թէ հայերէն գիրեր կային Մեսրոպի գիւտէն առաջ:

Այլ յոյն հեղինակ մը՝ Հիպպոլիտ (170-235), աստուածաբան, 204ին գրուած իր ժամանակագրութեան մէջ կը յիշատակէ այն ժողովուրդները, որոնք գիր եւ գրականութիւն ունէին: Իր կազմած ցուցակին մէջ կայ նաեւ մեր անունը:

Այս ենթադրեալ տառերուն գոյութիւնը կը փորձէ հաստատել ԺԹ. դարու պատմագիր Վարդան Արեւելցի, անուանեալ նաեւ Մեծն Վարդան, գրելով թէ Հայոց գիրերէն 22 հատ ի պահ կը մնար ասորի Դանիէլին քով: Ասոնք հին ժամանակներէն հասած էին անոր ձեռքը եւ, ասոր, իրը ապացոյց կը մատնանշէ հայ արքաներու գրամներ՝ գտնուած, ըստ իրեն, Կիլիկիոյ Լեւոն Թագաւորի ժամանակ, կռապաշտ հայ արքաներու անուններով գրոշմուած:

«Եւ զի լեալ է հայերէն գիր հնոցն՝ վըկայեցաւ ի ժամանակս Լեւոնի արքային Բ., զի գտաւ դրամ ի Կիլիկիա՝ հայերէն գրով դրոշմեալ զանուն կռապաշտ թագաւորացն Հայկազեանց» (Վարդան Վրդ. Մեծն, «Հաւաքումն պատմութեան Վարդանայ վարդապետի, լուսաբանեալ»: Ի վենետիկ, 1862) (3):

Հ. Ղեւոնդ Ալիշան իրը ծանօթութիւն Վարդանի այս հատուածին, կը ճշդէ, ցանկալի գիւտ եւ հետաքննելի, այլ եւ երկբայելի, զի այդ ոչ ուրեք ցպնաչի հայատառ դրամ թագաւորաց մերոց Հայկազանց եւ Սրշակունեաց»:

Կարդաս, միշտ Մխիթարեան Ոսխտէ վարդապետ, վաստակաշատ գրիչները, ի՛նդրադառնան այս հարցին: Մէկը ասոնցմէ՝ Հ. Միքայէլ Չամչեան, որ իր հեղինակած մեծարժէք «Պատմութիւն Հայոց» եռատոր գործին համար (Վենետիկ, 1784-1786) իրաւամբ նոր ժամանակներու Հայոց Պատմահայրը անուանումին կ'արժանանայ, կը քննէ հարցը եւ, սակայն, որեւէ ոչինչ գտնելով խնդիրը կը համարի վիճելի:

Ցետագային, նոյն Ոսխտէն՝ Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, իր այլազան ծանրագին «Հնախօսութիւն հին Հայաստանեայց աշխարհի» եռահատոր աշխատութեան Բ. հատորին մէջ, դեռ 1835ին, երկար վաստարկութիւններէ ետք կը պնդէ, թէ հայ գիրեր էին, որ կը գտնուէին Դանիէլի մօտ. յետագային գտնոք լրացուց Մեսրոպ: Ըստ անոր, մեր մէջ հին անցեալին գոյութիւն ունեցած է հայ գիր, բայց առանց ձայնաւորներու: Պոլիս գտնուած անղլիացի դրամագէտի մը մօտ ան տեսած է դրամներ, մէկ երեսին գրոշմուած աստուչան՝ երկու կողմերը մոգեր, իսկ միւս երեսին՝ արեւելեան սաղաւարտով արքայի դէմք, չուրջը չրջանակի գրութիւն. նչամարած է Հ.Տ.Պ.Կ.Ճ. եւ այլ բաղաձայներ: Չէ տեսած ձայնաւորներ, հետեւաբար, չէ յաջողած կարդալ արձանագրութիւնը:

Ցար եւ նմանչ տեսակէտներ կ'արտայայտեն Մխիթարեան վարդապետ, դարձած աշխարհական, Ղեր մեռանդ գրաբարեան Մատաթիա Գարագաշեան եւ Փարիզի Մուրատեան վարժարանի նախկին տնօրէնը, հմուտ լեզուաբան, բանասէր ու պատմաբան Սեթիան, Պալասանեան: Առաջինը կ'ըսէ,. Անըմբռնելի կը թուի մեզ դնել մեր հին լեզուն ամենհին առանց երբեք գրի եւ դպրութեան յառաջ բան զմեսրոպեանն: Երկրորդը թէ՝ Անհնարին է ենթադրել, թէ գրի գործածութիւնը Ասիայում մտնելուց յետոյ, Հայերը փորձած չլինեն իրենց սեպհական տառերը ունենալ:

Օտար հայագէտներէ ոմանք, ինչպէս փրոֆ. Հայնրիխ Հուպշման, Փեթըրման, ակադ. Մարի Փրոսէ եւ ուրիշներ կը յանգին գոյութեան տեսակէտին: Վերջին երկուքը կը պնդեն, թէ Մեսրոպ ո՛չ թէ այբուբեն է յօրինած, այլ օգտըւած է աւելի հին մոգուած այբուբենէ մը: Ակադ. Փրոսէ աւելի առաջ երթալով մինչեւ իսկ թիւեր կը ճշդէ: Ըստ իրեն, Հայոց հին այբուբենը կը բովանդակէր 22 տառ, որոնց վրայ Մաշտոց աւելցուց 14 տառ: Վերջապէս օտար հայագէտներէն ակադ. Նիկողայոս Մառ Լեւ կը պնդէ, թէ «Ամբողջ կովկասը, մէջն ընդլալով Հայաստանը, բարձր մշակոյթի տէր ժողովուրդներու օրրանը եղած է դեռ ասորա-բաբելական դարաշրջանէն: Հայաստանի մէջ մայրենի լեզուով գրականութիւն գոյութիւն ունէր մեր թուականէն մէկ բանի դար առաջ":

Ծանօթով Նոր Ջուղայեցի, պարսկահայ բանասէր Մկրտիչ Էմին, Հայկական այբուբենին նուիրած աշխատասիրութեամբ, դեռ 1850ական տարիներուն, քննութեան կ'առնէ նախամեսրոպեան գրութեան հարցը: Վարկածը յստակ ու մեկին է՝ Հայերս ունէինք մեր սեփական գիրը, գրութիւնը՝ նշանճ եւ նշանագիրճ սահմանումներով ծանօթ: Ասոր կը յաջորդէ Մեսրոպեանը: Կը հիմնաւորէ իր տեսակէտը մէջբերելով Ագաթանգեղոսի սա վկայութիւնները.– եւ երբ ան (Ս. Գր. Լուսաւորիչ) գլխիվայր կախուած էր, այսպէս խօսեցաւ եւ ատենակալ դպիրները գրեցին նշանագիրներով...: Իսկ խօսելով Հռիփսիմէի մասին; Ագաթանգեղոս կը պատմէ, թէ արքունի մեծամեծներէն ոմանք անմիջապէս դացին պատմելու թագաւորին Լուսաւորչին խօսքերը, հոն հանդիպեցան նշանագիրներու եւ անոնցմով կարդացին իրենց գրածը(4): Եզրակացութիւնն՝ Մեսրոպեանը, յետագային կը յաջորդէ առանց:

Նախամեսրոպեան գիրերու (համ՝ Դանիէլեան) կոչուած գոյութեան հաստատողներու կարգին, առաջին դիրքի վրայ կը գտնուի փրոֆ. Աչոտ Ալպրահամեան, աղբիւրագէտ, պատմաբան, էջմիածին ամսագրի երբեմնի խմբագիրը (1944, 1949-54), Երեւանի Համալսարանի հայ ժողովուրդի պատմութեան ամպիոնի, նոյնպէս երբեմնի վարիչ եւլն.: "Հայ գրի եւ գրչութեան պատմութիւնը" (1959) աշխատասիրութեամբ եւ առանձին յօդուածներով կը յանդի այն հաստատ եզրակացութեան, թէ ե. դարէն չատ առաջ գոյութիւն ունեցած է հայատառ հայերէն գրականութիւն: Գլխաւոր մխթերն են.– 1.– Դանիէլ Աստրի համանուն գիրերու հեղինակը չէ, այլ զանոնք գտած ու պահած է: 2.– Նոյնանուն գրաճեւերուն մասին չահեկան տեղեկութիւններ կը գտնենք պատմահօր մօտ: Այդ գիրերը, ըստ Խորենացիին յօրինուած էին "ըստ ձեւոյ օրինակի յունականին": 3.– Դանիէլեան այբուբենը ունէր 24 տառ: 4.– Մաշտոց օգտագործած է գտնոք մեր այբուբենը յօրինելու առեն:

Միտք բանին՝ Մենք պաշտպանում ենք այն կարծիքը, որ Մաշտոցն օգտագործել է Դանիէլեան գրերը":

Համանուն տառերուն մասին չարք մը մանրամասնութիւններ կը գտնենք պատմաբան – բանասէրներէն ոմանց մօտ:

Լէոյի "Երկերի ժողովածու"ի Ա. հատորին մէջ, (Երեւան, 1966), կը կարդանք.– Այսպէս, Հաբել անունով մի բահանայից թագաւորն (համ՝ Վռամշապուհ) խնացել էր, թէ սիրիացի Դանիէլ եպիսկոպոսը, հաւանօրէն Առաջնորդ Հայաստանի հարաւային գաւառներից մէկում (Աղձնիք նահանգի արեւելեան կողմերում), որ սահմանակից էր Տարօն գաւառին, ունի յատուկ նշանագրեր Հայոց լեզուի համար: Իսկոյն Վահրիճ անունով մի պաշտօնեայ ուղարկուում է Հաբել բահանայի մօտ եւ նրա միջոցով ստանում են Դանիէլեանց նշանագրերը: ...Վռամշապուհն իսկոյն դպրոց է բաց անում, Մաշտոցը դառնում է հայերէնի ուսուցիչ, իսկ Սահակը պէտք է Ս. Գրքի թարգմանութիւնն սկսէր:

Երկու տարի գործում է այդ դպրոցը եւ նրա շուրջն աշխատողները վերջնականապէս համոզուում են որ Դանիէլի գրերը բաւարար չեն հայ լեզուի համար, ֆանի որ չեն կարողանում արտայայտել հնչական բոլոր բարդ ու նոխ ձեւերը:

Ցար եւ նմանչ հաստատում մը կը կատարէ Վիէննայի Մխիթարեան Ուխտէն բազմահմուտ գրիչ մը Հ. Ներսէս Ակինեան: Փարիզ, 1932ին լոյս տեսած Հայ Մշակոյթի Օր Բազաւիկին մէջ կը գրէ ի մէջ այլոց.– Ծանօթ է պատմութենէն, թէ ե. դարու սկիզբը (405), երբ Սահակ եւ Մեսրոպ խորհեցան հայ ժողովուրդին տալ սեպհական լեզուով գրականութիւն, բախեցաւ մեծ դժուարութիւններու, որովհետեւ չկային հրապարակի վրայ լեզուին պատշաճեցուած նշանագիրներ: Դանիէլեան գրերը, զորոք առաջարկած էր Վռամշապուհ, Հայոց թագաւորը, իրենց անբաւականութեան պատճառաւ շուտով լքուեցան:

Ի դէպ, Դանիէլեան գիրերուն մասին առաւել մանրամասն կը խօսի պատմաբան, բիւզանդագէտ Նիկողայոս Ադոնց, միշտ նոյն վերոյիշեալ Բազաւիկին մէջ: Կ'արտադրենք իր տեսակէտ.– Ո՞նչ էին ներկայացնում Դանիէլեան գրերը: Միեւնոյն վերջին ժամանակներս ընդունուած էր գիտութեան մէջ, որ այն այբուբենը, որով հասած է մեզ Իրանի սրբազան գիրքը՝ Աւեստան, մշակուած է Քրիստոսի Զ. դարում: Ներկայումս մասնագէտները եկել են այն եզրակացութեան, որ Աւեստայի գրերը աւելի հին են, եւ յօրինուած Շապուհ երկայնակեացի օրով Դ. դարու կէսերին:

Աւեստայի այբուբենը շատ նոխ է հընչիւնիներով եւ համապատասխան գրերով: Նա ամփոփում է գրեթէ բոլոր մեր տառերը բացի երեք գրից, որ են Ծ, Ջ, Ց: Հետեւապէս նոր գիւտի պէտք չկար, եթէ հարեւան ազգերը ցանկանային ազգային գիր ունենալ: Բաւական էր ընդօրինակել Աւեստայի գրերը: Արդարեւ, հայ գրերը կրում են Աւեստայի այբուբենի ըզգալի ազդեցութիւնը:

Աւեստայի այբուբենը մշակուած է պահլաւիկ գրերից: Այս գրերը թուով քիչ էին եւ միեւնոյն տառը ֆանի մը հնչիւն ունէր: Գրութեան ձեւն էլ շատ բարդ էր, խառն ասորականի: Դանիէլի մօտ գտնուած գրերը կարող էին լինել կա՛մ պահլաւիկ գրերը եւ կա՛մ նորամշակ Աւեստական տառերը: Մաշտոցի ջանքը ուրիշ բան չէր ֆան հայացնել օտար տառերը, ազգային տարազ տալ: Հռոմիաւոս՝ պարզէս ֆայ դրպիր, յանձն է առել այդ գործը եւ ձեւակերպել է հայ տառերը ըստ կաղապարի Աւեստայի այբուբենի: Դանիէլ ասորի եպիսկոպոսը կարող էր իր մօտ ունենալ, ծանօթ լինել Աւեստայի այբուբենին...:

Փրոֆ. Եդուարդ Աղայեան, հեղինակ՝ հայերէնի ուսումնասիրութեանց հայող ծանրախոհ հատորներու, երբեմնի վարիչ Երեւանի Պետական Համալսարանի Ընդհ. Լեզուաբանութեան ամպիոնի, առիթանով մը կ'ընդունի մեհենական գիրերու գոյութիւնը քրմական դասին մօտ՝ ի գործ դրուած յատուկ նպատակներով. այլ սակայն կը մերժէ ընդունիլ, թէ այդ մեհենագրերով ազգային հայալեզու մինադրութիւն մը ստեղծուած ըլլայ: Մեհենական անուանեալ: Այլ լեզուներու այբուբեններով հայալեզու գրականութեան մը վարկածն ալ կը համարի անհիմն: Միաժամանակ, կը պնդէ, յետ մանրակրկիտ քննութեան, թէ Դանիէլեան գիրերը ո՛չ մէկ գեր խաղացած են Մեսրոպեան այբուբենի կազմութեան մէջ: Կը կարդանք, – Մեսրոպը լիովին ու անվերապահ կերպով հրաժարուել է դրանից եւ անկախօրէն ստեղծել իր այբուբենը... Այլ կերպ ասած, մենք ընդունում ենք այն կարծիքը, որ Դանիէլեան կոչուած գրերը ո՛չ մի նիւթական հետք չեն թողել ո՛չ Մեսրոպեան այբուբենի, ո՛չ էլ որեւէ այլ ձեւով" (Եդ. Բ. Աղայեան, "Նախամաշտոցեան Հայ գրի ու գրականութեան, Մեսրոպեան այբուբենի եւ յարակից հարցերի մասին", Երեւան, 1977, էջ 287):

Եղիշէ Պատրիարք Դուրեան, հմուտ բանասէր, բացարձակ կը մերժէ նախամեսրոպեան հայ գիրի եւ գրականութեան գոյութիւնը: Կ'ըսէ. "Հայերէն լեզուով գրական աշխատութիւն մը չենք ունեցած, չունենալով մեր սեպհական գիրը... Սակայն այդ անգիր ժամանակամիջոցին ծագկած է մեր մէջ ԲԵՐԱՆԱՑԻ գրականութիւն ալլեւալլ տեսակներով...": Միաժամանակ այն միտքը կը յայտնէ, թէ Մեսրոպ ձեռք ձգելով Դանիէլեան գիրերը "անոր պակսած տառերը ամբողջացնելով՝ զայն հայերէն գրչութեան կատարեալ գործիք մը ըրաւ": Եւ դեռ կ'ընդգծէ... "Դանիէլեան գրերու այդ այլափոխումին ու ամբողջացումին մէջ ազգային եւ օտար բանասէրներ առորակալ եւ չունչական տառերէ զատ Պահլաւիկ (Պարթեւ ալ կ'ըսուի) եւ նոյնիսկ դպտական տառեր ալ կը կարծեն մատնանշել...: (եղիշէ Պատրիարք Դուրեան, "Պատմութիւն հայ մատենագրութեան, Ա. հատոր, 1933, Երուսաղէմ: Այստեղ, համեմատական տախտակով մը, եղիշէ Արք. Դուրեան կը ձգտի ցոյց տալ Հայոց գիրերու յօրինման ակերը, էջ 13–14):

Ժխտմի տեսակէտը բացորոշ կը մնայ Սեթիան Մալխասեանցի, Մանուկ Աբեղեանի եւ Հրաչեայ Աճառեանի մօտ:

Առաջինը կը պաշտպանէ այն միտքը, թէ Մեսրոպ մեր գիրերը կը հնարէ Աստուածաշունչի մէջ, եւ, հետեւաբար, կ'ազդուի աստուածականէն. սակայն, Հռոմիաոս, որուն ի դէպ յիշատակութիւնը կը կատարէ Կորիւն իր "Վարք Մաշտոց"ին մէջ, գտնոք կը մատեցնէ յունականին: Աստղրագտնոքով նախամեսրոպեան հայերէն գրականութեան հարցին, կը մերժէ ընդունիլ եւ, իբր փաստ կը մատնանշէ երկու ապացոյց: Առաջին, որ եթէ Հայերը գիր ունէին, ապա ինչո՞ւ Մորենացի կը գտնդատէր Հայերու տգիտութեան եւ անուսումնասէր ըլլալու պարագաներուն համար. Խորենացիին ըսելով Հայերը ո՛չ միայն իրենց յատուկ գիրը չունէին, այլեւ չէին ուզեր օգտուիլ յոյն եւ պարսիկ գրականութենէն:

Վերջապէս մեր մեծանուն լեզուագէտը՝ Հրաչեայ Աճառեան, իր Հայոց գիրերը խորագրեալ մեծարժէք աշխատութեամբ կը մերժէ ընդունիլ նախամեսրոպեան Հայ տառերու գոյութիւնը: Միաժամանակ՝ Հայ գրականութեան: Գրաւոր, հարկաւ:

Կ'առարկէ.– Շատերու կողմէ յիշատակուած Ագաթանգեղոսի վկայութիւնը կը համարի լոկ առասպել, իսկ փարպեցիի եւ Խորենացիի մօտ յիշուած Գիր բառը ստուգաբանելով, կ'եզրակացնէ որ Գիր բառը իր հին իմաստով պէտք է ըմբռնել: Ցիրաւի, կը նշանակէ գրականութիւն եւ ո՛չ թէ տառ:

ԺԳ. դարու Վարդան Արեւելցիի վկայութիւնը, թէ Կիլիկեան չրջանին Լեւոն Թագաւորի մօտ գտնուած են հեթանոսական դարաշրջանէ հասած հայ արքաներու դրամներ, իւրայատուկ դիրերով (համ՝ Դանիէլեան) համոզիչ չեն, քանի է վերոյիշեալ մատենագիրը չփոթած է պահլաւերէնը հայերէնին հետ: Այնուհե-

տես, եթէ իրօք նախամեծրոպեան հայրերէն գէր-գրութիւն գոյութիւն ունեցած ըլլար, մեր ձեռքը հասած պիտի ըլլար առնուազն քանի մը նմոյշ· օրինակ, նոյն ժամանակներէն գտնուած են յունարէն արձանագրութեամբ վկայութիւններ, ինչպէս Գառնիի տաճարաքարը: Վերջապէս, այն գրական պատառիկները, իսկական գոհարներ, որոնք մեր ձեռքը հասած են Մորենացիի եւ Գրիգոր Մագիստրոսի միջոցաւ, չատերուն ենթադրել կու տան, թէ նման ծաղկած գրականութիւն մը կը փաստէ նախամեծրոպեան գիրերու գոյութիւնը: Աճառեան դիտել կու տայ, թէ առանց գիրի եւս կարելի էր հզօր գրականութիւն ստեղծել: Օրինակ, կ'ըսէ ան, գտնուեցան չարք մը ափրիկեան եւ ամերիկեան լեզուներու, որոնց քերականական կանոնաւորութիւնը կրնար մրցիլ եւրոպական չատ լեզուներու հետ, թէեւ ատոնք բնաւ գիր չունէին:

*
**

Վճիռը կարելի՞ է վերջնական նկատել: Պարտինք մտածել թէ ԱՅՈ: Ցիրաւի, հետեւութեամբը բանիմաց մասնագէտ գրիչներու հաստատումներուն, յայտնած տեսակէտներուն, կրնանք կշտնել, թէ նախամեծրոպեան ժամանակաշրջանին մենք չենք ունեցած իւրայատուկ, առանձնայատուկ գիր եւ, ատոր չնորհիւ հայերէն գրաւոր դպրութիւն:

Ժ. Մ.

ԾԱՆՕԹ·–

(1) Ուրարտերէն եւ ասոր ազգակից խուրրիերէն լեզուներու տէր ժողովուրդները, Ք.Ա. Բ.–Ա. հազարամեակներուն տարածուած էին մեր Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ···ուրարտերէնը ունէր հիերօգլիֆ (մեհենադրոշմ) նշանագիր·· կարելի է ենթադրել, որ Ուրարտացիք Ասորեստանցիներուն նման սեպագիրներուն առընթեր կ'օգտագործէին ա-րամէական գիրը՝ պապիրոսի վրայ··· (Քաղ· "Հայ ժողովրդի պատմութիւնը", Հտ· Ա·, Երեւան, 1971):

(2) Անկասկած առնուազն մինչեւ Յազկերտ Ա· (399–421)· Ի դէպ, հաստատեցիք միաժամանակ, թէ Տիգրան Մեծի օրով (Ք.Ա· 94–56) հելլէնականութիւնը մուտք կը գործէ Հայաստան: Հազիւ արխունիէ ներս, վաղանցիկ փայլով, շնորհիւ Արտաւազդի յունարէն գրած թատերախաղերուն եւ պատմական արձանագրութեանց, ինչպէս կը վկայէ յոյն պատմագիր Պլուտարքոս (Ք·Ա· 127–46): Պարթեւ-Արշակունիներ տոհմին հաստատումով՝ թագաւորական աթոռի վրայ, վաղանցիկ կապը կը խզուի: Արեւելեան (իմա՝ պարսկական) գիծը կը շեշտուի:

(3) Մ· Աբեղեան, "Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն", Բ· Հտ·, Գլուխ վարդան Արեւելցի, 1946, Երեւան:

(4) Ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ պատմիչը·–"Հօսեցաւ Գրիգոր զայս ամենայն, եւ գրեցին ատենակալ դպիրք ճշմարտագրօցն":

ԿՐԵՄԼԻՆԸ ՄԵԿՈՒՍԱՑՈՒՄԻ ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Մայիսի սկիզբին Ռ· Սեմբլնս որ ՕԹԱՆ-ի Կովկասի ու Միջին Ասիոյ յատուկ ներկայացուցիչն է, յայտարարեց թէ Վրաստան կրնայ անմիջապէս հրաւիրուիլ Ատլանտեան Ուխտին անդամակցելու: Քանի մը օր առաջ նոյն բանը ըսուած էր Ուկրանիոյ համար: Ցաջորդն ալ Մոլդովայի մասին պիտի ըլլայ· այս երկիրներն ալ Վրաստան – Ուկրանիա – Ադրբեջան – Մոլդովա խումբին զեկավարներուն կողմէ 1997ին հիմնուած "ԿՈՒԱՄ" միջազգային կազմակերպութեան իր դաշնակիցներուն նման կը յայտարարէ թէ առաջնային ձգտումներէն է ՕԹԱՆ-ի անդամակցութիւնը:

Ասոնցմէ երկիրները որպէս արտաքին քաղաքականութեան կարեւոր կէտ, կ'ըսեն թէ ռուսական զինուորական ներկայութեան վերջ տալու կը ձգտին իրենց երկիրներուն մէջ: Ռուս Արտաքին գործերու նախարար Ս· Լաւրով ալ վերջերս անակնկալ կերպով յայտարարեց թէ իր երկրին զինեալ ուժերը այս տարուընէ իսկ կրնան Վրաստանէն դուրս բերուելու սկսիլ: Երկրին զեկավարները կ'առարկեն որ Ռուսաստանի կողմէ պարզաբանելիք տեղը գրաւեն Եւրոպական Միութեան եւ ԱՄՆ-ու միացեալ զօրախումբեր: Եւ վերջապէս, ՅՈՒԱՄ-ի երկիրներուն պատասխանատուները յայտնեցին թէ Եւրոպական Միութեան եւ ՕԹԱՆ-ի հետ ապահովութեան հաւաքական միջոց մը կը գոյացնեն:

Այսքանէն դժուար չէ հետեւցնել թէ Արեւմուտքը Ռուսաստանի չուրջ շղթայ մը կը հիւսէ: Պալթեան երկիրները որոնք երբէք խորհրդային հանրապետութիւններ էին, արդէն անդամ են Եւրոպական Միութեան, ՕԹԱՆ-ի: Նոյն ոլորտի չատ երկիրներ ալ կ'երազեն յառաջիկայ տարիներուն նոյն անդամակցութեան արժանանալ:

Սա պահուն Մոլդովայի եղած խոստումները չկան: Հաւանական պատճառը այն է որ իր սահմանադրութեամբ չէզոք երկիր է ան: Կարենալ հիւսիսատլանտեան ուխտին մաս կազմելու համար հարկ է նախ փոխել սահմանադրութիւնը:

Ատոր ալ Ռուսաստան խոչընդոտ է· այնքան ատեն որ իր զօրաբաժինները հոն են, Մոլդովա չի կրնար դիւրին-դիւրին սահմանադրութեան փոփոխութեան ձեռնարկել: Արդէն Մոսկուայի հետ գլխատուր վէճն ալ օտար զինուորական ներկայութեանվերջ տրուելէն ետք պետութեան չէզոքութեան հարցին մասին է: Կիշնեւ կ'ուզէ որ ռուսական զօրաբաժինները մեկնին, բայց անպատեհութիւն չի տեսներ անոնցմէ մնալիք բացը Եւրոպական Միութենէն կամ ԱՄՆ-էն զալիքներով փոխարինելու· տրուած պատրուակն ալ այն է որ անոնք կրնան այդ գօտիին կայունութիւնը ապահովել: Վրաստանն ալ նոյն ճամբուն հետեւորդ է, իր հողամասը միանական պահելու մտահոգութեամբ: Հոն ալ ծանօթ հարց է ռուսական զինուորական խարիսխներուն մեկնումի նկատմբ:

Այլեւս կասկած չկայ թէ կանուխ կամ ուշ ԱՄԵրիկացիները ոտք պիտի դնեն այս երկիրներուն մէջ, ինչպէս նաեւ Ադրբեջանի, որեւէ ձեւով: Կամ պիտի կոչուին չարժական ուժերը, կամ խաղաղապահ ուժեր, կամ այլ բան: Բայց ստոյգ է որ ԱՄՆ-ը նեղկայ պիտի ըլլան հոն ուր իրենց աղջային շահը կը պահանջէ: Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցիչները քանիցս յայտնեցին արդէն թէ Վրաստանը որպէս կովկասը հակակշռելու, Ադրբեջանը որպէս Իրանը զսպելու կէտ, Մոլդովան ուր ատեն մը խորհրդային ռատարները Եւրոպայի դրեթէ կէսը իրենց հսկողութեան տակ կը պահէին եւ Ուկրանիան Սեւ ծովու վրան իր տիրապետող դիրքով, ամերիկեան հետաքրքրութեան թիրախ գօտիին մաս կը կազմէին:

Այս ընթացքով Ռուսաստանի կը մնան Հայաստանը ուր ռուսական զինուորական խարիսխ կայ, Կիրգիզստանը իր օդային խարիսխով, Ղազախստանը Պայքոնուրի անջրպետային կայանով, եւ Բելոռուսը: Առանց հաշուելու այս վերջինը, չափազանցութիւն չէ ըսել որ ՕԹԱՆ-ի անդամ, կամ թեկնածու երկիրներ ամէն կողմէ չրջանակած են Ռուսաստանը:

Ատով, ՀՄՊ-ի երկիրներուն մէկ մասով միջնադիր գօտի մը ստեղծուած է Ռուսաստանի ու Եւրոպական Միութեան միջեւ: Եւ եթէ Մոսկուա չյաջողի իր դրացիներուն հետ յարաբերութիւններուն անհաւասարակշռութիւնները սրբագրել, այդ գօտին մեկուսացնող պատնէշի մնոյթ պիտի առնէ, Ռուսաստանը խզելով նոյնիսկ իր հին բարեկամներէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՐ ՕՐԵՐԻ ՄԱՐԳԱՐԷՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆ

Լոս-Անճելըս, 2004

ԴԱՂՈՒԹՔ ԴԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայրավանքի չրջափակին մէջ, Ապրիլ 23ին տեղի ունեցած է պահանջատիրական հաւաքոյթը Եղեռնի 90ամեակին առթիւ: Պաշտօնական ձեռնարկին սկիզբէն առաջ տեղի ունեցած է ծաղկեպսակներու դետեղումի Ցեղասպանութեան զոհերու մատուռին դիմաց, ապա խորհրդանշական մոմավառութիւն եւ միաժամանակ յուցադրուած է Եղեռնի նկարներով պատրաստուած յատուկ տեսերիզ մը: Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, ձեռնարկին բացումը կատարած է յանուն 90ամեակի կեդրոնական մարմնին Հրայր Ձիւկճեան, որ չեշտած է պահանջատիրութիւնը միանարար չարունակելու անհրաժեշտութիւնը: Իրեն յաջորդած են Մերձաւոր Արեւելքի Հայ առաքելական եկեղեցիներու միութեան առենապետը՝ վեր· Սողոմոն Քիլաղպեան, Հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան ընդհ· փոխանորդ Վարդան Եպիսկ· Աչգարեան, Հայաստանի դեսպան Արեգ Ցովհաննիսեան, 90ամեակի կեդրոնական մարմնին կողմէ Սեդա Խրտչեան, Լիբանանի Հայոց թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ· Ասլանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը:

*
**

ԱՅՆՃԱՐԻ (Լիբանան) Գալուստ Կիւլպէնկեան սրահին մէջ, Ապրիլ 9ին, կազմակերպութեամբ Հ·Ց·Դ· ԼԵՄ-ի Շաւարշ Միսաքեան մասնաճիւղին, սահիկներու ցուցադրութիւն մը տեղի ունեցած է խորագրուած՝ "Արարատ արքանեակներէն դիտուած", պատրաստութեամբ Միսաք Քէլէչեանի: Լիբանանեան եւ հայկական զոյգ փառերգներէն ետք, յանուն մասնաճիւղին բացման խօսքը արտասանած է Լուսիկ Տէր Գալուստեան, որ ներկայացուցած է Միսաք Քէլէչեանը: Ապա, աւելի քան ժամ մը տեւողութեամբ, ընկերակցութեամբ հայկական մեղմ եղանակներու, ցուցադրուած են Արարատի նկարները, տարբեր հորիզոններէ դիտուած: Հաւաքոյթը փակուած է "Ցառաջ նահատակ" քայլերգով:

Publications reçues

KUTAHYA TILES AND POTTERY FROM THE ARMENIAN CATHEDRAL OF ST JAMES, JERUSALEM
(Volume I et II)

By JOHN CARSWELL and C.J.F. DOWSETT

Antelias - Liban 2005

Armenian Library of the Calouste Gulbenkian Foundation

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Բայց այդ բան մը չէ: Մուխլիս էֆէնտի եղաւ նաեւ թաղապետութեան բժիշկ եւ ինքն էր որ կը հսկէր քաղքին առողջապահութեան վրայ:

Անգամ մը իր վկայականը տեսնել ուզած էին:

- Ձամբան գողցուցի, պատասխանած էր եւ այդ պատասխանով գոհացած էին:

*
**

Բաւական թիւով Իզմիրցիներ ալ կային Համա: Իրենց անունը կը պնամ այս տեղ, որոնք թերեւս կրնան օգտակար ըլլալ իրենց ազգականներուն եւ ծանօթներուն:

Ներսէս Մաչատուրեան, իր կինը Հրանոյշ, Հաճի Գառնիկ Միսաքեան, կինը Վարսենիկ, զոյգը Անթառամ Քէօմիւրճեան, հաճի Սուքիաս Միսխեան, կինը Մարգրիտ, Ազասի Միսխեան, կինը Հրանոյշ, Արշաղոյս Քէօմիւրճեան, Աբրահամ Մոմճեան, մայրը Զարուհի, եղբայրը Մեկքոն, Խամախճի կարապետ Պօղոսեան, կինը, աղջիկը Արաքսի եւ զաւակը, Եղիա Արսէնեան, կինը Մարիամ, Թագուհի Փափազեան: Իսկ Ատաբազարէն կային հաճի Միսաք, կինը եւ զաւակները:

Ատանացի ծանօթ ընտանիքներէն կային Միհրան Պօյաճեան, Սամուէլ Աւետիսեան, Աւետիս Աւետիսեան, Արթին Ներսէսեան, Արթին Այվազեան, Յակոբ Ուրֆալեան, Ստեփան Թելլալեան, եւն· իրենց ընտանիքներով ու զաւակներով: Թարսուսէն՝ Սերգիս Գանճապետեան եւ փաստաբան Համբարձում Սարաֆեան:

*
**

Համայի մէջ սկսայ վարել քիչ չատ կանոնաւոր կեանք մը: Սէվիք ըլլալու մղձաւանջէն ազատած էի, սենեակս, մաքուր անկողնի մը մէջ կը պառկէի, ոջիլներէ փրկուած էի, ատոնք չնորհներ էին որոնց մէ՛ք ըրկուած էի ամիսներէ ի վեր:

Մատուռական հաճոյքներ ալ սկսայ վայելել:

Համայի սանճաքին երկրաչափը, Մերկեր էֆէնտի Հայ մըն էր «Բիւլանըխոն»ի բաժանորդ, որով կանոնաւոր կերպով թերթ կարդալու միջոցը գտայ: Ատեն ատեն ուրիշ տարագիրներ «ժամանակ» ալ կը ստանային:

Օսմ· պանքայի պաշտօնեաներուն մէջ կար Լիբանանցի երիտասարդ մը, Պ· Խուսար Նուն, որ զրական գիրքերու ճոխ մատենադարան մը ունէր զոր տրամադրեց ինծի:

Ատոնցմէ զատ, Համայի մէջ, գերմանացիները լաստուտութեան սալօն մը բացած էին ուր բացի գերմանական հանդէսներէն ու թերթերէ, զրա՛ւ ոչ ոք կը կարդար, կային նաեւ Օսմանիչէր Լօյտի Ֆրանսերէն բաժինը, ժուռնալ տը Պէրութ, ժուռնալ տէ զ'Ատէն, Պրիւսէլուա, եւն· Հո՛ն ալ չաճախ կ'երթայի թերթ կարդալու համար:

Վերջապէս ընթերցումը չէր որ կը պակսէր ինծի Համայի մէջ:

Բայց 1916ի սկիզբներէն լուրերը չատ անյոպատա էին: Անգլիացիք քաչուած էին Տարտանելէն եւ Պուլկարներէն պատերազմի սկսած՝ գերմաններու եւ Թուրքերու կողքին: Ասիկա պահ մը յուսահատութեան մատնեց մեզի, մենք որ քանի մը ամիսէն վերադառնալու յոյսերով կ'օրորուէինք:

Աբրեբախտաբար տարբեր կողմերէ յուսատու լուրեր կը հասնէին, թէեւ յաճախ չափազանցուած, կամ խեղաթիւրուած եւ երբեմն ալ բոլորովին չինծու:

Պաղեստինի կողմէ, Պիրսապայի սահմաններուն վրայ, Անգլիացիները եւ Արաբները, թէեւ դանդաղ, բայց միշտ կը յառաջդիմէին: Այդ յաջողութիւնները չափազանցուած կը հասնէին մեզի:

Շուկային մէջ, ամէն օր, Հայ խանութպաններուը կը փափաչային օրուան լուրերը:

- Երուսաղէմը լինկեր է:

- Շէրիֆը վաթսուն հազար հոգիի գլուխ անցած՝ Շամի վրայ կը քալէ եղեր:

- Պոլիս Թուրքերուն մէջ խռովութիւն ծագեր է, թալէաթը սպաններ են, Էնվէրն ալ փախեր է:

Ռուսերը Սըվազէն տասը ժամ հեռու կը գտնուին եղեր:

Օր մը կը լսուէր թէ անգլիական նաւատորմիղը Իսկէնտէրունը ռմբակոծեր է:

Այդ լուրը երթալով կը մեծնար, կը ճոխանար:

Հետեւեալ օր·

Անգլիացիները ցամաք ելեր են, կ'ըսէին իրարու ականջին:

Երրորդ օրը անգլիացիները պէյլան կը հասնէին ու հոն կատաղի կռիւ կը մղէին:

Չորրորդ օրր կը ստուգուէր թէ եւ ո՛չ իսկ Իսկէնտէրունը ռմբակոծուած է:

Բայց ասիկա արդեօք մը չէր ըլլար որ նորանոր տուաերու չի հաւատայինք:

- Իտալական նաւատորմը Մերսինը ռմբակոծեր է:

- Ֆրանսական եւ իտալական զօրքը ցամաք ելեր է եւ Թարսուսի վրայ կը քալէ եղեր:

- Թուրքերը Ատանան կ'ս պարպեն եղեր:

Լուրի մը դլխաւոր ազբիւրն էր երկաթուղիի կայարանը:

Ամէն օր մենք մէկ քանի հոգի կայարան կ'երթայր տ կը սպասէր գինուորական կառախումբին գալուն:

Ընդհանրապէս գինուորները Հալէպի կողմէն կու գային եւ դէպի Պաղեստին կ'երթային:

Իրենց հետ, ամէն անգամ, անպատճառ հայ բժիշկ մը, հայ դեղագործ մը կամ հայ ատամնարոյժ մը կը գտնուէր զոր իսկոյն մէկ կողմ կը տանէինք ու կ'ըսկսէինք հարցուփորձել:

(Շար· 58)

(Շար· Ա· էջէն)

ունի, եթէ "Այո"ն յաղթէ : Այդ ծրագիրը, զոր Գ· ծրագիր մկրտած է, կը վերաբերի կապի դիներու յաւելման, պատժական միջոցներու անոնց նկատմամբ որոնք բռժիշկ մը չեն ընտրած, Պոլքէթտան ուղեցոյցին կիրարկումին, եւլն· եւլն· :

Հանրապետութեան հրապարակին վրայ Մարի-Ժորժ Պիւֆէ ապահովութիւն տըւած է որ "Ոչ"ը պիտի յաղթէ, քանի "Բողոքս միասին ենք" :

Շիրաք որոշած է կրկին արտայայտուիլ հեռատեսիլէն, ինչ որ կրնայ նպաստել "Ոչ"ի յաղթանակին, քանի ամէն անդամ որ ինք եւ Ռաֆարէն կ'արտայայտուին, "Այո"ն կը նահանջէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՐՋՕՏԻՐ սոխպուեցաւ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններ պահանջել պատմական այն պարտութենէն ետք զոր իր կուսակցութիւնը կրեց հիւսիսային Հռենոս – Վեսթֆալի շրջանը Մայիս 22ին : Առաջին արդիւնքներու համաձայն քրիստոնեայ – դեմոկրատները (Սէ· Տէ· Իւ·) ձայներու 44,8% ստացած են եւ ազատական իր դիմակիցն ալ՝ 6,2%, մինչ Շրէօտէրի ԷՍ· Փէ· Ի·ն միայն 37,5% ըստացած է, ինչ որ իր վատթարագոյն արդիւնքն է : Շրջանային այս ընտրութիւնը կը կատարուէր այն դաւառը որ Շրէօտէրի կուսակցութեան բերդ նկատուած է : Գալ տարուան համար նախատեսուած ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան գալ շաբթու :

ՌՈՒՄԱՆԱՅԻ երեք պատանդները, որոնց մէջ էր ռումանահայ լրագրող Խուար Օհաննէսեան, ազատ արձակուեցան Մայիս 22ին եւ յաջորդ օրն ալ Պուքրէշ փոխադրուեցան : Ռումանիա հաստատեց որ որեւէ փրկագին չէ վճարուած առեւանգող Իրաքցիներուն : Ռումանիոյ նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց Ռումանիոյ գաղտնի ապատարկուքեանց որոնց աշխատանքին շնորհիւ է որ ազատագրումը յաջողութեամբ պսակուած է : Առեւանգողներն ալ դեկուցումով մը յայտնած են որ ազատագրումը հետեւանք է սուտցի կրօնապետի մը եւ Ռումանիոյ մահմետական ներուն դէմ :

ՓՕԼ ՌԻՔԷՕՐ, Ֆրանսացի փիլիսոփան մեռած է 92 տարեկանին : Եւեպատերազմեան շրջանի ամէնէն կարեւոր դէմքերէն կը նկատուէր փիլիսոփայութեան և մարդկային դիտութեանց ճիւղերուն մէջ :

ԼԻԲՈՆ համայնքի ընկերութիւնը պատրաստ է պաշտօնապրկելու իր անճնակազմէն բազմաթիւ աշխատաւորներ : Ընտրէնութիւնը կ'առաջարկէ 75 պաշտօնապրկուածներու Հայաստան երթալ, ամսական 350 Եւրօ աշխատավարձով ...:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի Գաննի 58րդ փառատօնը վերջ գտաւ Մայիս 21ին : Ոսկեայ արմաւենիին արժանացաւ պելժիացի Տարտէն եղբայրներու Ֆիլմը՝ Երախան· լաւագոյն դերասանուհի նկատուեցաւ Իսրայէլացի Հաննա Լասլօ, լաւագոյն դերասանը՝ Թոմի Լի Ճոնս : Ֆրանսա սոխպուեցաւ պահանջել բեմադրութեան մրցանակով՝ Գաչ Ֆիլմին համար : Դատակազմի մրցանակն ալ չնորհուեցաւ Զինաստանի Շանկայ Տրիմս Ֆիլմին համար : Տարտէն եղբայրները իրենց մրցանակը ձօնեցին Ֆլորանս Օպընայի եւ իրաքցի իր առաջնորդին :

ԵՐԳի խօրվիպանի մրցումը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մայիս 21ին, կիեւ : Ցաղթականը տարաւ Ցունաստան զոր ներկայացուց Հելենա Փափարիզու· Նախաւերջին (23րդ) հատաւ Ֆրանսա, որու ներկայացուցիչն էր Օրթալ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ալֆորվիլի "Էյէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Տիկին Մարկրիթ Գումբրուեանէ Ասատուր (Մարիօ) կոչեանի մահուան առթիւ :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BRATSCH

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Réservation des billets :
— 06 88 49 18 14
— 06 21 43 17 16.

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur la site
www.croixbleue-france.org

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

Centre Culturel SAINT MESROB

Le jeudi 26 mai à 20h45

RENCONTRE

avec le sculpteur
KHATCHIG KAZANDJIAN, dit KAZAN
qui nous parlera de la réalisation de son œuvre magistrale
LA STATUE DE ST GREGOIRE L'ILLUMINATEUR
érigée à Saint-Pierre de Rome et inaugurée par le pape Jean-Paul II, en janvier 2005.

Exposition de documents, projection d'un film
pour illustrer les différentes étapes de la réalisation de la statue.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre / Cocktail —

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ—ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Մայիս 28: Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ Ելեւոյն ի վիրապէն :

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
– 1918 ՄԱՅԻՍ 28 –
ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ի ժամու պաշտամանց ժամերգութեանց եւ Սուրբ Պատարագին՝ Հանդիսապետական մաղթանք :

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 29: Բ· կիրակի զկնի Հոգեգալստեան :

Տօն Կաթուղիկէ Եկեղեցւոյ
Սրբոյ Էջմիածնի
Ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ Մաղթանք վասն Սուրբ Էջմիածնի :

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ **01 48 78 02 99**
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ **01 39 85 24 24**
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ **04 94 19 51 50**
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Informations artistiques

La Galerie Thuillier présente
S a r é
huiles sur toile

Exposition du 14 mai au 26 mai

13 rue Thorigny 75003 Paris
Ouvert tous les jours sauf dimanches et jours fériés de 12h à 19h
Métro St Sébastien-Froissart ou St Paul

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 25ème année consécutive
La MCA a le plaisir de vous inviter

AUDITION et CONCERT ANNUEL DES ELEVES
Piano — Violon
«ONNIG SURMELIAN»

le DIMANCHE 29 MAI
14h30 : Audition piano - violon
17h : Concert piano

A l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
94140 Alfortville
(près Mairie d'Alfortville)

20e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 20ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑԱՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

L'ICONE
Satire
Jiraïr ANANIAN

ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐ
երգիծապաւատութիւն
ԺԻՐԱՅՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 29, ժամը 16-ին
Dimanche le 29 mai à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

L'UNION CULTURELLE FRANCAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise une
CONFERENCE - DEBAT
Vendredi 27 mai à 20h45
par BARDIG KOUYOUMDJIAN
Photographe
à l'occasion de la parution du livre

DEIR-ES-ZOR

SUR LES TRACES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
Editions ACTES SUD

de BARDIG KOUYOUMDJIAN et CHRISTINE SIMEONE

Préface de YVES TERNON

EXPOSITION DE PHOTOS
PROJECTION DVD DE DOCUMENTS

CENTRE CULTUREL ET ARTISTIQUE ARMENIEN
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
— métro : République —

Verre de l'amitié
P.A.F. : 6 Euros
Adhérents : 4 Euros

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 25
MERCREDI
25 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

60ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·207 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·207

EDITORIAL

Oui à l'Europe
Non au Traité de Constitution

Dans quelques jours les électeurs français auront à se prononcer sur le projet de Constitution qui leur est soumis.

Combien de ces électeurs ont eu le courage et surtout la patience de lire ces 190 pages et d'y comprendre quelque chose ?

En réalité, la plupart de ces électeurs vont voter selon leur humeur du moment ou leur sympathie vers telle tendance ou tel porte-parole et peut-être comme victime naïve du matraquage auquel se prêtent les médias.

Toutes les occasions sont exploitées pour tenter de convaincre les électeurs qu'un vote négatif ne servirait à rien d'autre qu'à créer un chaos politique tant en France qu'en Europe. Le chef de l'Etat a clairement exprimé son ultimatum: On ne peut pas voter Non et être Européen ! Nous voilà prévenus; après le Non, c'est le déluge...

Et pourtant! Les partisans du Non sont loin d'être contre l'Europe; ce qu'ils ne veulent pas, c'est **cette** Europe-là; une Europe des marchés, une Europe libérale où les peuples n'ont eu aucune occasion d'exprimer leur choix. De l'Europe des 15 Etats, on est passé à l'Europe des 25 sans qu'aucun citoyen n'ait pu dire s'il était d'accord ou non.

Les contradictions aussi n'ont pas manqué tout au long des semaines qui se sont écoulées. Avec un même article, les partisans du Oui nous ont expliqué que ce vote fermait la porte à la Turquie, alors que la date des négociations a été décidée indépendamment de ce traité de Constitution, sans rien demander à personne. Les partisans du Non, ont pu nous prouver, en toute logique, exactement le contraire. Et ceci n'est qu'un exemple parmi tant d'autres. La Direction du Parti socialiste cherche à nous persuader que nous avons là une Europe sociale, mais d'autres socialistes —et non des moindres— à commencer par le n° 2 du même parti jusqu'au député des Landes, condamnent l'absence du social dans ce même traité.

Il n'y a aucun doute, que les carences de ce traité de Constitution sont telles que la logique la plus élémentaire suffit pour refuser une telle Europe dirigée par une oligarchie pour gouverner une majorité de citoyens sans voix.

La panique a atteint un tel degré chez les partisans du Oui, tant à gauche qu'à droite, que d'autres Européens ont été appelés pour venir en France et tenter de convaincre les récalcitrants et apporter leur soutien aux avocats du Oui. N'y a-t-il pas quelque chose qui ne tourne pas rond dans le royaume de Descartes ? Quelle est donc cette stratégie, qui semble pour le moins déplacée ?

Il est vrai que même les Chinois et Bolkstein jouent leur rôle dans ce débat; les uns avec leur textile, l'autre avec son plombier polonais.

Mais ne confondons pas l'enjeu. Le problème est avant tout européen. Il est nécessaire de ne pas se tromper. Le Non franc et massif est plus que jamais indispensable.

La France, un des principaux fondateurs de l'Europe, fidèle à son Europe, doit dire haut et fort Non à cette Europe!

«HARATCH»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 14ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մայիս 20ին Գիտութեան ակադեմիայի մեծ դահլիճին մէջ հանդիսաւոր կերպով բացուած է Գրողներու միութեան 14րդ համագումարը: Ներկայ գտնուած են Ղարաբաղէն ու Սփիւռքէն գրողներ ալ: Ուղերձներ յղած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգ. ժողովի նախագահը, վարչապետը, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, ԼՂՀ նախագահը: Բացման նիստին Միութեան նախագահ Լ. Անանեան ներկայացուցած է հաշուետուութիւնը: Ցետոյ կարդացուած են ղեկուցումներ:

Հետաքրքրական է նշել որ համագումարին ներկայ եղած է առաջին համագումարին (1934 Օգոստոս) մասնակից ճարտ. վարպետ Յարութիւնեան եւս: Ան "Արմէնփրէս"ին յայտնած է թէ այդ օրերուն ուսանող էր ու կը հետաքրքրուէր դրականութեամբ, դրական դէմքերու հանդիպումներուն կը մասնակցէր: Առաջին համագումարին օրը դահլիճ մտած է երբ ելոյթ կ'ունենար Ե. Չարենց: Ան առանց թուղթի- մատիտ ելոյթ ունեցած ու բուռն ծափերու արժանացած է: Նոյն նիստին ան տեսած է նաեւ Մահարին, Ա. Յատմոր, Ն. Զարեանը, Ս. Զօրեանը, ուրիշներ:

Համագումարին վորջին օրը չախչախիչ մեծամասնութեամբ մը նախագահ վերընտրուած է Լ. Անանեան:

*
**

Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մեծահարուստ Գրիգ Գրիգորեան Մայիս 20ին հասած է Երեւան ու հանդիպում մը ունեցած նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ որ իրեն յանձնած է Հայրենիքի չքաւչանը: Հիւրը յաջորդ օրը ընդած է Երեւանի չինութեան մարզերը, իր տրամադրած դրամարներով չինուած ճամբաները ու գոհունակութիւն արտայայտած: Պատասխանելով լրագրողներու, բարերարը ըսած է թէ պիտի խորհի մեծագոյն մասին: 87 տարեկան Գ. Գրիգորեան չուրջ 180 միլիոն տոլար նուիրած է մինչեւ այսօր Լինեի հիմնարկին միջոցով: 2001էն ի վեր այդ դրամարով ձեռնարկուած է չինարարական զանազան ծրագիրներու: 420 քմ. կառուցի եւ 3700 յարկաբաժին կառուցուած է աղէտի գօտիին մէջ: Գ. Գրիգորեանի հարստութիւնը կը գնահատուի աւելի քան ութ միլիառ տոլար:

*
**

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂԱՊԱՀ ԶՕՐՔ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Ռուսական աղբիւրներու համաձայն, Ուկրանիա պատրաստ է Ղարաբաղի կնճիռը հարթելու համար զօրք ղրկելու Ղարաբաղ: Արտաքին գործերու նախարարը Բ. Տարասեուկ այդ մասին յայտնած է Ադրբեջանի Խորհրդարանի նախագահ Մ. Ալիեւքերովի: "Մենք պատրաստ ենք խաղաղապահ ուժեր ղրկելու տեղւոյն վրայ, եթէ անհրաժեշտ ըլլայ: Ղարաբաղեան հակամարտութեան մէջ կրնաք մեզի վրատահիլ" ըսած է Տարասեուկ:

*
**

ԳԵՐԱՆԻ ԵՒ ՇԻԿԳԻ ՀԱՐՑ ՄԸ

Մինչ Ադրբեջան խօսիլ կը հակադէ վրաստանէն ռուսական խարիսխներու ռազմաթեքքին մէկ մասին Հայաստան փոխադրութեան, կը պատրաստուի իր հողին վրայ ընդունելու ամերիկեան ռազմակայաններ: Համաձայնութիւնը գոյացած է Ապրիլ 12ին, երկու կառավարութիւններուն միջեւ: Ամերիկեան զօրքերու տեղաւորումը կը սկսի այս տարուան ընթացքին. անոնց ներկայութիւնը երկար ժամանակի համար նախատեսուած է: Հիմնուելով Ադրբեջանէն կառավարական աղբիւրի մը վրայ, ռազմավարական նախատեսութեան "Սթրաթֆոր" կեդրոնը հաղորդած է թէ ամերիկեան կայաններու մասին վերջնական համաձայնագիրը կնքուած է ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարին Բաքու կատարած այցին ընթացքին, Ապրիլ 12ին:

ԴԻՄՈՒԻՄ ՊԵԼՃԻՈՑ ԾԵՐԱԿՈՑՏԻՆ

Քանի մը օրէն Պելճիոյ Ծերակոյտը քննարկումի ու քուէարկութեան պիտի դնէ ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրէնքի բանաձեւը: Ծանօթ է որ այդ օրէնքի տրամադրութենէն հայկական պարագան դուրս ձգելու հարց մը կայ ու հայկական կազմակերպութիւններ իրենց կարելին կ'ընեն բացատրութեան վիճակէն հանելու համար Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Առ այդ Պելճիոյ հայ ժողովրդավարներու ընկերակցութիւնը, Հայ Դատը, Պրիւսէլի քրտական հիմնարկը, Մարդկային իրաւունքներու միջազգային դաշնակցութիւնը, ԼԻՓօ-Թիւրք հիմնարկը, Մարդկային իրաւունքներու լիկան, Ընդդէմ ցեղասպանութեան, հակասեմականութեան, օտարատեացութեան շարժումը միասնական կոչ մը ուղղած են Մայիս 23ին Պելճիոյ Ծերակոյտին. կոչով կը պահանջուի որ ծերակուտականները յստակ ու վճռական կեցուածք արտայայտեն, քուէարկելով օրէնքի տարածում մը որ առանց որեւէ չփոթի տեղի տալու ընդդիմէ հայկական Ցեղասպանութիւնն ալ, որպէս ժխտումը պատժելի արարք:

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Մրցաշարքին առաջին օրը (Մայիս 23) Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին) յաղթեց Պաղթասիսի (Կիպրոս) 0 – 6, 6 – 4, 6 – 4, 6 – 4:

ՀԱՅ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ «ՈՉ»Ը

Ֆրանսահայ Յառաջդիմական Շարժումը Մայիս 23 Թուականի հաղորդագրութեամբ մը կոչ կ'ուղղէ "Ոչ" քուէարկելու Մայիս 29ին Եւրոպական Միութեան Սահմանադրութեան ուխտի հանրաքուէին: Կոչին հիմ կը կազմէ Թուրքիոյ ժխտողական կեցուածքին վրայ յամառումը, Հայաստանի համար ներկայացուցած վտանգը, Եւրոպական Միութեան համար ընկերային ու տնտեսական բացասական ազդակներու կարողականութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՐՋՕՏԻՐ կրելու համար Վեսթֆալիի իր պատմական պարտութեան հետեւանքները, կանխահաս ընտրութիւններէն զատ (Սեպտ. 18), վստահութեան քուէի ալ պիտի դիմէ: Շրջօտէրի այս պարտութիւնը ծանր հարուած մըն է նաեւ Թուրքիոյ համար: Սկզբունքով, բանակցութիւնները Եւրոպական Միութեան հետ պէտք է սկսին Հոկտ. 3ին (բրիտանական նախագահութեան տակ), բայց Գերմանիոյ կանխահաս ընտրութիւնները նպաստաւոր չեն Անգարայի համար: Եթէ քրիստոնեայ-դեմոկրատները յաղթեն, կրնան ճգնաժամ բանեցնել որպէսզի Եւրոպական Միութիւնը յետաձգէ բանակցութիւնները: Ընդդիմութեան պարագլուխը՝ Անկելա Մերքէլ բոլորովին դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ կը նախընտրէ "առանձնաչնորհեալ ընկերակցութիւն մը":

ԼԻՔՈՍ ԷՕՐՈՓ որոշած է բազմաթիւ պաշտօնազրկումներ որոնք երկու ձեւեր կրնան առնել: Ոմանք հիմնական պաշտօնազրկումներ պիտի ըլլան, ուրիշներ ալ տեղափոխումի ձեւ պիտի առնեն, ինչպէս դրեցինք մեր նախորդ թիւով: Այս երկրորդ կարգաղրութեամբ համակարգիչի 34 պաշտօնատարներ կրնան Երեւան հաստատուիլ, աշխատելու համար հաստատութեան մէկ մասնաճիւղին մէջ: Ծրագիրը ներկայացուած էր ամառն սկիզբը: Տնօրէնը՝ Սուսան բացատրած է որ Եւրոպական մատակարարութիւնը պիտի տեղափոխեն դէպի Գերմանիա եւ Հայաստան: Ամսական աշխատավարձը 300-էն 500 Եւրօ կ'ըլլայ, ըստ աշխատաւորին մակարդակին եւ նաեւ օժանդակութիւն մը կը տրուի բնակութեան համար: Լիքոս 2005ի առաջին եռամսեային 8,1 միլիոն Եւրոյի բաց ունի (11,9 էր 2004ին):

"ՈՉ"Ը կը չարունակէր յառաջդիմել ըստ հարցախոյզերու եւ Մայիս 24ին ԻՓՍՈՍ-Ֆիկառոյի համար կատարուած հարցախոյզը 53%ի առաւելութիւն մը ցոյց կուտար: Կը յառաջդիմէ գլխաւորաբար (4 կէտ) Ընկերվարական կուսակցութեան մէջ:

ԻՐԱՔԻ մէջ, ոճրափորձերը չեն դադրիր եւ Մայիս 23ին թակարդ երկու կառքերու արարքներէն մեռնելնուն թիւը 50 էր եւ մօտ 100 վիրաւոր կային: Արարքները գործուած են չիի համայնքին դէմ: Պաղտատի արեւմտեան չրջանն ալ 366 արկըտամբներ ձերբակալուած են ամերիկեան եւ իրաքեան ուժերու կողմէ:

ԲԱՔՈՒԻ մէջ, ոստիկանութիւնը բերտ կերպով ցրուած է ընդդիմադիրներու ցոյց մը, որ արդիլուած էր, Մայիս 21ին: Ադրբեջանի Ժողովրդական ճակատի պարագլուխին՝ Ալի Քերիմլիի համաձայն, 300 հոգի ձերբակալուած են, մինչ ոստիկանութիւնը միայն 45ի մասին կը խօսի: Իշխանութիւնները անպատեհ գտած էին այդ ցոյցը Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան նաւթատարին բացումէն չորս օր առաջ (Մայիս 25): Ցուցարարները ազատ ընտրութիւններ կը պահանջէին: Նաւթուղիին բացումն ալ խնդրայարոյց է այդ ցոյցին պատճառաւ, մանաւանդ որ ներկայ պէտք է ըլլար Գոնտոլեցա Ռայս: 11 տարի է որ այդ նաւթուղին կը պատրաստուի (1770 քմ.) եւ կամուրջ մը պիտի ըլլայ Կասպից ծովուն ու աշխարհի միջեւ, երբ բանի:

ՀԱՄՇԷՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԹԵՐԹԸ ԵՒ «ՈՐՊԷՍ ՀԱՅ» ԱՊՐՈՂԸ

«Ձայն Համշէնական»ը Համշէն հայրենակցական - բարեսիրական կազմակերպութեան ամսաթերթն է: Ընդհատուր թուղթի վրայ, ութ էջնոց հրատարակութիւն մըն է որուն վերջերս հասած երկու թիւերը (Յունուար - Փետրուար եւ Մարտ - Ապրիլ) եռալեզու պատկեր մը կը պարզեն. մեծագոյն մասը արեւելահայերէն է, կայ մաս մը ռուսերէն եւ կաղ համշէներէն գրութիւններ: Հետաքրքրական են այս վերջինները: Օրինակ, Յունուար - Փետրուարի թիւին վերջին էջը գրաւած են Համշէնցի, ներկայիս երեւանաբնակ Համեստուհի Սարեցեանի յիշողութեամբ գրի առած Մրեղեանների (մանկին արեւելեան բանահիւսութեան մէջ քառեակներու սեռ մըն է) եւ Սրսէն Եալանուզեանի հօրը հէքեաթներէն մէկուն գրառումը: Գաղափար մը ունենալու համար Համշէնցիներու հայերէնին, կը բաւէ կարդալ հետեւեալ քառատողը.

Մընի գասինկ, խաղոնկ գու,
խալվաւտն իրաք գաշինկ,
ե՞պ պիտի մէյ սըրըն կայ,
ալ իճնկա՞ն իրաք աշինկ:

կամ նշուած հէքեաթէն քանի մը տող.

«Վաւ ապրուստ ունէր մէլլատը Աբազա թագաւորին օրօֆ, ամա վուստի փէս էլոն երեք էշկիյա, ուվեկ խաթայ չուներ: Աս էշկիյտրնին ալ, թարսի պէս, կիտիս տայ հարուստնուն դուշմոն էյնը. ընեծմըն գողնայնը գու մալ-մէլալն ու փուխարնուն եառտում կ'ընէյնը»:

Թերթը լոյս կը տեսնէ հազար տպաքանակով, անվճար կը բաշխուի: Գլխաւոր խմբագիրն է Սերգէյ Վարդանեան: Այն նոյն թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է, կատարուած «Համշէն» թերթին խմբագիրը, Աբխազիոյ հայ համայնքի խորհուրդի անդամ ու բանասեղծ Սրտաւազդ Սարեցեանի հետ: Տեսնելով այդ գրոյցը, դժուար չէ եզրակացնել որ համշէնահայերու չառաւիղներ կան քիչ մը չրջանին մէջ ամէն տեղ. Թուրքիոյ սեւծովեան ափերուն արեւելեան գօտիին մէջ, Աբխազիոյ, Երեւանի մէջ:

Ա. Սարեցեան կ'ըսէ թէ 1957ին Սուխումի ծնած, հայկական վարժարան յաճախած է. վինուորական պարտականութիւնէն ետք աւարտած է համալսարանի պատմութեան բաժինը ու որպէս ուսուցիչ աշխատած: 1994էն ի վեր կրթական նախարարութեան մէջ մասնագէտ է հայկական դպրոցներու եւ Հայաստանի Աբխազիոյ կրթութեան նախարարութիւններուն յարաբերութիւններուն:

Թերթը հիմնուած է 1991 Հոկտեմբերին, հինգ հազար տպաքանակով: Բայց պատռումին այս կէտէն կը սկսի դժուարութիւններու միջամտութիւնը. Սուխումի տպարանը հայերէն տառեր չունենալուն, տպագրութեան գործը կը կատարուի Երեւանի մէջ: 1999ին միայն հրատարակութիւնը համակարգիչով ըլլալ կը սկսի:

Խօսելով ռուսերէն էջերու ներկայութեան մասին, խմբագիրը կ'ըսէ թէ առիկա սկիզբը հայերէնն տառատեսակներուն չգոյութեան պատճառով էր, իսկ ետքը՝ չրջանները դրկելու համար թղթակից չունենալուն: Ինք կրթական նախարարութեան պաշտօնին, բերումով չի կրնար ամբողջ ժամանակը յատկացնել խմբագրելու գործին: Թերթը կը դրկուի հայկական դպրոցներ, 63 թիւ լոյս տեսած է: Սկիզբի թիւերուն պարունակութիւնը գրականա-մշակութային եղած է, բայց երբ հիմնուած է «Աբխազիոյ հայկական համայնք» կազմակերպութիւնը, թերթը սկսած է քաղաքական հարցերու ալ անդրադառնալ, ըլլալով համայնքին պարբերականը:

Նեղկայիս, տեսլի քան երկու տարիէ ի վեր, կը տպուի Սոչիի մէջ: Պատճառը այն է որ Սուխումի մէջ գինները տեսլի բարձր են: Սոչիի մէջ տպելու պարտադրանքը լինքնին դիւրին բան չէ, քանի որ շատ դժուար է անցնիլ ռուսեաթխատարկան սահմանը: Պաշտօնական ձեւակերպութիւնները շատ են ու հերթեր կը կազմուին: Ամբողջ ընտանիքը օգնական է խմբագրական գործին. Ա. Սարեցեանի կինը որ ուսուցչուհի է, յաճախ թերթը կը տանի տպելու, աղջիկը ռուսերէն չարուածքին կ'օգնէ, տղան՝ հայերէնին:

Այս պարմանները տակաւին քնաւ չլատիչ չեն եղած ու խմբագրութիւնը 2000 թուականին մատենաչար մըն ալ հիմնած է: Լոյս տեսած են բանաստեղծութեան հատորներ, Համշէնի բարբառով հատորներ, թարգմանութիւններ:

Մարտ - Ապրիլի թիւը բնական է լայն տեղ յատկացուցած է 1915ի նիւթին: Հոն առաջին էջին վրայ Գարեգին Մխիթարեանց կը պատմէ 1968 Ապրիլ 24ը, երբ ուսանողական ակումբը նախօրէին որոշած է եղեռնի յուշարձանին ծաղկեպսակի տեղ դասմեպսակ դնել: Իրենց զօրավիզ եղած է Վազգէն Ա. կաթողիկոսը: Դաւինները Սուխումէն երեւան կը տանի դրացուհի մը. երկու դաւինեպսակ կը պատրաստեն, մէկը «Հայ մշակոյթ» համալսրանական ակումբին կողմէ, միւսը աբխազահայութեան: Ու կը դնեն երեւանի դաւինեպսակները: Ամէնէն առեղի ոգեւորուողներէն մէկը կ'ըսայ Ցովհաննէս Շիրազը:

Ե. Օտեանի «Անիծեալ տարիներ»ու երեւանեան հրատարակութենէն էջ մըն ալ արտատպուած նոյն թիւին մէջ. տեղ գտած են վերապրողի մը յուշերը, «Ապրիլ որպէս հայ» խորագիրով: Այդ կրկնակի վերապրողը կը կոչուի Աղասի Քէօսէեան. ծնած է 1905ին Տրապիզոնի մէջ: 1915ին հարազատները կորնչուցած, ապաստանած է զանազան որբանոցներ. նախ Սեբաստիա, յետոյ Մարսէյլ, ապա Ցունաստան, Իտալիա: Աժուանանալով իրեն ճակատագրակից որբուհիի մը հետ ունեցած է երկու զաւակ, 1936ին ալ Փարիզէն ներգաղթած Հայաստան ուր ծնած է իրենց երրորդ զաւակը: 1946ին փոխադրուած են Կրասնոդար, 1950ին քաղաքական մեղադրանքով տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած է. իրուչչովեան ձիւնհալին չնորհիւ հինգ տարիէն վերադարձած է Կրասնոդար, հաստատուած գիւղ մը ուր գրի առած է եղեռնի տարիներու յուշերը: Մահացած է 1975ին:

Թերթին խմբագրութիւնը այդ յուշերէն լոյս ընծայած հատուածին ընկերացուցած է նոթ մը ուր կ'ըսուի թէ հեղինակը երկխօսութիւններուն մէկ մասը հայերէն տառերով եւ օսերէնի իրոնական բարբառով գրի առած է, զուգահեռ հայերէն թարգմանութիւնն ալ տալով:

Ստորեւ որբացած, խլամացած, վերահայացած պատանի Աղասի - Ֆիքրիին յուշագրութեան էջը.

ԱՊՐԻՐ ՈՐՊԷՍ ՀԱՅ

Աղասի Քէօսէեանը ծնուել է 1905ին՝ Տրապիզոնի նահանգում: Մեծ Եղեռնի տարիներին կորցնելով հարազատներին, պատսպարուել է Սեբաստիայի նահանգի եւ Մարսէյլի որբանոցներում: Եղել է Ցունաստանում, Իտալիայում, Ֆրանսիայում: Ամուսնացել է Զարշամպայի կոտրածներից փրկուած եւ Ցունաստանում հանդրուանած Արշալոյսի հետ: 1936ին կնոջ եւ զաւակների՝ Անդրանիկի եւ Ալիսի հետ Փարիզից հայրենադարձուել է Երեւան, ուր եւ 1939ին ծնուել է երրորդ զաւակը՝ Աւետիսը: 1946ին տեղափոխուել է Կրասնոդարի երկրամասի Ծովալիբանեայ Դադոմիս աւան: 1950ին քաղաքական մեղադրանքով դատապարտուել է տասը տարուայ բանտարկութեան: Խրուչչովեան "ձնհալի" չնորհիւ, հինգ տարուայ ազատազրկումից յետոյ արդարացուել է եւ թնակութիւն հաստատել Կրասնոդարի երկրամասի Ապշերոնակի չրջանի Նեֆտեգորսկ գիւղում, որտեղ էլ չարադրել է Եղեռնի տարիների իր յուշերը: Մահացել է 1975 թ.:

*
**

Եղեռնից երեք տարի էր անցել. ես ապաստան էի գտել Սեբաստիայի նահանգի մի իրոնական (օսական) գիւղում, ուր բացի հայ որբերից, կային նաեւ թուրք եւ քիւրտ երախաներ: Սեւ ծովի հարաւային ափի Սամսոնի գաւառի Թերմէի գաւառակի Թելլիփուզար գիւղից մինչեւ Սեբաստիայի նահանգ ընկած ճանապարհին էին զոհուել ծնողները, հարազատները եւ հազարաւոր բռնագաղթածներ, ու ես մէկուկէս-երկու ամիս քայլելով հասել էի իրոնների այս գիւղը: Ինձ թլփատել մահմեդականացրել էին, եկեղեցում մկրտուած Աղասի անունս գարձրել էին Ֆիքրի: Ես շատ շուտ մոռացայ իմ Համշէնի բարբառը եւ սովորեցի իրոներէն եւ Թուրքերէն: Օսերն իրենց իրոն էին անւանում եւ ես էլ գարձայ իրոն:

Այս գիւղում մտերմացել էի տարեկիցս ու բախտակից մի որբ թուրք տղայի հետ, որի անունը Մեհմէտ էր: Մի օր նա ինձ համոզեց՝ արի փախչենք, գնանք մեր երկիրը: Ես Մեհմէտի հետ համաձայնուեցի մի պայմանով, որ նախ գնանք իմ հայրենի գիւղը, յետոյ մեր ճանապարհը չարունակենք Մեհմէտի հայրենի Պիթլիս: Այն տարիներին ես պատկերացում չունէի, թէ որտեղ է գտնուում Պիթլիսը: Մեհմէտը խոստացաւ, որ ինձ կը տանի, կը հասցնի մեր գիւղ: Ես շատ էի կարօտել իմ գիւղը, կարօտել էի նոյնիսկ մեր տան քարերն ու ամէն ինչը: Բայց եւ գիտէի, որ մեր գիւղում ոչ մի հարազատ չի մնացել: Ես յիշում էի, թէ ինչպէս թուրք գազազած ժանտարմաները մեզ գիւղից դուրս հանեցին ու քշեցին դէպի Սեբաստիայի կողմերը: Ես դեռ լաւ էի յիշում, թէ ինչպէս էին նրանք մեզ հայհոյում, հարուածում հրացանների վզակոթերով:

Թէեւ իմ ափրն ինձ հետ լաւ էր վարւում, բայց ես շատ էի կարօտել իմ գիւղը եւ ակամայ համաձայնուեցի Մեհմէտի հետ փախչել իրոնների մօտից:

Եւ մի օր, դեռ արշալոյսը չբացուած ես եւ իմ թուրք ընկերը ճամբայ ընկանք: Հատնաբար Ցունիս ամիսն էր, որովհետեւ ցորենի ու գարու արտերը դեռ կանաչ էին: Ճանապարհի պաչար համարեա չունէինք, մի-մի հաց, մի քիչ պանիր: Մի օր գնալուց յետոյ մենք այլեւս ուտելու ոչինչ չունէինք: 1918 թուին՝ պատերազմի չորրորդ տարում, ամէնուրեք սով էր, նոր բերք չկար, մենք էլ փող չունէինք: Եթէ նոյնիսկ ունենայինք, գիւղերում մնուելու համարեա ոչինչ չկար: Հէնց յաջորդ օրը Մեհմէտը սկսեց անել հաց ուզել, պարզ ասած՝ ողորմութիւն խնդրել: Ամանք խղճում էին, մի բան տալիս, կային, որ վռնտում էին: Մեհմէտը իր հետաքածից ինձ շատ քիչ էր բաժին հանում: Նա ինձ անվերջ կը տամբում էր, նոյնիսկ մի քանի անգամ ջղայնացաւ վրաս, որ իր հետ մուրալու չեմ գնում: Նա ինձ ասպառնաց, որ եթէ յաջորդ գիւղում ես հաց չխնդրեմ, ապա նա իր հետաքածից ինձ բաժին չի տայ: Սակայն ես այդպէս էլ յաջորդ գիւղում չկարողացայ ոչ մի գրան մօտենալ եւ ողորմութիւն խնդրել:

(Մնացեալը յաջորդով)

"Ձայն Համշէնական" ամսաթերթ
2005 Մարտ – Ապրիլ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՅԻ ԴԱՀԼԻՃԱԿԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԱՀԻՏ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Մարզու կեանքում երջանիկ պատահականութիւններ եւ հանդիպումներ յաճախակի չեն լինում: Այնուամենայնիւ, Տօքթ. Լեւոն Մոմճեանի՝ Փրանսահայ բժշկի, մշակութային գործչի, երաժիշտ քննադատի, եւ վերջապէս հոդեհարազատ հայրենակցի հետ իմ հանդիպումը կարելի է այդպիսիններից չարքին դասել: Դեռ տարիներ առաջ մամուլից ծանօթ էի Մոմջեան ազգանունամբ խիտախ հայի հետ: Նրա համաբաձակ քննադատութիւններն ու վերլուծութիւնները լրագրութեան օրինակելի նմոյշներ էին: Եւ ամէնից կարեւորն այն է, որ այդ նիւթերում զգացւում էր հոգատար հայի ձեռագիրը, որը ոչ թէ քննադատում է՝ փնովելու ակնկալիքով, այլ առողջ քննադատութեան միջոցով ցանկանում է վերհանել եւ վերացնել հայ հասարակութիւնում առկայ թերութիւնները:

Օրեր առաջ Տօքթորի այցը հայրենիք նշանաւորուեց նրանով, որ իրականացաւ մեծ հայի նուիրական երազանքներից մէկը. հարկական թեմից հնչեցնել Գուրգէն Ալէմշահի «Աւարայրի ճակատամարտ» սիմֆոնիան եւ Կարպիս Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւթի ծնունդը» օրատորիան: Երազանք, որ դեռեւս 1984 թ. Լ. Մոմճեանի չուրթերից բարձրաձայնուել են. «օր մը հայրենիքի մէջ ներկայացնել այս ստեղծագործութիւնները»:

Մայիսի 15ին Արամ Խաչատրեան համերգատահում տեղի ունեցաւ յոբելեանական համերգ՝ նուիրուած Կարպիս Ափրիկեանի՝ կոմպոզիտոր - խմբավարի ստեղծագործական գործունէութեան 50. ամեակին, ինչպէս եւ «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախմբի գործունէութեան 80ամեակին: Երգչախումբ, որի վերջին 50 տարիների անփոխարէն ղեկավարն է եղել մաէստրօ Ափրիկեանը: Համերգի ընթացքում առաջին անգամ Հայաստանում հնչեցին «Աւարայրի ճակատամարտ» եւ «Սասունցի Դաւթի ծնունդը» ստեղծագործութիւնները, իհարկէ՝ Կ. Ափրիկեանի ղեկավարութեամբ: Այս համերգը կազմակերպուել էր Լ. Մոմճեանի անմիջական նախաձեռնութեամբ եւ Երեւանի Կոմիտասի անուան պետական կոնսերւատորիայի պրոռեկտոր Լեւոն Տոնոյեանի օժանդակութեամբ: Սակայն նոյն համերգի ողջ ընթացքում պատուական եւ համեստ այդ մարդը երջանիկ ունկնդրում էր, իսկ աւարտից յետոյ հետաքրքրական հանդիսականներից հետու թաքուն սրբեց աչքերը, որոնք յուզմունքից թրջուել էին: Տօքթորի մէջնորդով էլ ծանօթացայ յարգարժան մաէստրոյի՝ Կարպիս Ափրիկեանի հետ:

Կոմպոզիտորը - խմբավար Կարպիս Ափրիկեանը մէկն է այն հայերից, որոնց ճակատագիրը ձեւաւորուել է հայրենիքից դուրս՝ օտար ափերում: Մաէստրոն «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախմբով չրջայելի գայել եւ համերգներ է տուել Եւրոպայի մի չարք պետութիւններում եւ քաղաքներում: Քրիստոնէութեան 1700ամեակի կապակցութեամբ նրան հրաւիրել են Մոնրէալ, որտեղ համերգային ծրագրով հանդէս է եկել Մոնրէալի "Աստուածամօր տաճար"ում:

Առաջին անգամ Հայաստան է եկել 1991 թ. արտասահմանի հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով: Իսկ այս այցը երկրորդն է, որից սակայն, ինչպէս խոստովանեց մաէստրօն, այնքան էլ գոհ չէ "քանի որ առաջին անգամուայ ընդունելութիւնն աւելի լաւ էր կազմակերպուած":

Մաէստրօն արժանացել է մի չարք պետական պարգեւների՝ որպէս իր պրօֆեսիոնէութեան երախայրիք. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ն իր երկու կոնդակներով եւ "Ներսէս Շնորհալի" մեռալով է պարգեւատրել նրան, նաեւ կոչումի է արժանացել Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի՝ Գարեգին Բ.ի (որը յետագայում ձեռնադրուեց եւ գարձաւ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս) կողմից Փարիզի քաղաքապետարանը, որի տուեալ ժամանակահատուածի քաղաքապետն էր Ժակ Շիրաքը, Կ. Ափրիկեանին չնորհել է "Վերմէյլ" մեռալ, այնուհետեւ Պէյրութի Համազգայինի կենտրոնական վարչութիւնը չնորհել է չքաւչան այն բանի համար, որ Մաէստրօն մնացել է հայկական երաժշտութեան մէջ, պահել է հայկական երաժշտութեան դիմագիծը: Կ. Ափրիկեանն առաջին օտարազգի կոմպոզիտորն էր, որին չնորհուեց այդ չքաւչանը: Թերեւս յետագային այդ պարգեւին արժանացան ուրիշներ եւս: 2004 թ. Ֆրանսիայի Մշակոյթի նախարարը Մաէստրոյին չնորհել է "Գրի եւ արուեստի" ասպետի կոչում: Իսկ Երեւանեան համերգի ժամանակ Կ. Ափրիկեանին չնորհուեց Երեւանի Օփերայի դահլիճին մէջ

տանի կոմիտասի անուան պետական կոնսերվատորիայի պատուաւոր փրոֆ.ի կոչում:

Մաէստրօն իր համբաւարակեան գործունէութեամբ փորձում է հայկական երաժշտութիւնը հասանելի դարձնել եւրոպական եւ արեւմտեան ունկնդիրներին: Այդ ուղղութեամբ մեծ է "Սիփան-Կոմիտաս" երգչախմբի ներկայումը Ֆրանսիական մշակոյթում, ինչպէս նշում է կ. Ափրիկեանը, "նաեւ Ֆրանսիայի քաղաքական կեանքում": "Սիփան-Կոմիտաս"ը չի պատկանում որեւէ կառոյցի կամ մարմնի, այն ինքնաֆինանսաւորմամբ գործող երգչախումբ է: Իւրաքանչիւր համերգից առաջ ներկայացնում են Կոմիտաս վարդապետի կեանքը, որն անմիջականօրէն կապուել է նաեւ Մեծ Եղեռնի հետ:

Կոմպոզիտորական գործունէութիւնը մաէստրոյի "էութեան լմաստն է ներկայացնում": Երգչախմբի երկացանկը միմիայն հայկական է, քանի որ "օտար կոմպոզիտորների ստեղծագործութիւնները հանդիսատեսը կարող է լսել նաեւ ուրիշների կատարմամբ": Այդ պատճառով էլ մաէստրօն իր կոչումն ու առաքելութիւնն է համարում հայ երաժշտութեան ծանօթացումը օտարազգիներին, ինչպէս եւ ցուցադրելը, որ հայ երաժշտական արուեստը ոչ պակաս բարձրարժէք է: Իրենց համերգներին մասնակից են դարձնում այլազգի երաժիշտների եւս, որով էլ նպաստում են հայ երաժշտութեան առաջմանը: Օտարերկրացիների համար հայկական երաժշտութիւնը նորութիւն է, կարծես նրանք հայկական երաժշտութեամբ մի տեսակ "օպափոխում" են:

Ինչպէս խոստովանում է Մաէստրօն, "հայկական երգչախմբի հետ աշխատելը դժուար էր, յոգնեցուցիչ, քանի որ այստեղ բացակայում է կարգապահութիւնը և տիրում է մեծամտութեան մթնոլորտ": Այնինչ արուեստի պալատում ամէն ոք պէտք է "քիչ մը համեստ ըլլայ":

Կ. Ափրիկեանի համերգային այցելութիւնը Հայաստան որեւէ կերպ չնչանաւորուեց իշխանութիւնների կողմից: Սակայն Մաէստրօն համեստ է եւ չի նեղանում՝ համարելով, որ "ինքն այստեղ հիւրի կարգավիճակով է: Եւ լաւ չէ, երբ հիւրը տանտիրոջ տան մէջ կը սկսի տանտիրոջ քննադատութիւններ ընել":

Անշուշտ, նախընտրելի էր, որ արուեստասէր բարձրաստիճան այրերը գնահատէին 80ամեայ ալս մարդու վաստակը, որմ իր կեանքի 60 տարիները նուիրել է արտերկրում հայ երաժշտութեան ծառայութեանը: Սա եղակի երեւոյթ է հայկական մշակոյթի պատմութեան մէջ: Եղակի եւ ըստ արժանւոյն չգնահատած:

Ա. Ս.

"Երրորդ Ուժ"
Մայիս 19

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ.Օ.Մ.Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ ԶՈՐՐՈՐԴ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Կլէնտէյլի "Սիվիք" հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 14ին եւ 15ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի տարեկան չորրորդ փառատօնը: Շրջ. վարչութեան կազմակերպած փառատօնին ներկայ եղած են հազարաւոր Հայեր, որոնք երկու օրերու ընթացքին վայելած են հայկական երգն ու երաժշտութիւնը, պարը, հայկական տարազներու ցուցադրութիւնն ու ճաշը: Այդ ելոյթները դիտած են կրպակներու մէջ ցուցադրուած արուեստի գործերը:

*
**

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ՀԱՒԱՔՈՑԹ

Հոլիվուտի "Կարապետեան" սրահին մէջ, Մայիս 11ին տեղի ունեցած է Արեւմտեան Թեմի ազգային առաջնորդարանի երիտասարդական միութեանց բաժանմունքին կազմակերպած հաւաքոյթը, որուն ներկայ եղած են ութ ծուխերէ հարիւր երիտասարդներ եւ պատանիներ: Բացումը կատարած է Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան: Քրիստոնէական դաստիարակութեան բաժնի վարիչ Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեան պարզած է երիտասարդական միութեանց նպատակը, այն է՝ շրջաններու երիտասարդները իրարու ծանօթացնել եւ ապագայի աշխատանքներու ծրագիրներ մշակել եւ իրագործել: Միութեանց ներկայացուցիչները զեկուցած են իրենց գործունէութեան, ծրագիրներուն եւ մտահոգութիւններուն մասին: Խօսք առնելով առաջնորդ Մուշեղ Սրբ. Մարտիրոսեան շեշտած է, որ իւրաքանչիւր հայ քրիստոնեայ երիտասարդ ըլլայ ընորհալի, առաքինի եւ հաւատացեալ:

*
**

ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
85ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի Հ.Բ.Ը.Մ "Ալեք Մանուկեան" կեդրոնի "Պոյաճեան" սրահին մէջ նշուած է Այնթապի հերոսամարտի 85րդ տարեդարձը: Բացման խօսքը արտասանած է Սիլվարդ Ապաճեան: Ցայտադիրը վարած է Գէորգ Քէօշկէրեան: Բանախօսած է տօքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան, վեր առնելով հայ ժողովուրդի պայքարի ոգին եւ տալով ամբողջական պատկերը Այնթապի ինքնապաշտպանութեան: Միութեան պատուոյ նախագահ Երուանդ Պապայեան եւ վարչութեան առենապետ Հերբլտ Տէմիրճեան պարգեւատրած են օրուան նախագահուհի եւ բարեբարուհի տիկին Զապէլ Իշնատիոսեանը՝ Այնթապի յուշարձանի ոսկեայ շքանշանով: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՍԷՍԻԼ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
"ԷԼԻՍ Այլընտ" ՇՔԱՆՇԱՆԻՆ
ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ

Էթնիք կազմակերպութիւններու ազգային համախմբումը Սէսիլ Քէշիշեանին շնորհած է "Էլիս Այլընտ" պատուոյ շքանշանը: Ի դէպ, կազմակերպութեան հիմնադիրն ի վեր (1984), 42 էթնիք խմբաւորումներու մէջէն այս շքանշանին արժանացած են 1845 հոգի, որոնցմէ 35ը Հայեր են: Սէսիլ Քէշիշեան ծնած է Լիբանան եւ յետագային հաստատուած Միացեալ Նահանգներ: Միանալով Հ.Բ.Ը.Մ.ի Միութեան եւ Պոսթընի մէջ իր ամուսնոյն՝ տոքթ. Գէորգ Քէշիշեանի հետ, կը հիմնէ Հայ երիտասարդաց ընկերակցութիւնը: Պոսթընէն Մանչեսթըր, Նիւ Հեմփշիր փոխադրուելէ ետք, մաս կազմած է տեղւոյն "Սի.Էմ.Սի." հիւանդանոցի ընկերակցութեան, իբրեւ գանձապահ, ապա հոգաբարձական խորհուրդի անդամուհի: Անդամակցած է զանազան կազմակերպութիւններու: Այժմ կ'ապրի Լոս Անճըլըսի մէջ:

*
**

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
90ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Հ.Բ.Ը.Միութեան "Ալեք Մանուկեան" կեդրոնի "Պոյաճեան" սրահին մէջ, Մայիս 15ին նշուած է Վանի հերոսամարտի 90ամեակը, կազմակերպութեամբ Ռ.Ա.Կ.ի Շրջ. Վարչութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Հրաչ Սեփեթճեան: Խօսք առած են Հ.Ռ.Ա.Կ.ի առենապետ Ցարուհի Առաքելեան, Հայաստանի առաջ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան եւ Կլէնտէյլի քաղաքապետ Բաֆֆի Մանուկեան: Բանախօսած է Միսաք Հայկենց, վերլուծելով Վանի հերոսամարտը եւ խորհրդածութիւններ կատարած: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Շուիցերի երկրորդ մեծ քաղաքին՝ Կէնեւի մէջ Ցեղասպանութեան 90ամեակին նուիրուած ցուցահանդէս մը կազմակերպուած է, Մայիս 10-13, Հայոց եւ կեղեցիին ու քաղաքին մշակոյթին մարմնին կողմէ: Ցուցադրուած են գլխաւորաբար Հարաւային Կովկասի հայկական ճարտարապետական ժառանգութիւնը եւ Թուրքիոյ մէջ գտնուող կոթողները: Ցուցահանդէսը որ տեղի ունեցած է արդէն Եւրոպական խորհրդարանին, Օսլոյի, Հռչակական այլ քաղաքներու մէջ, սիւտ տարուն նաեւ Լատվիոյ մայրաքաղաքը Ռիկա, Մայիսի վերջաւորութեան: Ցուցահանդէսին դուդահետ երաժշտական յայտագիր մըն ալ կիրարկուած է, մատուցուի նաեւ Լատվիոյ մայրաքաղաքը (դաշնակ) եւ Հրանդ Մարտիրոսեանի (ջութակ) որոնք նուագած են կոմիտասի ու Ա. Խաչատուրեանի գործերէն:

*
**

Սիտնիի հայկական "Ան" ճաշասրահին մէջ, Ապրիլ 15ին, կազմակերպութեամբ Ռ.Ա.Կ-ի, Վահան Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ Հայ իրաւանց մարմիններու, տեղի ունեցած է յոբելենական ճաշ – հանդիսութիւն մը մեծարելու համար Ռ.Ա.Կ-ի բարմարեղուն խմբագիր Աւետիս Եափուճեանը իր ծննդեան 75ամեակին եւ ազգային ծառայութեան 60ամեակին առթիւ: Ռ.Ա.Կ-ի Աւստրալիոյ շրջանի առենապետ Հայկ Լէփէճեան յոբելեարին յանձնած է յուշատախտակ մը եւ կարդացած Ռ.Ա.Կ Սրտակ Դարբինեան ակումբին շնորհաւորագիրը, ուր վեր կ'առնուէր Ս. Եափուճեանի վաստակը եւ կը չեշտուէր, որ Ռ.Ա.Կ. Ա. Դարբինեան ակումբը հպարտ է իրմով:

*
**

Ժիպկիլի (Լիբանան) "Թռչնոց բոյն"ի սրահին մէջ, Ապրիլ 26ին, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Քեռի կոմիտէին, ոգեկոչուած է Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակը: Ներկայ եղած են Ժիպկիլ – Պաթրոսի շրջանի երեսփոխանները, քաղաքապետներ եւ պատկան մարմիններու ներկայացուցիչներ: ԼԵՄ-ի տեղւոյն մասնաճիւղի անունով խօսք առած է Սեպուհ Երջանեան, որ ներկայացուցած է հայ ժողովուրդին իրաւունքները եւ հայ երիտասարդութեան պահանջները: Ապա, Հ.Ց.Դ. Քեռի կոմիտէի կողմէ արտայայտուած է Գրիգոր Արճեան: Օրուան բանախօսը եղած է Ա.Ջնճարի ազգ. "Ցառագ" վարժարանի մանուկը Սահակ Ամատէեան, որ պատմական ակնարկ մը նետած է Հայոց Ցեղասպանութեան վրայ եւ անդրադարձած է նաեւ Թուրքիոյ դէմ ծառացող մարտահրաւէրներուն, եզրակացնելու համար որ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Ցեղասպանութիւնը: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Փաուէն Վրդ. Վարդանեան, որ ծանրացած է արդարութեան եւ իրաւունքի տիրացման կարեւորութեան վրայ:

ԱՆԻԾԵԱԼ
ՏԱՐԻՆԵՐ
1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Բարեբախտաբար չոգեկառքը քանի մը ժամ կը մնար հոն, որովհետեւ պինուորները Համայլ մէջ կ'ընդհատին իրենց ճաշը:

Եւ ահա՛ Հայ պինուորականը որ յաճախ Պոլսէն եկող մը կ'ըլլար, մեզի կը հաղորդէր իր գիտցածները, երբեմն սրտապընդիչ՝ երբեմն յուսահատեցնող:

Լուրի ուրիշ աղբիւր մըն էին մանուածրներու եկած նամակները որոնք պայմանադրեալ ծածուկ ձեւերով տեղեկութիւններ կը հաղորդէին:

Այսպէս, Ատանայէն տարադիր եղած պեղագործ մը, Սոկրատ էֆէնտի, կը թղթակցէր տօքթ. Նագդաչեանի հետ եւ ամէն անգամ որ Պոլսէն նամակ մը բսուտանար՝ կը փութար քովերնիս:

Տօքթ. Նագդաչեան բաւական էր եւ միշտ յուսատու լուրեր կը հաղորդէր իր բարեկամին՝ Սոկրատ էֆէնտիի.

«Մեր հիւանդ հօրեղբօր վիճակը ծանրացած է, կը գրէր բժիշկները վիրաբուժական գործողութիւն մը պիտի կատարեն. մօրեղբայրը քիչ ատենէն կը հանի: Կը յուսամ որ հօրաքրոջս անհանգստութիւնը մինչեւ երեք ամիս բոլորովին կ'անցնի»:

. Հիւանդ հօրեղբայրը Թուրքիան է, կը բացատրէր Սոկրատ էֆէնտի, վիրաբուժական գործողութիւնը Թուրքիոյ բաժանումը կը նշանակէ, մօրեղբայրը Ռուսիան է, իսկ վերջի տողերը կը նշանակեն թէ՝ մինչեւ երեք ամիս պատերազմը պիտի վերջանայ:

Եւ ականջ ականջ այս աւետիսը կը տարածուէր ամէն կողմ:

Տէօրթ Եօլցի երեւելիներէ Մաչեր էֆ. Գարաեաքուպեան եւս թղթակից մը ունէր Պոլիս, Օր. Զարուհի Փէչոմալճեանը, նախկին ուսուցչուհի Տէօրթ Եօլի վարժարանին որ թէեւ տարագիր եղած Տէօրթ Եօլէն, յաջողած էր միջոցը գտնել Հալէպէն Պոլիս դառնալու: Օր. Զարուհի եւս առեն առեն յուսատու ծածկագիր նամակներ կը ղրկէր, զորս Մաչեր էֆ. կը մեկնաբանէր ինծի: Այն օրն ուր այդ բարի լուրերը առնէինք, իրեն հետ մէկ քանի պաղ աւելի կը խմէինք Զահլէի պատուկան օղիէն:

Ընթերցումը գլխաւոր ժամանցն էր Համայլի մէջ: Անկէ զատ, առտուները մէկ քանի բարեկամներ կը հաւաքուէինք արարական սրճարան մը ուր նարտ եւ թուղթ կը խաղայինք՝ նաւակիլէ քաշելով: Իսկ իրիկունները ընդհանրապէս կը ժողուուէինք տեսեդրեալ պարտէզ մը ուր մէկ քանի Հայ տարագիրներ սրճարան բացած էին:

Երբ ինքզինքս բաւական ապահով զգայի, ժամանցի համար սկսայ օրագրութիւնս դրել: Այսպէս երեք տետրակ լեցուցած էի, որոնք խնամով կը պահէի սենեակիս պատուհանին վերեւ գտնուած խոռոչի մը մէջ:

*
**

Առաջին անգամ, Համայլի մէջ խուճապի մատնուեցանք պինուորական խնդրի առթիւ:

1916 Ապրիլի սկիզբը, Զատկի օր, երբ բարեկամներու այցելութեան զացած էի. յանկարծ լուր բերին թէ փողոցը քանի մը Հայեր ձերբակալուած ու զօրանոց տարուած են իբրեւ պինուոր:

Մինչեւ այն ատեն Հայերը, իբրեւ զաղթական, զերծ էին պինուորական ծառայութենէ: Բնականաբար այս իրողութիւնը ամէնս յուզեց: Եթէ 18 էն մինչեւ 45 տարեկանները պինուոր տանէին, մեծագոյն աղէտը պիտի ըլլար Համա հաստատուած Հայերուն համար եւ չատ մը ընտանիքներուն քնաջնջումին պատճառ պիտի դառնար, որովհետեւ պինուորագրուներու մեծագոյն մասը, օրը օրին, չուկային մէջ առեւտուր ընելով, աշխատելով կամ արհեստը իր գործ դնելով կ'ապրէր ու կ'ապրեցնէր իր ընտանիքը:

Դեռ քանի մը օր առաջ լսած էինք որ ձէմալ փաշա հրամայած էր որ Հայերէն պինուոր չառնուի ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ հիմա հակառակը տեղի կ'ունենայ:

Անոնք որ պինուորական տարիքը անցուցած էին, զացին իրողութիւնը ստուգելու եւ լուր բերին թէ արդարեւ ձերբակալութիւնները կը շարունակուէին չուկային, փողոցներուն եւ սրճարաններուն մէջ:

Իսկոյն մէկ քանի ծերունիներ, քահանայի մը ընկերակցութեամբ փութացին քօղ աղասի Օսման պէյի զով, որ տեղւոյն կին. Իշխանութեան պետն էր եւ ընդհանրապէս բարեկամ էր հարուստ Հայերուն որոնք իրեն կը կերցնէին ու կը խմցնէին:

Պատգամաւորութիւնը իր զարմանքը կը յայտնէ այս եղածին վրայ եւ կ'ըսէ թէ ձէմալ փաշայի հրամանո՞վն է որ Հայերէն պինուոր կը հաւաքուի:

(Շար. 59)

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը սրտանց ցաւակցութիւններ կը յայտնէ վէթերան ընկերուհի Լիւսի Զապունեանին, ընկերուհիներ Մարգրիտ Շահեանին, Մարի-Լուիզ Սքիվային, Պերեսիա Մխիթարեանին եւ Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին, իրենց ամուսնոյն, հարազատին եւ բարեկամին՝ Արտաշէս Զապունեանի մահուան առթիւ:

Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նաեւ ընկերուհի Ռոզէթ Տէր Գրիգորեանի մահուան առթիւ իր հարազատներուն եւ Կապոյտ Խաչի Անդիէբի մասնաճիւղին:

***

Կապոյտ Խաչի Վիէնի "Սեւան" մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ վէթերան ընկերուհի Արփինէ Մանթարեանի մահուան առթիւ, ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

***

Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղի անդամները սրտագին ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Արփինէ Մանթարեանի մահուան առթիւ, անոր հարազատներուն եւ Լիոն-Վիլէօրպանի մասնաճիւղի անդամներուն:

L'UNION CULTURELLE FRANCAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
organise une
CONFERENCE - DEBAT
Vendredi 27 mai à 20h45
par BARDIG KOUYOUMDJIAN
Photographe
à l'occasion de la parution du livre

DEIR-ES-ZOR

SUR LES TRACES
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
Editions ACTES SUD

de BARDIG KOUYOUMDJIAN
et CHRISTINE SIMEONE

Préface de YVES TERNON

EXPOSITION DE PHOTOS
PROJECTION DVD DE DOCUMENTS

CENTRE CULTUREL ET ARTISTIQUE ARMENIEN
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
— métro : République —

Verre de l'amitié
P.A.F : 6 Euros
Adhérents : 4 Euros

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեցու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդեցու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ձ. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդեցու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մեռելաբերին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

HAMAZKAYIN
FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԾԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՒՍ 21 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրաստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթուան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- *Հանդիպելու սփիւռքահայ իր հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- *Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- *Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոնները, թանգարանները, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- *Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը*
- *Կազմակերպելու եղբայրական անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, մէկտեղ վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:*

Մասնակցութեան սակ· –
(առանց ճանապարհածախքի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Centre Culturel
SAINT MESROB

Le jeudi 26 mai à 20h45

RENCONTRE

avec le sculpteur
KHATCHIG KAZANDJIAN,
dit KAZAN
qui nous parlera de la réalisation
de son œuvre magistrale
LA STATUE DE ST GREGOIRE
L'ILLUMINATEUR

érigée à Saint-Pierre de Rome
et inaugurée par le pape Jean-Paul II,
en janvier 2005.

Exposition de documents,
projection d'un film
pour illustrer les différentes étapes
de la réalisation de la statue.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre / Cocktail —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

BRATSCH

La Section «**Issahakian**» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Réservation des billets :
— 06 88 49 18 14
— 06 21 43 17 16.

□

ՄԻՕՐԵԱՑ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լը-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի աստմ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչական փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04· 78· 49· 19· 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրեան ճաշը:

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Vient de paraître

Europe Orient

N° 1 : Europe : Quelles frontères ?

Publication de l'Institut Tchobanian

Directeur de la publication
Varoujan Sirapian

Préface par PHILIPPE PEMEZEC

Editions Sigest
29 rue Etienne Dolet
94140 Alfortville

Ա. ՅՈՒԼՅԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Մայիս 28: Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ Ելեւոյն ի վիրապէն:

ՀԱՑ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
– 1918 ՄԱՅԻՍ 28 –
ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ի ժամու պաշտամանց ժամերգութեանց եւ Սուրբ Պատարագին՝ Հանդիսապետական մաղթանք:

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 29: Բ. կիրակի ցնծի Հոգեգալստեան:

Տօն Կաթուղիկէ Եկեղեցւոյ
Սրբոյ Էջմիածնի
Ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ Մաղթանք վասն Սուրբ Էջմիածնի:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Pour la 25ème année consécutive
La MCA a le plaisir de vous inviter

AUDITION et CONCERT ANNUEL DES ELEVES
Piano — Violon
«ONNIG SURMELIAN»

le DIMANCHE 29 MAI
14h30 : Audition piano - violon
17h : Concert piano

A l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
94140 Alfortville
(près Mairie d'Alfortville)

20e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 20ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

L'ICONE
Satire
Jiraïr ANANIAN

ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐ
երգիծաբանութիւն
ՅԻՐԱՅՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 29, ժամը 16-ին
Dimanche le 29 mai à 16h
ՀԱՑ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 26
JEUDI
26 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.208 — Foudateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.208

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՇԻՐԱՔԻ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՅՄԲ.– Հայկական կազմակերպութիւններու համակարծումի խորհուրդին (ՍԽ. ՍԽ. Ա. ԷՅ.) նախագահին տեսակցութենէ ետք Պ. Պիլիի հետ, թէքնիք խորհրդական ժապ Շիրաքի, այս վերջինը Մայիս 23 թուակիր նամակ մը ուղղած է Արա Թորանեանի, ուր կը լուսաբանէ Ֆրանսայի դիրքը: Արա Թորանեան յայտնած էր Պ. Պիլիի Ֆրանսահայութեան մեծաձայն փափաքը, որ Հայոց Ցեղասպանութիւնը նախապայման ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Նախագահ Շիրաքի նամակին բովանդակութիւնը բաւական երկփիմի է կամ աւելի ձիշդ ոչ մէկ յստակ յանձնառութիւն կայ, բացի չարք մը հոգեշահ խօսքերէ, որոնց վարժուած ենք տասնամեակներէ ի վեր:

Կու տանք գլխաւոր հատուածները:

«...La demande de l'Union européenne et de la France est que la Turquie applique résolument les valeurs et la conception des droits de l'Homme, de la paix, de la démocratie qui sont celles de toute l'Europe.

«La Turquie a affirmé sa volonté de conduire les réformes nécessaires. Elle a encore un long chemin à faire, d'autant plus long que l'Union européenne se prépare à franchir une étape supplémentaire dans l'affirmation de ses valeurs. En effet, avec la Constitution européenne, pour la première fois dans l'histoire, les droits et les libertés fondamentales seront reconnus par l'Union européenne elle-même et garantis à tous les citoyens européens. Ils s'imposeront à tous les Etats-membres, qu'il s'agisse du pluralisme, de la non-discrimination, de la tolérence, de la justice, de la solidarité, de l'égalité entre les femmes et les hommes, du respect des minorités...

«La France a été l'une des principales sources d'inspiration de la Constitution européenne. Elle ne saurait transiger avec ces valeurs et ces principes, qui forment le socle de notre identité nationale.

«La construction de l'Europe, c'est d'abord une exigence de réconciliation, de paix, de respect et d'ouverture aux autres. Une exigence qui s'est traduite, toujours et partout, par un effort de mémoire car la mémoire est l'âme des peuples et nul ne peut vivre en paix s'il n'est pas en paix avec son passé. La France a reconnu le génocide arménien de 1915. Elle attend de la Turquie qu'elle mène à son terme cet impératif devoir de mémoire. Nous sommes convaincus qu'elle en comprendra la nécessité, car tel est l'esprit des critères de Copenhague dont tout candidat doit démontrer le plein respect.

«...Animé de cette même conviction, j'ai appelé l'attention d'Ankara sur certaines dispositions inacceptables du nouveau code pénal turc. Il ne doit y avoir aucune ambiguïté sur ce point: faire obstacle au devoir de mémoire est incompatible avec les valeurs de l'Union européenne. La France sera très vigilante sur ce point et aura à cœur de faire partager sa conviction par ses partenaires européens.

«Dans dix ans, quinze ans ou plus tard, si la Turquie va au bout du processus engagé, il reviendra, en application de notre Constitution, à chaque Française et à chaque Français de se prononcer par référendum avant toute adhésion, et donc de juger du chemin parcouru par la Turquie pour partager nos valeurs.

***

Ի դէպ, Ֆիկարօ Մայիս 25ի իր թիւին մէջ "Օրուան նախադասութիւնը" գլուխին տակ Ա. Թորանեանի ուղղուած նամակէն տողը մը հրատարակած է: Այն տողը, ուր Շիրաք կ'ըսէ.– "Թուրքիա դեռ երկար ճամբայ մը ունի ընելիք...", եւլն. եւլն.:

***

Հայկական երեք կուսակցութիւններն ալ էլիզէէն ստացեր են վերընչեալ նամակին պատճէնը եւ քանի մը մէջբերումներէ ետք կը նկատեն որ նախագահը չարտայայտուիր Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու յետագայ մասին:

***

Հետաքրքրական ու բաւական ալ տխուր է նշմարել երեւոյթ մը. մինչ Ֆրանսական իշխանութիւնները հայ համայնքին հասկցնել կուզեն որ Շիրաքի նամակը յիշելու յատկանիշով չեն վայլիր ընդհանրապէս, մանաւանդ երբ հարցը մեր դիմումներուն, խնդրանքին կը վերաբերի, համրաքուէին ակնթարթ մը մնացած անմիջապէս կը գտնեն այդ հասցէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԱՅՕ՞, Ո՞Չ

Վիճարկումը չատ սուր բնոյթ առած է եւ որոշ խուճապ կը սերմէ "Այո"ի կողմնակիցներուն մօտ: Ընկերվարականները կրկին ժոսփէնը կանչած են օգնութեան, Շիրաք ալ, Հինգշաբթի օրուան իր հանդիսաւոր ելոյթէն առաջ, կինը հրապարակ նետած է: Այս վերջինը, Առողջապահութեան նախարարին հետ փիթիէ-Սալփէթրիէը հիւանդանոցը այցելած է Մայիս 24ին եւ յայտարարած այն վտանգները որոնք կան "Ոչ"ի յաղթանակի մը պարագային: Զի հաւատար նման կացութեան մը, որ դիւրաբեկ պիտի դարձնէր Պետութեան ղեկավարին դիրքը եւրոպական վեհաժողովներու առեն: Ֆրանսացիները, կ'ըսէ Պէրնատէթ Շիրաք, դեռ չե՞ն հասկցած որ իրենց քուէէն կախում ունի Ֆրանսայի տեղը աշխարհի մէջ:

Նոյն օրը, հեռատեսիլի Ա. կայանէն ժոսփէն կրկին արտայայտուեցաւ չեչեռելու համար որ "Ոչ-երը խառոր կը հանդիսանան եւ անիրական են": Դեռ նոյնիսկ, ի լուր տարբեր հռանգքներու "Ոչ"երուն, կ'եզրակացնէ. "Այս բոլոր Ոչ-երը անհաշտ են իրարու: Եթէ Ֆրանսացիները այդպէս արտայայտուին, ինչո՞ւ պիտի ընենք, չէէքրի մը մէջ իրարու պիտի խառնենք եւ պետութեան ղեկավարին ըսենք որ այդ չէէքրը եւրոպացի մեր չընչացած ընկերակիցներո՞ւն ներկայացնէ":

Ի դէպ, "Այո"ի կողմնակիցները տապարտոմի չեչտաւորումով "Ոչ"ի կողմնակիցներուն կ'ըսեն. "Ուրեմն Լը Փէնի կողքին էք", բոլորովին եւ դիտակցաբար անտեսելով որ Ոչ-երուն մէջ են Մարի-Ժորժ Պիւֆէ, Ֆապիուս, Էմմանիւէլի, Պըզանսնօ, Նիքոլա Տիւփոն-Էնյան եւ դեռ որքան ուրիշներ, որոնք ոչ մէկ կապ ունին Լը Փէնի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԻ ՊԱՊԱՃԱՆ, Թուրքիոյ կառավարութեան ամէնէն երիտասարդ անդամը (38 տարեկան) որ Տնտեսութեան նախարար է, բանակցող նշանակուած է Եւրոպական Միութեան հետ: Էրտողան, Մայիս 24ին, հրապարակած է իր այդ որոշումը, չեչտելով որ "իր երիտասարդութեամբ եւ եռանդով, կը յաղթի": Յարդ բազմաթիւ անուններ չրլած էին, ինչպէս Տէրվիշ, Կիւլ, եւլն.: Պապաճանի համար կ'ըսուի թէ լաւ հաւաքաւ կը վայելէ, բայց մանաւ կը վախնային որ այս նոր պաշտօնը պատճառ ըլլայ որ նուազ գրաւի Թուրքիոյ տնտեսական թղթածրարներով: Այս առթիւ, կը յիշուի որ էրտողան երբ տեւական օրէն կը հարցապնդէր բանակցողին ինքնութեան մասին, անդամ մը պատասխանած է որ Թուրքիա երմէ զատ ուրիշ բանակցող չունի եւ կը կարծուի որ բաւական պիտի օգնէ այդ ուղղութեամբ Ա. Պապաճանի:

ԱԼ-ՔԱԻՏԱՅԻ մէկ անծանօթ կայքէջին համաձայն, յորդանանցի Ապու Մուսապ ալ-Զարքաուի, չարժումին Իրաքի պետը, վիրաւորուած է եւ նոյն միջոցաւ կոչ եղած է որ "իսլամական ազգը ազօթէ որպէսզի դարմանուի ստացած վէրքերէն": Լուրը չէր հաստատուած, բայց անհաւատներ" նշանակուած է Պէն Լադէնի կողմէ: Նակառ ալ չէր նկատուեր: Զարքաուի ծրնած է Ցորդանան 1967ին եւ 2004ին "Միջազգեաքի ալ-Քաիտա կազմակերպութեան Ալ-Զարքաուի թիւ 1 թշնամին է Ամերիկացիներուն, որոնք 25 միլիոն տոլար խոստացած են զայն ձեռք ձգելու համար:

ԼԻԲՈՍԻ պաշտօնաթղթակուած աշխատակիցներուն "տեղահանման" առթիւ դէպի Հայաստան, Գաւառ-Ալիշէնի դիպուկ ծաղրանկար մը հրատարակած է (Մայիս 25) ուր գործատէրը կ'ըսէ.– "Եւ եթէ կ'ուզես Ֆրանսա վերադառնալ, հայկական աշխատավարձով, ինչ գործ ուզես կը գտնես...": Ցիշենք որ առաջարկուած աշխատավարձը ամսական 350 եւրօ է:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ «ԱՑԼԱԽՈՀ»ՆԵՐՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ՉՆՉՈՒԱԾ

Թրքական լրատուիւնները օրերէ ի վեր կը դրէին այն դիտաժողովին մասին որ երեք համալսարաններու նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր Հայկական Ցեղասպանութեան նկատմամբ եւ որ տեղի պիտի ունենար Մայիս 25–26ին Պոլսոյ Պողազիչի համալսարանին մէջ: Նորմիկ բաւական սուր վէճերու առիթ եղած էր նոյն դիտաժողովը որ կը ներկայացուէր որպէս "այլախոհներու հանդիպում" մը: Ըսուածը այն էր որ անոր հրաւիրուած էին պաշտօնական տեսակէտին հակադիր նկատուած անձնաւորութիւններ ու միւսները, ինչպէս Թուրք պատմութեան հիմնարկին նախագահ Ե. Հալաչօղլու խօսելու կը քննադատէին այդ խորհրդանութիւնը, վարկաբեկելով ձեռնարկը:

Դիտաժողովին բացման նախորդ օրը Թուրքիոյ Արդարութեան նախարարը Խորհրդարանի ամպիոնէն բուռն երոյթով մը իր կարդին պախարակած է նախաձեռնութիւնը, անոր կազմակերպիչներն ու մասնակիցները "դաւաճան" որակելով: Ճ. Զէյէք ըսած է ի միջի այլոց. "այս երկրին մէջ ազատութիւն չկայ, կ'ըսեն, մինչդեռ կայ ազգը թիկունքէն դաշունահարելու, զայն զրպարտութիւններու թիրախ ընելու ազատութիւնը":

Մայիս 25ի առաւօտուն հասած էր լուրը թէ իշխանութիւնները ջնջած են դիտաժողովը: Ատոր հետ Թուրքայէն հաստատնդ կայքէջեր հրապարակած էին Պողազիչի համալսարանին տեսչութեան յայտարարութիւնը. հոն կ'ըսուէր թէ "Կայսրութեան անկումի չրջանին օսմանեան Հայերը" դիտաժողովը ծանր մեղադրանքներու թիրախ ըրած է համալսարանը, ինչ որ դիտական ազատութեան հետ չի նպատակ, ուստի մտահոգիչ ազդակ կը նկատուի: Ու այդ կացութեան մէջ տեղին նկատած են յետաձգել ձեռնարկը:

ԱՐԱՄ Ա. ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՑԻ ՄԷՋ

Շարունակելով Իրան կատարած այցը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Մայիս 22, Կիրակի երեկոյեան գացած է Սպահան, ՀոՆ 400 տարուան Ս. Ա. Մենափրկիչ վանքի տաճարին մէջ յատուկ յայտապիր մը կիրարկուած է, ապա Արամ Ա. ծաղկեպսակ զետեղած է վանքի չրջափակին մէջ գտնուող Ցեղասպանութեան յուշարձանին: Ապօք ուղղելով հաւատացեալ բազմութեան, Արամ Ա. Նոր Ջուղայի ժողովուրդին գոյատեւելու կամքը խորհրդանշական համարած է իր իրաւունքներուն տիրանալու հայութեան վճռակամութեան:

Նոր Ջուղայի հայութիւնը երկու տարի առաջ նշած էր Ս. Ամենափրկիչ վանքին ու տեղւոյն դաղութին հիմնադրութեան 400ամեակը:

Ա.Բ.Գ.ՈՎ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Գիտեքոս դիւտին 1600ամեակին որպէս նշում Սպարանի մայրուղիին վրայ Մայիս 21ին բացուած է Քար-տառերու պուրակը: Այդ յուշարձան-համալիրը ուր բնութեան մէջ ներկայացուած են այբուբենի բոլոր տառերը, կառուցուած է մէկ ամսուան ընթացքին, կամաւորներու աշխատանքով: Գլխաւոր դատախազ ու Նիւ-Սպարան հայրենակցական միութեան նախագահ Աղուան Ցովսէփեան ըսած է թէ գաղափարը ունեցած են արագածեան չուրջպարին չրջանակին մէջ: Ցուշարձանը կը խորհրդանչէ միասնութիւնը, քանի որ տառերը առանձին-առանձին իմաստ չեն արտայայտեր: Ցուշարձանին վայրը յատկապէս ընտրուած է ծովէն ունեցած բարձրութեան համար որ 1600 մեթր է:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Մայիս 24ի գլխաւոր նորութիւնը կը վերաբերէր Անտրէ Ագասիի, որ առաջին մրցումէն իսկ դուրս մնաց մրցակիցին եւ արդունքոտ աչքերով հեռացաւ դաշտէն: Պարտութիւնը կը վերագրուի տաբիքին (35) եւ մանաւանդ հանդէս հանելու համար վախճանն է իր ասպարէզին: Իրեն յաղթեց Ֆինլանտացի Եարքո Նիէմինէն 7 – 5, 4 – 6, 6 – 7, 6 –1, 6 – 0: Մամուլը Մայիս 25ին կը զբաղէր մեծ ախոյեանին այս հրաժեշտով:

Կիներու բաժնին մէջ, Ա. չրջանին Մարլեվա (Պուլկարիա) յաղթեց Ֆիւժիվարայի (Ճափոն) 6 – 4, 6 – 2:

ԱՊՐԻՐ ՈՐՊԷՍ ՀԱՅ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Մենք ճանապարհին մի թուրք ծերուկ հարցրինք, թէ որն է Սամսոն քաղաքի ճանապարհը. նա ոտից-գլուխ մեզ չափեց, յետոյ ասաց.

– Սամսոնը շատ հեռու է, եւ այն կողմերուն սով է, մի գնացէք:

Բայց եւ այնպէս նա ցոյց տուեց ճանապարհը: Մի քանի ժամից հասանք խճուղի: Դա այն արհնաւոր ճամբան էր, որով անցել էին հազարաւոր գաղթող Հայերը: Շուտով անցանք մի մեծ ու վարար առուի կամրջով եւ կանգ առանք առուի ափին, հաստատուն ուռենիների տակ: Ես ճանաչեցի այդ ծառերը եւ վերյիշեցի, թէ ինչպէս էին երեք տարի առաջ այդ ծառերի չուքին հանդրուանել իմ ծնողները: Ցնծացի հայ աքսորեալների ժժգոյն, նիհար, արեւից խանձուած դէմքերը: Ահա այստեղ հայրս էր նստել, նրա մօտ նըստել էր մեծ հայրս՝ երբեմնի փահլեւան Մանուկը, նոյնպէս հիւծուած ու ուժասպառ: Մի ծառի տակ նստել էր մի մանկամարդ կոյս՝ Ծաղիկը, որն իր կրծքին էր սեղմել չորերից պատրաստուած կեղծ բարուրը: Ջահել աղջիկներից շատերը չաթմիներով իրենց չալակներին կրում էին ուրիշ մայրերի օրօրոցները: Նրանք այդ խորամանկ միջոցին էին դիմում, որովհետեւ մահմեդական օրէնքով արգելւում էր ամուսնացած աղջիկներին առեւանգել: Երբեմն այս միջոցին դիմողները փրկւում էին: Իսկ այս մանկամարդ դեղեցկուհու օրօրոցի երեխան մահացել էր օրեր առաջ եւ նա երեխայի չորերն այնպէս էր կապկպել, որ թուում էր իսկական բարուր է գրկել եւ ամէն անգամ, երբ նստում էինք հանգստի իր բարուրն այնպէս էր գրկում ու դուրգուրում, կարծես մէջն իսկական երեխայ կար:

Իւրաքանչիւր իջեւանատեղից քաժանուելիս մի երկու տասնեակ մահացած կամ կիսամեռ մարդ էր մնում գետնին պառկած, 1915ի բռնագաղթի օրերին ես հարիւր անգամ մահ տեսայ եւ միշտ էլ հրաշքով փրկուեցի:

Ես ու ընկերս այդ օրը դիչերեցինք ուռենիների տակ եւ ես ամբողջ գիչեր քնից վեր էի թռչում, թուում էր, թէ գաղթը չարունակւում է ու իմ կողքին են իմ տանջուած ծնողները: Առաւօտեան, երբ արթնացանք, լուացուեցինք առուի ջրով, ես Մեհմէտին ասացի, որ այլեւս առաջ չեմ գնայ, ոչ հաց ունենք, ոչ փող ունենք, ո՞ւր գնանք:

Երեւում էր, որ իմ թուրք ընկերն էլ նոյնն էր մտածում, բայց ասաց.

– Եթէ յետ գնանք, մեր տէրերը մեզ լաւ կը ծեծեն:

Այո, երբեմն մեր տէրերը մեզ ծեծում էին, բայց ի՞նչ արած: Վերադառնում էինք մեզ արդէն ծանօթ գիւղերով ու ճամբաներով, եւ կրկին գիւղացիները մեզ կերակրում էին: Ես Մեհմէտին առատ խոստումներ էի տալիս, որ երբ գիւղ կը հասնենք, ես տասնապատիկը կը հատուցեմ, միայն թէ նա ինձ քարշ չտայ իր հետ դռնից դուռ ողորմութիւն խնդրելու: Մօտաւորապէս հինգ ժամուայ ճանապարհ էր մնացել, որ մենք հասնէինք իրոնների գիւղը, սակայն բոլորովին ուժասպառ էինք: Այդ օր մի թուրքական գիւղում մեր բախտը չբերեց: Խեղճ ընկերոջս մի քանի տեղից քշեցին: Մեհմէտը այդպէսներին հայհոյում էր եւ անիծում: Դեռ գիւղից չէինք հեռացել, երբ երկուսով կանգ առանք եւ սկսեցինք օդը հոտոտել. մօտակայքում հաց էինք թըխում: Հացի բուրմունքը մեզ ճգեց դէպի իրեն: Մենք մեր յոգնած ոտքերին ուժ տուինք եւ հասանք այն տունը, որտեղից հացի բուրմունք էր գալիս: Թուրք գիւղացու տան ընդարձակ բակի մի անկիւնում թոնրի մէջ լաւաշ էին թխում: Թոնրի չուրջը նստել էին երեք հոգի՝ երկու կին եւ մի երիտասարդ տղամարդ: Մեհմէտը մօտեցաւ հաց թխողներին: Ես հեռուից սրտատրոփ հետեւում էի, թէ Մեհմէտն ինչպէս էր աղերսում: Նրան մի լաւաշ տուին, որը տեղնուտեղը խժռեց. որքա՜ն ջղայնացայ, որ նա իմ բաժինը չսպահեց: Սակայն պարզուեց, որ թուրք ընկերս այնքան էլ անզգամ չէր, նա հեռուից ցոյց տուեց ինձ եւ խնդրեց, որ մի լաւաշ էլ ինձ համար տան: Երբ տուեցին, նա իմ լաւաշից մի կտոր կտրեց ու բերանը կոխեց: Քիչ մնաց այդ կտորի համար նրա հետ կռուէի: Այդ օրուանից շատ տարիներ են անցել, սակայն չեմ յիշում, որ այդքան համեղ հաց կերած լինեմ: Ես ու Մեհմէտը մեր կանգնած տեղը դամուել էինք, չէինք կարողանում հեռանալ, թարմ լաւաշների բուրմունքը մեզ խենթացնում էր: Ցանկարծ իմ գլխում մի միտք ծագեց: Իմ փափախը, որ կարած էր սեւ զառան մորթուց, բոլորովին նոր էր, ես փափախս հանեցի, թաք արեցի վրայի փոշին եւ գնացի ուղիղ դէպի հացթուխները, բարեւեցի ու փափախս առաջարկեցի երիտասարդ Թուրքին, որ գլխին մի հին ֆէս էր:

– Ի՞նչ ես ուզում սրա համար, – հարցրեց նա:

– Հացով եմ փոխում, – պատասխանեցի ես:

– Քանի՞ լաւաշ ես ուզում:

– Քանիսը որ տաք:

Կանանցից մէկը ութ լաւաշ հաշուեց: Ես իմ տեսածին չէի հաւատում: Լաւաշները առայ ու չտապեցի ընկերոջս մօտ: Մի տասը քայլ չէի արել, երբ յետեւիցս լսեցի՝ տղա՛յ, կանգնի՛ր: Քիչ մնաց տեղնուտեղը սրտաճաք լինէի, կարծեցի, թէ նրանք ուզում են լաւաշները յետ վերցնել: Ես կանգնեցի, բայց պատրաստ փախուստի: Ես սխալւում էի: Կանանցից մէկը մի լաւաշի մէջ փաթաթեց մի քիչ պանրի մանրուք եւ տուեց ինձ: Իմ ու Մեհմէտի ուրախութեանը չափ չկար: Մենք մի քանի րոպէում խժռեցինք այդ բոլորը ու չարունակեցինք մեր ճանապարհը:

Երեկոյեան կողմ հասանք իրոնների գիւղը: Ես ուղիղ չգնացի տիրոջս տունը, այլ ուղղուեցի Օմարի էֆէնտու տան կողմը: Ծերունի Օմարը գիւղում ապաստանած հայ եւ թուրք երեխաների պաշտպանն էր: Նա բացի իրոներէնից ու թուրքերէնից գիտէր նաեւ ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: Թէ որտեղ եւ երբ էր սովորել, ինչ անցեալ ունէր Օմարը, ես չգիտեմ: Նա մեծ յարգանք էր վայելում եւ գիւղում նրա խօսքն օրէնք էր: Նա իր հայրենակիցներին միշտ քարոզում էր, որ իրենց մօտ ապաստանած որը երեխաներին չճնշեն:

Բարի Ծերունուն տեսայ բակում, ինչ-որ բանով զբաղուած: Բարեւեցի: Մենք միայն երկու կցկտուր խօսք փոխանակեցինք եւ այդ երկու խօսքով շատ բան ասացինք եւ միմեանց հասկացանք: Իմ նպատակն այն էլ, որ բարի Ծերունին տեսնէր, որ ես՝ հինգ օրուայ փախստականս, ինքնակամ եմ վերադարձել եւ, հետեւաբար, անհրաժեշտ է ինձ պաշտպանել, որ իմ տէրը ինձ չծեծի: Ծերունի Օմարը իմ տխուր դէմքից եւ աչքերից ամէն ինչ հասկացաւ:

Հակառակ իմ սպասածին, մեր տնեցիները ուրախացան ինձ տեսնելով, բայց աշխատում էին այդ սքօղել: Եւ ինչո՞ւ չպիտի ուրախանային, ես ժիր ու աշխոյժ տղայ էի, ամէն տեղ եւ ամէն բանի հասնում էի: Ամէն առաւօտ մեր անասունները քշում, տանում, խառնում էի գիւղի հրապարակում հաւաքուած նախրին, հորթերը տանում էի հորթարածին, ձիերը հասցնում էի ձիերի երամակին: Առաւօտից իրիկուն դադար չունէի:

Արդէն մութն ընկնում էր, եւ ես մի քիչ ծղօտ փռեցի գոմի հողէ կտուրին եւ փըռնեցի նրա վրայ: Սրտատրոփ ուրախանում էի, որ ծեծից ազատուեցի: Դեռ աչքերս չէի փակել, երբ տիրոջս փոքրիկ աղջիկը ձայն տուեց.

– Ֆիքրի՛, վե՛ր կաց, ա՛րի, հայրս քեզ է կանչում:

Ես լուռ հետեւեցի իմ ջահէլ տիրուհուն: Մի դրան առաջ, քարէ աստիճաններին եւ երկար դերանին նստել էին գիւղի ծերերն ու երեւելիները: Այնտեղ էր նաեւ ծերունի Օմարը: Բարեւեցի մահմեդականների նման՝ ձեռքս դրի փորիս, գլուխս խոնարհեցի, այնպէս, ինչպէս դասը չսովորած աշակերտը:

– Բարի եկար, Ֆիքրի, – հեղնանքով ասաց տէրս:

Ես լուռ մնացի:

– Ինչո՞ւ է գլուխդ բաց, ի՞նչ արիր փափախդ, – հարցրեց տէրս:

– Ծախեցի, – պատասխանեցի ես:

– Քանիսո՞վ ծախեցիր, ո՞ւր է փողը:

– Փողով չծախեցի, հացով փոխանակեցի:

– Ընկերդ՝ Մեհմէ՞տն էլ ծախեց:

– Ո՛չ, նա չծախեց:

– Ինչո՞ւ նա չծախեց:

– Նա աներից հաց էր ուզում, իսկ ես ամաչում էի:

– Ինչո՞ւ էիր ամաչում:

– Որովհետեւ մուրալն իրոնի համար ամօթ է, – պատասխանեցի ես:

– Բայց չէ՞ որ դու իրոն չես, դու հայ ես, – խայթոցով ասաց տէրս:

Նա մինչ այդ երբեք իմ ազգային զգացմունքները չէր վիրաւորել, երեք տարուայ ընթացքում նոյնիսկ տնեցիներից ոչ մէկը չէր ակնարկել, որ ես հայ եմ: Նրանք երեւի կարծում էին, թէ ես իմ Համչէնի բարբառի հետ մոռացել եմ նաեւ իմ ազգութիւնը: Մինչ այդ ես երբեք չէի համարձակուել նայել ուղիղ իմ տիրոջ աչքերին: Ես չգիտեմ, դուցէ Օմար էֆէնտու ներկայութիւնը ինձ համարձակութիւն տուեց, թէ՞ հայկական հողը, ուր վրայ կանգնած էի: Ես բարձրացրի գլուխս, ուղիղ նայեցի տիրոջս աչքերին եւ իրոներէն(*) պատասխանեցի.

– Աստուած վկայ, հայի համար մուրալը իրոնից էլ ամօթ է:

Թէ՛ տէրս ու ներկայ եղողները, թէ՛ կանայք, որոնք ներսում, բայ պատուհաններից լսեցին իմ համարձակ պատասխանը, ինձանից նման յանդգնութիւն չէին սպասում:

– Վա՛յ, տունս քանդուեց, – ճչաց ներսից տիրուհիս, կարծելով, թէ հիմա իմ ալիմը կը թափուի:

Ծերունի Օմարը չտապեց տիրոջից առաջ խօսելու թոյլտուութիւն առնալ եւ իր խօսքն ուղղեց ինձ.

– Ֆիքրի՛, դու յիշո՞ւմ ես քո ծնողներին:

Ես դրականօրէն չարժեցի գլուխս:

– Ցիշո՞ւմ ես քո անունը:

– Այո, յիշում եմ, իմ անունը Ազատ է:

Ծերունի Օմարը թուրքերէն մի ասացւածք ասաց.

– Ինքնութիւնը ուրացողը հարամզադա է:

Ցետոյ անմիջապէս դարձաւ իրայինեներին:

– Մենք՝ այստեղ նստածներս, սրանից երեք տարի առաջ տեսանք, թէ ինչպէս տասնեակ հազարաւոր բռնագաղթուած Հայեր եկան ու մեր գիւղով անցան: Նրանք չարաչարներով քայլել էին, օրերով ոչինչ չէին կերել, բայց մեզանից ոեւէ մէկը յիշո՞ւմ է, որ այդ դժբախտ մարդիկ կանգնէին մեր դռների առաջ եւ ողորմութիւն խնդրէին: Ես չեմ տեսել: կարծում եմ՝ դուք էլ չէք տեսել: Հայերի բռնագաղթից հազիւ մի տարի էր անցել, երբ Ռուսների առաջխաղացման հետեւանքով սկսուեց նաեւ զրաման չրջանների Թուրքերի գաղթը: Նրանք նոյնպէս անցան մեր գիւղերի միջով: Թուրքերը գաղթում էին իրենց ոչխարների հօտերով, նախիրներով, ձիերի երամակներով: Սակայն մենք ի՞նչ տեսանք: Տեսանք, որ Թուրք գաղթականները մեր դռների առաջ կանգնած ողորմութիւն էին խնդրում: Մուրալը, ողորմութիւն խնդրելը բոլոր ժողովուրդներին յատուկ չէ, օրինակ մենք՝ իրոնները, չենք կարող մուրալ, աւելի շուտ մենք կը կողոպտենք, կը յափշտակենք, սակայն ուրիշին ձեռք չենք մեկնի: Հայերի աքսորի ժամանակ մեր տներից ոչինչ չդուրս եկաւ, իսկ Թուրք գաղթականները ինչքա՜ն բան տարան: Հիմա ինչո՞ւ ենք զարմանում, որ Ֆիքրին չի կրողացել մուրալ եւ վաճառել է իր փափախը: Մի մոռացէք, որ Ֆիքրին վարմունքը պատիւ է բերում նաեւ մեզ՝ իրոններիս, չէ՞ որ նա իրոնական տարազով էր եւ ո՞վ կարող է նրան իրոններից տարբերել:

Մի բան էլ պատմեմ: Հայերի գաղթի օրերին մեր բակը մտաւ մի վայելչակազմ երիտասարդ կին, որը բռնել էր իր ութ տարեկան աղջնակի ձեռքը: Երկուսն էլ վախ ու նիհար էին: Նրանք վախճանւել ու ամաչելով մօտեցան մեզ: Մենք ողջ ըստանիքով ոտքի կանգնեցինք եւ հիւրերին առաջարկեցինք նստել: Դիւթախտ Հայուհին մի քանի խօսքով պատմեց, որ Տրապիզոնի Հայ աղջկանց ազգային գպրոցի Ֆրանսերէնի եւ Թուրքերէնի ուսուցչուհին է: Նա իր ականջներին չէր հաւատում, երբ ես սկսեցի նրա հետ Ֆրանսերէն խօսել: Նա իր ծոցից հանեց մի Թաչկինակ, որի ծայրերը քանդելով մի փոքրիկ ոսկեհաչ հանեց եւ Ֆրանսերէն ասաց.

– Պարոն, գիտեմ, որ դուք՝ մահմեդականներդ, խորշում էք խաչից, սակայն մի մոռացէք, որ այս խաչը՝ խաչ դառնալուց առաջ, ոսկի է եղել: Ցանկացած ոսկերիչ այն կը հալի եւ կը ձուլի ինչ-որ ուղիղ: Ի՞նչ ուզում էք տուէք սրա համար, աղջկիս հիւանդ է, եւ միայն կաթ ու մածուն է ուտում:

Մենք ոսկի խաչը հրաժարուեցինք վերցնել եւ ամբողջ ընտանիքով առաջարկեցինք, նոյնիսկ խնդրեցինք, որ մնայ մեզ մօտ: Ես խոստացայ նրան եւ իր աղջկան ամէն ինչով ապահովել, սակայն նա մերժեց, պատճառաբանելով, որ իր ըսպասուած ամուսնու ծերունի հօրն ու մօրը չի կարող լքել: Մենք նրան ու աղջնակին կերակրեցինք, ամուսնու ծնողների համար էլ ուտելիք տուեցինք: Երբ խեղճ կինը վաղուց գնացել էր, մենք պատահաբար նկատեցինք, որ նա Թաչկինակով փաթաթուած խաչը իրրեւ վարձ թողել է տան մի անկիւնում:

Բոլորն ուշադիր լսում էին ծերունի Օմարի պատմութիւնը: Կին Թէ տղամարդ մտածմունքների մէջ էին ընկել: Ոչ ոք չէր խօսում: Ցետոյ ծերունի Օմարը լուռ կանչեց.

– Ֆիքրի՛, մօ՛տ արի, – ասաց նա եւ ձեռքը ծոցը տարաւ, – ահա այդ կնոջ Թաչկինակն ու փոքրիկ խաչը, վերցրու քեզ, դա ձերն է՝ Հայերինդ: Իսկ հիմա ուշ է, գնա, քնի:

Ապա Օմարը դիմեց տիրոջս

– Եթէ տղան յիշում է իր ազգութիւնը, Թող այս գիւղում տարի որպէս Հայ:

ԱՂԱՍԻ ՔԻՕՍԷԼԵԱՆ

(*) Հեղինակը երկխօսութիւնների մի մասը գրել է հայերէն տառերով եւ օսերէն լեզուի իրոնական բարբառով, զուգահեռ ներկայացնելով նաեւ հայերէն թարգմանութիւնը:

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Եւրոմիութեան ծիրէն ներս համագործակցութեան նոր որակ տալու համար մշակուած է Սահմանադրութիւն մը, զոր իւրաքանչիւր անդամ երկիր պէտք է ընդունի կամ մերժէ: Այդպէս քսանհինգ երկիրներէն միայն Ֆրանսայի մէջ է որ իսկական վիճարկում կայ: Յարդ հարցախոյզները կը նշեն որ երկրի քաղաքացիներու մեծ մասը տրամադրուած է բացասական կերպով եւ հանրաքուէի արդիւնքը կը թուի թէ պիտի ըլլայ մերժում:

Դժբախտաբար, վիճարկումները ընթացքին քաղաքական դէմքեր եւ մտաւորականներ արտայայտուեցան միայն տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական հարցերու մասին: «Եւրոպա» ըմբռնումը եւ անով ներկայացող քաղաքակրթական, մշակութային աշխարհահայեացքը եւ աշխարհընկալումը կարծէք մտահոգութեան առարկայ չէին: Մշակոյթ մը երկրորդի մը հակադրելու եւ գերադասելու հարց չունինք, քանի որ չափազանց եւ գրած եմ որ մեր ընկերութիւններուն կողմէ ամբարտաւանութիւն եղած է եւ է կարգ մը մարդկային հաւաքականութիւններ կոչել «նախնական», ինչպէս Պրազիլի ամազոնեան անտառներու բնիկները, կամ Աւստրալիոյ բնիկ «ապրիժէն»ները: Տիրոջի վերաբերումի հետեւանքով, մշակոյթներ եւ քաղաքակրթութիւններ կրնան հետանան, երբ անոնց կը հագցնենք զա-

---

– Ընկերդ՝ Մեհմէ՞տն էլ ծախեց:

– Ո՛չ, նա չծախեց:

– Ինչո՞ւ նա չծախեց:

– Նա աներից հաց էր ուզում, իսկ ես ամաչում էի:

– Ինչո՞ւ էիր ամաչում:

– Որովհետեւ մուրալն իրոնի համար ամօթ է, – պատասխանեցի ես:

– Բայց չէ՞ որ դու իրոն չես, դու հայ ես, – խայթոցով ասաց տէրս:

Նա մինչ այդ երբեք իմ ազգային զգացմունքները չէր վիրաւորել, երեք տարուայ ընթացքում նոյնիսկ տնեցիներից ոչ մէկը չէր ակնարկել, որ ես հայ եմ: Նրանք երեւի կարծում էին, թէ ես իմ Համչէնի բարբառի հետ մոռացել եմ նաեւ իմ ազգութիւնը: Մինչ այդ ես երբեք չէի համարձակուել նայել ուղիղ իմ տիրոջ աչքերին: Ես չգիտեմ, դուցէ Օմար էֆէնտու ներկայութիւնը ինձ համարձակութիւն տուեց, թէ՞ հայկական հողը, ուր վրայ կանգնած էի: Ես բարձրացրի գլուխս, ուղիղ նայեցի տիրոջս աչքերին եւ իրոներէն(*) պատասխանեցի.

– Աստուած վկայ, հայի համար մուրալը իրոնից էլ ամօթ է:

Թէ՛ տէրս ու ներկայ եղողները, թէ՛ կանայք, որոնք ներսում, բայ պատուհաններից լսեցին իմ համարձակ պատասխանը, ինձանից նման յանդգնութիւն չէին սպասում:

– Վա՛յ, տունս քանդուեց, – ճչաց ներսից տիրուհիս, կարծելով, թէ հիմա իմ ալիմը կը թափուի:

Ծերունի Օմարը չտապեց տիրոջից առաջ խօսելու թոյլտուութիւն առնալ եւ իր խօսքն ուղղեց ինձ.

– Ֆիքրի՛, դու յիշո՞ւմ ես քո ծնողներին:

Ես դրականօրէն չարժեցի գլուխս:

– Ցիշո՞ւմ ես քո անունը:

– Այո, յիշում եմ, իմ անունը Ազատ է:

Ծերունի Օմարը թուրքերէն մի ասացւածք ասաց.

– Ինքնութիւնը ուրացողը հարամզադա է:

Ցետոյ անմիջապէս դարձաւ իրայինեներին:

– Մենք՝ այստեղ նստածներս, սրանից երեք տարի առաջ տեսանք, թէ ինչպէս տասնեակ հազարաւոր բռնագաղթուած Հայեր եկան ու մեր գիւղով անցան: Նրանք չարաչարներով քայլել էին, օրերով ոչինչ չէին կերել, բայց մեզանից ոեւէ մէկը յիշո՞ւմ է, որ այդ դժբախտ մարդիկ կանգնէին մեր դռների առաջ եւ ողորմութիւն խնդրէին: Ես չեմ տեսել: կարծում եմ՝ դուք էլ չէք տեսել: Հայերի բռնագաղթից հազիւ մի տարի էր անցել, երբ Ռուսների առաջխաղացման հետեւանքով սկսուեց նաեւ զրաման չրջանների Թուրքերի գաղթը: Նրանք նոյնպէս անցան մեր գիւղերի միջով: Թուրքերը գաղթում էին իրենց ոչխարների հօտերով, նախիրներով, ձիերի երամակներով: Սակայն մենք ի՞նչ տեսանք: Տեսանք, որ Թուրք գաղթականները մեր դռների առաջ կանգնած ողորմութիւն էին խնդրում: Մուրալը, ողորմութիւն խնդրելը բոլոր ժողովուրդներին յատուկ չէ, օրինակ մենք՝ իրոնները, չենք կարող մուրալ, աւելի շուտ մենք կը կողոպտենք, կը յափշտակենք, սակայն ուրիշին ձեռք չենք մեկնի: Հայերի աքսորի ժամանակ մեր տներից ոչինչ չդուրս եկաւ, իսկ Թուրք գաղթականները ինչքա՜ն բան տարան: Հիմա ինչո՞ւ ենք զարմանում, որ Ֆիքրին չի կրողացել մուրալ եւ վաճառել է իր փափախը: Մի մոռացէք, որ Ֆիքրի վարմունքը պատիւ է բերում նաեւ մեզ՝ իրոններիս, չէ՞ որ նա իրոնական տարազով էր եւ ո՞վ կարող է նրան իրոններից տարբերել:

Մի բան էլ պատմեմ: Հայերի գաղթի օրերին մեր բակը մտաւ մի վայելչակազմ երիտասարդ կին, որը բռնել էր իր ութ տարեկան աղջնակի ձեռքը: Երկուսն էլ վախ ու նիհար էին: Նրանք վախճանւել ու ամաչելով մօտեցան մեզ: Մենք ողջ ըստանիքով ոտքի կանգնեցինք եւ հիւրերին առաջարկեցինք նստել: Դիւթախտ Հայուհին մի քանի խօսքով պատմեց, որ Տրապիզոնի Հայ աղջկանց ազգային գպրոցի Ֆրանսերէնի եւ Թուրքերէնի ուսուցչուհին է: Նա իր ականջներին չէր հաւատում, երբ ես սկսեցի նրա հետ Ֆրանսերէն խօսել: Նա իր ծոցից հանեց մի Թաչկինակ, որի ծայրերը քանդելով մի փոքրիկ ոսկեհաչ հանեց եւ Ֆրանսերէն ասաց.

– Պարոն, գիտեմ, որ դուք՝ մահմեդականներդ, խորշում էք խաչից, սակայն մի մոռացէք, որ այս խաչը՝ խաչ դառնալուց առաջ, ոսկի է եղել: Ցանկացած ոսկերիչ այն կը հալի եւ կը ձուլի ինչ-որ ուղիղ: Ի՞նչ ուզում էք տուէք սրա համար, աղջկիս հիւանդ է, եւ միայն կաթ ու մածուն է ուտում:

Մենք ոսկի խաչը հրաժարուեցինք վերցնել եւ ամբողջ ընտանիքով առաջարկեցինք, նոյնիսկ խնդրեցինք, որ մնայ մեզ մօտ: Ես խոստացայ նրան եւ իր աղջկան ամէն ինչով ապահովել, սակայն նա մերժեց, պատճառաբանելով, որ իր ըսպասուած ամուսնու ծերունի հօրն ու մօրը չի կարող լքել: Մենք նրան ու աղջնակին կերակրեցինք, ամուսնու ծնողների համար էլ ուտելիք տուեցինք: Երբ խեղճ կինը վաղուց գնացել էր, մենք պատահաբար նկատեցինք, որ նա Թաչկինակով փաթաթուած խաչը իրրեւ վարձ թողել է տան մի անկիւնում:

Բոլորն ուշադիր լսում էին ծերունի Օմարի պատմութիւնը: Կին Թէ տղամարդ մտածմունքների մէջ էին ընկել: Ոչ ոք չէր խօսում: Ցետոյ ծերունի Օմարը լուռ կանչեց.

– Ֆիքրի՛, մօ՛տ արի, – ասաց նա եւ ձեռքը ծոցը տարաւ, – ահա այդ կնոջ Թաչկինակն ու փոքրիկ խաչը, վերցրու քեզ, դա ձերն է՝ Հայերինդ: Իսկ հիմա ուշ է, գնա, քնի:

Ապա Օմարը դիմեց տիրոջս

– Եթէ տղան յիշում է իր ազգութիւնը, Թող այս գիւղում տարի որպէս Հայ:

ԱՂԱՍԻ ՔԻՕՍԷԼԵԱՆ

(*) Հեղինակը երկխօսութիւնների մի մասը գրել է հայերէն տառերով եւ օսերէն լեզուի իրոնական բարբառով, զուգահեռ ներկայացնելով նաեւ հայերէն թարգմանութիւնը:

"Զայն Հայկազեան" ամսաթերթ
2005 Մարտ – Ապրիլ

ՈՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՍԱՌՆԱԿՈՑՏԵՐԸ

Բեհեռային զօտիին սառնակոյտերուն մասին գիտնականներու ամէնէն մոտյալ մղձաւանջը իրականանալու մօտ է: Հարաւային բեհեռին վրայ կատարուած առաջին մեծ ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է թէ սառնակոյտերուն ծաւալը յատակօրէն կը նուազի, որպէս հետեւանք երկրագունդին ջերմացման: Այդ զօտիին 244 սառնակոյտերը սառոյցի հսկայական կտորներու ձեւով կ'իյնան ծովուն մէջ: Ուսումնասիրութիւնը որ տեւած է երեք տարի, առիթ տուած է քննելու աւելի քան երկու հազար լուսանկար: Այդ քննութեամբ ստուգուած է որ սառնակոյտերուն 87%ը վերջին չորս տարուան մէջ ետ քաշուած են ու ամէն տարի աւելի մեծ թիւով կոյտեր հետզհետէ աւելի արագօրէն կը քայքայուին: Երեւոյթը բազմաթիւ պատճառներ ունի: Սակայն որոշ է որ 1950էն ի վեր սառնային զօտին կը կրճատուի: Ներկայիս տարեկան 50 մեթր կը յետապիմին անոր սահմանները: Մինչդեռ, մինչեւ այդ թուականը երեւոյթը հակառակն էր:

Ի. զարու երկրորդ կէսին երկրագունդին մէջին ջերմութիւնը չուրջ 2·5 աստիճան աւելցաւ: Գիտնականները ստոր կապուած կը նկատեն ծովերու ջուրերուն մակարդակի բարձրացումն ալ:

Բնապահական մտահոգիչ երկրորդ երեւոյթ է օզոնի խաւին նօսրացումը: Այս ալ բնութեան մարդոյն կողմէ չարաչար գործածութեան հետեւանք կը նկատուի: Նպլի արտանետումներն են անոր պատճառը: Ու օզոնը աւելի կը նօսրանայ երբ մթնոլորտի վերին խաւերուն մէջ ջերմաստիճանը ցած է: 2000ին օզոնի խաւին ծակը բոլորակաձեւ էր, շատ յստակ ձմրան մը որպէս հետեւանք. 2002ին աւելի փոքրացած էր ու պրեթէ երկու մասի բաժնուած, չըլլալին մէջ տիրող տաքերուն պատճառով: Եւ քանի որ երկրագունդը, ըստ գիտնականներու նախատեսութեան, պիտի չարունակէ ջերմանալ, մթնոլորտին վերին խաւերուն մէջ ստոր հակառակը ըլլալով աւելի ցուրտ պիտի ըլլայ, աւելի վնասելով օզոնի խաւին:

ՔԱՂՀԱՆ

Գ Ր Ա Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ք Ե Ղ Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՊՈԼՍՈՑ ձեմալ Բէյլիտ Բէյ համերգասրահին մէջ, Մայիս 7ին, երգիչ Պարթեւ Կարեանի, Լուսաւորիչ հրշեմարանի վարիչ Յակոբ Մամիկոնեանի եւ Երազ սրահումբի ղեկավար Գարոլին Մամիկոնեան իրականութիւն դարձուցած են իրենց «Տեսիլք»ը, որ կերպարանափոխած հայ երաժշտութիւնը եւ հայ պարը վերածած էր յեղափոխական նորութեան մը տեղւոյն Հայերուն համար: Լուսաւորիչ հրշեմարանը հրշեմարան եղած է, երբեմն ալ «նուագախումբ», որու կողքին Պարթեւ «Ստապատու» նուագախումբն ալ արդիական փոփ երաժշտութիւն մը ներկայացուցած է: Հանդիսութիւնը բացուած է կոմիտասի ձայնով երգուած «Բէլէ-Ջէլէ»ով եւ պատասխին վրայ երեւցած է վարդապետին պատկերը: Ապա, գործադրուած է յայտագիրը, որ կը բաղկանար 21 կտորներէ: «Տեսիլք»ը, կը գրէ Մարմարա, իրականացած է շնորհիւ խումբ մը զաղափարապաշտ երաժիշտներու նուիրումին:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի 173րդ տարեդարձի հանդիսութիւնները կատարուած են Մայիս 8ին, կրօնական եւ աշխարհիկ բաժիններով, որոնց նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Պատարագած է հիւրաբար Պոլիս գտնուող Ներսէս Արք. Պօզապալեան: Կրօնական արարողութեան աւարտին, հրաւիրեալները առաջնորդուած են Զիպէյի նորոգուած եւ ընդարձակուած յարկաբաժինը, որ բոլորովին նոր դիմագիծով կը չարունակէ ծառայել թերաճ եւ հիւանդ մանուկներու: Շոն բացուած են 15 անկողիններէ բաղկացեալ ութ սենեակներ, օժտուած արդիական յարմարութիւններով: Բացման արարողութենէն ետք, բոլոր հիւրերը, աւելի քան 500 հոգի, հաւաքուած են Պիլէք յարկաբաժնի յարակից պարտէզը, սիրոյ սեղաններու չուրջ: Ճաշի ընթացքին Անի Սադաք (ձեռնադաշնակ) եւ Արի Հէրկէլ (կիթառ) երաժշտական մթնոլորտ մը ստեղծած են: Հանդիսութեան պաշտօնական բաժնի բացման խօսքը արտասանած է խօսնակ՝ Մաչիկ Սարըլը, որ արտայայտուած է հիւանդանոցին տարած կարեւոր առաքելութեան մասին, վերջին տարիներուն: Իրմէ ետք խօսք առած է Սեդրակ Թոքատ, որ ըսած է թէ ինք հիւանդանոցի իր գործունէութեան վերջակէտը կը դնէ ման 12 տարի պաշտօնավարելէ ետք: Կատարուած է յուշանուէրներու տուչութիւն: Ապա, ներկայացուած են հոգաբարձութեան եւ բժշկապետութեան տեղեկագիրները, որոնք կը պարզէին 2001 – 2005 թուականներու գործունէութիւնը: Հաւաքոյթը վերջ գտած է Ներսէս Արք.ի օրհնութեան խօսքով:

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 – 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

- Ձէմալ փաշա մամնաւոր հրաման մը էի ղրած Հայերէն զինուոր առնելու մասին, կը պատասխանէ Օսման պէյ:
- Ուրեմն ինչո՞ւ զինուոր կը հաւաքէք:
- Որովհետեւ հակառակ հրաման մըն ալ կայ... ես օրէնքը կը գործադրեմ պարզապէս:
- Բայց մենք լսեցինք որ Ձէմալ փաշայի կողմէ հրաման մը հասած է Հոմս որով հրահանգ կը տրուի Հայ գաղթականներէ զինուոր չառնել մինչեւ Սեպտեմբեր եւ թէ այդ հրահանգը նոյնիսկ պատերուն վրայ փակցուած է:
- Ես ալ լսեցի այդպէս բան մը, բայց ինծի պաշտօնապէս որ եւէ հրահանգ չէ հաղորդուած:

Պատգամաւորները կը հարցնեն թէ քանի՞ նըւազ Հայերը ե՞րբ եւ ո՞ւր պիտի ղրկուին:

- Սմմիլչապէս Հոմս պիտի ղրկեմ, կը պատասխանէ Օսման պէյ, որպէսզի մարզանքի սկսին կամ ամէնէ Թապուրիները ղրկուին:

Կը խնդրեն իրմէ որ մէկ քանի օր անոնց մեկնումը յետաձգէ եւ նոյն միջոցին ձէմալ փաշային հրահանգ ուղէ Հայերէն զինուոր առնելու խնդրին մասին:

Բաւական դժուարութենէ ետքը քալ ար դասին կը հաւանի: Հայերն ալ իրենց կողմէ հեռագիր մը կ'ուղղեն ձէմալի որ, քանի մը օր ետքը, հրահանգ կու տայ Հայերու զինուորագրութիւնը յետաձգել մինչեւ Սեպտեմբեր:

Ապահովով կ'անցընենք փորձանքը:

Բայց մեծագոյն փորձանքը չուշանար գալու:

*
**

Յուլիսի մէջ, իրիկուն մը գացած էի մեր բարեկամներուն՝ Գանճապետեան, Ներսէսեան եւ Աւետիսեան էֆէնտիներուն, որոնք միասին մեծ չէնքի մը մէջ կը բնակէին ընտանիքով եւ ուր կը ժողվուէինք ընդհանրապէս, ժամանակ անցնելու համար:

Հոն էր նաեւ Խաչեր էֆ. Գարաեաքուպեան:

Ամէնուն դէմքին վրայ խորին անձկութիւն մը զրոշմուած էր:

Մանաւանդ խօսակցութիւններ կ'ընէին ցած ձայնով, չուարած կ'երթային կու գային, հառաչանքներ կ'արձակէին...

Հասկցայ որ շատ ծանր բան մը կ'անցնէր, բայց չէի ուզեր զիրենք հարցապորձել, քանի որ կը տեսնէի թէ՝ ինչ կը ծածկէին իրողութիւնը:

Նոյն օրերը խօսք կար թէ մեզ տեղահան պիտի ընեն ու դէպի անապատը (չէօլ) պիտի քշեն: Ենթադրեցի թէ այդ էր պատճառ իրենց իրարանցումին:

- Սպասենք, յետոյ Խաչեր էֆէնտիէն կ'իմանամ ամէն բան, մտածեցի:

Արդարեւ քիչ յետոյ միասին դուրս ելանք եւ ուղղուեցանք դէպի իր տունը:

- Ի՞նչ կայ, հարցուցի ճամբան, ամէնուդ վրայ մեծ յուզում մը, անձկութիւն մը կը տեսնեմ, արդեօք մեզի տեղահա՞ն կ'ընեն կոր...

- Իգի՛ր թէ այդպէս ըլլար, ըսաւ Խաչեր էֆէնտի:

- Ուրեմն չարդի վա՞խ կայ:

- Այդ ալ չէ... չատ ծանրակշիռ բան մը: Տուն երթանք կը պատմեմ:

Երբ տուն հասանք Խաչեր էֆէնտի ըսաւ:

- Կ'առաջարկեն կոր մեզի իսլամանալ...

- Շէվքէթ պէյ առաջ՞րկը...

- Չէ՛, այս անգամ լուրջ է:

Շէվքէթ պէյ Համայլի Իթթիհատական քլիւպին նախագահն էր: Նախկին զինուորական ծերունի մը, Լեհացի կրօնափոխ հօրէ մը ծնած, քիչ մը փախուկ՝ բայց ամէն չարիք, ամէն ծայրայեղութիւն գործել կարող, որպէսզի պահպանէ իր դիրքը:

Այդ մարդը քանի մը չաթաթ առաջ ըսած էր մէկ քանի Հայերու թէ պէտք է որ իսլամանան՝ եթէ կ'ուզեն հանգիստ ապրիլ: Այդ խօսքերը ըսած էր կէս լուրջ կէս կատակ ձեւով մը եւ ո՛չ ոք լուրջ կարեւորութիւն մը տուած էր ըսած խօսքերուն: Թէեւ այդ առաջարկը անախորժ տպաւորութիւն մը թողած էր մեր վրայ:

Այս անգամ խնդիրը լուրջ էր սակայն.

- Այս առտու, պատմեց Խաչեր էֆ., մխիթարըմբը իր քով կը կանչէ Ներսէսեան էֆէնտին եւ անոր խորհուրդ կու տայ իսլամ կրօնքը ընդունելու, որպէսզի կարենան հանգիստ մնալ Համայի մէջ:

- Մխայն Ներսէսեանի՞ վրայ է խնդիրը:

- Չէ՛, բոլոր Հայերուն համար: Մխիթարըմբը ըսեր է որ եթէ չիսլամանանք՝ չկրնար մեզ պաշտպանել եւ թէ հաւանօրէն ծանր փորձանքներու պիտի ենթարկըւինք:

Նոյն միջոցին Համայի մխիթարեանէն էր Խայրի Ֆէրուզան, նախկին հազարապետ մը, շատ բարի, շատ ազնիւ եւ շատ լուսաւորեալ անձ մը որ սիրելի եղած էր թէ՛ Արաբներուն եւ թէ Հայերուն:

Այսպիսի անձի մը կողմէ այդ առաջարկութիւնը արդարեւ շատ տարօրինակ էր եւ ցոյց կու տար թէ մեծ վտանգ մը կը սպառնար մեզի եւ թէ մխիթարըմբը այդ առաջարկը ընելով կ'ուզէր վտանգը հեռացնել մեզմէ:

(Շար. 60)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.–

Փափագեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանէ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՐՓԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 22ին, 94 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 27, ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին

4 rue Komitas

Որեւէ մահազդ ղրկուած չընդլայնով կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

Centre Culturel
SAINT MESROB

Le jeudi 26 mai à 20h45

RENCONTRE

avec le sculpteur
KHATCHIG KAZANDJIAN,
dit KAZAN
qui nous parlera de la réalisation
de son œuvre magistrale
LA STATUE DE ST GREGOIRE
L'ILLUMINATEUR
érigée à Saint-Pierre de Rome
et inaugurée par le pape Jean-Paul II,
en janvier 2005.

Exposition de documents,
projection d'un film
pour illustrer les différentes étapes
de la réalisation de la statue.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre / Cocktail —

L'UNION CULTURELLE FRANCAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
organise une
CONFERENCE - DEBAT
Vendredi 27 mai à 20h45
par BARDIG KOUYOUMDJIAN
Photographe
à l'occasion de la parution du livre

DEIR-ES-ZOR
SUR LES TRACES
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
Editions ACTES SUD
de BARDIG KOUYOUMDJIAN
et CHRISTINE SIMEONE
Préface de YVES TERNON
EXPOSITION DE PHOTOS
PROJECTION DVD DE DOCUMENTS
CENTRE CULTUREL ET ARTISTIQUE ARMENIEN
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
— métro : République —

Verre de l'amitié
P.A.F : 6 Euros
Adhérents : 4 Euros

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Tradition des Chrétiens Orientaux» concernant l'Arménie sera diffusée par France 2, le **dimanche 29 mai, de 9h30 à 10h.** Elle a pour titre :

«L'Arménie à l'épreuve des siècles» avec pour invité M. Jean-Pierre Mahé, membre de l'Institut.

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

APPEL
du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France

Le CCAF de Paris Ile-de-France remercie les 2590 donateurs pour leur soutien financier à l'organisation des commémorations du 24 avril 2005 et aux actions mises en place sous son égide. Celles et ceux qui n'ont pas pu participer à sa collecte, peuvent marquer leur attachement aux idéaux de vérité et de justice que défend notre Communauté, en adressant leur don dès aujourd'hui.

Nous devons marquer notre présence d'une manière pérenne dans l'actualité des médias en mobilisant des ressources financières importantes pour notre communication; nous en avons vu des résultats cette année.

Vous avez constaté la légitimité et la nécessité de notre organisation au travers d'actions historiques, comme la reconnaissance du Génocide Arménien par la loi du 29 janvier 2001, l'édification du Mémorial National Arménien au pied duquel s'est incliné le 22 avril 2005, Jacques Chirac, Président de la République française, qu'accompagnait Robert Kotcharian, Président de la République d'Arménie.

Aujourd'hui, avec l'ensemble des Associations que la composent, le CCAF doit poursuivre et amplifier les actions réalisées à ce jour.

Donnons nous les moyens de nos ambitions.

A toute contribution d'un montant égal ou supérieur à 15 Euros il sera délivré un reçu fiscal ouvrant droit à une réduction d'impôt de 66%, réduisant l'effort financier à 5,10 Euros pour un don de 15 Euros à titre d'exemple.

Partie à découper ou à recopier

Je fais un don de ..... Euros que j'adresse par chèque au :
CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
34 Champs-Elysées 75008 PARIS

Nom : ..... **Prénom :** .....

Adresse : .....

Code postal : ..... **Ville :** .....

Ա. ՅՈՎՀԱՒՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Մայիս 28: Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ ելեւոյն ի վիրապէն:

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
– 1918 ՄԱՅԻՍ 28 –
ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ի ժամու պաշտամանց ժամերգութեանց եւ Սուրբ Պատարագին՝ Հանրապետական մաղթանք:

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 29: Բ. Կիրակի զկնի Հոգեգալստեան:

Տօն Կաթուղիկէ Եկեղեցւոյ
Սրբոյ Էջմիածնի

Ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ Մաղթանք վասն Սուրբ Էջմիածնի:

20e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association
de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 20ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութիւամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

L'ICONE
Satire
Jiraïr ANANIAN

ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐ
երգիծապատում
ԺԻՐԱՅՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 29, ժամը 16–ին
Dimanche le 29 mai à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ **5 եւրօ**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 25ème année consécutive
La MCA a le plaisir
de vous inviter

AUDITION
et CONCERT ANNUEL
DES ELEVES
Piano — Violon
«ONNIG SURMELIAN»

le DIMANCHE 29 MAI
14h30 : Audition piano - violon
17h : Concert piano

A l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
94140 Alfortville
(près Mairie d'Alfortville)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BRATSCH

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Réservation des billets :
— **06 88 49 18 14**
— **06 21 43 17 16.**

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՂՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի ամառանոցը, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Ֆրանսի քաղաքի նկարչապեղ փողոցները, միացէք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04·78·49·19·44:

Մասնակցութեան գինն է 45 եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de jole
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84978

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 27
VENDREDI
27 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԱՆԴԻԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·209 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·209

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպայի սահմանադրութեան դաշինքին հանրաքուէին որուելիք բացատական քուէները "Հայաստանի համար մը-տահոգիչ գործօն" նկատած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան. այդ դատումը բացատրած է անով որ նման արդիւնք մը կը նուազեցնէ Ֆրանսայի դերն ու ազդեցութիւնը եւրոպական կառոյցներուն մէջ ուր Ֆրանսա հանդէս կու գայ որպէս Հայաստանի հետ գործակցութեան խորացման կողմնակից:

Նախարարը անդրադարձած է Ֆրանսահայ կարգ մը կազմակերպութիւններու նախագահ Շիրաքի կատարած դիմումին որպէսզի ան յետաձգել տայ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու սկիզբը. սակայն ըսած է թէ Հայաստան եւս եւրոպական չափանիշներուն Թուրքիոյ համապատասխան դառնալուն մասին կասկած յայտնելով հանդերձ, առընչութիւն չի տեսներ հանրաքուէին ու Թուրքիոյ անդամակցութեան միջեւ:

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ «ՅԱՌԱՋԻ» ԹՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻՆ

Մայիս 25 եւ 26ին, "Յառաջ"ի խմբագրութիւնը չնորհաւորական բազմաթիւ արտայայտութիւններու արժանացաւ հեռաձայնով, համացանցով թէ հեռապատճէնով:

Պարզ գնահատական արտայայտութիւններէ զատ, ուզողներ ալ եղան որ արձագանգեցք իրենց մտածումներուն: Այսպէս, Ալեքսանտրա Գ. հետեւեալը դիտել կու տայ·–

...Je vous écris cependant non pas pour vous féliciter seulement et vous remercier, mais aussi vous faire part d'une idée, qui je l'espère, retiendra votre attention et sera mentionnée dans un éditorial prochain.

...Voici le fait à diffuser. Madame, il faudrait demander au gouvernement pourquoi la signature de la Turquie est-elle présente à la page 165 du traité établissant une Constitution pour l'Europe, que chaque foyer français a reçu?

En diffusant cette information, vous contribuerez à la mobilisation du NON de la communauté arménienne et contre l'entrée de la Turquie.

*
**

Գրիգոր Տէմիրճեան գնահատական տողերուն կցած է երկար բացատրական մը, ներկայացնելու համար իր "Ոչ"ին պատճառաբանութիւնները:

*
**

Անաչառութեան փաստը տալու համար, ըսենք նաեւ որ "Ոչ"երու կողմնակից բազմաթիւ երդչախումբին կողքին, ստացանք նաեւ երկար նամակ մը Պ. Ալեքսի կէօվճեանէ, որ կ'ուզէ համոզել մեզ "Ա-յո"ի առաւելութիւններով: Կու տանք հատուածները·–

...Pour les Arméniens, l'influence de la France, son rang dans le concert des Nations, l'amitié et l'appui qu'elle nous porte doivent aussi et surtout être pris en compte. Devrais-je rappeler à ce sujet les préoccupations de l'Arménie si toutefois le «non» l'emportait et si la France perdait de son influence ? Qui soutiendrait l'Arménie, quelle serait la situation du Haut-Karabagh ? Comment seraient les relations dans ce Monde de plus en plus compliqué? Enfin, il me paraît souhaitable qu'une fois pour toutes, les choses soient dites sur l'évolution des négociations avec la Turquie. C'est parce qu'il n'y avait pas de Constituion, cadre juridique approprié, ni règles du jeu clairement définies que 25 chefs d'Etat et de Gouvernement ont pu décider seuls, contre l'avis de leurs concitoyens, de l'ouverture des négociations. L'inadmissible a été réalisé en ce funeste jour du 17 décembre 2004. Mais si cela a pu avoir lieu, c'est parce que seules les règles du Traité de Nice et de ceux antérieurs qui s'appliquent. Il n'y avait pas de Constitution. Avec ce nouveau texte, si le «oui» l'emporte et si la Constitution est en vigueur, l'Europe deviendra une véritable série de contraintes et d'obstacles infranchissables pour cette Turquie-là.

...Je souhaite, pour ma part, donner une place politique à l'Union Européenne en tant que Français, pour des raisons évidentes, mais aussi en tant qu'Arménien, préoccupé par la sécurité et le développement de l'Arménie, et en tant que militant de la cause arménienne pour que la route de cette Turquie négationniste ne soit à jamais bloquée par les contraintes et obstacles de la Constitution. Ou que l'on parle, un jour, d'une autre Turquie des droits de l'homme, qui évacue Chypre, qui accepte ses minorités et qui reconnaisse le génocide arménien de 1915 et répare les conséquences désastreuses de ce crime contre l'Humanité.

Voilà, chère Arpik, les quelques réflexions que je souhaitais vous soumettre en espérant que vous pourrez les reproduire, si vous le jugez utile pour la bonne information de vos abonnés et lecteurs.

ՀԱՅ ԴԱՏ

ԺՈՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԴԱՏԸ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մայիս 25, Չորեքշաբթի օր Փարիզի պատժական 17րդ տեսանին առջեւ տեղի ունեցաւ "Quid" հանրագիտարանին եւ անոր հրատարակիչ Ռոպէր Լաֆոն հատատութեան դէմ "Ժխտողականութեան քարոզչութեան" ամբաստանութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին 2003 Մայիսին ձեռնարկած դատը: Յանձնախումբին զօրակից էին Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդը, "Ճիշդ ութիւն – 2000"ը, Ֆրանսայի հրեայ ուսանողներու միութիւնը եւ "Ի'Ազիւզ" կազմակերպութիւնը:

Ատեանը յետմիջօրէի չորս ժամուան նիստին ունկնդրեց տուժող եւ ամբաստանեալ կողմին վաստատաններուն եւ լոյթները: Դատախազը ներկայ չգտնուեցաւ նիստին, նախապէս գրաւոր յանձնած ըլլալով իր նկատողութիւններն ու եզրակացութիւնները:

Վճիռը կ'արձակուի Յուլիս 6ին:

Յիշեցնենք որ դատին պատճառը վերոյիշեալ հանրագիտարանին մէջ "Թուրքիա – կարգ մը հարցեր – Հայաստան: Հայկական Հարցին մասին Թրքական դիրքը" խորագրուած էջն էր որուն հեղինակները տեղ տուած էին Թրքական տեսակէտին: Հայ Դատի Յանձնախումբը դատի դիմելով պահանջած էր որ ժխտողական այդ մօտեցումը սրբագրուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ ՄՏԱՀՈԳ Է

ՖՐԱՆՍԱՑԻ "ՈՉ"Ը ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ՇԱՏ ԲԱՆ ՓՈԽԵԼ

Ֆիկառոյի թղթակիցը՝ Մարի-Միշէլ Մարթինէ կ'արձագանգէ այն մտահոգութիւններուն, որոնք ծնունդ առած են Թուրքիոյ մէջ Ֆրանսայի հանրաքուէին եւ Գերմանիոյ մերձաւոր ընտրութիւններուն առթիւ: Թուրքիոյ համար Ֆրանսացիներուն "Ոչ"ը եւ Սեպտեմբերին ալ Գերմանիոյ աջին յաղթանակը շատ բան կը փոխեն Թուրքիոյ անդամակցութեան կապակցութեամբ: Եւ Պապաճանի նշանակումը դիպուածի մը չի վերագրուիր, այլ ցոյց կու տայ որ էրտողան շատ մը-տահոգ է եւ ի յառաջագունէ իր պաշտպանողականը կը պատրաստէ: Ամսուն լուկիզը արդէն, Արտաքին նախարարը կը չանար իր երկրին անդամակցութիւնը հեռու պահել եւրոպական քաղաքական անցուդարձերէն ու կ'ըսէր.– "Կը լսենք թէ Ֆրանսայի հաւանական "Ոչ" մը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Թուրքիոյ անդամակցութեան գործընթացը, կը խորհինք որ նման մտածում մը անընդունելի է եւ ձախորդ": Նոյն հարցին կապակցութեամբ Ա. Կիւլ Մայիս 25ին կրկնել ուզած է չփոթութիւն չստեղծելու համար՝ "Այդ հանրաքուէն Սահմանադրութեան կը վերաբերի, ո՛չ Թուրքիոյ անդամակցութեան, Ֆրանսա իր կարծիքը պիտի ըսէ Թուրքիոյ մասին, իր առնին": Թղթակիցը կը շեշտէ սակայն որ հակառակ այս խօսքերուն մտահոգութիւնը իրական է, Թըրքիշ Տէյլի Նիուզ կ'ամփոփէ տիրող կարծիքը, դրելով.– "Ֆրանսական քուէն կը ջղագրգռէ Թուրքիան":

Կայ նաեւ Գերմանիոյ պարագան: Շրէօտէրի պարտութիւնը Վեսթֆալիի մէջ եւ որոշուած կանխահաս ընտրութիւնները չեն կրնար նոյնպէս չմտահոգել Թուրքիան: Եթէ Սեպտ. 18ին, պահպանողական ազգ դլխաւորութեամբ Անկելա Մերքէլի յաղթէ, ադէտ մը կ'ըլլայ Թուրքիոյ համար, ինչպէս կը գրէ գերմանական մամուլը: Քրիստոնեայ-դեմոկրատներու "առանձնաչնորհեալ ընկերակցութեան" առաջարկը նախատինք մը կը նկատուի Անդարայի կողմէ: Ուրեմն, Թուրքիա սկսած է հաշուել իր բարեկամները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՔՈՒԻ մէջ մեծ հանդիսութիւններով գործածութեան դրուեցաւ Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան քարիւղատարը որ կասպից ծովու հանքերէն տարեկան 50 միլիոն թոն քարիւղ պիտի փոխադրէ Ճէյհան նաւահանդիստը: Հանդիսութեան ներկայ գտնուեցան Ազրբէյճանի նախագահին հետ Թուրքիոյ, Վրաստանի, Ղազախստանի նախագահները, ԱՄՆ-ու Ուժանխթի նախարարը, Բրիտանական քարիւղի ընկերութեան նախագահը: Քարիւղատարը 1774 քմ. երկարութիւն ունի:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Բ. չրջանին Դաւիթ Նալպանտեան յաղթեց Պէրտիչի (Զեխիա) 6 – 3, 6 – 2, 6 – 1:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՋՆՋՈՒԱԾ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԸ

Լիպերասիոն (*Մայիս 26*) արձագանգ կը հանդիսանայ այն լուրին զոր տուած էինք մեր նախորդ թիւով եւ որ կը վերաբերէր Հայոց Ցեղասպանութեան դիտաժողովին ջնջումին Պոլսոյ Պողազիչի համալսարանին մէջ:

Թերթին թղթակիցը (*Մարք Սեմօ*) կը գրէ թէ Հայոց Ցեղասպանութիւնը թապու հարց մը կը մնայ Թուրքիոյ համար: Իսլամապաշտ կառավարութեան ծանր ճընշումներուն տակ, Վոսփորի համալսարանին նախագահութիւնը վերջին վայրկեանին ջնջեց այդ դիտաժողովը, առաջինը իր տեսակին մէջ Թուրքիա, պատմաբան Թանէր Աքչամի եւ Թուրք այլ պատմաբաններու հետ որոնք խնդրոյ առարկայ կ'ընեն պաշտօնական տարբերակը եւ կ'ընդունին ծրագրուած այդ սպանդին ցեղասպանական բնոյթը, որ մէկուկէս միլիոն մեռեալ պատճառեց: Անդարա 350 հազար պոհի թիւ մը կուտայ եւ կը պնդէ որ չարդերը երկկողմանի էին: Թերթը կը յիշէ այս մասին Արդարութեան նախարարին՝ Ճ. Ճիչէքի յայտարարութիւնը որու արձագանգած էինք մեր նախորդ թիւով:

Մարք Սեմօ կ'ըսէ թէ քանի կը մօտենայ բանակցութիւններու Թուականը (Հոկտ. 3) այնքան աւելի ձայներ կը բարձրանան 25երու մէջ, դրդելու համար Թուրքիան որ չխուսափի ճակատելէ իր պատմութեան այս ողբերգական էջին հետ: Մըտաւորականն խաւին մէկ մասը պատրաստ է յիշողութեան այդ աշխատանքը տանելու: "Այս անմոխրընթաց դիտաժողովը, կ'ըսէ Ահմէտ Ինսէլ, Փրոֆ. Փարիզ – 1. եւ Կալաթասարայի համալսարանը, ցոյց կու տար որ փոփոխութիւն մը կայ. արդեօք կրնայ մէկայն ծառայել հայկ. Սփիւռքի ամէնէն արմատական խաւերուն, որոնք կ'ուզեն փաստել որ ոչինչ կրնայ փոխուիլ այդ ուղղութեամբ, Թուրքիոյ մէջ":

*
**

Մ. ՊԼՈՒ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ

Պողազիչի համալսարանին դիտաժողովին արգելքը հակազդեցութեան մղած է Ֆրանսական մամուլէն զատ կեդրոններ, կազմակերպութիւններ ալ: Աւտնգմէկ մէկին է Լիոնի Մարք Պլոք կեդրոնը որ Մայիս 25ի մամուլի հաղորդագրութեամբ մը կ'արձագանգէ կատարուածին, կը նշէ թէ աւելի քան 700 հոգի արձանագրուած էր ներկայ գտնուելու համար ձեռնարկին. յետոյ կ'ըսէ թէ ժխտողականութեան դէմ պայքարի այս կազմակերպութիւնը կը բողոքէ Թուրքիոյ մէջ ազատութեան ծանրակշիռ այս ոտնակոխումին դէմ: Կը չեշտէ թէ Թուրքիա մինչ կը ջանայ Եւրոպական Միութիւն մուտք գործել, կը հալածէ ազատ մտածումը, անկարող կը յայտնուի իր պատմութեան հետ առերեսումի եւ ընթանալու դէպի ժողովրդավարութիւն:

*
**

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թրքական բազմաթիւ հակազդեցութիւններէն առաւել ուշագրաւ երկուքը կը պատկանին Թուրք պատմութեան վաղքֆին ու Թուրքիոյ Մարդկային իրաւունքներու միութեան: Երկուքն ալ դատա-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ, ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐԷՆ ՔԱՆԻ՞Ն ՄՆԱՑԱԾ Է»

ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՑ Հ. ՏԻՆՔ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ

Ծ. ԽՄԲ.- Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին գլխաւոր խմբագիրը Հրանդ Տինք հեռատիպական հարցազրոյց մը տուած է «Իսթիքլալ» (Մայիս 23) թերթին, պատասխանելով լրագրողուհի Նեշէ Տիւզելի հարցումներուն: Հետաքրքրական՝ մէկդի ձգած բանի մը պարագայական արտայայտութիւնները, բացէյսութեան երեւոյթով ան շեշտը դրած է մէկէ աւելի այսպիսի կէտերու վրայ որոնք ճոյնիսկ որոշ թապուներու վերապահ եռ, տակաւին մաս կը կազմեն անկիւնները կլորցնելու յատակ լուրթեամբ թելադրուած հաղաքականութեան:

Կու տանք թարգմանաբար.

«Մեր մարդիկը չեն հեկնեցան. չենք ալ հաստատ: Հետքերու ընկումը հանրապետութեան ամբողջ ընթացքին չի նշանակեցաւ: Անատոլուի, Պոլսոյ այնքան մեծաթիւ հայկական գերեզմանատուներէն քանի՛ հատը մնացած է:

Թուրքիա հաստատումի պահանջին դէմ իրատական նախապատրաստութեան դիմած է արդէն: Հայերուն ըսուածը է. «Թող գան, կու տանք»: Ու որոշուած պայմանաժամման չվերադարձողին ստացուածքը փոխանցուելը է պետական գանձին:

Հանրապետութեան հիմնումին հայերու թիւը 300 հազար էր: Այսօր 50-60 հազար է: Եթէ հայկական հարցը Լօզանով աւարտեցաւ, ինչո՞ւ 300 հազարը 80 տարուան ընթացքին 1-5 միլիոն չեղաւ:

Ղեկավարները իրենց հանրութիւնները անջախահանութեան վայել վերաբերումի արժանացնելէ դիւրաւ չեն հրաժարիր: Զարդացած երկիրներու մէջ մտաւորականները մեծ պայքարներու գնով արդելք եղան որ ղեկավարները հանրութիւնը երախայ խաբելու պէս խաբեն, անոր ստեն: Իսկ մերին նման երկիրներու մէջ ուր մտաւորական վիճակումները տակաւին թուական մակերեսային են, ղեկավարները կը չարաշահեն խաբել հանրութիւնը: Յատկապէս պատմութիւնը կը վերածուի մանուկներուն ուղղուած հերոսապատում մը: Թուրքիա այս կարգի խարկանքներուն դուռը չատ անգամ կրած է, այսօր ալ կը չարաշահէ կրել: Իսկ հանրութիւնը բազմաթիւ դէպքերու առընչուած պնդումներն ու վէճերը անդիտանալուն, չի կրնար ըմբռնել աչխարհի հակազդեցութիւններուն պատճառները: Կը մնացանէ հաւատալ թէ աչխարհը Թուրքիոյ թշնամի է: Յաւելեալ, նոյն հանրութիւնը, սովորութեամբ, կը հակազդէ բոլոր անոնց որոնք իրականութիւնները կը յայտնեն: Փրոֆ. Հ. Պէրքթայ հինգ տարի առաջ երբ կ'ըսէր թէ 600 հազար Հայ ապանուած է, բուռն հակազդեցութիւններու թիրախ եղած էր: Նմանիսկ պահանջած էին որ համալսարանէն վտարուի: Իսկ այսօր յայտնի կ'ըլլայ որ անոր թուածները իրականութիւններն էին: Աչխուհանդերձ, տակաւին կարելի չ'ըլլար հայկական հարցին ամբողջ իրականութեան տեղեկանալ: Այս մասին լուսաբանութեան, հայ քաղաքացիներու անցեալի ընկարումին, գլուցածին կարենալ տեղեակ ըլլալու նպատակով դրոյց ունեցանք հայ համալսարանէն Հ. Տինքի հետ:

Հ.- Այս շաբաթ Պոդազիչի համալսարանին մէջ հայկական հարցին մասին եռօրեայ գիտաժողով մը տեղի կ'ունենայ: Ի՞նչ է նպատակը:

Պ.- Թուրքիոյ մէջ նախընթաց մը լռութեան առարկայ է: Հայկական աչխարհն ու հողեվիճակը ըմբռնելու եւ պատմութեան հետ առերեսումի ճգտումին տէր, պաչտօնական տեսակէտին անմասնակից հատուածներ առաջին անգամ ըլլալով հաւաքաբար մէջտեղ ելլելու համարձակութիւնը ցոյց կու տան: Անկեղծ կեցուածքի մը հաւաքաբար Թուրքիոյ եւ համաչխարհային հանրութեան ներկայանալու ատրճիկ է ատիկա:

Հ.- Ձեր կարծիքով աչխարհը պիտի հետեւի՞ Պոլսոյ գիտաժողովին:

Պ.- Երեք համալսարան ու ակադեմական կարեւոր ոյորտ մը այս չարթուանի ժողովներով պատմութեան էջ մը դրի պիտի առնեն: Հայերը հասկնալու ուղղուած եռօրեայ այս ժողովը անհատաստալի ձեռքբերում պիտի ապահովէ Թուրքիոյ: Սփիւռքին ու աչխարհին Թուրքիոյ ուղղուած ակնարկին մէջ ստմատական փոփոխութիւն մը պիտի արձանագրէ: Ամբողջ աչխարհին ցոյց պիտի տայ որ Թուրքիոյ մէջ անկախ պատմաբաններ եւ մտաւորականներ կրնան գոյութիւն ունենալ, ա. նոնք կրնան համարձակութեամբ պաչտոնական տեսակէտին հակադրուիլ:

Հ.- Թուրքիոյ մէջ պատմաբաններ, մտաւորականներ, բաղաքական մարդիկ անդադար կը վիճարկեն Հայկական հարցը: Մեք այս վիճարկումով կը ջանաք իրականութի՞ւն մը լոյսին բերել, թէ իրականութեան մը ընկալումին նպատակը կը հետապնդեք:

Պ.- Մենք պարտինք իրականութիւն մը լոյսին բերել, հասկնալ, ըմբռնել: Սակայն ներկայիս դուրսի աչխարհն ալ, ներսն ալ, Թուրքիան մղած են «խոստովանութիւն» կամ «ուրացում» բեւեռներէն մէկուն ընտրութեան: Հայերն ու աչխարհը կ'ըսեն. «Թուրքիա այլեւս պէտք է ընդունի, խոստովանի, բայց ան կ'ուրանայ»: Մինչդեռ այս կէտին ուղղելի բուն հարցումը հետեւեալն է. «Թուրք ընկերութիւնը իրականութեան տեղեակ ըլլալո՞վ կ'ուրանայ, կամ կը խոստովանի» Թուրքիա այսօր ոչ ուրացումով, ոչ ալ խոստովանութեամբ պէտք է հետաքրքրուի. պէտք է պատահածը ըմբռնել ջանայ: Որովհետեւ պարտադրուած ուրացում մը, կամ խոստովանութիւն մը, դգացումները թիրախ չառնող հոլովոյթ մը ոչ ոքի օգուտ կ'ունենայ: Մարդիկ միայն Հայկական հարցին տեղեկանալէ, զայն ըմբռնելէ ետք «Ասիկա իմ կարծիքով ցեղասպանութիւն մըն է, կամ չէ» բնեղով կ'ընդունին, կամ կը մերժեն: Ատկէ զատ բոլորովին անիմաստ է արտաքին ճնշումներու տեղի տալով պետութեան կողմէ պատահարին ընդունումը: Որովհետեւ հաւաքականութիւններն են որոնք պէտք է իրականութիւնը տեսնեն: Ներկայութեան նիւթ ըլլալիքն ալ «խիղճ»ն է: Պետութիւնները խիղճ չեն ունենար: Հաւաքականութիւններդ, անհատները կ'ունենան: Արդէն ըմբռնումը խիղճին առընչուած հոլովոյթ է:

Հ.- Ինծառն տարի առաջ իթթիհատական ղեկավարներու գործած մէկ յանցանքը այսօր հարց եղած է Թուրքիոյ համար: Վեց միլիոն Հրեայ սպանուած Գերմանիան իսկ գեղասպանութեամբ կ'ամբաստանէ Թուրքիան: Թուրքիա ի՞նչ սխալ գործեց նման տարօրինակ վիճակի մը մատնուելու համար:

Պ.- Թուրքիա այս հարցին մէկ կարեւոր պիկ-ակնարկ գծեց: Մինչեւ 1920ական թուականները Հայկական հարցը Թուրքիա չէր: Խորհրդարանին մէջ նիւթ կ'ըլլար, դատավարութիւններ տեղի կ'ունենային, հատորներ լոյս կը տեսնէին: Այդ շրջանի աչխարհին մէջ ցեղասպանութիւն եզրը չկար: Ապրուածը «մեծ եղեռն, ջարդ, կոտորած, սպանդ» որակումներով կը պատմուէր դիրքերու մէջ: Թուրքիոյ հարութիւնն ալ մարմին կազմած, յիշատակումի օրեր կազմակերպած էր: Օրինակ, 1919ին սկսեալ Թուրքիոյ մէջ սուգ պահուած, յատուկ կոթողներ կառուցուած էին:

Հ.- Կրնաւ թէ դատերը գրաւման շրջանի անգլիական ճնշումին արդիւնք են: Անգլիոյ ճնշումո՞վ կարելի եղած է այս բոլորը:

Պ.- Անգլիոյ ճնշումով, կամ Օսմանեան կառավարութեան, խորհրդարանին ցանկութեամբ. անհիմատ է նման զանազատութիւն: Կարելի՞ է նման բան: «Ճնշումով» կ'ըսենք ու կը պրծինք այդ պարագային: Այդ շրջանին Թուրքիոյ հարութիւնը սուգի մարմին մը կազմած է: Ես դիւրքն ալ ունիմ: 1919ին հայերէն ըսած տեսած այդ հատորին մէջ Ապրիլ 24ին ձերբակալուած ղեկավարներու, մտաւորականներու կենսագրականները կան: Ես այդ հատորը հիմա Թրքերէն թարգմանութեամբ պիտի հրատարակեմ: Թուրքիոյ մէջ 1920էն ետք իրաց կացութիւնը փոխուած է:

Հ.- Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրները՞:

Պ.- Այո. այս հարցը մէկէն թապուի վերածուիլ սկսած է: Որովհետեւ 1920էն ետք իթթիհատական անձնակազմերը լոյն չափով ներմուծուեցան հանրապետութեան անձնակազմերուն: Կարեւոր դիրքերու հասնելով պետութեան ընթացքը անոնք ձեւաւորեցին: Արդէն Թուրքիոյ մէջ թէ՛ ձախակողմեան, թէ աջակողմեան թեւին հիմը կազմողը իթթիհատական այս անձնակազմերն են: Թուրքիոյ Համայնավար կուսակցութեան հիմնադիրներն ալ իրենք են: Հալք կուսակցութեան ու Ազգային Շարժում կուսակցութեան տեսակէտներուն ներկայի մեծ նմանութեան հիմնական ազդակն ալ նոյն իթթիհատականներն են: Արդարեւ, իթթիհատականներու եւ քէմալականներու նոյնացումի հոլովոյթին հետ, 1925ական տարիներուն Ազգային ժողովը կ'որոշէ ամսական կապել արտասահմանի մէջ Հայերու տպանած յանցաւորներուն ընտանիքներուն. այն յանցաւորներուն որոնք անցեալին դատուած, դատապարտուած են: Էնվէրը, Թալէաթ փաչաներուն, Պահաէտտին Շաքիրի նման չարք մը մարդոց ընտանիքներուն ամսական կը կապուի: Այդ ամսականները ի՞նչ աղբիւրէ կը հայթայթուին կը կարծէք...

Հ.- Ի՞նչ աղբիւրէ:

Պ.- Առաջին անգամ պիտի բացայայտեմ: Այդ ամսականները կը կապուին Հայերէն մնացած ստացուածքներէ, գոմարներէ, հիմնադրամներէ: Հայերու գոմարներուն ամսական կը կապուի այս «նոր հերոսներ»ուն: Ըսի թէ Թուրքիա Հայկական հարցին մէջ ղեկ-զակներ գծեց: Մէկը մնդնիսկ այնպիսի մթնոլորտ մը ստեղծելն էր որ այս երկրին մէջ բնաւ Հայ չի մնար: Ջանք թափուեցաւ հայկական հետքերը ջնջելու: Կ'ըսուի թէ «Հայկական հարցը Լօզանով աւարտեցաւ»: Ո՛չ: Հայկական հարցը 1915ին սկսած ու Հանրապետութեամբ աւարտած չէ: Լօզանի մէջ օրէնքով մի՛այն աւարտեցաւ, ո՛չ գործնապէս: Լօզանի աւեն.դրութեան մէջ կայ: Հանրապետութեան հիմնումին Թուրքիոյ մէջ 300 հազար Հայ կար որոնց 170 հազարը Սնատոլուի մէջ էր, 130 հազարը Պոլիս: Իսկ այսօր Թուրքիոյ հայութեան թիւը 50-60 հազար է: Եթէ հայկական հարցը Լօզանի մէջ փակուած էր, ի՞նչպէս Թուրքիոյ մէջ Հայերու թիւը 80 տարուան ընթացքին 1-5 միլիոնի չհասաւ ու 50-60 հազարի իջաւ: Որովհետեւ փոքրամասնութիւնները հալեցնելու քաղաքականութիւնը պետական ղեկավարութեան հիմնական քաղաքականութիւնն էր: Հալեցնելու կուսակցութեան 9րդ տեղեկագիրը կարգադիրը պիտի տեսնէք թէ միակուսակցական շրջանին ի՛նչպէս մտածած են փոքրամասնութիւնները նուազեցնելու մասին:

(Մնացեալը յաջորդով)

Թարգմանեց՝ Ա. Թ.

«ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ...»

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸՄԵԱՆ

20 Յուլիս 1964, երկուշաբթի

Առաւօտեան ժամը չորսն է, Սուրբ Կարապետի վանքին արեւմտեան կողմի բարձր բլուրին վրայ կանգնած, չուրջս կը դիտեմ: Արեզակը Սիփանայ սարերուս կատարէն Մշոյ դաշտը կ'ողողանէ: Հին օրերու երանութեան դիրկը հանգչելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Գործակիցներ՝ չուրջ տասնհինգ հոգի, չուրջս բոլորուած կը սպասեն: Ոչ ոք կը համարձակի խորհրդածութիւնս խոտվել: Առաւօտեան արշալոյսին, խաչ ու մաշտոցով լեռներու դիրկը աղօթհնութիւնը կը կատարեմ: Մատաղը կը զենուի, հինաւուրց ծառերը, հնօրեայ այս ապարտղութեան կարօտ՝ կը ծնրադրեն: Ես աղօթասաց, ծառերը երկրպադու, հին ու նոր ուխտաւոր հոգիներու համար աղօթելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Երիտասարդներ եռանդով աչխատելու պատրաստ, հրամանի կը սպասեն. մինչ ես երկունքի մէջ եմ: Հազարամեայ սրբավայր-հանդստարանները կնիքը քակելու չեմ համարձակիր: Դիւերուան տեսած երազս ինծի համարձակութիւն կու տայ: Սուրբ Կարապետին ձեռքովը ուղղութիւն մը ցոյց տալը "Այս տեղը փորէ" իմաստով մեկնաբանեցի: Հաւանաբար Ան մեզի զօրավիգ ու առաջնորդ պիտի ըլլայ. ուստի առաջին անգամ Սուրբ Կարապետի դերեզմանը փորելու որոշումս կու տամ: Տղաքը կը սկսին աչխատիլ:

Հսկայ տաճարը ամբողջութեամբ կործանած է: Ներսէն ու դուրսէն պատերուն սրբատաչ քարերը հանուած են, միայն հաստ պատերուն մէջտեղի չաղախով լեցուած մասերը մասամբ կանգուն կը մնան: Պատերուն վրայ կիսակործան կամարներուն ու խորաններուն չնորհիւ ուզած տեղերս գտնելու հնարաւորութիւնը կո'ւնենամ:

Տաճարին ամբողջ տարածութիւնը երեքչորս մեթր բարձրութեամբ, փլատակներով լեցուած է: Այս պատճառով, աչխատութիւնը չափազանց դժուար է եւ դանդաղ կ'ընթանայ: Երիտասարդները երեք խումբի բաժնուած տեղապէն կ'աչխատին: Մինչ ես, ողջ մնացած արձանագրութիւնները կը նօթագրեմ ու կը լուսանկարեմ:

Սուրբ Կարապետի վանքին արեւելեան կողմի ձորին մէջ Վերին Բակէ կոչուած տեղը, վանքին ոչխարներու գոմն է: Այստեղ ալ պարիսպով չրջապատուած է եղերը, բայց այսօր կործանած է: Գոմին մէջ քարուկիր կամարակապ եկեղեցի մը կայ, որ ներսէն կիսով կործանած է: Եկեղեցին հովիւներուն համար չինուած է, որովհետեւ ձմեռը այս տեղերու ձիւնը սաստիկ ըլլալուն պատճառով, ձորը մէջէն վանք ելլել անհնարին կ'ըլլայ:

Կաղնիներուն մէջէն ես՝ մենաւոր կ'անցնիմ: Զորն ի վար վազող չուրերուն հետ խօսելով, հինաւուրց ծառերուն ողջոյն տալով, անոնց ծոցին թաքնուած չիւակները մտիկ ընելով, կիրճերուն մէջ կը խորասուզուիմ...:

Այժմու ինքնակոչ քահանչները պիս կը դիմաւորեմ: Առաւաչին քով, ծառի մը չուքին տակ կը հիւրասիրուիմ: Դիմ՝ պատի մը վրայ, հոս ու հոն քանդակներ կը տեսնեմ: Զանոնք կարենալ լուսանկարելու համար գիւղացիները պատին տակ կը չարեմ ու կը լուսանկարեմ:

Այս տեղը ներկայիս Թիւ "բակէ" կ'անուանուի, սակայն Սուրբ Կարապետ խաչկներուն վրայ սա երկու արձանագրութիւնները կարդացի.

"Բագրեցի Թարկոճ Սարգիս Ա[ստուա]ծ որդւոյն... Խուրն... ամէն...", "Ա[ստուա]ծ ողորմեսցի Սարգիս Թարկոճին...":

Այս արձանագրութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ Թէ այս գիւղին հին անունը Բագրէ էր:

Գիւղին աղան՝ Նէճաթի պէյը վերադարձաւ ալ ունիմ: 1919ին հայերէն ըսած տեսած այդ հատորին մէջ Ապրիլ 24ին ձերբակալուած ղեկավարներու, մտաւորականներու կենսագրականները կան: Ես այդ հատորը հիմա Թրքերէն թարգմանութեամբ պիտի հրատարակեմ: Թուրքիոյ մէջ 1920էն ետք իրաց կացութիւնը փոխուած է:

Հ.- Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրները՞:

Պ.- Այո. այս հարցը մէկէն Թապուի վերածուիլ սկսած է: Որովհետեւ 1920էն ետք իթթիհատական անձնակազմերը լոյն չափով ներմուծուեցան հանրապետութեան անձնակազմերուն: Կարեւոր դիրքերու հասնելով պետութեան ընթացքը անոնք ձեւաւորեցին: Արդէն Թուրքիոյ մէջ թէ՛ ձախակողմեան, թէ աջակողմեան թեւին հիմը կազմողը իթթիհատական այս անձնակազմերն են: Թուրքիոյ Համայնավար կուսակցութեան հիմնադիրներն ալ իրենք են: Հալք կուսակցութեան ու Ազգային Շարժում կուսակցութեան տեսակէտներուն ներկայի մեծ նմանութեան հիմնական ազդակն ալ նոյն իթթիհատականներն են: Արդարեւ, իթթիհատականներու եւ քէմալականներու նոյնացումի հոլովոյթին հետ, 1925ական տարիներուն Ազգային ժողովը կ'որոշէ ամսական կապել արտասահմանի մէջ Հայերու տպանած յանցաւորներուն ընտանիքներուն. այն յանցաւորներուն որոնք անցեալին դատուած, դատապարտուած են: Էնվէրը, Թալէաթ փաչաներուն, Պահաէտտին Շաքիրի նման չարք մը մարդոց ընտանիքներուն ամսական կը կապուի: Այդ ամսականները ի՞նչ աղբիւրէ կը հայթայթուին կը կարծէք...

Հ.- Ի՞նչ աղբիւրէ:

Պ.- Առաջին անգամ պիտի բացայայտեմ: Այդ ամսականները կը կապուին Հայերէն մնացած ստացուածքներէ, գոմարներէ, հիմնադրամներէ: Հայերու գոմարներուն ամսական կը կապուի այս «նոր հերոսներ»ուն: Ըսի թէ Թուրքիա Հայկական հարցին մէջ ղեկ-զակներ գծեց: Մէկը մնդնիսկ այնպիսի մթնոլորտ մը ստեղծելն էր որ այս երկրին մէջ բնաւ Հայ չի մնար: Ջանք թափուեցաւ հայկական հետքերը ջնջելու: Կ'ըսուի թէ «Հայկական հարցը Լօզանով աւարտեցաւ»: Ո՛չ: Հայկական հարցը 1915ին սկսած ու Հանրապետութեամբ աւարտած չէ: Լօզանի մէջ օրէնքով մի՛այն աւարտեցաւ, ո՛չ գործնապէս: Լօզանի աւեն.դրութեան մէջ կայ: Հանրապետութեան հիմնումին Թուրքիոյ մէջ 300 հազար Հայ կար որոնց 170 հազարը Սնատոլուի մէջ էր, 130 հազարը Պոլիս: Իսկ այսօր Թուրքիոյ հայութեան թիւը 50-60 հազար է: Եթէ հայկական հարցը Լօզանի մէջ փակուած էր, ի՞նչպէս Թուրքիոյ մէջ Հայերու թիւը 80 տարուան ընթացքին 1-5 միլիոնի չհասաւ ու 50-60 հազարի իջաւ: Որովհետեւ փոքրամասնութիւնները հալեցնելու քաղաքականութիւնը պետական ղեկավարութեան հիմնական քաղաքականութիւնն էր: Հալեցնելու կուսակցութեան 9րդ տեղեկագիրը կարգադիրը պիտի տեսնէք թէ միակուսակցական շրջանին ի՛նչպէս մտածած են փոքրամասնութիւնները նուազեցնելու մասին:

(Մնացեալը յաջորդով)

Թարգմանեց՝ Ա. Թ.

Օրուան Հարցը

ԻՐԱՔԻ ԱՆԱՆՈՒՆ ԴԻԱԿՆԵՐԸ

Իրաքի մէջ ամերիկեան ներխուժումէն ի վեր շրջայազերծուած ապօրինութիւններու, բռնութիւններու անբաժանելի մասնիկն են մահափորձերը որոնք տասնեակներով զոհ կը պատճառեն ամէն օր: Նե կան բազմաթիւ դիակներ որոնք օրերով, շաբաթներով կը մնան դիւրաններու մէջ· ոչ ոք կը հետաքրքրուի այդ խեղճերուն ճակատագրով, ոչ ոք այդ մարմինները կը պահանջէ: Պատահած է

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՄԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

75 ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊՈԼԻՍ, Մայիս 2005

նաև որ պարագայ մը որ դիակ մը հինգ ամիս մնայ դիւրանը· բժիշկները "բացակային հայրը" մկրտած են զայն: Ենթական թակարդուած կառքի մը պայթումին մահացած է Պաղտատի մէջ· մարմինը փոխադրուած է հիւանդանոց ու մաս կազմած անանուններու այն խումբին որ ամիսը չուրջ 500 դիակով կը սահմանուի:

Դիակներու ինքնութիւնը ճշդելու հարցը լուրջ մտահոգութիւն է բազմաթիւ իրաքցիներու համար որոնց մերձաւոր պարագաները Ս. Հիւսէյնի պաշտպանութեան կողմէ մաքրագործըւած են: Մտահոգութիւն որ չեշտուած է այն օրէն ի վեր երբ աւելի քան 700 ոսկրակոյտ եւ հասարակաց փոս գտնուած է, բազմաթիւ տարիներու ընթացքին սպանուած Իրաքցիներու դիակները պարունակող: Շատ պարագաներու մէջ գտնուածը միայն զանկեր եւ կմախքներ կ'ըլլան, ինչ որ ինքնութեան ստուգումի ոչ մէկ միջոց կը տայ: Հարուստները Ա.Տէ.Էն.ի քննութեան կը դիմեն, երբեմն ալ ոչ-կառավարական կազմակերպութիւններ այդ կարելիութիւնը կ'ընձեռեն: Այսուհանդերձ, ընտանիքներու մեծ մասը վստահ չըլլար յանձնուած դիակին ինքնութեան, երբ սուգի աւանդական արարողութեան կը ձեռնարկէ:

Օրէ օր աւելի զգալի կ'ըլլայ վախը թէ թակարդուած ինքնաշարժներով մահափորձերը եւ սպանութիւնները տարբեր աղանդներու պատկանող Իրաքցիներու միջեւ թշնամական զգացումները պիտի հրահրեն, քանի որ վինեալ արարքներու նպատակները դաւանական պատճառներով կը բացատրուին յաճախ: Մինչդեռ ընկերարան Սատամ որ կ'ուսումնասիրէ իրաքեան ընկերութեան բազմազանութիւնը, տարբեր բան կ'ըսէ· ահաբեկչութիւններուն մեծ մասը կը գործուի վինեալ ծայրայեղականներու կողմէ, զրաման ուժերուն, կամ կառավարութեան հետ գործակցողներու դէմ:

Պաղտատի համալսարանին դասախօս այս ընկերարանը սպառնալիքներ ստացած է վերջերս· իրեն լռութիւնն թելադրուած է եթէ չի փափաքիր փամփուշտի մը զինը արժել: Ինք կ'ըսէ թէ մարդոց ֆիզիքական մաքրագործումը նոր բան չէ Իրաքի մէջ: Սատամի օրով սկսած կիւարկութիւն մըն է որ այսօր կը շարունակուի: Ան կը մաքրագործէր իր ընդդիմադիրները, փոխանակ անոնց հետ երկխօսութիւն ունենալու: Ստեղծուած մթնոլորտը իր ազդեցութեան տակ առած է Իրաքցիներու ամբողջութիւնը:

Աստուած դիտէ տակաւին որքա՜ն ատեն պիտի չարունակուին մահափորձերը· դիւարանին պատասխանատուն օրական 40–50 դիակ կը ստանայ, խնամքով դասաւորելով զանոնք ու սպասելով որ անոնց տէրերը գան փնտռել իրենց հարազատը:

ՔԱՂՀԱՆ

Ասկէ Անկէ

ՍՊԱՍՈՒՄԸ ՍՈՒՂ ԿԱՐԾԻՔ

Ո՛վ ջղայնութեան նոպաներ չէ ունեցած սպասումի անհատնում այն վայրկեաններու ընթացքին, երբ սպասարկութեան մը կամ որեւէ հարցի համար ձեր հեռաձայնին որպէս պատասխան ձեր դէմ գտած էք ինքնաշխատ պատասխանող գործիք մը, որ անդադար կրկնելով ձեզ հրաւիրած է ընկալուչը չվոդելով քիչ մըն ալ համբերել: Ժամանակէն անդին, անշուշտ ղրամի ալ կորուստ է, քանի հաղորդակցութեան համար գործող ժամացոյցը կը շարունակէ իր ընթացքը, սպասում կամ ոչ: Այս երեւոյթը վերջերս բաւական դժգոհութիւններու առիթ տուած ըլլալով կառավարութեան ուշադրութեան յանձնուած էր, որպէսզի լուծում մը գտնէ այս անուղղակի գերգործումին: Մինաց որ չատ մը ընկերութիւններ, ինչպէս օրինակ համակարգչային սպասարկութիւններ մատակարարողներու պարագային, հաղորդակցութեան գինին գրեթէ ամբողջութիւնը կը գրպանեն որպէս իրենց մատուցանած ծառայութեան փոխարժէքը եւ ուրեմն ամէն բան կ'ընեն որպէսզի առաւելագոյն չափով երկար տեւեն սպասումներն ու անոնց յաջորդող երկխօսութիւնները:

Ճարտարարուեստի պատ. նախարար Փ. Տէվլէճեան այս անընդունելի կացութեան դէմ է որ վճռած է միջոցներ ձեռք առնել եւ արդէն նախատեսած է չարք մը կարգադրութիւններ, որոնք սկզբունքով, ի մօտոյ պէտք է գործադրութեան դրուին:

Եթէ կ'ուզէք աւելի ստոյգ կերպով պատկերացնել ձեր մաքերուն մէջ հարցին լրջութիւնը, տանք թիւ մը: Ֆրանսայի մէջ վերջին քանի մը ամիսներուն այս տեսակի սպասումները արժած են... 79 միլիոն եւրօ:

*
**

ԵՐԿՆԱՔԵՐԵՐԷՆ ՅԱՏՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Սեպտեմբեր 11ի պատահարները մասնագէտները մղած են զանազան "դիւտեր" ընելու, արհաւիրքէն կարելի եղածին չափ մարդկային կեանք փրկելու համար: Այսպէս ռուսական ընկերութիւն մը միջազգային չուկային կ'առաջարկէ քիչ մը տարօրինակ պատեանները, որոնք թոյլ կու տան հրդեհի կամ ընդհանրապէս վտանգի մը պարագային երկնաքերերու ամէնէն բարձր յարկերէն իսկ վար ցատքել: Կը բաւէ մտնել այդ պատեանին մէջ որ կոնաձեւ է, յատակին ծանր մասով մը՝ ապահովելու համար անոր կանգուն մնալը, իսկ ամէն կողմ պատած քաուչուկի եւ սպունգի հաստ խաւը մարմինը կը պաշտպանէ գետնին հետ բախումի պահուն:

Գաղթութէ Գաղթութ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Խաչ Դպրեվանքի սրահին մէջ, Շաբաթ, Մայիս 7ին տեղի ունեցած է Գալֆայեան վարժարանին կողմէ կազմակերպուած հայերէն ուղղագրութեան մրցումին մրցանակաբաշխութիւնը: Դատակազմի անդամներն էին՝ Սիլվա Կոմիկեան, Թագուհի Էրմէն, Մաքրուհի Պ. Յակոբեան եւ Նատիա Գոչունեան, որոնք դիմաւորուած են Ս. Խաչ Դպրեվանքի տնօրէն Հայկ Նշանի, Գալֆայեանի տնօրինուհի Աւորիկ Թահմիզեանցի կողմէ: Մրցանակաբաշխութեան առաջ, Գալֆայեանի աշակերտները ներկայացուցած են դողտրիկ յայտագիր մը ձօնուած գիրերու գիւտի 1600ամեակին: Անոնք պատրաստած էին սկիւտարցի երեք բանաստեղծներու՝ Մատթէոս Զարիֆեանի, Զապէլ Ասատուրի, Պետրոս Դուրեանի մասին յատուկ գիր մը: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է տիկին Աւորիկ Թահմիզեանցը: Յայտագրի ներկայացումէն ետք, տեղի ունեցած է ուղղագրութեան մրցումին մրցանակաբաշխութիւնը:

*
**

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Թարգմանչաց վարժարանին մէջ, Մայիս 13ին, Գիրերու գիւտի 1600ամեակի հանդիսութիւններու շրջագծիին մէջ, ոգեկոչուած է Յակոբ Պարոնեանը: Նախ, ներկայացուած է համարկապիւով այն ժապաւէնը, որ կը մեկնաբանէր Պարոնեանի կեանքն ու գործը եւ որու հեղինակն էր Մարալ Էպէօղլու: Բացման խօսքը արտասանած է տիկին Մարի Նալճը, որ դիտել տուած է թէ Յակոբ Պարոնեանի անունը ինչպիսի սիրելի անուն մըն է Օրթագիւղի համար: Պարոնեանի մասին կենսագրական տեղեկութիւններէ ետք, աշակերտները սկսած են ներկայացնել Պարոնեանի գործերէն պատկերներ, ինչպէս «Քաղաքավարութեան վնասները»էն՝ «կօշկակար»ի եւ «սափրիչ»ի տեսարանները: Ներկայացուած է նաեւ «Նկարչական գուշացհանդէսի քոքթէյլը» տեսարանը: Աւարտին, տնօրէնուհին հրաւէրով խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան, որ չեշտած է Պարոնեանի նման երդիծարանի մը արժէքը: Հանդիսութեան յաջորդած է ընդունելութիւն մը:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Յովհաննեան սրահին մէջ, Մայիս 5ին, տեղի ունեցած է Գրիգոր Հոթոյեանի "Ի խնդիր բարոյական ճշմարտութեան" պատմուածքներու հատորին շնորհահանդէսը, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ Քրիստոնէական դաստիարակութեան յանձնախումբին: Բացման խօսքով հանդէս եկած է հոգաբարձութեան տեսնապետը՝ Սարգիս Ղազարեան, ապա, յաջորդաբար խօսք առած են Աւիտ Թիթիզեան, Հ. Եղիա Ծ. Վրդ. Գրիգէեան, վեր. Եսայի Սարմազեան եւ Յակոբ Մանուկեան: Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ եղած են հեղինակին գործերէն: Գիրքին վերլուծումը կատարած է Մուշեղ Գարագաչեան: Յակոբ Ճամպազեան ներկայացուցած է յոբելեարին կենսագրական գիծերը: Ան ծնած է 1927ին Հալէպ: Աւարտած է տեղւոյն ազգային Սահակեան վարժարանը, ապա հետեւած է հայագիտութեան: Աշխատակցած է Հալէպի Արեւելքին, Մեր կեանքը եւ կանթեղ ամսագիրներուն: 1987ին, Թորոնթոյի մէջ հրատարակած է "Սիրտը ափին մէջ" բանաստեղծութիւններու հատորը:

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 – 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Ցետոյ իմացանք որ ճիշդ նոյն միջոցին էր որ տեղի կ'ունենային Տէր Զօրի սարսափելի ջարդերը:

Ֆէրուզան պէյ այս յորդորը տալէ ետքը երկու օր պայմանաժամ տուած էր պատասխան մը ստանալու համար:

Ներսէսեան էֆէնտի եւ միւս Ատանացիները երկար խորհրդակցութիւններէ ետքը որոշեցի մերժել եղած առաջարկը:

Աւոր վրայ միութեսարըֆը իր մօտ հրաւիրեց, բայց ի Ներսէսեանէն՝ ուրիշ մէկ քանի Հայ երեւելիներ:

Այս անգամ աւելի լրջօրէն խօսած էր հետերնին:

Նախ ըսած էր որ ինք ամօթ կը զգար այդպիսի առաջարկ մը ընելով Հայերուն՝ բայց դժբախտաբար պարագաները կը ստիպէին զինքը այդ դիմումը ընելու, թէ այս կերպով միայն կարելի պիտի ըլլար իրենց կեանքը փրկել եւն.:

Նաեւ աւելցուցած էր.

- Պալքանեան պատերազմին ատեն, ես Մակեդոնիա գտնուած եմ եւ ժամանակ եղած է որ Պուլկարներու ձեռքէն փախչելու եւ դլուխս ազատելու համար քրիստոնեայ ձեւացած եմ եւ եկեղեցին ապաստանած եմ: Դուք ալ հիմա նոյնը կրնաք ընել, ասիկա ժամանակաւոր բան մըն է, մինչեւ որ սա դժնդակ օրերը անցունենք:

Երեւելիները չաթաթ մը պայմանաժամ ուզած էին վերջնական պատասխան մը տալու համար ու մեկնած էին միւթէսարըֆին քովէն:

Տուներուն մէջ խորհրդակցութիւնները կը չարունակուէին տենդային կերպով: Շամէն, Հոմսէն լուր կը հասնէր թէ հոն գտնուող Հայերը սկսած են խմբովին կը-րօնափոխ ըլլալ ճնշումի ներքեւ:

Համայի մէջ երկու հոտանք կար, մեծամասնութիւնը կ'ուզէր դլուխը ազատելու համար ընդունել իսլամութիւնը, իսկ փոքրամասնութիւնը կ'ուզէր դիմադրել ճնշումին:

Բայց նոյնիսկ իսլամանալու տրամադիրները չատ մեծ տագնապի մատնուած էին, մանաւանդ անոնք որ հասուն աղջիկներ ունէին: Կը վախնային որ այդ կրօնափոխութեան հետեւանքը պիտի ըլլար խառն ամուսնութիւններ, ինչ որ կը սարսափեցնէր զիրենք:

Ցետոյ, ուրիշ խնդիր մը կար, ո՛չ ոք կ'ուզէր առաջինն քայլը առնել եւ օրինակ ըլլալ ուրիշներու:

Այսու հանդերձ այդ մէկ հաթթուան ընթացքին, բաւական թիւով ամուրիներ գացին կրօնափոխ ըլլալու:

Շաբաթը լրացաւ եւ դեռ երեւելիները կը վարանէին իրենց պատասխանը տանելու:

Առտու մըն ալ իմացանք որ Իթթիհատի Դամասկոսի կեդրոնին անդամներէն Ալի Քէմալ պէյը եկած է Հայերու իսլամացումը փութացնելու համար: Այդ Քէմալ պէյի համար կ'ըսուէր թէ նախկին եպարքոս Քեամիլ փաշայի աղդականներէն էր, նախկին զինուորական, խիստ ու զաժան մարդ մըն.

Արդարեւ դալէն անմիջապէս ետքը բլուռնել բանտարկել տուաւ վաստարան Համբարձում Սարաֆեանը, Այնթապցի Խաչատուր Խաչատուրեանը, պատուելի Նոհուտեանը եւ պատուելի Գասպարը, իբրեւ Հայերու իսլամացման արգելք եղող անձեր:

Միեւնոյն ժամանակ լուր տարածուեցաւ որ չիսլամացող Հայերը, այր թէ կին, անմիջապէս ճամբայ պիտի հանուին ու պիտի քշուին Հաւրանի անապատները:

Բոլոր այս եղելութիւնները բնականաբար վարանողները մղեցին իսլամացման:

Առտու մըն ալ ես, Ներսէս Խաչատուրեանն եւ Այնթապցիացի Խոսրով դացինք ներկայացանք միւթէսարըֆի Խայրի Ֆէրուզան պէյին եւ ըսինք թէ կը փափաքինք իսլամութիւնը ընդունիլ:

Միւթէսարըֆը զոհունակութիւն յայտնեց եւ թաւ.

- Ա՛լ առկէ ետքը ձեր մաղին դպչող չըլլար, կրնաք ապատ համարձակ ձեր գործերովը զբաղիլ:

Ցետոյ պաշտօնեայ մը կանչելով մեզ

ղրկեց Նուֆուսի տնտեսին որպէսզի ստանանք մեր նոր Նաւֆուս Թէսքէրէսնիները:

Հոն մեզի հարցուցին թէ ի՞նչ անուն կ'ուզէինք առնել:

Ես Աղիզ Նուրի անունը վնտրեցի, Ներսէս Խաչատուրեան Ալի Ֆէրուզան Նատուրը առաւ, իսկ Խոսրով իր անունը չարաչտոխեց Խուսրէվի:

Իսկ ամէնուս ալ հօրը անունը կոչուեցաւ Ապտուլլահ, իսկ մօր անունը Ռուսուլլահ:

Նոր թէսքէրէնները առինք եւ դուրս ելանք:

Ամբողջ գործողութիւնը հազիւ ժամ մը տեւած էր:

Անունի փոփոխութիւն մը եղաւ պարզապէս եւ ո՛չ ուրիշ բան:

(Շար. 16)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼ. – Գայեանէ Ճառայեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 100 Եւրօ եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Ճովսէփեան 30 Եւրօ կը նուիրեն "Ճառաջ"ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Զատկուան իւղագին

Տէր եւ Տիկին Լուի Գասապեան 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Եղիա Կարապետեան 120, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Տաճատ Արկոն 100ական, Տէր եւ Տիկին Մեթուժան Փանոսեան 80, Պ. Ժորժ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Թօսունեան, Տիկին Սաթենիկ Կարապետեան, Տիկին Անահիտ Տալվաշեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մուրատ Տէօնէր 40:

(Շար.)

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՇԱԲԱԹ, Մայիս 28: Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ ելանոյն ի վիրապէն:

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
– 1918 ՄԱՅԻՍ 28 –
ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ի ժամու պաշտամանց ժամերգութեանց եւ Սուրբ Պատարագին՝ Հանրապետական մաղթանք:

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 29: Բ. կիրակի զկնի Հոգեգալստեան:

Տօն Կաթուղիկէ Եկեղեցւոյ
Սրբոյ Էջմիածնի

Ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ Մաղթանք վասն Սուրբ Էջմիածնի:

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

77 rue La Fayette 75009 PARIS
L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association :

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou redécouvertes grâce aux excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et demi-pension
•
Dépliant détaillé et renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs UCFAF
•
Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 95 98

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը տարեց անձ կամ երախայ խնամելու գործ կը փնտռէ:

Հեռաձայնել Տիկին Աբրահամեանի.–
01·39·94·57·19

(Շար. Ա. Էջէն)

պարտած են դիտաժողովին ընդհանրը, կատարուածին մէջ տեսնելով ժողովրդավարացման հոլովոյթին մէջ Թուրքիոյ լուրջ ձախողութեան փաստը:

*
**

Թուրք մամուլը (Մայիս 26) տեղ տըւած էր նաեւ այն վրդովումին որ տիրած է Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ, նոյն դիտաժողովին ընդհանրի: Պատճառը այն կը նկատուի որ *նախարարութիւնը տարիներով պաշտպանած է տեսակէտը թէ Հայկական Ցեղասպանութեան մասին ամէնէն առողջ եզրակացութիւնը պատմաբաններու հետազօտութիւններով, հանդիսումներով կարելի կ'ըլլայ սեղան բերել: Մինչդեռ, յատկապէս Արդարութեան նախարարին խիստ դատապարտումէն ետք դիտաժողովին ընդհանրը հակառակն է Անդարայի հետեւած քաղաքականութեան:*

Ընդհանրը նաեւ կը հակասէ Եւրոպայի անդամակցութեան սիրոյն Անդարայի բարեփոխումներու յանձնառութեան, նեղմըտութեան, հակաժողովրդավար ընթացքի մը փաստը տալով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Paris, le 24 mai 2005

Dans une lettre adressée ce jour au CCAF, le Président de la République a souhaité répondre aux inquétudes exprimées par la communauté arménienne de France face à la perspective d'adhésion d'une Turquie négationniste du génocide arménien en Europe.

Le CCAF se félicite de l'engagement de Jacques Chirac en faveur de la reconnaissance de ce génocide par la Turquie et prend acte, avec espoir, qu'il considère que cet «impératif devoir de mémoire» correspond à «l'esprit des critères de Copenhague dont tout candidat doit démontrer le plein respect». Le CCAF note également avec satisfaction la dénonciation par le chaf de l'Etat de «certaines dispositions inacceptables du nouveau code pénal turc» qui font «obstacle au devoir de mémoire». Il remercie le Président de la République pour ces éléments d'information qui devraient permettre d'éclairer les enjeux du débat démocratique tant sur le référendum relatif à la constitution que sur celui, annoncé pour un futur plus lointain, afférant à l'adhésion de la Turquie.

ARA TORANIAN
Président du CCAF

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BRATSCH

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Réservation des billets :
— **06 88 49 18 14**
— **06 21 43 17 16.**

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

ՄԻՕՐԵԱՁ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Զամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լը-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անբսի քաղաքի նկարչական փողոցները, մի քայլ մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04·78·49·19·44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

Centre Culturel SAINT MESROB

Le jeudi 26 mai à 20h45

RENCONTRE

avec le sculpteur
KHATCHIG KAZANDJIAN, dit KAZAN
qui nous parlera de la réalisation de son œuvre magistrale
LA STATUE DE ST GREGOIRE L'ILLUMINATEUR
érigée à Saint-Pierre de Rome et inaugurée par le pape Jean-Paul II, en janvier 2005.

Exposition de documents, projection d'un film
pour illustrer les différentes étapes de la réalisation de la statue.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre / Cocktail —

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Tradition des Chrétiens Orientaux» concernant l'Arménie sera diffusée par France 2, le **dimanche 29 mai, de 9h30 à 10h.** Elle a pour titre :

«L'Arménie à l'épreuve des siècles» avec pour invité M. Jean-Pierre Mahé, membre de l'Institut.

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne.
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

20e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 20ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑԹԼ ՀԱՆՆԻԿԵԱՆ

■

L'ICONE
Satire
Jiraïr ANANIAN

ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐ
երգիծապատում
ԺԻՐԱՅՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

կիրակի, Մայիս 29, ժամը 16-ին
Dimanche le 29 mai à 16h
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՋԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·210 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·210

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՏ

Զ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՈՒ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Ծանօթ լրագրող Զօրի Բալայեան որ կը մասնակցի Կիլիկիա նաւուն ծովափնայութեան, Պրինսթընի մէջ միջազգային ոստիկանութեան կողմէ հակողութեան տակ առնուած, ապա ազատ արձակուած է: Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի քարտուղարը Հ. Գասպարեան յայտնած է թէ երբ լսուած է լուրը, հայկական կողմը անմիջապէս գործի անցած է, որպէսզի լրագրողը ազատ արձակուի: Միջադէպը հետեւանք է Բաքուի քանի մը տարի առաջ էնթէրփոլին ըրած դիմումին, նոյն անձին դէմ: Ու առաջին անգամը չէ որ Զ. Բալայեանին անուններին կը հանդիպի ոստիկան մը էնթէրփոլի Սեւ ցանկին վրայ:

***

ՄՈՒՂՆԻԻ ԴՊՐՈՑԸ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Արագածոտնի մարզի Մուղնիի միջնակարգը ամէն տեղ կը կոչուի Մեսրոպ Արք. Աշճեանի անունով: Անուանակոչութեան հանդիսաւոր արարողութիւնը տեղի ունեցած է զլորոցական տարեշրջանին վերջին օրը, Մայիս 25ին: Շէնքը հիմնովին նորոգուած, կահաւորուած է: Երեւանէն ու Սփիւռքէն բազմաթիւ հիւրեր ներկայ գտնուած են Համազգայինի Հայաստանեան գրասենեակին նախաձեռնած անուանակոչութեան: Տեղւոյն Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ պատարագ մատուցուած է Մեսրոպ Արք.ի յիշատակին, գնահատանքի ելոյթներ արտասանուած են:

***

ԱԶՆԱԽՈՒՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Շ. Ազնաւուր Մայիս 26ին հասած է Երեւան, օդակայանին մէջ դիմաւորուած պաշտօնական դէմքերու, Ֆրանսայի դեսպան Հ. Գինեի կողմէ: Ցաջորդ օրը երգիչը կ'այցելէր Երեւանի Ֆրանսական համալսարանը, Արագածոտնի մարզին մէջ Գիւմրու դիւտին 1600ամեակին առիթով բացուած Քար-տառերու պուրակը· իսկ յետմիջօրէին ներկայ կ'ըլլար լինքնակենսագրական հատորին հայերէն հրատարակութեան ներկայացում – վաճառքին:

Ըսուած էր թէ այս այցին Ազնաւուր պիտի երթար նաեւ Վրաստան, Ախալցխա: Հոն տակաւին մնացած են հօրը ծնած տան փլատակները: Հայաստանեան աղբիւրներու համաձայն Ազնաւուր Թիֆլիսի մէջ հանդիպում ու ճաշ պիտի կ'ունենար նախագահ Սահակաշվիլիի հետ:

ՀԱՐՍ-ԹԻՖԼԻՍ-ԲԱՔՈՒ-ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Բաքու – Թիֆլիս – Ջէյհան քարիւղատարին բացման զուգահեռ Վրաստանի, Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի նախագահները համաձայնագիր մը ստորագրած են կարս–Թիֆլիս–Բաքու երկաթուղիին կառուցումին մասին: Այս մէկն ալ, ինչպէս քարիւղատարը, պիտի չրջանցէ Հայաստանը, հակառակ որ կարսը Գիւմրիի ու Երեւանի վրայով Թիֆլիսի ու Բաքուի կապող երկաթուղի մը կայ արդէն: Մը-րագրուածը չուրջ հարիւր քմ. պիտի ըլլայ ու արժէ 400–450 միլիոն տոլար:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՈՎ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ՉԻ՛ ԿԱՐԵԼԻ

Կրթական արհմիութիւնը որ 200 հազար անդամ ունի, փակուելու սպառնալիքին դէմ յանդիման է, պաշտպանած ըլլալով երկրին մէջ մայրենի լեզուով ուսուցումի կարելիութեան տեսակէտը: Անպարապի գործի հարցերու առեթով արհմիութիւնը փակելու դիմումին դէմ վճիռ արձակած էր, այն բացատրութեամբ որ նման քայլ մը կը հակասէ Եւրոպայի Մարդկային իրաւունքներու պայմանագրութեան որով երաշխաւորուած է մտածումի ու կազմակերպուելու ազատութիւնը: Դատարանը չեչած էր տակաւին թէ տարբեր բարբառներու եւ լեզուներու ուսուցումը խորական արարք մը չէր ըլլար ու այլ լեզուներով ուսուցում ստացողները փոքրամասնութեան դիրքի չէին մատնուեր:

Այսուհանդերձ, վճռաբեկ ատեանի իրաւախորհական մարմինը մայրենի լեզուով ուսուցումը յանգնաք համարած ու վճռած է որ վերոյիշեալ արհմիութիւնը փակուի: Վճիռը արձակուած է երկու ժամուան վէճերէ ետք, 45 անդամներու միաձայն քուէներով:

Նոր փաստ մըն ալ Թուրքիոյ մարդկային իրաւունքներու յարդանքին, ժողովրդավարացման, մանաւանդ եւրոպական չափանիշներու յարդանքին...: Ո՛չ աւելորդ փաստ մը թէեւ, քանի որ տակաւին պէտք ունեցողներ կան:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆ ԱԼ ԿԸ ՓՆՆԱԴԱՏԷ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին նախագահը Պ. Արընչ որ Ուաշինկթընի կը գտնուի, պատասխանելով լրագրողներու, Ցեղասպանութեան նիւթով չնչուած գիտաժողովին առընչութեամբ ըսած է թէ "Մտածումի ու արտայայտութեան միջավայր մը չի նշանակեր բոլորին ծափերը խլող խօսքեր ընել: Հարկ է բնական նկատել տարբեր տեսակէտները": Ապա աւելցուցած է թէ Թուրքիա Ցեղասպանութեան հարցին քարոզչութեան ապրանք չըլլալուն վերջ տալու եւ հետզհետէ նիւթ դարձնելու ճամբուն մէջ է:

Ինչ կը վերաբերի խնդրոյ առարկայ Արդարութեան նախարարին որուն յայտարարութիւնները պատճառ կը նկատուին գիտաժողովին չնչումին, ըսած է թէ ոչ մէկ զղջում ունի, տէրը կը մնայ իր խօսքերուն: "Միլլիյէթ" (Մայիս 27) թերթին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին պաշտպանած է իր տեսակէտը թէ նման նախաձեռնութիւն դատաճանութիւն է, նաեւ պնդած է թէ գիտական ոչ մէկ հանդամանք ունէր ծրագրուած երկօրեան:

"Մեզ ցեղասպանութեամբ կ'ամբաստանեն. իսկ մենք կ'ըսենք որ մեր ձեռքերը արիւնոտ չեն. իրականութիւնը ասիկա է: Այս տեսակէտին տէր մեր գիտնականներուն դէմ Եւրոպայի մէջ տրոնումի յայտարարագիրներ կը հրապարակուին: Եօթը ճակատի վրայ պայքար կը մղենք" ըսած է ան: Ցետոյ քննադատելով Պողազիչիի համալսարանի գիտաժողովին պաշտօնական տեսակէտը կրկնող դէմքերու անտեսումը, միակողմանի կեցուածք, խորական մօտեցում վերագրած է կազմակերպիչներուն:

Ամէնէն յատկանշականն են այս տեսակէտը պաշտպանելու համար տուած օրինակները: Նախարար Ճ. Ձիչէք ըսած է. "Եթէ գիտական մօտեցումը միակողմանի ամբաստանութիւններու մէջ կը կայանայ, ուրեմն այդ պատեհանին տակ ամէն բան կարելի է· քոդ խումբ մըն ալ երբայ Հաթայի մէջ գիտաժողով կազմակերպէ ու յայտարարէ թէ Հաթայը Սուրիոյ կը պատկանի: Կամ ուրիշ խումբ մըն ալ Կարսի համալսարանին մէջ գիտաժողովի պատրուակով յայտարարէ· «Դուք մի՛ նայիք այս հողերուն Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ գտնուելուն, անոնք Հայաստանին կը պատկանին»: Նման ընթացք կրնա՞յ գիտական որակուիլ":

"Ի բերանոյ քոմմէ"ին Թրքերէնը ի՞նչ է արդեօք...

***

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ՄՕՏ ԱՏԵՆԷՆ...

Ջնջուած գիտաժողովին մասնակիցներէն 43 հոգինոց խումբ մը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ըսելու համար թէ մօտ ատենէն գիտաժողովը տեղի կ'ունենայ: Անոնք խոտիւ քննադատած են նախարարին ընթացքը, բողոքած ու ըսած թէ կ'ամչնան նման մտայնութեան տէր անձի մը Արդարութեան նախարար ըլլալէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE DES LIVRES»

(27 mai)

MEMOIRE D'UN GENOCIDE

Մոնմնտ գրական յաւելուածը չահեկան յօդուած մը նուիրած է Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակին առիթիւ լոյս տեսած հատորներուն:

Սկիզբը, կը վերյիշէ որ քանի մը տարի առաջ մտաւորականներ եւ պատմաբաններ տարակարծիք էին Թուրքերու գործած ջարդերուն չուրջ 1915ին: Դէպքերը չէն որ ինքզինքնին առարկայ էին, այլ ոճիրին ուրակումը: Մերժելով ցեղասպանութեան տարազը, 1993 Նոյեմբեր 16ին, անգլեւամերիկացի ծանօթ արեւելագէտը՝ Պերնար Լէուիս դայթակղութիւն ստեղծեց այն առթիճանի, որ իր խօսքերը պատճառ եղան որ դատապարտուի Փարիզի դատարանին կողմէ 1995 Յունիս 21ին այն ամբաստանութեամբ որ "թերացած էր անաչառութեան եւ խոհեմութեան իր պարտականութիւններուն մէջ": Նոր գայթակղութիւն մըն ալ ծագեցաւ 1998 Նոյեմբերին Ժիլ Վայնչթայնի նչանակութեան առեն որպէս դասախօս Թրքական եւ օսմանեան պատմութեան, առարկայ ընած ըլլալով Հայոց բնաջնջման ծրագրին իրականութիւնը: Անկէ ի վեր, մտքերը հանդարտած են: Ֆրանսայի մէջ, Հայոց Ցեղասպանութիւնը օրէնքով ճանչցուեցաւ: Բոլոր մասնագէտները կ'ընդունին այդ ջարդերուն ցեղասպանական բնոյթը:

Այս ներածականէն ետք, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ չարք մը հատորներու, յիշելէ ետք Իվ Թերնոնը եւ Վահագն Տատրեանը: Կը յանձնարարէ Անն Դաստակեանի եւ Գլէր Մուրատեանի "100 պատասխան Հայոց Ցեղասպանութեան մասին" գրքոյկը իր ուսուցանող առաւելութիւններուն համար: Կը խօսի նաեւ Վիքթոր Պէրարի "Սուլթանին քաղաքակրթութիւնը" հատորին մասին, լոյս տեսած 1897ին որ ժամանակավրէպ չէ, Աննիկ Ատալ "Արցունքներու երգը", Պաղտիկ Գուրսումճեանի Տէր-Զօրի նկարներուն եւ վերջին վկաներու խօսքերուն, եւլն.:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿՈՉԸ

ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՑ ՆՈՐ ՁԱՐԿ ՄԸ ՏԱԼ ՖՐԱՆՍԱՑԻ

Մօտ տասը վայրկեան խօսեցաւ Հանրապետութեան նախագահը Մայիս 26ին, վերջին անգամ մը համոզելու համար Ֆրանսացիները որ չխախլին, հարցը չի վերաբերիր "Այո" կամ "Ոչ" ըսելու Ֆրանսական կառավարութեան, հարցը եւրոպական է: Նախագահը մանաւոր ներողութիւն մը չըսաւ բացի այն խոստումէն որ կը պատրաստուի նոր ջարկ մը տալու, այլ խօսքով, ինչպէս կ'ակնկալէր, նախարարապետ փոխելու հաւանականութիւնը այլեւս անխուսափելի է եւ թեկնածուներն ալ կը սպասեն...

Շիրաք կը խոստովանի որ ինք ուշած է այս հանրաքուէն եւ չի ղղջար· Կիրակի օրուան քուէն պատմական կը նկատէ, ամէն մէկ Ֆրանսացի պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնէ: Ըստ իրեն, լաւագոյն ծրագիրն է Սահմանադրութեան եւ անոր մերժումը ազէտալի կ'ըլլայ: Ֆրանսա մինակ կը մնայ, երեսի վրայ կը ձգուի, վարկը կը կորսնցնէ, պատակոտմի չրջան մը կը բացուի: Պէտք չէ հաւատալ որ Եւրոպա մը ճամբայ կ'ելլէ այլ ծրագրով մը:

Ցատկանշական էր նաեւ տեսնել որքան Թուրքիա տեղ ունի այս պատմութեան մէջ, քանի Շիրաք կրկին անդրադարձաւ այդ հարցին եւ պնդեց որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը կախում ունի Ֆրանսայէն, քանի ան իր կարծիքը պիտի յայտնէ հանրաքուէով: Այս պատմութիւնը տակաւին բաւական անտրամաբանական կը թուի, քանի երէկ բանակցութիւնները բացին Հոկտ. «ին, Անգարա լրացնէ Կոփընհակընի չափանիշները, գոհացում տալով դրուած պայմաններուն, յատակ չէ թէ 25երու (կամ 27երու) մէջ ի՞նչ դեր կրնայ խաղալ Ֆրանսա: Ի դէպ, այս հարցը բաւական ծեծուեցաւ աւելի ուշ, հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանին վրայ ուր չորս "Այո"ի եւ չորս "Ոչ"ի կողմնակիցներ վիճարկում մը ըրին, ինչ որ առիթ եղաւ որ Գոհն-Պէնտիթ (68ի "յեղափոխականը") չզազրելի ելոյթներ ունենայ եւ ոեւէ հակառաւող, մանաւորաբար Ֆիլիփ տը Վիլիէն ստախօս որակէ եւ դեռ ինչ վերագրումներ ընէ: Այդ վիճարկումին ընթացքին, գլխաւոր կէտն էր Սահմանադրութեան ծրագրին մէջ (էջ 165) Թուրքիոյ ստորագրութիւնը, զոր Ֆիլիփ տը Վիլիէ կը ջանար ցոյց տալ գոմերային միջոցառ, մինչ Գոհն-Պէնտիթ կը պոռար թէ Թուրքիա դէտի հանդամանք ունէր եւ աթոռ փիւնալը այդ հանդամանքով ստորագրած էր, ամէնէն ցած որակումները լսելով ընդդիմախօսին: Այդ վիճարկումին ամէնէն անտանելին էր արդէն Գոհն-Պէնտիթ որ տիկին Մարի-Ժորժ Պուֆէի հետ ալ բախում ունեցաւ, անոր երեսին ալ պոռալով՝ "Այո՛, հրեայ Գերմանացի եմ", մինչ տիկին Պուֆէ դիտել կու տար որ լաւ է ծագումներու մասին չխօսիլ: Պէտք է ըսել որ վիճարկումը վարողն ալ՝ Ալէքթ Շապօ, չատ չյշող չէր իր դերին մէջ:

***

Ուրբաթ, Մայիս 27ին, վերջին հարցախոյզի մը համաձայն "Ոչ"երու համեմատութիւնը հասած էր 55%ի: Ցատկանշական էր նաեւ "Այո"ի կողմնակիցներու մխիթարութիւնը: Բոլոր ալ բաղաւորութիւն մը կ'ընէին նախորդ օրուան Ֆութպոլի մրցումին հետ (Պոլիս), երբ

(Շար.ը Գ· էջ)

«ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ, ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐԷՆ ՔԱՆԻ՞Ն ՄՆԱՑԱԾ Է»

ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՑ Հ. ՏԻՆՔ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ

(Բ եւ վերջին մաս)

Հ.- Հայ ֆաղաֆացիը հանրապետութեան օրո՞վ ալ գաղթելու պարտադրուեցաւ:

Պ.- Ամէն բանի պարտադրուեցան: 1942-ին Ունեւորութեան տուրքին, 1955ին Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերուն նման բեկումներ ապրեցան: 70ական թուականներուն Ասալայի դէպքերը պատահեցան: Շատ գաղթեցին: Փոքրամասնութիւնները հալեցնելու քաղաքականութիւնը մինչեւ այսօր տեւեց: Փոքրամասնութեան վաքֆներուն, գպրոցներուն դէմ տարուած քաղաքականութիւնները բոլորն ալ փոքրամասնութիւններու վարչացումը, բարգաւաճումը արգիլելու նպատակը ունէին: Հայկական տեղանունները փոխուեցան: Միայն մարդիկը չէ որ մեկնեցան: Շէնքերն ալ հատան: Անոնց ալ հետքերը սրբուեցան: Հայկ. գպրոցներու, եկեղեցիներու մեծ մասը փլցուեցաւ. ուրիշ բաներու գործածուեցան: Մարզական հիմնարկը մզկիթի, պետական չէնքի վերածուեցաւ, ժողովուրդին բաշխուեցաւ: Ոչ մէկ բանի հետքը մնաց: Հետք ջնջելու արարքը հանրապետութեան օրով ալ չարունակուեցաւ:

Հ.- Ի՞նչ եղաւ Հայերու գերեզմանատունները:

Պ.- Անատոլուի, Պոլսոյ այնքան մեծ թիւ հայկական գերեզմանատուներէն քանի՞ն մնացին: Պոլսոյ մէջ Հալուիչէի ու Էմմաոդի միջեւ ինկած ձախ հատուածը փանկալթըի հայկական գերեզմանատունն էր: Քար մը մնացա՞ծ է: Այսօր հոն ճայնասփիւռի կեդրոնը, բանակի տունը կան:

Հ.- Ի՞նչ է Հայերուն Թուրքիայէն ուզածը. որ ան «Այո, ցեղասպանութիւն մը գործուեցաւ» ըսէ, թէ՞ «Ողբերգութիւն մը պատահեցաւ, շատ կը ցաւինք»:

Պ.- Հայերու լաւ մեծամասնութիւնը կ'ուզէ որ Թուրքիա անցեալին ապրուածները անպրատառնայ, ցաւ յայտնէ, բաժնէ Հայերու վիշտը: Կը փափաքի որ յետագայ յարաբերութիւնները հարցեր չունենան: Այս մեծամասնութենէն դուրս, ոչ գործօն հատուածներ ալ կան որոնք կ'ուզեն որ գործուած անարդարութիւնը հատուցուի: Հատուցումի ակնկալութիւն ունին: Կան գործօն լուսանցքային խումբեր ալ, որոնց մէջ հողային պահանջի ձէրը կը տնտուին: Սակայն կայ հետեւեալը. Հայաստանի պետութիւնը այսօր Թուրքիայէն հողային պահանջ չունի:

Հ.- Հայաստան հատուցումի հետ ալ գործ չունի: Կը խորհի որ հատուցումը միայն անհատական պահանջ կրնայ ըլլալ: Կ'ըսէ. «Եթէ ուզեն զաւարան կը դիմեն, եթէ կրնան կ'առնեն, եթէ չկըրնան, չեն կրնար առնել»:

Հ.- Հայերը անհատապէս դատարան դիմելով ի՞նչ բանի հատուցում պիտի պահանջեն:

Պ.- Ի վերջոյ Հայերը երբ Թուրքիայէն կը մեկնէին իրենց հարստութիւնները, տուները իրենց հետ չտարին: Սակայն այսօրուան նոր փաստաթուղթերուն մէջ կ'ըսուի. «Այդ շրջանի կառավարութիւնը այնքան բարի նպատակ երու տէր էր որ Հայերէ մնացած ստացուածքը, կալուածները ցանկագրեց: Յատուկ մարմիններ կազմեց, այդ բոլորը պաշտօնապէս արձանագրեց: Հայերը երբ վերադառնային իրենց պիտի վերադարձնէր: Արձանագրութիւններ կան»: Ինծի համար, ինծի մէկ հատիկ արձանագրութիւն թող ցոյց տան ուր ըսուած ըլլայ. «Տէր Զօր... Հայերու մահավայր ղրկուած այսինչ ընտանիքին Անատոլու ձգածներուն, որ պէս պէս փոխարժէք Տէր Զօրի մէջ այսինչ վճարումը եղաւ»: Թող ըսեն. «Հոս են Հայերու ստացուածքը եւ տալու փաստաթուղթերը: Եա առէն, վճարուեցաւ»:

Հ.- Որո՞նց բաժին դառնալը:

Պ.- Որոնց բաժին դառնալը... այս մէկը այն հիմնական հարցերէն է որոնց մասին Թուրքիա տակաւին չի կրնար խօսիլ: Արդարեւ, Հայկական ստացուածքներուն հարցը առ պահուս ապագային առընչուած ամէնէն վախազդու նիւթն է Թուրքիոյ համար: Ըստ իս Թուրքիա Հայերու հատուցումի հաւանական պահանջին դէմ ժամանակին իրաւական միջոցառումին դիմած է: Որովհետեւ «լըք եալ դոյք»ի օրէնք մը հրապարակած է. անով Հայերուն պայմանաժամ տրուած է, ըսուած. «Թող գան, իրենց ապրանքները կը վերադարձուին»: Այդ պայմանաժամուն չներկայացող Հայերու ստացուածքը փոխանցուեր է պետական գանձին: Այս կարգի օրէնքներ հրապարակուած են, կիրարկութիւններ եղած: Թուրքիա օրինական դեմի վրայ դիմած է հարկաւոր միջոցառումին: Արդէն այս երկրին մէջ աւելի դժուար է մնացողին մասին խօսիլ, քան՝ մեռածներու:

Հ.- Ի՞նչու:

Պ.- Որովհետեւ հակառակ պարագային անհատատալի անարդարութիւններ պիտի յայտնուին: Եթէ հարց տրուի թէ Հայերէ մնացած ստացուածքը որո՞նց բաշխեցաւ, ի՞նչ եղաւ, ատիկա շատ մեծ ցնցումի պատճառ կ'ըլլայ: Որովհետեւ փուլ պիտի գայ պատմութիւն մը զոր Թուրքակարար տորվեցուցած են: Ընկերութեան մէջ պիտի տարածուի մտածումը թէ եթէ այս պատմութիւնը սխալ պատմուած է, ուրիշ բաներ ալ սխալ պատմուած են: Թուրքիոյ մէջ կարեւոր ընդարձակ մը տեղի պիտի ունենայ: Այս պատճառով արդէն ըստ իս վտանգաւոր է նախընտրութեան հարց ընել ուրացումի կամ խոստովանութեան դիրքերը: Մենք պէտք է ջանանք նիւթը ըմբռնել ու ցնցումները մեղմելով ապրիլ դանոնք:

Հ.- Թուրքիա պաշտօնական տեսակէտին մէջ ինչո՞ւ խստիւ կը մերժէ ապրուածը:

Պ.- Թրքական ինքնութեան կեդրոնին մէջ Հայ բառը կարեւոր դեր ունի: Այնքան որ քրտական հարցը անգամ Հայերուն վերագրուեցաւ: Աբդին «Հայկական վիժած» ըսուեցաւ: Հիզպոլլայի ղեկավարներէն Ս. Իւրիւքի համար ընդհանին ներքին գործերու նախարարը ըսաւ. «Հեզպոլլայի ղեկավարը կրօնափոխ Հայ մըն է»: Հեզպոլլայի գոյութիւնը Թուրքիոյ համար չատ ամօթալի գայթակղութիւն է: Նման բան ոչ խօսքը, ոչ ալ Թուրքը կրնար ըրած ըլլալ: Հայ բառը Թրքական ազգային ինքնութեան խմորումին մէջ առաջին «մխա»ն է: Հիմա հարկ է «Ո՛չ, ձեզի Թուրքակի նման մեր տորվեցուցած Հայը այսպէս չէ: Մենք անարդարութիւն ըրինք Հայերուն» ըսել: Ատիկա ինքնութեան մէջ չատ զօրաւոր ցնցում կը պատճառէ: Թուրքիոյ վախ պատճառող երկրորդ նիւթն ալ Հայերէ մնացած հարստութեան ճակատագիրն է:

Հ.- Այսօր այլեւս իրականութիւն է որ Իթթիհատականները հարիւր հազարաւոր հայ սպանած են: Թրքական կողմը կ'ը, սէ թէ հայ հրոսակներն ալ Թուրքերը սպանած են: Հայերը այդ պնդումին մասին ի՞նչ կը մտածեն:

Պ.- Տեղահանութենէն առաջ պատահածները իրենց դիւղերուն վերադարձած Քիւրտերէն, տուրքերու հարցով օսմանցի պինուորականներու պատճառած նեղութենէն, յեղափոխականներէ ու վարչակազմներէ իրենց դիւղերը պաշտպանելու նպատակով էին: Հայերը անկախութեան պատերազմը ամէնէն ուշ սնուցանած ժողովուրդ մըն են: Մինչեւ 1914 Փետրուար դաշնակցականներն ու Իթթիհատականները կը գործակցէին: Էրզրումի համագումարին երբ Իթթիհատականները Դաշնակցականներէն պահանջեցին որ ռուսական բանակի հայ կամաւորներուն դէմ յարձակման անցնին, գործակցութիւնը խանգարուեցաւ: Ատիկա Հայ Հայրենի կոտորել տալու անբարոյական առաջարկ մըն էր: Հայերը մերժեցին ու իրենց ճամբաները իրարմէ բաժնուեցան: Իթթիհատականները այդ հանգրուանին որոշեցին Հայերուն հաշիւը մաքրել: Անոնցմէ պատահած են մահմետականներու սպանութեան դէպքեր: Սակայն ատոնք 1915է տեղահանութենէն ետք, 1917ին էին: 1915ին Հայերը ի՞նչ ուժ ունէին որ:

Հ.- Զանեի՞ն:

Պ.- 1914ին 40 տարեկանէն վար բոլոր Հայ այրերը զինուորագրուեցան: Եթէ անկախութեան ծրագիրը ունենային ինչո՛ւ 1914ին օսմանեան բանակ մեկնէին: Մանաւանդ որ 1914ին զինուորագրուած Հայերը նախ զինաթափ եղան, յետոյ բանուորական ջոկատներուն մէջ առնուեցան: Ճամբու չինութեան պատրուակով խոր ձորերը տարուեցան եւ այդ վայրերուն մէջ ոչնչացան: Ոչ մէկուն ճակատագիրը յայտնի եղաւ: 16 տարեկանէն վար այրերը, աղջիկներն ու կիները, տարեցները 1915ին տեղահանութեան պարտադրուեցան: Այսօր երբ Թրքական պաշտօնական յանկերգը կ'ըսէ. «որպէսզի մեզ թիկունքէն չհարուածեն, աքսորեցինք», այդ աքսորուածները անչափահասներ, երախաներ, տարեցներ էին: 1915ի տեղահանութիւնը մաս կը կազմէ Հայկական հարցը արմատապէս լուծելու համար Իթթիհատականներու ծրագրած հոլովոյթին: Անոնց մտքին Աւետեւեան հարցը առընչուած էր բնակչութեան խորութիւն:

Հ.- Ինչո՞ւ միայն բնակչութեան առընչուած էր:

Պ.- Որովհետեւ ստորագրուած բոլոր համաձայնութիւններուն մէջ օտար երկիրները նիւթ կ'ընէին Հայերու խիստ չջլանները տրուելիք քաղաքական իրաւունքները: Մտածեցին թէ այդ հարցէն փրկուելու ճարը բնակչութեան թիւը կարգաւորելն է: Իթթիհատ. ղեկավարներուն համար ատոր անգտանելի առիթ եղաւ Առաջին աշխարհամարտը: Հայ բնակչութիւնը նախ իր խիտ չջլաններէն տարագրուեցաւ: Տեսան որ ծրագիրը յաջողեցաւ, տարագրութիւնը կիրարկեցին ամբողջ Անատոլուի տարածքով: Տարագրութիւնը միայն պատերազմական չջլաններէ զերծուիլ չէր: Ամէն մարդ թող յատակ խօսի: Տարագրութեան մէկ այլ անուանումը «ցեղային աքսոր» է: Այդ աքսորը կատարուեցաւ ամբողջ Անատոլուէն: Ցետոյ, 1917ին, Ցրանսացիները եւ Ռուսերուն հետ վերադարձող Հայերը իրենց ապրածին ցաւով, ափսո՛ս որ Թրքական դիւղերու վրայ յարձակեցան, առանց խնայելու մեծին ու փոքրին, ջարդեցին: Ես կը զգամ Թուրքերու ցաւն ալ: Սակայն տարագրութենէն ետք տեղի ունեցած այս կոտորածները այնպէս կը ներկայացուին որ իբր թէ Հայերը նախապէս Թուրքերը ջարդած, եւ թէ Թուրքերը Հայերը բնաջնջած են. ու ժամանակագրութիւնը տակն ու վրայ ընելով կը պատմեն այս բաները: Իսկ Հայկ. Թուրք պատերազմը Հայաստանի հանրապետութեան հիմնումէն երկու տարի ետք, 1920ին տեղի ունեցաւ: Գ. Գարագաշեանի անունս Հաշիւը մաքրեց:

Թարգմանեց՝ Ա. Թ.

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Գուրգէն Ալէմշահի "Ասպայրի ճակատամարտը" եւ Կարպիս Ափրիկեանի "Սասունցի Դաւիթի ծնունդը" օրաթուիոն, առաջին անգամ ըլլալով հնչեցին Երեւանի մէջ, Կիրակի, Մայիս 15ին, "Ա. Խաչատրեան" համերգասրահին մէջ: Կը մասնակցէին Երեւանի "Կոմիտաս" երաժշտանոցի սիմֆոնիք նուագախումբն ու երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ու երգչախումբը, ղեկավար Յովհաննէս Միրզոյեան, "Տաթեւ" մանկապատանեկան երգչախումբը, ղեկավար Վաչագան Նաւասարդեան: Բոլորը ղեկավարութեան տակ Կարպիս Ափրիկեանի:

Համերգի բացման, գովաբանական խօսքեր լսին "Հայաստանի երաժշտական ընկերութեան եւ մշակոյթի գործիչներու համահայկական լիկո"յի նախագահը, փրոֆ. Դաւիթ Ղազարեան, Տիկին Թամարա Պօղոսեան "Մէկ ազգ մէկ մշակոյթ հիմնադրամ"ի անունով եւ Պ. Լեւոն Տոնոյեան "Կոմիտաս" երաժշտանոցի անունով ու Կարպիս Ափրիկեանին շնորհեց Երեւանի "Կոմիտաս" երաժշտանոցի պատուաւոր փրոֆեսէօրի կոչում, ի ներկայութեան Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Պ. Յովիկ Հովհաննիսեանի:

Համերգը անցաւ շատ յաջող. Գուրգէն Ալէմշահի "Ասպայրի ճակատամարտը" յուզեց ներկաները, իսկ Կարպիս Ափրիկեանի "Սասունցի Դաւիթի ծնունդը" ունեցաւ խանդավառ ընդունելութիւն մը, յատկապէս երկարատեւ ծափողջոյններով:

Արդարեւ, երաժիշտները իրենց հիանալի զարմանքը յայտնեցին այս երկու երկերուն, երաժշտական բարձրորակ արժէքին նկատմամբ: Սակայն ինչո՞ւ զարմանալ, արտասահմանը չի՞ կրնար որակեալ երաժիշտներ ունենալ:

Նախապէս տեղական մամուլը արտայայտուած էր Գուրգէն Ալէմշահի եւ Կարպիս Ափրիկեանի գործերուն մասին, ստորագրելիս վերլուծումով: Պետական ձայնասփիւռը եւ հեռատեսիլը եւս բազմաթիւ հաղորդումներ կատարեցին:

ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՁԻՇԴ ԴԱՍԸ

Աբրահամ Պուրկ Իսրայէլի Վարչապետին նախկին նախարարներէն է ու հաւատացեալ անձ մը: Ողջակէզի ոգեկոչման ներուն առթիւ դրի առած է հետաքրքրական էջ մը ուր նիւթ կ'ընէ այդքան մեծ ողբերգութեան մէջ Աստուածը փնտռող, կամ զայն ուրացող մտայնութիւնները, թելադրելով ճիշդ դասը քաղել պատահածէն:

"Ո՞ւր էր Աստուած Ողջակէզի ընթացքին" հարցումը յամառօրէն կ'առընչուի "Հիթլէրեան դար"ուն վիճարկումին: Ամէնէն ընթացիկ մօտեցումը Աստուծոյ գոյութիւնը կասկածի ենթարկող դասուն կը պատկանի: "Չի կրնար գոյութիւն ունենալ Աստուած մը որ մէկ միլիոն 250 հազար երախայի բնաջնջումին աչք կը փակէ. եթէ այդ Աստուածը գոյութիւն ունենար իսկ, ի՞նչպէս կրնայինք պնդել մեծարել տակաւին" կ'ըսեն անոնք: Միւս կողմէն, հաւատքը անհատան պահած մը կը թելադրէ նշմարել որ Ողջակէզին Իսրայէլի պետութիւնը ծնաւ ու կեդրոնացման ճամբարներէն կէս դար առաջ հրեայ ժողովուրդը աւելի քան երբեք հզօր է: Վերապրած ու հզօր:

"Իմ Աստուծոյս հետ կապ չունի Ողջակէզը" կ'ըսէ Պուրկ. իր մխքը զբաղեցնողը Ողջակէզին օրերուն Աստուծոյ ո՛ւր ըլլալը դիտնալը չէ, այլ մարդոց ո՛ւր ըլլալը:

Ի. դարը պատմութեան ամէնէն նուազ կրօնական դարն էր անկասկած: Ողջակիզին ընթացքին Աստուածը չէր որ ձախողեցաւ, այլ անոնք որոնց համար կ'ըսուի թէ իր պատկերին համաձայն ստեղծած էր: Հաւատացեալը որ կը կարծէ Ողջակէզին մէջ Աստուծոյ հանդիպած ըլլալ եւ անհաւատը որ կ'ըսէ թէ զայն կորնցուցած է հոն, իրարմէ տարբեր չեն: Ի. դարը եւ Ողջակէզը պէտք է մարդկութեան նիւթով դաստիարակեն, քան՝ աստուածութեան: Գոյութիւն չունի Աստուած մը որ կը չարչէ մարդկային կեանքին յետին մանրամասնութիւնը: Աստուած մարդոց երկրպագութեամբ տուած է որպէսզի հոն ապրին ու իշխեն: Այս հաւատքը պէտք է համապիշ ըլլայ մարդկային պատասխանատուութեան:

Հին կրօնքները, յատկապէս յուդայականութիւնը պէտք է նորովի մտածումի առարկայ ըլլան: Բայց ոչ յաւերժական վրէժի վարդապետութեամբ մը որ կ'ըսէ թէ աշխարհ մեզի դէմ էր եւ միշտ այդպէս պիտի ըլլայ: Ողջակէզի ոչ մէկ "յուտականներըը Դաշնակցականներէն պահանջեցին որ ռուսական բանակի հայ կամաւորներուն դէմ չարձակման անցնին, դործակցութիւնը խանդարուեցաւ: Ատիկա Հայ Հայրենի կոտորել տալու անբարոյական առաջարկ մըն էր: Հայերը մերժեցին ու իրենց ճամբաները իրարմէ բաժնուեցան: Իթթիհատականները այդ հանգրուանին որոշեցին Հայերուն հաշիւը մաքրել: Անոնցմէ պատահած են մահմետականներու սպանութեան դէպքեր: Սակայն ատոնք 1915է տեղահանութենէն ետք, 1917ին էին: 1915ին Հայերը ի՞նչ ուժ ունէին որ:

Հ.- Զանեի՞ն:

Պ.- 1914ին 40 տարեկանէն վար բոլոր Հայ այրերը զինուորագրուեցան: Եթէ անկախութեան ծրագիրը ունենային ինչո՛ւ 1914ին օսմանեան բանակ մեկնէին: Մանաւանդ որ 1914ին զինուորագրուած Հայերը նախ զինաթափ եղան, յետոյ բանուորական ջոկատներուն մէջ առնուեցան: Ճամբու չինութեան պատրուակով խոր ձորերը տարուեցան եւ այդ վայրերուն մէջ ոչնչացան: Ոչ մէկուն ճակատագիրը յայտնի եղաւ: 16 տարեկանէն վար այրերը, աղջիկներն ու կիները, տարեցները 1915ին տեղահանութեան պարտադրուեցան: Այսօր երբ Թրքական պաշտօնական յանկերգը կ'ըսէ. «որպէսզի մեզ թիկունքէն չհարուածեն, աքսորեցինք», այդ աքսորուածները անչափահասներ, երախաներ, տարեցներ էին: 1915ի տեղահանութիւնը մաս կը կազմէ Հայկական հարցը արմատապէս լուծելու համար Իթթիհատականներու ծրագրած հոլովոյթին: Անոնց մտքին Աւետեւեան հարցը առընչուած էր բնակչութեան խորութիւն:

Հ.- Ինչո՞ւ միայն բնակչութեան առընչուած էր:

Պ.- Որովհետեւ ստորագրուած բոլոր համաձայնութիւններուն մէջ օտար երկիրները նիւթ կ'ընէին Հայերու խիստ չջլաններուն տրուելիք քաղաքական իրաւունքները: Մտածեցին թէ այդ հարցէն փրկուելու ճարը բնակչութեան թիւը կարգաւորելն է: Իթթիհատ. ղեկավարներուն համար ատոր անգտանելի առիթ եղաւ Առաջին աշխարհամարտը: Հայ բնակչութիւնը նախ իր խիտ չջլաններէն տարագրուեցաւ: Տեսան որ ծրագիրը յաջողեցաւ, տարագրութիւնը կիրարկեցին ամբողջ Անատոլուի տարածքով: Տարագրութիւնը միայն պատերազմական չջլաններէ զերծուիլ չէր: Ամէն մարդ թող յատակ խօսի: Տարագրութեան մէկ այլ անուանումը «ցեղային աքսոր» է: Այդ աքսորը կատարուեցաւ ամբողջ Անատոլուէն: Ցետոյ, 1917ին, Ցրանսացիները եւ Ռուսերուն հետ վերադարձող Հայերը իրենց ապրածին ցաւով, ափսո՛ս որ Թրքական դիւղերու վրայ յարձակեցան, առանց խնայելու մեծին ու փոքրին, ջարդեցին: Ես կը զգամ Թուրքերու ցաւն ալ: Սակայն տարագրութենէն ետք տեղի ունեցած այս կոտորածները այնպէս կը ներկայացուին որ իբր թէ Հայերը նախապէս Թուրքերը ջարդած, եւ թէ Թուրքերը Հայերը բնաջնջած են. ու ժամանակագրութիւնը տակն ու վրայ ընելով կը պատմեն այս բաները: Իսկ Հայկ. Թուրք պատերազմը Հայաստանի հանրապետութեան հիմնումէն երկու տարի ետք, 1920ին տեղի ունեցաւ: Գ. Գարագաշեանի անունս Հաշիւը մաքրեց:

Թարգմանեց՝ Ա. Թ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ «ԶԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ»

ՄԱՐՍԷԼ (''Յառաջ'').-

Երկար տարիներէ ի վեր Մարսէյլի հայ գաղութը իր տեղական եւ սեփական ուժերով թատերական ներկայացում մը չէր տուած:

Նորաստեղծ Հայկական գեղարուեստական միութեան ''Ցակոբ Պարոնեան'' թատերախումբը գաղութին վերյիշեցուց իր անցեալը, ցոյց տալով որ ոչինչ վերջնականապէս կորսուած է: Մոխիրին տակ դեռ կրակ կայ: Դեռ կարելի է, եթէ ոչ ապրեցնել, առնուազն յիշեցնել որ հայ դասական թատրոն մը ունինք սկիզբ առած ԺԸ. դարու կէսին, հայ մտքի վերածնունդին հետ, եւ զարգացման չրջան մը բոլորած իրապաշտ դրականութեան հետ, ԺԹ. դարու կէսէն սկսեալ:

Այդ թատերապիրներու, երգիծաբանութեան չարքին է ''Ընկեր Փանջունի''ի հեղինակը՝ Երուանդ Օտեան, որ ունի բեղուն արտադրութիւն մը: Իր կատակերգութիւններէն ''Զարշըլը Արթին Աղա''ն է որ ներկայացուեցաւ Մայիս 20ին, ''Էսփասթիւլիէն''ի սրահը եւ որուն յօրինման մէջ մաս ունի նաեւ Միքայէլ Կիւրճեան:

Կատակերգութիւն մը որ արեւմտեան և Թրքական բարքերու ընդհարումի պատկերը կու տայ, տեսակ մը ''ֆրանքօ-Թըրքական պատերազմ'' մը: Երուանդ Օտեան դիտէ ստեղծել մթնոլորտ, վեր առնել նկարագրի գիծեր եւ խոչորցնել ու ապրուած կեանքը տալ հզօր կերպով: Երեք արարներուն մէջ ուժական ճակատում մըն է ուժանդապաշտ, նիւթամոլ, անգրագէտ վաճառական Արթին Աղայի եւ արդիական ''ա լա ֆրանքա'' դաղափարներով տարուած, մտաւորական կարծեցեալ իր կնոջ՝ Եւփիմէի միջեւ: Մէկը կ'ուզէ իր աղջիկը՝ Ռոզը ամուսնացնել ծանօթ եւ հարուստ վաճառական Ապրիպաս Աղայի հետ, միւսը Տոքթ. Շաւարշին հետ որ իր ուսումը կատարած է Փարիզ: Ի վերջոյ, Ռոզին երկու թեկնածուները կը կրեն ծանր ձախողութիւններ իրենց արհեստապիտական ասպարէզներուն մէջ: Ապրիպաս Աղան կը մնանկանայ ու կ'անհետանայ պարտքերը չկարենալով վճարել: Տոքթ. Շաւարշը իր հիւանդներէն մէկուն «խալ դեղ տալով մահուան պատճառ կ'ըլլայ եւ կը բանտարկուի: Սակայն ամէն բան լաւ կը վերջանայ: Ռոզ կը միանայ իր ընտրեալին՝ լրագրող Տիրանին:

Այս ձեռնարկին մէջ քաջալերական երեւոյթ տեղական ուժերուն, մարմէյլաբնակ եւ չատերու պարագային մարմէյլացածին տարբերու մասնակցութիւնն է: Այլ խօսքով, միութենական նախաձեռնութիւն մը որ դասալ յաջողութիւն եւ մասնակից արժանացաւ ներկաներուն –աւելի քան երեք հարիւր հոգի– ջերմ ու երկարատեւ ծափահարութիւններուն եւ գնահատական արտայայտութիւններուն: Տարուան մը լուրջ աշխատանքի արդիւնքն է: Կ'արժէ որ այս արտադրութիւնը ներկայացուի նաեւ այլ հայաշատ քաղաքներու կամ չրջաններու մէջ: Բոլոր դերասանները ալ իրենց յատկութիւններով ու թերութիւններով արժանի են մեր գնահատական տողերուն եւս: Ա-հաւասիկ անոնց անունները՝ Լեւոն Տէր-Ոսկրեան (Արթին Աղա), Գնաւոն Մոմնկան (Եւփիմէ), Էլզա Գարագէզեան (Ռոզ), Ֆրետի Տէրտէրեան (Տոքթ. Շաւարշ), Ռուբէն Տէրտէրեան (Ապրիպաս Աղա), Վաչէ Ղազարեան (Գառնիկ Աղա), Յակէիկ Դաւիթեան (Տիրան), Ցակոբ Ցակոբեան (փաստաբանը), Լեւոն Գույումճեան (Նիկողոս Աղա, Եղեկէլ Թաշճեան (ոստիկանապետը), Իչխան Դանիէլեան (դպրոցականը), Արեւիկ Գայաճեան (Սպասուհին), Սահակ Պոզեան եւ Միքայէլ Պոզեան (ոստիկանները): Թատերախումբին ղեկավարն ու բեմադիրը է Օննիկ Ճառայեան, որուն հեղինակութեան ներքեւ ծնունդ առաւ ''Ցակոբ Պարոնեան'' թատերախումբը:

Այս բոլոր գործող անձինք երեկոյեան մը համար ապրեցուցին հայ թատրոնը, հայ լեզուն, առաջնորդելով ունկնդիրները դէպի իրենց վաւերական ինքնութեան, արժէքներուն ակերը: Կարեւոր է այս մէկը որովհետեւ կ'ապրինք հակասութիւններով լեցուն չրջան մը: Հայ մշակոյթ կը հոլովենք ֆրանսերէն լեզուով: Հայերէնի ուսուցում կը տրուի ֆրանսերէն լեզուով: Եկեղեցիներէն ներս աղօթքներ կը կարդացուին, քարոզներ կ'ըլլան ֆրանսերէն լեզուով... եւ կարելի է այսպէս չարունակել: Միայն հայկերոյթներու ճաշակուցական է որ հայկական հոտ կամ համ ունի:

Կը յուսանք եւ կը մաղթենք, որ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունէն ներս ասպասան գտած, ոգի ու չունչ առած Հայկական Գեղարուեստական Միութեան այս թատերախումբը յարատեւէ ժամանակի ընթացքին նոր արտադրութիւններ, նոր յաջողութիւններով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԾՊԻՏ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԳՐԻՉՈՎ

Ուշացումով տուն եկայ: Տեսայ որ հիւրեր եկած էին: Որոշեցի թանկագին նուէր մը մատուցանել հիւրերուն: Փնտռռեցի տան մէջ, թէ ի՞նչ ունէինք: Անկիւն մը զտայ գեղեցիկ եւ թանկարժէք ծաղկաման մը: Առի եւ հանդիսաւոր ձեւով ըսի հիւրերուն.

– Ասիկա մեր կողմէ ձեզի կը նուիրեմ:

Հիւրերը իրարու երես նայեցան եւ կարմրելով ըսին.

– Ատիկա մե՛նք բերած էինք ձեզի...:

●

Արտասահմանեան դրող մը ծանօթացուցի Մարտիրոս Սարեանի հետ, նչելով որ ան տաղանդաւոր դրող մըն է:

– Հիմա բոլորն ալ տաղանդաւոր են, ըսաւ վարպետը, դուն ըսէ թէ ան լա՞ւ մարդ է, թէ ոչ:

●

Օր մը, Մոսկուայէն հեռաձայնեց ընկերս:

– Արամայիս դո՞ն ես:

– Այո՛ ես եմ, ի՞նչ կայ:

– Լսէ, այստեղ այն տարաձայնութիւնը տարածուած է թէ դուն մեռեր ես, ճի՞շդ է:

●

Անուանի թատերագիրը՝ Գրիգոր Տէր Գէորգեան օր մը պատմեց ինծի. ''Կը խօսակցէի անուս կօշկակարի մը հետ, որ հետաքրքրական նիւթերու մասին կը պատմէր.

– Դուն իսկական փիլիսոփայ ես, ըսի կօշկակարին:

– Ի՞նչ ընեմ, իմ ձեռքէս ալ այդ կու գայ, համեստօրէն պատասխանեց ան'':

●

Հիւրերը երկար մնացին մեր տան մէջ: Կէս գիշերին երբ պատրաստուեցան երթալ, մինչեւ փողոց ընկերացայ անոնց:

– Ինչո՞ւ նեղութիւն կը կրէք, ըսին անոնք, կը մսիք:

– Ուզղակի ուզեցի անձամբ համոզուիլ, որ զացի՞ք թէ ոչ, պատասխանեցի ես:

●

Հեռատեսիլի լրագրող Օֆելիա Ասատրեանին հարցուցի. ''Ամուսնացա՞ծ էք'': ''Եւ թէ ի՛նչպէս...'', հպարտօրէն պատասխանեց ան:

●

Հաչմանդամ եւ ծեր մուրացկանին դրամ տուի: Նայեցաւ ինծի եւ չընչաց.

– Պարոն Սահակեան, բնաւ չվախնաս, կռնակդ կեցած եմ:

●

Տուն մը հրաւիրուած էի: Տանտէրը ծանօթացուց զիս իր կնոջ՝ Նուարդի հետ:

– Պաշտելի Նուարդ չան, սուրճ կա՞յ, հարցուցի ես:

– Չհասկցայ, զարմացած ըսաւ տիկինը, 25 տարի ամուսնացած եմ, եւ տակաւին իմ կնոջ ''պաշտելի եւ չան'' չեմ ըսած...:

– Դուն կը կարծես որ ես իմ կնոջ ըսա՞ծ եմ..., ըսի ես ժպտելով:

●

– Կրնա՞ս ինծի քիչ մը պէնզին տալ, ըսի Զօրի Բալայեանին:

– Ատիկա քու ամենալաւ կատակն էր, պատասխանեց ան:

●

– Ամօ՛թ ձեզի, ըսի Հայաստանի նախկին իշխանութեան մէկ քանի ներկայացուցիչներուն, երկիրը ամբողջութեամբ քանդեցիք:

– Ինչո՞ւ կ'ամօթէք մեզ, զարմացան անոնք, դէ՞չ քանդեր ենք...:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Երկու օր ետքը, որովհետեւ տակաւին մեծամասնութիւնը կը դանդաղէր իսլամանալ, Բէմալ պէյ ձերբակալել տուաւ Այնթապցի Տէր Ներսէս Թաւուքճեան քահանան, Մարաչցի Տէր Ցակոբ քահանան եւ ուրիշ երեք քահանաներ եւ երկու պատուելիներ, որոնք արդէն բանտ էին, Նօհուտեան եւ Գասպար եւ ամէնքը մէկէն ճամբայ հանեց ու աքսորել տուաւ Թոֆիլէ, Եէմէնի ճամբուն վրայ, անապատ տեղ մը:

Հետեւեալ օր իր մարդոց ձեռքով լուր տարածուեցաւ թէ բոլոր անոնք որոնք մինչեւ երեք օր չվերածուին իսլամութիւնը ընդունել, անմիջապէս հետեւոտն ճամբայ պիտի հանուին դէպի Արաբիոյ անապատները:

Ասիկա պարզապէս կը նշանակէ դէպի սպանդ առաջնորդել ամէնքն ալ:

Ազդեցութիւնը անմիջական եղաւ: Հարիւրաւորները խուժեցին Իթթիհատի քլիսը ուր տեղի կ'ունենար իսլամացման գործողութիւնը եւ իրենց նոր անունները արձանագրել տուին:

Գործողութիւնը արդէն չատ պարզ էր: Իթթիհատի կողմէ պատրաստուած էին հազարաւոր խնդրագիրներ որոնց վրայ պէտք էր միայն աւելցնել հին ու նոր անունները եւ ստորագրել, որուն փոխարէն իրենց կը տրուէր Թուղթի կտոր մը, որուն վրայ իսլամական անունը եւ թիւ մը կար:

Այս թուղթի կտորը պիտի ծառայէր յետոյ նոր նուֆուս թէսքէրէսին առնելու, որովհետեւ նոյն միջոցին անկարելի էր այդքան բազմութեան նոր թէսքէրէները տալ, մանաւանդ որ այդքան մեծ քանակութեամբ թէսքէրէ չկար Համայի մէջ:

Զորս հինգ օր ետքը Համա գոնուող հինգ հազար տարագիր հայերը այս ձեւով իսլամացան:

Ամէնէն դժուարը եղաւ Սամսոնցի կիներուն իսլամացումը: Ասոնք մինչեւ վերջին վայրկեանը մերժեցին հաւատափոխ ըլլալ եւ պատրաստակամութիւն յայտնեցին անապատը տարագրուելու:

Ամէնքը, հանաքուած տիկին Մարիամ Մսրեանի սենեակը լալով ողբալով կը մերժէին մեր յորդորներէն:

– Մեր ամուսինները սպաննեցին, մեր զաւակները սպաննեցին, մեր աղջիկները ձեռքերնուս խլեցին, թո՛ղ մեզ ալ սպաննեն, կը գոչէին յուսահատօրէն:

Օրը երեք անգամ Բէմալ պէյ մարդ կը ղրկէր հարցնելու համար թէ Սամսոնցի կիները տեղի տուած են եւ ամէն անգամ կը սպառնար զիրենք քշելու Համայէն դէպի անապատ:

Վերջապէս մեծ դժուարութեամբ կըրցանք զիրենք համոզել:

Մենք եթէ պիտի տանձկնայինք գոնէ այսպէսով մեր ամուսինները ու զաւակները կը փրկէինք, կ'ըսէին, անոնք իրենց կեանքը գոհեցին, որպէսզի մենք կրօնափոխ չըլլանք, հիմա ի՞նչպէս մեր կեանքը փրկելու համար մահմետական ըլլանք երբ անոնք ամէնքն ալ չարաչար մահուամբ մեռած են...

Եւ օրերով իրենց լաց ու կոծը չդադրեցաւ:

Բէմալ պէյ Սամսոնցի կիները ալ իսլամացնելէ ետքը՝ յաղթականօրէն դարձաւ Դամասկոս:

Իթթիհատի այս արարքը չատ դժրացուց տեղացի Արաբները որոնք կ'ըսէին թէ այս ձեւով իսլամացումը հակառակ էր մարգարէին պատուիրաններուն:

Հակառակ որ իսլամ եղած էինք մեզի ծանօթ արաբներէն ո՛չ ոք «Ալէքիւմ Սէլամ»ով կը բարեւէր մեզի, այլ հին «Մէրհապա» ձեւը կը գործածէին:

Նոյնիսկ հակառակեցան մէկ քանի Հայերու, որոնք փորձած էին մզկիթ մտնել:

Ինծի մը մեծ մտատանջութիւն կը պատճառէր ամէնուս. արդեօք մեզ պիտի թլփատէ՞ն:

– Հիմա մէվսիմը չէ, ըսած էր զատըն, այդ գործողութիւնը մարտ կամ ապրիլի մէջ կ'ըլլայ:

Այսպէս ուրեմն 8-9 ամիս թլփատութեան վախ չի կար:

Նոյնիսկ չէյխեր կային որոնք կ'ըսէին թէ թլփատութիւնը մահմէտական կրօնքին էական պայմաններէն մէկը չէ:

Ուրիշ խնդիր մըն ալ ծագեցաւ: Մեր նոր անուններուն երբեք վարժած չէինք եւ ամէն տեղ հին անունները կը գործածէինք: Ոմանք մտածեցին որ թերեւս ասիկա կրնար յանցանք մըն նկատուիլ եւ զացին զատըին խորհուրդ հարցնելու:

– Վնաս չունի, ըսած էր այս վերջինը, մինչեւ որ նոր անուններուն վարժուիք՝ կրնաք հինները գործածել:

Վերջապէս ո՛չ ոք մեզ լրջօրէն իսլամ կը նկատէր:

*
**

Ձիշդ այդ տագնապալից օրերուն օր մը երբ տուն եկայ, պառաւ Մարիամը որ մեր կերակուրը կ'եփէր, ըսաւ ինծի.

- Բեղի հիւր մը եկած է դուրսէն:

- Ուրկէ՞, հարցուցի հետաքրքրուած:

- Կարծեմ Հալէպէն:

- Ո՞ւր է այդ հիւրը:

- Ներսի սենեակն է:

Իսկոյն վազեցի սենեակ եւ բազմոցին վրայ պառկած տեսայ մէկը որ արդարի քունով կը խռկար բարձրաձայն:

(Շար. 62)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՆՁ-ԼԷ-ՌՈԶ.- *Տալիթա Ռոժէ-Հաճեան 100 եւրօ:*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼ.- *Տիկին Բարիզ Արմաղանեան 30 եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին Յակոբ Արթինեանի յիշատակին:*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի մասնաճիւղէն ընկերուհի Սիլվարփի Փափազեանի մահուան առիթով կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Զարուհի եւ Յասմիկ Փափազեանին ինչպէս նաեւ Փափազեան ընտանիքին հարազատներուն: Շրջ. վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նաեւ ընկերուհի Վասիլիքի Գուլումճեանին իր տալոջ՝ ընկերուհի Վիքթորիա Գոնոգեանի մահուան առթիւ:

*
**

Կապոյտ Խաչի Պուլվ. Օտեոյի "Էջօլա Սասունի" մասնաճիւղը կ'ողբայ իր երբեմնի սիրելի ուսուցչին Յակոբ Արթինեանի մահը: Ան մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցին ուսուցիչը եղած էր քանի մը տարի: Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Տիկին Սեդա Արթինեանին եւ զաւակներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Յունիս 4, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

(Շար· Ա· Էջէն)

կիսախաղին Միլան Ա· Սէ· 3 – 0 կը յաղթէր Լիվըրփուլի, եւ վերջնական յաղթանակը ապահով կը թուէր, մինչ վերջին վայրկեաններուն յաղթականն էր Լիվըրփուլ: Ուրեմն, պէտք չէ չատ վստահիլ հարցախոյզերուն, "Այո"ն կրնայ Լիվըրփուլ մը ըլլալ:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ Պաղեսթինեան Պետութիւն մը խոստացած է Ապպասի, զոր կ'ընդունէր Մայիս 26ին Ուաշինկթըն: 50 միլիոն տոլարի անմիջական օժանդակութիւն մըն ալ կ'ընէ բարելաւելու համար Գազայի գօտիի Պաղեստինցիներու վիճակը, Իսրայէլացիներու մեկնումէն ետք:

ԳԸՐԳ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ "Հանդարտ առիւծ"ը կը պատրաստուի բարձրացնել իր մասնակցութիւնը ճենըրըլ Մոթորզի դըրամպլուխին մէջ 3,89%էն անցնելու համար 10%ի: Ֆիկառոյի առտեսական յաւելուածը (Մայիս 27) էջ մը նուիրած է ութսունուրթամեայ մեծահարուստ Ամերիկահայուն, որու հարստութիւնը ութ միլիառ տոլար կը նկատուի: Ծանօթ է որպէս չինարար եւ իր մասին վկայութիւններ կը բերէ նաեւ Լին Ռըմսը, որ կը հաստատէ թէ չի ծխեր, միայն քիչ մը կարմիր գինի կը խմէ:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Pour la 25ème année
consécutive
La MCA a le plaisir
de vous inviter

AUDITION
et CONCERT ANNUEL
DES ELEVES
Piano — Violon
«ONNIG SURMELIAN»

le DIMANCHE 29 MAI
14h30 : Audition piano - violon
17h : Concert piano

A l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
94140 Alfortville
(près Mairie d'Alfortville)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·-

Զատկուան իւղագին·-

Տիկին Պերճուհի Պարոնեան, Օր· Մարկրիթ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Տէմիրճեան 35ական եւրօ, Պ· Պօղոս Մարտիրոսեան, Տիկին Քնարիկ Ակպաշեան, Տիկին Վալանթին Սարաքիւզէլեան, Պ· Բիւզանդ Տէր Գալուստեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աստուրեան 25, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 23, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէր Գալուստեան, Տիկին Սալլի Պապայեան 20ական, Տիկին Զապէլ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արսէն Ամիրխանեան 15ական:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան·-

Պ· Վահրամ Քանթարճը 250 եւրօ, Պ· Ռեմոն Գոնսթանթէն, Պ· Լօրան Գոնսթանթէն 165ական, Տիկին Քնարիկ Ակպաշեան իր մօր Լիւսի Օհանեանի մահուան Ա· տարելիցին առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տէր Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Մարք Քարլէն 50ական, Տիկին Աղաւնի Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժապ Կօշկարեան, Պ· Արթին Տէր Գալուստեան 30ական, Պ· Սեզար Կէօքճուլու 25, Օր· Մայրանոյշ Քոզմու 20:

(Շար·)

Association Arménienne
d'Aide Sociale
au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite
médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE
POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou
redécouvertes grâce aux
excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et
demi-pension
•
Dépliant détaillé et
renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs
UCFAF
•
Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 95 98

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

BRATSCH

La Section «**Issahakian**» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.
Réservation des billets :
— **06 88 49 18 14**
— **06 21 43 17 16.**

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՑՔ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինէ "Արշակ Զամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչական փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04· 78· 49· 19· 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

77 rue La Fayette 75009 PARIS
L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association :

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :

— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;

— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;

— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne.
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

La Section «**Agnouni**» d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՍԱԿԱԳԻՆ

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհանուր դռմարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ARMENIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours
Saberatours SevanVoyages
SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr
EN COLLABORATION
AVEC LA NOUVELLE
COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia
Արմավիա
Studio VICKEN 2005©

ՕՐԲԹԵԱՆԹԻ
ՄԱՅԻՍ 31
MARDI
31 MAI
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·211

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·211

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՉԸ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ 70%, Ո՛Չ՝ 54,87%, ԱՅՕ՛՝ 45,13%

Պէտք է խոստովանիլ որ Ֆրանսացի ժողովուրդը ժողովրդավարութեան փառաւոր դաս մը տուաւ Մայիս 29ին, որ այլեւս պատմական օր մընէ Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին մէջ։ Արդարեւ, կիրակի իրիկուն ժամը 22ին իսկ պարզուեցաւ որ Ֆրանսացի ժողովուրդին 55%ը "Ոչ" ըսած է Եւրոպայի Սահմանադրութեան ուխտին, ինչ որ պատմական պարտութիւն մըն է Շիրաքի, ընկերվարական պաշտօնական դեկավարութեան, Իւ. Էմ. փէ.ի մեծամասնութեան, Իւ. Տէ. Էֆ.ի, կանաչներուն համար եւ կարելի է անչուշտ նախադահէն զատ աւելցնել ծանօթ, պատասխանատու, ձեռնհաս անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Ռաֆարէն, Սարքոզի, Պարնիէ, Ֆր· Պայրու, Տ· Վուանէ, Տ· Սէթօս-Քահն, Պատէնթէր, Հոլանտ, կիվու, Գահն-Պէնտիթ, Լ· Ժոսփէն և դեռ որքան ուրիշներ, որոնք չաբաթներէ ի վեր ոչ օր, ոչ ժամ կորնչցուցին "Այո"ի դատը քարոզելու համար ձայնասփիւռէն, հեռատեսիլէն եւ քաղաքէ քաղաք հանրաժողովներու կամ վիճարկումներու մէջ։ Բացայայտ էր սակայն, որ իրենց ներկայացուցած պատճառաբանութիւնները իսկ համոզիչ չէին, մինչ "Ոչ"ի փաստաբանները յստակ լուսաբանութիւններ կու տային քացատրելու համար մերժումի բուն պատճառները։

Ամէն պարագայի մէջ, հարուածը ծանր է, կարգ մը Եւրոպացիներու համար երկրաշարժ մըն է, ուրիշներ կ'ըսեն թէ Սահմանադրութիւնը մեռաւ եւ թաղուեցաւ, պէտք չէ անտեսել նաեւ ծնած սուր տագնապները Ֆրանսայի քաղաքական ներքին կեանքին մէջ ալ, ամէնէն առաջ ընկերվարական կուսակցութեան ծոցը։

Վերջնական արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզէին.– մասնակցութիւն՝ 70%, Ո՛չ՝ 54,87%, Այո՛՝ 45,13%։

Արդիւնքներու անմիջական վաղորդայնին Ժ.-Մ. Լը Փէն, Ֆիլիփ սը Վիլիէ եւ ուրիշներ կը պահանջէին Շիրաքի հրաժարումը, հակառակ պարագային, առնուազն Սգպ· Ժողովի լուծումը։ Պէտք է ըսել թէ "Ոչ"ի յաղթանակը յաղթանակ մըն է նաեւ Ֆ· սը Վիլիէի համար եւ ձախին ձախին։ Խորքին մէջ, պահանջուած հրաժարումներու չարքին հարկ է չանտեսել Ֆր· Հոլանտը, որու կուսակցութեան մէկ կարեւոր մասն ալ, սկսելով Ֆապիւսէնի "Ոչ" ըսած է, հակառակ ղեկավարութեան բռնած դիրքին եւ հրահանգած քուէին։

**

Արդիւնքէն կէս ժամ ետք ելոյթ ունեցաւ Ժ. Շիրաք։ Սկիզբէն հաստատեց.– "Ֆրանսա ժողովրդավարութեամբ արտայայտուեցաւ։ Մեծամասնութեամբ մերժեցիք Եւրոպական Սահմանադրութիւնը։ Ձեր դերիչխան որոշումն է եւ նկատի կ'առնեմ"։ Այս հաստատումէն ետք, նախագահը չծածկեց իր մտահոգութիւնները, իրեն համար Ֆրանսա մնալով հանդերձ Միութեան մէջ, տկարացած է։ Յարդ ինը երկիրներ ընդունած են Սահմանադրութիւնը, ուրիշներ պիտի ընեն հետզհետէ (Հոլանտա, Յունիս 1ին)։ Յունիս 16ին, Պրիւքսէլի մէջ, Շիրաք պիտի պաշտպանէ Ֆրանսայի դիրքը, թէեւ Ֆրանսայի որոշումը դժուար կացութիւն մը կը ստեղծէ Ֆրանսայի չհերուն պաշտպանութեան համար Եւրոպայի մէջ։ Քանի մը օրէն, Շիրաք պիտի տայ որոշած "նոր զարկ"ին մանրամասնութիւնները։

"Այո"ի կողմնակիցներու յուսախաբութիւնը, աւելի ճիշդ յուսալքութիւնը մեծ է։ Գլխաւոր յանցաւորը կը նկատեն (երբ իւ. էմ. փէ.ի անդամ չեն) Շիրաքի եւ Ռաֆարէնի վարած քաղաքականութիւնը։ Շատերու համար արձակուած "Ոչ"ը ուղղուած էր այդ քաղաքականութեան դէմ։ Լիպերասիոնի անուշէնը Սերժ Ժիւլի իր վրդովմունքը կը յայտարարէ իր խմբագրականով, չեչորը դնելով այն սխալ ըմբռնումին վրայ զոր յուսացարեցած են "Ոչ" քուէարկողները ու կ'եզրակացնէ.– "Ֆրանսացիները փորձառութեամբ դիտէին որ մեր երկիրը լաւ վիճակի մէջ չէ։ Դժբախտաբար, այս առտու աւելի դէշ վիճակի մէջ է"։

Արդիւնքներու հրապարակումէն ետք, քաղաքական բոլոր հոսանքներու պարագլուխներն ալ արտայայտուեցան բացի Լօրան Ֆապիւսէ, որ կը խօսէր միայն յաջորդ օրը։ Յատկանշական երեւոյթը կը պատկանէր, անշուշտ, Նիքոլա Սարքոզիի, որ անդամ մը եւս յայտնեց թէ պատրաստ է պատասխանատուութիւն ստանձնելու, այլ խօսքով նախարարապետին աթոռին թեկնածու է։ Նէյտեց թէ պէտք է վերջ տալ միատեսակ մտածումին, խզել անցեալ դարմանումներուն հետ։ Ֆրանսայիները, կ'ըսէ Սարքոզի, "Ոչ" ըսելով կը ստիպեն մեզի որ վերջ տանք մեր անշարժութեան եւ կոչ կ'ընեն որ հարցերը խորապէս խնդրոյ առարկայ ընենք։ Գոհ է իր տարած արշաւէն, քանի, կ'ըսէ, Իւ.Էմ.փէ.ի ընտրողական չրջանակը լայնօրէն իր հաւանութիւնը տուաւ Սահմանադրութեան։

Ֆր· Պայրուի համար կառավարական փոփոխութիւն մը չի բաւեր, որովհետեւ Ֆրանսա չատ ծանր տագնապ մը կ'ապրի։

Յատկանշական էր նաեւ որ Հոլանտա "Ոչ"ին մէջ կը տեսնէր նաեւ "Ոչ" մը Եւրոպայի ընդլայնման, ուրիշներ այդ "Ոչ"երու չարքին, կը տեսնէին նաեւ "Ոչ" մը Թուրքիոյ անդամակցութեան։

× Ֆ· սը Վիլիէ Վանտէի իր չրջանին մէջ "պարտուեցաւ", քանի "Այո"ն յաղթեց 50,2%ով։

× Նիէվրի նահանգը, այսինքն՝ Միթերանի, "Ոչ" քուէարկեց։

× Արտասահմանը, Պրիւսէլէն սկսած, բաւական ցնցուած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիբանանի երեսփոխանական ընտրութիւններուն առաջին հանդրուանը տեղի ունեցաւ Մայիս 29ին, չատ ցած մասնակցութեամբ եւ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ, քանի արդիւնքները խընդրոյ առարկայ իսկ չէին, Հարիրիի տղուն ցանկը կ'անցնէր դիւրութեամբ։ Առաջին գնահատումներու համաձայն մասնակցութեան համեմատութիւնը 28% էղած է։ Ընտրութիւնները կը կատարուին չորս կիրակի, ընտրելու համար 128 եբեսփոխան։ Ընտրողներու թիւը երեք միլիոն է։ Խորհրդարանը հաւասարապէս բաժնուած է մահմետականներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ։ Մարոնի քրիստոնեաները (կաթողիկէ) 34 աթոռ ունին, սիւննի եւ շիի համայնքները 27՝ ամէն մէկը, միւս աթոռները բաշխուած են կրօնական այլ հոսանքներու միջեւ, ընդհանուր ձեւով 63՝ քրիստոնեաներուն եւ 64՝ մահմետականներուն։ Առաջին հանդրուանի մասնակի արդիւնքներուն համաձայն

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԶՁԱՆՁՆԱԼՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՂԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին նախագահը Պ· Արընչ որ ԱՄՆ այց մը կը կատարէր, Մայիս 26ին ելոյթ մը ունեցած է· առիթէն օգտուելով փորձած է Թուրքիոյ ժխտողական քաղաքականութեան ումպկնդիր ընելատեանը, ըսելով· "ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը պէտք չէ պատմական դատաստանները քաղաքական մօտեցումով ձեռք առնէ", ակնարկելով Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթին։

Ուսչինկթընի Իագմավարական եւ միջազգային հետազօտութեան կեդրոնին մէջ ունեցած ելոյթին Պ· Արընչ չեչտած է տակաւին թէ պէտք է հակադրուիլ ճանաչումի ուղղութեամբ հայկական Սփիւռքին ճնչումներուն· ապա անդրադարձած է Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւններուն, ըսելու համար "մեզ իրարու միացնող բաները չատ աւելի հզօր են, քան անոնք որոնք մեզ կը բաժնեն"։

ԱՐԱԳԱԾԵԱՆ ՇՈՒՐՋՊԱՐԸ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Մայիս 28, Շաբաթ ժամը 15ին, Հայաստանի Ա· Հանրապետութեան 87րդ տարեդարձին որպէս եզակի նչում, համազգային չուրջպար մը բռնած են մօտ 200 հազար հոգի, ձեռք ձեռքի հսկայական չրջանակ մը կազմելով Արագածի չուրջ։ Մասնակցած են նախագահ Ռ· Քոչարեան, Շ· Ազնաւուր, տեղացի բազմութիւններ, ըստփիւռքէն բազմաթիւ ներկաներ։

Համազգային միասնութեան այս ինքնատիպ ցոյցը երկրին բարձրագոյն լեռը (4090 մ·) չրջապատած է 165 քմ· երկարութեամբ մարդկային օղակով մը, որուն տիրական գոյնը եղած է ծիրանին։ Քառորդ ժամուան չուրջպարին հետեւած է չուրջ 200 պարախումբերու մասնակցութեամբ փառատօն մը։

Օրուան առիթով հրապարակուած ուղերձին մէջ նախագահ Քոչարեան չեչտած է թէ 1918ին հայկական պետութեան մը հիմնումը ոչ միայն պատմական այլեւ հոգեբանական յեղաչրջում մըն էր, քանի որ անով իր վերածնունդին փաստը տուաւ ժողովուրդ մը որ քչուած էր ամբողջովին բնաջնջումի սահմաններուն։

Սաստ Հարիրի 80էն 90 աթոռ կ'ունենայ հաւաքնարար։ Առայժմ իր յաջողութիւնը կը պարտի այն իրողութեան որ "պապային տղան է", կը մնայ որ տակով չբականանայ։

ՋԻՆԱՍՏԱՆ որոչեց չբարձրացնել արտածման վրայ նախատեսուած տուրքերը, Յունիս 1էն սկսեալ։ Առեւտուրի նախարարութիւնը այս որոչումը տուած էր ի պատասխան ԱՄՆ եւ Եւրոպա ստեղծուած իրարանցումին, կերպասեղէնի արտածման գոթաններու վերնալէն ի վեր (Յունուար)։ Այս յետքայլը կատարած է Մայիս 30ին իսկ։

ԻՍԼԱՄԱՊԱՏ (Փաքիստան) չիներու մզկիթին դէմ գործուած ռճբափորձը Մայիս 27ին առաւօտեան 19 մեռեալ պատճառած է եւ 80 վիրաւոր։ Մզկիթը լեցուն էր չիիներով։

ԶԻՋԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿԸ՝ Շամիլ Բասայեւ յայտարարած է Մայիս 27ին, որ Մոսկուայի էլեկտրականութեան հոսանքին դադրեցումը Մայիս 25ին, որ մութին մէջ ձգած էր ամբողջ մայրաքաղաքը ժամերով, իր գործն էր։ Անկախապաշտներու կայքէջին վրայ ըսած է նաեւ որ գործողութիւնը ինքնաբերաբար կը դադրի Ռուսիոյ մէջ ձմրան ամիսներուն։

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՀ ՄԱՅԻՍ 27-28Ի ԴԻՇԵՐԸ ԳԼԱՄԱՐԻ ԻՐ ԸՆԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՅԱՏ ԵՐԿԱՐԱՏԵՒ ՀԱՆԴՈՒԷԹեան ՄԱՀԱՑԱՆ Է ՌԸՆԷ ՀՈՎԻՒեան ՈՐ ԾԱՆՕԹ ԷՐ ՀՈՎԻՒ ԱՆՈՒՆՈՎ։

Մինաձ էր 1929ին, Լիոնի Գեղարուեստից վարժարանը աւարտած, հեղինակ էր չուրջ երկու տասնեակ հատորներու։ Իր ընտանիքը եղած էր 1947ին ներգաղթողներէն մէկը որ հաղիւ երկու տարի առաջ ինքզինք գտած էր Սիպերիա։

Հովիւ որ հայկական, մանաւանդ քաղաքական ծաղրանկարներով ծանօթ էր առաւելաբար հայ մամուլին, աշխատակցութիւն բերած էր ֆրանսական ծանօթ թերթերու, ինչպէս Մաչ, Գոթ-իտիէն տը փարի, եւլն·։

Մայիս 30ի առաւօտեան յուղարկաւորութեան օրը յայտարարուած չէր տակաւին։

ԹՈՒՐՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ գանազան համալսարաններէն աւելի քան 150 դասախօս դատապարտած են Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթով դիտաժողովին ընդմէմի որոչումը։ Անոնց հրապարակած յայտարարութեան մէջ ըսուած է թէ ընդմէմը համալսարանի մը ինքնավարութեան ու դիտական անկախութեան ոտնակոխում կը նչանակէ։

Նոյն ընդմէմին պատճառով թուրք հանրային կարծիքին մէջ ծայր առած վէճը ամբողջ թափով կը չարունակուի։ Թուրք մամուլին մէջ բազմաթիւ դէմքեր թեր, կամ դէմ կ'արտայայտուին։ Կան պահանջողներ որ դիտաժողովը անյապաղ տեղի ունենայ, կան ուրիշներ որոնք տեղին կը նկատեն ընդմէմի որոչումը։

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՍԵՐԳԷՅ ԹԱՋԱՏՐԵԱՆԻ ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Քանամեայ չուքթակահար Ս· Թաչատրեան Մայիս 28 Շաբաթ դիշեր Պելժիոյ Էլիզապէթ թագուհիի մրցումին Ա· մրցանակին արժանացած է։ Մրցումը այս տարի կազմակերպուած է չուքթակի ճիւղին մէջ ու Ա· մրցանակին ընկերացած է քսան հազար Եւրոյի դրամական պարգեւ մը։ Մայիս 30ի պելժիական կը Սուար թերթը մեծ դրուատիքով կ'արձագանգէը հայ երիտասարդին տաղանդին ու փայլուն յաջողութեան։

Ս· Թաչատրեան երաժչտական իր պատրաստութիւնը ստացած է Հայաստանի մէջ։ Տէր է միջազգային չատ մը մրցանակներու, որոնցմէ մէկն է Հելսինքիի մէջ Ժան Սիպելիւսի անունը կրողը։

Պելժիոյ մրցումին երկրորդ հանդիսացած է պելժ 18 տարեկան չուքթակահար Եոսիֆ Իվանով, իսկ երրորդ՝ գերմանուհի Սոֆիա Ժաֆֆէ։

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Ուրբաթ, Մայիս 27ին, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթած է Անթիլի (Խրուաթիա) 6 – 4, 7 – 6 (7/4), 6 – 3, բայց յաջորդ՝ Գ· չրջանին Հանեսքու (Ռումանիա) պարտութեան մատնած է Նալպանտեանը 6 – 3, 4 – 6, 5 – 7, 6 – 1, 6 – 2։

ԿՈՐՔԻ, ՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԵՐԱԶԻՆ ԿԱՆՉԸ

(Ա Կ Ն Ա Ր Կ)

2003ի ամրան Ֆրանսա տեղի ունեցած ցուցահանդէսը, Մարսիլիոս Սարեանի ստեղծագործական գլխաւորապար առա ջին ըրջաններուն նուիրուած(1), մէջը յառաջացուցած էր իր խորհրդապաշտ տարիներուն ջրանկարներուն նկատմամբ, որոնց մէջ երազանքը հիմնական տեղ կը գրաւէ, թէ՛ որպէս բնանիւթ եւ թէ՛ որպէս ենթահող: Առանց իրագործման նկարելակերպը, հեղուկ գոյներու կլիպարկումով, ինչպէս եւ անոնց մէջ տիրող մթնոլորտը, միաքիս մէջ զուգահեռ մը արթնցուցած էին Աբչիլ Կորքիի գլխաւորապար 1943-44ի հեղուկանկարչ պատառաներուն հետ: Հարկ էր այս զուգահեռը աւելի խորացնել, փորձել թափանցելու համար պարզ երեւոյթներէն անդին, բաղդատական եւ առարկայական եզրերու վրայ հիմնուելով:

*
**

Թերեւս կարելի չէ Կորքի-Սարեան զուգահեռը քննել, առանց նախապէս արծարծելու խնդիրը թէ Կորքի ամերիկացի՞ թէ հայ նկարիչ է: Այս հիման վրայ, հարկ է հարցադրել թէ ի՞նչ բանի արեւմտագէտին պատկանելիութիւնը կ'որոշէ(2): Ծննդեան վա՞յրը. հպատակութի՞ւնը. ազգութի՞ւնը. երկի՞րը, ուր խնդրոյ առարկայ արուեստագէտին երկը կազմաւորուած է, աճած եւ իր լրումին հասած, մաս կազմելով տեղւոյն գեղարուեստական կեանքին. գործին ենթանի՞ւթը, գոյնե՞րը, անոր մէջ տիրող մթնոլո՞րտը, անոր պատկերագիտական տըւեալնե՞րը. երկին իրագործման վա՞յրը:

● Եթէ ծննդավայրն է որոշիչը, ուրեմն Կորքի հայ նկարիչ է, ծնած ըլլալով Հայաստանի հողին վրայ, ինչպէս ատենին գրաւեալ էին Յունաստանը, պալքանեան երկիրները, արաբական աշխարհը: Մանաւանդ որ Կորքի երբեք օսմանեան ինքնութեան թուղթ կամ անցագիր չէ ունեցած, երբ օսմանեան պետութիւնը ինք Հայերը օսմանցի չէ նկատած, հալածանքի եւ սպանդի, ոչնչացման ենթարկելով զանոնք:

Փապլօ Փիքասօ Ֆրանսա հաստատուեցաւ իր քսան տարիքին չուրջ, նման Կորքիի, որ նոյն տարիքին Ամերիկա հասաւ ու հոն ապրեցաւ մինչեւ իր մահը: Եթէ Փիքասօ սպանացի նկարիչ կը նկատուի, Կորքին ալ պէտք է հայ նկարիչ համարիլ, նոյնիսկ երբ ինք Ամերիկա գործած է, ինչպէս Փիքասօ՝ Ֆրանսայի մէջ: Առարկողները կրնան ըսել որ եթէ Կորքի Ամերիկա անցած չըլլար, պիտի չդառնար այն նկարիչը որ եղաւ: Նոյնը կարելի է մատնանշել Փիքասոյի համար, որ եթէ Ֆրանսա եկած ու հոս հաստատած չըլլար, տարբեր գործեր պիտի արտադրէր եւ չդառնար այն արուեստագէտը զոր կը ճանչնանք:

● Եթէ արուեստագէտին ազգութիւնն է ճշդորոշողը, ուրեմն Վենսան Վան Կոկ Հոլանտացի եւ ոչ թէ Ֆրանսացի նկարիչ է. Վասիլի Քանտինսքի ռուս եւ ոչ թէ գերմանացի կամ Ֆրանսացի. Կորքի հայ եւ ոչ թէ ամերիկացի: Շարքը կարելի է չատ երկարել: Միւս կողմէ, արուեստի գործ մը իր ճակատին ազգային կնիք մը կրող իւքնաթուղթ չէ, ի քացառեալ երբ արուեստագէտը իր պատկանելիութիւնը արտայայտող տուեալներով իր աշխատանքը յղացած է, արդէն իսկ ծանօթ ոճի մը հետ իր առնչութեամբ, ինչպէս չինական, ափրիկեան, արեւմտեան, եւայլն: Այսպէս, իրողութեան անծանօթ անձի մը համար յատկապէս, ոչ միայն անկարելի է ժորժ Պրաքի եւ Փիքասոյի վերլուծական խորանարդաձեւ բազմաթիւ գործեր իրարմէ զանազանել, այլ ըսել թէ երկուքէն ո՞վ Ֆրանսացի է եւ ո՞վ սպանացի:

● Եթէ հպատակութիւնը կամ քաղաքացիութիւնն է որոշիչը, Քանտինսքի մինչեւ 1939 (Ֆրանսական հպատակութիւն ստանալու տարին) ո՞ւս նկարիչ է եւ անկէ ե՞տք Ֆրանսացի: Այս հիման վրայ, Կորքին պէտք է հայ նկարիչ նկատել մինչեւ 1939 եւ այդ թուականէն ետք ամերիկացի, երբ ամերիկեան հպատակութիւն ստացաւ, առանց որ ամիկա հայրենասիրական ղրզաստամանութիւն յայտնած ըլլար(3): Աւելին, Կորքի կը մերժէր Ամերիկան ու պատրաստ էր առաջին առիթին զայն լքելու դէպի Եւրոպան, Փարիզ(4), դէպի աւելի տանելի վայր մը:

● Եթէ երկիրն է, ուր տուեալ արեւմտագէտի մը երկը կազմաւորուած է, լիութեան հասած ու տեղւոյն գեղարուեստական կեանքին մասնակցած, ուրեմն փիքասոն Ֆրանսացի նկարիչ պէտք է նկատել եւ իր արուեստը՝ Ֆրանսական եւ ոչ թէ սպանական: Բայց այս պարագային ո՞ւր դնել, օրինակ, Փիկէթ Մոնտրիանը, որ չորս երկիր փոխած է, որոնք են իր ծննդավայրը Հոլանտան, Ֆրանսան, Անգլիան եւ Միացեալ Նահանգները, ուր ամերիկեան հպատակութիւնն ստացաւ: Մոնտրիան Հոլանտացի՞, Ֆրանսացի՞, անգլիացի՞ թէ ամերիկացի նկարիչ է: Ո՞ւր դնել Մարդ Շակալը. ան ռո՞ւս, Ֆրանսացի՞, ամերիկացի՞ թէ հրեայ նկարիչ է: Ո՞վ կրնայ չատակ ու միակ բնութագրում մը տալ:

● Եթէ գործերուն իրագործման վայրն է որոշիչը, այս պարագային Գլօտ Մոնէի Լոնտոն ներկած պատառները պէտք է անգլիական արուեստ համարիլ, Հոլանտա նկարածները հոլանտական, Նորվեկիա նկարածները նորվեկիական, Իտալիա նկարածները իտալական: Ոմանք կրնան առարկել թէ կարեւորը իր կիրարկած նկարչական լեզուն է, տպաւորապաշտութիւնը, Ֆրանսայի մէջ մարմին առած: Այս պարագային կարելի է պատասխանել թէ այն բոլոր ոչ-Ֆրանսացի նկարիչները որոնք Մոնէի նկարչական լեզուով նկարեցին, Ֆրանսացիներ պէտք է նկատել...:

● Եթէ ենթանիւթը, յօրինանիւթը կամ թեման են որոշիչը, ուրեմն եգիպտական կամ բաբելոնական ենթանիւթ պատկերող արեւմուտքցի կամ ռուս նկարիչներուն, ինչպէս եւ Սարեանի այդ քնոյթի գործերը, հարկ է եգիպտական կամ բաբելոնական արուեստ համարիլ...:

● Եթէ տեղական գոյնն է որոշիչը, այն ատեն Վան Կոկի Ֆրանսա նկարած գործերը, իրենց վառ գոյներով, պէտք է նկատել ոչ-Ֆրանսական...:

● Եթէ պատկերագիտական տուեալները են որոշիչը, ուրեմն արեւմուտքցի կամ ռուս արեւելապաշտներու գործերը հարկ է համարիլ արաբական, պարսկական, թրքական, եւլն...:

● Իսկ, ի վերջոյ, եթէ գործերուն մէջ տիրող մթնոլորտն է որոշիչը, կրկին նկատի ունենալով Մոնէն, պէտք է իր լոնտոնեան տեսարանները անգլիական արուեստ նկատել, հոլանտականները՝ հոլանտական, նորվեկիականները, նորվեկիական, եւլն...:

Այս բոլորէն եաք, կը տեսնուի որ անկարելի է երկիր, երկիրներ փոխած կամ տարբեր վայրերու մէջ գործած արուեստագէտի մը միանշանակ պատկանելիութիւն կամ քնութագրում տալ: Հետեւաբար, Կորքի թէ՛ հայ նկարիչ է եւ թէ՛ ամերիկացի. աւելին՝ համամարդկային նկարիչ է, ինչպէս ուրիշ մեծ արուեստագէտ: Մէթիու Սփէնսըր, Կորքիի վեպեան եւ Հէյտըն Հերրէրա, նկարիչին ներկայ կնոջ, Լկընսի խորթ աղջիկներէն մին, հարկ համարած են ճշդելու թէ Կորքի հայ նկարիչ չէ: Սփէնսըր չ'ըսեր թէ ի՞նչ նկարիչ է(5), մինչ Հերրէրա զայն էականօրէն ամերիկացի նկարիչ(6) կը նկատէ: Բայց ի՞նչն է ամերիկեանը Կորքիի եւ իր ժամանակակիցներու, Ռիւբըմ տը Քունինկի, Մարք Րոթքոյի, Պարնէթ Նիւմընի, ձէքսըն Փալըքի, Ֆրանց Քլայնի եւ այլոց վարքին մէջ, իւրաքանչիւրը միւսէն այնքան տարբեր: Փալըք, ամերիկեան յետ-պատերազմեան արուեստի գլխաւոր ներկայացուցիչը կարգըւած, ի՛նք կ'ըսէ. «1930ի եւ 1940ի միջեւ, Միացեալ Նահանգներուն մէջ այնքան տարածուած գաղափարը թէ ամերիկեան անկախ նկարչութիւն մը գոյութիւն ունի, ինծի անհեթեթ կը թուի, ճոյճման անհեթեթ որթան գաղափարը՝ ստեղծելու զուտ ամերիկեաց թուատառնութիւն մը կամ քնագիտութիւն մը...» (7): Երբեմն անհեթեթութիւնը այսպիսին է որ, գերմանացի Մաքս Պէքմանի Ամերիկա հաստատուելէն երեք տարի ետք, 1950ին (երբ Փալըքի աստղը կը բարձրանար), իր վերջին ինքնանկարը ուրիշներու գործերու կողքին կը ցուցադրուի Նիւ Եորք, «Ամերիկեան նկարչութիւնը այսօր» խորագիրին տակ, երբ այդ ինքնանկարը իր ոճով եւ քնոյթով լրիւ չարունակութիւնն է Պէքմանի Եւրոպա իր լրումին հասած նկարչութեան: Իսկ ամիսներ առաջ լոյս տեսած միասնական հրատարակութեան մը մէջ, ամերիկեան արուեստին նուիրուած(8), զարմանալիօրէն Կորքիի նոյնիսկ անունը չէ յիշատակուած, հակառակը իր ամերիկացի կարեւոր ժամանակակիցներուն ինչպէս եւ իր կարգ մը հետեւորդներուն...: Այս յարդելի արուեստագէտները թերեւս Կորքին հայ նկարիչ կը նկատեն եւ ոչ թէ ամերիկացի...:

Երաժշտական մարզին մէջ ալ նոյն հարցերը գոյութիւն ունին: Ֆրետէրիք Շոփէնը Ֆրանսացի՞ թէ լեհ յօրինող է, երբ Լեհաստանի մէջ ան նկատուած է ազգային յօրինող: Ֆրանց Լիսթ Հունգարացի՞, գերմանացի՞ թէ Ֆրանսացի յօրինող է, երբ Հունգարիոյ մէջ անոր տրուած է ան տեղը, որն է Շոփէնինը՝ Լեհաստանի մէջ(9): Նկատի առած Լիսթի առընչութիւնը երեք ազգութիւններու, ասկէ թերեւս քսան տարի առաջ, երբ ձայնասփիւռի յայտագիրի մը ընթացքին հարց տրուեցաւ Հունգարացի մեծ խմբավար Անթալ Տորաթիի եթէ իրեն համար մեծ յօրինողը Ֆերէ՞նց Լիսթ է, Ֆրա՞նց Լիսթ թէ Ֆրանսուա Լիսթ, պատասխանեց. «Ինծի համար Լիսթ է»:

Յատկապէս արդի ժամանակներու գեղարուեստական արագ ներթափանցումները եւ փոխադարձ ազդեցութիւնները նկատի առած, ո՞ւր կարելի է դնել ազգային արուեստ մը ստեղծել, մանաւանդ երբ ամէնուրեք հետզհետէ նոյն կենցաղն է զոր մարդիկ կ'որդեգրեն: Բայց եւ այնպէս, մեր ճանաչողութիւնը կարգաւորելու համար, դասաւորումներու պէտք ունինք եւ, գեղարուեստի ընկալման պարագային, գեղարուեստական դպրոցներու եւ ենթադպրոցներու բաժնելով արուեստը: Այս տուեալէն դուրս, անտեղի է գեղարուեստական գործի մը դիտումնաւոր պիտակաւորումը որ, մարդուն մտածողութեան եւ զգայութիւններուն պատուղը ըլլալով, ինքնին համամարդկային է՝ երբ ինքզինք սահմանած չէ իր ճառագայթումը կաչկանդող տուեալներով: Ան հաղորդելու եւ հաղորդուելու միջոց մըն է բոլոր մարդոց համար, կեանքը աւելի իմաստաւորող, հարստացնող եւ գեղեցկացնող, անոր եւ տիեզերական խորհուրդը արծարծող:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐԷՃԻԿԼԵԱՆ

(Շար. 1)

---

1. *SARIAN. Au pays du soleil volant*, Musée Picasso, Antibes, 28 juin-5 octobre 2003.

2. Այս կէտը արծարծած էի նաեւ նախկին յօդուածի մը մէջ: Տե՛ս. Ալեքսան Պէրէճիկլեան, *Հայեացքը բարձր տեղին*, Յառաջ (Միտք եւ Արուեստ), Սեպտեմբեր 5, 1999.

3. Տնտեսական Մեծ Տագնապի շրջանին, 1930ական տարիներուն, ամերիկեան պետութիւնը արուեստագէտներուն աշխատանք հայթայթելու համար ծրագիրներ գործադրած էր: Տասնամեակի վերջերուն Կորքի կը դիմէ ամերիկեան հպատակութեան, չզրկուելու համար նպաստէն, քանի որ այդ ատեն կ'որոշուէր օտարները անկէ զերծ պահել:

4. Ասիկա տեղի պիտի ունենար եթէ Անտրէ Պրէթօն ի վերջոյ չդժկամէր: Տե՛ս.
Hayden Herrera, *Arshile Gorky: His Life and Work*, Farrar, Strauss and Giroux, New York, 2003, p. 537.

5. Matthew Spender, *From a High Place: A Life of Arshile Gorky*, Knoph, New York, 1999, p. 375.

6. Herrera, *Arshile Gorky*..., op. cit., p. 632.

7. Մէջբերուած հետեւեալ հատորէն.
Alberto Busignani, *Jackson Pollock*, Sansoni Editore, Firenze, 1970, p. 10, note 5.

8. *L'art américain: identités d'une nation*, Edition établie par Veerle Thielemans et Matthias Waschek, Musée d'Art américain, Giverny / TERRA, Foundation for American Art - Musée du Louvre, Paris - Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts, Paris, 2005.

9. Վերջերս լոյս տեսաւ խտասալի մեծածաւալ հատորը նուագախումբի մը կամ Ամերիկա գործող հրեայ յօրինողներու եւ երաժշտութեան նուիրուած: Առնց մէջ առնուած են նաեւ, յիշելու համար մի քանին, Ճորճ Կըրշուին, Քրք Վայլ, Լէօնըրտ Պըրնշթայն, որոնք ամերիկեան երաժշտութեան ներկայացուցիչներէն կը նկատուին: Իսկ ատենի տեսիլ ունեցան ցուցահանդէսներ, Ամերիկա եւ Իսրայէլ, որոնց մէջ ի մի բերուած էին աշխարհացրիւ հրեայ արուեստագէտներ: Հետեւաբար, առարկողներուն համար քիչ դուռնելի պէտք է ըլլայ երբ կորքի հայ իրականութեան եւ մշակոյթին նուիրուած ցուցահանդէսներուն մէջ կը ներառնուի ու նաեւ հայ նկարիչ կը նկատուի:

ՔՈՒԷՅԹԻ ԿԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿԵՆ

Վերջերս հաղորդուեցաւ լուրը թէ Քուէյթի մէջ կիներուն ընտրուելու եւ ընտրելու իրաւունք տրուած էր: Բազմաթիւ մերժումներէ եաք խորհրդարանը ընդունած էր ընտրական օրէնքի փոփոխութեան առաջարկ մը, մինչ կիները կը սպասէին նոր ձախողութեան մը: Անակնկալը մոռնալու այն էր որ քուէարկութիւնը կարեւոր տարբերութիւնն մը ցոյց տուած էր թէր եւ դէմ քուէներու համեմատութեան:

Ապրիլ 16ի քուէարկութիւնը նախապայման մը կը նկատուի կիներու ի նպաստ յետագայ զարգացումներուն որոնցմով կիները պիտի տիրանան իրենց բոլոր իրաւունքներուն: Արդէն եթէ քուէյթեան կառավարութիւնը քիչ մը վճռակամութիւն ունենար, այդ բանը կատարուած պիտի ըլլար մինչեւ այսօր: Ձիւղ է, միւս կողմէն, որ նոյն կառավարութեան մէջ քիչ չէ թիւը անոնց որոնք ամբողջովին դէմ են կիներու իրաւունքներ տրուելուն:

Կայ նշելի կարեւոր կէտ մը. քուէարկուած օրէնքը կ'ընդունուն ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք կու տայ, սկսեալ յաջորդ ընտրութենէն: Ու միայն այս չէ: Գտնուած են երեսփոխաններ որոնք պահանջած են որ կիներուն համար քուէարկութեան անջատ դրասենեակներ բացուին, անոնց մէջ կիներ հսկողութիւն ընեն, ու բոլոր կին թեկնածուները ստիպուած ըլլան իսլամական հանդերձներով ներկայանալու:

Երկրին Ալ Վաթան թերթը անդրադառնալով նիւթին, կը գրէր թէ քուէյթի կիները պէտք է մերժեն պայմանաւոր իրաւունքները, կամ անոնց կցուած պայմանները որոնք ո՛չ երկրին սահմանադրութեան, ոչ ալ օրէնքներուն մէջ տեղ ունին: Ինչ կը վերաբերի օրինակ՝ զեստաւորումի հարցին, նման բան այլեւս կը պարտադրուի՞, հարց կու տայ լուրերը, յիշեցնելով թէ հագուստի ընտրութիւնը անհատական ազատութեան խնդիր մըն է եւ ոչ ոք կրնայ առարկել զգեստաւորումի մը որ չի հակասեր երկրին բարքերուն:

Ինչ կը վերաբերի կիներուն ու այրերուն համար քուէարկութեան անջատ դրասենեակներ հաստատելու, կնոջական-ները կիներու հսկողութեան տակ դնելու առաջարկներուն, գործնականին մէջ արդէն անիրականանալի բաներ են: Քուէյթի օրէնքներով քուէարկութեան գրասենեակներուն հսկողութիւնը կը կատարուի դատաւորներու եւ փաստաբանական կաճառին անդամներուն կողմէ, մինչդեռ երկրին այդ հատուածներուն մէջ ոչ մէկ կին կայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՖՐԱՆՍ-ԱՐՄԵՆԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՋՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԸ

Ֆրանս-Արմենի Աւետարանական Ջօրակցութեան միութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ, հիմնուած 1990ին վեր. Սամուէլ Սահակեանի կողմէ, ներկայի իր նախագահը, հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Կիլակի, Մայիս 22ին Սէն-Սիւլփիս եկեղեցւոյ ներքնասրահը, զոր կ'ողլունէր եկեղեցւոյ հովիւը: Հայր Փօլ Ռոմանէ, ընդունելով բազմութիւնը եւ ներկայ անձնաւորութիւնները, ըսաւ թէ որքան ուժեղ եւ յուզիչ եղած էր Միութեան կազմակերպած ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան, Ապրիլին, Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ:

Ներկայ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ իրենց բարեկամական զգայումները արտայայտեցին եւ իրենց գօրակցութիւնը վեր. Ս. Սահակեանի եւ Միութեան տարած գործունէութիւնը Հայաստան եւ Ղարաբաղ, 15 տարիէ ի վեր: Բազմաթիւ ծրագրեր ոգեկոչուեցան: Մարզասիրական գետնի վրայ տարեց եւ չքաւոր անձերու ճաշարաններով եւ մանկապարտէզներու յեռուցումով. մշակութային գետնի վրայ՝ Ֆրանսախօս եւ գերմանախօս երիտասարդներու ակումբներով, ինչպէս նաեւ տարին երեք անգամ կազմակերպուած ճամբորդութիւններով՝ ծանօթացնելու համար Ֆրանսացիներուն: Ջուրի եւ առողջութեան ծրագրի զարգացումը որ յաջողեցաւ վերահաստատել Ջուրի բաշխումը 24 ժամ 24ի վրայ Անի թաղամասի քսան հազար բնակիչներուն, երկու հիւանդանոցներու վերանորոգումը, մարզարանի մը չինութիւնը, խաղավայր մը թաղին երախաներուն համար եւ փիւնիկի կեդրոնը ընդունելու համար հաշմանդամ երախաները: Ղարաբաղի մէջ, Միութեան աշխատանքը նոր տարողութիւն կ'առնէ Ֆրանսախօս եւ գերմանախօս ակումբներու քաջալերանքով, հովանաւորութեամբ Աաչէհն դիւղին, Ստեփանակերտն քսան քմ. հեռու:

Երեք անձնաւորութիւններ իրենց նեղողութիւնը յայտնած էին իրենց բացակայութեան համար՝ դերպ. Գր. Կապրոյեան, Իսիի քաղաքապետ Անարէ Սանթինի եւ երեսփոխան Ֆրանսուա Ռոչըպլուան, որ ներկայ եղած էր Գիւմրի, Ապրիլ 21ին, Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանին, Գիւմրիի քաղաքապետին եւ 120 Ֆրանսացիներուն հետ Միութեան կողքին, Անիի թաղամասին մարզարանին բացումին առեն: Ներկայ անձնաւորութիւնները խօսք առին իրենց զրօակցութիւնը յայտնելու Ֆրանս-Արմենի Աւետարանական Ջօրակցութեան Միութեան (ՀՍ. փԷ. էՖ. Ա.) եւ զայն քաջալերելու ու երկար կեանք մաղթելու համար: Կարելի եղաւ լսել փիէր Ժոքսը, Սահմանադրական Խորհուրդի անդամ եւ նախկին նախարար, Հայաստանի դեսպան է. Նալպանտեանը, Ղարաբաղի ներկայացուցիչ Ցուվհ. Դէորգեանը, Նեյլի Թարխվիչեն՝ Շիրաքի կողմէ պատասխանատու նշանակուած Ֆրանսայի Հայաստանի տարեւոյն համար (2006 աշունէն 2007 ամառ): Ապա, կարելի եղաւ լսել ներկայ կրօնական անձնաւորութիւնները՝ Գիւտ Արք., որ իր բարեկամական զգացումները յայտնեց վեր. Ս. Սահակեանի զոր որակեց "բարի Սամարացի", պատուելի Ժոէլ Միքայէլեան, Հայ Աւետարանական եկեղեցիէն, պատուելի Ժորժ Հոպսոն, Փարիզի ամերիկեան մայր տաճարէն եւ պատուելի Վ'երնէր Պիւրքի, Լուվրի աղօթավայրի բարենորոգիչ եկեղեցիէն, որ մասնակցած էր Հայաստանի ճամբորդութեան:

Խօսք առին իրենց յուզումը եւ երախտագիտութիւնը յայտնելու համար Լիտա Պլէթ-Գէորգեան, որ Միութեան գործունէութեան առաջին տնօրէնուհին եղաւ Հայաստան եւ Ղարաբաղ, Աստղիկ Մարտիրոսեան, ներկայի տնօրէնուհին Հայաստան: Ցետոյ կարդը եկած էր երեք լրագրողներու՝ Քրիսթիան Մակարեանի, տնօրէնի կցորդ Էմմփրէսի, Միշէլ Շամփընուայի, Մոնիտէն եւ Ժան Քեհայեանի, Մարսէյլի Մամուլի Ակումբէն:

Վերջին խօսքը որ նաեւ ստիպողական կոչ մըն էր, կը պատկանէր Հերմէսէն Փիէր-Ալեքսի Տիմայի եւ Կարէն Պետրոսեանի, որոնք հրաշալի մեռաքսեայ վզնոց մը ստեղծած էին՝ "Հայաստանի պարտէզները", որ կը ներկայացնէր Նոյի, տապանին եւ կենդանիներու պատմութիւնը Արարատի հոյակապ լերջանակին մէջ: Այդ վզնոցը կարելի է ապսպրել մինչեւ Յունիսի վերջ 250 Եւրոյի(*) եւ ամբողջ չահը կը տրամադրուի Միութեան մարդասիրական գործունէութեան եւ իր տարագայման Հայաստան եւ Ղարաբաղ: Ստիպողական է օգնելու համար Հայաստանի:

Ասարտին, հանդիսականները ուրախութիւնն ունեցան լսելու Ջութակահար Հայկ Դաւթեանը, որ Պախէն գործեր նուագեց: Իր տաղանդը ցոյց տուաւ Պախի Շաքոնին կատրով, որ ուժգին պահերէն մէկը եղաւ երեկոյթին: "Կրօնական" լռութեան մը մէջ է որ ունկնդիրները գնահատեցին այդ գործը Սէն-Սիւլփիս եկեղեցւոյ ներքնայարկը: Անմոռանալի պահ մը որ պսակեց այս ճոխ հանդիսութիւնը, ուր մարդասիրական ճիւղը կը վերապրէր հոգեկան իր խոր արմատները:

ԺԱԳԼԻՆ ՔԵՀԱՅԵԱՆ

(*) SPFA - 1 rue Cabanis 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՓԷԹԻՆ ԿՈՒԶԷ ՄԵԿՆԻԼ ՖՐԱՆՍԱՑԷՆ

Փէթէն տրամադիր էր 1943 Օգոստոսին, խղել դրաւեալ ուժերուն հետ եւ մեկնիլ Ֆրանսայէն: Այս յայտնութիւնը զոր Թայմզ պայթուցիկ կ'որակէ, քաղուած է մառէշալին մէկ նոր կենսագրութենէն, նոր լոյս տեսած Անգլիա եւ որու հեղինակն է Զարլզ Ուիլիամս, նախկին դրամատէր մը, այժմ ցկեանս անդամ Լորտերու Ժողովին, աշխատաւորական հոսանքին տակ: Անգլոյ Քհուի ազգային դիւանները մէջ գտած է "բացարձակ պաղտնի" նիւթ մը, որ 1943 Հոկտ. 8 թուականը կը կրէ, կու գայ քրիստնեայի սպայէ մը որ կապ կը պահէր Ազգ. Ազատագրութեան Ֆրանսական կոմիտէին հետ: Ան կը բացատրէ որ Ալժէ հատած Պ. Շնէհտէրէ մը տեղեկացած է խօսակցութեան մը փէթէնի հետ, որ տեղի ունեցած է Օգոստոս 25ին եւ փէթէն ըսած է որ կ'ուզէ մեկնիլ Ֆրանսայէն, որեւէ տեղ բացի Ալժէէ: Ո՞վ է Պ. Շնէհտէր, խորհրդաւոր մէյնորդը, չատ յայտնի չէ: Մարք Ֆէյրօ, փէթէնի կենսագիրը, չատ չի հաւատար այս պատմութեան, բայց եւ այնպէս բոլորովին անհեթեթ չի գտներ:

*
**

ՇԱՀԻՆ ԵՂԲՕՐԸ ՑՈՒՇԵՐԸ

Պարսից երբեմնի Շահին եղբայրը՝ Ղոլամ Ռեզա Փահլաւի, 83 տարեկանին որոշած է յուշերը գրել, հարցազրոյցի ձեւին տակ: Ըստ իրեն Ուաշինկթընի եւ քաղբիւզային ընկերութիւններն են իր եղբօր տապալումին պատասխանատուները: Մեղմ ըլլալու համար, կ'ըսէ թէ Գարթըր միամիտ էր, իր եւ Քենըտիի կառավարութիւնները բացէ ի բաց դէմ էին: Երկդիմի կը գտնէ նաեւ Թիսքար տ'Էսթէնի դերը:

Livres reçus

EMPIRE OTTOMAN
le déclin, la chute, l'effacement

YVES TERNON

Felin poche, Paris 2005
Editions Michel de Maule

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ 80 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Նիս քաղաքին ամսաթերթը Մայիսի թիւով անդրադարձած է Նիսի Հայ Մարզականին բոլորած 80ամեակին: Ակումբը հիմնուած է 1925ին, Ցեղասպանութենէն վերապրողներու կամ անոնց զաւակներու կողմէ: Մասնակցած է չորջանային լիկաներու մեծ թիւով ախոյեանութիւններուն, ինչպէս նաեւ համահայկական խաղերու: Ակումբը որ Նիսի մէջ մարզական գործունէութիւն տանողներուն ամէնէն հիներէն է, Մայիս 16ին նշած է իր հիմնադրութեան 80ամեակը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՏ

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԳՐԻՉՈՎ

Երեւանի թիւ 189 դպրոցի տնօրէնն՝ Համլէթ Գարամանեան ըսաւ ինծի.

– Լուսանկարուեցայ Սեւակի հետ՝ մահացաւ: Լուսանկարուեցայ Շիրազի հետ՝ մահացաւ: Լուսանկարուեցայ Էմինի հետ՝ մահացաւ: Հիմա կ'ուզեմ ձեզի հետ լուսանկարուիլ:

– Աւելի լաւ է՝ իշխանութիւններու հետ նկարուիք..., սարսափած խորհուրդ տուի ես:

●

1992ի սովի տարիներուն, պիս եւ կինս հրաւիրեցին Լոս Անճըլըս: Ուսուցչուհի Հայկուհի Սերոբեան ըսաւ.

– Ահաւասիկ խաղողի ձօթը տեսակները. դուք ո՞ր տեսակը կը նախնարէք՝ կուտո՞վ թէ առանց կուտի:

– Հայաստանցին ամէն ինչ ալ կ'ուտէ (կ'ուտի)..., պատասխանեցինք մենք:

– Իրենէ կը խորհիք կիներու եւ այրերու մասին, հարցուց կինը մը:

– Կիները առանց այրերու, կը նմանին ծովերու: Ծովեր՝ որոնց մէջ ձուկ չըկայ: Իսկ այրերը առանց կիներու, կը նմանին ձուկերու, որոնք զուրկ են ծովէ, պատասխանեցի ես:

– Տեսա՞ք, ուրախացաւ ան, ծովը առանց ձուկի կ'ապրի, բայց զուք առանց մեզի չէ՛ք կրնար ապրիլ...:

●

– Ի՞նչ կը խորհիք կիներու եւ այրերու մասին, հարցուց կինը մը:

– Կիները առանց այրերու, կը նմանին ծովերու: Ծովեր՝ որոնց մէջ ձուկ չըկայ: Իսկ այրերը առանց կիներու, կը նմանին ձուկերու, որոնք զուրկ են ծովէ, պատասխանեցի ես:

– Տեսա՞ք, ուրախացաւ ան, ծովը առանց ձուկի կ'ապրի, բայց զուք առանց մեզի չէ՛ք կրնար ապրիլ...:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Բազմոցին քով դրուած էին հէն ու մին մուճակները:

Գուլպաները եւ բանթալոնը պատռուած, առանց ժիլէի ու առանց ժաքէթի, կապոյտ հասած ֆանէլա մը հագած այդ տարօրինակ հիւրը մէկէն ի մէկ վատահութիւն չի ներշնչեց անծի:

Զգուշութեամբ մօտեցայ, մչտեցի ու դժուարաւ արթնցուցի:

Վերջապէս աչքերը բացաւ, երեսս նայեցաւ ու յանկարծ տեղէն ցատկելով ճիտս փախթուեցաւ:

- Օտեան պո՞ւն ես, պոչելով:

- Բայց դուն ո՞վ ես, հարցուցի:

- Չճանչցա՞ր զիս .. Լեւոն Մոզեանը չե՞մ:

Արդարեւ ինքն էր, բայց որչափ փոխուած Թարսուսէն ի վեր: Նիհարցած, հալու մաշ եղեր էր: Ցետոյ, իր ամբողջ խուճիւնը ցնցուած կը թուէր:

- Ուակի՞ց կու գաս, հարցուցի:

- Վերջին անգամ Ատանայէն ճամբայ ելայ, բայց նախ պատմեմ զլխուս եկածները:

Եւ սկսաւ իր ցաւատանջ դրուագները:

Մեր Թարսուսէն մեկնելէն ետքը Հայ տարագիրներու դէմ հալածանքը հետզհետէ կը սաստկանայ: Մոզեան եւ իր մէկ քանի ընկերները ժամանակ մը վախտական կեանք մը վարելէ ու զանազան փոյճանքներ անցնելէ ետքը, վերջապէս կը տեսնեն թէ անկարելի է աւելի երկար ժամանակ հոն մնալ եւ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Ինթիլլի ուր իմացած էին թէ երկաթուղիի վարչութիւնը Հայ տարագիրները կը գործածէ զանազան ճիւղերու մէջ եւ թէ այս կերպով անոնք ապահով կեանք մը կ'անցնեն:

Արդարեւ կը յաջողին անվտանգ հասնիլ Ինթիլլի ու երկաթուղիի վարչութեան մէջ գործ գտնել, որով թէ' իրենց ապրուստը եւ թէ իրենց հանգիստը կ'ապահովեն: Բայց քանի մը ամիս ետքը հոն աշխատող հազարաւոր գործաւորներ, էնվէրի հրամանով, ճամբու կը դրուին ու հեռաւոր տեղ մը տարուելով՝ ամէնքն ալ չարաչար կը սպանուին:

Այս դէպքը սոսկում կը պատճառէ ողջ մնացողներուն:

- Օր մըն ալ կարգը մեզի պիտի գայ, կ'ըսեն:

Այս սեւեռուն գաղափարէն տարուած՝ Մոզեան եւ ուրիշ 14-15 հոգի կ'որոշեն խոյս տալ, լեռներու ճամբով երթալ Մերսինի մօտ ամայի ծովեզր մը, հոն լաստ մը շինել եւ անով անցնիլ Կիպրոս:

Ճանապարհը, դրեթէ յիմարական ծրագիր: Բայց տարագրութեան արհաւիրքներուն մէջ ուր մէկ օրէն միւսը չարդը սեղու հաւանականութիւնը ցցուած է դէմդ, կեանքդ վիրկելու համար յիմարական ծրագիրներն իսկ կարելի կը թուին:

Մոզեան եւ իր նոր ընկերները առտու մը կը թողուն իրենց գործը ու ճամբայ կ'ելլեն: Երկաթուղիի վարչութեան ըսեամբանները կ'առնեն ապագայ լաստը չինելու համար պէտք եղած գործիքները, տապար, սղոց, ուրագ, գամ, մուրճ, պարան, եւն. կ'առնեն նաեւ միասին քանի մը օրուան ուտելիք:

Անմարդաբնակ տեղերէ, լեռներու վրայէն, անտառներու մէջէն կը ճամբորդեն, առանց որոշապէս գիտնալու թէ ո՞ւր կ'երթան:

Շուտով կը սպառի ուտելիքի պաշարը եւ կը սկսին քէչի պուլնուղի եւ ուրիշ վայրի պտուղներ ուտել, բայց սոսկալի կերպով կը նեղուին ջուրի պակասութենէ. իսկ իրենց բեռները որոնցմէ չեն ուզեր բաժնուիլ, չափազանց կը նեղեն զիրենք ու կը դժուարացնեն իրենց յառաջխաղացութիւնը:

Ընկերներէն մէկ քանիները չի դիմանալով այս տաժանքին, ետ կը դառնան իրենց նախկին գործը շարունակելու:

Վերջապէս կը հասնի օր մը ուր Մոզեան եւ իր խումբը կը ստիպուին մօտենալ գիւղերու որպէսզի իրենց ուտելիք ու խմելու ջուր ճարեն:

Գիւղացիները ամբողջ թուրք էին, որովհետեւ Հայերը տարագիր եղած էին, հետեւաբար կարելի չէր վստահիլ իրենց ու օր ցորեկով մօտենալ ու անոնցմէ օժանդակութիւն յուսալ:

- Գիւղերները կը մօտենայինք գիւղերուն, պատմեց Մոզեան, երբ ամէնքը խոր քունի մէջ թաղուած էին, նախ աղբիւրէն ծարաւնիս կ'անցնէինք, յետոյ կը չանայինք գիշեր ատեան մը կամ քանի մը հատ գողնալ ու հեռանալ:

Շեպզհետէ նոր դասալիքներ կ'ըլլան եւ խումբը օրէ օր կը պզտիկնայ:

Այսպէս ամիս մը ճամբորդելէ ետքը, չորս հոգի միայն կը հասնին Մերսին, որ ղորմելի վիճակի մէջ: Զէն համարձակիր քաղաք մտնել ու քաղաքին շուրջ, արուերուն ու ծանծապուտին մէջ կը թափառին, մինչեւ որ կը նըշմարուին ժանտարմաներու կողմէ եւ կը հալածուին: Երկուքը կը յաջողին փախչիլ, իսկ Մոզեան եւ մէկ ընկերը կը ձերբակալուին ու կը տարուին Մերսինի բանտը, իբրեւ փախստական գինուոր:

Մոզեան նախ կը փորձէ յոյն ձեւանալ, բայց չի յաջողիր:

Հարիւրապետը որ զինքը կը հարցաքննէ, գաժան հայատեաց մըն է եղեր:

(Շար. 63)

(Շար. Ա. էջէն)

ծողութեան արդիւնքը ակնկալուածէն շատ աւելի մեծ եղած է: Մոսկուա պատահածը "արկած" նկատած էր: Բասայեւի ստանձնումը կարելի չէ ատուգել:

ՊԵՆԵԴԻԿՏՈՍ ԺԲ. Պապը առաջին այցելութիւնն մը կատարեց Մայիս 29ին եւ Հռոմէն դուրս առաջին անգամ ըլլալով պատարագեց Պառի: Քարոզին մէջ, չեշտը դրաւ կիրակի օրուան վրայ, որ "արտայայտութիւնն է քրիստոնեայ ինքնութեան":

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Յունիս 4, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

"Լեւոն Շանթ" դպրոցին.-

Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան 120 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տաճատ Արկոն, Տէր եւ Տիկին Էտուար Թոփալեան, Տէր եւ Տիկին Մարք Քարլէն 50ական, Պ. Բիւզանդ Տէր Գալուստեան 30, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Տէր Ցարութիւնեան 25, Օր. Գարին Տէր Ցարութիւնեան 20:

"Թերթիկ"ի բարգաւաճման.-

Տէր եւ Տիկին Էտուար Թոփալեան, Տէր եւ Տիկին Մարք Քարլէն 50ական, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Տէր Ցարութիւնեան 25, Տիկին Աստղիկ Տէտէեան, Տիկին Քնարիկ Ակպաշեան, Տիկին Աղաւնի Ուստա 15ական:

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԾԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3, ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու չաբթիներուն մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու չաբթիները հայրենի հողին վրայ:

Մասնակցութեան սակ.-
(առանց ճանապարհածախքի)
Դիչերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !

C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...

Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne

Achetez vos livres pour l'été...

Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

***

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne

REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE

La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

***

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian

«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսլինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Ամբսի քաղաքի նկարչական վայրերը, միացէք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04·78·49·19·44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :

— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;

— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;

— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84978

« ՅԱՌԱՋ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՓԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՆ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկափառ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ « ՅԱՌԱՋ »ի։
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր ղլուխ։

« ՅԱՌԱՋ »ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր դումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան: